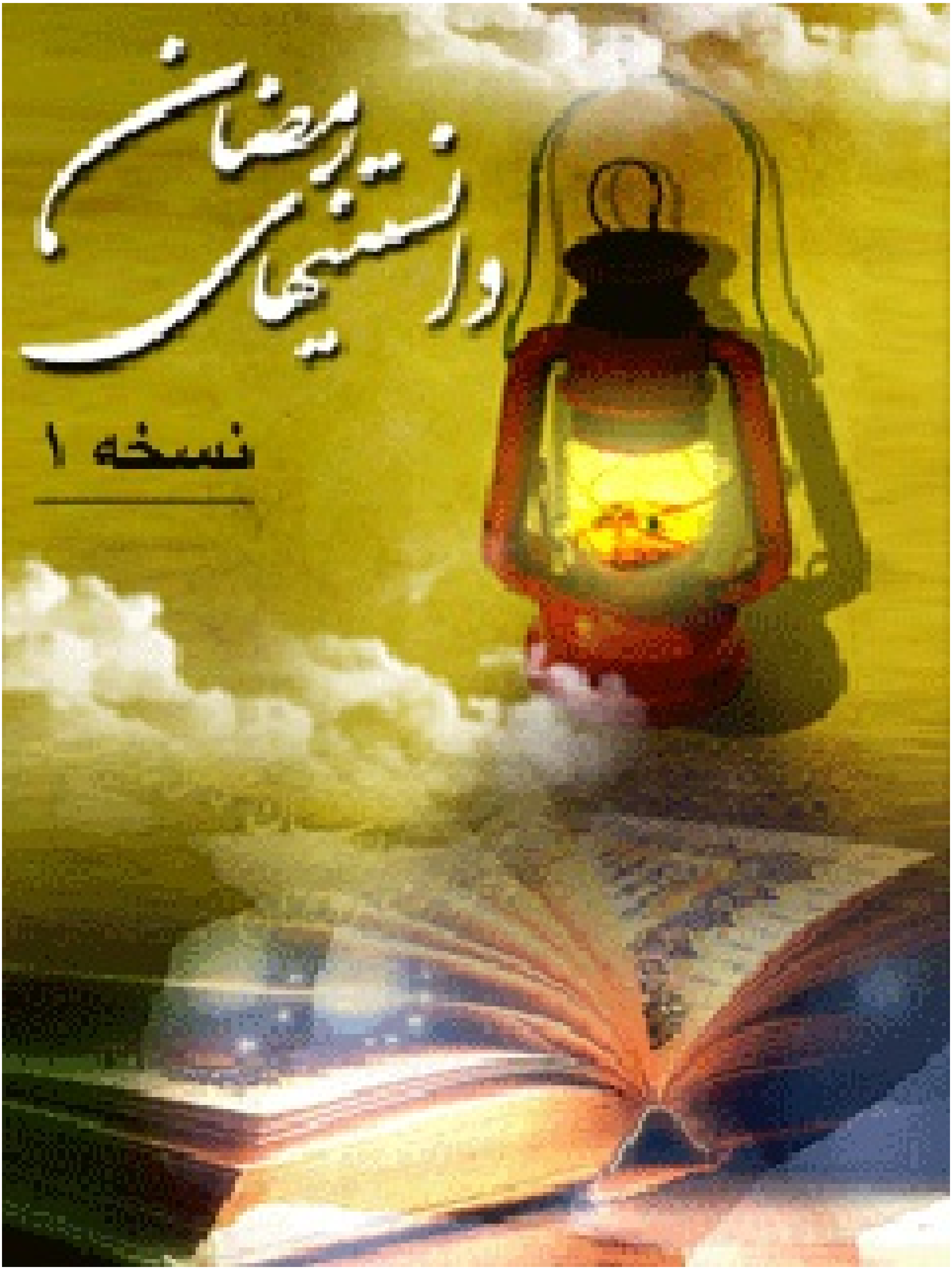

داستانهای رمضان
نسخه ۱

بسم الله الرحمن الرحیم

دانستنی های رمضان (۱)

نویسنده:

واحد تحقیقات مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان

ناشر چاپی:

مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان

ناشر دیجیتالی:

مرکز تحقیقات رایانه‌ای قائمیه اصفهان

فهرست

دانستنی های رمضان ۱

مشخصات کتاب

سرشناسه:

مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان، ۱۳۸۷

عنوان و نام پدیدآور:

دانستنی های رمضان ۱/ واحد تحقیقات مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان .

مشخصات نشر:

اصفهان:

مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان ، ۱۳۸۷.

مشخصات ظاهری:

نرم افزار تلفن همراه و رایانه

وضعیت فهرست نویسی:

فیپا

عنوان دیگر :شرح روائی دعاهای روزهای ماه مبارک رمضان

موضوع : دعاهای ماه رمضان

موضوع : دعاها

۱ – خطبه شعبانیه

متن خطبه

خطبه رسول اکرم صلی الله علیه و آله در فضیلت ماه مبارک رمضان معروف به خطبه شعبانیه

أمالی الصدوق ۶۹

المجلس العشرون

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ رَحِمَهُ اللَّهُ قَالَ حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْهَمْدَانِيُّ قَالَ حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ فَضَّالٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي الْحَسَنِ عَلِيِ بْنِ مُوسَى الرِّضَا عَنْ أَبِيهِ مُوسَى بْنِ جَعْفَرٍ عَنْ أَبِيهِ الصَّادِقِ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِيهِ الْبَاقِرِ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ عَنْ أَبِيهِ زَيْنِ الْعَابِدِينَ عَلِيِ بْنِ الْحُسَيْنِ عَنْ أَبِيهِ سَيِّدِ الشُّهَدَاءِ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ عَنْ أَبِيهِ سَيِّدِ الْوَصِيِّينَ اميرالمؤمنين عَلِيِ بْنِ أَبِي طَالِبٍ ع قَالَ:

إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ص خَطَبَنَا ذَاتَ يَوْمٍ فَقَالَ:

أَيُّهَا النَّاسُ!

إِنَّهُ قَدْ أَقْبَلَ إِلَيْكُمْ شَهْرُ اللَّهِ بِالْبَرَكَهِ وَ الرَّحْمَهِ وَ الْمَغْفِرَهِ شَهْرٌ هُوَ عِنْدَ اللَّهِ أَفْضَلُ الشُّهُورِ وَ أَيَّامُهُ أَفْضَلُ الْأَيَّامِ وَ لَيَالِيهِ أَفْضَلُ اللَّيَالِي وَ سَاعَاتُهُ أَفْضَلُ السَّاعَاتِ هُوَ شَهْرٌ دُعِيتُمْ فِيهِ إِلَى ضِيَافَهِ اللَّهِ وَ جُعِلْتُمْ فِيهِ مِنْ أَهْلِ كَرَامَهِ اللَّهِ أَنْفَاسُكُمْ فِيهِ تَسْبِيحٌ وَ نَوْمُكُمْ فِيهِ عِبَادَهٌ وَ عَمَلُكُمْ فِيهِ مَقْبُولٌ وَ دُعَاؤُكُمْ فِيهِ مُسْتَجَابٌ فَاسْأَلُوا اللَّهَ رَبَّكُمْ بِنِيَّاتٍ صَادِقَهٍ وَ قُلُوبٍ طَاهِرَهٍ أَنْ يُوَفِّقَكُمْ لِصِيَامِهِ وَ تِلَاوَهِ كِتَابِهِ فَإِنَّ الشَّقِيَّ مَنْ حُرِمَ غُفْرَانَ اللَّهِ فِي هَذَا الشَّهْرِ الْعَظِيمِ وَ اذْكُرُوا بِجُوعِكُمْ وَ عَطَشِكُمْ فِيهِ جُوعَ يَوْمِ الْقِيَامَهِ وَ عَطَشَهُ وَ تَصَدَّقُوا عَلَى فُقَرَائِكُمْ وَ مَسَاكِينِكُمْ – وَ وَقِّرُوا كِبَارَكُمْ وَ ارْحَمُوا صِغَارَكُمْ وَ صِلُوا أَرْحَامَكُمْ وَ احْفَظُوا أَلْسِنَتَكُمْ

وَ غُضُوا عَمَا لَا يَحِلُ النَظَرُ إِلَيْهِ أَبْصارَكُمْ وَ عَمَا لَا يَحِلُ الِاسْتِمَاعُ إِلَيْهِ أَسْمَاعَكَمْ وَ تَحَنَنُوا عَلَى أَيْتَام النَاسِ يُتَحَنَنْ عَلَى أَيْتَامِكَمْ وَ تُوبُوا إِلَى اللَهِ مِنْ ذُنُوبِكُمْ وَ ارْفَعُوا إِلَيْهِ أَيْدِيَكُمْ بِالدُعَاءِ فِى أَوْقَاتِ صَلَاتِكُمْ فَإِنَهَا أَفْضَلُ السَاعَاتِ يَنْظُرُ اللَهُ عَزَ وَ جَلَ فِيهَا بِالرَحْمَهِ إِلَى عِبَادِهِ يُجِيبُهُمْ إِذَا نَاجَوْهُ وَ يُلَبِيهِمْ إِذَا نَادَوْهُ وَ يُعْطِيهِمْ إِذَا سَأَلُوهُ وَ يَسْتَجِيبُ لَهُمْ إِذَا دَعَوْهُ

أَيُهَا النَاسُ!

إِنَ أَنْفُسَكُمْ مَرْهُونَهٌ بِأَعْمَالِكُمْ فَكُفُوهَا بِاسْتِغْفَارِكُمْ وَ ظُهُورُكُمْ ثَقِيلَهٌ مِنْ أَوْزَارِكُمْ فَخَفِفُوا عَنْهَا به طول سُجُودِكُمْ وَ اعْلَمُوا أَنَ اللَهَ تَعَالَى ذِكْرُهُ أَقْسَمَ بِعِزَتِهِ أَنْ لَا يُعَذِبَ الْمُصَلِينَ وَ السَاجِدِينَ وَ أَنْ لَا يُرَوِعَهُمْ بِالنَارِ يَوْمَ يَقُومُ النَاسُ لِرَبِ الْعالَمِينَ

أَيُهَا النَاسُ!

مَنْ فَطَرَ مِنْكُمْ صَائِماً مُؤْمِناً فِى هَذَا الشَهْرِ كَانَ لَهُ بِذَلِكَ عِنْدَ اللَهِ عِتْقُ نَسَمهٍ وَ مَغْفِرَهٌ لِمَا مَضَى مِنْ ذُنُوبِهِ فَقِيلَ يَا رَسُولَ اللَهِ وَ لَيْسَ كُلُنَا يَقْدِرُ عَلَى ذَلِكَ فَقَالَ ص اتَقُوا النَارَ وَ لَوْ بِشِقِ تَمْرَهٍ اتَقُوا النَارَ وَ لَوْ بِشَرْبَهٍ مِنْ مَاءٍ

أَيُهَا النَاسُ!

مَنْ حَسَنَ مِنْكُمْ فِى هَذَا الشَهْرِ خُلُقَهُ كَانَ لَهُ جَوَازٌ عَلَى الصِرَاطِ يَوْمَ تَزِلُ فِيهِ الْأَقْدَامُ وَ مَنْ خَفَفَ فِى هَذَا الشَهْرِ عَمَا مَلَكَتْ يَمِينُهُ خَفَفَ اللَهُ عَلَيْهِ حِسَابَهُ وَ مَنْ كَفَ فِيهِ شَرَهُ كَفَ اللَهُ عَنْهُ غَضَبَهُ يَوْمَ يَلْقَاهُ وَ مَنْ أَكْرَمَ فِيهِ يَتِيماً أَكْرَمَهُ اللَهُ يَوْمَ يَلْقَاهُ وَ مَنْ وَصَلَ فِيهِ رَحِمَهُ وَصَلَهُ اللَهُ بِرَحْمَتِهِ يَوْمَ يَلْقَاهُ وَ مَنْ قَطَعَ فِيهِ رَحِمَهُ قَطَعَ اللَهُ عَنْهُ رَحْمَتَهُ يَوْمَ يَلْقَاهُ وَ مَنْ تَطَوَعَ فِيهِ بِصَلَاهٍ كَتَبَ اللَهُ لَهُ بَرَاءَهً مِنَ النَارِ وَ مَنْ أَدَى فِيهِ فَرْضاً كَانَ لَهُ ثَوَابُ مَنْ أَدَى سَبْعِينَ فَرِيضَهً فِيمَا سِوَاهُ مِنَ الشُهُورِ وَ مَنْ أَكْثَرَ فِيهِ مِنَ الصَلَوَاتِ عَلَيَ

ثَقَلَ اللهُ مِيزَانَهُ يَوْمَ تَخِفُ الْمَوَازِينُ وَ مَنْ تَلَا فِيهِ آيَةً مِنَ الْقُرْآنِ كَانَ لَهُ مِثْلُ أَجْرِ مَنْ خَتَمَ الْقُرْآنَ فِی غَيْرِهِ مِنَ الشُهُورِ

أَيُهَا النَاسُ!

إِنَ أَبْوَابَ الْجِنَانِ فِی هَذَا الشَهْرِ مُفَتَحَهٌ فَاسْأَلُوا رَبَكُمْ أَنْ لَا يُغَلِقَهَا عَلَيْكُمْ وَ أَبْوَابَ النِيرَانِ مُغَلَقَهٌ فَاسْأَلُوا رَبَكُمْ أَنْ لَا يُفَتِحَهَا عَلَيْكُمْ وَ الشَيَاطِينَ مَغْلُولَهٌ فَاسْأَلُوا رَبَكُمْ أَنْ لَا يُسَلِطَهَا عَلَيْكُمْ قَالَ اميرالمؤمنين ع فَقُمْتُ فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَهِ مَا أَفْضَلُ الْأَعْمَالِ فِی هَذَا الشَهْرِ فَقَالَ يَا أَبَا الْحَسَنِ أَفْضَلُ الْأَعْمَالِ فِی هَذَا الشَهْرِ الْوَرَعُ عَنْ مَحَارِمِ اللَهِ عَزَ وَ جَلَ ثُمَ بَكَی فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَهِ مَا يُبْكِيكَ فَقَالَ يَا عَلِيُ أَبْكِی لِمَا يُسْتَحَلُ مِنْكَ فِی هَذَا الشَهْرِ كَأَنِی بِكَ وَ أَنْتَ تُصَلِی لِرَبِكَ وَ قَدِ انْبَعَثَ أَشْقَی الْأَوَلِينَ وَ الْآخِرِينَ شَقِيقُ عَاقِرِ نَاقَهِ ثَمُودَ فَضَرَبَكَ ضَرْبَهً عَلَی قَرْنِكَ فَخَضَبَ مِنْهَا لِحْيَتَكَ قَالَ اميرالمؤمنين ع قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَهِ وَ ذَلِكَ فِی سَلَامَهٍ مِنْ دِينِی فَقَالَ فِی سَلَامَهٍ مِنْ دِينِكَ ثُمَ قَالَ ص يَا عَلِيُ مَنْ قَتَلَكَ فَقَدْ قَتَلَنِی وَ مَنْ أَبْغَضَكَ فَقَدْ أَبْغَضَنِی وَ مَنْ سَبَكَ فَقَدْ سَبَنِی لِأَنَكَ مِنِی كَنَفْسِی رُوحُكَ مِنْ رُوحِی وَ طِينَتُكَ مِنْ طِينَتِی إِنَ اللَهَ تَبَارَكَ وَ تَعَالَی خَلَقَنِی وَ إِيَاكَ وَ اصْطَفَانِی وَ إِيَاكَ وَ اخْتَارَنِی لِلنُبُوَهِ وَ اخْتَارَكَ لِلْإِمَامَهِ فَمَنْ أَنْكَرَ إِمَامَتَكَ فَقَدْ أَنْكَرَ نُبُوَتِی يَا عَلِيُ أَنْتَ وَصِيِی وَ ابو وُلْدِی وَ زَوْجُ ابْنَتِی وَ خَلِيفَتِی عَلَی أُمَتِی فِی حَيَاتِی وَ بَعْدَ مَوْتِی أَمْرُكَ أَمْرِی وَ نَهْيُكَ نَهْيِی أُقْسِمُ بِالَذِی بَعَثَنِی بِالنُبُوَهِ وَ جَعَلَنِی خَيْرَ الْبَرِيَهِ إِنَكَ لَحُجَهُ اللَهِ عَلَی خَلْقِهِ وَ أَمِينُهُ عَلَی سِرِهِ وَ خَلِيفَتُهُ عَلَی عِبَادِهِ.

ترجمه خطبه

علی بن ابی طالب گوید رسول خدا {صلی الله و علیه

و آله} یک روز این خطبه را برای ما خواند - آیا مردم ماه خدا با برکت و رحمت و آمرزش بشما رو کرده است، ماهی است که پیش خدا بهترین ماه است و روزهایش بهترین روزها و شبهایش بهترین شبها و ساعاتش بهترین ساعات آن ماهی است که در آن دعوت شدید به مهمانی خدا و اهل کرامت خدائید در آن نفس های شما در آن تسبیح است و خواب شما در آن عبادتست کردارتان در آن پذیرفته و دعایتان مستجاب از خدا بخواهید با نیات درست و دل های پاک که شما را برای روزه در آن و خواندن قرآن موفق دارد بدبخت آنکه از آمرزش خدا در این ماه محروم گردد.

به گرسنگی و تشنگی خود در آن گرسنگی و تشنگی روز قیامت را یاد کنید و بر فقراء و مساکین خود صدقه دهید و بزرگان خود را احترام کنید و خردان را ترحم کنید و صله رحم کنید و زبانها نگهدارید و از آنچه خدا دیدنش را حلال نکرده چشم بپوشید و آنچه را از شنیدنش حلال نکرده گوش ببندید و بر یتیمان مردم مهر ورزید تا بر یتیمان شما مهر ورزند و به خدا از گناهان خود توبه کنید و در وقت نماز دست بدعا بردارید که بهترین ساعتها است خدا در آن نظر لطف به بندگان خود دارد به مناجات آنها پاسخ دهد و فریاد آنها را لبیک گوید و درخواست آنها را بدهد و دعای آنها را مستجاب کند ایا مردم نفس شما گرو کردار شما است آن را به استغفار رها کنید دوش شما از گناهان شما بار سنگینی دارد

به طول سجود آن را سبک کنید و بدانید که خدای تعالی ذکره به عزت خود قسم خورده که نمازخوانان و ساجدان را عذاب نکند و آنها را روز قیامت به هراس دوزخ نیندازد، ایا مردم هر کدام شما یک روزه دار را افطار دهد در این ماه نزد خدا ثواب آزاد کردن بندهای دارد و گناهان گذشته اش آمرزیده گردد.

عرض شد:

یا رسول اللَّه همه ماها بر آن توانائی نداریم،

فرمود:

از خدا بپرهیزید گرچه با نیمه خرمائی باشد و گرچه به شربتی آب باشد ایا مردم هر که در این ماه خوش خلقی کند جواز صراط او باشد در روزی که همه قدمها بلغزد هر که در آن تخفیف دهد بر مملوکان خود خدا حسابش را تخفیف دهد و هر که شر خود را باز دارد خدا خشم خود را از او باز دارد روزی که ملاقاتش کند و هر که در آن یتیمی را گرامی دارد خدا روز ملاقاتش او را گرامی دارد و هر که در آن صله رحم کند روز ملاقات با او صله نماید به رحمت خود و هر که قطع رحم کند خدا در روز ملاقاتش رحمت خود از او ببرد (۱)

هر که نماز مستحبی بخواند خدا برات آزادی از آتش برایش بنویسد و هر که در آن واجبی ادا کند ثواب کسی دارد که هفتاد واجب در ماه های دیگر ادا کند و هر که در آن بر من بسیار صلوات فرستد خدا روزی که میزانها سبک است میزانش را سنگین کند هر که یک آیه قرآن در آن بخواند چون کسی باشد که در ماه های دیگر یک ختم قرآن بخواند ایا

مردم درهـای بهشت در این مـاه گشوده از خـدا بخواهیـد که آنها را نبنـدد بروی شـما، درهای دوزخ در این ماه بسـته است از پروردگار خود بخواهیـد که بروی شـما آنها را نگشاید شـیاطین در آن ببندند از خدا پروردگار خود بخواهید که دیگر آنها را بر شما مسلط نکند.

امیرالمؤمنین فرمود:

من برخاستم و عرض کردم:

یا رسول اللَّه!

کدام عمل در این ماه بهتر است.

فرمود:

ای ابوالحسن بهترین عمل در این ماه ورع از محارم خـدای عز و جل است سـپس گریست عرض کردم یا رسول اللَّه چرا گریه کنی؟

فرمود:

برای آنچه در این ماه از تو حلال شـمارند گویا تو را می نگرم که نماز برای پروردگارت می خوانی و شقی تر اولین و آخرین که جفت پی کننده شتر ثمود است برانگیخته شود و ضربتی بر فرقت زند و ریشت را خضاب کند امیرالمؤمنین فرمود:

گفتم یا رسول اللَّه این در صورتی است که دین من سالم است؟

فرمود:

با سلامتی دین تو است سپس فرمود:

ای علی هر که تو را بکشد مرا کشته و هر که تو را به خشم آرد مرا بخشم آورده و هر که تو را دشنام دهد مرا دشنام داده زیرا تو جان منی روحت از روح من و گلت از گل منست به راستی خـدای تبارک و تعالی آفریـده مرا با تو برگزیده مرا با تو و مرا برای نبوت اختیار کرده و تو را برای امامت هر که منکر امامت تو است منکر نبوت منست ای علی تو وصـی من و پدر فرزندان من و شوهر دختر من و خلیفه من بر امت منی در زندگی من و پس از مردن من فرمانت فرمان من و

غدقنت غدقن منست سوگند به آن که مرا به نبوت گسیل کرده و بهتر خلق ساخته که تو حجت خدائی بر خلقش و امین اوئی بر سرش و خلیفه اوئی بر بندگانش.

۲ – رمضان در مفاتیح الجنان

در فضیلت ماه مبارک رمضان

شیخ صدوق به سند معتبره روایت کرده از حضرت امام رضا علیه السلام از پدران بزرگواران خود از حضرت امیرالمؤمنین علیه و علی اولاده السلام که فرمود:

خطبه ای خواند برای ما روزی حضرت رسول خدا صَلَّی اللَّهِ علیه و آله پس فرمود:

ایُّها النّاس!

به درستی که رو کرده است به سوی شما ماه خدا با برکت و رحمت و آمرزش ماهی است که نزد خدا بهترین ماهها است و روزهایش بهترین روزها است و شبهایش بهترین شبها است و ساعتهایش بهترین ساعتها است و آن ماهیست که خوانده اند شما را در آن به سوی ضیافت خدا و گردیده اید در آن از اهل کرامت خدا نَفَس های شما در آن ثواب تسبیح دارد و خواب شما ثواب عبادت دارد و عمل های شما در آن مقبولست و دعاهای شما در آن مستجابست پس سؤال کنید از پروردگار خود به نیّت های درست و دل های پاکیزه از گناهان و صفات ذمیمه که توفیق دهد شما را برای روزه داشتن آن و تلاوت کردن قرآن در آن.

به درستی که شقی و بد عاقبت کسی است که محروم گردد از آمرزش خدا در این ماه عظیم و یاد کنید به گرسنگی و تشنگی شما در این ماه تشنگی و گرسنگی روز قیامت را و تَصدّق کنید بر فقیران و مسکینان خود و تعظیم نمائید پیران خود را و رحم کنید کودکان خود را و نوازش نمائید خویشان خود را و نگاه دارید.

زبان های خود

را از آنچه نبایـد گفت و بپوشـید دیـدهای خود را از آنچه حلال نیست شـما را نظر کردن به سوی آن و باز داریـد گوش های خود را از آنچه حلال نیست شـما را شـنیدن آن و مهربانی کنیـد با یتیمان مردم تا مهربانی کننـد بعـد از شـما با یتیمان شـما و بازگشت کنید به سوی خدا از گناهان خود و بلند کنید دست های خود را به دعا در اوقات نمازهای خود زیرا که وقت نمازها بهترین ساعتها است نظر می کنـد حق تعالی در این اوقات به رحمت به سوی بنـدگان خود و جواب می گویـد ایشان را هرگاه او را مناجـات کنـد و لبّیـک می گویـد ایشـان را هرگاه او را نـدا کننـد و مسـتجاب می گردانـد هرگاه او را بخواننـد ای گروه مردمان به درستی که جان های شما در گرو کرده های شما است پس از گرو بدر آورید به طلب آمرزش از خدا و پشت های شما گران بار است از گناهان شـما پس سـبک گردانید آنها را به طول دادن سجده ها و بدانید که حق تعالی سوگند یاد کرده است به عزّت و جلال خود که عذاب نکند نماز گزارندگان و سجده کنندگان در این ماه را و نترساند ایشان را به آتش جهنم در روز قیامت.

ایُّها النّاس!

هر که از شـما افطار دهد روزه دار مؤمنی را در این ماه از برای او خواهد بود نزد خدا ثواب بنده آزاد کردن و آمرزش گناهان گذشته پس بعضی از اصحاب گفتند یا رسول الله همه ما قدرت بر آن نداریم حضرت فرمود:

بپرهیزید از آتش جهنم به افطار فرمودن روزه داران اگرچه به نصف دانه خرما باشد و

اگر چه به یک شربت آبی باشد به درستی که خدا این ثواب را می دهد کسی را که چنین کند اگر قادر بر زیاده از این نباشد

ایُّها النّاسُ!

هر که خُلْق خود را در این ماه نیکو گرداند بر صراط آسان بگذرد در روزی که قدمها بر آن لغزد و هر که سبک گرداند در این ماه خدمت غلام و کنیز خود را خدا در قیامت حساب او را آسان گرداند و هر که در این ماه شرّ خود را از مردم باز دارد حق تعالی غضب خود را در قیامت از او باز دارد و هر که در این ماه یتیم بی پدری را گرامی دارد خدا او را در قیامت گرامی دارد و هر که در این ماه صله و احسان کند با خویشان خود خدا وَصل کند او را به رحمت خود در قیامت و هر که در این ماه قطع احسان خود از خویشان خود بکند خدا در قیامت قطع رحمت خود از او بکند و هر که نماز سنتی در این ماه بکند خدا برای او برات بیزاری از آتش جهنم بنویسد و هر که در این ماه نماز واجبی را ادا کند خدا عطا کند به او ثواب هفتاد نماز واجب که در ماه های دیگر کرده شود و هر که در این ماه بسیار بر من صلوات فرستد خدا سنگین گرداند ترازوی عمل او را در روزی که ترازوهای اعمال سبک باشد و کسی که یک آیه از قرآن در این ماه بخواند ثواب کسی دارد که در ماه های دیگر ختم قرآن کرده باشد

ایُّها النّاسُ!

به درستی که درهای بهشت در

این ماه گشاده است پس سؤال کنید از پروردگار خود که بروی شما نه بندد و درهای جهنّم در این ماه بسته است پس سؤال کنید از پروردگار. تبارك و تعالی به تلاوت کردن قرآن مجید در شبها و روزهای این ماه و به ایستادن به نماز و جِدّ و جَهد کردن در عبادت و به جا آوردن نمازها.

(پایان)

در اوقات فضیلت و کثرت استغفار و دعا

فَعَنِ الصّادِقِ علیه السلام:

اَنَّهُ مَنْ لَمْ يُغْفَرْ لَهُ فی شَهْرِ

امام صادق علیه السلام فرمود:

هر که در ماه رمضان آمرزیده نشود رَمَضانَ لَمْ يُغْفَرْ لَهُ اِلی قابِلٍ اِلّا اَنْ يَشْهَدَ عَرَفَهَ و نگاه دارد خود را از تا سال آینده آمرزیده نشود مگر آنکه در عرفات حاضر شود چیزهایی خدا حرام کرده است و از افطار کردن بر چیزهای حرام و رفتار کن به نحوی که مولای ما حضرت صادق علیه السلام وصیّت نموده و فرموده که هرگاه روزه داری می باید که روزه دارد گوش و چشم و مو و پوست و جمیع اعضای تو یعنی از محرّمات بلکه از مکروهات و فرمود:

باید که روز روزه تو مانند روز افطار تو نباشد و نیز فرموده که روزه نه همین از خوردن و آشامیدن است تنها بلکه باید در روز روزه نگاه دارید زبان خود را از دروغ و بپوشانید دیده های خود را از حرام و با یکدیگر نزاع مکنید و حَسَد مبرید و غیبت مکنید و مجادله مکنید و سوگند دروغ مخورید بلکه سوگند راست نیز و دشنام مدهید و فحش مگوئید و ستم مکنید و بی خردی مکنید و دلتنگ مشوید و غافل مشوید از یاد خدا و از نماز و خاموش باشید از آنچه نباید گفت و صبر

کنید و راستگو باشید و دوری کنید از اهل شرّ و اجتناب کنید از گفتار بد و دروغ و افتراء و خصومت کردن با مردم و گمان بد بردن و غیبت کردن و سخن چینی کردن و خود را مُشْرِف به آخرت دانید و منتظر فَرَج و ظُهور قائم آل محمّد علیه السلام باشید و آرزومند ثواب های آخرت باشید و توشه اعمال صالحه برای سفر آخرت بردارید و بر شما باد به آرام دل و آرام تن و خضوع و خشوع و شکستگی و مذلّت مانند بنده ای که از آقای خود ترسد و ترسان باشید از عذاب خدا و امیدوار باشید رحمت او را و باید پاک باشد ای روزه دار دل تو از عیبها و باطن تو از حیله ها و مکرها و پاکیزه باشد بدن تو از کثافتها و بیزاری بجوی.

به سوی خدا از آنچه غیر اوست و در روزه ولایت خود را خالص گردانی از برای او و خاموش باشی از آنچه حق تعالی نهی کرده است تو را از آن در آشکارا و پنهان و بترسی از خداوند قهار آنچه سزاوار ترسیدن او است در پنهان و آشکار و ببخشی روح و بدن خود را به خدای عزّوجلّ در ایّام روزه خود و فارغ گردانی دل خود را از برای محبّت او و یاد او و بدن خود را به کار فرمائی در آنچه خدا تو را امر کرده است به آن و خوانده است به سوی آن اگر همه اینها را به عمل آوری آنچه سزاوار روزه داشتن است به عمل آورده ای و فرموده خدا را اطاعت کرده ای و آنچه کم

کنی از آنها که بیان کردم از برای تو به قدر آن از روزه تو کم می شود از فضل آن و ثواب آن

به درستی که پدرم گفت رسول خدا صَلَّی اللَّهِ علیه و آله شنید که زنی در روز روزه ای جاریه خود را دشنام داد حضرت طعامی طلبید آن زن را گفت بخور زن گفت من روزه ام فرمود:

چگونه روزه ای که جاریه خود را دشنام دادی روزه از خوردن و آشامیدن تنها نیست به درستی که حق تعالی روزه را حجابی گردانیده است از سایر امور قبیحه از کردار بد و گفتار بد چه بسیار کمند روزه داران و چه بسیارند گرسنگی کشندگان!

و حضرت امیرالمؤمنین علیه السلام فرمود که:

چه بسیار روزه داری که بهره ای نیست او را از روزه به غیر از تشنگی و گرسنگی و چه بسیار عبادت کننده ای که نیست او را بهره ای از عبادت به غیر تَعَب ای خوشا خواب زیرکان که بهتر از بیداری و عبادت احمقان است و خوشا افطار کردن زیرکان که بهتر از روزه داشتن بی خردان است

و روایت شده از جابر بن یزید از حضرت امام محمد باقر علیه السلام که حضرت رسول صَلَّی اللَّهِ علیه و آله به جابر بن عبدالله فرمود:

ای جابر!

این ماه رمضانست هر که روزه بدارد روز آن را و بایستد به عبادت پاره ای از شبش را و باز دارد از حرام شکم و فَرْج خود را و نگاه دارد زبان خود را بیرون رود از گناهان خود مثل بیرون رفتن او از ماه جابر گفت یا رسول اللّه چه نیکو است این حدیث که فرمودی فرمود:

ای جابر و چقدر سخت است این شرطهایی که نمودم

(پایان)

اعمال مشترکه ماه رمضان

دعا بعد از هر فریضه

سیّد

بن طاوس روایت کرده از حضرت امام جعفر صادق و امام موسی کاظم عَلیهِم االسَّلام که فرمودند:

می گوئی در ماه رَمَضان از اوّل تا به آخر آن بعد از هر فریضه:

اَللّهُمَ ارْزُقْنی حَجَ بَیْتِکَ الْحَرام فی عامی هذا وَ فی کُلِ عام ما اَبْقَیْتَنی فی یُسْرٍ مِنْکَ وَ عافِیَهٍ وَ سَعَهِ رِزْقٍ وَ لا تُخْلِنی مِنْ تِلْکَ الْمواقِفِ الْکَریمَهِ وَ الْمَشاهِدِ الشَّریفَهِ وَ زِیارَهِ قَبْرِ نَبِیکَ صَلَواتُکَ علیه و آله وَ فی جَمیعِ حَوائِجِ الدُّنْیا وَ الاخِرَهِ فَکُنْ لی

اَللّهُمَ اِنّی اَسْئَلُکَ فیما تَقْضی وَ تُقَدِرُ مِنَ الاَمْرِ الْمَحْتُوم فی لَیْلَهِ الْقَدْرِ مِنَ الْقَضاَءِ الَّذی لا یُرَدُّ وَ لا یُبَدَلُ اَنْ تَکْتُبَنی مِنْ حُجّاجِ بَیْتِکَ الْحَرامِ الْمَبْرُورِ حَجُّهُمُ الْمَشْکُورِ سَعْیُهُمُ الْمَغْفُورِ ذُنُوبُهُمُ الْمُکَفَرِ عَنْهُمْ سَیِئاتُهُمْ وَ اجْعَلْ فیما تَقْضی وَ تُقَدِرُ اَنْ تُطیلَ عُمْری وَ تُوَسِعَ عَلَیَ رِزْقی وَ تُؤدِی عَنّی اَمانَتی وَ دَیْنی

آمینَ رَبَ الْعالَمینَ.

ترجمه:

خدایا!

روزیم گردان حج خانه کعبه را در این سال و در هر سال تا زنده هستم در آسایش و تندرستی از جانب تو و وسعت روزی و دورم مکن از این اماکن گرامی و مشاهد شریفه و زیارت قبر پیامبر ت که درود تو بر او و آلش باد در همه حاجت های دنیا و آخرتم پشتیبان من باش

خدایا!

از تو خواهم در آنچه بنا هست درباره اش حکم فرمائی و مقدر کنی در آن فرمان حتمی و مسلم در شب قدر از آن تقدیری که برگشت ندارد و تغییر نپذیرد که مرا از حاجیان خانه محترم کعبه ات ثبت فرمایی آن حاجیانی که حجشان درست و سعیشان مورد تقدیر و سپاس است و گناهانشان آمرزیده و کارهای بدشان بخشیده شده است و قرار ده

در همـان قضـا و تقـدیراتت که عمر مرا طولانی گردانی و روزیم را فراخ کنی و امانت و قرضم را اداء فرمائی، اجابت فرما ای پروردگار جهانیان.

(پایان)

دعا عقب نمازهای فریضه

و می خوانی عقب نمازهـای فریضه: یـا عَلِیُّ یـا عَظیمُ یـا غَفُورُ یا رَحیمُ اَنْتَ الرَّبُّ الْعَظیمُ الَّذی لَیْسَ کَمِثْلِهِ شَیْءٌ وَ هُوَ السَّمیعُ الْبَصیرُ وَ هذا شَهْرٌ عَظَّمْتَهُ وَ کَرَّمْتَهُ وَ شَرَّفْتَهُ وَ فَضَّلْتَهُ عَلَی الشُّهُورِ وَ هُوَ الشَّهْرُ الَّذی فَرَضْتَ صِیامَهُ عَلَیَّ وَ هُوَ شَهْرُ رَمَضانَ الَّذی اَنْزَلْتَ فیهِ الْقُرْآنَ هُدیً لِلنّاسِ وَ بَیِناتٍ مِنَ الْهُدی وَ الْفُرْقانِ وَ جَعَلْتَ فیهِ لَیْلَهَ الْقَدْرِ وَ جَعَلْتَها خَیْراً مِنْ اَلْفِ شَهْرٍ فَیا ذَالْمَنِ وَ لا یُمَنُّ عَلَیْکَ مُنَّ عَلَیَّ بِفَکاکِ رَقَبَتی مِنَ النّارِ فیمَنْ تَمُنُّ عَلَیْهِ وَ اَدْخِلْنِی الْجَنَّهَ بِرَحْمَتِکَ یا اَرْحَمَ الرّاحِمینَ

ای والا! ای بزرگ! ای آمرزنده! ای مهربان!

تویی پروردگار بزرگی که نیست مانند او چیزی و او شـنوا و بینا است و این ماهی است که آنرا بزرگ و گرامی داشـته و او را شرافت و برتری داده ای بر مـاه هـای دیگر و این مـاهی است که روزه آن را بر من واجب کرده و این مـاه رمضـان است همان ماهی که قرآن را در آن فرو فرسـتادی آن قرآنی که راهنمای مردم و نشانه های روشـنی از هـدایت و جدا ساختن (میان حق و باطل) است و قراردادی در این ماه شب قـدر را و آن را بهتر از هزار ماه کردی پس ای منت داری که کسـی بر تو منت نـدارد منـت نـه بر مـن به آزاد سـاختنم از آتش در میـان آنـانکه بر آنهـا منت نهی و داخـل بهشـتم گردان به رحمتت ای مهربـانترین مهربانان.

(پایان)

دعا بعد

از هر نماز واجب نقل از حضرت رسول صَلَی اللّهِ علیه وَ آله و سلم

شیخ کفعمی در مصباح و بلد الا مین

و شیخ شهید در مجموعه خود از حضرت رسول صَلَی اللّهِ علیه و آله نقل کرده اند که آن حضرت فرمود:

هرکه این دعا را در ماه رمضان بعد از هر نماز واجبی بخواند حق تعالی بیامرزد گناهان او را تا روز قیامت و دعا این است:

اَللّهُمَ اَدْخِلْ عَلی اَهْلِ الْقُبُورِ السُرُورَ

اَللّهُمَ اَغْنِ کُلَ فَقیرٍ

اَللّهُمَ اَشْبِعْ کُلَ جایعٍ

اَللّهُمَ اکْسُ کُلَ عُرْیانٍ

اَللّهُمَ اقْضِ دَیْنَ کُلِ مَدینٍ

اَللّهُمَ فَرِجْ عَنْ کُلِ مَکْرُوبٍ

اَللّهُمَ رُدَ کُلَ غَریبٍ

اَللّهُمَ فُکَ کُلَ اَسیرٍ

اَللّهُمَ اَصْلِحْ کُلَ فاسِدٍ مِنْ اُمُورِ الْمُسْلِمینَ

اَللّهُمَ اشْفِ کُلَ مَریضٍ

اَللّهُمَ سُدَ فَقْرَنا بِغِناکَ

اَللّهُمَ غَیِرْ سُوءَ حالِنا بِحُسْنِ حالِکَ

اَللّهُمَ اقْضِ عَنَا الدَیْنَ وَ اَغْنِنا مِنَ الْفَقْرِ اِنَکَ عَلی کُلِشَی ءٍ قَدیرٌ

ترجمه:

خدایا!

بفرست بر خفتگان در گور نشاط و سرور

خدایا!

دارا کن هر نداری را

خدایا!

سیر کن هر گرسنه ای را

خدایا!

بپوشان هر برهنه را

خدایا!

ادا کن قرض هر قرضداری را

خدایا!

بگشا اندوه هر غمزده را

خدایا!

به وطن بازگردان هر دور از وطنی را

خدایا!

آزاد کن هر اسیری را

خدایا!

اصلاح کن هر فسادی را از کار مسلمین

خدایا!

درمان کن هر بیماری را

خدایا!

ببند رخنه فقر ما را به وسیله دارائی خود

خدایا!

بدی حال ما را به خوبی حال خودت مبدل کن

خدایا!

ادا کن از ما قرض و بدهیمان را و بی نیازمان کن از نداری که راستی تو بر هر چیز توانائی.

(پایان)

دعای طلب حجّ از حضرت صادق علیه السلام

و شیخ کلینی در کافی روایت کرده از ابو بصیر که حضرت صادق علیه السلام در ماه رمضان این دعا را می خواند

اَللّهُمَّ اِنّی بِکَ وَ مِنْکَ اَطْلُبُ حاجَتی وَ مَنْ طَلَبَ حاجَةً اِلَی النّاسِ فَاِنّی لا اَطْلُبُ حاجَتی اِلاّ مِنْکَ وَ حْدَکَ لا شَریکَ لَکَ وَ اَسْئَلُکَ

بِفَضْلِکَ وَ رِضْوانِکَ اَنْ تُصَلِّیَ عَلی مُحَمَّدٍ وَ اَهْلِ بَیْتِهِ وَ اَنْ تَجْعَلَ لی فی عامی هذا اِلی بَیْتِکَ الْحَرام سَبیلاً حِجَّةً مَبْرُورَةً مُتَقَبَّلَةً زاکِیَةً خالِصَةً لَکَ تَقَرُّ بِها عَیْنی وَ تَرْفَعُ بِها دَرَجَتی وَ تَرْزُقَنی اَنْ اَغُضَّ بَصَری وَ اَنْ اَحْفَظَ فَرْجی وَ اَنْ اَکُفَّ بِها عَنْ جَمیعِ مَحارِمِکَ حَتّی لایَکُونَ شَیءٌ آثَرَ عِنْدی مِنْ طاعَتِکَ وَ خَشْیَتِکَ وَ الْعَمَلِ بِما اَحْبَبْتَ وَ التَّرْکِ لِما کَرِهْتَ وَ نَهَیْتَ عَنْهُ وَ اجْعَلْ ذلِکَ فی یُسْرٍ وَ یَسارٍ وَ عافِیَةٍ وَ ما اَنْعَمْتَ بِهِ عَلَیَّ وَ اَسْئَلُکَ اَنْ تَجْعَلَ وَفاتی قَتْلاً فی سَبیلِکَ تَحْتَ رایَةِ نَبِیِّکَ مَعَ اَوْلِیائِکَ وَ اَسْئَلُکَ اَنْ تَقْتُلَ بی اَعْدائَکَ وَ اَعْداءَ رَسُولِکَ وَ اَسْئَلُکَ اَنْ تُکْرِمَنی بِهَوانِ مَنْ شِئْتَ مِنْ خَلْقِکَ وَ لا تُهِنّی بِکَرامَةِ اَحَدٍ مِنْ اَوْلِیائِکَ

اَللّهُمَّ اجْعَلْ لی مَعَ الرَّسُولِ سَبیلاً حَسْبِیَ اللّهُ ما شاءَ اللّهُ.

ترجمه:

خدایا!

من بوسیله تو و از شخص تو می جویم حاجتم را و هر که حاجت خویش از مردم می جوید ولی من نجویم حاجتم را جز از تو تنها که شریکی نداری و از تو خواهم به حق فضل و خوشنودیت که درود فرستی بر محمد و خاندان او و اینکه در این سال برای رسیدن من به خانه محترمت کعبه راهی قرار دهی که حجی صحیح و پذیرفته و پاکیزه و خالص برای تو انجام دهم آن چنانکه دیده ام بدان روشن شود و درجه ام بدان بالا رود و روزیم کن که دیده ام را بپوشانم و عورتم را (از گناه) نگهدارم و خود را از همه کارهای حرام تو باز دارم تا بدان حد که هیچ چیزی در پیش من محبوبتر از اطاعت و ترس

از تـو و انجـام آنچـه دوسـت داری و نکردن آنچـه را نـاخوش داری و آنرا قــدغن کرده ای نباشــد و قرار ده همـه اینهـا را در گشـایش و آسـودگی و تنـدرستی بـا هر چه نعمت که به من داده ای و از تـو خواهم که مرگ مرا کشـته شـدن در راهت قرار دهی که در زیر پرچم پیغمـبرت بـا دوسـتانت کشـته شـوم و از تو خواهم که دشـمنان خود و دشـمنان پیـامبر ت را بـدست من بکشـی و از تو خواهم که مرا گرامی داری به خوار کردن هر یـک از خلق خود که خواهی ولی خوارم نکنی به گرامی داشـتن هیچیک از دوستانت

خدایا!

قرار ده برای من با پیامبر ت راهی خدا مرا بس است و آنچه خواهد شود

مؤلف گوید:

که این دعاء موسوم به دعای حـجّ است سیّد در اقبال از حضـرت صادق علیه السـلام روایت کرده خواندن آن را در شب های ماه رمضان بعـد از مغرب و کفعمی در بلـدالامین گفته که مسـتحب است خوانـدن آن در هر روز از ماه رمضان و در شب اوّل نیز

و شیخ مفید در مقنعه برای خصوص شب اوّل نقل کرده بعد از نماز مغرب

و بدان که بهترین اعمال در شـبها و روزهای ماه مبارک رمضان خواندن قرآن است و بسـیار باید خواند چه آنکه قرآن در این مـاه نـازل شـده است و وارد شـده که هر چیزی را بهاریست و بهار قرآن ماه رمضانست و در ماه های دیگر هر ماهی یک ختم سنت است و اقلّش شـش روز است و در مـاه رمضـان در هر سه روز یـک ختم سـنّت است و اگر روزی یک ختم توانـد بکند خوبست علامه

مجلسی رَحَمهُ اللّهُ فرموده که در حدیث است که بعضی از ائمّه علیهم السلام در این ماه چهل ختم قرآن و زیاده می کردند و اگر هر ختم قرآنی را ثوابش را به روح مقدّس یکی از چهارده معصوم علیهم السلام هدیّه کند ثوابش مضاعف گردد و از روایتی ظاهر می شود که اجر چنین کسی آن است که با ایشان باشد در روز قیامت و دراین ماه دعا وصلوات و استغفار بسیار باید نمود و لااِلهَ اِلا اللّهُ بسیار باید گفت

و روایت شده که جناب امام زین العابدین علیه السلام چون ماه رمضان داخل می شد تکلّم نمی کرد مگر به دعاء و تسبیح و استغفار و تکبیر و باید اهتمام بسیار نمود به عبادت و نافله های شب و روز

آداب افطار و سایر اعمال در شب های ماه رمضان

اوّل:

افطار است و مستحب است که بعد از نماز شام افطار کند مگر آنکه ضعف بر او غلبه کرده باشد یا جمعی منتظر او باشند

دوّم:

آنکه افطار کند با چیز پاکیزه از حرام و شُبهات و بهتر آن است که به خرمای حلال افطار کند تا ثواب نمازش چهارصد برابر گردد و به خرما و آب و به رطب و به لبن و به حلوا و به نبات و به آب گرم به هر کدام که افطار کند نیز خوب است

سوّم آنکه در وقت افطار دعاهای وارده آن را بخواند از جمله آنکه بگوید:

اَللّهُمَ لَکَ صُمْتُ وَ عَلی رِزْقِکَ اَفْطَرْتُ وَ عَلَیْکَ تَوَکَلْتُ

روزی تو افطار کنم و بر تو توکل کنم تا خدا عطا کند به او ثواب هر کسی را که در این

خدایا!

برای تو روزه گرفتم و با روز روزه داشته و اگر دعای

اَللّهُمَ رَبَّ النّورِ الْعَظیمِ را که

سیّد و کفعمی روایت کرده اند بخواند فضیلت بسیار یابد

و روایت شده که حضرت امیرالمؤمنین علیه السلام هرگاه می خواست افطار کند می گفت:

بِسْمِ اللّهِ

اَللّهُمَ لَکَ صُمْنا وَ عَلی رِزْقِکَ اَفْطَرْنا فَتَقَبَلْ مِنّا اِنَکَ اَنْتَ السَمیعُ الْعَلیمُ

خدایا!

برای تو روزه گرفتیم و با روزی تو افطار کنیم پس از ما بپذیر که به راستی تو شنوا و دانایی

چهارم:

در لقمه اوّل بگوید:

بِسْمِ اللّهِ الرَحْمنِ الرّحیم یا واسِعَ الْمَغْفِرَهِ اِغْفِرْ لی تا خدا او را بیامرزد و در خبر است که در آخر هر روز از روزهای ماه رمضان خدا هزار هزار کس را از آتش جهنّم آزاد می کند پس از حق تعالی بخواه که تو را یکی از آنها قرار دهد

پنجم:

در وقت افطار سوره قدر بخواند

ششم:

در وقت افطار تصدّق کند و افطار دهد روزه داران را اگر چه به چند دانه خرما یا شربتی آب باشد و از حضرت رسول صَلَّی اللّهِ علیه و آله مرویست که کسی که افطار دهد روزه داری را از برای او خواهد بود مثل اَجرِ آن روزه دار بدون آنکه از اجر او چیزی کم شود و هم از برای او خواهد بود مثل آن عمل نیکویی که به جا آورد آن افطار کننده به قوه آن طعام و آیه الله علامه حلّی در رساله سَعدِیَه از حضرت صادق علیه السلام نقل کرده که:

فرمود:

هر مؤمنی که اطعام کند مؤمنی را لقمه ای در ماه رمضان بنویسد حق تعالی برای او اجر کسی که سی بنده مؤمن آزاد کرده باشد و از برای او باشد نزد حق تعالی یک دعای مستجاب

هفتم:

در هر شب خواندن هزار مرتبه «اِنّا اَنزَلْناهُ» وارد است

هشتم:

در هر شب صد مرتبه «حمَ دُخان» را بخواند

اگر میسّر شود

نهم:

سیّد روایت کرده که هر که این دعا را بخواند در هر شب ماه رمضان آمرزیده شود گناهان چهل سال او

اَللّهُمَ رَبَ شَهْرِ رَمَضانَ الَّذی اَنْزَلْتَ فیهِ الْقُرْآنَ وَ افْتَرَضْتَ علی عِبادِکَ فیهِ الصِیامَ صَلِ عَلی مُحَمَدٍ وَ آلِ مُحَمَدٍ وَ ارْزُقْنی حَجَ بَیْتِکَ الْحَرامِ فی عامی هذا وَ فی کُلِ عامٍ

وَ اغْفِرْ لی تِلْکَ الذُنُوبَ الْعِظامَ فَاِنَهُ لا یَغْفِرُها غَیْرُکَ یا رَحْمنُ یا عَلّامُ

خدایا!

ای پروردگار ماه رمضان که در آن قرآن را فرستادی و بر بندگان روزه را در این ماه واجب کردی درود فرست بر محمد و آل محمد و روزیم گردان حج خانه محترم خود کعبه را در این سال و در هر سال و بیامرز برایم این گناهان بزرگ را که به راستی نیامرزد آنها را جز تو ای بخشاینده و ای بسیار دانا

دهم:

در هر شب بخواند بعد از مغرب دعای حجّ را که در قسم اوّل گذشت.

(پایان)

دعای افتتاح

یازدهم:

بخواند در هر شب از ماه رمضان

اَللّهُمَ اِنّی اَفْتَتِحُ الثَناءَ بِحَمْدِکَ وَ اَنْتَ مُسَدِدٌ لِلصَوابِ بِمَنِکَ وَ اَیْقَنْتُ اَنَکَ اَنْتَ اَرْحَمُ الرّاحِمینَ فی مَوْضِعِ الْعَفْوِ وَ الرَحْمَهِ وَ اَشَدُ الْمُعاقِبینَ فی مَوْضِعِ النَکالِ وَ النَقِمَهِ وَ اَعْظَمُ الْمُتَجَبِرینَ فی مَوْضِعِ الْکِبْرِیاءِ وَ الْعَظَمَهِ

اَللّهُمَ اَذِنْتَ لی فی دُعآئِکَ وَ مَسْئَلَتِکَ فَاسْمَعْ یا سَمیعُ مِدْحَتی وَ اَجِبْ یا رَحیمُ دَعْوَتی وَ اَقِلْ یا غَفُورُ عَثْرَتی فَکَمْ یآ اِلهی مِنْ کُرْبَهٍ قَدْ فَرَجْتَها وَ هُمُوم قَدْ کَشَفْتَها وَ عَثْرَهٍ قَدْ اَقَلْتَها وَ رَحْمَهٍ قَدْ نَشَرْتَها وَ حَلْقَهِ بَلاَءٍ قَدْ فَکَکْتَه ا اَلْحَمْدُ لِلّهِ الَذی لَمْ یَتَخِذْ صاحِبَهً وَ لا وَلَدا وَ لَمْ یَکُنْ لَهُ شَریکٌ فی الْمُلْکِ وَ لَمْ یَکُنْ لَهُ وَلِیٌ مِنَ الذُلِ

وَ كَبِرْهُ تَكْبيراً اَلْحَمْدُ لِلّهِ بِجَميعِ مَحامِدِهِ كُلِهَا عَلى جَميعِ نِعَمِهِ كُلِها اَلْحَمْدُ لِلّهِ الَّذى لا مُضآدَ لَهُ فى مُلْكِهِ وَ لا مُنازِعَ لَهُ فى اَمْرِهِ اَلْحَمْدُ لِلّهِ الَّذى لا شَريكَ لَهُ فى خَلْقِهِ وَ لا شَبيهَ لَهُ فى عَظَمَتِهِ اَلْحَمْدُ لِلّهِ الْفاشى فِى الْخَلْقِ اَمْرُهُ وَ حَمْدُهُ الظّاهِرِ بِالْكَرَمِ مَجْدُهُ الْباسِطِ بِالْجُودِ يَدَهُ الَّذى لا تَنْقُصُ خَزآئِنُهُ وَ لا تَزيدُهُ كَثْرَهُ الْعَطآءِ اِلّا جُوداً وَ كَرَماً اِنَهُ هُوَ الْعَزيزُ الْوَهّابُ

اَللّهُمَ اِنّى اَسْئَلُكَ قَليلاً مِنْ كَثيرٍ مَعَ حاجَهٍ بى اِلَيْهِ عَظيمَهٍ وَ غِناكَ عَنْهُ قَديمٌ وَ هُوَ عِنْدى كَثيرٌ وَ هُوَ عَلَيْكَ سَهْلٌ يَسيرٌ

اَللّهُمَ اِنَ عَفْوَكَ عَنْ ذَنْبى وَ تَجاوُزَكَ عَنْ خَطيَئَتى وَ صَفْحَكَ عَنْ ظُلْمى وَ سِتْرَكَ عَلى قَبيحِ عَمَلى وَ حِلْمَكَ عَنْ كَثيرِ جُرْمى عِنْدَ ما كانَ مِنْ خَطاءى وَ عَمْدى اَطْمَعَنى فى اَنْ اَسْئَلَكَ ما لا اَسْتَوْجِبُهُ مِنْكَ الَّذى رَزَقْتَنى مِنْ رَحْمَتِكَ وَ اَرَيْتَنى مَنْ قُدْرَتِكَ وَ عَرَفْتَنى مِنْ اِجابَتِكَ فَصِرْتُ اَدْعُوكَ آمِناً وَ اَسْئَلُكَ مِسْتاءِنساً لا خآئِفاً وَ لا وَجِلاً مُدِلاً عَلَيْكَ فيما قَصَدْتُ فيهِ اِلَيْكَ فَاِنْ اَبْطَاَ عَنّى عَتَبْتُ بِجَهْلى عَلَيْكَ وَ لَعَلَ الَّذى اَبْطَاَعَنّى هُوَ خَيْرٌ لى لِعِلْمِكَ بِعاقِبَهِ الْاُمُورِ فَلَمْ اَرَ مَوْلاً كَريماً اَصْبَرَ عَلى عَبْدٍ لَئيمٍ مِنْكَ عَلَيَ يا رَبِ اِنَكَ تَدْعُونى فَاُوَلّى عَنْكَ وَ تَتَحَبَبُ اِلَيَ فَاَتَبَغَضُ اِلَيْكَ وَ تَتَوَدَدُ اِلَيَ فَلا اَقْبَلُ مِنْكَ كَاَنَ لِىَ التَطَوُلَ عَلَيْكَ فَلَمْ يَمْنَعْكَ ذلِكَ مِنَ الرَحْمَهِ لى وَ الاِحْسانِ اِلَيَ وَ التَفَضُلِ عَلَيَ بِجُودِكَ وَ كَرَمِكَ فَارْحَمْ عَبْدَكَ الْجاهِلَ وَ جُدْ عَلَيْهِ بِفَضْلِ اِحْسانِكَ اِنَكَ جَوادٌ كَريمٌ اَلْحَمْدُ لِلّهِ مالِكِ الْمُلْكِ مُجْرِى الْفُلْكِ مُسَخِرِ الرِياحِ فالِقِ الاِصْباحِ دَيّانِ الدّينِ رَبِ الْعالَمينَ اَلْحَمْدُ لِلّهِ عَلى حِلْمِهِ بَعْدَ عِلْمِهِ

وَالْحَمْدُ لِلّهِ عَلى

عَفوِهِ بَعْدَ قُدْرَتِهِ

وَالْحَمْدُ لِلّهِ عَلى طُولِ اَناتِهِ فى غَضَبِهِ وَ هُوَ قادِرٌ عَلى ما يُريدُ اَلْحَمْدُ لِلّهِ خالِقِ الْخَلْقِ باسِطِ الرِزْقِ فالِقِ اَلاِصْباحِ ذِى الْجَلالِ وَ الاِكْرامِ وَ الْفَضْلِ وَ الاِنْعامِ الَّذى بَعُدَ فَلا يُرى وَ قَرُبَ فَشَهِدَ النَّجوى تَبارَكَ وَ تَعالى اَلْحَمْدُ لِلّهِ الَّذى لَيْسَ لَهُ مُنازِعٌ يُعادِلُهُ وَ لا شَبيهٌ يُشاكِلُهُ وَ لا ظَهيرٌ يُعاضِدُهُ قَهَرَ بِعِزَّتِهِ الاَعِزّآءَ وَ تَواضَعَ لِعَظَمَتِهِ الْعُظَمآءُ فَبَلَغَ بِقُدْرَتِهِ ما يَشآءُ اَلْحَمْدُ لِلّهِ الَّذى يُجيبُنى حينَ اُناديهِ وَ يَسْتُرُ عَلَىَ كُلَّ عُورَةٍ وَ اَنَا اَعْصيهِ وَ يُعَظِمُ النِّعْمَةَ عَلَىَ فَلاَ اُجازيهِ فَكَمْ مِنْ مَوْهِبَةٍ هَنيئَةٍ قَدْ اَعْطانى وَ عَظيمَةٍ مَخُوفَةٍ قَدْ كَفانى وَ بَهْجَةٍ مُونِقَةٍ قَدْ اَرانى فَاُثْنى عَلَيْهِ حامِدا وَ اَذْكُرُهُ مُسَبِحاً اَلْحَمْدُ لِلّهِ الَّذى لا يُهْتَكُ حِجابُهُ وَ لا يُغْلَقُ بابُهُ وَ لا يُرَدُّ سآئِلُهُ وَ لا يُخَيَّبُ آمِلُهُ اَلْحَمْدُ لِلّهِ الَّذى يُؤْمِنُ الْخآئِفينَ وَ يُنَجِى الصّالِحينَ وَ يَرْفَعُ الْمُسْتَضْعَفينَ وَ يَضَعُ الْمُسْتَكْبِرينَ وَ يُهْلِكُ مُلُوكاً وَ يَسْتَخْلِفُ آخَرينَ

وَالْحَمْدُ لِلّهِ قاصِمِ الجَبارينَ مُبيرِ الظّالِمينَ مُدْرِكِ الْهارِبينَ نَكالِ الظّالِمينَ صَريخِ الْمُسْتَصْرِخينَ مَوْضِعِ حاجاتِ الطالبيين مُعْتَمَدِ الْمُؤْمِنينَ اَلْحَمْدُ لِلّهِ الَّذى مِنْ خَشْيَتِهِ تَرْعَدُ السَّمآءُ وَ سُكّانُها وَ تَرْجُفُ الاَرْضُ وَ عُمّارُها وَ تَمُوجُ الْبِحارُ وَ مَنْ يَسْبَحُ فى غَمَراتِها اَلْحَمْدُ لِلّهِ الَّذى هَدانا لِهذا وَ ما كُنّا لِنَهْتَدِىَ لَوْلا اَنْ هَدانَا اللّهُ اَلْحَمْدُ لِلّهِ الَّذى يَخْلُقُ وَ لَمْ يُخْلَقْ وَ يَرْزُقُ وَ لا يُرْزَقُ وَ يُطْعِمُ وَ لا يُطْعَمُ وَ يُميتُ الاَحيآءَ وَ يُحْيِى الْمَوْتى وَ هُوَ حَىٌّ لا يَمُوتُ بِيَدِهِ الْخَيْرُ وَ هُوَ عَلى كُلِشَىْءٍ قَديرٌ

اَللّهُمَ صَلِ عَلى مُحَمَدٍ عَبْدِكَ وَ رَسُولِكَ وَ اَمينِكَ وَ صَفِيِكَ وَ حَبيبِكَ وَ خِيَرَتِكَ مَنْ خَلْقِكَ وَ حافِظِ

سِرِکَ وَ مُبَلِغِ رِسالاتِکَ اَفْضَلَ وَ اَحْسَنَ وَ اَجْمَلَ وَ اَکْمَلَ وَ اَزْکی وَ اَنْمی وَ اَطْیَبَ وَ اَطْهَرَ وَ اَسْنی وَ اَکْثَرَ ما صَلَّیْتَ وَ بارَکْتَ وَ تَرَحَّمْتَ وَ تَحَنَّنْتَ وَ سَلَّمْتَ عَلی اَحَدٍ مِن عِبادِکَ وَ اَنْبیآئِکَ وَ رُسُلِکَ وَ صِفْوَتِکَ وَ اَهْلِ الْکَرامَهِ عَلَیْکَ مِن خَلْقِکَ

اَللّهُمَّ وَ صَلِّ عَلی عَلی امیرالمؤمنین وَ وَصِیِّ رَسوُلِ رَبِّ الْعالَمینَ عَبْدِکَ وَ وَلِیِّکَ وَ اَخی رَسُولِکَ وَ حُجَّتِکَ عَلی خَلْقِکَ وَ آیَتِکَ الْکُبْری وَ النَّباءِ الْعَظیمِ وَ صَلِّ عَلَی الصِّدّیقَهِ الطّاهِرَهِ فاطِمَهَ سَیِّدَهِ نِسآءِ الْعالَمینَ وَ صَلِّ عَلی سِبْطَیِ الرَّحْمَهِ وَ اِمامَیِ الْهُدی الْحَسَنِ وَ الْحُسَیْنِ سَیِّدَیْ شَبابِ اَهْلِ الْجَنَهِ وَ صَلِّ عَلی اَئِمَهِ الْمُسْلِمینَ عَلِیِ بْنِ الْحُسَیْنِ وَ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِی وَ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ وَ مُوسَی بْنِ جَعْفَرٍ وَ عَلِیِ بْنِ مُوسی وَ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِی وَ عَلِیِ بْنِ مُحَمَّدٍ وَ الْحَسَنِ بْنِ عَلِی وَ الْخَلَفِ الْهادی الْمَهْدِیِ حُجَجِکَ عَلی عِبادِکَ وَ اُمَنائِکَ فی بِلادِکَ صَلوهً کَثیرَهً دآئِمَهً

اَللّهُمَّ وَ صَلِّ عَلی وَ لِیِ اَمْرِکَ الْقآئِمِ الْمُؤَمَّلِ وَ الْعَدْلِ الْمُنْتَظَرِ وَ حُفَّهُ بِمَلآئِکَتِکَ الْمُقَرَّبینَ وَ اَیِدْهُ بِروُحِ الْقُدُسِ یا رَبَّ الْعالَمینَ

اَللّهُمَّ اجْعَلْهُ الدّاعِیَ اِلی کِتابِکَ وَ الْقآئِمَ بِدینِکَ اسْتَخْلِفْهُ فی الْاَرْضِ کَما اسْتَخْلَفْتَ الَّذینَ مِنْ قَبْلِهِ مَکِنْ لَهُ دینَهُ الَّذِی ارْتَضَیْتَهُ لَهُ اَبْدِلْهُ مِنْ بَعْدِ خَوْفِهِ اَمْناً یَعْبُدُکَ لا یُشْرِکُ بِکَ شَیْئاً

اَللّهُمَّ اَعِزَّهُ وَ اَعْزِزْ بِهِ وَ انْصُرْهُ وَ انْتَصِرْ بِهِ وَ انْصُرْهُ نَصْرا عَزیزا وَ افْتَحْ لَهُ فَتْحاً یَسیراً وَ اجْعَلْ لَهُ مِنْ لَدُنْکَ سُلْطاناً نَصیراً

اَللّهُمَّ اَظْهِرْ بِهِ دینَکَ وَ سُنَّهَ نَبِیِکَ حَتّی لا یَسْتَخْفِیَ بِشَیْءٍ مِنالْحَقِ مَخافَهَ اَحَدٍ مِنَ الْخَلْقِ

اَللّهُمَّ اِنّا نَرْغَبُ اِلَیْکَ فی دَوْلَهٍ کَریمَهٍ تُعِزُّ بِهَا الاِسْلامَ وَ اَهْلَهُ وَ تُذِلُّ

بِهَا النِفاقَ وَ اَهْلَهُ وَ تَجْعَلُنا فیها مِنالدُّعاهِ اِلی طاعَتِکَ وَ الْقادَهِ اِلی سَبیلِکَ وَ تَرْزُقُنا بِها کَرامَهَ الدُّنْیا وَ الْاخِرَهِ

اَللّهُمَ ما عَرَفْتَنا مِنَ الْحَقِ فَحَمِلْناهُ وَ ما قَصُرْنا عَنْهُ فَبَلِغْناهُ

اَللّهُمَ الْمُمْ بِهِ شَعَثَنا وَ اشْعَبْ بِهِ صَدْعَنا وَ ارْتُقْ بِهِ فَتْقَنا وَ کَثِرْبِهِ قِلَتَنا وَ اَعزِزْ بِهِ ذِلَتَنا وَ اَغْنِ بِهِ عآئِلَنا وَ اقْضِ بِهِ عَنْ مُغْرَمِنا وَ اجْبُرْبِهِ فَقْرَنا وَ سُدَ بِهِ خَلَتَنا وَ یَسِرْ بِهِ عُسْرَنا وَ بَیِضْ بِهِ وُجُوهَنا وَ فُکَ بِهِ اَسْرَنا وَ اَنْجِحْ بِهِ طَلِبَتَنا وَ اَنْجِزْ بِهِ مَواعیدَنا وَ اسْتَجِبْ بِهِ دَعْوَتَنا وَ اَعْطِنا بِهِ سُؤْلَنا وَ بَلِغْنا بِهِ مِنَ الدُّنْیا وَ الْاَخِرَهِ آمالَنا وَ اَعْطِنا بِهِ فُوْقَ رَغْبَتِنا یا خَیْرَ الْمَسْئُولینَ وَ اَوْسَعَ الْمُعْطینَ اِشْفِ بِهِ صُدُورَنا وَ اَذْهِبْ بِهِ غَیْظَ قُلُوبِنا وَ اهْدِنا بِهِ لِمَا اخْتُلِفَ فیهِ مِنَ الْحَقِ بِاِذْنِکَ اِنَکَ تَهْدی مَنْ تَشآءُ اِلی صِراطٍ مُسْتَقیمٍ وَ انْصُرْنا بِهِ عَلی عَدُوِکَ وَ عَدُوِنآ اِلهَ الْحَقِ آمینَ

اَللّهُمَ اِنّا نَشْکوُ اِلَیْکَ فَقْدَ نَبِینا صَلَواتُکَ علیه و آله وَ غَیْبَهَ وَلِینا وَ کَثْرَهَ عَدُونا وَ قِلَهَ عَدَدِنا وَ شِدّهَ الْفِتَنِ بِنا وَ تَظاهُرَ الزَمانِ عَلَیْنا فَصَلِ عَلی مُحَمَدٍ وَ آله وَ اَعِنّا عَلی ذلِکَ بِفَتْحٍ مِنْکَ تُعَجِلُهُ وَ بِضُرٍ تَکْشِفُهُ وَ نَصْرٍ تُعِزُهُ وَ سُلْطانِ حَقٍ تُظْهِرُهُ وَ رَحْمَهٍ مِنْکَ تَجَلِلُناها وَ عافِیَهٍ مِنْکَ تُلْبِسُناها بِرَحْمَتِکَ یا اَرْحَمَ الرّاحِمینَ

دعای هر شب

دوازدهم:

در هر شب بخواند:

اَللّهُمَ بِرَحْمَتِکَ فِی الصّالِحینَ فَاَدْخِلْنا وَ فی عِلِیّینَ فَارْفَعْنا وَبِکَاْسٍ مِنْ مَعینٍ مِنْ عَیْنٍ سَلْسَبیلٍ فَاسْقِنا وَ مِنَ الْحُورِ الْعینِ بِرَحْمَتِکَ فَزَوِجْنا وَ مِنَ الْوِلْدانِ الْمُخَلَدینَ کَاَنَهُمْ لُؤْلُؤٌ مَکْنُونٌ فَاَخْدِمْنا وَ مِنْ ثِمارِ الْجَنَهِ وَ لُحُومِ الطَیْرِ فَاَطْعِمْنا وَ مِنْ ثِیابِ السُّنْدُسِ وَ الْحَریرِ وَ الاِسْتَبْرَقِ

فَاَلْبِسْنا وَ لَیْلَهَ الْقَدْرِ وَ حَجَّ بَیْتِکَ الْحرام وَ قَتْلًا فی سَبیلِکَ فَوَفِقْ لَنا وَ صالِحَ الدُّعاءِ وَ الْمَسْئَلِه فَاسْتَجِبْ لَنا وَ اِذا جَمَعْتَ الاَوَلینَ وَ الا خِرینَ یَوْمَ الْقِیامَهِ فَارْحَمْنا وَ بَرائَهً مِنَ النّارِ فَاکْتُبْ لَنا وَ فی جَهَنَّم فَلا تَغُلَّنا وَ فی عَذابِکَ وَ هَوانِکَ فَلا تَبْتَلِنا وَ مِنَ الزَّقُّوم وَ الضَّریع فَلا تُطْعِمْنا وَ مَعَ الشَّیاطینِ فَلا تَجْعَلْنا وَ فِی النّارِ عَلی وُجُوهِنا فَلا تَکْبُبْنا وَ مِنْ ثِیابِ النّارِ وَ سَرابیلِ الْقَطِرانِ فَلا تُلْبِسْنا وَ مِنْ کُلِ سُوَءٍ یا لا اِلهَ اِلاّ اَنْتَ بِحَقِ لا اِلهَ اِلاّ اَنْتَ فَنَجِنا

سیزدهم:

از حضرت صادق علیه السلام روایت است که در به حق کلمه «لا اله الاّ أنت» ما را نجات بخش هر شب ماه رمضان می خوانی

اَللّهُمَ اِنّی اَسْئَلُکَ اَنْ تَجْعَلَ فیما تَقْضی وَ تُقَدِرُ مِنَ الاْمْرِ الْمَحْتُوم فِی الاْمْرِ الْحَکیم مِنَ الْقَضاَءِ الَّذی لا یُرَدُّ وَ لا یُبَدَّلُ اَنْ تَکْتُبَنی مِنْ حُجّاجِ بَیْتِکَ الْحَرامِ الْمَبْرُورِ حَجُّهُمُ الْمَشْکُورِ سَعْیُهُمُ الْمَغْفُورِ ذُنُوبُهُمُ الْمُکَفَرِ عَنْ سَیِئاتِهِمْ وَ اَنْ تَجْعَلَ فیما تَقْضی وَ تُقَدِرُ اَنْ تُطیلَ عُمْری فی خَیْرٍ وَ عافِیَهٍ وَ تُوَسِعَ فی رِزْقیَ وَ تَجْعَلَنی مِمَنْ تَنْتَصِرُ بِهِ لِدینِکَ وَ لا تَسْتَبْدِلْ بی غَیْری

چهاردهم:

در انیس الصّالحین است که در هر شب از شب های ماه رمضان بخواند اَعُوذُ بِجَلالِ وَجْهِکَ الْکَریمِ اَنْ یَنْقَضِیَ عَنّی شَهْرُ رَمَضانَ اَوْ یَطْلُعَ الْفَجْرُ مِنْ لَیْلَتی هذِهِ وَ لَکَ قِبَلی تَبِعَهٌ اَوْ ذَنْبٌ تُعَذِبُنی عَلَیْهِ

نمازی در شب های ماه رمضان

پانزدهم:

شیخ کفعمی در حاشیه بلد الامین از سیّد بن باقی نقل کرده که:

فرموده مستحبّ است در هر شب ماه رَمَضان دو رکعت نماز در هر رکعت حمد و توحید سه مرتبه و چون سلام داد بگوید:

سُبْحانَ مَنْ هُوَ حَفیظٌ

لا یَغْفُلُ

سُبحانَ مَنْ هُوَ رَحیمٌ لا یَعْجَلُ

سُبْحانَ مَنْ هُوَ قاَئِمٌ لا یَسْهُو

سُبْحانَ مَنْ هُوَ دائِمٌ لا یَلْهُو

پس بگوید تسبیحات اربع را هفت مرتبه پس بگوید:

سُبْحانَکَ سُبْحانَکَ سُبْحانَکَ یا عَظیمُ اغْفِرْ لِیَ الذَّنْبَ الْعَظیمَ

پس ده مرتبه صلوات بفرستد بر پیغمبر و آل او علیهم السلام کسی که این دو رکعت نماز را به جا آورد بیامرزد حق تعالی از برای او هفتاد هزار گناه ... الخ

شانزدهم:

در خبر است که هر که در هر شب از ماه رمضان سوره اِنّا فَتَحْنا در نماز مستحبّی بخواند آن سال محفوظ بماند

کیفیت هزار رکعت نماز

و بدان که از اعمالی که در شب های ماه رمضان مستحب است به جا آورده شود هزار رکعت نماز است در مجموع این ماه که مشایخ و اعاظم علماء در کتب خود که در فقه یا عبادات نوشته اند به آن اشاره نموده اند و اما کیفیّت به جا آوردن آن پس احادیث در باب آن مختلف است و آنچه موافق روایت ابن ابی قرّه است از حضرت جواد علیه السلام و مختار شیخ مفید در کتاب غریّه و اشراف بلکه مختار مشهور است آنست که:

در دهه اوّل و دهه دویّم ماه رمضان در هر شبی بیست رکعت خوانده شود هر دو رکعت به یک سلام به این طریق که هشت رکعت آن را بعد از نماز مغرب بخواند و دوازده رکعت دیگر را بعد از نماز عشاء و در دهه آخر در هر شب سی رکعت بخواند باز هشت رکعت آن را بعد از نماز مغرب و بیست و دو رکعت دیگر را بعد از نماز عشاء و مجموع این نمازها هفتصد رکعت می شود و باقیمانده را که سیصد رکعت

است در شب های قدر بخواند یعنی شب نوزدهم صد رکعت و شب بیست و یکم صد رکعت و شب بیست و سیّم صد رکعت پس مجموع هزار رکعت شود و به ترتیب دیگر نیز وارد شده و تفصیل کلام در جای دیگر است و این مقام را گنجایش بسط نیست و امید که اهل خیر در عمل به این هزار رکعت نماز مسامحه و سهل انگاری نکرده از فیض آن خود را بهره مند نمایند

و روایت شده که می خوانی بعد از هر دو رکعت از نافله های ماه رمضان:

اَللّهُمَّ اجْعَلْ فیما تَقْضی وَ تُقَدِرُ مِنَ الْاَمْرِ الْمَحْتُومِ وَ فیما تَفْرُقُ مِنَ الْاَمْرِ الْحَکیمِ فی لَیْلَهِ الْقَدْرِ اَنْ تَجْعَلَنی مِنْ حُجّاجِ بَیْتِکَ الْحَرامِ الْمَبْرُورِ حَجُّهُمُ الْمَشْکُورِ سَعْیُهُمُ الْمَغْفُورِ ذُنُوبُهُمْ وَ اَسْئَلُکَ اَنْتُطیلَ عُمْری فی طاعَتِکَ وَ تُوَسِعَ لی فی رِزْقی یا اَرْحَمَ الرّاحِمینَ.

اعمال سحرهای ماه رمضان

قسم سوّم در اعمال سحرهای ماه مبارک رمضان است و آن چند امر است:

اوّل:

سُحُور خوردن و ترک نکنند سحور را اگر چه به یک دانه خرمای زبون یا شربت آب باشد و بهترین سُحُورها سَویق یعنی قاوُت و خرما است و وارد شده که حق تعالی و ملائکه صلوات می فرستد بر آنها که استغفار می کنند در سَحَرها و سُحُور می خورند

دوّم:

سوره اِنّا انْزَلْناهُ در وقت سحور بخواند که هر که این سوره مبارکه را در وقت افطار کردن و سُحور بخواند در مابین این دو وقت ثواب کسی داشته باشد که در راه خدا در خون خود بغلطد

دعای سحر معروف

سوّم:

بخواند دعای عظیم الشأنی راکه از حضرت امام رضا علیه السلام نقل شده که فرموده این دعایی است که حضرت امام محمد باقر علیه السلام در سحرهای ماه رمضان می خواندند

اَللّهُمَّ اِنّی اَسْئَلُکَ مِنْ بَهاَئِکَ بِاَبْهاهُ وَ کُلُّ بَهاَئِکَ بَهِیُّ

اَللّهُمَّ اِنّی اَسْئَلُکَ بِبَهاَئِکَ کُلِهِ

اَللّهُمَّ اِنّی اَسْئَلُکَ مِنْ جَمالِکَ بِاَجْمَلِهِ وَ کُلُّ جَمالِکَ جَمیلٌ

اَللّهُمَّ اِنّی اَسْئَلُکَ بِجَمالِکَ کُلِهِ

اَللّٰهُمَ اِنّی اَسْئَلُکَ مِنْ جَلالِکَ بِاَجَلِهِ وَ کُلُ جَلالِکَ جَلیلٌ

اَللّٰهُمَ اِنّی اَسْئَلُکَ بِجَلالِکَ کُلِهِ

اَللّٰهُمَ اِنّی اَسْئَلُکَ مِنْ عَظَمَتِکَ بِاَعْظَمِها وَ کُلُّ عَظَمَتِکَ عَظیمَهٌ

اَللّٰهُمَ اِنّی اَسْئَلُکَ بِعَظَمَتِکَ کُلِها

اَللّٰهُمَ اِنّی اَسَئَلُکَ مِنْ نُورِکَ بِاَنْوَرِهِ وَ کُلُّ نُورِکَ نَیِرٌ

اَللّٰهُمَ اِنّی اَسْئَلُکَ بِنُورِکَ کُلِهِ

اَللّٰهُمَ اِنّی اَسْئَلُکَ مِنْ رَحْمَتِکَ بِاَوْسَعِها وَ کُلُّ رَحْمَتِکَ واسِعَهٌ

اَللّٰهُمَ اِنّی اَسْئَلُکَ بِرَحْمَتِکَ کُلِها

اَللّٰهُمَ اِنّی اَسْئَلُکَ مِنْ کَلِماتِکَ بِاَتَمِها وَ کُلُّ کَلِماتِکَ تاَمَهٌ

اَللّٰهُمَ اِنّی اَسْئَلُکَ بِکَلِماتِکَ کُلِهَا

اَللّٰهُمَ اِنّی اَسْئَلُکَ مِنْ کَمالِکَ بِاَکْمَلِهِ وَ کُلُّ کَمالِکَ کامِلٌ

اَللّٰهُمَ اِنّی اَسْئَلُکَ بِکَمالِکَ کُلِهِ

اَللّٰهُمَ اِنّی اَسْئَلُکَ مِنْ اَسماَئِکَ بِاَکْبَرِها وَ کُلُّ اَسْماَئِکَ کَبیرَهٌ

اَللّٰهُمَ اِنّی اَسْئَلُکَ بِاَسْماَئِکَ کُلِها

اَللّٰهُمَ اِنّی اَسْئَلُکَ مِنْ عِزَتِکَ باَعَزِها وَ کُلُّ عِزَتِکَ عَزیزَهٌ

اَللّٰهُمَ اِنّی اَسْئَلُکَ بِعِزَتِکَ کُلِها

اَللّٰهُمَ

اِنّی اَسْئَلُکَ مِنْ مَشِیَتِکَ بِاَمْضاها وَ کُلُ مَشِیَتِکَ ماضِیَةٌ

اَللّهُمَ اِنّی اَسْئَلُکَ بِمَشِیَتِکَ کُلِها

اَللّهُمَ اِنّی اَسْئَلُکَ مِنْ قُدْرَتِکَ بِالْقُدْرَهِ الَتی اسْتَطَلْتَ بِها عَلی کُلِشَیْءٍ وَ کُلُ قُدْرَتِکَ مُسْتَطیلَهٌ

اَللّهُمَ اِنّی اَسْئَلُکَ بِقُدْرَتِکَ کُلِها

اَللّهُمَ اِنّی اَسْئَلُکَ مِنْ عِلْمِکَ بِاَنْفَذِهِ وَ کُلُ عِلْمِکَ نافِذٌ

اَللّهُمَ اِنّی اَسْئَلُکَ بِعِلْمِکَ کُلِهِ

اَللّهُمَ اِنّی اَسْئَلُکَ مِنْ قَوْلِکَ بِاَرْضاهُ وَ کُلُ قَوْلِکَ رَضِیُ

اَللّهُمَ اِنّی اَسْئَلُکَ بِقَوْلِکَ کُلِهِ

اَللّهُمَ اِنّی اَسْئَلُکَ مِنْ مَسأَئِلِکَ بِاَحَبِها اِلَیْکَ وَ کُلُ مَسأَئِلِکَ اِلَیْکَ حَبیبَهٌ

اَللّهُمَ اِنّی اَسْئَلُکَ بِمَسأَئِلِکَ کُلِها

اَللّهُمَ اِنّی اَسْئَلُکَ مِنْ شَرَفِکَ بِاَشْرَفِهِ وَ کُلُ شَرَفِکَ شَریفٌ

اَللّهُمَ اِنّی اَسْئَلُکَ بِشَرَفِکَ کُلِهِ

اَللّهُمَ اِنّی اَسْئَلُکَ مِنْ سُلْطانِکَ بِاَدْوَمِهِ وَ کُلُ سُلطانِکَ دأَئِمٌ

اَللّهُمَ اِنّی اَسْئَلُکَ بِسُلْطانِکَ کُلِهِ

اَللّهُمَ اِنّی اَسْئَلُکَ مِنْ مُلْکِکَ بِاَفْخَرِهِ وَ کُلُ مُلْکِکَ فاخِرٌ

اَللّهُمَ اِنّی اَسْئَلُکَ بِمُلْکِکَ کُلِهِ

اَللّهُمَ اِنّی اَسْئَلُکَ مِنْ عُلُوِکَ بِاَعْلاهُ وَ کُلُ عُلُوِکَ عالٍ

اَللّهُمَ اِنّی اَسْئَلُکَ بِعُلُوِکَ کُلِهِ

اَللّهُمَ اِنّی اَسْئَلُکَ مِنْ مَنِکَ بِاَقْدَمِهِ وَ کُلُ مَنِکَ قَدیمٌ

اَللّهُمَ اِنّی اَسْئَلُکَ بِمَنِکَ کُلِهِ

اَللّهُمَ اِنّی اَسْئَلُکَ مِنْ آیاتِکَ بِاَکْرَمِها وَ کُلُ آیاتِکَ کَریمَهٌ

اَللّهُمَ اِنّی اَسْئَلُکَ بِآیاتِکَ کُلِها

اَللّهُمَ اِنّی اَسْئَلُکَ بِما اَنْتَ فیهِ مِنَ الشَّاْنِ وَ الْجَبَرُوتِ وَ اَسْئَلُکَ بِکُلِ شَاْنٍ وَحْدَهُ وَ جَبَرُوتٍ وَحْدَها

اَللّهُمَ اِنّی اَسْئَلُکَ بِما تُجیبُنی [بِهِ] حینَ اَسْئَلُکَ فَاَجِبْنی یا اَللّه

(پایان)

دعای ابوحمزه ثمالی

چهارم:

در مصباح شیخ است که روایت کرده ابو حمزه ثمالی که حضرت امام زین العابدین علیه السلام در ماه رمضان بیشتر از شب را نماز می کرد و چون سحر می شد این دعا را می خواند:

اِلهی لا تُؤَدِبْنی بِعُقوُبَتِکَ وَ لا تَمْکُرْ بی فی حیلَتِکَ

مِنْ اَیْنَ لِیَ الْخَیْرُ یا رَبِ وَ لا یوُجَدُ اِلاّ مِنْ عِنْدِکَ

وَ مِنْ اَیْنَ لِیَ النَجاهُ وَ لا تُستَطاعُ اِلاّ بِکَ لاَ الَذی اَحْسَنَ اسْتَغْنی عَنْ عَوْنِکَ وَ رَحْمَتِکَ وَ لاَ الَذی اَسآءَ وَ اجْتَرَءَ عَلَیْکَ وَ

لَمْ یُرْضِکَ خَرَجَ عَنْ قُدْرَتِکَ یا رَبِ یا رَبِ یا رَبِ

بگوید تا آنکه نفس قطع شود [بِکَ] عَرَفْتُکَ وَ اَنْتَ دَلَلْتَنی عَلَیْکَ وَ دَعَوْتَنی اِلَیْکَ وَ لَوْلا اَنْتَ لَمْ اَدْرِ ما اَنْتَ اَلْحَمْدُ لِلّهِ الَّذی اَدْعوُهُ فَیُجیبُنی وَ اِنْ کُنْتُ بَطیئاً حینَ یَدْعوُنی

وَالْحَمْدُ لِلّهِ الَّذی اَسْئَلُهُ فَیُعْطینی وَ اِنْ کُنْتُ بَخیلاً حینَ یَسْتَقْرِضُنی

وَالْحَمْدُ لِلّهِ الَّذی اُنادیهِ کُلَما شِئْتُ لِحاجَتی وَ اَخْلوُ بِهِ حَیْثُ شِئْتُ لِسِرِی بِغَیْرِ شَفیعٍ فَیَقْضی لی حاجَتی اَلْحَمْدُلِلّهِ الَّذی لا اَدْعُو غَیْرَهُ وَ لَوْ دَعَوْتُ غَیْرَهُ لَمْ یَسْتَجِبْ لی دُعاَئی

وَالْحَمْدُ لِلّهِ الَّذی لا اَرْجُوغَیْرَهُ وَ لَوْ رَجَوْتُ غَیْرَهُ لَاَخْلَفَ رَجآئی

وَالْحَمْدُ لِلّهِ الَّذی وَکَلَنی اِلَیْهِ فَاَکْرَمَنی وَ لَمْ یَکِلْنی اِلَی النّاسِ فَیُهینُونی

وَالْحَمْدُ لِلّهِ الَّذی تَحَبَبَ اِلَیَ وَ هُوَ غَنِیُ عَنّی

وَالْحَمْدُ لِلّهِ الَّذی یَحْلُمُ عَنّی حَتّی کَاَنّی لا ذَنْبَ لی فَرَبّی اَحْمَدُ شَی ءٍ عِنْدی وَ اَحَقُ بِحَمْدی

اَللّهُمَ اِنّی اَجِدُ سُبُلَ الْمَطالِبِ اِلَیْکَ مُشْرَعَةً وَ مَناهِلَ الرَجآءِ اِلَیْکَ مُتْرَعَةً وَ الِاسْتِعانَةَ بِفَضْلِکَ لِمَنْ اَمَلَکَ مُباحَةً وَ اَبْوابَ الدُعآءِ اِلَیْکَ لِلصّارِخینَ مَفْتوُحَةً وَ اَعْلَمُ اَنَکَ لِلرّاجی بِمَوْضِعِ اِجابَةٍ وَ لِلْمَلْهوُفینَ بِمَرْصَدِ اِغاثَةٍ وَ اَنَ فِی اللَهْفِ اِلی جوُدِکَ وَ الرِضا بِقَضآئِکَ عِوَضاً مِنْ مَنْعِ الْباخِلینَ وَ مَنْدوُحَةً عَمّا فی اَیْدِی الْمُسْتَاْثِرینَ وَ اَنَ الرّاحِلَ اِلَیْکَ قَریبُ الْمَسافَهِ وَ اَنَکَ لا تَحْتَجِبُ عَنْ خَلْقِکَ اِلاّ اَنْ تَحْجُبَهُمُ الْاَعمالُ دوُنَکَ وَ قَدْ قَصَدْتُ اِلَیْکَ بِطَلِبَتی وَ تَوَجَهْتُ اِلَیْکَ بِحاجَتی وَ جَعَلْتُ بِکَ اسْتِغاثَتی وَ بِدُعآئِکَ تَوَسُلی مِنْ غَیْرِ اسْتِحْقاقٍ لِاسْتِماعِکَ مِنّی وَ لَا اسْتیجابٍ لِعَفْوِکَ عَنّی بَلْ لِثِقَتی بِکَرَمِکَ وَ سُکوُنی اِلی صِدْقِ وَعْدِکَ وَلَجائِ اِلیَ الْاِ یمانِ بِتَوْحیدِکَ وَ یَقینی بِمَعْرِفَتِکَ مِنّی اَنْ لا رَبَ [لی] غَیْرُکَ وَ لا اِلهَ اِلاّ اَنْتَ وَحْدَکَ لا شَریکَ لَکَ

اَللّهُمَ

اَنْتَ الْقائِلُ وَ قَوْلُکَ حَقٌ وَ وَعْدُکَ صِدْقٌ وَ اسْئَلُوا اللّهَ مِنْ فَضْلِهِ اِنَ اللّهَ کانَ بِکَمْ رَحیماً وَ لَیْسَ مِنْ صِفاتِکَ یا سَیِّدی اَنْ تَاْمُرَ
بِالسؤال وَ تَمْنَعَ الْعَطِیَهَ وَ اَنْتَ الْمَنّانُ بِالْعَطِیّاتِ عَلی اَهْلِ مَمْلَکَتِکَ وَ الْعائِدُ عَلَیْهِمْ بِتَحَنُّنِ رَاْفَتِکَ اِلهی رَبَیْتَنی فی نِعَمِکَ وَ
اِحْسانِکَ صَغیراً وَ نَوَهْتَ بِاسْمی کَبیراً فَیامَنْ رَبّانی فِی الدُّنْیا بِاِحْسانِهِ وَ تَفَضُّلِهِ وَ نِعَمِهِ وَ اَشارَ لی فِی الاْخِرَهِ اِلی عَفْوِهِ وَ کَرَمِهِ
مَعْرِفَتی یا مَوْلایَ دَلیلی عَلَیْکَ وَ حُبّی لَکَ شَفیعی اِلَیْکَ وَ اَنا واثِقٌ مِنْ دَلیلی بِدَلالَتِکَ وَ ساکِنٌ مِنْ شَفیعی اِلی شَفاعَتِکَ
اَدْعوُکَ یا سَیِدی بِلِسانٍ قَدْ اَخْرَسَهُ ذَنْبُهُ رَبِ اُناجیکَ بِقَلْبٍ قَدْ اَوْبَقَهُ جُرْمُهُ اَدْعوُکَ یا رَبِ راهِباً راغِباً راجِیاً خآئِفاً اِذا رَاَیْتُ
مَوْلایَ ذُنوُبی فَزِعْتُ وَ اِذا رَاَیْتُ کَرَمَکَ طَمِعْتُ فَاِنْ عَفَوْتَ فَخَیْرُ راحِم وَ اِنْ عَذَّبْتَ فَغَیْرُ ظالِم حُجَتی یا اَللّهُ فی جُرْاَتی عَلی
مَسْئَلَتِکَ مَعَ اِتْیانی ما تَکْرَهُ جُودُکَ وَ کَرَمُکَ وَ عُدَتی فی شِدَتی مَعَ قِلَهٍ حَیائی رَاْفَتُکَ وَ رَحْمَتُکَ وَ قَدْ رَجَوْتُ اَنْ لا تَخیبَ بَیْنَ
ذَیْنِ وَ ذَیْنِ مُنْیَتی فَحَقِقْ رَجآئی وَ اسْمَعْ دُعآئی یا خَیْرَ مَنْ دَعاهُ داعٍ وَ اَفْضَلَ مَنْ رَجاهُ راجٍ عَظُمَ یا سَیِدی اَمَلی وَ سآءَ عَمَلی
فَاَعْطِنی مِنْ عَفْوِکَ بِمِقْدارِ اَمَلی وَ لا تُؤ اخِذْنی بِاَسْوَءِ عَمَلی فَاِنَ کَرَمَکَ یَجِلُ عَنْ مُجازاهِ الْمُذْنِبینَ وَ حِلْمَکَ یَکْبُرُ عَنْ مُکافاهِ
الْمُقَصِرینَ وَ اَنَا یاسَیِدی عائِذٌ بِفَضْلِکَ هارِبٌ مِنْکَ اِلَیْکَ مُتَنَجِزٌ ما وَعَدْتَ مِنَ الصَفْحِ عَمَنْ اَحْسَنَ بِکَ ظَنّاً وَ ما اَنَا یا رَبِ وَ ما
خَطَری هَبْنی بِفَضْلِکَ وَ تَصَدَقْ عَلَیَ بِعَفْوِکَ اَیْ رَبِ جَلِلْنی بِسَتْرِکَ وَ اعْفُ عَنْ تَوْبیخی بِکَرَمِ وَجْهِکَ فَلَوِ اطَلَعَ

الْيَوْمَ عَلى ذَنْبى غَيْرُکَ ما فَعَلْتُهُ وَ لَوْ خِفْتُ تَعْجيلَ الْعُقوُبَهِ لاَ اجْتَنَبْتُهُ لا لِاَنَّکَ اَهْوَنُ النّاظِرينَ وَ اَخَفُ الْمُطَلِعينَ [عَلَیَ] بَلْ لِاَنَّکَ يارَبِ خَيْرُ السّاتِرينَ وَ اَحْكَمُ الْحاكِمينَ وَ اَكْرَمُ الاَكْرَمينَ سَتّارُ الْعُيوُبِ غَفّارُ الذُّنوُبِ عَلاّمُ الْغُيوُبِ تَسْتُرُ الذَّنْبَ بِكَرَمِكَ وَ تُؤَخِرُ الْعُقوُبَهَ بِحِلْمِكَ فَلَكَ الْحَمْدُ عَلى حِلْمِكَ بَعْدَعِلْمِكَ وَ عَلى عَفْوِكَ بَعْدَ قُدْرَتِكَ وَ يَحْمِلُنى وَ يُجَرِئُنى عَلَيمَعْصِيَتِكَ حِلْمُكَ عَنّى وَ يَدْعوُنى اِلى قِلَهِ الْحَيآءِ سِتْرُکَ عَلَیَ وَ يُسْرِعُنى اِلَى التَوَثُّبِ عَلى مَحارِمِكَ مَعْرِفَتى بِسَعَهِ رَحْمَتِكَ وَ عَظيمِ عَفْوِكَ يا حَليمُ يا كَريمُ يا حَیُ يا قَيُّومُ يا غافِرَ الذَّنْبِ يا قابِلَ التَّوْبِ يا عَظيمَ الْمَنِ يا قَديمَ الاِحسانِ

اَيْنَ سَتْرُکَ الْجَميلُ

اَيْنَ عَفْوُکَ الْجَليلُ

اَيْنَ فَرَجُکَ الْقَريبُ

اَيْنَ غِياثُکَ السَريعُ

اَيْنَ رَحْمَتُکَ الْواسِعَهُ

اَيْنَ عَطاياکَ الْفاضِلَهُ

اَيْنَ مَواهِبُکَ الْهَنيئَهُ

اَيْنَ صَنائِعُکَ السَنِيَهُ

اَيْنَ فَضْلُکَ الْعَظيمُ

اَيْنَ مَنُکَ الْجَسيمُ

اَيْنَ اِحْسانُکَ الْقَديمُ

اَيْنَ كَرَمُکَ يا كَريمُ

بِهِ وَ بِمُحَمَدٍ وَ الِ مُحَمَدٍ فَاسْتَنْقِذْنى وَ بِرَحْمَتِكَ فَخَلِصْنى يا مُحْسِنُ يا مُجْمِلُ يا مُنْعِمُ يا مُفْضِلُ لَسْتُ اَتَكِلُ فِی النَجاهِ مِنْ عِقابِكَ عَلى اَعْمالِنا بَلْ بِفَضْلِكَ عَلَيْنا لِاَنَكَ اَهْلُ التَقْوى وَ اَهْلُ الْمَغْفِرَهِ تُبْدِئُ بِالاِحْسانِ نِعَماً وَ تَعْفوُ عَنِ الذَّنْبِ كَرَماً فَما نَدْرى ما نَشْكُرُ اَجَميلَ ما تَنْشُرُ اَمْ قَبيحَ ما تَسْتُرُ اَمْ عَظيمَ ما اَبْلَيْتَ وَ اَوْلَيْتَ اَمْ كَثيرَ ما مِنْهُ نَجَيْتَ وَ عافَيْتَ يا حَبيبَ مَنْ تَحَبَبَ اِلَيْكَ وَ يا قُرَهَ عَيْنِ مَنْ لاذَبِكَ وَ انْقَطَعَ اِلَيْكَ اَنْتَ الْمُحْسِنُ وَ نَحْنُ الْمُسيئوُنَ فَتَجاوَزْ يا رَبِ عَنْ قَبيحِ ما عِنْدَنا بِجَميلِ ما عِنْدَكَ وَ اَیُ جَهْلٍ يا رَبِ لا يَسَعُهُ جوُدُکَ اَوْ اَیُ زَمانٍ اَطْوَلُ مِنْ اَناتِكَ وَ ما قَدْرُ اَعْمالِنا فى جَنْبِ نِعَمِكَ وَ كَيْفَ نَسْتَكْثِرُ اَعْمالاً نُقابِلُ بِها كَرَمَكَ بَلْ كَيْفَ يَضيقُ عَلَى الْمُذْنِبينَ ما

وَسِعَهُمْ مِنْ رَحْمَتِکَ یا واسِعَ الْمَغْفِرَهِ یا باسِطَ الْیَدَیْنِ بِالرَّحْمَهِ فَوَ عِزَّتِکَ یا سَیِدی لَوْ نَهَرْتَنی ما بَرِحْتُ مِنْ بابِکَ وَ لا کَفَفْتُ عَنْ تَمَلُّقِکَ لِمَا انْتَهی اِلَیَ مِنَ الْمَعْرِفَهِ بِجوُدِکَ وَ کَرَمِکَ وَ اَنْتَ الْفاعِلُ لِما تَشآءُ تُعَذِبُ مَنْ تَشآءُ بِما تَشآءُ کَیْفَ تَشآءُ وَ تَرْحَمُ مَنْ تَشآءُ بِما تَشآءُ کَیْفَ تَشآءُ لا تُسْئَلُ عَنْ فِعْلِکَ وَ لا تُنازَعُ فی مُلْکِکَ وَ لا تُشارَکُ فی اَمْرِکَ وَ لا تُضآدُّ فی حُکْمِکَ وَ لا یَعْتَرِضُ عَلَیْکَ اَحَدٌ فی تَدْبیرِکَ لَکَ الْخَلْقُ وَ الاْمْرُ تَبارَکَ اللّهُ رَبُّ الْعالَمینَ یا رَبِ هذا مَقامُ مَنْ لاذَبِکَ وَ اسْتَجارَ بِکَرَمِکَ وَ اَلِفَ اِحْسانَکَ وَ نِعَمَکَ وَ اَنْتَ الْجَوادُ الَّذی لایَضیقُ عَفْوُکَ وَ لا یَنْقُصُ فَضْلُکَ وَ لا تَقِلُّ رَحْمَتُکَ وَ قَدْ تَوَثَّقْنا مِنْکَ بِالصَّفْحِ الْقَدیمِ وَ الْفَضْلِ الْعَظیمِ وَ الرَّحْمَهِ الْواسِعَهِ اَفَتُراکَ یا رَبِ تُخْلِفُ ظُنوُنَنا اَوْ تُخَیِبُ آمالَنا کَلّا یا کَریمُ فَلَیْسَ هذا ظَنُّنا بِکَ وَ لا هذا فیکَ طَمَعُنا یا رَبِ اِنَّ لَنا فیکَ اَمَلاً طَویلاً کَثیراً اِنَ لَنا فیکَ رَجآءً عَظیماً عَصَیْناکَ وَ نَحْنُ نَرْجوُ اَنْ تَسْتُرَ عَلَیْنا وَ دَعَوْناکَ وَ نَحْنُ نَرْجوُ اَنْ تَسْتَجیبَ لَنا فَحَقِقْ رَجآئَنا مَوْلانا فَقَدْ عَلِمْنا ما نَسْتَوْجِبُ بِاَعْمالِنا وَ لکِنْ عِلْمُکَ فینا وَ عِلْمُنا بِاَنَکَ لا تَصْرِفُنا عَنْکَ وَ اِنْ کُنّا غَیْرَ مُسْتَوْجِبینَ لِرَحْمَتِکَ فَاَنْتَ اَهْلٌ اَنْ تَجوُدَ عَلَیْنا وَ عَلَی الْمُذْنِبینَ بِفَضْلِ سَعَتِکَ فَامْنُنْ عَلَیْنا بِما اَنْتَ اَهْلُهُ وَ جُدْ عَلَیْنا فَاِنّا مُحْتاجوُنَ اِلی نَیْلِکَ یا غَفّارُ بِنوُرِکَ اهْتَدَیْنا وَ بِفَضْلِکَ اسْتَغْنَیْنا وَ بِنِعْمَتِکَ اَصْبَحْنا وَ اَمْسَیْنا ذُنوُبُنا بَیْنَ یَدَیْکَ نَسْتَغْفِرُکَ

اَللّهُمَ مِنْها وَ نَتوُبُ اِلَیْکَ تَتَحَبَّبُ اِلَیْنا بِالنِعَمِ وَ نُعارِضُکَ بِالذُّنوُبِ خَیْرُکَ اِلَیْنا نازِلٌ وَ شَرُّنا اِلَیْکَ صاعِدٌ وَ

لَمْ يَزَلْ وَ لا يَزالُ مَلَکٌ کَريمٌ يَاْتيکَ عَنّا به عمل قَبيح فَلا يَمْنَعُکَ ذلِکَ مِنْ اَنْ تَحوُطَنا بِنِعَمِکَ وَ تَتَفَضَّلَ عَلَيْنا بآلائِکَ فَسُبْحانَکَ ما اَحْلَمَکَ وَ اَعْظَمَکَ وَ اَکْرَمَکَ مُبْدِئاً وَ مُعيداً تَقَدَّسَتْ اَسْمآئُکَ وَ جَلَّ ثَناؤُکَ وَ کَرُمَ صَنائِعُکَ وَ فِعالُکَ اَنْتَ اِلهی اَوْسَعُ فَضْلاً وَ اَعْظَمُ حِلْماً مِنْ اَنْ تُقايِسَنی بِفِعْلی وَ خَطيئَتی فَالْعَفْوَ الْعَفْوَ الْعَفْوَ سَيِدی سَيِدی سَيِدی

اَللّهُمَّ اشْغَلْنا بِذِکْرِکَ وَ اَعِذْنا مِنْ سَخَطِکَ وَ اَجِرْنا مِنْ عَذابِکَ وَ ارْزُقْنا مِنْ مَواهِبِکَ وَ اَنْعِمْ عَلَيْنا مِنْ فَضْلِکَ وَ ارْزُقْنا حَجَّ بَيْتِکَ وَ زِيارَةَ قَبْرِ نَبِيکَ صَلَواتُکَ وَ رَحْمَتُکَ وَ مَغْفِرَتُکَ وَ رِضْوانُکَ عَلَيْهِ وَ عَلی اَهْلِ بَيْتِهِ اِنَّکَ قَريبٌ مُجيبٌ وَ ارْزُقْنا عَمَلاً بِطاعَتِکَ وَ تَوَفَّنا عَلی مِلَّتِکَ وَ سُنَّةِ نَبِيکَ صَلَّی اللّهُ عَلَيْهِ وَ آله

اَللّهُمَّ اغْفِرْ لی وَ لِوالِدَیَّ وَ ارْحَمْهُما کَما رَبَّيانی صَغيراً اِجْزِهِما بِالاِحسانِ اِحْساناً وَ بِالسَّيِئاتِ غُفْراناً

اَللّهُمَّ اغْفِرْ لِلْمُؤْمِنينَ وَ الْمُؤْمِناتِ الْاَحيآءِ مِنْهُمْ وَ الْاَمواتِ وَ تابِعْ بَيْنَنا وَ بَيْنَهُمْ بِالْخَيْراتِ

اَللّهُمَّ اغْفِرْ لِحَيِنا وَ مَيِتِنا وَ شاهِدِنا وَ غآئِبِنا ذَکَرِنا وَ اُنْثانا الْقِيامَهِ وَ هَبْ لِیَ الْعافِيَهَ حَتّی تُهَنِئَنِی الْمَعيشَةُ وَ اخْتِمْ لی بِخَيْرٍ حَتّی لا تَضُرَّنِی الذُّنُوبُ

اَللّهُمَّ رَضِنی بِما قَسَمْتَ لی حَتّی لا اَسْئَلَ اَحَداً شَيْئاً

اَللّهُمَّ صَلِ عَلی مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ وَ افْتَحْ لی خَزآئِنَ رَحْمَتِکَ وَ ارْحَمْنی رَحْمَةً لا تُعَذِبُنی بَعْدَها اَبَداً فِی الدُّنْيا وَ الاخِرَهِ وَ ارْزُقْنی مِنْ فَضْلِکَ الْواسِعِ رِزْقاً حَلالاً طَيِباً لا تُفْقِرُنی اِلی اَحَدٍ بَعْدَهُ سِواکَ تَزيدُنی بِذلِکَ شُکْراً وَ اِلَيْکَ فاقَةً وَ فَقْراً وَ بِکَ عَمَّنْ سِواکَ غِناً وَ تَعفُفاً يا مُحْسِنُ يا مُجْمِلُ يا مُنْعِمُ يا مُفْضِلُ يا مَليکُ يا مُقْتَدِرُ صَلِّ عَلی مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ وَ

اکْفِنِی الْمُهِمَ کُلَهُ وَ اقْضِ لی بِالْحُسْنی وَ بارِکْ لی فی جَمیعِ اُمُوری وَ اقْضِ لی جَمیعَ حَوائِجی

اَللّهُمَ یَسِّرْ لی ما اَخافُ تَعْسیرَهُ فَاِنَ تَیْسیرَ ما اَخافُ تَعْسیرَهُ عَلَیْکَ سَهْلٌ یَسیرٌ وَ سَهِلْ لی ما اَخافُ حُزُونَتَهُ وَ نَفِسْ عَنّی ما اَخافُ ضیقَهُ وَ کُفَ عَنّی ما اَخافُ هَمَهُ وَ اصْرِفْ عَنّی ما اَخافُ بَلِیَتَهُ یا اَرْحَمَ الرّاحِمینَ

اَللّهُمَ امْلاءْ قَلْبی حُبّاً لَکَ وَ خَشْیَهً مِنْکَ وَ تَصْدیقاً لَکَ وَ ایماناً بِکَ وَ فَرَقاً مِنْکَ وَ شَوْقاً اِلَیْکَ یا ذَاالْجَلالِ وَ الاِکْرام

اَللّهُمَ اِنَ لَکَ حُقُوقاً فَتَصَدَقْ بِها عَلَیَ وَ لِلنّاسِ قِبَلی تَبِعاتٌ فَتَحَمَلْها عَنّی وَ قَدْ اَوْجَبْتَ لِکُلِ ضَیْفٍ قِریً وَ اَنَا ضَیْفُکَ فَاْجعَلْ قِرایَ اللَیْلَهَ الْجَنَهَ یا وَهّابَ الْجَنَهِ یا وَهّابَ الْمَغْفِرَهِ وَ لا حَوْلَ وَ لا قُوَهَ اِلّا بِکَ

(پایان)

مختصرترین دعای سحر

هفتم:

می خوانی این دعا را که مختصرترین دعاهای سحر است و در اقبال است:

یا مَفْزَعی عِنْدَ کُرْبَتی وَ یا غَوْثی عِنْدَ شِدَتی اِلَیْکَ فَزِعْتُ وَ بِکَ اسْتَغَثْتُ وَ بِکَ لُذْتُ لا اَلُوذُ بِسِواکَ وَ لا اَطْلُبُ الْفَرَجَ اِلّا مِنْکَ فَاَغِثْنی وَ فَرِجْ عَنّی

یا مَنْ یَقْبَلُ الْیَسیرَ وَ یَعْفُو عَنِ الْکَثیرِ اِقْبَلْ مِنِی الْیَسیرَ وَ اعْفُ عَنِی الْکَثیرَ اِنَکَ اَنْتَ الْغَفُورُ الرَحیمُ

اَللّهُمَ اِنّی اَسْئَلُکَ ایماناً تُباشِرُبِهِ قَلْبی وَ یَقیناً حَتّی اَعْلَمَ اَنَهُ لَنْ یُصیبَنی اِلّا ما کَتَبْتَ لی وَ رَضِنی مِنَ الْعَیْشِ بِما قَسَمْتَ لی یا اَرْحَمَ الرّاحِمینَ یا عُدَتی فی کُرْبَتی وَ یا صاحِبی فی شِدَتی وَ یا وَلِیّی فی نِعْمَتی وَ یا غایَتی فی رَغْبَتی اَنْتَ السّاتِرُ عَوْرَتی وَ الْامِنُ رَوْعَتی وَ الْمُقیلُ عَثْرَتی فَاغْفِرْ لی خَطیَئَتی یا اَرْحَمَ الرّاحِمینَ.

(پایان)

تسبیحات در سحر

هشتم:

می خوانی این تسبیحات را که در اقبال است نیز

سُبْحانَ مَنْ یَعْلَمُ جَوارِحَ الْقُلُوبِ

سُبْحانَ مَنْ

يُحْصى عَدَدَ الذُنُوبِ

سُبْحانَ مَنْ لا يَخْفى عَلَيْهِ خافِيَةٌ فِى السَماواتِ وَ الْاَرَضينَ

سُبْحانَ الرَبِ الْوَدُودِ

سُبْحانَ الْفَرْدِ الْوِتْرِ

سُبْحانَ الْعَظيمِ الْاَعْظَمِ

سُبْحانَ مَنْ لا يَعْتَدى عَلى اَهْلِ مَمْلَكَتِهِ

سُبْحانَ مَنْ لا يُؤ اخِذُ اَهْلَ الْاَرْضِ بِاَلْوانِ الْعَذابِ

سُبْحانَ الْحَنّانِ الْمَنّانِ

سُبْحانَ الرَؤُفِ الرَحيمِ

سُبْحانَ الْجَبّارِ الْجَوادِ

سُبْحانَ الْكَريمِ الْحَليمِ

سُبْحانَ الْبَصيرِ الْعَليمِ

سُبْحانَ الْبَصيرِ الْواسِعِ

سُبْحانَ اللّهِ عَلى اِقْبالِ النَهارِ

سُبْحانَ اللّهِ عَلى اِدْبارِ النَهارِ

سُبْحانَ اللّهِ عَلى اِدْبارِ اللَيْلِ و اِقْبالِ النَهارِ وَ لَهُ الْحَمْدُ وَ الْمَجْدُ وَ الْعَظَمهُ وَ الْكِبرِياَءُ مَعَ كُلِ نَفَسٍ وَ كُلِ طَرْفَهِ عَيْنٍ وَ كُلِ لَمْحهٍ سَبَقَ فى عِلْمِهِ سُبْحانَكَ مِلَا ما اَحْصى كِتابُكَ سُبْحانَكَ زِنَهَ عَرْشِكَ سُبْحانَكَ سُبْحانَكَ سُبْحانَكَ

و بدان كه علماء فرموده اند كه اگر نيّت روزه را بعد از سُحُور بكند بهتر است و از اوّل شب تا به آخر شب نيّت مى توان كرد و همين كه مى داند و قصد دارد كه فردا از براى خدا روزه مى گيرد و امساك از مفطرات مى كند بس است و شايسته است كه در سَحَرها نماز شب را ترك نكند و تهجّد به عمل آورد.

دعا و اعمال روزهای ماه مبار رمضان

ذکر دعا در هر روز

اوّل بخواند هر روز این دعا را که شیخ و سیّد نقل کرده اند

اَللّهُمَ هذا شَهْرُ رَمَضانَ الَذی اَنْزَلْتَ فیهِ الْقُرآنَ هُدیً لِلنّاسِ وَ بَیِناتٍ مِنَ الْهُدی وَ الْفُرقانِ وَ هذا شَهْرُ الصِیام وَ هذا شَهْرُ الْقِیام وَ هذا شَهْرُ الاِنابَهِ وَ هذا شَهْرُ التَوْبَهِ وَ هذا شَهْرُ الْمَغْفِرَهِ وَ الرَحْمَهِ وَ هذا شَهْرُ الْعِتْقِ مِنَ النّارِ وَ الْفَوْزِ بِالْجَنَهِ وَ هذا شَهْرٌ فیهِ لَیْلَهُ الْقَدْرِ الَتی هِیَ خَیْرٌ مِنْ اَلْفِ شَهْرٍ

اَللّهُمَ فَصَلِّ عَلی مُحَمَدٍ وَ آلِ مُحَمَدٍ وَ اَعّنی عَلی صِیامِهِ وَ قِیامِهِ وَ سَلِمْهُ لی وَ سَلِمْنی فیهِ وَ اَعِنّی عَلَیْهِ بِاَفْضَلِ عَوْنِکَ وَ وَفِقْنی فیهِ لِطاعَتِکَ وَ طاعَهِ

رَسُولِـكَ وَ اَوْلِيائِـكَ صَـلَى اللّهُ عَلَيْهِمْ وَ فَرِّغْنى فيهِ لِعِبادَتِـكَ وَ دُعائِـكَ وَ تِلاوَهِ كِتابِـكَ وَ اَعْظِمْ لى فيهِ الْبَرَكَهَ وَ اَحْسِنْ لى فيهِ الْعافِيَهَ وَ اَصِحَّ فيهِ بَدَنى وَ اَوْسِعْ لى فيهِ رِزْقى وَ اكْفِنى فيهِ ما اَهَمَنى وَ اسْتَجِبْ فيهِ دُعائى وَ بَلِغْنى فيهِ رَجائى

اَللّهُمَ صَـلِ على مُحَمَـدٍ وَ آلِ مُحَمَدٍ وَ اَذْهِبْ عَنّى فيهِ النُعاسَ وَ الْكَسَـلَ وَ السَـاْمَهَ وَ الْفَتْرَهَ وَ الْقَسْوَهَ وَ الْغَفْلَهَ وَ الْغِرَهَ وَ جَنِبْنى فيهِ الْعِلَلَ وَ الْأَسْـقامَ وَ آلهمُومَ وَ الْاَحْزانَ وَ الْاَعْراضَ وَ الْاَمْراضَ وَ الْخَطايا وَ الـذُنُوبَ وَ اصْـرِفْ عَنّى فيهِ السُوَءَ وَ الْفَحشاَءَ وَ الْجَهْدَ وَ الْبَلاَءَ وَ التَعَبَ وَ الْعَن اَءَ اِنَكَ سَميعُ الدُعاَءِ

اَللّهُمَ صَلِ عَلى مُحَمَـدٍ وَ آلِ مُحَمَدٍ وَ اَعِذْنى فيهِ مِنَ الشَـيْطانِ الرَجيمِ وَ هَمْزِهِ وَ لَمْزِهِ وَ نَفْثِهِ وَ نَفْخِهِ وَ وَسْوَسَـتِهِ وَ تَثْبيطِهِ وَ كَيْدِهِ وَ مَكْرِهِ وَ حَبائِلِهِ وَ خُدَعِهِ وَ امانِيِهِ وَ غُرُورِهِ وَ فِتْنَتِهِ وَ شَرَكِهِ وَ اَحْزابِهِ وَ اَتْباعِهِ واَشْياعِهِ وَ اَوْلِيائِهِ وَ شُرَكائِهِ وَ جَميعِ مَكائِدِهِ

اَللّهُمَ صَـلِ عَلى مُحَمَـدٍ وَ آلِ مُحَمَـدٍ وَ ارْزُقْنـا قِيـامَهُ وَ صِـيامَهُ وَ بُلُوغَ الْاَمَـلِ فيهِ وَ فى قِيـامِهِ وَ اسْـتِكْمالَ ما يُرْضـيكَ عَنّى صَبْراً وَ احْتِساباً وَ ايماناً وَ يَقيناً ثُمَ تَقَبَلْ ذلِكَ مِنّى بِالْاَضْعافِ الْكَثيرَهِ والْاَجْرِ الْعَظيمِ يا رَبَ الْعالَمينَ

اَللّهُمَ صَلِ عَلى مُحَمَدٍ وَ آلِ مُحَمَدٍ وَ ارْزُقْنى الْحَجَ وَ الْعُمْرَهَ وَ الِاجْتِهادَ وَ الْقُوَهَ وَ النَشاطَ وَ الاِنابَهَ وَ التَوْبَهَ وَ الْقُرْبَهَ وَ الْخَيْرَ الْمَقْبُولَ وَ الرَغْبَهَ وَ الرَهْبَهَ وَ التَضَـرُعَ وَ الْخُشُوعَ وَ الرِقَهَ وَ النِيَهَ الصّـادِقَهَ وَ صِـدْقَ اللِسـانِ وَ الْوَجَـلَ مِنْكَ وَ الرَجاَءَ لَكَ وَ التَوَكُلَ عَلَيْكَ وَ الثِقَهَ بِكَ وَ

الْوَرَعَ عَنْ مَحارِمِکَ مَعَ صالِحِ الْقَوْلِ وَ مَقْبُولِ السَّعْيِ وَ مَرْفُوعِ الْعَمَلِ وَ مُسْتَجابِ الدَّعْوَهِ وَ لا تَحُلْ بَيْنی وَ بَيْنَ شَیْءٍ مِنْ ذلِکَ بِعَرَضٍ وَ لا مَرَضٍ وَ لا هَم وَ لا غَم وَ لا سُقْمٍ وَ لا غَفْلَهٍ وَ لانِسْيانٍ بَلْ بِالتَّعاهُدِ وَ التَّحَفُّظِ لَکَ وَ فيکَ وَ الرِعايَهِ لِحَقِکَ وَ الْوَفَاءِ بِعَهْدِکَ وَ وَعْدِکَ بِرَحْمَتِکَ يا اَرْحَمَ الرّاحِمينَ

اَللّهُمَّ صَلِ عَلی مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ وَ اقْسِمْ لی فيهِ اَفْضَلَ ما تَقْسِمُهُ لِعِبادِکَ الصّالِحينَ وَ اَعْطِنی فيهِ اَفْضَلَ ما تُعْطی اَوْلِيَاَئَکَ الْمُقَرَّبينَ مِنَ الرَّحْمَهِ وَ الْمَغْفِرَهِ وَ التَّحَنُّنِ وَ الاِجابَهِ وَ الْعَفْوِ وَ الْمَغْفِرَهِ الدّائِمَهِ وَ الْعافِيَهِ وَ الْمُعافاهِ وَ الْعِتْقِ مِنَ النّارِ وَ الْفَوْزِ بِالْجَنَّهِ وَ خَيْرِ الدُّنْيا وَ الْاخِرَهِ

اَللّهُمَّ صَلِ عَلی مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ وَ اجْعَلْ دُعاَئی فيهِ اِلَيْکَ واصِلاً وَ رَحْمَتَکَ وَ خَيْرَکَ اِلَیَ فيهِ نازِلا وَ عَمَلی فيهِ مَقْبُولاً وَ سَعْيی فيهِ مَشْكُوراً وَ ذَنْبی فيهِ مَغْفُوراً حَتّی يَكُونَ نَصيبی فيهِ الْاَكْثَرَ وَ حَظِی فيهِ الْاَوْفَرَ

اَللّهُمَّ صَلِ عَلی مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ وَ وَفِقْنی فيهِ لِلَيْلَهِ الْقَدْرِ عَلی اَفْضَلِ حالٍ تُحِبُ اَنْ يَكُونَ عَلَيْها اَحَدٌ مِنْ اَوْلِيَاَئِکَ وَ اَرْضاها لَکَ ثُمَ اجْعَلْها لی خَيْراً مِنْ اَلْفِ شَهْرٍ وَ ارْزُقْنی فيها اَفْضَلَ ما رَزَقْتَ اَحَداً مِمَّنْ بَلَغْتَهُ اِيّاها وَ اَكْرَمْتَهُ بِها وَ اْجعَلْنی فيها مِنْ عُتَقاَئِکَ مِنْ جَهَنَّمَ وطُلَقاَئِکَ مِنَ النّارِ وَ سُعَداءِ خَلْقِکَ بِمَغْفِرَتِکَ وَ رِضْوانِکَ يا اَرْحَمَ الرّاحِمينَ

اَللّهُمَّ صَلِ عَلی مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ وَ ارْزُقْنا فی شَهْرِنا هذَا الْجِدَّ وَ الاِجْتِهادَ وَ الْقُوَّهَ وَ النَّشاطَ وَ ما تُحِبُّ وَ تَرْضی

اَللّهُمَّ رَبَّ الْفَجْرِ وَ لَيالٍ عَشْرٍ وَ الشَّفْعِ وَ الْوَتْرِ وَ ربَّ شَهْرِ رَمَضانَ وَ ما اَنْزَلْتَ

فيهِ مِنَ الْقُرآنِ وَ رَبَّ جَبْرَئيلَ وَ ميكائيلَ وَ اِسْرافيلَ وَ عِزْرائيلَ وَ جَميعِ الْمَلائِكَهِ الْمُقَرَّبينَ وَ ربَّ اِبْراهيمَ وَ اِسْماعيلَ وَ اِسْحقَ وَ يَعْقُوبَ وَ ربَّ مُوسى وَ عيسى وَ جميعِ النَّبيّينَ وَ الْمُرْسَلينَ وَ ربَّ مُحَمَّدٍ خاتَمِ النَّبِيّينَ صَلَواتُكَ عَلَيْهِ وَ عَلَيْهِمْ اَجْمَعينَ وَ اَسْئَلُكَ بِحَقِّكَ عَلَيْهِمْ وَ بِحَقِّهِمْ عَلَيْكَ وَ بِحَقِّكَ الْعَظيمِ لَمّا صَلَّيْتَ عليه و آله وَ عَلَيْهِمْ اَجْمَعينَ وَ نَظَرْتَ اِلَىَّ نَظْرَةً رَحيمَةً تَرْضى بِها عَنّى رِضىً لا سَخَطَ عَلَىَّ بَعْدَهُ اَبَداً وَ اَعْطَيْتَنى جَميعَ سُؤْلى وَ رَغْبَتى وَ اُمْنِيَّتى وَ اِرادَتى وَ صَرَفْتَ عَنّى ما اَكْرَهُ وَ اَحْذَرُ وَ اَخافُ عَلى نَفْسى وَ ما لا اَخافُ وَ عَنْ اَهْلى وَ مالى وَ اِخْوانى وَ ذُرِّيَّتى

اَللّهُمَّ اِلَيْكَ فَرَرْنا مِنْ ذُنُوبِنا فَاوِنا تائِبينَ وَ تُبْ عَلَيْنا مُسْتَغْفِرينَ

وَ اغْفِرْ لَنا مُتَعوذينَ وَ اَعِذْنا مُسْتَجيرينَ وَ اَجِرْنا مُسْتَسْلِمينَ وَ لا تَخْذُلْنا راهِبينَ وَ آمِنّا راغِبينَ وَ شَفِّعْنا سائِلينَ وَ اَعْطِنا اِنَّكَ سَميعُ الدُّعاءِ قَريبٌ مُجيبٌ

اَللّهُمَّ اَنْتَ رَبّى وَ اَنَا عَبْدُكَ وَ اَحَقُّ مَنْ سَئَلَ الْعَبْدُ رَبُّهُ وَ لَمْ يَسْئَلِ الْعِبادُ مِثْلَكَ كَرَماً وَ جُوداً يا مَوْضِعَ شَكْوَى السّائِلينَ وَ يا مُنْتَهى حاجَةِ الرّاغِبينَ وَ يا غِياثَ الْمُسْتَغيثينَ وَ يا مُجيبَ دَعْوَةِ الْمُضْطَرّينَ وَ يا مَلْجَاَ الْهارِبينَ وَ يا صَريخَ الْمُسْتَصْرِخينَ وَ يا رَبَّ الْمُسْتَضْعَفينَ وَ يا كاشِفَ كَرْبِ الْمَكْرُوبينَ وَ يا فارِجَ هَمِ الْمَهْمُومينَ وَ يا كاشِفَ الْكَرْبِ الْعَظيمِ يااَللّهُ يارَحْمنُ يا رَحيمُ يا اَرْحَمَ الرّاحِمينَ صَلِ عَلى مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ

وَ اغْفِرْ لى ذُنُوبى وَ عُيُوبى وَ اِسائَتى وَ ظُلْمى وَ جُرْمى وَ اِسْرافى عَلى نَفْسى وَ ارْزُقْنى مِنْ فَضْلِكَ وَ رَحْمَتِكَ فَاِنَّهُ لا يَمْلِكُها غَيْرُكَ وَ اعْفُ عَنّى

وَ اغْفِرْ لى كُلَّ

ما سَلَفَ مِنْ ذُنُوبى وَ اعْصِمْنى فيما بَقِىَ مِنْ عُمْرى وَ اسْتُرْ عَلَىَّ وَ عَلى والِدىَّ وَ وُلْدى وَ قَرابَتى وَ اَهْلِ حُزانَتى وَ [كُلُّ] مَنْ كانَ مِنّى بِسَبيْلٍ مِنَ الْمُؤْمِنينَ وَ الْمُؤْمِناتِ فى الدُّنْيا وَ الْاخِرَهِ فَاِنَّ ذلِكَ كُلَّهُ بِيَدِكَ وَ اَنْتَ واسِعُ الْمَغْفِرَهِ فَلا تُخَيِّبْنى يا سَيِّدى وَ لا تَرُدَّ دُعائى وَ لا يَدى اِلى نَحْرى حَتّى تَفْعَلَ ذلِكَ بى وَ تَسْتَجيبَ لى جَميعَ ما سَئَلْتُكَ وَ تَزيدَنى مِنْ فَضْلِكَ فَاِنَّكَ عَلى كُلِّشَىْءٍ قَديرٌ وَ نَحْنُ اِلَيْكَ راغِبُونَ

اَللّهُمَّ لَكَ الْاَسْماءُ الْحُسْنى وَ الْاَمْثالُ الْعُلْيا وَ الْكِبْرِياءُ وَ الْ لاءُ اَسْئَلُكَ بِاسْمِكَ بِسْمِ اللّهِ الرَّحْمنِ الرَّحيمِ اِنْ كُنْتَ قَضَيْتَ فى هذِهِ اللَّيْلَهِ تَنَزُّلَ الْمَلائِكَهِ وَ الرُّوحِ فيهِ ا اَنْ تُصَلِّىَ عَلى مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ وَ اَنْ تَجْعَلَ اسْمى فِى السُّعَداءِ وَ رُوحى مَعَ الشُّهَداءِ وَ اِحْسانى فى عِلِّيّينَ وَ اِسائَتى مَغْفُورَهً وَ اَنْ تَهَبَ لى يَقيناً تُباشِرُ بِهِ قَلْبى وَ ايماناً لا يَشُوبُهُ شَكٌّ وَ رِضىً بِما قَسَمْتَ لى وَ آتِنى فِى الدُّنْيا حَسَنَهً وَ فِى الاخِرَهِ حَسَنَهً وَ قِنى عَذابَ النّارِ وَ اِنْ لَمْ تَكُنْ قَضَيْتَ فى هذِهِ اللَّيْلَهِ تَنَزُّلَ الْمَلئِكَهِ وَ الرُّوحِ فيهِ ا فَاَخِّرْنى اِلى ذلِكَ وَ ارْزُقْنى فيها ذِكْرَكَ وَ شُكْرَكَ وَ طاعَتَكَ وَ حُسْنَ عِبادَتِكَ وصَلِّ عَلى مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍبِاَفْضَلِ صَلَواتِكَ يا اَرْحَمَ الرّاحِمينَ يا اَحَدُ يا صَمَدُ يا رَبَّ مُحَمَّدٍ اغْضَبِ الْيَوْمَ لِمُحَمَّدٍ وَ لِاَبْرارِ عِتْرَتِهِ واقْتُلْ اَعْدائَهُمْ بَدَداً وَ اَحْصِهِمْ عَدَداً وَ لا تَدَعْ عَلى ظَهْرِ الاَرْضِ مِنْهُمْ اَحَداً وَ لا تَغْفِرْ لَهُمْ اَبَداً يا حَسَنَ الصُّحْبَهِ يا خَليفَهَ النَّبِيّينَ اَنْتَ اَرْحَمُ الرّاحِمينَ الْبَدىءُ الْبَديعُ الَّذى لَيْسَ كَمِثْلِكَ شَىءٌ وَ الدّائِمُ غَيْرُ الْغافِلِ

وَ الْحَیُ الَذی لا یَمُوتُ اَنْتَ کُلَ یَوْم فی شَاْنٍ اَنْتَ خَلیفَهُ مُحَمَدٍ وَ ناصِرُ مُحَمَدٍ وَ مُفَضِلُ مُحَمَدٍ اَسْئَلُکَ اَنْ تَنْصُرَ وَصِیَ مُحَمَدٍ وَ خَلیفَهَ مُحَمَدٍ وَ الْقائِمَ بِالْقِسْطِ مِنْ اَوْصِیاَءِ مُحَمَدٍ صَلَواتُکَ عَلَیْهِ وَ عَلَیْهِمْ اِعْطِفْ عَلَیْهِمْ نَصْرَکَ یا لا اِلهَ اِلّا اَنْتَ بِحَقِ لا اِلهَ اِ لّا اَنْتَ صَلِ عَلی مُحَمَدٍ وَ آلِ مُحَمَدٍ وَ اجْعَلْنی مَعَهُمْ فِی الدُنْیا وَ الْاخِرَهِ وَ اجْعَلْ عاقِبَهَ اَمْری اِلی غُفْرانِکَ وَ رَحْمَتِکَ یا اَرْحَمَ الرّاحِمینَ وَ کَذلِکَ نَسَبْتَ نَفْسَکَ یا سَیِدی بِالَلَطیفِ بَلی اِنَکَ لَطیفٌ فَصَلِ عَلی مُحَمَدٍ وَ آلِ مُحَمَدٍ وَ الْطُفْ بی لِما تَشاَءُ

اَللّهُمَ صَلِ عَلی مُحَمَدٍ وَ آلِ مُحَمَدٍ وَ ارْزُقْنِی الْحَجَ وَ الْعُمْرَهَ فی عامِنا هذا وَ تَطَوَلْ عَلَیَ بِجَمیعِ حَواَئِجی لِلْاخِرَهِ وَ الدُنْیا

پس سه مرتبه بگوید:

اَسْتَغْفِرُ اللّهَ رَبی وَ اَتُوبُ اِلَیْهِ اِنَ رَبی قَریبٌ مُجیبٌ اَسْتَغْفِرُ اللّهَ رَبی وَ اَتُوبُ اِلَیْهِ اِنَ رَبّی رَحیمٌ وَدُودٌ اَسْتَغْفِرُ اللّهَ رَبی وَ اَتُوبُ اِلَیْهِ اِنَهُ کانَ غَفّارا

اَللّهُمَ اغْفِرْ لی اِنَکَ اَرْحَمُ الرّاحِمینَ رَب اِنّی عَمِلْتُ سُوَءا وَ ظَلَمْتُ نَفْسی فَاغْفِرْ لی اِنَهُ لا یَغْفِرُ الذُنُوبَ اِلّا اَنْتَ اَسْتَغْفِرُ اللّهَ الَذی لا اِلهَ اِلاّ هُوَ الْحَیُ الْقَیُومُ الْحلیمُ الْعَظیمُ الْکَریمُ الْغَفّارُ لِلذَنْبِ الْعَظیمِ وَ اَتُوبُ اِلَیْهِ اَسْتَغْفِرُ اللّهَ اِنَ اللّهَ کانَ غَفُوراً رَحیماً پس این دعا را

بخواند

اَللّهُمَ اِ نّی اَسْئَلُکَ اَنْ تُصلِیَ عَلی مُحَمَدٍ وَ آلِ مُحَمَدٍ وَ اَنْ تَجْعَلَ فیما تَقْضی وَ تُقَدِرُ مِنَ الْاَمْرِ الْعَظیمِ الْمَحْتُومِ فی لَیْلَهِ الْقَدْرِ مِنَ الْقَضاَءِ الَذی لا یُرَدُ وَ لا یُبَدَلُ اَنْ تَکْتُبَنی مِنْ حُجّاجِ بَیْتِکَ الْحَرامِ الْمَبْرُورِ حَجُهُمُ الْمَشْکُورِ سَعْیُهُمُ الْمَغْفُورِ ذُنُوبُهُمُ الْمُکَفَرِ عَنْهُمْ سَیِئاتُهُمْ وَ اَنْ تَجْعَلَ فیما تَقْضی وَ تُقَدِرُ اَنْ تُطیلَ عُمْری

وَ تُوَسِعَ فی رِزْقی وَ تُؤَدِیَ عَنّی اَمانَتی وَ دَیْنی

آمینَ رَبَّ الْعالَمینَ اَللّهُمَ

اجْعَلْ لی مِنْ اَمْری فَرَجاً وَ مَخْرَجاً وَ ارْزُقْنی مِنْ حَیْثُ اَحْتَسِبُ وَ مِنْ حَیْثُ لا اَحْتَسِبُ وَ احْرُسْنی مِنْ حَیْثُ اَحْتَرِسُ وَ مِنْ حَیْثُ لا اَحْتَرِسُ وَ صَلِ عَلی مُحَمَدٍ وَ آلِ مُحَمَدٍ وَ سَلِمْ کَثیراً

تسبیحات هر روز ماه رمضان

دوّم:

و فرموده اند می خوانی این تسبیحات را در هر روز ماه رمضان از اول تا به آخر و آن ده جزء است هر جزء آن مشتمل بر ده سُبْحانَ اللّهِ (۱)

سُبْحانَ اللّهِ بارِئِ النَّسَمِ

سُبْحانَ اللّهِ الْمُصَوِرِ

سُبْحانَ اللّهِ خالِقِ الْاَزْواجِ کُلِها

سُبْحانَ اللّهِ جاعِلِ الظُّلُماتِ وَ النُّورِ

سُبْحانَ اللّهِ فالِقِ الْحَبِ وَ النَّوی

سُبْحانَ اللّهِ خالِقِ کُلِشَی ءٍ

سُبْحانَ اللّهِ خالِقِ ما یُری وَ ما لا یُری

سُبْحانَ اللّهِ مِدادَ کَلِماتِهِ

سُبْحانَ اللّهِ رَبِ الْعالَمینَ

سُبْحانَ اللّهِ السَّمیعِ الَّذی لَیْسَ شَیْءٌ اَسْمَعَ مِنْهُ یَسْمَعُ مِنْ فَوْقِ عَرْشِهِ ما تَحْتَ سَبْعِ اَرَضینَ وَ یَسْمَعُ ما فی ظُلُماتِ الْبِرِ وَ الْبَحْرِ وَ یَسْمَعُ الْاَنینَ وَ الشَّکْوی وَ یَسْمَعُ السِرَّ وَ اَخْفی وَ یَسْمَعُ وَساوِسَ الصُّدُورِ وَ لا یُصِمُّ سَمْعَهُ صَوْتٌ (۲)

سُبْحانَ اللّهِ بارِئِ النَّسَمِ

سُبْحانَ اللّهِ الْمُصَوِرِ

سُبْحانَ اللّهِ خالِقِ الاْزْواجِ كُلِها

سُبْحانَ اللّهِ جاعِلِ الظُّلُماتِ وَ النُورِ

سُبْحانَ اللّهِ فالِقِ الْحَبِ وَ النَوى

سُبْحانَ اللّهِ خالِقِ كُلِشَى ءٍ

سُبْحانَ اللّهِ خالِقِ ما يُرى وَ ما لا يُرى

سُبْحانَ اللّهِ مِدادَ كَلِماتِهِ

سُبْحانَ اللّهِ رَبِ الْعالَمينَ

سُبْحانَ اللّهِ الْبَصيرِ الَذى لَيْسَ شَى ءٌ اَبْصَرَ مِنْهُ يُبْصِرُ مِنْ فَوْقِ عَرْشِهِ ما تَحْتَ سَبْعِ اَرَضينَ وَ يُبْصِرُ ما فى ظُلُماتِ الْبَرِ وَ الْبَحْرِ لا تُدْرِكُهُ الاْبْصارُ وَ هُوَ يُدْرِكُ الاْبْصارَ وَ هُوَ اللَطيفُ الْخَبيرُ لا تُغْشى بَصَرَهُ الظُّلْمَهُ وَ لا يُسْتَتَرُ مِنْهُ بِسِتْرٍ وَ لا يُوارى مِنْهُ جِدارٌ وَ لا يَغيبُ عَنْهُ بَرٌ وَ لا بَحْرٌ وَ لا

يَكِنُّ مِنْهُ جَبَلٌ ما فى اَصْلِهِ وَ لا قَلْبٌ ما فيهِ وَ لا جَنْبٌ ما فى قَلْبِهِ وَ لا يَسْتَتِرُ مِنْهُ صَغيرٌ وَ لا كَبيرٌ وَ لا يَسْتَخْفى مِنْهُ صَغيرٌ لِصِغَرِهِ وَ لا يَخْفى عَلَيْهِ شَى ءٌ فِى الاَرْضِ وَ لا فِى السَماَءِ هُوَ الَذى يُصَوِرُكُمْ فِى الاَرْحامِ كَيْفَ يَشاَءُ لا اِلهَ اِلّا هُوَ الْعَزيزُ الْحَكيمُ (٣)

سُبْحانَ اللّهِ بارِئِ النَسَمِ

سُبْحانَ اللّهِ الْمُصَوِرِ

سُبْحانَ اللّهِ خالِقِ الاَزْواجِ كُلِها

سُبْحانَ اللّهِ جاعِلِ الظُلُماتِ وَ النُورِ

سُبْحانَ اللّهِ فالِقِ الْحَبِ وَ النَوى

سُبْحانَ اللّهِ خالِقِ كُلِشَى ءٍ

سُبْحانَ اللّهِ خالِقِ ما يُرى وَ ما لا يُرى

سُبْحانَ اللّهِ مِدادَ كَلِماتِهِ

سُبْحانَ اللّهِ رَبِ الْعالَمينَ

سُبْحانَ اللّهِ الَذى يُنْشِئُ السَحابَ الثِقالَ وَ يُسَبِحُ الرَعْدُ بِحَمْدِهِ وَ الْمَلاَئِكَهُ مِنْ خيفَتِهِ وَ يُرْسِلُ الصَو اعِقَ فَيُصيبُ بِه ا مَنْ يَش اَءُ وَ يُرْسِلُ الرِياحَ بُشْراً بَيْنَ يَدَى رَحْمَتِهِ وَ يُنَزِلُ الْماَءَ مِنَ السَماَءِ كَلِمَتِهِ وَ يُنْبِتُ النَباتَ بِقُدْرَتِهِ وَ يَسْقُطُ الْوَرَقُ بِعِلْمِهِ

سُبْحانَ اللّهِ الَذى لا يَعْزُبُ عَنْهُ مِثْقالُ ذَرَهٍ فِى الاَرْضِ وَ لا فِى السَماَءِ وَ لا اَصْغَرُ مِنْ ذلِكَ وَ لا اَكْبَرُ اِلّا فى كِتابٍ مُبينٍ (۴)

سُبْحانَ اللّهِ بارِئِ النَسَمِ

سُبْحانَ اللّهِ الْمُصَوِرِ

سُبْحانَ اللّهِ خالِقِ الاَزْواجِ كُلِها

سُبْحانَ اللّهِ جاعِلِ الظُلُماتِ وَ النُورِ

سُبْحانَ اللّهِ فالِقِ الْحَبِ وَ النَوى

سُبْحانَ اللّهِ خالِقِ كُلِشَى ءٍ

سُبْحانَ اللّهِ خالِقِ ما يُرى وَ ما لا يُرى

سُبْحانَ اللّهِ مِدادَ كَلِماتِهِ

سُبْحانَ اللّهِ رَبِّ الْعالَمينَ

سُبْحانَ اللّهِ الَّذى يَعْلَمُ ما تَحْمِلُ كُلُّ اُنْثى وَ ما تَغيضُ الاَرْحامُ وَ ما تَزْدادُ وَ كُلُّ شَىْءٍ عِنْدَهُ بِمِقْدارٍ عالِمُ الْغَيْبِ وَ الشَّهادَهِ الْكَبيرُ الْمُتَعالِ سَواءٌ مِنْكُمْ مَنْ اَسَرَّ الْقَوْلَ وَ مَنْ جَهَرَ بِهِ وَ مَنْ هُوَ مُسْتَخْفٍ بِاللَّيْلِ وَ سارِبٌ بِالنَّهارِ لَهُ مُعَقِّباتٌ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَ مِنْ خَلْفِهِ يَحْفَظُونَهُ مِنْ اَمْرِ اللّهِ

سُبْحانَ

اللّهِ الَذی یُمیتُ الْاحْیاءَ وَ یُحْیِی الْمَوْتی وَ یَعْلَمُ ما تَنْقُصُ الْاَرْضُ مِنْهُمْ وَ یُقِرُ فِی الْاَرْحامِ ما یَشاَءُ اِلی اَجَلٍ مُسَمّیً (۵)

سُبْحانَ اللّهِ بارِئِ النَسَمِ

سُبْحانَ اللّهِ الْمُصَوِرِ

سُبْحانَ اللّهِ

خالِقِ الْاَزْواجِ کُلِها

سُبْحانَ اللّهِ جاعِلِ الظُّلُماتِ وَ النُورِ

سُبْحانَ اللّهِ فالِقِ الْحَبِ وَ النَوی

سُبْحانَ اللّهِ خالِقِ کُلِشَی ءٍ

سُبْحانَ اللّهِ خالِقِ ما یُری وَ ما لا یُری

سُبْحانَ اللّهِ مِدادَ کَلِماتِهِ

سُبْحانَ اللّهِ رَبِ الْعالَمینَ

سُبْحانَ اللّهِ مالِکِ الْمُلْکِ تُؤْتِی الْمُلْکَ مَنْ تَشاَءُ وَ تَنْزِعُ الْمُلْکَ مِمَنْ تَشاَءُ وَ تُعِزُ مَنْ تَشاَءُ وَ تُذِلُ مَنْ تَشاَءُ بِیَدِکَ الْخَیْرُ اِنَکَ عَلی کُلِشَی ءٍ قَدیرٌ تُولِجُ الَلَیْلَ فِی النَهارِ وَ تُولِجُ النَهارَ فِی الَلیْلِ تُخْرِجُ الْحَیَ مِنَ الْمَیِتِ وَ تُخْرِجُ الْمَیِتَ مِنَ الْحَیِ وَ تَرْزُقُ مَنْ تَشاَءُ بِغَیْرِ حِسابٍ (۶)

سُبْحانَ اللّهِ بارِئِ النَسَمِ

سُبْحانَ اللّهِ الْمُصَوِرِ

سُبْحانَ اللّهِ خالِقِ الْاَزْواجِ کُلِها

سُبْحانَ اللّهِ جاعِلِ الظُّلُماتِ وَ النُورِ

سُبْحانَ اللّهِ فالِقِ الْحَبِ وَ النَوی

سُبْحانَ اللّهِ خالِقِ کُلِشَی ءٍ

سُبْحانَ اللّهِ خالِقِ ما یُری وَ ما لا یُری

سُبْحانَ اللّهِ مِدادَ كَلِماتِهِ

سُبْحانَ اللّهِ رَبِ الْعالَمينَ

سُبْحانَ اللّهِ الَّذى عِنْدَهُ مَفاتِحُ الْغَيْبِ لا يَعْلَمُها اِلّا هُوَ وَ يَعْلَمُ ما فِى الْبَرِ وَ الْبَحْرِ وَ ما تَسْقُطُ مِنْ وَرَقَهٍ اِلّا يَعْلَمُها وَ لا حَبَهٍ فى ظُلُماتِ الْاَرْضِ وَ لا رَطْبٍ وَ لايابِسٍ اِلّا فى كِتابٍ مُبينٍ (٧)

سُبْحانَ اللّهِ بارِئِ النَسَمِ

سُبْحانَ اللّهِ الْمُصَوِرِ

سُبْحانَ اللّهِ خالِقِ الْاَزْواجِ كُلِها

سُبْحانَ اللّهِ جاعِلِ الظُّلُماتِ وَ النُورِ

سُبْحانَ اللّهِ فالِقِ الْحَبِ وَ النَوى

سُبْحانَ اللّهِ خالِقِ كُلِشَى ءٍ

سُبْحانَ اللّهِ خالِقِ ما يُرى وَ ما لا يُرى

سُبْحانَ اللّهِ مِدادَ كَلِماتِهِ

سُبْحانَ اللّهِ رَبِ الْعالَمينَ

سُبْحانَ اللّهِ الَّذى لا يُحْصى مِدْحَتَهُ الْقَائِلُونَ وَ لا يَجْزى بِالَائِهِ الشّ اكِرُونَ الْع ابِدُونَ وَ هُوَ كَما قالَ وَ فَوْقَ ما نَقُولُ وَ اللّهُ سُبْحانَهُ كَما اَثْنى عَلى نَفْسِهِ وَ لا

يُحيطُونَ بِشَىْءٍ مِنْ عِلْمِهِ اِلّا بِما شاءَوَسِعَ كُرْسِيُّهُ السَماواتِ وَ الْاَرْضَ وَ لا يَؤُدُهُ حِفْظُهُما وَ هُوَ الْعَلِىُّ الْعَظيمُ (٨)

سُبْحانَ اللّهِ بارِئِ النَسَمِ

سُبْحانَ اللّهِ الْمُصَوِرِ

سُبْحانَ اللّهِ خالِقِ الْاَزْواجِ كُلِها

سُبْحانَ اللّهِ جاعِلِ الظُلُماتِ وَ النُورِ

سُبْحانَ اللّهِ فالِقِ الْحَبِ وَ النَوى

سُبْحانَ اللّهِ خالِقِ كُلِشَى ءٍ

سُبْحانَ اللّهِ خالِقِ ما يُرى وَ ما لا يُرى

سُبْحانَ اللّهِ مِدادَ كَلِماتِهِ

سُبْحانَ اللّهِ رَبِ الْعالَمينَ

سُبْحانَ اللّهِ الَّذى يَعْلَمُ ما يَلِجُ فِى الْاَرْضِ وَ ما يَخْرُجُ مِنْها وَ ما يَنْزِلُ مِنَ السَماءِ وَ ما يَعْرُجُ فيها وَ لا يَشْغَلُهُ ما يَلِجُ فِى الْاَرْضِ وَ مايَخْرُجُ مِنْها عَمّا يَنْزِلُ مِنَ السَماءِ وَ ما يَعْرُجُ فيها وَ لا يَشْغَلُهُ ما يَنْزِلُ مِنَ السَماءِ وَ ما يَعْرُجُ فيها عَمّا يَلِجُ فِى الْاَرْضِ وَ ما يَخْرُجُ مِنْها وَ لا يَشْغَلُهُ عِلْمُ شَىْءٍ عَنْ عِلْمِ شَىْءٍ وَ لا يَشْغَلُهُ خَلْقُ شَىْءٍ عَنْ خَلْقِ شَىْءٍ وَ لا حِفْظُ شَىْءٍ عَنْ حِفْظِ شَىْءٍ وَ لا يُساويهِ شَىْءٌ وَ لا يَعْدِلُهُ شَىْءٌ لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَىْءٌ وَ هُوَ السَميعُ الْبَصيرُ (٩)

سُبْحانَ اللّهِ بارِئِ النَسَمِ

سُبْحانَ اللّهِ الْمُصَوِرِ

سُبْحانَ اللّهِ خالِقِ الْاَزْواجِ كُلِها

سُبْحانَ اللّهِ جاعِلِ الظُلُماتِ وَ النُورِ

سُبْحانَ اللّهِ فالِقِ الْحَبِ وَ النَوى

سُبْحانَ اللّهِ خالِقِ كُلِشَى ءٍ

سُبْحانَ اللّهِ خالِقِ ما يُرى وَ ما لا يُرى

سُبْحانَ اللّهِ مِدادَ كَلِماتِهِ

سُبْحانَ اللّهِ رَبِ الْعالَمينَ

سُبْحانَ اللّهِ فاطِرِ السَّماواتِ وَ الاْرْضِ جاعِلِ الْمَلاَئِكَهِ رُسُلًا اُولی اَجْنِحَهٍ مَثْنی وَ ثُلاثَ وَ رُباعَ یَزیدُ فِی الْخَلْقِ ما یَشاَءُ اِنَ اللّهَ عَلی کُلِشَیْءٍ قَدیرٌ ما یَفْتَحِ اللّهُ لِلنّاسِ مِنْ رَحْمَهٍ فَلا مُمْسِکَ لَها وَ ما یُمْسِکْ فَلا مُرْسِلَ لَهُ مِنْ بَعْدِهِ وَ هُوَ الْعَزیزُ الْحَکیمُ (١٠)

سُبْحانَ اللّهِ بارِئِ النَّسَمِ

سُبْحانَ اللّهِ الْمُصَوِرِ

سُبْحانَ اللّهِ خالِقِ الاْزْواجِ کُلِها

سُبْحانَ اللّهِ جاعِلِ الظُّلُماتِ وَ النُّورِ

سُبْحانَ اللّهِ فالِقِ الْحَبِ وَ

النَوی

سُبْحانَ اللّهِ خالِقِ کُلِشَی ءٍ

سُبْحانَ اللّهِ خالِقِ ما یُری وَ ما لا یُری

سُبْحانَ اللّهِ مِدادَ کَلِماتِهِ

سُبْحانَ اللّهِ رَبِ الْعالَمینَ

سُبْحانَ اللّهِ الَّذی یَعْلَمُ ما فِی السَماواتِ وَ ما فِی الْاَرْضِ ما یَکوُنُ مِنْ نَجْوی ثَلاثَهٍ اِلّا هُوَ رابِعُهُمْ وَ لا خَمْسَهٍ اِلّا هُوَ سادِسُهُمْ وَ لا اَدْنی مِنْ ذلِکَ وَ لا اَکْثَرَ اِلّا هُوَ مَعَهُمْ اَیْنَما کانُوا ثُمَ یُنَبِئُهُمْ بِما عَمِلُوا یَوْمَ الْقِیامَهِ اِنَ اللّهَ بِکُلِ شَیْءٍ عَلیمٌ

صلوات هر روز ماه رمضان

سوّم و نیز فرموده اند می خوانی این صلوات را در هر روز ماه رمضان اِنَ اللّهَ وَ مَلاَئِکَتَهُ یُصَلُّونَ عَلَی النَبِیِ یا ایُّها الَّذینَ آمَنُوا صَلّوُا عَلَیْهِ وَ سَلِمُوا تَسْلیماً لَبَیْکَ یا رَبِ وَ سَعْدَیْکَ وَ سُبْحانَکَ

اَللّهُمَ صَلِ عَلی مُحَمَدٍ وَ آلِ مُحَمَدٍ وَ بارِکَ عَلی مُحَمَدٍ وَ آلِ مُحَمَدٍ کَما صَلَّیْتَ وَ بارَکْتَ عَلی اِبْراهیمَ وَ آلِ اِبْراهیمَ اِنَکَ حَمیدٌ مَجیدٌ

اَللّهُمَ ارْحَمْ مُحَمَداً وَ آلَ مُحَمَدٍ کَما رَحِمْتَ اِبْراهیمَ و آلَ اِبْراهیمَ اِنَکَ حَمیدٌ مَجیدٌ

اَللّهُمَ سَلِمْ عَلی مُحَمَدٍ وَ آلِ مُحَمَدٍ کَما سَلَّمْتَ عَلی نُوحٍ فِی الْعالَمینَ

اَللّهُمَ امْنُنْ عَلی مُحَمَدٍ وَ آلِ مُحَمَدٍ کَما مَنَنْتَ عَلی مُوسی وَ هرُونَ

اَللّهُمَ صَلِ عَلی مُحَمَدٍ وَ آلِ مُحَمَدٍ کَما شَرَفْتَنا بِهِ

اَللّهُمَ صَلِ عَلی مُحَمَدٍ وَ آلِ مُحَمَدٍ کَما هَدَیْتَنا بِهِ

اَللّهُمَ صَلِ عَلی مُحَمَدٍ وَ آلِ مُحَمَدٍ وَ ابْعَثْهُ مَقاماً مَحْمُوداً یَغْبِطُهُ بِهِ الْاَوَلوُنَ وَ الْاخِرونَ عَلی مُحَمَدٍ وَ آلِهِ السَلامُ کُلَما طَلَعَتْ شَمْسٌ اَوْ غَرَبَتْ عَلی مُحَمَدٍ وَ آلِهِ السَلامُ کُلَما طَرَفَتْ عَیْنٌ اَوْ بَرَقَتْ عَلی مُحَمَدٍ وَ آلِهِ السَلامُ کُلَما ذُکِرَ السَلامُ عَلی مُحَمَدٍ وَ آلِهِ السَلامُ کُلَما سَبَحَ اللّهَ مَلَکٌ اَوْ قَدَسَهُ السَلامُ عَلی مُحَمَدٍ وَ آلِهِ فِی الْاَوَلینَ وَ السَلامُ عَلی مُحَمَدٍ وَ آلِهِ فِی الْاخِرینَ وَ السَلامُ عَلی

مُحَمَّدٍ وَ آلِهِ فِی الدُّنْیا وَ الاخِرَهِ

اَللّهُمَّ رَبَّ الْبَلَدِ الْحَرامِ وَ رَبَّ الرُّکْنِ وَ الْمَقامِ وَ رَبَّ الْحِلِ وَ الْحَرامِ اَبْلِغْ مُحَمَّداً نَبِیَّکَ عَنّا السَّلامَ

اَللّهُمَّ اَعْطِ مُحَمَّداً مِنَ الْبَهاءِ وَ النَّضْرَهِ وَ السُّرُورِ وَ الْکَرامَهِ وَ الْغِبْطَهِ وَ الْوَسیلَهِ وَ الْمَنْزِلَهِ وَ الْمَقامِ وَ الشَّرَفِ وَ الرِفْعَهِ وَ الشَّفاعَهِ عِنْدَکَ یَوْمَ الْقِیامَهِ اَفْضَلَ ما تُعْطی اَحَداً مِنْ خَلْقِکَ وَ اَعْطِ مُحَمَّداً فَوْقَ ما تُعْطِی الْخَلاَئِقَ مِنَ الْخَیْرِ اَضْع افاً کَثیرَهً لا یُحْصیه ا غَیْرُکَ

اَللّهُمَّ صَلِ عَلی مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ اَطْیَبَ وَ اَطْهَرَ وَ اَزْکی وَ اَنْمی وَ اَفْضَلَ ما صَلَّیْتَ عَلی اَحَدٍ مِنَ الْاَوَّلینَ وَ الْاخِرینَ وَ عَلی اَحَدٍ مِنْ خَلْقِکَ یا اَرْحَمَ الرّاحِمینَ

اَللّهُمَّ صَلِ عَلی عَلی امیرالمؤمنین وَ والِ مَنْ والاهُ وَ عادِ مَنْ عاداهُ وَ ضاعِفِ الْعَذابَ عَلی مَنْ شَرِکَ فی دَمِهِ

اَللّهُمَّ صَلِ عَلی فاطِمَهَ بِنْتِ نَبِیکَ مُحَمَّدٍ علیه و آله السَّلامُ وَ الْعَنْ مَنْ آذی نَبِیَّکَ فیها

اَللّهُمَّ صَلِ عَلیَ الْحَسَنِ وَ الْحُسَیْنِ اِمامَیِ الْمُسْلِمینَ وَ والِ مَنْ والاهُما وَ عادِ مَنْ عاداهُما وَ ضاعِفِ الْعَذابَ عَلی مَنْ شَرِکَ فی دِمائِهِما

اَللّهُمَّ صَلِ عَلی عَلِیِ بْنِ الْحُسَیْنِ امام الْمُسْلِمینَ وَ والِ مَنْ والاهُ وَ عادِ مَنْ عاداهُ وَ ضاعِفِ الْعَذابَ عَلی مَنْ ظَلَمَهُ

اَللّهُمَّ صَلِ عَلی مُحَمَّدِ بن عَلِی امام الْمُسْلِمینَ وَ والِ مَنْ والاهُ وَ عادِ مَنْ عاداهُ وَ ضاعِفِ الْعَذابَ عَلی مَنْ ظَلَمَهُ

اَللّهُمَّ صَلِ عَلی جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ امام الْمُسْلِمینَ وَ والِ مَنْ والاهُ وَ عادِ مَنْ عاداهُ وَ ضاعِفِ الْعَذابَ عَلی مَنْ ظَلَمَهُ

اَللّهُمَّ صَلِ عَلی مُوسَی بْنِ جَعْفَرٍ امام الْمُسْلِمینَ وَ والِ مَنْ والاهُ وَ عادِ مَنْ عاداهُ وَ ضاعِفِ الْعَذابَ عَلی مَنْ شَرِکَ فی دَمِهِ

اَللّهُمَّ صَلِ عَلی عَلِیِ بْنِ مُوسی

امام الْمُسْلِمينَ وَ والِ مَنْ والاهُ وَ عادِ مَنْ عاداهُ وَ ضاعِفِ الْعَذابَ عَلى مَنْ شَرِکَ فی دَمِهِ

اَللّهُمَ صَلِ عَلی مُحَمَدِ بْنِ عَلِی امام الْمُسْلِمینَ وَ والِ مَنْ والاهُ وَ عادِ مَنْ عاداهُ وَ ضاعِفِ الْعَذابَ عَلی مَنْ ظَلَمَهُ

اَللّهُمَ صَلِ عَلی عَلِیِ بْنِ مُحَمَدٍ امام الْمُسْلِمینَ وَ والِ مَنْ والاهُ وَ عادِ مَنْ عاداهُ وَ ضاعِفِ الْعَذابَ عَلی مَنْ ظَلَمَهُ

اَللّهُمَ صَلِ عَلَی الْحَسَنِ بْنِ عَلِی امام الْمُسْلِمینَ وَ والِ مَنْ والاهُ وَ عادِ مَنْ عاداهُ وَ ضاعِفِ الْعَذابَ عَلی مَنْ ظَلَمَهُ

اَللّهُمَ صَلِ عَلَی الْخَلَفِ مِنْ بَعْدِهِ امام الْمُسْلِمینَ وَ والِ مَنْ والاهُ وَ عادِ مَنْ عاداهُ وَ عَجِلْ فَرَجَهُ

اَللّهُمَ صَلِ عَلَی الْقاسِمِ وَ الطّاهِرِ اِبْنَیْ نَبِیِک

اَللّهُمَ صَلِ عَلَی رُقَیَه بِنْتِ نَبِیِکَ وَ الْعَنْ مَنْ آذی نَبِیَکَ فیها

اَللّهُمَ صَلِ عَلَی ام کلثوم بِنْتِ نَبِیِکَ وَ الْعَنْ مَنْ آذی نَبِیَکَ فیها

اَللّهُمَ صَلِ عَلَی ذُرِیَهِ نَبِیِکَ

اَللّهُمَ اخْلُفْ نَبِیَکَ فی اَهْلِ بَیْتِهِ

اَللّهُمَ مَکِنْ لَهُمْ فِی الْاَرْضِ

اَللّهُمَ اجْعَلْنا مِنْ عَدَدِهِمْ وَ مَدَدِهِمْ وَ اَنْصارِهِمْ عَلیَ الْحَقِ فِی السِرِ وَ الْعَلانِیَهِ

اَللّهُمَ اطْلُبْ بِذَحْلِهِمْ وَ وِتْرِهِمْ وَ دِمـاَئِهِمْ وَ کُفَ عَنّا وَ عَنْهُمْ وَ عَنْ کُلِ مُؤْمِنٍ وَ مُؤْمِنَهٍ بَاْسَ کُلِ باغٍ وَ طاغٍ وَ کُلِ دابَهٍ اَنْتَ آخِذٌ بِناصِیَتِها اِنَکَ اَشَدُ بَاْساً وَ اَشَدُ تَنْکیلاً

سید بن طاوس فرموده و می گوئی:

یـا عُدَتی فی کُرْبَتی وَ یـا صاحِبی فی شِدَتی وَ یـا وَ لِیّی فی نِعْمَتی وَ یا غایَتی فی رَغْبَتی اَنْتَ السّاتِرُ عَوْرَتی وَ الْمُؤْمِنُ رَوْعَتی وَ الْمُقیلُ عَثْرَتی فَاغْفِرْ لی خَطیئَتی یا اَرْحَمَ الرّاحِمینَ و می گوئی

اَللّهُمَ اِنّی اَدْعُوکَ لِهَمٍ لا یُفَرِجُهُ غَیْرُکَ وَ لِرَحْمَهٍ لا تُنالُ اِلاّ بِکَ وَ لِکَرْبٍ لا یَکْشِفُهُ اِلاّ اَنْتَ وَ لِرَغْبَهٍ لا تُبْلَغُ اِلاّ بِکَ وَ لِحاجَهٍ

لا یَقْضیها اِلاّ اَنْتَ

اَللّٰهُمَ فَکَما کانَ مِنْ شَاْنِکَ ما اَذِنْتَ لی بِهِ مِنْ مَسْئَلَتِکَ وَ رَحِمْتَنی بِهِ مِنْ ذِکْرِکَ فَلْیَکُنْ مِنْ شَاْنِکَ سَیِدِی الاِجابَهُ لی فیما دَعَوْتُکَ وَ عَوائِدُ الاِفْضالِ فیما رَجَوْتُکَ وَ النَجاهُ مِمّا فَزِعْتُ اِلَیْکَ فیهِ فَاِنْ لَمْ اَکُنْ اَهْلا اَنْ اَبْلُغ رَحْمَتَکَ فَاِنَ رَحْمَتَکَ اَهْلٌ اَنْ تَبْلُغَنی وَ تَسَعَنی وَ اِنْ لَمْ اَکُنْ لِلاِجابَهِ اَهْلا فَاَنْتَ اَهْلُ الْفَضْلِ وَ رَحْمَتُکَ وَسِعَتْ کُلَشَیْءٍ فَلْتَسَعْنی رَحْمَتُکَ یا اِلهی یا کَریمُ اَسْئَلُکَ بِوَجْهِکَ الْکَریمِ اَنْ تُصَلِیَ عَلی مُحَمَدٍ وَ اَهْلِ بَیْتِهِ وَ اَنْ تُفَرِجَ هَمّی وَ تَکْشِفَ کَرْبی وَ غَمّی وَ تَرْحَمَنی بِرَحْمَتِکَ وَ تَرْزُقَنی مِنْ فَضْلِکَ اِنَکَ سَمیعُالدُعاءِ قَریبٌ مُجیبٌ

چهارم:

و نیز شیخ و سیّد فرموده اند در هر روز بخوان

اَللّٰهُمَ اِنّی اَسْئَلُکَ مِنْ فَضْلِکَ بِاَفْضَلِهِ وَ کُلُ فَضْلِکَ فاضِلٌ

اَللّٰهُمَ اِنّی اَسْئَلُکَ بِفَضْلِکَ کُلِهِ

اَللّٰهُمَ اِنّی اَسْئَلُکَ مِنْ رِزْقِکَ بِاَعَمِهِ وَ کُلُ رِزْقِکَ عامٌ

اَللّٰهُمَ اِنّی اَسْئَلُکَ بِرِزْقِکَ کُلِهِ

اَللّٰهُمَ اِنّی اَسْئَلُکَ مِنْ عَطائِکَ بِاَهْناءِهِ وَ کُلُ عَطائِکَ هَنی ءٌ

اَللّٰهُمَ اِنّی اَسْئَلُکَ بِعَطائِکَ کُلِهِ

اَللّٰهُمَ اِنّی اَسْئَلُکَ مِنْ خَیْرِکَ بِاَعْجَلِهِ وَ کُلُ خَیْرِکَ عاجِلٌ

اَللّٰهُمَ اِنّی اَسْئَلُکَ بِخَیْرِکَ کُلِهِ

اَللّٰهُمَ اِنّی اَسْئَلُکَ مِنْ اِحْسانِکَ بِاَحْسَنِهِ وَ کُلُ اِحْسانِکَ حَسَنٌ

اَللّٰهُمَ اِنّی اَسْئَلُکَ بِاِحْسانِکَ کُلِهِ

اَللّٰهُمَ اِنّی اَسْئَلُکَ بِما تُجیبُنی بِهِ حینَ اَسْئَلُکَ فَاَجِبْنی یا اَللّٰهُ وَ صَلِ عَلی مُحَمَدٍ وآلِ مُحَمَدٍ عَبْدِکَ الْمُرْتَضی وَ رَسُولِکَ الْمُصْطَفی وَ اَمینِکَ وَ نَجِیکَ دُونَ خَلْقِکَ وَ نَجیبِکَ مِنْ عِبادِکَ وَ نَبِیکَ بِالصِدْقِ وَ حَبیبِکَ وَ صَلِ عَلی رَسُولِکَ وَ خِیَرَتِکَ مِنَ الْعالَمینَ الْبَشیرِ النَذیرِ السِراجِ الْمُنیرِ وَ عَلی اَهْلِ بَیْتِهِ الاَبْرارِ الطّاهِرینَ وَ عَلی مَلائِکَتِکَ الَذینَ اسْتَخْلَصْتَهُمْ لِنَفْسِکَ وَ حَجَبْتَهُمْ عَنْ خَلْقِکَ وَ عَلی اَنْبیائِکَ الَذینَ یُنْبِئُونَ عَنْکَ بِالصِدْقِ وَ عَلی رُسُلِکَ الَذینَ خَصَصْتَهُمْ بِوَحْیِکَ وَ فَضَلْتَهُمْ

عَلَى الْعالَمينَ بِرِسالاتِکَ وَ عَلى عِبادِکَ الصّالِحينَ الَّذينَ اَدْخَلْتَهُمْ فى رَحْمَتِکَ الاْئِمَهِ الْمُهْتَدينَ الرّاشِدينَ وَ اَوْلِيائِکَ الْمُطَهَّرينَ وَ عَلى جَبْرَئيلَ وَ ميكَائيلَ وَ اِسْرافيلَ وَ مَلَكِ الْمَوْتِ وَ عَلى رِضْوانَ خازِنِ الْجِنانِ وَ عَلى مالِكٍ خازِنِ النّارِ وَ رُوحِ الْقُدُسِ وَ الرُّوحِ الاْمينِ وَ حَمَلَهِ عَرْشِکَ الْمُقَرَّبينَ وَ عَلى الْمَلَكَيْنِ الْحافِظَيْنِ عَلَىَّ بِالصَّلاهِ الَّتى تُحِبُّ اَنْ يُصَلِّىَ بِها عَلَيْهِمْ اَهْلُ السَّماواتِ وَ اَهْلُ الاْرَضينَ صَلوهً طَيِّبَهً كَثيرهً مُبارَكَهً زاكِيَهً نامِيَهً ظاهِرَهً باطِنَهً شَريفَهً فاضِلَهً تُبَيِّنُ بِها فَضْلَهُمْ عَلَى الاْوَّلينَ وَ الاْخِرينَ

اَللّهُمَّ وَ اَعْطِ مُحَمَّداً الْوَسيلَهَ وَ الشَّرَفَ وَ الْفَضيلَهَ وَ اجْزِهِ خَيْرَ ما جَزَيْتَ نَبِيّاً عَنْ اُمَّتِهِ

اَللّهُمَّ وَ اَعْطِ مُحَمَّداً صَلَّى اللّهُ عليه و آله مَعَ كُلِّ زُلْفَهٍ زُلْفَهً وَ مَعَ كُلِّ وَسيلَهٍ وَسيلَهً وَ مَعَ كُلِّ فَضيلَهٍ فَضيلَهً وَ مَعَ كُلِّ شَرَفٍ شَرَفاً تُعْطى مُحَمَّداً وَ آله يَوْمَ الْقِيامَهِ اَفْضَلَ ما اَعْطَيْتَ اَحَداً مِنَ الاْوَّلينَ وَ الاْخِرينَ

اَللّهُمَّ وَ اجْعَلْ مُحَمَّداً صَلَّى اللّهُ عليه و آله اَدْنَى الْمُرْسَلينَ مِنْکَ مَجْلِساً وَ اَفْسَحَهُمْ فِى الْجَنَّهِ عِنْدَکَ مَنْزِلاً وَ اَقْرَبَهُمْ اِلَيْکَ وَسيلَهً وَاجْعَلْهُ اَوَّلَ شافِعٍ وَ اَوَّلَ مُشَفَّعٍ وَ اَوَّلَ قائِلٍ وَ اَنْجَحَ سائِلٍ وَ ابْعَثْهُ الْمَقامَ الْمَحْمُودَ الَّذى يَغْبِطُهُ بِهِ الاْوَّلُونَ وَ الاْخِرونَ يا اَرْحَمَ الرّاحِمينَ وَ اَسْئَلُکَ اَنْ تُصَلِّىَ عَلى مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ وَ اَنْ تَسْمَعَ صَوْتى وَ تُجيبَ دَعْوَتى وَ تَجاوَزَ عَنْ خَطيئَتى وَ تَصْفَحَ عَنْ ظُلْمى وَ تُنْجِحَ طَلِبَتى وَ تَقْضِىَ حاجَتى وَ تُنْجِزَ لى ما وَعَدْتَنى وَ تُقيلَ عَثْرَتى وَ تَغْفِرَ ذُنُوبى وَ تَعْفُوَ عَنْ جُرْمى وَ تُقْبِلَ عَلَىَّ وَ لاتُعْرِضَ عَنّى وَ تَرْحَمَنى وَ لا تُعَذِّبَنى وَ تُعافِيَنى وَ لا تَبْتَلِيَنى وَ تَرْزُقَنى مِنَ الرِّزْقِ اَطْيَبَهُ وَ اَوْسَعَهُ وَ

لاـ تَحرِمَنی یـا رَبِ وَ اقْضِ عَنّی دَیْنی وَ ضَعْ عَنّی وِزْری وَ لاـ تُحَمِلْنی ما لا طاقَهَ لی بِهِ یامَوْلایَ وَ اَدْخِلْنی فی کُلِ خَیْرٍ اَدْخَلْتَ فیهِ مُحَمَّـداً وَ الَ مُحَمَّـدٍ وَ اَخْرِجْنی مِنْ کُـلِ سُوَءٍ اَخْرَجْتَ مِنْهُ مُحَمَّـداً وَ الَ مُحَمَّـدٍ صَـلَواتُکَ عَلَیْهِ وَ عَلَیْهِمْ وَ السَّـلامُ عَلَیْهِ وَ عَلَیْهِمْ وَ رَحْمَهُ اللّهِ وَ بَرَکاتُهُ پس سه مرتبه بگو:

اَللّهُمَ اِنِی اَدْعُوکَ کَما اَمَرْتَنی فَاسْتَجِبْ لی کَما وَعَدْتَنی

پس بگو:

اَللّهُمَ اِنّی اَسْـئَلُکَ قَلیلاً مِنْ کَثیرٍ مَعَ حاجَهٍ بی اِلَیْهِ عَظیمَهٍ وَ غِناکَ عَنْهُ قَدیمٌ وَ هُوَ عِنْدی کَثیرٌ وَ هُوَ عَلَیْکَ سَـهْلٌ یَسیرٌ فَامْنُنْ عَلَیَ بِهِ اِنَکَ عَلی کُلِشَیْءٍ قَدیرٌ امینَ رَبَ الْعالَمینَ

پنجم:

خواندن این دعا است:

اَللّهُمَ اِنِی اَدْعُوکَ کَما اَمَرْتَنی فَاسْتَجِبْ لی کَما وَعَدْتَنی

و چون طولانی است به جهت اختصار آن را ذکر نکردیم هر که طالب است به اقبال یا زادالمعاد رجوع کند

ششم:

شیخ مفید درکتاب مُقنعه روایت کرده از ثِقِه جلیل علیّ بن مهزیار از حضرت امام محمّد تقی علیه السلام که:

مستحب است آنکه بسیار بگوئی در هر وقت از شب و روز ماه رمضان از اوّل ماه تا آخر:

یـا ذَاالَّـذی کـانَ قَبْـلَ کُلِشَـیْءٍ ثُمَ خَلَقَ کُلَشَـیْءٍ ثُمَ یَبْقی وَ یَفْنی کُـلُ شَـیْءٍ یا ذَا الَّـذی لَیْسَ کَمِثْلِهِ شَـی ءٌ وَ یا ذَاالَّـذی لَیْسَ فِی السَّـماواتِ الْعُلی وَ لاـ فِی الْاَرَضـینَ السُّـفْلی وَ لاـ فَوقَهُنَ وَ لاـ تَحْتَهُنَ وَ لاـ بَیْنَهُنَ اِلهٌ یُعْبَـدُ غَیْرُهُ لَکَ الْحَمْـدُ حَمْـداً لا یَقْوی عَلی اِحْصاَئِهِ اِلّا اَنْتَ فَصَلِ عَلی مُحَمَدٍ وَ الِ مُحَمِدٍ صَلوهً لا یَقْوی عَلی اِحْصاَئِها اِلّااَنْتَ

هفتم:

شیخ کفعمی در بلد الامین و مصباح از اختیار سیّد بن باقی نقل کرده که:

هر که بخواند این دعا را در

هر روز ماه رمضان بیامرزد حقّ تعالی گناهان چهل ساله او را:

اَللّهُمَ رَبَ شَهْرِ رَمَضانَ الَّذی اَنْزَلْتَ فیهِ الْقُرْآنَ وَ افْتَرَضْتَ عَلی عِبادِکَ فیهِ الصِیامَ ارْزُقْنی حَجَ بَیْتِکَ الْحَرامِ فی هذَا الْعامِ فی کُلِ عامٍ

وَ اغْفِرْ لِیَ الذُّنُوبَ الْعِظامَ فَاِنَهُ لا یَغْفِرُها غَیْرُکَ یا ذَاالْجَلالِ وَ الاِکْرامِ

هشتم:

در هر روز صد مرتبه این ذکر را بگوید که محدّث فیض در خلاصه الاذکار ذکر فرموده:

سُبْحانَ الضّآرِ النّافِعِ

سُبْحانَ الْقاضی بالْحَقِ

سُبْحانَ الْعَلِیِ الاْعْلی سُبْحانَهُ وَ بِحَمْدِهِ سُبْحانَهُ وَ تَعالی

نهم:

شیخ مفید در مُقنعه فرموده و از سُنَنِ ماه رمضان صلوات فرستادن بر رسول خدا صَلَی اللَّهِ علیه و آله است در هر روز صد مرتبه و اگر زیادتر فرستاد افضل است.

اعمال مخصوصه شب و روز ماه مبارک رمضان

دعا و اعمال شب اول ماه رمضان

شب اول در آن چند عمل است اوّل آنکه طلب هلال کند و بعضی استهلال این ماه را واجب دانسته اند

دوّم:

چون رؤیت هلال کرد اشاره به هلال نکند بلکه رو به قبله کند و دستها را به آسمان بلند کند و خطاب کند هلال را و بگوید:

رَبّی وَ رَبُّکَ اللّهُ رَبُّ الْعالَمینَ

اَللّهُمَ اَهِلَّهُ عَلَیْنا بِالاْمْنِ وَ الاِیمانِ وَ السَلامَهِ وَ الاِسْلامِ وَ الْمُسارَعَهِ اِلی ما تُحِبُّ وَ تَرْضی

اَللّهُمَ بارِکَ لَنا فی شَهْرِنا هذا وَ ارْزُقْنا خَیْرَهُ وَ عَوْنَهُ وَ اصْرِفْ عَنّا ضُرَهُ وَ شَرَهُ وَ بَلاَئَهُ وَ فِتْنَتَهُ

و روایت شده که حضرت رسول صلی الله علیه و آله چون رؤ یت می کرد هلال ما رمضان را روی شریف را به جانب قبله می

فرمود:

و می گفت

اَللّهُمَ اَهِلَهُ عَلَیْنا بِالْاَمْنِ و الاِیمانِ وَ السَلامَهِ وَ الاِسْلامِ وَ الْعافِیَهِ الْمُجَلَلَهِ وَ دِفاعِ الْاَسْقامِ وَ الْعَوْنِ عَلَی الصَلاهِ وَ الصِیامِ وَ الْقِیامِ وَ تِلاوَهِ الْقُرانِ

اَللّهُمَ سَلِمْنا لِشَهْرِ رَمَضانَ وَ تَسَلَمْهُ مِنا وَ سَلِمْنا فیهِ حَتّی

يَنْقَضِىَ عَنّا شَهْرُ رَمَضانَ وَ قَدْ عَفَوْتَ عَنّا وَ غَفَرْتَ لَنا وَ رَحِمْتَنا و از حضرت صادق عليه السلام منقول است كه چون رؤ يت هلال نمودى بگو:

اَللّهُمَ قَدْ حَضَرَ شَهْرُ رَمَضانَ وَ قَدِ افْتَرَضْتَ عَلَيْنا صِيامَهُ وَ اَنْزَلْتَ فيهِ الْقُرانَ هُدىً لِلنّاسِ وَ بَيِناتٍ مِنَ الْهُدى وَ الْفُرْقانِ

اَللّهُمَ اَعِنّا عَلى صِيامِهِ وَ تَقَبَلْهُ مِنّا وَ سَلِمْنا فيهِ وَ سَلِمْنا مِنْهُ وَ سَلِمْهُ لَنا فى يُسْرٍ مِنْكَ وَ عافِيَةٍ اِنَكَ عَلى كُلِشَىْءٍ قَديرٌ يا رَحْمنُ يا رَحيمُ

سوّم:

بخواند دعاء چهل و سوّم صحيفه كامله را در وقت رؤ يت هلال سيّد بن طاوس روايت كرده كه روزى حضرت امام زين العابدين عليه السلام در راهى مى گذشت كه نظر كرد به هلال ماه رمضان پس آن حضرت ايستاد و گفت:

اَيُّها الْخَلْقُ الْمُطيعُ الدّائِبُ السَريعُ الْمُتَرَدِدُ فى مَنازِلِ التَقْديرِ الْمُتَصَرِفُ فى فَلَكِ التَدْبيرِ امَنْتُ بِمَنْ نَوَرَ بِكَ الظُّلَمَ وَ اَوْضَحَ بِكَ الْبُهَمَ وجَعَلَكَ ايَةً مِنْ اياتِ مُلْكِهِ وَ عَلامَةً مِنْ عَلاماتِ سُلْطانِهِ فَحَدَ بِكَ الزَمانَ وَ امْتَهَنَكَ بِالْكَمالِ وَ النُّقْصانِ وَ الطُّلُوعِ والاُفُولِ وَ الاِنارَهِ وَ الْكُسُوفِ فى كُلِ ذلِكَ اَنْتَ لَهُ مُطيعٌ وَ اِلى اِرادَتِهِ سَريعٌ سُبْحانَهُ ما اَعْجَبَ ما دَبَرَ مِنْ اَمْرِكَ وَ اَلْطَفَ ما صَنَعَ فى شَاْنِكَ جَعَلَكَ مِفْتاحَ شَهْرٍ حادِثٍ لِاَمْرٍ حادِثٍ فَاَسْئَلُ اللّهَ رَبى وَ رَبَكَ وَ خالِقى وَ خالِقَكَ وَ مُقَدِرى وَ مُقَدِرَكَ وَ مُصَورى وَ مُصَورَكَ اَنْ يُصَلِىَ عَلى مُحَمَدٍ وَ الِ مُحَمَدٍ وَ اَنْ يَجْعَلَكَ هِلالَ بَرَكهٍ لا تَمْحَقُها الْاَيّامُ وَ طَهارَهٍ لا تُدَنِسُها الْاَ ثامُ هِلالَ اَمْنٍ مِنَ الا فاتِ وَ سَلامَهٍ مِنَ السَيِئاتِ هِلالَ سَعْدٍ لا نَحْسَ فيهِ وَ يُمْنٍ لا نَكَدَ مَعَهُ وَ يُسْرٍ لا يُمازِجُهُ عُسْرٌ وَ خَيْرٍ

لا یَشُوبُهُ شَرُّ هِلالَ اَمْنٍ وَ ایمانٍ وَ نِعْمَهٍ وَ اِحْسانٍ وَ سَلامَهٍ وَ اِسْلامٍ

اَللّهُمَ صَلِ عَلی مُحَمَدٍ وَ الِ مُحَمَدٍ وَ اجْعَلْنا مِنْ اَرْضی مَنْ طَلَعَ عَلَیْهِ وَ اَزْکی مَنْ نَظَرَ اِلَیْهِ وَ اَسْعَدَ مَنْ تَعَبَدَ لَکَ فیهِ وَ وَفِقْنَا

اللّهُمَ فیهِ لِلطّاعَهِ وَ التَوْبَهِ وَ اعْصِمْنا فیهِ مِنَ الاثامِ وَ الْحوبَهِ وَ اَوْزِعْنا فیهِ شُکْرَ النِعْمَهِ وَ اَلْبِسْنا فیهِ جُنَنَ الْعافِیَهِ وَ اَتْمِمْ عَلَیْنا بِاسْتِکْمالِ طاعَتِکَ فیهِ الْمِنَهَ اِنَکَ اَنْتَ الْمَنّانُ الْحَمیدُ وَ صَلَی اللّهُ عَلی مُحَمَدٍ و الِهِ الطَیِبینَ وَ اجْعَلْ لَنا فیهِ عَوناً مِنْکَ عَلی ما نَدَبْتَنا اِلَیْهِ مِنْ مُفْتَرَضِ طاعَتِکَ وَ تَقَبَلْها اِنَکَ الْاَکْرَمُ مِنْ کُلِ کَریمٍ وَ الْاَرْحَمُ مِنْ کُلِ رَحیمٍ امینَ امینَ رَبَ الْعالَمینَ

چهارم:

مجامعت با حلال خود کند و این از خصوصیّات این ماه است والّا در در ماه های دیگر جماع در شب اوّل مکروه است

پنجم:

غسل شب اوّل ماه کند

و روایت شده که هر که در شب اوّل ماه رمضان غسل کند خارش بدن به او نرسد تا ماه رمضان آینده

ششم:

در نهر جاری غسل کند و سی کف آب بر سر بریزد تا با طهارت معنوی باشد تا ماه رمضان آینده

هفتم:

زیارت قبر امام حسین علیه السلام کند تا گناهانش ریخته شود و ثواب حجّاج و مُعتَمِرین آن سال را دریابد

هشتم:

از این شب ابتدا کند به خواندن هزار رکعت نماز این ماه به نحوی که در آخر قسم دوّم ذکر شد

نهم:

دو رکعت نماز کند در این شب در هر رکعت حمد و سوره انعام بخواند و سؤال کند که حقّ تعالی کفایت کند او را و نگاه دارد او را از آنچه می ترسد و از دردها

دهم:

بخواند دعای

اللّهُمَ اِنَ هذَا الشَهْرَ الْمُبارَكَ

که در شب آخر ماه شعبان گذشت

دعای امام جواد علیه السلام بعد از نماز مغرب

یازدهم:

بعد از نماز مغرب دستها را بلند کند و بخواند این دعاء وارده از حضرت جواد علیه السلام را که در اقبالست:

اَللّهُمَ یا مَنْ یَمْلِکُ التَدْبیرَ وَ هُوَ عَلی کُلِ شَیْءٍ قَدیرٌ

یا مَنْ یَعْلَمُ خائِنَهَ الْاَعْیُنِ وَ ما تُخْفِی الصُدُورُ وَ تُجِنُّ الضَمیرُ وَ هُوَ اللَطیفُ الْخَبیرُ

اَللّهُمَ اجْعَلْنا مِمَنْ نَوی فَعَمِلَ وَ لاتَجْعَلْنا مِمَنْ شَقِیَ فَکَسِلَ وَ لا مِمَنْ هُوَ عَلی غَیْرِ عَمَلٍ یَتَکِلُ

اَللّهُمَ صَحِحْ اَبْدانَنا مِنَ الْعِلَلِ وَ اَعِنّا عَلی مَا افْتَرَضْتَ عَلَیْنا مِنَ الْعَمَلِ حَتّی یَنْقَضِیَ عَنّا شَهْرُکَ هذا وَ قَدْ اَدَیْنا مَفْرُوضَکَ فیهِ عَلَیْنا

اَللّهُمَ اَعِنّا عَلی صِیامِهِ وَ وَفِقْنا لِقِیامِهِ وَ نَشِطْنا فیهِ لِلصَلاهِ وَ لا تَحْجُبْنا مِنَ الْقِرائَهِ وَ سَهِلْ لَنا فیهِ ایتاَءَ الزَکوهِ

اَللّهُمَ لا تُسَلِطْ عَلَیْنا وَ صَباً وَ لا تَعَباً وَ لا سَقَماً وَ لا عَطَباً

اَللّهُمَ ارْزُقْنا الاِفْطارَ مِنْ رِزْقِکَ الْحَلالِ

اَللّهُمَ سَهِلْ لَنا فیهِ ما قَسَمْتَهُ مِنْ رِزْقِکَ وَ یَسِرْ ما قَدَرْتَهُ مِنْ اَمْرِکَ وَ اجْعَلْهُ حَلالاً طَیِباً نَقِیّاً مِنَ الْاثامِ خالِصاً مِنَ الْاصارِ وَ الْاَجْرامِ

اَللّهُمَ لا تُطْعِمْنااِلاّ طَیِباً غَیْرَ خَبیثٍ وَ لا حَرامٍ وَ اجْعَلْ رِزْقَکَ لَنا حَلالاً لا یَشُوبُهُ دَنَسٌ وَ لا اَسْقامٌ

یا مَنْ عِلْمُهُ بِالسِرِ کَعِلْمِهِ بِالْاِعْلانِ یا مُتَفَضِلاً عَلی عِبادِهِ بِالاِحْسانِ

یا مَنْ هُوَ عَلی کُلِشَیْءٍ قَدیرٌ وَ بِکُلِشَیْءٍ عَلیمٌ خَبیرٌ اَلْهِمْنا ذِکْرَکَ وَ جَنِبْنا عُسْرَکَ وَ اَنِلْنا یُسْرَکَ وَ اهْدِنا لِلرَشادِ وَ وَفِقْنا لِلسَدادِ وَ اعْصِمْنا مِنَ الْبَلایا وَ صُنّا مِنَ الْاَوْزارِ وَ الْخَطایا

یا مَنْ لا یَغْفِرُ عَظیمَ الذُنُوبِ غَیْرُهُ وَ لا یَکْشِفُ السُوَءَ اِلاّ هُوَ یا اَرْحَمَ الرّاحِمینَ وَ اَکْرَمَ الْاَکْرَمینَ صَلِ عَلی مُحَمَدٍ وَ اَهْلِ بَیْتِهِ الطَیِبینَ وَ اجْعَلْ صِیامَنا مَقْبُولاً وَ بِالْبِرِ وَ التَقْوی مَوْصُولاً وَ

کَذلِکَ فَاجْعَلْ سَعْیَنا مَشْکَوراً وَ قِیامَنا مَبْرُوراً وَ قُرْانَنا مَرْفُوعاً وَ دُعاَئَنا مَسْمُوعاً وَ اهْدِنا لِلْحُسْنی وَ جَنِبْنَا الْعُسْری وَ یَسِرْنا لِلْیُسْری وَ اَعْلِ لَنَا الدَرَجاتِ وَ ضاعِفْ لَنا الْحَسَناتِ وَ اقْبَلْ مِنَّا الصَوْمَ وَ الصَلاهَ وَ اسْمَعْ مِنَا الدَعَواتِ

وَ اغْفِرْ لَنَا الْخَطیئاتِ وَ تَجاوَزْ عَنَا السَیِئاتِ وَ اجْعَلْنا مِنَ الْعامِلینَ الْفائِزینَ وَ لا تَجْعَلْنا مِنَ الْمَغْضُوبِ عَلَیْهِمْ وَ لَا الضّاَلّینَ حَتّی یَنْقَضِیَ شَهْرُ رَمَضانَ عَنّا وَ قَدْ قَبِلْتَ فیهِ صِیامَنا وَ قِیامَنا وَ زَکَیْتَ فیهِ اَعْمالَنا وَ غَفَرْتَ فیهِ ذُنوبَنا وَ اَجْزَلْتَ فیهِ مِنْ کُلِ خَیْرٍ نَصیبَنا فَاِنَکَ الاِلهُ الْمُجیبُ وَ الرَبُّ الْقَریبُ وَ اَنْتَ بِکُلِ شَیْءٍ مُحیطٌ

دعای مأثور از حضرت صادق علیه السلام

دوازدهم:

بخواند در این شب این دعای مأثور از حضرت صادق علیه السلام را که در اقبال است:

اَللّهُمَ رَبَ شَهْرِ رَمَضانَ مُنَزِلَ الْقُرْآنِ هذا شَهْرُ رَمَضانَ الَذی اَنْزَلْتَ فیهِ الْقُرْآنَ وَ اَنْزَلْتَ فیهِ آیاتٍ بَیِناتٍ مِنَ الْهُدی وَ الْفُرْقانِ

اَللّهُمَ ارْزُقْنا صِیامَهُ وَ اَعِنّا عَلی قِیامِهِ

اَللّهُمَ سَلِمْهُ لَنا وَ سَلِمْنا فیهِ وَ تَسَلَمْهُ مِنّا فی یُسْرٍ مِنْکَ وَ مُعافاهٍ وَ اجْعَلْ فیما تَقْضی وَ تُقَدِرُ مِنَ الْاَمْرِ الْمَحْتُومِ وَ فیما تَفْرُقُ مِنَ الْاَمْرِ الْحَکیمِ فی لَیْلَهِ الْقَدْرِ مِنَ الْقَضاَءِ الَذی لا یُرَدُ وَ لا یُبَدَلُ اَنْ تَکْتُبَنی مِنْ حُجّاجِ بَیْتِکَ الْحَرامِ الْمَبْرُورِ حَجُهُمُ الْمَشْکُورِ سَعْیُهُمُ الْمَغْفُورِ ذُنُوبُهُمُ الْمُکَفَرِ عَنْهُمْ سَیِئاتُهُمْ وَ اجْعَلْ فیما تَقْضی وَ تُقَدِرُ اَنْ تُطیلَ عُمْری وَ تُوَسِعَ عَلیَ مِنَ الرِزْقِ الْحَلالِ

خواندن دعای چهل و چهارم صحیفه سجادیه

سیزدهم:

بخواند دعای چهل و چهارم صحیفه کامله را

چهاردهم:

بخواند:

اَللّهُمَ اِنَ هذا شَهْرُ رَمَضانَ ... الخ

که سید در اقبال نقل فرموده و بسیار طولانی است

پانزدهم:

بخواند

اَللّهُمَ اِنَهُ قَدْ دَخَلَ شَهْرُ رَمَضانَ

اَللّهُمَ رَبَ شَهْرِ رَمَضانَ الَذى اَنزَلْتَ فيهِ الْقُرْآنَ وَ جَعَلْتَهُ بَيِناتٍ مِنَ الْهُدى وَ الْفُرْقانِ

اَللّهُمَ فَبارِكْ لَنا فى شَهْرِ رَمَضانَ وَ اَعِنّا عَلى صِيامِهِ وَ صَلَواتِهِ وَ تَقَبَلْهُ مِنّا

روایت است که حضرت رسول صلی الله علیه و آله چون ماه رمضان داخل می شد این دعا را می خواند

دعای حضرت رسول صلی اللَّه علیه و آله در شب اول ماه رمضان

شانزدهم:

ونیز روایت است که حضرت رسول صلی الله علیه و آله در شب اوّل ماه رمضان این دعا را می خواندند

اَلْحَمْدَ لِلّهِ الَذى اَکْرَمَنا بِکَ اَيُها الشَهرُ الْمُبارَکُ

اَللّهُمَ فَقَوِنا عَلى صِيامِنا وَ قِيامِنا وَ ثَبِتْ اَقْدامَنا وَ انْصُرْنا عَلَى الْقَوْمِ الْکافِرينَ

اَللّهُمَ اَنْتَ الْواحِدُ فَلا وَلَدَ لَکَ وَ اَنْتَ الصَمَدُ فلا شِبْهَ لَکَ وَ اَنْتَ الْعَزيزُ فَلا يُعِزُکَ شَىْءٌ وَ اَنْتَ الْغَنِىُ وَ اَنَا الْفَقيرُ وَ اَنْتَ الْمَوْلى وَ اَنَا الْعَبْدُ وَ اَنْتَ الْغَفُورُ وَ اَنَا الْمُذْنِبُ وَ اَنْتَ الرَحيمُ وَ اَنَا الْمُخْطِئُ وَ اَنْتَ الْخالِقُ وَ اَنَا الْمَخْلُوقُ وَ اَنْتَ الْحَىُ وَ اَنَا الْمَيِتُ اَسْئَلُکَ بِرَحْمَتِکَ اَنْ تَغْفِرَ لى وَ تَرْحَمَنى وَ تَجاوَزَ عَنّى اِنَکَ عَلى کُلِشَىْءٍ قَديرٌ

هفدهم:

در باب اوّل گذشت ذکر استحباب خواندن دعای جوشن کبیر در اوّل ماه رمضان

هیجدهم:

بخواند دعاء حجّ را که در اوّل ماه گذشت

نوزدهم:

چون ماه رمضان شروع شود سزاوار است تکثیر تلاوت قرآن و مروی است که حضرت صادق علیه السلام در وقت تلاوت قرآن قبل از قرائت این دعا را می خواندند:

اَللّهُمَ اِنّى اَشْهَدُ اَنَ هذا کِتابُکَ الْمُنْزَلُ مِنْ عِنْدِکَ عَلى رَسُولِکَ مُحَمَدِ بْنِ عَبْدِاللّهِ صَلَى اللّهُ عليه و آله وَ کَلامُکَ النّاطِقُ عَلى لِسانِ نَبِيِکَ جَعَلْتَهُ هادِياً

مِنْکَ اِلی خَلْقِکَ وَ حَبْلاً مُتَصِلاً فیما بَیْنَکَ وَ بَیْنَ عِبادِکَ

اَللّهُمَ اِنّی نَشَرْتُ عَهْدَکَ وَ کِتابَکَ

اَللّهُمَ فاجْعَلْ نَظَری فیهِ عِبادَهً وَ قِرائَتی فیهِ فِکْراً وَ فِکْری فیهِ اعْتِباراً وَ اجْعَلْنی مِمَنْ اتَعَظَ بِبَیانِ مَواعِظِکَ فیهِ وَ اجْتَنَبَ مَعاصیکَ وَ لا تَطْبَعْ عِنْدَ قِرائَتی عَلی سَمْعی وَ لا تَجْعَلْ عَلی بَصَری غِشاوَهً وَ لا تَجْعَلْ قِرائَتی قِرائَهً لا تَدَبُرَ فیها بَلِ اجْعَلْنی اَتَدَبَرُ اٰیاتِهِ وَ اَحْکامَهُ آخِذاً بِشَرایعِ دینِکَ وَ لا تَجْعَلْ نَظَری فیهِ غَفْلَهً وَ لا قِرائَتی هَذَراً اِنَکَ اَنْتَ الرَؤُفُ الرَحیمُ

و بعد از قرائت قرآن مجید این دعا را می خواندند:

اَللّهُمَ اِنّی قَدْ قَرَاْتُ ما قَضَیْتَ مِنْ کِتابِکَ الَذی اَنْزَلْتَهُ عَلی نَبِیِکَ الصّادِقِ صَلَی اللّهُ علیه و آله فَلَکَ الْحَمْدُ رَبَنا

اَللّهُمَ اجْعَلْنی مِمَنْ یُحِلُ حَلالَهُ وَ یُحَرِمُ حَرامَهُ وَ یُؤْمِنُ بِمُحْکَمِهِ وَ مُتَشابِهِهِ وَ اجْعَلْهُ لی اُنْساً فی قَبْری وَ اُنْساً فی حَشْری وَ اجْعَلْنی مِمَنْ تُرْقیهِ بِکُلِ ایَهٍ قَرَاَها دَرَجَهً فی اَعْلا عِلِیّینَ امینَ رَبَ الْعالَمینَ

دعاء و اعمال روز اول

و در آن چند عملست

اوّل:

غسل کردن در آب جاری و ریختن سی کف آب بر سر که باعث ایمنی از جمیع دردها و بیماریها است در تمام سال

دوّم:

کفی از گلاب بر رُو بزند تا از خواری و پریشانی نجات یابد و قدری هم بر سر خود بزند تا در آن سال از سرسام ایمن شود

سوّم:

دو رکعت نماز اوّل ماه و تصدّق را به عمل آورد

چهارم:

دو رکعت نماز کند در رکعت اوّل حمد و اِنّا فَتَحْنا و در رکعت دوّم حَمْد و هر سوره که خواهد بخواند تا حق تعالی جمیع بدیها را در آن سال از او دور گرداند و در حفظ خدا باشد تا سال آینده

پنجم:

بعد از

طلوع فجر این دعا بخواند:

اَللّهُمَ قَدْ حَضَرَ شَهْرُ رَمَضانَ وَ قَدِ افْتَرَضْتَ عَلَيْنا صِيامَهُ وَ اَنْزَلْتَ فيهِ الْقُرآنَ هُدىً لِلنّاسِ وَ بَيِناتٍ مِنَ الْهُدى وَ الْفُرْقانِ

اَللّهُمَ اَعِنّا عَلى صِيامِهِ وَ تَقَبَلْهُ مِنّا وَ تَسَلَمْهُ مِنّا وَ سَلِمْهُ لَنا فى يُسْرٍ مِنْکَ وَ عافِيَهٍ اِنَکَ عَلى كُلِ شَیْءٍ قَديرٌ

ششم:

بخواند دعاء چهل و چهارم صحیفه کامله

دعای روز اول ماه رمضان از امام موسی کاظم علیه السلام

را اگر در شب نخوانده

هفتم:

علامه مجلسی در زادالمعاد فرموده کلینی

و شیخ طوسی و دیگران به سند صحیح روایت کرده اند که حضرت امام موسی کاظم علیه السلام فرمود که:

در ماه مبارک رمضان در اوّل سال یعنی روز اوّل ماه چنانچه عُلماء فهمیده اند این دعا را بخوان و فرمود که:

هر که این دعا را برای رضای خدا و بی شائبه اغراض فاسده و ریا بخواند در آن سال به او نرسد فتنه و گمراهی و نه آفتی که ضرر رساند بدین او یا بدن او و حق تعالی او را حفظ کند از شرّ آنچه در آن سال واقع می شود از بلاها و دعا این است:

اَللّهُمَ اِنّى اَسْئَلُکَ بِاسْمِکَ الَذى دانَ لَهُ كُلُ شَیْءٍ وَ بِرَحْمَتِکَ الَتى وَسِعَتْ كُلَشَیْءٍ وَ بِعَظَمَتِکَ الَتى تَواضَعَ لَها كُلُ شَیْءٍ وَ بِعِزَتِکَ الَتى قَهَرَتْ كُلَشَیْءٍ وَ بِقُوَتِکَ الَتى خَضَعَ لَها كُلُ شَیْءٍ وَ بِجَبَرُوتِکَ الَتى غَلَبَتْ كُلَشَیْءٍ وَ بِعِلْمِکَ الَذى اَحاطَ بِكُلِشَیْءٍ يا نُورُ يا قُدُوسُ يا اَوَلُ قَبْلَ كُلِشَیْءٍ [وَيا باقِياً بَعْدَ كُلِشَیْءٍ] يااَللّهُ يارَحْمنُ صَلِ عَلى مُحَمَدٍ وَ آلِ مُحَمَدٍ

وَ اغْفِرْ لِیَ الذُنُوبَ الَتى تُغَيِرُ النِعَمَ

وَ اغْفِرْ لِیَ الذُنُوبَ الَتى تُنْزِلُ النِقَمَ

وَ اغْفِرْ لِیَ الذُنُوبَ الَتى تَقْطَعُ الرَجاَءَ

وَ اغْفِرْ لِیَ الذُنُوبَ الَتى تُديلُ الْاَعْداَءَ

وَ اغْفِرْ لِیَ الذُنُوبَ الَتى تَرُدُ الدُعاَءَ

وَ اغْفِرْ لِیَ الذُّنُوبَ الَّتی یُسْتَحَقُّ بِها

نُزُولُ الْبَلاَءِ

وَ اغْفِرْ لِیَ الذُّنُوبَ الَّتی تَحْبِسُ غَیْثَ السَّماَءِ

وَ اغْفِرْ لِیَ الذُّنُوبَ الَّتی تَکْشِفُ الْغِطاَءَ

وَ اغْفِرْ لِیَ الذُّنُوبَ الَّتی تُعَجِلُ الْفَناَءَ

وَ اغْفِرْ لِیَ الذُّنُوبَ الَّتی تُورِثُ النَّدَمَ

وَ اغْفِرْ لِیَ الذُّنُوبَ الَّتی تَهْتِکُ الْعِصَمَ وَ اَلْبِسْنی دِرْعَکَ الْحَصینَهَ الَّتی لا تُرامُ وَ عافِنی مِنْ شَرِ ما اُحاذِرُ بِاللَّیْلِ وَ النَّهارِ فی مُسْتَقْبَلِ سَنَتی هذِهِ

اَللّهُمَّ رَبَّ السَّمواتِ السَّبْعِ وَ رَبَّ الْاَرَضینَ السَّبْعِ وَ ما فیهِنَّ وَ ما بَیْنَهُنَّ وَ رَبَّ الْعَرْشِ الْعَظیمِ وَ رَبَّ السَّبْعِ الْمَثانی وَ الْقُرْآنِ الْعَظیمِ وَ رَبَّ اِسْرافیلَ وَ میکاَئیلَ وَ جَبْرَئیلَ وَ رَبَّ مُحَمَّدٍ صَلَّی اللّهُ علیه و آله سَیِدِ الْمُرْسَلینَ وَ خاتَمِ النَّبِیّینَ اَسْئَلُکَ بِکَ وَ بِما سَمَّیْتَ بِهِ نَفْسَکَ یا عَظیمُ اَنْتَ الَّذی تَمُنُّ بِالْعَظیمِ وَ تَدْفَعُ کُلَّ مَحْذُورٍ وَ تُعْطی کُلَّ جَزیلٍ وَ تُضاعِفُ الْحَسَناتِ بِالْقَلیلِ وَ بِالْکَثیرِ وَ تَفْعَلُ ما تَشاَءُ یا قَدیرُ یا اَللّهُ یا رَحْمنُ صَلِ عَلی مُحَمَّدٍ وَ اَهْلِ بَیْتِهِ وَ اَلْبِسْنی فی مُسْتَقْبَلِ سَنَتی هذِهِ سِتْرَکَ وَ نَضِرْ وَجْهی بِنُورِکَ وَ اَحِبَّنی بِمَحَبَّتِکَ وَ بَلِغْنی رِضْوانَکَ وَ شَریفَ کَرامَتِکَ وَ جَسیمَ عَطِیَّتِکَ وَ اَعْطِنی مِنْ خَیْرِ ما عِنْدَکَ وَ مِنْ خَیْرِ ما اَنْتَ مُعْطیهِ اَحَداً مِنْ خَلْقِکَ وَ اَلْبِسْنی مَعَ ذلِکَ عافِیَتَکَ یا مَوْضِعَ کُلِ شَکْوی وَ یا شاهِدَ کُلِ نَجْوی وَ یا عالِمَ کُلِ خَفِیَهٍ وَ یا دافِعَ ما تَشاَءُ مِنْ بَلِیَهٍ یا کَریمَ الْعَفْوِ یا حَسَنَ التَّجاوُزِ تَوَفَّنی عَلی مِلَهِ اِبْراهیمَ وَ فِطْرَتِهِ وَ عَلی دینِ مُحَمَّدٍ صَلَّی اللّهُ علیه و آله وَ سُنَّتِهِ وَ عَلی خَیْرِ الْوَفاهِ فَتَوَفَّنی مُوالِیاً لِاَوْلِیاَئِکَ وَ مُعادِیاً لِاَعْداَئِکَ

اَللّهُمَّ وَ جَنِبْنی فی هذِهِ السَّنَهِ کُلَّ عَمَلٍ اَوْ قَوْلٍ اَوْ فِعْلٍ یُباعِدُنی مِنْکَ وَ اَجْلِبْنی اِلی کُلِ عَمَلٍ

اَوْ قَوْلٍ اَوْ فِعْلٍ يُقَرِبُنى مِنْکَ فى هذِهِ السَّنَهِ يا اَرْحَمَ الرّاحِمينَ وَ امْنَعْنى مِنْ کُلِ عَمَلٍ اَوْ قَوْلٍ اَوْ فِعْلٍ يَکُونُ مِنّى اَخافُ ضَرَرَ عاقِبَتِهِ وَ اَخافُ مَقْتَکَ اِيّایَ عَلَيْهِ حِذارَ اَنْ تَصْرِفَ وَجْهَکَ الْکَريمَ عَنّى فَاَسْتَوجِبَ بِهِ نَقْصاً مِنْ حَظٍ لى عِنْدَکَ يا رَؤُفُ يا رَحيمُ

اَللّهُمَ اجْعَلْنى فى مُسْتَقْبَلِ سَنَتى هذِهِ فى حِفْظِکَوفى جِوارِکَ وَ فى کَنَفِکَ وَ جَلِلْنى سِتْرَ عافِيَتِکَ وَ هَبْ لى کَرامَتَکَ عَزَ جارُکَ وَ جَلَ ثَناؤُکَ وَ لا اِلهَ غَيْرُکَ

َللّهُمَ اجْعَلْنى تابِعاً لِصالِحى مَنْ مَضى مِنْ اَوْلِيائِکَ وَ اَلْحِقْنى بِهِمْ وَ اجْعَلْنى مُسَلِماً لِمَنْ قالَ بِالصِدْقِ عَلَيْکَ مِنْهُمْ وَ اَعُوذُ بِکَ

اللّهُمَ اَنْ تُحيطَ بى خَطيئَتى وَ ظُلْمى وَ اِسْرافى عَلى نَفْسى وَ اِتِباعى لِهَوایَ وَ اشْتِغالى بِشَهَواتى فَيَحُولُ ذلِکَ بَيْنى وَ بَيْنَ رَحْمَتِکَ وَ رِضْوانِکَ فَاَکُونُ مَنْسِيّاً عِنْدَکَ مُتَعَرِضاً لِسَخَطِکَ وَ نِقْمَتِکَ

اَللّهُمَ وَفِقْنى لِکُلِ عَمَلٍ صالِحٍ تَرْضى بِهِ عَنّى وَ قَرِبْنى اِلَيْکَ زُلْفى

اَللّهُمَ کَما کَفَيْتَ نَبِيَکَ مُحَمَداً صَلَى اللّهُ عليه و آله هَوْلَ عَدُوِهِ وَ فَرَجْتَ هَمَهُ وَ کَشَفْتَ غَمَهُ وَ صَدَقْتَهُ وَعْدَکَ وَ اَنْجَزْتَ لَهُ عَهْدَکَ

اَللّهُمَ فَبِذلِکَ فَاکْفِنى هَوْلَ هذِهِ السَّنَهِ وَ آفاتِها وَ اَسْقامَها وَ فِتْنَتَها وَ شُرُورَها وَ اَحزانَها وَ ضيقَ الْمَعاشِ فيها وَ بَلِغْنى بِرَحْمَتِکَ کَمالَ الْعافِيَهِ بِتَمامِ دَوامِ النِعْمَهِ عِنْدى اِلى مُنْتَهى اَجَلى اَسْئَلُکَ سؤالَ مَنْ اَساءَ وَ ظَلَمَ وَ اسْتَکانَ وَ اعْتَرَفَ وَ اَسْئَلُکَ اَنْ تَغْفِرَ لى ما مَضى مِنَ الذُّنُوبِ الَتى حَصَرَتْها حَفَظَتُکَ وَ اَحْصَتْها کِرامُ مَلائِکَتِکَ عَلَیَ وَ اَنْ تَعْصِمَنى اِل - هى مِنَ الذُّنُوبِ فيم ا بَقِیَ مِنْ عُمْرى اِلى مُنْتَهى اَجَلى يا اَللّهُ يا رَحْمنُ يا رَحيمُ صَلِ عَلى مُحمَدٍ وَ اَهْلِ بَيْتِ مُحَمَدٍ وَ اتِنى کُلَ ما سَئَلْتُکَ

وَ رَغِبْتُ اِلَیْکَ فیهِ فَاِنَّکَ اَمَرْتَنی بِالدُّعاءِ وَ تَکَفَّلْتَ لی بِالاِجابَهِ یا اَرْحَمَ الرّاحِمینَ

فقیر گوید که سیّد این دعا را در شب اوّل ماه ذکر فرموده

روز ششم ماه مبارک رمضان

روز ششم سنه دویست و یک مردم بیعت کردند با حضرت امام رضا علیه السلام و سیّد روایت کرده که برای شکرانه این نعمت دو رکعت نماز در این روز بگذارند در هر رکعت بعد از حمد بیست و پنج مرتبه توحید بخوانند

شروع لیالی بیض در ماه رمضان

شب سیزدهم:

اوّل لیالی بیض است و در آن سه عملست اول غسل

دوم:

چهار رکعت نماز در هر رکعت حمد و بیست و پنج مرتبه توحید

سوّم:

دو رکعت نماز که در شب سیزدهم رجب و شعبان نیز خوانده می شود در هر رکعت بعد از حمد یسَ و تَبارَکَ الْمُلْك و توحید بخواند و در شب چهاردهم این نماز خوانده می شود به چهار رکعت به دو سلام و در سابق در شرح دعای مجیر گذشت که هر که آن را در ایّام البیض ماه رمضان بخواند گناهانش آمرزیده شود اگرچه به عدد قطرات باران و برگ درختان و ریگ بیابان باشد

اعمال شب پانزدهم ماه رمضان

شب پانزدهم از لیالی متبرکه است و در آن چند عملست:

اوّل غسل

دوّم:

زیارت امام حسین علیه السلام

سوّم:

شش رکعت نماز به حمد و یسَ و تبارك و توحید

چهارم:

صـد رکعت نماز در هر رکعت بعـد از حمـد ده مرتبه توحید بخواند شـیخ مفید در مقنعه از حضـرت امیرالمؤمنین علیه السـلام روایت کرده که هر که این عمل را به جا آورد حق تعالی بفرستد به سوی او ده ملائکه که دفع کنند از او دشمنان او را از جنّ و انس و بفرستد سی فرشته نزد مَوْت او که او را ایمن کنند از آتش

پنجم:

روایت شده که از حضـرت صادق علیه السلام سؤال کردند که چه می فرمائی در حق کسی که حاضر شود نزد قبر حسین علیه السلام در شب نیمه ماه رمضان فرمود:

بَه بَه کسی که نماز گذارد نزد قبر آن حضرت در شب نیمه ماه رمضان ده رکعت بعد از نماز عشاء و این نماز غیر از نافله شب باشد و بخواند در هر رکعت بعد از حمد قُلْ هُوَ اللّهُ اَحَدٌ ده

مرتبه و پناه ببرد به خداوند تعالی از آتش جهنّم حق تعالی او را آزاد از آتش ثبت فرماید و از دنیا نرود تا در خواب به بیند ملائکه ای که بشارت دهند او را به بهشت و ملائکه ای که ایمن گردانند او را از آتش روز نیمه سنه

دوّم:

ولادت با سعادت حضرت امام حسن مجتبی علیه السلام واقع شد

و شیخ مفید فرموده که تولّد امام محمد تقی علیه السلام در سنه صد و نود و پنج در این روز بوده لکن مشهور در غیر این روز است به هر حال روز بسیار شریفی است و صدقات و مَبَرّات در آن فضلیت بسیار دارد

شب هفدهم:

شب بسیار مبارکی است و در آن شب لشکر حضرت رسول صَلَّی اللَّهِ علیه و آله با لشکر کفّار قریش ملاقات کردند در بدر و در روزش جنگ بدر واقع شد و حق تعالی لشکر آن حضرت را بر مشرکین ظفر داد و آن اعظم فتوحات اسلام بود لهذا علماء فرموده اند که در آن روز مستحب است صدقه و شکر خدا بسیار نمودن و غسل و عبادت در شبش نیز فضیلت عظیم دارد.

مؤلف گوید که:

روایات بسیار وارد شده که در آن شب بَدْر حضرت رسول صَلَّی اللَّهِ علیه و آله با اصحاب فرمود:

کیست امشب برای ما برود از چاه آب بکشد بیاورد اصحاب سُکوت کردند و هیچکدام اِقدام بر این کار نکردند حضرت امیرالمؤمنین علیه السلام مشکی برداشت به طلب آب بیرون رفت و آن شب شبی بود سرد و باد می آمد و ظلمت داشت پس رسید به چاه آب و آن چاهی بود بسیار گود و تاریک و آن حضرت دَلْوی نیافت تا از چاه

آب کشد لا-جَرَم به چاه پایین رفت و مشک را پر کرد و بیرون آمد رو کرد به آمدن که ناگاه باد سختی برخورد به آن حضرت که آن جناب از سختی آن نشست تا برطرف شد پس برخاست و حرکت فرمود که:

ناگاه باد سختی دیگر مانند آن آمد آن حضرت نشست تا او نیز ردّ شد دیگر باره برخواست برود برود مرتبه سیّم نیز همان نحو بادی رسید و آن حضرت نشست و چون ردّ شد برخاست و خود را به حضرت رسول صَلَّی اللَّهِ علیه و آله رسانید حضرت پرسید که یا اَبَاالحسن برای چه دیر آمدی عرض کرد که سه مرتبه بادی به من رسید که بسیار سخت بود و مرا لرزه فراگرفت و مکثم به جهت برطرف شدن آن بادها بود فرمود:

آیا دانستی آنها چه بود یا علیّ عرض کرد نه فرمود:

آن اوّل جبرئیل بود با هزار فرشته که بر تو سلام کرد و سلام کردند و دیگری میکائیل بود با هزار فرشته که بر تو سلام کرد و سلام کردند و پس از آن اسرافیل بود با هزار ملائکه که سلام کرد بر تو و سلام کردند و اینها فرود آمدند به جهت مَدَدِ ما.

فقیر گوید که:

اشاره به همین است قول آن کسی که گفته که از برای امیرالمؤمنین علیه السلام در یک شب سه هزار و سه منقبت بوده

اعمال مشترکه شب های قدر

شب نوزدهم:

اوّل شب های قدر است و شب قدر همان شبی است که در تمام سال شبی به خوبی و فضیلت آن نمی رسد و عمل در آن بهتر است از عمل در هزار ماه و در آن شب تقدیر امور سال می شود

و ملائکه و روح که اعظم ملائکه است در آن شب به اذن پروردگار به زمین نازل می شوند و به خدمت امام زمان علیه السلام مشرّف می شوند و آنچه برای هرکس مقدّر شده است بر امام زمان علیه السلام عرض می کنند و اعمال شب های قدر بر دو نوع است یکی آنکه در هر سه شب باید کرد و دیگر آنکه مخصوص است به هر شبی امّا اوّل پس آن چند چیز است

اوّل غسل است علاّمه مجلسی فرموده که غسل این شبها را مقارن غروب آفتاب کردن بهتر است که نماز شام را با غسل بکند

دوّم:

دو رکعت نماز است در هر رکعت بعد از حمد هفت مرتبه توحید بخواند و بعد از فراغ هفتاد مرتبه اَسْتَغْفِرُ اللّهَ وَ اَتُوبُ اِلَيْهِ بگوید

در روایت نبوی صَلَّی اللَّهِ علیه و آله است که از جای خود برنخیزد تا حقّ تعالی او را و پدر و مادرش را بیامرزد «الخبر»

سوّم:

قرآن الْمُنْزَلِ وَ ما فيهِ وَ فيهِ اسْمُكَ الْاَكْبَرُ وَ اَسْماَؤُكَ الْحُسْنى وَ ما يُخافُ وَ يُرْجى اَنْ تَجْعَلَنى مِنْ عُتَقاَئِكَ مِنَ النّارِ

پس هر حاجت که دارد بخواهد

چهارم:

آنکه مُصحَف شریف را بگیرد وبر سر بگذارد و بگوید:

اَللّهُمَ بِحَقِ هذَا الْقُرْآنِ وَ بِحَقِ مَنْ اَرْسَلْتَهُ بِهِ وَ بِحَقِ كُلِ مُؤْمِنٍ مَدَحْتَهُ فيهِ وَ بِحَقِكَ عَلَيْهِمْ فَلا اَحَدَ اَعْرَفُ بِحَقِكَ مِنْكَ

پس ده مرتبه بگوید:

بِكَ يا اَللّهُ

و ده مرتبه بِمُحَمَدٍ

و ده مرتبه بِعَلى

و ده مرتبه بِفاطِمَةَ

و ده مرتبه بِالْحَسَنِ

و ده مرتبه بِالْحُسَيْنِ

و ده مرتبه بِعَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ

و ده مرتبه بُمَحَمَدِ بْنِ عَلِی

و ده مرتبه بِجَعْفَرِ بْنِ مُحَمَدٍ

و ده مرتبه بِمُوسَی بْنِ جَعْفَرٍ

و ده مرتبه بِعَلِیِ بْنِ مُوسی

و ده مرتبه بِمُحَمَدِبْنِ عَلِی

و ده مرتبه بِعَلِیِ بْنِ مُحَمَدٍ

و

ده مرتبه بِالْحَسَنِ بْنِ عَلِی

و ده مرتبه بِالْحُجَهِ پس هر حاجت که داری طلب کن

پنجم:

زیارت کند امام حسین علیه السلام را در خبر است که چون شب قدر می شود منادی از آسمان هفتم ندا می کند از بُطنان عرش که حقّ تعالی آمرزیده هر که را که به زیارت قبر حُسین علیه السلام آمده

ششم:

احیا بدارد این شبها را همانا روایت شده هرکه احیا کند شب قدر را گناهان او آمرزیده شود هرچند به عدد ستارگان آسمان و سنگینی کوهها وکیل دریاها باشد

هفتم:

صد رکعت نماز کند که فضیلت بسیار دارد و افضل آنست که در هر رکعت بعد از حمد ده مرتبه توحید بخواند

هشتم بخواند:

اَللّهُمَ اِنّی اَمْسَیْتُ لَکَ عَبْداً داخِراً لا اَمْلِکُ لِنَفْسی نَفْعاً وَ لا ضَرّاً وَ لا اَصْرِفُ عَنْها سُوَءاً اَشْهَدُ بِذلِکَ عَلی نَفْسی وَ اَعْتَرِفُ لَکَ بِضَعْفِ قُوَتی وَ قِلَهِ حیلَتی فَصَلِ عَلی مُحَمَدٍ وَ الِ مُحَمَدٍ وَ اَنْجِزْ لی ما وَ عَدْتَنی وَ جَمیعَ الْمُؤْمِنینَ وَ الْمُؤْمِناتِ مِنَ الْمَغْفِرَه فی هذِهِ اللَّیْلَهِ وَ اَتْمِمْ عَلَیَ ما اتَیْتَنی فَاِنّی عَبْدُکَ الْمِسْکینُ الْمُسْتَکینُ الضَعیفُ الْفَقیرُ الْمَهینُ

اَللّهُمَ لا تَجْعَلْنی ناسِیاً لِذِکْرِکَ فیما اَوْلَیْتَنی وَ لا [غافِلاً] لِاِحْسانِکَ فیما اَعْطَیْتَنی وَ لا ایِساً مِنْ اِجابَتِکَ وَ اِنْ اَبْطَاتْ عَنّی فی سَرّاَءَ اَوْ ضَرّاَءَ اَوْ شِدَهٍ اَوْ رَخاَءٍ اَوْ عافِیَهٍ اَوْ بَلاَءٍ اَوْ بُؤْسٍ اَوْ نَعْماَءَ اِنَکَ سَمیعُ الدُعاَءِ

و این دعا را کفعمی از امام زین العابدین علیه السلام روایت کرده که در این شبها می خوانده در حال قیام و قعود و رکوع و سجود و علّامه مجلسی (ره) فرموده که بهترین اعمال در این شبها طلب آمرزش و دعا از برای مطالب دنیا و آخرت خود و پدر و مادر

و خویشان خود و برادران مؤمن زنـده و مرده ایشان است و اَذْکار و صـلوات بر محمـد و آل محمد علیهم السـلام آنچه مقدور شود و در بعضی از روایات وارد شده است که دعاء جوشن کبیر را در این سه شب بخوانند

فقیر گوید که:

دعاء جوشن در سابِق گذشت

و روایت شده که خدمت حضرت رسول صَلَّی اللَّهِ علیه و آله عرض شد که:

اگر من درک کنم شب قدر را چه از خداوند خود بخواهم؟

فرمود:

عافیت را.

اعمال مخصوصه شب های قدر

اعمال شب نوزدهم

و امّا دوّم یعنی اعمال مخصوصه این شبها

پس اعمال شب نوزدهم چند چیز است

اوّل:

صد مرتبه اَسْتَغْفِرُاللّهَ رَبّی وَ اَتُوبُ اِلَیْهِ

دوّم:

صد مرتبه

اَللّهُمَّ الْعَنْ قَتَلَهَ اَمیرِ الْمُؤْمِنینَ

سوّم:

بخواند دعاء یا ذَاالَّذی کانَ را که در قسم چهارم گذشت.

چهارم بخواند:

اَللّهُمَ اْجْعَلْ فیما تَقْضی وَ تُقَدِرُ مِنَ الاْمْرِ الْمَحْتُوم وَ فیما تَفْرُقُ مِنَ الاْمْرِ الحَکیم فی لَیْلَهِ الْقَدْرِ وَ فِی الْقَضاَءِ الَذی لا یُرَدُّ وَ لا یُبَدَلُ اَنْ تَکْتُبَنی مِنْ حُجّاجِ بَیْتِکَ الْحَرامِ الْمَبْرُورِ حَجُهُمُ الْمَشْکُورِ سَعْیُهُمُ الْمَغْفُورِ ذُنُوبُهُمُ الْمُکَفَرِ عَنْهُمْ سَیِئاتُهُمْ وَ اجْعَلْ فیما تَقْضی وَ تُقَدِرُ اَنْ تُطیلَ عُمْری وَ تُوَسِعَ عَلَیَ فی رِزْقی وَ تَفْعَلَ بی کَذا وَ کَذا و به جای این کلمه حاجت خود را ذکر کند

اعمال شب بیست و یکم

فضیلتش زیادتر از شب نوزدهم است و بایـد اعمال آن شب را از غسل و احیاء و زیارت و نماز هفت قُل هُوَ اللهُ و قرآن بر سر گرفتن و صـد رکعت نماز و دعای جوشن کبیر و غیرها در این شب به عمل آورد و در روایات تأکیـد شـده در غسل و احیاء و جدّ و جهـد در عبادت در این شب و شب بیست و سیّم و آنکه شب قدر یکی از این دو شب است و در چند روایت است که از معصوم سؤال کردند که معیّن فرمایید که شب قدر کدامیک از این دو شب است تعیین نکردند بلکه فرمودند:

ما اَیْسَرَ لَیْلَتَیْنِ فیما تَطْلُبُ یا آنکه فرمودند:

مـا عَلَیْکَ اَنْ تَفعَلَ خیرا فی لَیلَتَیْنِ و نَحْوُ ذلِکَ وَ قالَ شَیْخُنَا الصَدُوق فیما اَمْلی عَلَی الْمَشایِخِ فی مَجْلِسٍ واحِدٍ مِنْ مَذْهَبِ الاِمامِیَهِ وَ مَنْ اَحْیی هاتَیْنِ اللَیْلَتَیْنِ بِمُذاکَرِهِ الْعِلْمِ فَهُوَ اَفْضَلُ

اعمال دهه آخر ماه رمضان:

و بالجمله

از این شب شروع کند به دعاهای شب های دهه آخر که از جمله این دعا است که شیخ کلینی در کافی از حضرت صادق علیه السلام روایت کرده که فرمود:

می گویی در دهه آخر ماه رمضان در هر شب:

اَعُوذُ بِجَلالِ وَ جْهِکَ الْکَریمِ أنْ یَنْقَضِیَ عَنّی شَهْرُ رَمَضانَ اَوْ یَطْلُعَ الْفَجْرُ مِنْ لَیْلَتی هذِهِ وَ لَکَ قِبلی ذَنْبٌ اَوْ تَبِعَهٌ تُعَذِبُنی عَلَیْهِ

و کفعمی در حاشیه بلد الامین نقل کرده که حضرت صادق علیه السلام در هر شب از دهه آخر بعد از فرایض و نوافل می خواند:

اَللّهُمَ اَدِعَنّا حَقَ ما مَضی مِنْ شَهْرِ رَمَضانَ وَ اغْفِرْ لَنا تَقْصیرَنا فیهِ وَ تَسَلَّمْهُ مِنّا مَقْبُولاً وَ لا تُؤ اخِذْنا بِاِسْرافِنا عَلی اَنْفُسِنا وَ اجْعَلْنا مِنَ الْمَرْحُومینَ وَ لا تَجْعَلْنا مِنَ الْمَحْرُومینَ و فرمود:

هر که بگوید این را بیامرزد حقّ تعالی تقصیری که از او سرزده در ایّام گذشته از ماه رمضان و نگه دارد او را از معاصی در بقیّه ماه.

و از جمله سید بن طاوس در اقبال از ابن اَبی عُمَیْر از مُرازِم نقل کرده که:

حضرت صادق علیه السلام در هر شب از دهه آخر می خواند:

اَللّهُمَ اِنَّکَ قُلْتَ فی کِتابِکَ الْمُنْزَلِ شَهْرُ رَمَضانَ الَّذی اُنْزِلَ فیهِ الْقُرْانُ هُدیً لِلنّاسِ وَ بَیِناتٍ مِنَ الْهُدی وَ الْفُرْقانِ فَعَظَّمْتَ حُرْمَهَ شَهْرِ رَمَضانَ بِما اَنْزَلْتَ فیهِ مِنَ الْقُرانِ وَ خَصَصْتَهُ بِلَیْلَهِ الْقَدْرِ وَ جَعَلْتَها خَیْراً مِنْ اَلْفِ شَهْرٍ

اَللّهُمَ وَ هذِهِ اَیّامُ شَهْرِ رَمَضانَ قَدِ انْقَضَتْ وَلَیالیهِ قَدْ تَصَرَمَتْ وَ قَدْ صِرْتُ یا اِلهی مِنْهُ اِلی ما اَنْتَ اَعْلَمُ بِهِ مِنّی وَ اَحْصی لِعَدَدِهِ مِنَ الْخَلْقِ اَجْمَعینَ فَاَسْئَلُکَ بِما سَئَلَکَ بِهِ مَلاَئِکَتُکَ الْمُقَرَبُونَ وَ اَنْبِیاَؤُکَ الْمُرْسَلُونَ وَ عِبادُکَ الصّالِحُونَ اَنْ تُصَلِیَ عَلی مُحَمَدٍ وَ الِ مُحَمَدٍ

وَ اَنْ تَفُكَّ رَقَبَتی مِنَ النّارِ وَ تُدْخِلَنِی الْجَنَّهَ بِرَحْمَتِكَ وَ اَنْ تَتَفَضَّلَ عَلَیَّ بِعَفْوِكَ وَ كَرَمِكَ وَ تَتَقَبَّلَ تَقَرُّبی وَ تَسْتَجیبَ دُعائی وَ تَمُنَّ عَلَیَّ بِالْاَمْنِ یَوْمَ الْخَوْفِ مِنْ كُلِّ هَوْلٍ اَعْدَدْتَهُ لِیَوم الْقِیامَهِ اِلهی وَ اَعُوذُ بِوَجْهِكَ الْكَریم وَ بِجَلالِكَ الْعَظیم اَنْ یَنْقَضِیَ اَیّامُ شَهْرِ رَمَضانَ وَلَیالیهِ وَ لَكَ قِبَلی تَبِعَهٌ اَوْ ذَنْبٌ تُؤ اخِذُنی بِهِ اَوْ خَطیئَهٌ تُریدُ اَنْ تَقْتَصَّها مِنّی لَمْ تَغْفِرْها لی سَیِّدی سَیِّدی سَیِّدی اَسْئَلُكَ یا لا اِلهَ اِلاّ اَنْتَ اِذْ لا اِلهَ اِلاّ اَنْتَ اِنْ كُنْتَ رَضیتَ عَنی فی هذَا الشَّهْرِ فَازْدَدْ عَنّی رِضاً وَ اِنْ لَمْ تَكُنْ رَضیتَ عَنی فَمِنَ الْآنَ فَارْضَ عَنّی یا اَرْحَمَ الرّاحِمینَ یا اَللّهُ یا اَحَدُ یا صَمَدُ

یا مَنْ لَمْ یَلِدْ وَ لَمْ یُولَدْ وَ لَمْ یَكُنْ لَهُ كُفُواً اَحَدٌ و بسیار بگو:

یا مُلَیِّنَ الْحَدیدِ لِداوُدَ علیه السلام یا كاشِفَ الضُّرِّ وَ الْكُرَبِ الْعِظامِ عَنْ اَیُّوبَ علیه السلام اَیْ مُفَرِّجَ هَمِّ یَعْقُوبَ علیه السلام اَیْ مُنَفِّسَ غَمِّ یُوسُفَ علیه السلام صَلِّ عَلی مُحَمَّدٍ وَ الِ مُحَمَّدٍ كَما اَنْتَ اَهْلُهُ اَنْ تُصَلِّیَ عَلَیْهِمْ اَجْمَعینَ وَ افْعَلْ بی ما اَنْتَ اَهْلُهُ وَ لا تَفْعَلْ بی ما اَنَا اَهْلُهُ

دعای شب بیست و یکم

و از جمله این دعاها است كه در كافی مسندا و در مقنعه و مصباح مُرْسَلا نقل شده كه می گوئی در لیله اولی یعنی در شب بیست و یكم:

یا مُولِجَ اللَّیْلِ فِی النَّهارِ وَ مُولِجَ النَّهارِ فِی اللَّیْلِ وَ مُخْرِجَ الْحَیِّ مِنَ الْمَیِّتِ وَ مُخْرِجَ الْمَیِّتِ مِنْ الْحَیِّ یا رازِقَ مَنْ یَشاءُ بِغَیْرِ حِسابٍ یا اَللّهُ یا رَحْمنُ یا اَللّهُ یا رَحیمُ یا اَللّهُ یا اَللّهُ یا اَللّهُ لَكَ الْاَسْماءُ الْحُسْنی وَ الْاَمْثالُ الْعُلْیا وَ الْكِبْرِیاءُ وَ الْآلاءُ اَسْئَلُكَ اَنْ

تُصَلِیَ عَلی مُحَمَّدٍ وَ الِ مُحَمَّدٍ وَ اَنْ تَجْعَلَ اسْمی فی هذِهِ اللَّیْلَهِ فِی السُّعَداَءِ وَ رُوحی مَعَ الشُّهَداَءِ وَ اِحْسانی فی عِلِیّینَ وَ اِساَئَتی مَغْفُورَهً وَ اَنْ تَهَبَ لی یَقیناً تُباشِرُ بِهِ قَلْبی وَ اِیماناً یُذْهِبُ الشَّکَّ عَنّی وَ تُرْضِیَنی بِما قَسَمْتَ لی وَ آتِنا فِی الدُّنْیا حَسَنَهً وَ فِی الاْخِرَهِ حَسَنَهً وَ قِنا عَذابَ النّارِ الْحَریقِ وَ ارْزُقْنی فیها ذِکْرَکَ وَ شُکْرَکَ وَ الرَّغْبَهَ اِلَیْکَ وَ الاِنابَهَ وَ التَّوْفیقَ لِما وَ فَّقْتَ لَهُ مُحَمَّداً وَ الِ مُحَمَّدٍ عَلَیْهِ وَ عَلَیْهِمُ السَّلامُ

دعای شب بیست و دوّم

یا سالِخَ النَّهارِ مِنَ اللَّیْلِ فَاِذا نَحْنُ مُظْلِمُونَ وَ مُجْرِیَ الشَّمْسِ لِمُسْتَقَرِها بِتَقْدیرِکَ یا عَزیزُ یا عَلیمُ وَ مُقَدِرَ الْقَمَرِ مَنازِلَ حَتّی عادَ کَالْعُرْجُونِ الْقَدیمِ یا نُورَ کُلِ نُورٍ وَ مُنْتَهی کُلِ رَغْبَهٍ وَ وَلِیَ کُلِ نِعْمَهٍ یا اَللّهُ یا رَحْمنُ یا اَللّهُ یا قُدُّوسُ یا اَحَدُ یا واحِدُ یا فَرْدُ یا اَللّهُ یا اَللّهُ یا اَللّهُ لَکَ الاْسْماَءُ الْحُسْنی وَ الاْمْثالُ الْعُلْیا وَ الْکِبْریاءُ وَ الاْلاَءُ اَسْئَلُکَ اَنْ تُصَلِیَ عَلی مُحَمَّدٍ وَ اَهْلِ بَیْتِهِ وَ اَنْ تَجْعَلَ اسْمی فی هذِهِ اللَّیْلَهِ فِی السُّعَداَءِ وَ رُوحی مَعَ الشُّهَداَءِ وَ اِحْسانی فی عِلِیّینَ وَ اِساَئَتی مَغْفُورَهً وَ اَنْ تَهَبَ لی یَقیناً تُباشِرُ بِهِ قَلْبی وَ ایماناً یُذْهِبُ الشَّکَّ عَنّی وَ تُرْضِیَنی بِما قَسَمْتَ لی

وَ اتِنا فِی الدُّنْیا حَسَنهً وَ فِی الاَْخِرَهِ حَسَنَهً وَ قِنا عَذ ابَ النّارِالْحَریقِ وَ ارْزُقْنی فیها ذِکْرَکَ وَ شُکْرَکَ وَ الرَّغْبَهَ اِلَیْکَ وَ الاِنابَهَ وَ التَوفیقَ لِما وَفَّقْتَ لَهُ مُحَمَداً وَ الَ مُحَمَدٍ عَلَیْهِمُ السَّلامُ

دعای شب بیست و سوّم

یا رَبَّ لَیْلَهِ الْقَدْرِ وَ جاعِلَها خَیْراً مِنْ اَلْفِ شَهْرٍ وَ رَبَّ اللَّیْلِ وَ النَّهارِوَالْجِبالِ وَ الْبِحارِ وَ الظُّلَمِ والاْنْوارِ وَ الاْرْضِ وَ السَّماَءِ یا بارِئُ یا مُصَوِرُ یا حَنّانُ یا مَنّانُ یا اَللّهُ یا رَحْمنُ یا اَللّهُ یا قَیُّومُ یا اَللّهُ یا بَدیعُ یا اَللّهُ یا اَللّهُ یا اَللّهُ لَکَ الاْسْماَءُ الْحُسْنی وَ الاْمْثالُ الْعُلْیا وَ الْکِبْریاَءُ وَ الاْ لاَءُ اَسْئَلُکَ اَنْ تُصَلِیَ عَلی مُحَمَّدٍ وَ الِ مُحَمَّدٍ وَ اَنْ تَجْعَلَ اسْمی فی هذِهِ اللَّیْلَهِ فِی السُّعَداَءِ وَ رُوحی مَعَ الشُّهَداَءِ وَ اِحْسانی فی عِلِیّینَ وَ اِسائَتی مَغْفُورَهً وَ اَنْ تَهَبَ لی یَقیناً تُباشِرُ بِهِ قَلْبی وَ ایماناً یُذهِبُ الشَّکَّ عَنّی وَ تُرْضِیَنی بِما قَسَمْتَ لی

وَ اتِنا فِی الدُّنْیا حَسَنَهً وَ فِی الْاخِرَهِ حَسَنَهً وَ قِنا عَذابَ النّارِ الْحَریقِ وَ ارْزُقْنی فیها ذِکْرَکَ وَ شُکْرَکَ وَ الرَّغْبَهَ اِلَیْکَ وَ الاِنابَهَ والتَوبَهَ والتَّوْفیقَ لِما وَفَّقْتَ لَهُ مُحَمَّداً وَ الَ مُحَمَّدٍ علیهم السلام

و روایت کرده محمّد بن عیسی به سند خود از صالحین که فرمودند:

مکرّر می کنی در شب بیست و سیّم از ماه رمضان این دعا را در حال سجود و قیام و قعود و بر هر حالی که هستی در تمام ماه و هر چه ممکنت شود و هر زمانی که حاضر شود تو را یعنی یادت آید این دعا در روزگار حیاتت می گوئی بعد از ستایش کردن حقّ تعالی به بزرگواری و فرستادن صلوات بر پیغمبر صلی الله علیه و آله

اَللّهُمَّ کُنْ لِوَلِیِّکَ فلان بن فلان

و به جای فلان بن فلان بگو:

الْحُجَهِ بْنِ الْحَسَنِ صَلَواتُکَ عَلَیْهِ وَ عَلی ابائِهِ فی هذِهِ السّاعَهِ وَ فی کُلِّ ساعَهٍ وَلِیّاً وَ حافِظاً وَ قائِداً وَ ناصِراً وَ دَلیلا وَ عَیْناً حَتّی تُسْکِنَهُ اَرْضَکَ طَوْعاً وَ تُمَتِعَهُ فیها طَویلاً و می خوانی نیز

یا مُدَبِرَ الْاُمُورِ یا باعِثَ مَنْ فِی الْقُبُورِ یا مُجْرِیَ الْبُحُورِ یا مُلَیِنَ الْحَدیدِ لِداوُدَ صَلِ عَلی مُحَمَّدٍ وَ الِ مُحمدٍ وَ افْعَلْ بی کَذا وَ کَذا

و به جای این کلمه حاجات خود را بخواهد

اللَّیْلَهَ اللَّیْلَهَ

و بلند کن دست های خود را به سوی آسمان یعنی در وقت گفتن یا مُدَبِرَ الاُمُورِ تا آخر و بگو این دعا را در حال رکوع و سجود و ایستاده و نشسته و مکرّر کن آنرا و بگو آنرا نیز در شب آخر ماه رَمَضان.

دعای شب بیست و چهارم

یا فالِقَ الاِصْباحِ وَ جاعِلَ اللَّیْلِ سَکَناً وَ الشَّمْسَ وَ الْقَمَرَ حُسْباناً یا

عَزيزُ يا عَليمُ يا ذَاالْمَنِ وَ الطَوْلِ وَ الْقُوَهِ وَ الْحَوْلِ وَ الْفَضْلِ والاِنْعامِ وَ الْجَلالِ وَ الاِكْرامِ يا اَللّهُ يا رَحْمنُ يا اَللّهُ يا فَرْدُ يا وِتْرُ يا اَللّهُ يا ظاهِرُ يا باطِنُ يا حَىُّ لا اِلهَ اِلاّ اَنْتَ لَكَ الْاَسْماَءُ الْحُسْنى وَ الْاَمْثالُ الْعُلْيا وَ الْكِبْرِياَءُ وَ الْالاَءُ اَسْئَلُكَ اَنْ تُصَلِىَ عَلى مُحَمَدٍ وَ الِ مُحَمَدٍ وَ اَنْ تَجْعَلَ اسْمى فى هذِهِ اللَيْلَهِ فِى السُعَداَءِ وَ رُوحى مَعَ الشُهَداَءِ وَ اِحْسانى فى عِلِيّينَ وَ اِساَئَتى مَغْفُورَةً وَ اَنْ تَهَبَ لى يَقيناً تُباشِرُ بِهِ قَلْبى وَ ايماناً يَذْهَبُ بِالشَكِ عَنّى وَ رِضىً بِما قَسَمْتَ لى وَ اتِنا فِى الدُنْيا حَسَنَهً وَ فِى الْاخِرَهِ حَسَنَهً وَ قِنا عَذابَ النّارِ الْحَريقِ وَ ارْزُقْنى فيها ذِكْرَكَ وَ شُكْرَكَ وَ الرَغْبَهَ اِلَيْكَ وَ الا نابَهَ وَ التَوْبَهَ وَ التَوْفيقَ لِما وَفَقْتَ لَهُ مُحَمَداً وَ الَ مُحَمَدٍ صَلَواتُكَ عَلَيْهِ وَ عَلَيْهِمْ

دعای شب بیست و پنجم

يا جاعِلَ اللَيْلِ لِباساً وَ النَهارِ مَعاشاً وَ الْاَرْضِ مِهاداً وَ الْجِبالِ اَوْتاداً يا اَللّهُ يا قاهِرُ يا اَللّهُ يا جَبّارُ يا اَللّهُ يا سَميعُ يا اَللّهُ يا قَريبُ يا اَللّهُ يا مُجيبُ يا اَللّهُ يا اَللّهُ لَكَ الْاَسْماَءُ الْحُسْنى وَ الْاَمْثالُ الْعُلْيا وَ الْكِبْرِياءُ وَ الْالاَءُ اَسْئَلُكَ اَنْ تُصَلِىَ عَلى مُحَمَدٍ وَ الِ مُحَمَدٍ وَ اَنْ تَجْعَلَ اسْمى فى هذِهِ اللَيْلَهِ فِى السُعَداَءِ وَ رُوحى مَعَ الشُهَداَءِ وَ اِحْسانى فى عِلِيّينَ وَ اِساَئَتى مَغْفُورَةً وَ اَنْ تَهَبَ لى يَقيناً تُباشِرُ بِهِ قَلْبى وَ ايماناً يُذْهِبُ الشَكَ عَنّى وَ رِضىً بِما قَسَمْتَ لى وَ اتِنا فِى الدُنْيا حَسَنَهً وَ فِى الْاخِرَهِ حَسَنَهً وَ قِنا عَذابَ النّارِ الْحَريقِ وَ ارْزُقْنى فيها ذِكْرَكَ وَ شُكْرَكَ وَ الرَغْبَهَ اِلَيْكَ

وَ الاِنابَهَ وَ التَوْبَهَ و التَوْفیقَ لِما وَفَقْتَ لَهُ مَحَمَداً وَ الَ مُحَمَدٍ عَلَیْهِمُ السَلامُ

دعای شب بیست و ششم

یا جاعِلَ اللَیْلِ وَ النَهارِ ایَتَیْنِ

یا مَنْ مَحا ایَهَ اللَیْلِ وَ جَعَلَ ایَهَ النَهارِ مُبْصِرَهً لِتَبْتَغُوا فَضْلاً مِنْهُ وَ رِضْواناً یا مُفَصِلَ کُلِشَیْءٍ تَفْصیلاً یا ماجِدُ یا وَهّابُیا اَللّهُ یا جَوادُ یا اَللّهُ یا اَللّهُ لَکَ الاْسْماَءُ الْحُسْنی وَ الاْمْثالُ الْعُلْیا وَ الْکِبْرِیاَءُ وَ الاْ لاَءُ اَسْئَلُکَ اَنْ تُصَلِیَ عَلی مُحَمَدٍ وَ الِ مُحمدٍ وَ اَنْ تَجْعَلَ اسْمی فی هذِهِ اللَیْلَهِ فِی السُعَدآءِ وَ رُوحی مَعَ الشُهَداَءِ وَ اِحْسانی فی عِلِیّینَ وَ اِساَئَتی مَغْفُورَهً وَ اَنْ تَهَبَ لی یَقیناً تُباشِرُ بِهِ قَلْبی وَ ایماناً یُذْهِبُ الشَکَ عَنّی وَ تُرضِیَنی بِما قَسَمْتَ لی وَ اتِنا فِی الدُنْیا حَسَنَهً وَ فِی الاْخِرَهِ حَسَنَهً وَ قِنا عَذابَ النّارِ الْحَریقِ وَ ارْزُقْنی فیها ذِکْرَکَ وَ شُکْرَکَ وَ الرَغْبَهَ اِلَیْکَ وَ الاِنابَهَ [وَالتَوْبَهَ] وَ التَوْفیقَ لِما وَ فَقْتَ لَهُ مُحَمَداً وَ الَ مُحَمَدٍ صَلَی اللّهُ عَلَیْهِ وَ عَلَیْهِمْ

دعای شب بیست و هفتم

یا ماَدَ الظِلِ وَ لَوْ شِئْتَ لَجَعَلْتَهُ ساکِناً وَ جَعَلْتَ الشَمْسَ عَلَیْهِ دَلیلاً ثُمَ قَبَضْتَهُ [اِلَیْکَ] قَبْضاً یَسیراً یا ذَاالْجُودِ وَ الطَوْلِ وَ الْکِبْرِیاَءِ وَ الاْلاَءِ لا اِلهَ اِ لّا اَنْتَ عالِمُ الْغَیْبِ وَ الشَهادَهِ الرَحْمنُ الرَحیمُ لا اِ لهَ اِ لّا اَنْتَ یا قُدُوسُ یا سَلامُ یا مُؤْمِنُ یامُهَیْمِنُ یا عَزیزُ یاجَبّارُ یا مُتَکَبِرُ یا اَللّهُ یا خالِقُ یا بارِئُ یا مُصَورُ یا اَللّهُ یا اَللّهُ لَکَ الاْسْماَءُ الْحُسْنی وَ الاْمْثالُ الْعُلْیا وَ الْکِبْرِیاءُ وَ الاْ لاَءُ اَسْئَلُکَ اَنْ تُصَلِیَ عَلی مُحَمَدٍ وَ الِ مُحَمَدٍ وَ اَنْ تَجْعَلَ اسْمی فی هذِهِ اللَیْلَهِ فِی السُعَداَءِ وَ رُوحی مَعَ الشُهَداَءِ وَ اِحْسانی فی عِلِیّینَ وَ اِساَئَتی مَغْفُورَهً وَ اَنْ تَهَبَ لی یَقیناً تُباشِرُ بِهِ قَلْبی وَ ایماناً یُذْهِبُ الشَکَ

عَنّی وَ تُرْضِیَنی بِما قَسَمْتَ لی وَ اتِنا فِی الدُّنْیا حَسَنَةً وَ فِی الْاخِرَهِ حَسَنَةً وَ قِنا عَذابَ النّارِ الْحَریقِ وَ ارْزُقْنی فیها ذِکْرَکَ وَ شُکْرَکَ وَ الرَّغْبَهَ اِلَیْکَ وَ الاِنابَهَ وَ التَّوْبَهَ والتَّوْفیقَ لِما وَفَّقْتَ لَهُ مَحَمَّداً وَ الَ مُحَمَّدٍ صَلَّی اللّهُ عَلَیْهِ وَ عَلَیْهِمْ.

دعای شب بیست و هشتم

یا خازِنَ اللَّیْلِ فِی الْهَواَءِ وَ خازِنَ النُّورِ فِی السَّماَءِ وَ مانِعَ السَّماَءِ أَنْ تَقَعَ عَلَی الْاَرْضِ إ لّا بِاِذْنِهِ وَح ابِسَهُم ا اَنْ تَزُولا ی ا عَلیمُ ی ا [عَظیمُ] یا غَفُورُ یا دائِمُ یا اَللّهُ یا وارِثُ یا باعِثَ مَنْ فِی الْقُبُورِ یا اَللّهُ یا اَللّهُ یا اَللّهُ لَکَ الْاَسْماَءُ الْحُسْنی وَ الْاَمْثالُ الْعُلْیا وَ الْکِبْرِیاَءُ وَ الْا لاَءُ اَسْئَلُکَ اَنْ تُصَلِیَ عَلی مُحَمَّدٍ وَ الِ مُحَمَّدٍ وَ اَنْ تَجْعَلَ اسْمی فی هذِهِ اللَّیْلَهِ فِی السُّعَداَءِ وَ رُوحی مَعَ الشُّهَداَءِ وَ اِحْسانی فی عِلِیّینَ وَ اِساَئَتی مَغْفُورَهً وَ اَنْ تَهَبَ لی یَقیناً تُباشِرُ بِهِ قَلْبی وَ ایماناً یُذْهِبُ الشَّکَّ عَنّی وَ تُرْضِیَنی بِما قَسَمْتَ لی وَ اتِنا فِی الدُّنْیا حَسَنَةً وَ فِی الْاخِرَهِ حَسَنَةً وَ قِنا عَذابَ النّارِ الْحَریقِ وَ ارْزُقْنی فیها ذِکْرَکَ وَ شُکْرَکَ وَ الرَّغْبَهَ اِلَیْکَ وَ الاِنابَهَ [وَ التَّوْبَهَ] والتَّوْفیقَ لِما وَفَّقْتَ لَهُ مَحَمَّداً وَ الَ مُحَمَّدٍ صَلَّی اللّهُ عَلَیْهِ وَ عَلَیْهِمْ

دعای شب بیست و نهم

یـا مُکَوِرَ اللَّیْلِ عَلَی النَّهارِ وَ مُکَوِرَ النَّهارِ عَلَی اللَّیْلِ یا عَلیمُ یا حَکیمُ یا رَبَّ الْاَرْبابِ وَ سَیِدَ الساداتِ لا اِلهَ إ لّا اَنْتَ ی ا اَقْرَبَ اِلَیَ مِنْ حَبْلِ الْوَریـدِ یا اَللّهُ یا اَللّهُ یا اَللّهُ لَکَ الْاَسْماَءُ الْحُسْنی وَ الْاَمْثالُ الْعُلْیا وَ الْکِبْریاءُ وَ الْاَلاَءُ اَسْئَلُکَ اَنْ تُصَلِیَ عَلی مُحَمَّدٍ وَ الِ مُحَمَّدٍ وَ اَنْ تَجْعَلَ اسْمی فی هذِهِ اللَّیْلَهِ فِی السُّعَداَءِ وَ رُوحی مَعَ الشُّهَداَءِ وَ اِحْسانی فی عِلِیّینَ وَ اِساَئَتی مَغْفُورَهً وَ اَنْ تَهَبَ لی یَقیناً تُباشِرُ بِهِ قَلْبی وَ ایماناً یُذْهِبُ الشَّکَّ عَنّی وَ تُرْضِیَنی بِما قَسَمْتَ لی وَ اتِنا فِی الدُّنْیا حَسَنَةً وَ فِی الاخِرَهِ حَسَنَةً وَ قِنا عَذابَ النّارِ

الْحَريقِ وَ ارْزُقْنی فیها ذِكْرَكَ وَ شُكْرَكَ وَ الرَّغْبَهَ اِلَیْكَ وَ الاِنابَهَ وَ التَّوْبَهَ وَ التَّوْفیقَ لِما وَفَّقْتَ لَهُ مَحَمَّداً وَ الَ مُحَمَّدٍ صَلَی اللّهُ عَلَیْهِ وَ عَلَیْهِمْ

دعای شب سی اُم

اَلْحَمْدُ لِلّهِ لا شَریكَ لَهُ اَلْحَمْدُ لِلّهِ كَما یَنْبَغی لِكَرَمِ وَجْهِهِ وَ عِزِ جَلالِهِ وَ كَما هُوَ اَهْلُهُ یا قُدُّوسُ یا نُورُ یا نُورَ الْقُدْسِ یا سُبُّوحُ یا مُنْتَهَی التَّسْبیحِ یا رَحْمنُ یا فاعِلَ الرَّحْمَهِ یا اَللّهُ یا عَلیمُ یا كَبیرُ یا اَللّهُ یا لَطیفُ یا جَلیلُ یا اَللّهُ یا سَمیعُ یا بَصیرُ یا اَللّهُ یا اَللّهُ یا اَللّهُ لَكَ الاَسْماَءُ الْحُسْنی وَ الاَمْثالُ الْعُلْیا وَ الْكِبْرِیاَءُ وَالاْ لاَءُ اَسْئَلُكَ اَنْ تُصَلِیَ عَلی مُحَمَّدٍ وَ اَهْلِ بَیْتِهِ وَ اَنْ تَجْعَلَ اسْمی فی هذِهِ اللَّیْلَهِ فِی السُّعَداَءِ وَ رُوحی مَعَ الشُّهَداَءِ وَ اِحْسانی فی عِلِیّینَ وَ اِساَئَتی مَغْفُورَهً وَ اَنْ تَهَبَ لی یَقیناً تُباشِرُ بِهِ قَلْبی وَ ایماناً یُذْهِبُ الشَّكَ عَنّی وَ تُرْضِیَنی بِما قَسَمْتَ لی وَ آتِنا فِی الدُّنْیا حَسَنَهً وَ فِی الاْخِرَهِ حَسَنَهً وَ قِنا عَذابَ النّارِ الْحَریقِ وَ ارْزُقْنی فیها ذِكْرَكَ وَ شُكْرَكَ وَ الرَّغْبَهَ اِلَیْكَ وَ الاِنابَهَ وَ التَّوْبَهَ والتَّوْفیقَ لِما وَفَّقْتَ لَهُ مَحَمَّداً وَ الَ مُحَمَّدٍ صَلَّی اللّهُ عَلَیْهِ وَ عَلَیْهِمْ

بقیه اعمال شب بیست و یکم

کفعمی از سید بن باقی نقل کرده که:

در شب بیست و یکم می خوانی:

اَللّهُمَ صَلِ عَلی مُحَمَّدٍ وَ الِ مُحَمَّدٍ وَ اقْسِمْ لی حِلْماً یَسُدُّ عَنّی بابَ الْجَهْلِ وَ هُدیً تَمُنُّ بِهِ عَلَیَ مِنْ كُلِ ضَلالَهٍ وَ غِنیً تَسُدُّ بِهِ عَنّی بابَ كُلِ فَقْرٍ وَ قُوَّهً

تَرُدُّ بِها عَنّی كُلَ ضَعْفٍ وَ عِزّاً تُكْرِمُنی بِهِ عَنْ كُلِ ذُلٍ وَ رِفْعَهً تَرْفَعُنی بِها عَنْ كُلِ ضَعَهٍ وَ اَمْناً تَرُدُّ بِهِ عَنّی كُلَ خَوْفٍ وَ عافِیَهً تَسْتُرُنی بِها عَنْ كُلِ بَلاَءٍ وَ عِلْماً تَفْتَحُ لی بِهِ كُلَ یَقینٍ وَ یَقیناً تُذْهِبُ بِهِ عَنّی كُلَ شَكٍ وَ دُعاَءً تَبْسُطُ لی بِهِ الاِجابَهَ فی هذِهِ اللَّیْلَهِ

وَ فى هـذِهِ السّاعَهِ السّاعَهِ السّاعَهِ یا كَریمُ وَ خَوْفاً تَنْشُرُ لى بِهِ كُلَ رَحْمَهٍ وَ عِصْـمَهً تَحُولُ بِها بَیْنى وَ بَیْنَ الذُنُوبِ حَتّى اُفْلِحَ بِها عِنْدَ الْمَعْصُومینَ عِنْدَكَ بِرَحْمَتِكَ یا اَرْحَمَ الرّاحِمینَ

و روایت شده كه در شب بیست و یكم حمّاد بن عثمان بر حضـرت صادق علیه السـلام وارد شد حضـرت سؤال كرد كه غسـل كرده ای؟

عرض كرد:

بلی فدایت شوم.

پس حضرت حصیری طلبید و حمّاد را نزدیك خود طلبید و مشغول نماز شد و پیوسته آن حضرت نماز خواند و حمّاد نیز خود را به آن حضـرت چسـبانیده بود و نمـاز می خوانـد تا از نمازهای خویش فارغ شدنـد پس آن حضـرت دعا كرد و حمّاد آمین گفت تـا صـبح طلوع كرد آن جنـاب اذان و اقامه گفت و بعض از غِلْمان خود را طلبیـد و پیش ایسـتاد و نماز صـبح خوانـد در ركعت اوّل حمـد و قـدر و در دویّم حمـد و توحیـد خواند و بعد از نماز مشـغول به تسبیح و تحمید و تقدیس و ثنای بر خدا و صلوات بر پیغمبر صَـلَی اللَّهِ علیه و آله و دعا برای مؤمنین و مؤمنات و مسـلمین و مسـلمات شد پس سـر به سجده نهاد و مقدار یك ساعت به جز نفس چیزی از آن جناب شنیده نشد پس از آن این دعا را خواند:

لا اِلهَ اِلّا اَنْتَ مُقَلِّبَ الْقُلُوبِ وَ الاَبْصارِ ... تا آخر دعا؛ كه در اقبالست

و شـیخ كلینی روایت كرده كه حضـرت باقر علیه السلام در شب بیست و یكم و بیست و سیّم دعا می خواند تا نیمه شب و بعد از آن شروع می نمود به نماز خواندن

و بدان كه در هر شب از

شب های این دهه غسل مستحب است

و روایت شده که حضرت رسول صَلَّی اللَّهِ علیه و آله در هر شب این دهه غسل می کرد و اعتکاف در این دهه مستحب است و فضیلت بسیار دارد و افضل اوقات اعتکاف است

و روایت شده که مقابل دو حجّ و دو عمره است:

وَ کانَ رَسُولُ اللّهِ صَلَّی اللّهُ علیه و آله اِذا کانَ رسم رسول خدا صلی اللّه علیه و آله چنان بود که چون الْعَشْرُ الْاواخِرَ اعْتَکَفَ فِی الْمَسْجِدِ وَ ضُرِبَتْ لَهُ قُبَّهٌ مِنْ شَعْرٍ وَ شَمَّرَ الْمیزَرَ وَ طَوی فِراشَهُ

دهه آخر ماه رمضان می شد در مسجد معتکف می شد و چادری موئین برایش می زدند

و کمر را محکم [می بست و بستر خویش را جمع می کردند]

و بدان که در این شب در سنه چهلم واقع شد شهادت مولای می بست و بستر خواب را جمع می کرد ما حضرت امیرالمؤمنین علیه السلام و در این شب تجدید می شود احزان آل محمّد علیهم السلام و اشیاع ایشان

و روایت شده که در آن شب مانند شب شهادت امام حسین علیه السلام برداشته نشد سنگی از روی زمین مگر آنکه در زیر آن خون تازه بود شیخ مفید فرموده که در این شب صلوات بسیار بفرستد و سعی و کوشش کند در نفرین بر ظالمان آل محمد علیهم السلام و لعن بر قاتل امیرالمؤمنین علیه السلام روز بیست و یکم روز قتل حضرت امیرالمؤمنین علیه السلام و مناسب است زیارت آن جناب و کلمات حضرت خضر علیه السلام که به منزله زیارت آن حضرت است در این روز.

بقیه اعمال شب بیست و سوّم

در هَدِیّه الزّائر ذکر شده از دو شب قدر سابق افضل است و از احادیث بسیار مُستَفاد می شود که شب قدر

همین است و این شب جهنی است و در این شب جمیع امور بر وفق حکمت مقدّر می گردد و از برای این شب غیر از اعمالی که با دو شب سابق شریکست چند عمل دیگر است

اوّل:

خواندن سوره عنکبوت و رُوم که حضرت صادق علیه السلام قَسم یاد فرموده که خواننده این دو سوره دراین شب از اهل بهشت است

دوّم:

خواندن حَم دُخان

سوّم:

خواندن سوره قَدر هزار مرتبه

چهارم:

آنکه تکرار کند در این شب بلکه در تمام اوقات این دعا را

«اَللّهُمَ کُنْ لِوَلِیِکَ ... الخ»

و ذکر آن در ضمن ادعیه شب های دهه آخر بعد از دعای شب بیست و سوّم گذشت

پنجم:

بخواند:

اَللّهُمَ امْدُدْ لی فی عُمْری وَ اَوْسِعْ لی فی رِزْقی وَ اَصِحَ لی جِسْمی وَ بَلِغْنی اَمَلی وَ اِنْ کُنْتُ مِنَ الْاَشْقِیاَ فَامْحُنی مِنَ الْاَشْقِیاَءِ وَ اْکتُبْنی مِنَ السُعَداَءِ فَاِنَکَ قُلْتَ فی کِتابِکَ الْمُنْزَلِ عَلی نَبِیِکَ الْمُرْسَلِ صَلَواتُکَ علیه و آله یَمْحُو اللّهُ ما یَشاَءُ وَ یُثْبِتُ وَ عِنْدَه ام الْکِتابِ

ششم بخواند:

اَللّهُمَ اجْعَلْ فیما تَقْضی وَ فیما تُقَدِرُ مِنَ الْاَمْرِ الْمَحْتُومِ وَ فیما تَفْرُقُ مِنَ الْاَمْرِ الْحَکیمِ فی لَیْلَهِ الْقَدْرِ مِنَ الْقَضاَءِ الَذی لا یُرَدُ وَ لا یُبَدَلُ اَنْ تَکْتُبَنی مِنْ حُجّاجِ بَیْتِکَ الْحَرامِ فی عامی هذَا الْمَبْرُورِ حَجُهُمُ الْمَشْکُورِ سَعْیُهُمُ الْمَغْفُورِ ذُنُوبُهُمُ الْمُکَفَرِ عَنْهُمْ سَیِئاتُهُمْ وَ اجْعَلْ فیما تَقْضی وَ تُقَدِرُ اَنْ تُطیلَ عُمْری وَ تُوَسِعَ لی فی رِزْقی

هفتم:

بخواند این دعا راکه در اقبال است:

یـا باطِنـاً فی ظُهُورِهِ وَ یـا ظاهِراً فی بُطُونِهِ وَ یا باطِناً لَیْسَ یَخْفی وَ یا ظاهِراً لَیْسَ یُری یا مَوْصُوفاً لا یَبْلُغُ بِکَیْنُونَتِهِ مَوْصُوفٌ وَ لا حَدُّ مَحْدُودٌ وَ یا غاَئِباً غَیْرَ مَفْقُودٍ وَ یا شاهِداً غَیْرَ مَشْهُودٍ یُطْلَبُ فَیُصابُ وَ لَمْ یَخْلُ مِنْهُ السَموات

وَ الْاَرْضُ وَ مابَيْنَهُما طَرْفَهَ عَيْنٍ لا يُدْرَكُ بِكَيْفٍ وَ لا يُؤَيَّنُ بِاَيْنٍ وَ لا بِحَيْثٍ اَنْتَ نُورُ النُّورِ وَ رَبُّ الْاَرْبابِ اَحَطْتَ بِجَميعِ الْاُمُورِ

سُبْحانَ مَنْ لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَیْءٌ وَ هُوَ السَّميعُ الْبَصيرُ

سُبْحانَ مَنْ هُوَ هكَذا وَ لا هكَذا غَيْرُهُ

پس دعا می كنی بدانچه بخواهی

هشتم:

آنكه غير از غسل اوّل شب غسلی نيز در آخر شب كند

و بدان كه از برای غسل و احياء اين شب و زيارت امام حسين عليه السلام و صد ركعت نماز فضيلت بسيار و تأكيد شده شيخ در تهذيب روايت كرده از ابوبصير از حضرت صادق عليه السلام كه فرمود:

در شبی كه اميد می رود شب قَدر باشد صد ركعت نماز كن بخوان در هر ركعت قُلْ هُوَ اللّهُ اَحَدٌ را ده مرتبه گفتم فدايت شوم اگر قوّت نداشته باشم ايستاده به جا آورم فرمود:

نشسته به جا آور گفتم اگر قوّت نداشته باشم نشسته به جا آورم فرمود:

بجا آور به همان حالی كه به قفا خفته ای در فراش خود و از دعائم الاسلام روايتست كه:

حضرت رسول صَلَّی اللَّهِ عليه و آله در دهه آخر ماه رمضان رختخواب خود را جمع می كرد و كمر خود را محكم می بست برای عبادت و در شب بيست و سيّم اهل خود را بيدار می كرد و آنها را كه خواب رُبُوده بود آب به صورتشان می پاشيد و حضرت فاطمه صلوات الله عليها نمی گذاشت در اين شب احدی از اهلش بخوابد و علاج می فرمود:

خواب آنها را به كمی طعام و مهيّا می كرد آنها را برای احياء آن شب از روز يعنی امر می فرمود كه:

روز را خواب و استراحت كنند كه شب خوابشان نبرد و احيا بدارند و می فرمود:

محروم كسی است كه

از خیر امشب محروم بماند

و روایت شده که حضرت صادق علیه السلام سخت مریض شده بود چون شب بیست و سیّم ماه رمضان شد موالی خود را امر فرمود که:

حرکتش دادند به مسجد بردند و آن شب را در مسجد بود تا به صبح علامه مجلسی (ره) فرموده که هر مقدار قرآن که ممکن باشد در این شب بخواند و دعاهای صحیفه کامله را بخواند خصوصاً دعای مکارم الاخلاق و دعای توبه و روزهای این شبها را نیز بایـد حرمت داشت و به عبادت و تلاوت و دعـا به سَر آورد زیرا که در احـادیث معتبره وارد شـده است که روز قـدر در فضـیلت مثل شب قـدر است. شب بیست و هفتم بالخصوص غسل وارد شده و منقول است که حضـرت امام زین العابدین علیه السلام در این شب این دعا را مکرر می خواند. از اول شب تا به آخر شب:

اَللّهُمَ ارْزُقْنِی التَّجافِیَ عَنْ دارِ الغُرُورِ وَ الاِنابَهَ اِلی دارِ الْخُلُودِ وَ الاِسْتِعْدادَ لِلْمَوْتِ قَبْلَ حُلُولِ الْفَوْتِ

اعمال شب آخر ماه

شب بسیار مبارکی است و از برای این شب چند عمل است

اوّل:

غسل

دوّم:

زیارت امام حسین علیه السلام

سوّم:

خواندن سوره انعام و کهف و یَس و صد مرتبه اَسْتَغْفِرُ اللّهَ وَ اَتُوبُ اِلَیْهِ

چهارم:

بخواند این دعا را که شیخ کلینی از حضرت صادق علیه السلام نقل کرده:

اَللّهُمَ هذا شَهْرُ رَمَضانَ الَّذی اَنْزَلْتَ فیهِ الْقُرْآنَ وَ قَدْ تَصَرَّمَ وَ اَعُوذُ بِوَجْهِکَ الْکَریمِ یا رَبِ اَنْ یَطْلُعَ الْفَجْرُ مِنْ لَیْلَتی هذِهِ اَوْ یَتَصَرَمَ شَهْرُ رَمَضانَ وَ لَکَ قِبَلی تَبِعَهٌ اَوْ ذَنْبٌ تُریدُ اَنْ تُعَذِبَنی بِهِ یَوْمَ اَلْقاکَ

پنجم:

بخواند دعای یا مُدَبِرَ الْاُمُورِ که در اعمال شب بیست و سوّم گذشت

ششم:

وداع کند ماه رمضان را به دعاهای وداع که شیخ

کلینی و صدوق

و شیخ مفید و طوسی و سید بن طاووس رضوان الله عَلَیهم نقل کرده اند و شاید بهترین آنها دعای چهل و پنجم صحیفه کامله باشد و سیّد بن طاووس روایت کرده است از حضرت صادق علیه السلام که هر که در شب آخر ماه رمضان وداع کند آن ماه شریف را و بگوید:

اَللّهُمَ لا تَجْعَلْهُ اخِرَ الْعَهْدِ مِنْ صِیامی لِشَهْرِ رَمَضانَ وَ اَعُوذُ بِکَ اَنْ یَطْلُعَ فَجْرُ هذِهِ اللَّیْلَهِ اِلاّ وَ قَدْ غَفَرْتَ لی بیامرزد حق تعالی او را پیش از آنکه صبح کند و روزی فرماید او را توبه و اِنابه

سید و شیخ صدوق از جابر بن عبدالله انصاری روایت کرده اند که گفت رفتم به خدمت حضرت رسول صَلَّی اللَّهِ علیه و آله در جمعه آخر ماه رمضان چون نظر آن حضرت بر من افتاد فرمود که:

ای جابر این آخر جمعه ای است از ماه رمضان پس آن را وداع کن و بگو:

اَللّهُمَ لا تَجْعَلْهُ اخِرَ الْعَهْدِ مِنْ صِیامِنا اِیّاهُ فَاِنْ جَعَلْتَهُ فَاجْعَلْنی مَرْحُوما وَ لا تَجْعَلنی مَحْرُوما

از روزه مان در ماه رمضان و اگر چنین کرده ای پس مرا مورد رحمت قرار ده و قرارم مده در زمره محرومان پس به درستی که هر که این دعا را در این روز بخواند به یکی از دو خصلت نیکو ظفر می یابد یا به رسیدن به ماه رمضان آینده یا به آمرزش خدا و رحمت بی انتها و سید بن طاووس و کفعمی نقل کرده اند از حضرت رسول صَلَّی اللَّهِ علیه و آله که فرمود:

هر که در شب آخر ماه رمضان ده رکعت نماز گذارد بخواند در هر رکعت حمد یک مرتبه و قُلْ هُوَ اللّهُ

اَحَدٌ ده مرتبه بگوید در رکوع و سجود ده مرتبه سُبْحانَ اللّهِ

وَالْحَمْدُ لِلّهِ وَ لا اِلهَ اِلا اللّهُ وَ اللّهُ اَکْبَرُ و بعد از هر دو رکعت تشهّد بخواند و سلام دهد و چون از تمام ده رکعت فارغ شد و سلام داد هزار مرتبه استغفار کند [اَسْتَغْفِرُ اللّهَ وَ اَتُوبُ اِلَیْهِ]

و بعد از استغفار سر به سجده گذارد و بگوید در حال سجود:

یا حَیُّ یا قَیُّومُ یا ذَاالْجَلالِ وَ الاِکْرامِ یا رَحْمنَ الدُّنْیا وَ الاخِرَهِ وَ رَحیمَهُما یا اَرْحَمَ الرّاحِمینَ یا اِلهَ الْاَوَّلینَ وَ الْاخِرینَ اِغْفِرْ لَنا ذُنُوبَنا وَ تَقَبَّلْ مِنّا صَلواتَنا وَ صِیامَنا وَ قِیامَنا

قسم به حق آنکه مرا به راستی به نبوت مبعوث فرموده که جبرئیل مرا خبر داد از اسرافیل از پروردگار خود تبارک و تعالی که سر از سجده برنداشته باشد که بیامرزد خدا او را و قبول فرماید از او ماه رمضان را و بگذرد از گناهان او «الخبر» و این نماز در شب عید فطر نیز روایت شده ولکن در آن روایتست که:

تسبیح اربع را در رکوع و سجود عوض تسبیح رکوع و سجود بخواند و به جای اِغْفِرْ لَنا ذُنُوبَنا تا به آخر دارد

اِغْفِرْ لی ذُنُوبی وَ تَقَبَّلْ صَوْمی وَ صَلوتی وَ قِیامی

روز سی ام

سید برای روز آخر دعائی نقل کرده که:

اولش این است

اَللّهُمَ اِنَکَ اَرْحَمُ الرّاحِمینَ و چون در این روز غالب مردم قرآن ختم می کنند سزاوار است که بعد از ختم بخوانند دعای چهل و دوّم صحیفه کامله را و اگر خواسته باشند این دعای مختصر را بخوانند که شیخ از امیرالمؤمنین علیه السلام نقل کرده:

اَللّهُمَ اشْرَحْ بِالْقُرْانِ صَدْری وَ اسْتَعْمِلْ بِالْقُرانِ بَدَنی وَ نَوِرْ بِالْقُرانِ بَصَری

وَ اَطْلِقْ بِالْقُرانِ لِسانی وَ اَعِنّی عَلَیْهِ ما اَبْقَیْتَنی فَاِنَّهُ لا حَوْلَ وَ لا قُوَّهَ اِلّا بِکَ

و نیز بخواند این دعا را که از حضرت امیرالمؤمنین علیه السلام نیز روایت شده:

اَللّهُمَ اِنِی اَسْئَلُکَ اِخْباتَ الْمُخْبِتینَ وَ اِخْلاصَ الْمُوقِنینَ وَ مُرافَقَهَ الْاَبْرارِ وَ اسْتِحْقاقَ حَقائِقِ الْاِ یمانِ وَ الْغَنیمَهَ مِنْ کُلِ بِرٍ وَ السَّلامَهَ مِنْ کُلِ اِثْمٍ وَ وُجُوبَ رَحْمَتِکَ وَ عَزآئِمَ مَغْفِرَتِکَ وَ الْفَوْزَ بِالْجَنَهِ وَ النَجاهَ مِنَ النّارِ

نمازهای شب های ماه رمضان «خاتمه»

در بیـان نمازهـای شـبها و دعاهای روزها که مشـهور است و علاّمه مجلسـی (ره) در زادالمعاد در فصل آخر اعمال ماه رمضان ذکر فرموده و احقر در اینجـا اکتفـا می کنم به آنچه که آن بزرگوار نگاشـته فرموده نمـاز شب اول چهار رکعت در هر رکعت بعد از حمد پانزده مرتبه توحید

دوم:

چهار رکعت در هر رکعت بعد از حمد بیست مرتبه اِنّا اَنْزَلْناهُ

سوم:

ده رکعت در هر رکعت حمد و پنجاه مرتبه توحید

چهارم:

هشت رکعت در هر رکعت حمد و بیست مرتبه اِنّا اَنْزَلْناهُ

پنجم:

دو رکعت در هر رکعت حمد و پنجاه مرتبه توحید و بعد از سلام صد مرتبه

اَللّهُمَ صَلِّ عَلی مُحَمَدٍ وَ الِ مُحَمَدٍ

ششم:

چهار رکعت در هر رکعت حمد و سوره تَبارَکَ الَذی بِیَدِهِ الْمُلْکُ

هفتم:

چهار رکعت در هر رکعت حمد و سیزده مرتبه اِنّا اَنْزَلْناهُ

هشتم:

دو رکعت در هر رکعت حمد و ده مرتبه توحید و بعد از سلام هزار مرتبه

سُبْحانَ اللّهِ

نهم:

شش رکعت میان نماز شام و خفتن در هر رکعت حمد و هفت مرتبه آیه الکرسی و بعد از اتمام پنجاه مرتبه

اَللّهُمَ صَلِ عَلی مُحَمَدٍ وَ الِ مُحَمَدٍ

دهم:

بیست رکعت در هر رکعت حمد و سی مرتبه توحید

یازدهم:

دو رکعت در هر رکعت حمد و بیست مرتبه اِنّا

اَعْطَیْناکَ الْکَوْثَرَ

دوازدهم:

هشت رکعت در هر رکعت حمد و سی مرتبه اِنّا اَنْزَلْناهُ

سیزدهم:

چهار رکعت در هر رکعت حمد و بیست و پنج مرتبه توحید

چهاردهم:

شش رکعت در هر رکعت حمد و سی مرتبه اِذا زُلْزِلَتْ

پانزدهم:

چهار رکعت در دو رکعت اول بعد از حمد صد مرتبه توحید و در دو رکعت دیگر پنجاه مرتبه توحید

شانزدهم:

دوازده رکعت در هر رکعت حمد و دوازده مرتبه اَلْهیکُمُ التَکاثُرُ

هفدهم:

دو رکعت در رکعت اوّل حمد و هر سوره که خواهد و در رکعت دوم حمد و صد مرتبه توحید و بعد از سلام صد مرتبه لا اِلهَ اِلا اللّهُ

هیجدهم:

چهار رکعت در هر رکعت حمد و بیست و پنج مرتبه اِنّا اَعْطَیْناکَ الْکَوْثَرَ

نوزدهم:

پنجاه رکعت با حمد و پنجاه مرتبه اِذا زُلْزِلَتْ و گویا مراد آن باشد که در هر رکعت یک مرتبه بخواند زیرا که مشکل است در یک شب دو هزار و پانصد مرتبه اِذا زُلْزِلَتْ خواندن بیستم و بیست و یکم و بیست و دوم و بیست و سوم و بیست و چهارم در هر یک هشت رکعت به هر سوره که میسّر شود بیست و پنجم هشت رکعت در هر رکعت حمد و ده مرتبه توحید بیست و ششم هشت رکعت در هر رکعت حمد و صد مرتبه توحید بیست و هفتم چهار رکعت در هر رکعت حمد و تَبارَکَ الَّذی بِیَدِهِ الْمُلْکُ و اگر نتواند بیست و پنج مرتبه توحید بیست و هشتم شش رکعت در هر رکعت حمد و صد مرتبه آیه الکرسی و صد

مرتبه توحید و صد مرتبه کَوْثَرْ و بعد از نماز صد مرتبه صلوات بر محمّد و آل محمّد فقیر گوید نماز شب بیست و

هشتم موافق آنچه من یافتم بدین کیفیّت است شش رکعت نماز کند به فاتحه الکتاب و ده مرتبه آیه الکرسی و ده مرتبه کوثر و ده مرتبه قل هوالله احد و صد مرتبه صلوات بفرستد بر پیغمبر صَلَّی اللَّهِ علیه و آله بیست و نهم دو رکعت در هر رکعت حمد و بیست مرتبه توحید سی ام دوازده رکعت در هر رکعت حمد و بیست مرتبه توحید و بعد از فارغ شدن صد مرتبه صلوات بر محمّد و آل محمّد و این نمازها چنانچه مذکور شد هر دو رکعت به یک سلام است

دعاهای روزهای ماه رمضان

دعای روز اول

اللهمَ اجْعلْ صِیامی فیه صِیام الصّائِمینَ و قیامی فیهِ قیامَ القائِمینَ و نَبّهْنی فیهِ عن نَومَهِ الغافِلینَ و هَبْ لی جُرمی فیهِ یا الهَ العالَمینَ واعْفُ عنّی یا عافیاً عنِ المجْرمینَ.

خدایا!

قرار بده روزه مرا در آن روزه داران واقعی وقیام و عبادتم در آن قیام شب زنده داران و بیدارم نما در آن از خواب بی خبران و ببخش به من جنایتم را در این روز ای معبود جهانیان ودر گذر از من ای بخشنده جنایات کاران.

دعای روز دوم

اللهمّ قَرّبْنی فیهِ الی مَرْضاتِکَ وجَنّبْنی فیهِ من سَخَطِکَ و نَقماتِکَ ووفّقْنی فیهِ لقراءهِ آیاتِکَ برحْمَتِکَ یا أرْحَمَ الرّاحِمین.

خدایا!

نزدیک کن مرا در این ماه به سوی خشنودیت و بر کنارم دار در آن از خشم و انتقامت و توفیق ده مرا در آن برای خواندن آیات قرآن به رحمت خودت ای مهربانترین مهربانان.

دعای روز سوم

اللهمّ ارْزُقنی فیهِ الذّهْنَ و التّنَبیهَ و باعِدْنی فیهِ من السّفاهه و التّمْویهِ و اجْعَل لی نصیباً مِنْ کلّ خَیْرٍ تُنَزّلُ فیهِ بِجودِکَ یا أجْوَدَ الأجْوَدینَ

خدایا!

روزی کن مرا در آن روز هوش و خودآگاهی را و دور بدار در آن روز از نادانی وگمراهی و قرار بده مرا بهره و فایده از هر چیزی که فرود آوردی در آن به بخشش خودت ای بخشنده ترین بخشندگان.

دعای روز چهارم

اللهمّ قوّنی فیهِ علی إقامَهِ أمْرِکَ و اذِقْنی فیهِ حَلاوَهَ ذِکْرِکَ و أوْزِعْنی فیهِ لأداءِ شُکْرَکَ بِکَرَمِکَ و احْفَظْنی فیهِ بِحِفظْکَ وسِتْرِکَ یا أبْصَرَ النّاظرین

خدایا!

نیرومندم نما در آن روز به پا داشتن دستور فرمانت و بچشان در آن شیرینی یادت را و مهیا کن مرا در آن روز رای انجام سپاسگزاریت به کرم خودت نگهدار مرا در این روز به نگاه داریت و پرده پوشی خودت ای بیناترین بینایان.

دعای روز پنجم

اللهمّ اجْعَلْنی فیهِ من المُسْتَغْفرینَ و اجْعَلْنی فیهِ من عِبادَکَ الصّالحینَ القانِتین واجْعَلْنی فیهِ من اوْلیائِکَ المُقَرّبینَ بِرَأفَتِکَ یا ارْحَمَ الرّاحِمین.

خدایا!

قرار بده در این روز از آمرزش جویان و قرار بده مرا در این روز از بندگان شایسته و فرمانبردارت و قرار بده مرا در این روز از دوستان نزدیکت به مهربانی خودت ای مهربان ترین مهربانان.

دعای روز ششم

اللهمّ لا تَخْذِلْنی فیهِ لِتَعَرّضِ مَعْصِیَتِکَ ولا تَضْرِبْنی بِسیاطِ نَقْمَتِکَ و زَحْزِحْنی فیهِ من موجِباتِ سَخَطِکَ بِمَنّکَ وأیادیکَ یا مُنْتهی رَغْبَهَ الرّاغبینَ

خدایا!

وا مگذار مرا در این روز در پی نافرمانیت روم و مزن مرا با تازیانه کیفر و دور و برکنارم بدار از موجبات خشمت به حق احسان و نعمت های بی شمار تو ای حد نهایی علاقه و اشتیاق مشتاقان.

دعای روز هفتم

اللهمّ اعنّی فیهِ علی صِیامِهِ و قیامِهِ و جَنّبنی فیهِ من هَفَواتِهِ و آثامِهِ و ارْزُقْنی فیهِ ذِکْرَکَ بِدو امِهِ بتوفیقِکَ یا هادیَ المُضِلّین

خدایا!

یاری کن مرا در این روز بر روزه گرفتن و عبادت و بر کنارم دار در آن از بیهودگی و گناهان و روزیم کن در آن یادت را برای همیشه به توفیق خودت ای راهنمای گمراهان.

دعای روز هشتم

اللهمّ ارْزُقنی فیهِ رحْمَةَ الأیتامِ و إطْعامِ الطّعامِ و إفْشاءِ السّلامِ و صُحْبَةِ الکِرامِ بِطَوْلِکَ یا ملجأ الآمِلین.

خدایا!

روزیم کن در آن ترحم بر یتیمان و طعام نمودن بر مردمان و افشاء سلام و مصاحبت کریمان به فضل خودت ای پناه آرزومندان.

دعای روز نهم

اللهمّ اجْعَلْ لی فیهِ نصیباً من رَحْمَتِکَ الواسِعَهِ و اهْدِنی فیهِ لِبراهِینِکَ السّاطِعَهِ و خُذْ بناصیتی الی مَرْضاتِکَ الجامِعَهِ بِمَحَبّتِکَ یا أمَلَ المُشْتاقین.

خدایا!

قرار بده برایم در آن بهره ای از رحمت فراوانت و راهنمائیم کن در آن به برهان وراه های درخشانت و بگیر عنانم به سوی رضایت همه جانبه ات به دوستی خود ای آرزوی مشتاقان.

دعای روز دهم

اللهمّ اجْعلنی فیهِ من المُتوکّلین علیکَ و اجْعلنی فیهِ من الفائِزینَ لَدَیْکَ و اجْعلنی فیهِ من المُقَرّبینَ الیکَ بإحْسانِکَ یاغایَةَ الطالبیین.

خدایا!

قرار بده مرا در این روز از متوکلان بدرگاهت و مقرر کن در آن از کامروایان حضرتت و مقرر فرما در آن از مقربان درگاهت به احسانت ای نهایت همت جویندگان.

دعای روز یازدهم

اللهمّ حَبّبْ الیّ فیهِ الإحْسانَ و کَرّهْ الیّ فیهِ الفُسوقَ و العِصْیانَ و حَرّمْ علیّ فیهِ السّخَطَ و النّیرانَ بِعَوْنِکَ یا غیاثَ المُسْتغیثین.

خدایا!

دوست گردان بمن در این روز نیکی را و ناپسند بدار در این روز فسق و نافرمانی را و حرام کن بر من در آن خشم و سوزندگی را به یاریت ای دادرس داد خواهان.

دعای روز دوازدهم

اللهمّ زَیّنّی فیهِ بالسّتْرِ والعَفافِ واسْتُرنی فیهِ بِلباسِ القُنوعِ والکَفافِ واحْمِلنی فیهِ علی العَدْلِ و الإنْصافِ و امِنّی فیه من کلِ ما

أخافُ بِعِصْمَتِکَ یا عِصْمَهَ الخائِفین.

خدایا!

زینت ده مرا در آن با پوشش و پاکدامنی و بپوشانم در آن جامه قناعت و خودداری و وادارم نما در آن بر عدل و انصاف و آسوده ام دار در آن از هر چیز که میترسم به نگاهداری خودت ای نگهدار ترسناکان.

دعای روز سیزدهم

اللهمّ طَهّرنی فیهِ من الدَنَسِ و الأقْذارِ و صَبّرنی فیهِ علی کائِناتِ الأقْدارِ و وَفّقْنی فیهِ للتّقی و صُحْبهِ الأبْرارِ بِعَوْنِکَ یا قُرّهَ عیْنِ المَساکین

خدایا!

پاکیزه ام کن در این روز از چرک و کثافت و شکیبائیم ده در آن به آنچه مقدر است شدنی ها و توفیقم ده در آن برای تقوی وهم نشینی با نیکان به یاریت ای روشنی چشم مستمندان.

دعای روز چهاردهم

اللهمّ لا تؤاخِذْنی فیهِ بالعَثراتِ واقِلْنی فیهِ من الخَطایا والهَفَواتِ ولا تَجْعَلْنی فیه غَرَضاً للبلایا والآفاتِ بِعزّتِکَ یا عزّ المسْلمین.

خدایا!

مؤاخذه نکن مرا در این روز به لغزشها و درگذر از من در آن از خطاها و بیهودگیها و قرار مده مرا در آن نشانه تیر بلاها و آفات ای عزت دهنده مسلمانان.

دعای روز پانزدهم

اللهمّ ارْزُقْنی فیهِ طاعَهَ الخاشِعین واشْرَحْ فیهِ صَدْری بإنابَهِ المُخْبتینَ بأمانِکَ یا أمانَ الخائِفین.

خدایا!

روزی کن مرا در آن فرمانبرداری فروتنان و بگشا سینه ام در آن به بازگشت دلدادگان به امان دادنت ای امان ترسناکان.

دعای روز شانزدهم

اللهمّ وَ فّقْنی فیهِ لِموافَقَهِ الأبْرارِ و جَنّبْنی فیهِ مُرافَقَهِ الأشْرارِ و أوِنی فیهِ بِرَحْمَتِکَ الی دارِ القَرارِبالهِیّتَکِ یا إلَهَ العالَمین.

خدایا!

توفیقم ده در آن به سازش کردن نیکان و دورم دار در آن از رفاقت بدان و جایم ده در آن با مهرت به سوی خانه آرامش به خدایی خودت ای معبود جهانیان.

دعای روز هفدهم

اللهمّ اهْدِنی فیهِ لِصالِحِ الأعْمالِ و اقْضِ لی فیهِ الحَوائِجَ و الآمالِ

یا من لا یَحْتاجُ الی التّفْسیر و السؤالِ یا عالِماً بما فی صُدورِ العالَمین صَلّ علی محمّدٍ و آلهِ الطّاهِرین.

خدایا!

راهنمائیم کن در آن به کارهای شایسته و اعمال نیک و برآور برایم حاجتها و آرزوهایم ای که نیازی به سویت تفسیر و سؤال ندارد ای دانای به آنچه در سینه های جهانیان است درود فرست بر محمد و آل او پاکیزگان.

دعای روز هجدهم

اللهمّ نَبّهْنی فیهِ لِبَرَکاتِ أسْحارِهِ و نوّرْ فیهِ قلبی بِضِیاءِ أنْوارِهِ و خُذْ بِکُلّ أعْضائی الی اتّباعِ آثارِهِ بِنورِکَ یا مُنَوّرَ قُلوبِ العارفین.

خدایا!

آگاهم نما در آن برای برکات سحرهایش و روشن کن در آن دلم را به پرتو انوارش و بکار به همه اعضایم به پیروی آثارش به نور خودت ای روشنی بخش دل های حق شناسان.

دعای روز نوزدهم

اللهمّ وفّرْ فیهِ حَظّی من بَرَکاتِهِ و سَهّلْ سَبیلی الی خَیْراتِهِ و لا تَحْرِمْنی قَبولَ حَسَناتِهِ یا هادیاً الی الحَقّ المُبین.

خدایا!

زیاد بگردان در آن بهره مرا از برکاتش و آسان کن راه مرا به سوی خیرهایش و محروم نکن ما را از پذیرفتن نیکیهایش ای راهنمای به سوی حق آشکار.

دعای روز بیستم

اللهمّ افْتَحْ لی فیهِ أبوابَ الجِنانِ و اغْلِقْ عَنّی فیهِ أبوابَ النّیرانِ وَ وَفّقْنی فیهِ لِتِلاوَهِ القرآنِ یا مُنَزّلِ السّکینهِ فی قُلوبِ المؤمِنین.

خدایا!

بگشا برایم در آن درهای بهشت و ببند برایم درهای آتش دوزخ را و توفیقم ده در آن برای تلاوت قرآن ای نازل کننده

آرامش در دل های مؤمنان.

دعای روز بیست و یکم

اللهمّ اجْعَلْ لی فیهِ الی مَرْضاتِکَ دلیلاً و لا تَجْعَل للشّیْطان فیهِ علیّ سَبیلاً و اجْعَلِ الجَنّهِ لی منْزِلاً و مَقیلاً یا قاضی حَوائِجَ الطالبین.

خدایا!

قرار بده برایم در آن به سوی خوشنودی هایت راهنمایی و قرار مده شیطان را در آن بر من راهی و قرار بده بهشت را برایم منزل و آسایشگاه ای برآورنده حاجت های جویندگان.

دعای روز بیست و دوم

اللهمّ افْتَحْ لی فیهِ أبوابَ فَضْلَکَ و أنْزِل علیّ فیهِ بَرَکاتِکَ وَ وَفّقْنی فیهِ لِموجِباتِ مَرْضاتِکَ و اسْکِنّی فیهِ بُحْبوحاتِ جَنّاتِکَ یا مُجیبَ دَعْوَهِ المُضْطَرّین.

خدایا!

بگشا به رویم در این ماه درهای فضلت و فرود آر برایم در آن برکاتت را و توفیقم ده در آن برای موجبات خوشنودیت و مسکنم ده در آن وسط های بهشت ای اجابت کننده خواسته ها و دعاهای بیچارگان.

دعای روز بیست و سوم

اللهمّ اغسِلْنی فیهِ من الذُنوبِ و طَهِرْنی فیهِ من العُیوبِ و امْتَحِنْ قَلْبی فیهِ بِتَقْوَی القُلوبِ یا مُقیلَ عَثَراتِ المُذْنِبین.

خدایا!

بشوی مرا در این ماه از گناه و پاکم نما در آن از عیب ها و آزمایش کن دلم را در آن به پرهیزکاری دلها ای چشم پوش لغزش های گناهکاران.

دعای روز بیست و چهارم

اللهمّ إنّی أسْألُکَ فیه ما یُرْضیکَ و أعوذُ بِکَ ممّا یؤذیک و أسألُکَ التّوفیقَ فیهِ لأنْ أطیعَکَ و لا أعْصیکَ یا جَوادَ السّائلین.

خدایا!

من از تو می خواهم در آن آنچه تو را خوشنود کند و پناه می برم به تو از آنچه تو را بیازارد و از تو خواهم توفیق در آن برای اینکه فرمانت برم و نافرمانی تو ننمایم ای بخشنده سائلان.

دعای روز بیست و پنجم

اللهمّ اجْعَلْنی فیهِ محبّاً لأوْلیائِکَ و مُعادیاً لأعْدائِکَ مُسْتَنّاً بِسُنّهِ خاتَمِ انْبیائِکَ یا عاصِمَ قُلوبِ النّبیّین.

خدایا!

قرار بده در این روز دوست دوستانت و دشمن دشمنانت و پیرو راه و روش خاتم پیغمبرانت ای نگهدار دل های پیامبران.

دعای روز بیست و ششم

اللهمّ اجْعَل سَعْیی فیهِ مَشْکوراً و ذَنْبی فیهِ مَغْفوراً و عَملی فیهِ مَقْبولاً و عَیْبی فیهِ مَسْتوراً یا أسْمَعِ السّامعین.

خدایا!

قرار بده کوشش مرا در این ماه قدردانی شده و گناه مرا در این ماه آمرزیده و کردارم را در آن مورد قبول و عیب مرا در آن پوشیده ای شنواترین شنوایان.

دعای روز بیست و هفتم

اللهمّ ارْزُقْنی فیهِ فَضْلَ لَیْلَهِ القَدْرِ و صَیّرْ أموری فیهِ من العُسْرِ الی الیُسْرِ و اقْبَلْ مَعاذیری و حُطّ عنّی الذّنب و الوِزْرِ یا رؤوفاً بِعبادِهِ الصّالِحین.

خدایا!

روزی کن مرا در آن فضیلت شب قدر را و بگردان در آن کارهای مرا از سختی به آسانی و بپذیر عذرهایم و بریز از من گناه و بار گران را ای مهربان به بندگان شایسته خویش.

دعای روز بیست و هشتم

اللهمّ وفّر حظّی فیهِ من النّوافِلِ و اکْرِمْنی فیهِ بإحْضارِ المَسائِلِ و قَرّبِ فیهِ وسیلتی الیکَ من بینِ الوسائل

یا من لا یَشْغَلُهُ الحاحُ المُلِحّین.

خدایا!

زیاد کن بهره مرا در آن از اقدام به مستحبات و گرامی دار در آن به حاضر کردن و یا داشتن مسائل و نزدیک گردان در آن وسیله ام به سویت از میان وسیله ها ای آنکه سرگرمش نکند اصرار و سماجت اصرار کنندگان.

دعای روز بیست و نهم

اللهمّ غَشّنى بالرّحْمَهِ و ارْزُقْنى فيهِ التّوفيقِ و العِصْمَهِ و طَهّرْ قلْبى من غَياهِبِ التُهْمَهِ يا رحيماً بِعبادِهِ المؤمِنين.

خدایا!

بپوشان در آن با مهر و رحمت و روزی کن مرا در آن توفیق و خودداری و پاک کن دلم را از تیرگیها و گرفتگی های تهمت ای مهربان به بندگان با ایمان خود.

دعای روز سی ام

اللهمّ اجْعَلْ صيامى فيهِ بالشّكْرِ و القَبولِ على ما تَرْضاهُ و يَرْضاهُ الرّسولُ مُحْكَمَهً فُروعُهُ بالأُصُولِ بحقّ سَيّدِنا محمّدٍ و آلهِ الطّاهِرين

و الحمدُ لِلهِ ربّ العالمين.

خدایا!

قرار بده روزه مرا در این ماه مورد قدردانی و قبول بر طبق خوشنودی تو و پسند رسول تو باشد و استوار باشد فرعش بر اصل به حق آقای ما محمد و خاندان پاکش و ستایش خاص پروردگار جهانیان است.

۳ – احکام روزه مطابق با فتوای مرحوم امام خمینی ره

روزه

روزه آن است که انسان برای انجام فرمان خداوند عالم از اذان صبح تا مغرب از چیزهایی که روزه را باطل می کند و شرح آنها بعدا گفته می شود، خودداری نماید.

نیت

۱۵۵۰ لازم نیست انسان نیت روزه را از قلب خود بگذراند یا مثلا بگوید فردا را روزه می گیرم بلکه همین قدر که برای انجام فرمان خداوند عالم از اذان صبح تا مغرب کاری که روزه را باطل می کند انجام ندهد، کافی است و برای آن که یقین کند تمام این مدت را روزه بوده، باید مقداری پیش از اذان صبح و مقداری هم بعد از مغرب از انجام کاری که روزه را باطل می کند خودداری نماید.

۱۵۵۱ انسان می تواند در هر شب از ماه رمضان برا روزه فردای آن نیت کند بهتر است که شب اول ما هم نیت روزه همه ماه را بنماید.

۱۵۵۲ از اول شب ماه رمضان تا اذان صبح، هر وقت نیت روزه فردا را بکند اشکال ندارد.

۱۵۵۳ وقت نیت روزه مستحبی از اول شب است تا موقعی که به اندازه نیت کردن به مغرب وقت مانده باشد، که اگر تا این وقت کاری که روزه را باطل می کند انجام نداده باشد و نیت روزه مستحبی کند، روزه او صحیح است.

۱۵۵۴ کسی که پیش از اذان صبح بدون نیت روزه خوابیده است، اگر پیش از ظهر بیدار شود و نیت کند، روزه او صحیح است چه روزه او واجب باشد چه مستحب، و اگر بعد از ظهر بیدار شود، نمی تواند نیت روزه واجب نماید.

۱۵۵۵ اگر بخواهد غیر روزه رمضان، روزه دیگری بگیرد باید آن را معین نماید، مثلا نیت کند که روزه قضا

یـا روزه نـذر می گیرم، ولی در مـاه رمضـان لازم نیست نیت کنـد که روزه مـاه رمضان می گیرم، بلکه اگر ندانـد ماه رمضان است، یا فراموش نماید و روزه دیگری را نیت کند، روزه ماه رمضان حساب می شود.

۱۵۵۶ اگر بدانـد ماه رمضان است و عمـدا نیت روزه غیر رمضان کند، نه روزه رمضان حساب می شود و نه روزهای که قصـد کرده است.

۱۵۵۷ اگر مثلًا به نیت روز اول ماه روزه بگیرد، بعد بفهمد دوم یا سوم بوده، روزه او صحیح است.

۱۵۵۸ اگر پیش از اذان صـبح نیت کنـد و بیهوش شود و در بین روز به هوش آیـد، بنـابر احتیـاط واجب بایـد روزه آن روز را تمام نماید و اگر تمام نکرد، قضای آن را به جا آورد.

۱۵۵۹ اگر پیش از اذان صـبح نیت کنـد و مست شـود و در بین روز بهـوش آیـد، احتیـاط واجب آن است که روزه آن روز را تمام کند و قضای آن را هم به جا آورد.

۱۵۶۰ اگر پیش از اذان صبح نیت کند و بخوابد و بعد از مغرب بیدار شود، روزه اش صحیح است.

۱۵۶۱ اگر نداند یا فراموش کند که ماه رمضان است و پیش از ظهر ملتفت شود، چنانچه کاری که روزه را باطل می کند انجام نداده باشد، باید نیت کند و روزه او صحیح است و اگر کاری که روزه را باطل می کند انجام داده باشد، یا بعد از ظهر ملتفت شود که مـاه رمضـان است، روزه او باطـل می باشـد ولی بایـد تا مغرب کاری که روزه را باطل می کنـد انجام ندهـد و بعـد از رمضان هم روزه آن روز را قضا نماید.

۱۵۶۲ اگر بچه پیش از

اذان صبح ماه رمضان بالغ شود، باید روزه بگیرد، واگر بعد از اذان بالغ شود، روزه آن روز بر او واجب نیست.

۱۵۶۳ کسی که برای به جا آوردن روزه میتی اجیر شده اگر روزه مستحبی بگیرد اشکال ندارد، ولی کسی که روزه قضا یا روزه واجب دیگری دارد، نمی تواند روزه مستحبی بگیرد. و چنانچه فراموش کند و روزه مستحب بگیرد، در صورتی که پیش از ظهر یادش بیاید، روزه مستحبی او به هم می خورد و می تواند نیت خود را به روزه واجب برگرداند. و اگر بعد از ظهر ملتفت شود، روزه او باطل است، و اگر بعد از مغرب یادش بیاید، روزه اش صحیح است، اگر چه بیاشکال نیست.

۱۵۶۴ اگر غیر از روزه ماه رمضان، روزه معین دیگری بر انسان واجب باشد، مثلا نذر کرده باشد که روز معینی را روزه بگیرد، چنانچه عمدا تا اذان صبح نیت نکند، روزه اش باطل است، و اگر نداند که روزه آن روز بر او واجب است، یا فراموش کند و پیش از ظهر یادش بیاید، چنانچه کاری که روزه را باطل می کند انجام نداده باشد، روزه او صحیح و گرنه باطل می باشد.

۱۵۶۵ اگر برای روزه واجب غیر معینی مثل روزه کفاره، عمدا تا نزدیک ظهر نیت نکند، اشکال ندارد. بلکه اگر پیش از نیت تصمیم داشته باشد که روزه نگیرد، یا تردید داشته باشد که بگیرد یا نه، چنانچه کاری که روزه را باطل می کند انجام نداده باشد، و پیش از ظهر نیت کند، روزه او صحیح است.

۱۵۶۶ اگر در ماه رمضان پیش از ظهر کافر مسلمان شود و از اذان صبح تا آن وقت کاری که روزه را

باطل می کند انجام نداده باشد، نمی تواند روزه بگیرد و قضا هم ندارد.

۱۵۶۷ اگر مریض پیش از ظهر ماه رمضان خوب شود و از اذان صبح تا آن وقت کاری که روزه را باطل می کند انجام نداده باشد، باید نیت روزه کند و آن روز را روزه بگیرد، و چنانچه بعد از ظهر خوب شود، روزه آن روزه بر او واجب نیست.

۱۵۶۸ روزی را که انسان شک دارد آخر شعبان است یا اول رمضان واجب نیست روزه بگیرد، و اگر بخواهد روزه بگیرد می تواند نیت روزه رمضان کند، ولی اگر نیت روزه قضا و مانند آن بنماید و چنانچه بعد معلوم شود رمضان بوده، از رمضان حساب می شود.

۱۵۶۹ اگر روزی را که شک دارد آخر شعبان است یا اول رمضان، به نیت روزه قضا یا روزه مستحبی و مانند آن روزه بگیرد، و در بین روز بفهمد که ماه رمضان است باید نیت روزه رمضان کند.

۱۵۷۰ اگر در روزه واجب معینی مثل روزه رمضان از نیت روزه گرفتن بر گردد، روزه اش باطل است، ولی چنانچه نیت کند که چیزی را که روزه را باطل می کند به جا آورد در صورتی که آن را انجام ندهد، روزه اش باطل نمی شود.

۱۵۷۱ در روزه مستحب و روزه واجبی که وقت آن معین نیست مثل روزه کفاره، اگر قصد کند کاری که روزه را باطل می کند انجام دهد، یا مردد شود که به جا آورد یا نه، چنانچه به جا نیاورد و پیش از ظهر دوباره نیت روزه کند، روزه او صحیح است.

چیزهایی که روزه را باطل می کند

نه چیز روزه را باطل می کند

اول: خوردن و آشامیدن.

دوم: جماع.

سوم: استمنا، و استمنا آن است که انسان با خود کاری کند که منی از

او بیرون آید.

چهارم: دروغ بستن به خدا و پیغمبر و جانشینان پیغمبر علیهم السلام.

پنجم: رساندن غبار غلیظ به حلق.

ششم: فرو بردن تمام سر در آب.

هفتم: باقی ماندن بر جنابت و حیض و نفاس تا اذان صبح.

هشتم: اماله کردن با چیزهای روان.

نهم: قی کردن. و احکام اینها در مسایل آینده گفته می شود.

۱ – خوردن و آشامیدن

۱۵۷۳ اگر روزه دار عمدا چیزی بخورد یا بیاشامد، روزه او باطل می شود، چه خوردن و آشامیدن آن چیز معمول باشد مثل نان و آب، چه معمول نباشد مثل خاک و شیره درخت، و چه کم باشد یا زیاد. حتی اگر مسواک را از دهان بیرون آورد و دوباره به دهان ببرد و رطوبت آن را فرو برد، روزه او باطل می شود، مگر آنکه رطوبت مسواک در آب دهان به طوری از بین برود که رطوبت خارج به آن گفته نشود.

۱۵۷۴ اگر موقعی که مشغول غذا خوردن است بفهمد صبح شده، باید لقمه را از دهان بیرون آورد. و چنانچه عمدا فرو برد، روزه اش باطل است و به دستوری که بعدا گفته خواهد شد، کفاره هم بر او واجب می شود.

۱۵۷۵ اگر روزه دار سهوا چیزی بخورد یا بیاشامد، روزه اش باطل نمی شود.

۱۵۷۶ احتیاط واجب آن است که روزه دار از استعمال آمپولی که به جای غذا به کار می رود، خودداری کند. ولی تزریق آمپولی که عضو را بی حس می کند یا به جای دوا استعمال می شود، اشکال ندارد.

۱۵۷۷ اگر روزه دار چیزی را که لای دندان مانده است، عمدا فرو ببرد، روزه اش باطل می شود.

۱۵۷۸ کسی که می خواهد روزه بگیرد، لازم نیست پیش از اذان دندانهایش را خلال کند، ولی اگر بداند غذایی که لای دندان مانده در روز فرو

می رود، چنـانچه خلاـل نکنـد و چیزی از آن فرو رود روزه اش باطل می شود. بلکه اگر فرو هم نرود، بنابر احتیاط واجب باید قضای آن روز را بگیرد.

۱۵۷۹ فرو بردن آب دهان، اگر چه به واسطه خیال کردن ترشی و مانند آن در دهان جمع شده باشد، روزه را باطل نمی کند.

۱۵۸۰ فرو بردن اخلاط سر و سینه، تا به فضای دهان نرسیده، اشکال ندارد. ولی اگر داخل فضای دهان شود، احتیاط واجب آن است که آن را فرو نبرد.

۱۵۸۱ اگر روزه دار به قدری تشنه شود که بترسد از تشنگی بمیرد، می توانـد به انـدازهای که از مردن نجات پیدا کند آب بیاشامد، ولی روزه او باطل می شود. و اگر ماه رمضان باشد، بایـد در بقیه روز از به جا آوردن کاری که روزه را باطل می کند، خودداری نماید.

۱۵۸۲ جویـدن غـذا برای بچه یا پرنـده و چشیدن غـذا و ماننـد اینها که معمولا به حلق نمی رسـد، اگر چه اتفاقا به حلق برسد، روزه را باطل نمی کنـد. ولی اگر انسـان ازاول بدانـد که به حلق می رسـد، چنـانچه فرو رود، روزه اش باطـل می شود، و باید قضای آن را بگیرد و کفاره هم بر او واجب است.

۱۵۸۳ انسان نمی تواند برای ضعف روزه را بخورد، ولی اگر ضعف او به قدری است که معمولا نمی شود آن را تحمل کرد، خوردن روزه اشکال ندارد.

۲ – جماع

۱۵۸۴ جماع روزه را باطل می کند، اگر چه به مقدار ختنه گاه داخل شود و منی هم بیرون نیاید.

۱۵۸۵ اگر کمتر از مقـدار ختنهگاه داخل شود و منی هم بیرون نیایـد، روزه باطل نمی شود، ولی کسـی که آلتش را بریـده اند اگر کمتر از ختنه گاه را هم داخل کند،

روزه اش باطل می شود.

۱۵۸۶ اگر شک کند که به اندازه ختنه گاه داخل شده یا نه، روزه او صحیح است. و کسی که آلتش را بریده اند، اگر شک کند که دخول شده یا نه، روزه او صحیح است.

۱۵۸۷ اگر فراموش کند که روزه است و جماع نماید، یا او را به جماع مجبور نمایند، به طوری که از خود اختیاری نداشته باشد، روزه او باطل نمی شود. ولی چنانچه در بین جماع یادش بیاید یا دیگر مجبور نباشد، باید فورا از حال جماع خارج شود، و اگر خارج نشود، روزه او باطل است.

۳ – استمناء

۱۵۸۸ اگر روزه دار استمنا کند، یعنی با خود کاری کند که منی از او بیرون آید، روزه اش باطل می شود.

۱۵۸۹ اگر بی اختیار منی از او بیرون آید، روزه اش باطل نیست. ولی اگر کاری کند که بی اختیار منی از او بیرون آید، روزه اش باطل می شود.

۱۵۹۰ هرگاه روزه دار بداند که اگر در روز بخوابد، محتلم می شود، یعنی در خواب منی از او بیرون می آید، می تواند در روز بخوابد. و چنانچه بخوابد و محتلم هم بشود، روزه اش صحیح است.

۱۵۹۱ اگر روزه دار در حال بیرون آمدن منی از خواب بیدار شود، واجب نیست از بیرون آمدن آن جلوگیری کند.

۱۵۹۲ روزه داری که محتلم شده، می تواند بول کند و به دستوری که در مساله گفته شد، استبرا نماید. ولی اگر بداند به واسطه بول یا استبرا کردن باقی مانده منی از مجری بیرون می آید، در صورتی که غسل کرده باشد، نمی تواند استبرا کند.

۱۵۹۳ روزه داری که محتلم شده، اگر بداند منی در مجری مانده و در صورتی که پیش از غسل بول نکند بعد از غسل منی از او بیرون

می آید، بنابر احتیاط واجب باید پیش از غسل بول کند.

۱۵۹۴ اگر به قصد بیرون آمدن منی کاری بکند، در صورتی که منی ازاو بیرون نیاید، روزه اش باطل نمی شود.

۱۵۹۵ اگر روزه دار بدون قصد بیرون آمدن منی با کسی بازی و شوخی کند، در صورتی که عادت نداشته باشد که بعد از بازی و شوخی منی از او خارج شود، اگرچه اتفاقا منی بیرون آید، روزه او صحیح است. ولی اگر شوخی را ادامه دهد تا آن جا که نزدیک است منی خارج شود، و خودداری نکند تا خارج گردد، روزه اش باطل است.

۴ – دروغ بستن به خدا و پیغمبر

۱۵۹۶ اگر روزه دار به گفتن یا به نوشتن یا به اشاره و مانند اینها، به خدا و پیغمبر و جانشینان آن حضرت عمدا نسبت دروغ بدهد، اگر چه فورا بگوید دروغ گفتم، یا توبه کند، روزه او باطل است. و احتیاط واجب آن است که حضرت زهرا سلام الله علیها و سایر پیغمبران و جانشینان آنان هم در این حکم فرقی ندارند.

۱۵۹۷ اگر بخواهد خبری را که نمیداند راست است یا دروغ نقل کند، بنابر احتیاط واجب باید از کسی که آن خبر را گفته یا از کتابی که آن خبر در آن نوشته شده، نقل نماید. لیکن اگر خودش هم خبر بدهد، روزه اش باطل نمی شود.

۱۵۹۸ اگر چیزی را به اعتقاد این که راست است از قول خدا یا پیغمبر نقل کند و بعد بفهمد دروغ بوده، روزه اش باطل نمی شود.

۱۵۹۹ اگر بداند دروغ بستن به خدا و پیغمبر روزه را باطل می کند و چیزی را که میداند دروغ است به آنان نسبت دهد و بعدا بفهمد آن چه را که گفته، راست بوده،

روزه اش صحیح است.

۱۶۰۰ اگر دروغی را که دیگری ساخته عمدا به خدا و پیغمبر و جانشینان پیغمبر نسبت دهد، روزه اش باطل می شود، ولی اگر از قول کسی که آن دروغ را ساخته نقل کند، اشکال ندارد.

۱۶۰۱ اگر از روزه دار بپرسند که آیا پیغمبر صلی الله علیه و آله و سلم چنین مطلبی فرموده اند و او جایی که در جواب باید بگوید نه، عمدا بگوید بلی، یا جایی که باید بگوید بلی، عمدا بگوید نه، روزه اش باطل می شود.

۱۶۰۲ اگر از قول خدا یا پیغمبر حرف راستی را بگوید، بعد بگوید دروغ گفتم، یا در شب دروغی را به آنان نسبت دهد و فردای آن روز که روزه می باشد بگوید آنچه دیشب گفتم راست است، روزه اش باطل می شود.

۵ – رساندن غبار غلیظ به حلق

۱۶۰۳ رساندن غبار غلیظ به حلق روزه را باطل می کند، چه غبار چیزی باشد که خوردن آن حلال است، مثل آرد، یا غبار چیزی باشد که خوردن آن حرام است.

۱۶۰۴ اگر به واسطه باد غبار غلیظی پیدا شود و انسان با این که متوجه است مواظبت نکند و به حلق برسد، روزه اش باطل می شود.

۱۶۰۵ احتیاط واجب آن است که روزه دار دود سیگار و تنباکو و مانند اینها را هم به حلق نرساند. ولی بخار غلیظ روزه را باطل نمی کند، مگر این که در دهان به صورت آب در آید و فرو دهد.

۱۶۰۶ اگر مواظبت نکند و غبار یا بخار یا دود و مانند اینها داخل حلق شود، چنانچه یقین داشته که به حلق نمی رسد روزه اش صحیح است.

۱۶۰۷ اگر فراموش کند که روزه است و مواظبت نکند، یا بیاختیار غبار و مانند آن به حلق او برسد، روزه اش باطل نمی شود،

و چنانچه ممکن است باید آن را بیرون آورد.

۶ – فرو بردن سر در آب

۱۶۰۸ اگر روزه دار عمـدا تمام سـر را در آب فرو برد، اگرچه باقی بـدن او از آب بیرون باشد، بنا بر احتیاط واجب باید قضای آن روزه را بگیرد. ولی اگر تمام بدن را آب بگیرد و مقداری از سر بیرون باشد روزه او باطل نمی شود.

۱۶۰۹ اگر نصف سر را یک دفعه و نصف دیگر آن را دفعه دیگر در آب فرو برد، روزه اش باطل نمی شود.

۱۶۱۰ اگر شک کند که تمام سر زیر آب رفته یا نه روزه اش صحیح است.

۱۶۱۱ اگر سر زیر آب برود ولی مقداری از موها بیرون بماند، روزه باطل می شود.

۱۶۱۲ احتیاط واجب آن است که سر را در گلاب فرو نبرد، ولی در آب های مضاف دیگر و در چیزهای دیگر که روان است، اشکال ندارد.

۱۶۱۳ اگر روزه دار بیاختیـار در آب بیفتـد و تمـام سـر او را آب بگیرد، یا فراموش کنـد که روزه است و سـر در آب فرو برد، روزه او باطل نمی شود.

۱۶۱۴ اگر عادتا با افتادن در آب سرش زیر آب می رود، چنانچه با توجه بهاین مطلب خود را در آب بیندازد و سرش زیر آب برود روزه اش باطل می شود.

۱۶۱۵ اگر فراموش کند که روزه است و سـر را در آب فرو برد یا دیگری به زور سـر او را در آب فرو برد، چنانچه در زیر آب یـادش بیایـد که روزه است یـا آن کس دست خود را بردارد، بایـد فورا سـر را بیرون آورد، و چنـانچه بیرون نیاورد، روزه اش باطل می شود.

۱۶۱۶ اگر فراموش کند که روزه است و به نیت غسل سر را در آب فرو برد، روزه

و غسل او صحیح است.

۱۶۱۷ اگر بداند که روزه است و عمدا برای غسل سر را در آب فرو برد، چنانچه روزه او روزه واجبی باشد که مثل روزه کفاره وقت معینی ندارد، غسل صحیح و روزه باطل می باشد. ولی اگر واجب معین باشد، اگر به فرو بردن سر در آب قصد غسل کند، روزه او باطل است و بنابر احتیاط واجب غسل او هم باطل است، مگر آن که در زیر آب یا در حال خارج شدن از آب نیت غسل کند، که در این صورت غسل او صحیح است. و اما اگر روزه ماه رمضان باشد، هم غسل و هم روزه باطل است، مگر آن که در همان زیر آب توبه نماید و در حال خارج شدن از آب نیت غسل کند، که در این صورت غسل او صحیح است.

۱۶۱۸ اگر برای آنکه کسی را از غرق شدن نجات دهد، سر را در آب فرو برد، اگرچه نجات دادن او واجب باشد، روزه اش باطل است.

۷ – باقی ماندن بر جنابت و حیض و نفاس تا اذان صبح

۱۶۱۹ اگر جنب عمدا تا اذان صبح غسل نکند، یا اگر وظیفه او تیمم است عمدا تیمم ننماید، روزه اش باطل است.

۱۶۲۰ اگر در روزه واجبی که مثل روزه ماه رمضان وقت آن معین است، تا اذان صبح غسل نکند و تیمم هم ننماید، روزه اش صحیح است.

۱۶۲۱ کسی که جنب است و می خواهد روزه واجبی بگیرد که مثل روزه رمضان وقت آن معین است، چنانچه عمدا غسل نکند تا وقت تنگ شود، می تواند با تیمم روزه بگیرد و صحیح است.

۱۶۲۲ اگر جنب در ماه رمضان غسل را فراموش کند و بعد از یک روز یادش بیاید، باید روزه آن

روز را قضا نماید، و اگر بعد از چند روز یادش بیاید، باید روزه هر چند روزی را که یقین دارد جنب بوده قضا نماید. مثلا اگر نمیداند سه روز جنب بوده یا چهار روز، باید روزه سه روز را قضا کند.

۱۶۲۳ کسی که در شب ماه رمضان برای هیچ کدام از غسل و تیمم وقت ندارد، اگر خود را جنب کند روزه اش باطل است و قضا و کفاره بر او واجب می شود، ولی اگر برای تیمم وقت دارد، چنانچه خود را جنب کند، با تیمم روزه او صحیح است، ولی گناهکار است.

۱۶۲۴ اگر گمان کند که به اندازه غسل وقت دارد و خود را جنب کند و بعد بفهمد وقت تنگ بوده، چنانچه تیمم کند روزه اش صحیح است.

۱۶۲۵ کسی که در شب ماه رمضان جنب است و میداند که اگر بخوابد تا صبح بیدار نمی شود، نباید بخوابد، و چنانچه بخوابد و تا صبح بیدار نشود، روزه اش باطل است و قضا و کفاره بر او واجب می شود.

۱۶۲۶ هر گاه جنب در شب ماه رمضان بخوابد و بیدار شود، اگر احتمال بدهد که اگر دوباره بخوابد بیدار می شود برای غسل، می تواند بخوابد.

۱۶۲۷ کسی که در شب ماه رمضان جنب است و میداند یا احتمال می دهد که اگر بخوابد پیش از اذان صبح بیدار می شود، چنانچه تصمیم داشته باشد که بعد از بیدار شدن غسل کند و با این تصمیم بخوابد و تا اذان خواب بماند، روزه اش صحیح است.

۱۶۲۸ کسی که در شب ماه رمضان جنب است و میداند یا احتمال می دهد که اگر بخوابد پیش از اذان صبح بیدار می شود، چنانچه غفلت داشته باشد که بعد از

بیدار شدن باید غسل کند، در صورتی که بخوابد و تا اذان صبح خواب بماند، روزه اش صحیح است.

۱۶۲۹ کسی که در شب ماه رمضان جنب است و میداند یا احتمال می دهد که اگر بخوابد پیش از اذان صبح بیدار می شود، چنانچه نخواهد بعد از بیدار شدن غسل کند، یا تردید داشته باشد که غسل کند یا نه، در صورتی که بخوابد و بیدار نشود، روزه اش باطل است.

۱۶۳۰ اگر جنب در شب ماه رمضان بخوابد و بیدار شود و بداند یا احتمال دهد که اگر دوباره بخوابد پیش از اذان صبح بیدار می شود و تصمیم هم داشته باشد که بعد از بیدار شدن غسل کند، چنانچه دوباره بخوابد و تا اذان صبح بیدار نشود، باید روزه آن روز را قضا کند، و همچنین است اگر از خواب دوم بیدار شود و برای مرتبه سوم بخوابد، و کفاره بر او واجب نمی شود.

۱۶۳۱ خوابی را که در آن محتلم شده نباید خواب اول حساب کرد، بلکه اگر از آن خواب بیدار شود و دوباره بخوابد، خواب اول حساب می شود.

۱۶۳۲ اگر روزه دار در روز محتلم شود، واجب نیست فورا غسل کند.

۱۶۳۳ هرگاه در ماه رمضان بعد از اذان صبح بیدار شود و ببیند محتلم شده، اگرچه بداند پیش از اذان محتلم شده، روزه او صحیح است.

۱۶۳۴ کسی که می خواهد قضای روزه رمضان را بگیرد، هرگاه تا اذان صبح جنب بماند، اگر چه از روی عمد نباشد، روزه او باطل است.

۱۶۳۵ کسی که می خواهد قضای روزه رمضان را بگیرد، اگرچه بعد از اذان صبح بیدار شود و ببیند محتلم شده و بداند پیش از اذان محتلم شده است، چنانچه وقت

روزه تنگ است، مثلاً پنج روز روزه رمضان دارد، و پنج روز هم به رمضان مانده است، بعد از رمضان عوض آن را به جا آورد، و اگر وقت قضای روزه تنگ نیست روزه بگیرد.

۱۶۳۶ اگر در روزه واجبی غیر روزه رمضان و قضای آن، تا اذان صبح جنب بماند، روزه اش صحیح است، چه وقت آن معین باشد و چه نباشد.

۱۶۳۷ اگر زن پیش از اذان صبح از حیض یا نفاس پاک شود و عمدا غسل نکند، یا اگر وظیفه او تیمم است تیمم نکند، روزه اش باطل است.

۱۶۳۸ اگر زن پیش از اذان صبح از حیض یا نفاس پاک شود و برای غسل وقت نداشته باشد، چنانچه بخواهد روزه ماه رمضان یا قضای آن را بگیرد، باید تیمم نماید و روزه اش صحیح است، و اگر بخواهد روزه مستحب یا روزه واجب مثل روزه کفاره و روزه نذری بگیرد، اگرچه بدون تیمم هم روزه اش صحیح است، ولی احتیاط مستحب آن است که تیمم کند.

۱۶۳۹ اگر زن نزدیک اذان صبح از حیض یا نفاس پاک شود و برای هیچ کدام از غسل و تیمم وقت نداشته باشد، یا بعد از اذان بفهمد که پیش از اذان پاک شده، روزه او صحیح است، ولی اگر در وسعت وقت قضای رمضان را گرفته باشد، صحیح بودن آن اشکال دارد.

۱۶۴۰ اگر زن بعد از اذان صبح از خون حیض یا نفاس پاک شود، یا در بین روز خون حیض یا نفاس ببیند، اگر چه نزدیک مغرب باشد، روزه او باطل است.

۱۶۴۱ اگر زن غسل حیض یا نفاس را فراموش کند و بعد از یک روز یا چند روز یادش بیاید،

روزه هایی که گرفته صحیح است.

۱۶۴۲ اگر زن پیش از اذان صبح در ماه رمضان از حیض یا نفاس پاک شود و در غسل کردن کوتاهی کند و تا اذان غسل نکند و در تنگی وقت تیمم هم نکند، روزه اش باطل است. ولی چنانچه کوتاهی نکند، مثلا منتظر باشد که حمام زنانه شود، اگرچه سه مرتبه بخوابد و تا اذان غسل نکند، در صورتی که تیمم کند روزه او صحیح است.

۱۶۴۳ اگر زنی که در حال استحاضه است، غسل های خود را به تفصیلی که در احکام استحاضه در مساله به بعد گفته شد به جا آورد، روزه او صحیح است.

۱۶۴۴ کسی که مس میت کرده، یعنی جایی از بدن خود را به بدن میت رسانده، می تواند بدون غسل مس میت روزه بگیرد. و اگر در حال روزه هم میت را مس نماید، روزه او باطل نمی شود.

۸ – اماله کردن

۱۶۴۵ اماله کردن با چیز روان اگرچه از روی ناچاری و برای معالجه باشد، روزه را باطل می کند، ولی استعمال شیاف هایی که برای معالجه است اشکال ندارد، و احتیاط واجب آن است که از استعمال شیاف هایی که برای کیف کردن است، مثل شیاف تریاک یا برای تغذیه از این مجرا است، خودداری نمایند.

۹ – قی کردن

۱۶۴۶ هرگاه روزه دار عمدا قی کند – اگر چه به واسطه مرض و مانند آن ناچار باشد – روزه اش باطل می شود، ولی اگر سهوا یا بیاختیار قی کند، اشکال ندارد.

۱۶۴۷ اگر در شب چیزی بخورد که میداند به واسطه خوردن آن در روز بیاختیار قی می کند، احتیاط واجب آن است که روزه آن روز را قضا نماید.

۱۶۴۸ اگر روزه دار بتواند از قی کردن خودداری کند، چنانچه برای او ضرر و مشقت نداشته باشد، باید خودداری نماید.

۱۶۴۹ اگر مگس در گلوی روزه دار برود، چنانچه به قدری پایین رود که به فرو بردن آن خوردن نمی گویند، لازم نیست آن را بیرون آورد و روزه او صحیح است، واگر به این مقدار پایین نرود، باید آن را بیرون آورد، اگرچه موجب شود که قی کند و روزه اش باطل شود، و چنانچه فرو برد روزه اش باطل می شود، و بنابر احتیاط واجب باید کفاره جمع بدهد.

۱۶۵۰ اگر سهوا چیزی را فرو ببرد و پیش از رسیدن به شکم یادش بیاید که روزه است، چنانچه به قدری پایین رفته باشد که اگر آن را داخل شکم کند خوردن نمی گویند، لازم نیست آن را بیرون آورد و روزه او صحیح است.

۱۶۵۱ اگر یقین داشته باشد که به واسطه آروغ زدن چیزی از گلو بیرون می آید، نباید عمدا آروغ بزند،

ولی اگر یقین نداشته باشد اشکال ندارد.

۱۶۵۲ اگر آروغ بزنـد و بـدون اختیـار چیزی در گلو یـا دهـانش بیایـد آن را بیرون بریزد، و اگر بی اختیـار فرو رود، روزه اش صحیح است.

احکام چیزهایی که روزه را باطل می کند

۱۶۵۳ اگر انسان عمـدا و از روی اختیار کاری که روزه را باطل می کنـد، انجام دهد، روزه او باطل می شود و چنانچه از روی عمـد نباشـد اشـکال نـدارد، ولی جنب اگر بخوابد و به تفصـیلی که در مساله گفته شد تا اذان صـبح غسل نکند، روزه او باطل است.

۱۶۵۴ اگر روزه دار سـهوا یکی از کارهایی که روزه را باطل می کنـد انجام دهد و به خیال این که روزه اش باطل شده، عمدا دوباره یکی از آنها را به جا آورد، روزه او باطل می شود.

۱۶۵۵ اگر چیزی بـه زور در گلـوی روزه دار بریزنـد، یـا سـر او را به زور در آب فرو برنـد، روزه او باطـل نمی شـود، ولی اگر مجبورش کننـد که روزه خود را باطل کند مثلا به او بگویند اگر غذا نخوری ضـرر مالی یا جانی به تو می زنیم و خودش برای جلوگیری از ضرر، چیزی بخورد، روزه او باطل می شود.

۱۶۵۶ روزه دار نبایـد جایی برود که میدانـد چیزی در گلویش می ریزنـد یا مجبورش می کننـد که خودش روزه خود را باطل کنـد، اما اگر قصـد رفتن کند و نرود یا بعد از رفتن چیزی به خوردش ندهند، روزه او صـحیح است، و چنانچه از روی ناچاری کـاری که روزه را باطـل می کنـد انجام دهـد، روزه او باطل می شود، ولی اگر چیزی در گلویش بریزنـد، باطل شـدن روزه او محل اشکال است.

آنچه برای روزه دار مکروه است

۱۶۵۷ چند چیز برای روزه دار مکروه است و از آن جمله است:

دوا ریختن به چشم و سـرمه کشیدن در صورتی که مزه یا بوی آن به حلق برسد، انجام دادن هر کاری که مانند خون گرفتن و حمام رفتن باعث ضعف می شود، انفیه کشیدن اگر

نداند که به حلق می رسد و اگر بداند به حلق می رسد جایز نیست، بو کردن گیاه های معطر، نشستن زن در آب، استعمال شیاف، تر کردن لباسی که در بدن است، کشیدن دندان و هر کاری که به واسطه آن از دهان خون بیاید، مسواک کردن به چوب تر،

و نیز مکروه است انسان بدون قصد بیرون آمدن منی زن خود را ببوسد یا کاری کند که شهوت خود را به حرکت آورد، و اگر به قصد بیرون آمدن منی باشد، در صورتی که منی بیرون آید، روزه او باطل است.

جاهایی که قضا و کفاره واجب است

۱۶۵۸ اگر در روزه ماه رمضان عمدا قی کند یا در شب جنب شود و به تفصیلی که در مساله گفته شد سه مرتبه بیدار شود و بخوابد و تا اذان صبح بیدار نشود، فقط باید قضای آن روز را بگیرد، و چنانچه عمدا اماله کند یا سر زیر آب ببرد، بنابر احتیاط واجب باید کفاره هم بدهد، ولی اگر کار دیگری که روزه را باطل می کند عمدا انجام دهد، در صورتی که می دانسته آن کار روزه را باطل می کند، قضا و کفاره براو واجب می شود.

۱۶۵۹ اگر به واسطه ندانستن مساله کاری انجام دهد که روزه را باطل می کند، چنانچه می توانسته مساله را یاد بگیرد، بنابر احتیاط واجب کفاره بر او ثابت می شود، و اگر نمی توانسته مساله را یاد بگیرد یا اصلا ملتفت مساله نبوده یا یقین داشته که فلان چیز روزه را باطل نمی کند، کفاره بر او واجب نیست.

کفاره روزه

۱۶۶۰ کسی که کفاره روزه رمضان بر او واجب است، باید یک بنده آزاد کند یا به دستوری که در مساله بعد گفته می شود، دو ماه روزه بگیرد یا شصت فقیر را سیر کند یا به هر کدام، یک مد که تقریبا ده سیر است، طعام یعنی گندم یا جو و مانند اینها بدهد، و چنانچه اینها برایش ممکن نباشد، هر چند مد که می تواند به فقرا طعام بدهد و اگر نتواند طعام بدهد باید استغفار کند، اگر چه مثلا یک مرتبه بگوید:

«استغفرالله» ، و احتیاط واجب در فرض اخیر آن است که هر وقت بتواند، کفاره را بدهد.

۱۶۶۱ کسی که می خواهد دو ماه کفاره روزه رمضان را بگیرد، باید سی و یک روز آن

را پی در پی بگیرد، و اگر بقیه آن پی در پی نباشد، اشکال ندارد.

۱۶۶۲ کسی که می خواهد دو ماه کفاره روزه رمضان را بگیرد، نباید موقعی شروع کند که در بین سی و یک روز، روزی باشد که مانند عید قربان روزه آن حرام است.

۱۶۶۳ کسی که باید پی در پی روزه بگیرد، اگر در بین آن بدون عذر یک روز روزه نگیرد، یا وقتی شروع کند که در بین آن به روزی برسد که روزه آن واجب است، مثلاً به روزی برسد که نذر کرده آن روز را روزه بگیرد، باید روزه ها را از سر بگیرد.

۱۶۶۴ اگر در بین روزهایی که باید پی در پی روزه بگیرد، عذری مثل حیض یا نفاس یا سفری که در رفتن آن مجبور است، برای او پیش آید، بعد از برطرف شدن عذر واجب نیست روزه ها را از سر بگیرد، بلکه بقیه را بعد از برطرف شدن عذر بجا می آورد.

۱۶۶۵ اگر به چیز حرامی روزه خود را باطل کند، چه آن چیز اصلا حرام باشد مثل شراب و زنا، یا به جهتی حرام شده باشد مثل نزدیکی کردن با عیال خود در حال حیض، بنا بر احتیاط کفاره جمع بر او واجب می شود، یعنی باید یک بنده آزاد کند و دو ماه روزه بگیرد و شصت فقیر را سیر کند، یا به هر کدام آنها یک مد که تقریبا ده سیر است گندم یا جو یا نان و مانند اینها بدهد، و چنانچه هر سه برایش ممکن نباشد، هر کدام آنها را که ممکن است باید انجام دهد.

۱۶۶۶ اگر روزه دار دروغی را به خدا و پیغمبر صلی

الله علیه و آله و سلم نسبت دهد، کفاره جمع که تفصیل آن در مساله پیش گفته شد بنابر احتیاط بر او واجب می شود.

۱۶۶۷ اگر روزه دار در یک روز ماه رمضان چند مرتبه جماع کند، یک کفاره براو واجب است، ولی اگر جماع او حرام باشد یک کفاره جمع واجب می شود.

۱۶۶۸ اگر روزه دار در یک روز ماه رمضان چند مرتبه غیر جماع کار دیگری که روزه را باطل می کند انجام دهد، برای همه آنها یک کفاره کافی است.

۱۶۶۹ اگر روزه دار جماع حرام کند و بعد با حلال خود جماع نماید، یک کفاره جمع کافی است.

۱۶۷۰ اگر روزه دار کاری که حلال است و روزه را باطل می کند، انجام دهد، مثلا آب بیاشامد، و بعد کار دیگری که حرام است و روزه را باطل می کند انجام دهد، مثلا غذای حرامی بخورد، یک کفاره کافی است.

۱۶۷۱ اگر روزه دار آروغ بزند و چیزی در دهانش بیاید، چنانچه عمدا آن را فرو ببرد، روزه اش باطل است و باید قضای آن را بگیرد و کفاره هم بر او واجب می شود، و اگر خوردن آن چیز حرام باشد، مثلا موقع آروغ زدن خون یا غذایی که از صورت غذا بودن خارج شده به دهان او بیاید و عمدا آن را فرو برد، باید قضای آن روزه را بگیرد، و بنابر احتیاط کفاره جمع هم بر او واجب می شود.

۱۶۷۲ اگر نذر کند که روز معینی را روزه بگیرد، چنانچه در آن روز عمدا روزه خود را باطل کند، باید یک بنده آزاد نماید، یا دو ماه پی در پی روزه بگیرد، یا به شصت فقیر طعام دهد.

۱۶۷۳ اگر به گفته کسی که می گوید

مغرب شده افطار کند، و بعد بفهمد مغرب نبوده است، قضا و کفاره بر او واجب می شود. ولی اگر خبر دهنده عادل بوده، فقط قضای آن روزه واجب است.

۱۶۷۴ کسی که عمدا روزه خود را باطل کرده، اگر بعد از ظهر مسافرت کند، یا پیش از ظهر برای فرار از کفاره سفر نماید، کفاره از او ساقط نمی شود، بلکه اگر قبل از ظهر مسافرتی برای او پیش آمد کند، بنابر احتیاط کفاره بر او واجب است.

۱۶۷۵ اگر عمدا روزه خود را باطل کند، و بعد عذری مانند حیض یا نفاس یا مرض برای او پیدا شود، کفاره بر او واجب نیست.

۱۶۷۶ اگر یقین کند که روز اول ماه رمضان است، و عمدا روزه خود را باطل کند، بعد معلوم شود که آخر شعبان بوده، کفاره بر او واجب نیست.

۱۶۷۷ اگر انسان شک کند که آخر رمضان است یا اول شوال، و عمدا روزه خود را باطل کند، بعد معلوم شود اول شوال بوده، کفاره بر او واجب نیست.

۱۶۷۸ اگر روزه دار در ماه رمضان با زن خود که روزه دار است جماع کند، چنانچه زن را مجبور کرده باشد، کفاره روزه خودش و روزه زن را باید بدهد، و اگر زن به جماع راضی بوده، بر هر کدام یک کفاره واجب می شود.

۱۶۷۹ اگر زنی شوهر خود را مجبور کند که جماع نماید، یا کار دیگری که روزه را باطل می کند انجام دهد، واجب نیست که کفاره روزه شوهر را بدهد.

۱۶۸۰ اگر روزه دار در ماه رمضان با زن خود که روزه دار است جماع کند، چنانچه به طوری زن را مجبور کرده باشد که از خود اختیاری نداشته باشد،

و در بین جماع زن راضی شود، باید مرد دو کفاره و زن یک کفاره بدهد، و اگر با اراده و اختیار عمل را انجام دهد، اگرچه مجبورش کرده باشد، مرد باید کفاره خودش و زن را بدهد.

۱۶۸۱ اگر روزه دار در ماه رمضان با زن روزه دار خود که خواب است جماع نماید، یک کفاره بر او واجب می شود، و روزه زن صحیح است و کفاره هم بر او واجب نیست.

۱۶۸۲ اگر مرد زن خود را مجبور کند که غیر جماع کار دیگری که روزه را باطل می کند به جا آورد، کفاره زن را نباید بدهد، و بر خود زن هم کفاره واجب نیست.

۱۶۸۳ کسی که به واسطه مسافرت یا مرض روزه نمی گیرد، نمی تواند زن روزه دار خود را مجبور به جماع کند، ولی اگر او را مجبور نماید، بنابر احتیاط باید کفاره اش را بدهد.

۱۶۸۴ انسان نباید در به جا آوردن کفاره کوتاهی کند، ولی لازم نیست فورا آن را انجام دهد.

۱۶۸۵ اگر کفاره بر انسان واجب شود و چند سال آن را به جا نیاورد، چیزی بر آن اضافه نمی شود.

۱۶۸۶ کسی که باید برای کفاره یک روز شصت فقیر را طعام بدهد، اگر به شصت فقیر دسترسی دارد، نباید به هر کدام از آنها بیشتر از یک مد که تقریبا ده سیر است طعام بدهد، یا یک فقیر را بیشتر از یک مرتبه سیر نماید، ولی چنانچه انسان اطمینان داشته باشد که فقیر طعام را به عیالات خود می دهد یا به آنها می خوراند، می تواند برای هر یک از عیالات فقیر اگرچه صغیر باشند یک مد به آن فقیر بدهد.

۱۶۸۷ کسی که قضای روزه رمضان را گرفته،

اگر بعد از ظهر عمدا کاری که روزه را باطل می کند انجام دهد، باید به ده فقیر هر کدام یک مد که تقریبا ده سیر است طعام بدهد، و اگر نمی تواند بنابر احتیاط واجب باید سه روز پی در پی روزه بگیرد.

جاهایی که فقط قضای روزه واجب است

۱۶۸۸ در چند صورت فقط قضای روزه بر انسان واجب است، و کفاره واجب نیست:

اول: آنکه روزه دار در روز ماه رمضان عمدا قی کند.

دوم:

آنکه در شب ماه رمضان جنب باشد و به تفصیلی که در مساله گفته شد تا اذان صبح از خواب سوم بیدار نشود.

سوم:

عملی که روزه را باطل می کند به جا نیاورد، ولی نیت روزه نکند یار یا کند، یا قصد کند که روزه نباشد.

چهارم:

آنکه در ماه رمضان غسل جنابت را فراموش کند، و با حال جنابت یک روز یا چند روز روزه بگیرد.

پنجم:

آنکه در ماه رمضان بدون این که تحقیق کند صبح شده یا نه، کاری که روزه را باطل می کند انجام دهد، بعد معلوم شود صبح بوده و نیز اگر بعد از تحقیق با این که گمان دارد صبح شده، کاری که روزه را باطل می کند انجام دهد بعد معلوم شود صبح بوده قضای آن روزه بر او واجب است. ولی اگر بعد از تحقیق گمان یا یقین کند که صبح شده و چیزی بخورد، و بعد معلوم شود صبح بوده، قضا واجب نیست، بلکه اگر بعد از تحقیق شک کند که صبح شده یا نه و کاری که روزه را باطل می کند انجام دهد بعد معلوم شود صبح بوده، قضا واجب نیست.

ششم:

آنکه کسی بگوید صبح نشده و انسان به گفته او کاری که روزه را باطل می کند انجام

هد، بعد معلوم شود صبح بوده است.

هفتم:

آنکه کسی بگوید صبح شده و انسان به گفته او یقین نکند، یا خیال کند شوخی می کند و کاری که روزه را باطل می کند انجام دهد، بعد معلوم شود صبح بوده است. هشتم:

آنکه به گفته کس دیگر که عادل باشد افطار کند، بعد معلوم شود مغرب نبوده است

نهم:

آنکه در هوای صاف به واسطه تاریکی یقین کند که مغرب شده و افطار کند، بعد معلوم شود مغرب نبوده است. ولی اگر در هوای ابر به گمان این که مغرب شده افطار کند، بعد معلوم شود مغرب نبوده، قضا لازم نیست.

دهم:

آنکه برای خنک شدن، یا بی جهت مضمضه کند، یعنی آب در دهان بگرداند و بیاختیار فرو رود، ولی اگر فراموش کند که روزه است و آب را فرو دهد، یا برای وضو مضمضه کند و بیاختیار فرو رود، قضا بر او واجب نیست.

۱۶۸۹ اگر غیر آب چیز دیگری را در دهان ببرد و بیاختیار فرو رود، یا آب داخل بینی کند و بیاختیار فرو رود، قضا بر او واجب نیست.

۱۶۹۰ مضمضه زیاد برای روزه دار مکروه است، و اگر بعد از مضمضه بخواهد آب دهان را فرو برد، بهتر است سه مرتبه آب دهان را بیرون بریزد.

۱۶۹۱ اگر انسان بداند که به واسطه مضمضه، بیاختیار یا از روی فراموشی آب وارد گلویش می شود، نباید مضمضه کند.

۱۶۹۲ اگر در ماه رمضان بعد از تحقیق یقین کند که صبح نشده و کاری که روزه را باطل می کند انجام دهد، بعد معلوم شود صبح بوده، قضا لازم نیست.

۱۶۹۳ اگر انسان شک کند که مغرب شده یا نه، نمی تواند افطار کند، ولی اگر شک کند

که صبح شده یا نه، پیش از تحقیق هم می تواند کاری که روزه را باطل می کند انجام دهد.

احکام روزه قضا

۱۶۹۴ اگر دیوانه عاقل شود، واجب نیست روزه های وقتی را که دیوانه بوده قضا نماید.

۱۶۹۵ اگر کافر مسلمان شود، واجب نیست روزه های وقتی را که کافر بوده قضا نماید، ولی اگر مسلمانی کافر شود و دوباره مسلمان گردد، روزه های وقتی را که کافر بوده باید قضا نماید.

۱۶۹۶ روزهای که از انسان به واسطه مستی فوت شده باید قضا نماید، اگرچه چیزی را که به واسطه آن مست شده برای معالجه خورده باشد، بلکه اگر نیت روزه کرده و مست شده و در حال مستی روزه را ادامه داده تا از مستی خارج شده باشد، بنا بر احتیاط واجب باید روزه آن روز را تمام کند و بعدا قضا نماید.

۱۶۹۷ اگر برای عذری چند روز روزه نگیرد و بعد شک کند که چه وقت عذر او برطرف شده، می تواند مقدار کمتر را که احتمال می دهد روزه نگرفته قضا نماید، مثلا کسی که پیش از ماه رمضان مسافرت کرده و نمیداند

پنجم رمضان از سفر برگشته یا ششم، می تواند پنج روز روزه بگیرد. و نیز کسی هم که نمیداند چه وقت عذر برایش پیدا شده، می تواند مقدار کمتر را قضا نماید، مثلا اگر در آخرهای ماه رمضان مسافرت کند و بعد از رمضان برگردد و نداند که بیست و پنجم رمضان مسافرت کرده یا بیست و ششم، می تواند مقدار کمتر یعنی پنج روز را قضا کند.

۱۶۹۸ اگر از چند ماه رمضان روزه قضا داشته باشد، قضای هر کدام را که اول بگیرد مانعی ندارد، ولی اگر وقت قضای رمضان آخر

تنگ باشد، مثلا پنج روز از رمضان آخر قضا داشته باشد و پنج روز هم به رمضان مانده باشد، باید اول، قضای رمضان آخر را بگیرد.

۱۶۹۹ اگر قضای روزه چند رمضان بر او واجب باشد، و در نیت معین نکند روزهای را که می گیرد قضای کدام رمضان است، قضای سال اول حساب می شود.

۱۷۰۰ کسی که قضای روزه رمضان را گرفته، اگر وقت قضای روزه او تنگ نباشد، می تواند پیش از ظهر روزه خود را باطل نماید.

۱۷۰۱ اگر قضای روزه ماه رمضان شخص دیگری را گرفته باشد،

۱۷۰۲ اگر به واسطه مرض یا حیض یا نفاس، روزه رمضان را نگیرد و پیش از تمام شدن رمضان بمیرد، لازم نیست روزه هایی را که نگرفته، برای او قضا کنند، اگر چه مستحب است.

۱۷۰۳ اگر به واسطه مرضی روزه رمضان را نگیرد و مرض او تا رمضان سال بعد طول بکشد، قضای روزه هایی را که نگرفته بر او واجب نیست، و باید برای هر روز یک مد که تقریبا ده سیر است طعام، یعنی گندم یا جو و مانند اینها به فقیر بدهد. ولی اگر به واسطه عذر دیگری، مثلا برای مسافرت روزه نگرفته باشد و عذر او تا رمضان بعد باقی بماند، روزه هایی را که نگرفته، باید قضا کند، و احتیاط مستحب آن است که برای هر روز یک مد طعام هم به فقیر بدهد.

۱۷۰۴ اگر به واسطه مرضی روزه رمضان را نگیرد و بعد از رمضان مرض او برطرف شود ولی عذر دیگری پیدا کند که نتواند تا رمضان بعد قضای روزه را بگیرد، باید روزه هایی را که نگرفته، قضا نماید. و نیز اگر در ماه رمضان غیر

مرض، عـذر دیگری داشته باشـد و بعـد از رمضـان آن عـذر برطرف شود و تـا رمضان سال بعـد به واسـطه مرض نتوانـد روزه بگیرد، روزه هایی را که نگرفته، باید قضا کند.

۱۷۰۵ اگر در ماه رمضان به واسطه عـذری روزه نگیرد و بعـد از رمضان عـذر او برطرف شود و تا رمضان آینـده عمـدا قضای روزه را نگیرد، باید روزه را قضا کند و برای هر روز یک مد گندم یا جو و مانند اینها هم به فقیر بدهد.

۱۷۰۶ اگر در قضای روزه کوتاهی کنـد تا وقت تنگ شود و در تنگی وقت عذری پیدا کند، باید قضا را بگیرد و برای هر روز یک مـد گنـدم یا جو وماننـد اینها به فقیر بدهـد، بلکه اگر موقعی که عذر دارد، تصـمیم داشـته باشد که بعد از برطرف شدن عـذر روزه های خود را قضا کند، و پیش از آن که قضا نماید در تنگی وقت عذر پیدا کند، باید قضای آن را بگیرد، و احتیاط واجب آن است که برای هر روز هم یک مد غذا به فقیر بدهد.

۱۷۰۷ اگر مرض انسان چنـد سال طول بکشـد، بعـد از آن که خوب شـد اگر تا رمضان آینـده به مقدار قضا وقت داشـته باشد، بایـد قضای رمضان آخر را بگیرد و برای هر روز از سال های پیش یک مـد که تقریبا ده سـیر است، طعام یعنی گنـدم یا جو و مانند اینها به فقیر بدهد.

۱۷۰۸ کسی که باید برای هر روز یک مد طعام به فقیر بدهد، می تواند کفاره چند روز را به یک فقیر بدهد.

۱۷۰۹ اگر قضای روزه رمضان را چند سال تاخیر بیندازد، باید قضا را

بگیرد و برای هر روز یک مد طعام به فقیر بدهد.

۱۷۱۰ اگر روزه رمضان را عمدا نگیرد، باید قضای آن را به جا آورد و برای هر روز دو ماه روزه بگیرد، یا به شصت فقیر طعام بدهد، یا یک بنده آزاد کند. و چنانچه تا رمضان آینده قضای آن روزه را به جا نیاورد، برای هر روز نیز دادن یک مد طعام لازم است.

۱۷۱۱ اگر روزه رمضان را عمدا نگیرد و در روز کاری که روزه را باطل می کند انجام دهد، مثلا چند مرتبه جماع کند، یک کفاره کافی است.

۱۷۱۲ بعد از مرگ پدر، پسر بزرگتر باید قضای نماز و روزه او را به تفصیلی که در مساله گفته شد به جا آورد، ولی قضای روزه مادر بر پسر واجب نیست.

۱۷۱۳ اگر پدر غیر از روزه رمضان، روزه واجب دیگری را مانند روزه نذر نگرفته باشد، باید پسر بزرگتر قضا نماید.

احکام روزه مسافر

۱۷۱۴ مسافری که باید نمازهای چهار رکعتی را در سفر دو رکعت بخواند، نباید روزه بگیرد. و مسافری که نمازش را تمام می خواند، مثل کسی که شغلش مسافرت، یا سفر او سفر معصیت است، باید در سفر روزه بگیرد.

۱۷۱۵ مسافرت در ماه رمضان اشکال ندارد، ولی اگر برای فرار از روزه باشد، مکروه است.

۱۷۱۶ اگر غیر روزه رمضان روزه معین دیگری بر انسان واجب باشد، بنا بر احتیاط واجب نباید در آن روز مسافرت کند، و اگر در سفر باشد، باید قصد کند که ده روز در جایی بماند و آن روز را روزه بگیرد، ولی اگر نذر کرده باشد روز معینی را روزه بگیرد، می تواند در آن روز مسافرت نماید.

۱۷۱۷ اگر نذر

کند روزه بگیرد و روز آن را معین نکند، نمی تواند آن را در سفر به جا آورد. ولی چنانچه نذر کند که روز معینی را در سفر روزه بگیرد، باید آن را در سفر به جا آورد. و نیز اگر نذر کند روز معینی را چه مسافر باشد یا نباشد، روزه بگیرد، باید آن روز را اگرچه مسافر باشد روزه بگیرد.

۱۷۱۸ مسافر می تواند برای خواستن حاجت، سه روز در مدینه طیبه روزه مستحبی بگیرد.

۱۷۱۹ کسی که نمیداند روزه مسافر باطل است، اگر در سفر روزه بگیرد و در بین روز مساله را بفهمد، روزه اش باطل می شود، و اگر تا مغرب نفهمد، روزه اش صحیح است.

۱۷۲۰ اگر فراموش کند که مسافر است، یا فراموش کند که روزه مسافر باطل می باشد و در سفر روزه بگیرد، روزه او باطل است.

۱۷۲۱ اگر روزه دار بعد از ظهر مسافرت نماید، باید روزه خود را تمام کند، و اگر پیش از ظهر مسافرت کند، وقتی به حد ترخص برسد، یعنی به جایی برسد که دیوار شهر را نبیند و صدای اذان آن را نشنود، باید روزه خود را باطل کند، و اگر پیش از آن روزه را باطل کند، بنابر احتیاط کفاره نیز بر او واجب است.

۱۷۲۲ اگر مسافر پیش از ظهر به وطنش برسد، یا به جایی برسد که می خواهد ده روز در آن جا بماند، چنانچه کاری که روزه را باطل می کند انجام نداده، باید آن روز را روزه بگیرد، و اگر انجام داده روزه آن روز بر او واجب نیست.

۱۷۲۳ اگر مسافر بعد از ظهر به وطنش برسد، یا به جایی برسد که می خواهد ده روز در آن جا

بماند، نباید آن روز را روزه بگیرد.

۱۷۲۴ مسافر و کسی که از روزه گرفتن عذر دارد، مکروه است در روز ماه رمضان جماع نماید و در خوردن و آشامیدن کاملا خود را سیر کند.

کسانی که روزه بر آنها واجب نیست

۱۷۲۵ کسی که به واسطه پیری نمی تواند روزه بگیرد، یا برای او مشقت دارد، روزه بر او واجب نیست، ولی در صورت دوم باید برای هر روز یک مد که تقریبا ده سیر است گندم یا جو و مانند اینها به فقیر بدهد.

۱۷۲۶ کسی که به واسطه پیری روزه نگرفته، اگر بعد از ماه رمضان بتواند روزه بگیرد، بنابر احتیاط واجب باید قضای روزهایی را که نگرفته به جا آورد.

۱۷۲۷ اگر انسان مرضی دارد که زیاد تشنه می شود و نمی تواند تشنگی را تحمل کند، یا برای او مشقت دارد، روزه بر او واجب نیست. ولی در صورت دوم باید برای هر روز یک مد گندم یا جو و مانند اینها به فقیر بدهد. و احتیاط واجب آن است که بیشتر از مقداری که ناچار است آب نیاشامد، و چنانچه بعد بتواند روزه بگیرد، بنابر احتیاط واجب باید روزه هایی را که نگرفته قضا نماید.

۱۷۲۸ زنی که زاییدن او نزدیک است و روزه برای حملش ضرر دارد، روزه بر او واجب نیست، و باید برای هر روز یک مد طعام، یعنی گندم یا جو و مانند اینها به فقیر بدهد. و نیز اگر روزه برای خودش ضرر دارد، روزه بر او واجب نیست. و بنابر احتیاط واجب باید برای هر روز یک مد طعام به فقیر بدهد، ودر هر دو صورت روزه هایی را که نگرفته باید قضا نماید.

۱۷۲۹ زنی که بچه شیر می دهد

و شیر او کم است، چه مادر بچه یا دایه او باشد، یا بی اجرت شیر دهد، اگر روزه برای بچه ای که شیر می دهد ضرر دارد، روزه براو واجب نیست و باید برای هر روز یک مد طعام، یعنی گندم یا جو و مانند اینها به فقیر بدهد. و نیز اگر برای خودش ضرر دارد، روزه بر او واجب نیست، و بنابر احتیاط واجب باید برای هر روز یک مد طعام به فقیر بدهد و در هر دو صورت روزه هایی را که نگرفته باید قضا نماید. ولی اگر کسی پیدا شود که بی اجرت بچه را شیر دهد، یا برای شیر دادن بچه از پدر یا مادر بچه یا از کس دیگر که اجرت او را بدهد اجرت بگیرد، احتیاط واجب آن است که بچه را به او بدهد و روزه بگیرد.

راه ثابت شدن اول ماه

۱۷۳۰ اول ماه به پنج چیز ثابت می شود:

اول: آنکه خود انسان ماه را ببیند.

دوم:

عدهای که از گفته آنان یقین پیدا می شود بگویند ماه را دیده ایم. و همچنین است هر چیزی که به واسطه آن یقین پیدا شود.

سوم:

دو مرد عادل بگویند که در شب ماه را دیده ایم، ولی اگر صفت ماه را بر خلاف یکدیگر بگویند، یا شهادتشان خلاف واقع باشد، مثل این که بگویند داخل دایره ماه طرف افق بود، اول ماه ثابت نمی شود. اما اگر در تشخیص بعضی خصوصیات اختلاف داشته باشند، مثل آن که یکی بگوید ماه بلند بود و دیگری بگوید نبود، به گفته آنان اول ماه ثابت می شود.

چهارم:

سی روز از اول ماه شعبان بگذرد که به واسطه آن اول ماه رمضان ثابت می شود، و سی روز از اول رمضان بگذرد

که به واسطه آن اول ماه شوال ثابت می شود.

پنجم:

حاکم شرع حکم کند که اول ماه است.

۱۷۳۱ اگر حاکم شرع حکم کند که اول ماه است، کسی هم که تقلید او را نمی کند، باید به حکم او عمل نماید، ولی کسی که میداند حاکم شرع اشتباه کرده، نمی تواند به حکم او عمل نماید.

۱۷۳۲ اول ماه با پیشگویی منجمین ثابت نمی شود، ولی اگر انسان از گفته آنان یقین پیدا کند، باید به آن عمل نماید.

۱۷۳۳ بلند بودن ماه یا دیر غروب کردن آن، دلیل نمی شود که شب پیش، شب اول ماه بوده است.

۱۷۳۴ اگر اول ماه رمضان برای کسی ثابت نشود و روزه نگیرد، چنانچه دو مرد عادل بگویند که شب پیش ماه را دیده ایم، باید روزه آن روز را قضا نماید.

۱۷۳۵ اگر در شهری اول ماه ثابت شود، برای مردم شهر دیگر فایده ندارد، مگر آن دو شهر با هم نزدیک باشند، یا انسان بداند که افق آنها یکی است.

۱۷۳۶ اول ماه به تلگراف ثابت نمی شود، مگر دو شهری که از یکی به دیگری تلگراف کرده اند نزدیک یا هم افق باشند و انسان بداند تلگراف از روی حکم حاکم شرع یا شهادت دو مرد عادل بوده است.

۱۷۳۷ روزی را که انسان نمیداند آخر رمضان است یا اول شوال، باید روزه بگیرد، ولی اگر پیش از مغرب بفهمد که اول شوال است، باید افطار کند.

۱۷۳۸ اگر زندانی نتواند به ماه رمضان یقین کند، باید به گمان عمل نماید، و اگر آن هم ممکن نباشد، هر ماهی را که روزه بگیرد صحیح است. و بنابر احتیاط واجب باید بعد از گذشتن یازده ماه از ماهی که روزه گرفته،

دوباره یک ماه روزه بگیرد. ولی اگر بعد گمان پیدا کرد، باید به آن عمل نماید.

روزه های حرام و مکروه

۱۷۳۹ روزه عید فطر و قربان حرام است، و نیز روزی را که انسان نمیداند آخر شعبان است یا اول رمضان، اگر به نیت اول رمضان روزه بگیرد، حرام می باشد.

۱۷۴۰ اگر زن به واسطه گرفتن روزه مستحبی حق شوهرش از بین برود، و همچنین اگر شوهر او را از گرفتن روزه مستحبی جلوگیری کند، بنابر احتیاط واجب باید خودداری کند.

۱۷۴۱ روزه مستحبی اولاد اگر اسباب اذیت پدر و مادر یا جد شود، جایز نیست، بلکه اگر اسباب اذیت آنان نشود، ولی او را از گرفتن روزه مستحبی جلوگیری کنند، احتیاط واجب آن است که روزه نگیرد.

۱۷۴۲ اگر پسر بدون اجازه پدر روزه مستحبی بگیرد، و در بین روز پدر او را نهی کند، باید افطار کند.

۱۷۴۳ کسی که میداند روزه برای او ضرر ندارد، اگرچه دکتر بگوید ضرر دارد، باید روزه بگیرد. و کسی که یقین یا گمان دارد که روزه برایش ضرر دارد، اگرچه دکتر بگوید ضرر ندارد، باید روزه نگیرد، و اگر روزه بگیرد، صحیح نیست، مگر آن که به قصد قربت بگیرد و بعد معلوم شود ضرر نداشته.

۱۷۴۴ اگر انسان احتمال بدهد که روزه برایش ضرر دارد و از آن احتمال ترس برای او پیدا شود، چنانچه احتمال او در نظر مردم به جا باشد، نباید روزه بگیرد، و اگر روزه بگیرد صحیح نیست، مگر آن که به قصد قربت گرفته باشد و بعد معلوم شود ضرر نداشته.

۱۷۴۵ کسی که عقیده اش این است که روزه برای او ضرر ندارد، اگر روزه بگیرد و بعد از مغرب

بفهمد روزه برای او ضرر داشته، باید قضای آن را به جا آورد.

۱۷۴۶ غیر از روزه هایی که گفته شد، روزه های حرام دیگری هم هست که در کتاب های مفصل گفته شده است.

۱۷۴۷ روزه روز عاشورا و روزی که انسان شک دارد روز عرفه است یا عید قربان، مکروه است.

روزه های مستحب

۱۷۴۸ روزه تمام روزهای سال غیر از روزه های حرام و مکروه که گفته شد مستحب است. و برای بعضی از روزها بیشتر سفارش شده است، که از آن جمله است:

۱ - پنجشنبه اول و پنجشنبه آخر هر ماه، و چهارشنبه اولی که بعد از روز دهم ماه است. و اگر کسی اینها را به جا نیاورد مستحب است قضا نماید، و چنانچه اصلا نتواند روزه بگیرد، مستحب است برای هر روز یک مد طعام یا ۶/۲۱ نخود نقره به فقیر بدهد.

۲ - سیزدهم و چهاردهم و پانزدهم هر ماه.

۳ - تمام ماه رجب و شعبان و بعضی از این دو ماه اگر چه یک روز باشد.

۴ - روز عید نوروز، روز بیست و پنجم و بیست و نهم ذیقعده، روز اول تا روز نهم ذیحجه، روز عرفه ولی اگر به واسطه ضعف روزه، نتواند دعاهای روز عرفه را بخواند، روزه آن روز مکروه است، عید سعید غدیر ۸۱ ذیحجه روز اول و سوم محرم، میلاد مسعود پیغمبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم، ۷۱ ربیع الاول روز مبعث حضرت رسول اکرم صلی الله علیه و آله و سلم، ۷۲ رجب و اگر کسی روزه مستحبی بگیرد واجب نیست آن را به آخر برساند، بلکه اگر برادر مؤمنش او را به غذا دعوت کند، مستحب است

دعوت او را قبول کند، و در بین روز افطار نماید.

مواردی که مستحب است انسان از کارهایی که روزه را باطل می کند خودداری نماید

۱۷۴۹ برای شش نفر مستحب است در ماه رمضان اگر چه روزه نیستند از کارهای که روزه را باطل می کند خوداری نمایند:

اول: مسافری که در سفر، کاری که روزه را باطل می کند انجام داده باشد و پیش از ظهر به وطنش یا به جایی که می خواهد ده روز بماند، برسد.

دوم:

مسافری که بعد از ظهر به وطنش یا به جایی که می خواهد ده روز در آن جا بماند برسد.

سوم:

مریضی که پیش از ظهر خوب شود و کاری که روزه را باطل می کند انجام داده باشد.

چهارم:

مریضی که بعد از ظهر خوب شود.

پنجم:

زنی که در بین روز از خون حیض یا نفاس پاك شود.

ششم:

کافری که در روز ماه رمضان مسلمان شود.

۱۷۵۰ مستحب است روزه دار نماز مغرب و عشا را پیش از افطار کردن بخواند، ولی اگر کسی منتظر اوست یا میل زیادی به غذا دارد که نمی تواند با حضور قلب نماز بخواند، بهتر است اول افطار کند. ولی به قدری که ممکن است نماز را در وقت فضیلت آن به جا آورد.

۴ – روزه از نظر قرآن کریم

روزه از نظر قرآن

سوره بقره، آیات ۵۸۱ – ۳۸۱ یا ایها الذین آمنوا کتب علیکم الصیام کما کتب علی الذین من قبلکم لعلکم تتقون. (۱۸۳)

ایاما معـدودات فمن کان منکم مریضا او علی سـفر فعـده من ایام اخر و علی الـذین یطیقونه فدیه طعام مسـکین فمن تطوع خیرا فهو خیر له و ان تصوموا خیر لکم ان کنتم تعلمون. (۱۸۴)

شهر رمضان الذی انزل فیه القرآن هدی للناس و بینات من الهدی و الفرقان فمن شهد منکم الشهر

فلیصمه و من کان مریضا او علی سفر فعده من ایام اخر یرید الله بکم الیسر و لا یرید بکم العسر و لتکملوا العده و لتکبروا الله علی ما هدیکم و لعلکم تشکرون. (۱۸۵)

ترجمه آیات ای کسانی که ایمان آورده اید روزه بر شما واجب شده همانطور که بر اقوام قبل از شما واجب شده بود شاید با تقوا شوید (۱۸۳).

و این روزهائی چند است پس هر کس از شما مریض و یا مسافر باشد باید ایامی دیگر به جای آن بگیرید و اما کسانی که به هیچ وجه نمی توانند روزه بگیرند عوض روزه برای هر روز یک مسکین طعام دهند و اگر کسی عمل خیری را داوطلبانه انجام دهد برایش بهتر است و اینکه روزه بگیرید برایتان خیر است اگر بنای عمل کردن دارید (۱۸۴).

و آن ایام کوتاه ماه رمضان است که قرآن در آن نازل شده تا هدایت مردم و بیاناتی از هدایت و جدا سازنده حق از باطل باشد پس هر کس این ماه را درک کرد باید روزه اش بگیرد و هر کس مریض و یا مسافر باشد به جای آن چند روزی از ماه های دیگر بگیرد خدا برای شما آسانی و سهولت را خواسته و دشواری نخواسته و منظور اینست که عده سی روزه ماه را تکمیل کرده باشید و خدا را در برابر اینکه هدایتتان کرد تکبیر گفته و شاید شکرگزاری کرده باشید (۱۸۵).

ویژگی های بیانی آیات تشریع روزه

سیاق این سه آیه دلالت دارد بر اینکه:

اولاـ هر سه با هم نازل شده اند، برای اینکه ظرف (ایام) در ابتدای آیه دوم متعلق به کلمه (صیام) در آیه اول است و جمله (شهر رمضان) در آیه سوم

یـا خبر اسـتبرای مبتـدائی حـذف شـده که عبـارت است از ضـمیری که به کلمه (ایامـا) بر می گردد، و تقـدیر جمله (هی شـهر رمضان) است و یا مبتدائی استبرای خبری که حذف شده و تقدیرش «شهر رمضان هو الذی کتب علیکم صیامه» است و یا بدل از کلمه صـیام در جمله (کتب علیکم الصـیام) در آیه اول است، و به هر تقـدیر جمله (شـهر رمضان) بیان و توضـیحی اسـتبرای روشن کردن جمله (ایامـا معـدودات) ایام معـدوده ای که روزه در آنها واجب شـده. پس به دلیلی که ذکر شـد آیات سـهگانه مورد بحث به هم متصل، و نظیر کلام واحدی است که یک غرض را دربردارد، و آن غرض عبارت است از بیان وجوب روزه مـاه رمضان. و ثانیا دلالت دارد بر اینکه قسـمتی از گفتار این سه آیه به منزله توطئه و زمینه چینی برای قسـمت دیگر آن است، یعنی دو آیه اول به منزله مقـدمه اسـتبرای آیه سوم، چون در آیه سوم تکلیفی واجب می شود که صاحب کلام، اطمینان ندارد از اینکه شـنونده از اطاعت آن سـرپیچی نکند، برای اینکه تکلیف نامبرده تکلیفی است که بالطبع برای مخاطب، شاق و سنگین است، و به این منظور، دو آیه اول از جملاتی ترکیب شده که هیچ یک از آنها از هدایت ذهن مخاطب به تشریع روزه رمضان خالی نیست، بلکه در همه آنها به تدریج ذهن شـنونده را به سوی آن توجه میدهد، و به این وسـیله استیحاش و اضـطراب ذهن او را از بین می برد، و در نتیجه علاقمند به روزه می کند، تا با اشاره به تخفیف و تسهیلی که در تشریع این حکم رعایت

شده، و نیز با ذکر فوائد و خیر دنیوی و اخروی که در آن است، حدت و شدت دلخواهی و استکبار او را بشکنند.

و به همین جهت بعد از آنکه در جمله «یا ایها الذین آمنوا کتب علیکم الصیام» ، مساله وجوب روزه بر مسلمانان را خاطرنشان کرد، بلافاصله فرمود:

«کما کتب علی الذین من قبلکم»

و فهمانید که شما مسلمانان نباید از تشریع روزه وحشت کنید، و آن را گران بشمارید، چون این حکم منحصر به شما نبوده، بلکه حکمی است که در امت های سابق نیز تشریع شده بود. (لعلکم تتقون)، یعنی علاوه بر اینکه عمل به این دستور، همان فائدهای را دارد که شما به امید رسیدن به آن ایمان آوردید، و آن، عبارت است از تقوا، و علاوه بر این، این عمل که گفتیم در آن، امید تقوا برای شما هست، همچنانکه برای امت های قبل از شما بود، عملی نیست که تمامی اوقات شما را و حتی بیشتر اوقاتتان را بگیرد، بلکه عملی است که در ایامی قلیل و معدود انجام می شود، (ایاما معدودات) آری نکره (و بدون الف و لام) آمدن کلمه (ایاما) دلالت بر ناچیزی ایام دارد، و در اینکه ایام را به وصف معدود توصیف کرد، خود اشعاری است به اهمیت نداشتن آن، همچنانکه همین توصیف در آیه:

«و شروه بثمن بخس دراهم معدوده» (۱)

می فهماند که یوسف ع را به چند درهم ناچیز فروختند. علاوه بر اینکه ما در تشریع این حکم رعایت اشخاصی را هم که این تکلیف برایشان طاقت فرسا است کردهایم، و اینگونه افراد باید به جای روزه فدیه بدهند، آنهم فدیه مختصری که همه بتوانند بدهند، و آن

عبارت است از طعام یک مسکین.

«فمن کان منکم مریضا او علی سفر - تا جمله - فدیه طعام مسکین» و وقتی این عمل هم خیر شما را دربردارد، و هم تا جائی که ممکن بوده رعایت آسانی آن شده خیر شما در این است که به طوع و رغبت خود روزه را بیاورید، و بدون کراهت و سنگینی و بیپروا انجامش دهید، «فمن تطوع خیرا فهو خیر له» برای اینکه عمل نیک را به طوع و رغبت انجام دادن بهتر است، از اینکه به کراهت انجام دهند. بنابر آنچه گفته شد زمینه گفتار در دو آیه اول مقدمه استبرای آیه سوم که می فرماید:

«فمن شهد منکم الشهر فلیصمه ... الخ» ، و بنا بر این پس جمله ی «کتب علیکم الصیام» در آیه اول جمله ای استخبری که می خواهد از تحقق چنین تکلیفی خبر دهد، نه اینکه در همین جمله تکلیف کرده باشد، آنطور که در آیه شریفه: «یا ایها الذین آمنوا کتب علیکم القصاص فی القتلی» (۲)

و آیه ی «کتب علیکم اذا حضر احدکم الموت ان ترک خیرا الوصیه للوالدین و الاقربین» (۳)

تکلیف کرده چون هر چند در هر سه آیه تعبیر به (کتب علیکم) آمده، لیکن بین قصاص در مورد کشتگان - در آیه دوم - و وصیت به والدین و اقرباء - در آیه سوم، و بین مساله صیام - در آیه مورد بحث فرق است، و آن این است که قصاص در قتلی امری است سازگار با حس انتقام جوئی امری است که دل های صاحبان خون تشنه آن است، صاحبان خون به حکم غریزه و طبیعت نمی توانند قاتل عزیز و پاره تن خود را زنده

و سالم ببینند، و نمی توانند این معنا را تحمل کنند که نسبت به جنایتی که به ایشان شده بی اعتنائی شود، و همچنین وصیت و سفارش والدین و خویشان که مطابق با حس ترحم و شفقت و رافت به ارحام است، آنهم در هنگامی که می خواهد بوسیله مرگ برای همیشه از آنان جدا شود. پس قصاص و وصیت دو حکم مقبول به طبع، و موافق با مقتضای طبیعت آدمی است، و انشاء آن احتیاج به مقدمه و زمینه چینی ندارد، به خلاف حکم روزه که عبارت است از محرومیت نفوس از بزرگترین مشتهیات، و مهمترین تمایلاتش، یعنی خوردن و نوشیدن و جماع، که چون محرومیت از آنها ثقیل بر طبع و مصیبتی برای نفس آدمی است. در توجیه حکمش ناگزیر از این است که قبلا برای شنوندگان - با در نظر گرفتن اینکه عموم مردمند و بیشتر مردم عوام و پیرو مشتهیات نفسند - مقدمه ای بچیند، و دلهاشان را علاقهمند بدان سازد، تا تشنه پذیرش آن شوند، بدین جهت است که گفتیم آیه ی «کتب علیکم القصاص ... الخ» و آیه ی «کتب علیکم اذا حضر احدکم الموت ... الخ» ، انشاء حکم است، و حاجتی به زمینه چینی ندارد، به خلاف آیه ی «کتب علیکم الصیام» تا آخر دو آیه که مشتمل بر هفت فقره است و خبر می دهد از اینکه بعدها چنین حکمی انشاء می شود.

یا ایها الذین آمنوا ...

اینگونه خطاب (ای کسانی که ایمان آورده اید) به منظور توجه دادن مردم به صفت ایمانشان است، و گرنه می فرمود:

(ای مردم) لیکن خواست بفهماند با توجه به اینکه دارای ایمانید باید هر حکمی را که از ناحیه پروردگارتان می آید بپذیرید، هر چند

که بر خلاف مشتهیات، و ناسازگار با عادات شما باشد. در اینجا ممکن است بپرسی:

علت این تعبیر در آیه مورد بحث روشن شد لیکن این معنا روشن نشد که چرا همین تعبیر در ابتدای آیه قصاص آمده، ولی در آیه وصیت نیامده؟

در پاسخ می گوئیم:

علتش این است که حکم قصاص هر چند مطابق میل و طبیعت آدمی است لیکن در عصر نزول آیه، مسیحیان با آن مخالف بودند، و آنها عفو را بر قصاص ترجیح میدادند، و لذا لازم بود در توجیه حکم قصاص در میان ملت اسلام، ایمان ملت خاطرنشان گردد و گفته شود ایمان شما شما را محکوم می کند به اینکه احکام الهی را بپذیرید، هر چند که دیگران مخالف آن باشند، و در آیه وصیت چون چنین مخالفتی در کار نبود، آن آیه به خطاب (یا ایها الذین آمنوا) آغاز نشد.

«کتب علیکم الصیام کما کتب علی الذین من قبلکم»

کلمه کتابت معنایش معروف است، لیکن گاهی کنایه می شود از واجب شدن عملی، و یا تصمیم بر عملی و یا قضای حتمی که بر چیزی رانده شده، که در آیه ی «کتب الله لا غلبن انا و رسلی» (۴)

کنایه از قضاء حتمی، و در آیه ی «و نکتب ما قدموا و آثارهم» (۵)

کنایه از عزیمت و قضاء حتمی است و در آیه ی «و کتبنا علیهم فیها ان النفس بالنفس» (۶)

کنایه از وجوب و وضع قانون و جعل حکم قطعی است. و کلمه (صیام) و کلمه (صوم) در لغت مصدر، و به معنای خودداری از عمل است، مثلا صوم از خوردن، و صوم از نوشیدن، و از جماع و از سخن گفتن و راه رفتن و امثال آن به معنای خودداری از آنها است، و

چه بسا در معنای آن این قید را اضافه کرده باشند، که به معنای خودداری از خصوص کارهائی است که دل آدمی مشتاق آن باشد، و اشتهای آن را داشته باشد. صاحب این گفتار گفته: معنای صوم در اصل لغت خودداری از خصوص چنین کارهائی بوده، و لیکن بعدها در شرع در خصوص خودداری از کارهای معینی استعمال شده، و آن هم خودداری از طلوع فجر تا مغرب و توام با نیت است و منظور از «الذین من قبلکم» امت های گذشته و قبل از ظهور اسلام است، امت های انبیاء قبل، چون امت موسی و عیسی و غیر ایشان است. چون هر جا که در قرآن کریم این کلمه به چشم می خورد معهود همین معنا است، البته این به آن معنا نیست که جمله «کما کتب علی الذین من قبلکم» در مقام اطلاق از حیث اشخاص است و می خواهد بفرماید:

تمامی تک تک امتها روزه داشته اند و نیز به آن معنا نیست که بفهماند روزه اسلام شبیه روزه امت های پیشین است، پس آیه شریفه نه دلالت بر این دارد که تمامی امتها بدون استثناء روزه داشته اند، و نه دلالت دارد بر اینکه روزه همه امتها مانند روزه ما مسلمانان در خصوص رمضان و از ساعت فلان تا ساعت فلان و دارای همه خصوصیات روزه ما بوده، بلکه تنها در این مقام است که اصل روزه و خودداری را در امت های پیشین اثبات کند، و بفرماید:

امت های پیشین هم روزه داشته اند. و مراد از جمله ی (الذین من قبلکم ... الخ) امت های گذشته دارای ملت و دین است البته همانطور که گفتیم نه همه آنها، و قرآن کریم معین نکرده

که این امتها کدامند، چیزی که هست از ظاهر جمله ی (کما کتب ... الخ) بر می آید که امت های نامبرده اهل ملت و دین بوده اند که روزه داشته اند، و از تورات و انجیل موجود در دست یهود و نصارا هیچ دلیلی که دلالت کند بر وجوب روزه بر این دو ملت دیده نمی شود، تنها در این دو کتاب فرازهائی است که روزه را مدح می کند، و آن را عظیم میشمارد. و اما خود یهود و نصارا را می بینیم که تا عصر حاضر در سال چند روز به اشکالی مختلف روزه می گیرند، یا از خوردن گوشت و یا از شیر و یا از مطلق خوردن و نوشیدن خودداری می کنند

و نیز در قرآن کریم داستان روزه زکریا و قصه روزه مریم از سخن گفتن آمده است. و در غیر قرآن مساله روزه از اقوام بی دین نیز نقل شده، همچنانکه از مصریان قدیم و یونانیان و رومیان قدیم و حتی وثنی های هندی تا به امروز نقل شده، که هر یک برای خود روزهای داشته و دارند، بلکه می توان گفت عبادت و وسیله تقرب بودن روزه از اموری است که فطرت آدمی به آن حکم می کند، که بحثش خواهد آمد ان شاء الله. و بعضی گفته اند که مراد از جمله (الذین من قبلکم) یهود و نصارا و یا انبیای سابق است، که بر طبق هر یک از این دو قول روایاتی هم آمده، ولی روایاتی است که خالی از ضعف نیست.

«لعلکم تتقون»

وثنیها (همانطور که اشاره شد) به منظور تقرب و ارضای آلهه خود و در هنگامی که جرمی مرتکب میشدند به منظور خاموش کردن فوران خشم خدایان روزه می گرفتند،

و همچنین وقتی حاجتی داشتند به منظور برآمدنش دستبه این عبادت میزدند و این قسم روزه در حقیقت معامله و مبادله بوده، عابد با روزه گرفتن احتیاج معبود را بر می آورده تا معبود هم حاجت عابد را برآورد، و یا او رضایت این را به دست می آورده، تا این هم رضایت او را حاصل کند. ولی در اسلام روزه معامله و مبادله نیست، برای اینکه خدای عزوجل بزرگتر از آن است که در حقش فقر و احتیاج و یا تاثر و اذیت تصور شود، و سخن کوتاه آنکه خدای سبحان بری از هر نقص است، پس هر اثر خوبی که عبادتها داشته باشد، حال هر عبادتی که باشد تنها عاید خود عبد می شود، نه خدای تعالی و تقدس، همچنانکه اثر سوء گناهان نیز هر چه باشد به خود بندگان برمیگردد

«ان احسنتم احسنتم لانفسکم و ان اساتم فلها» (۷)

این معنائی است که قرآن کریم در تعلیماتش بدان اشاره می کند، و آثار اطاعتها و نافرمانیها را به انسان بر می گرداند انسانی که جز فقر و احتیاج چیزی ندارد، و باز قرآن در باره اش می فرماید:

«یا ایها الناس!

انتم الفقراء الی الله و الله هو الغنی» (۸).

و در خصوص روزه، همین برگشتن آثار اطاعت به انسان را در جمله ی (لعلکم تتقون) بیان کرده، می فرماید:

فائده روزه تقوا است، و آن خود سودی است که عاید خود شما می شود، و فائده داشتن تقوا مطلبی است که احدی در آن شک ندارد، چون هر انسانی به فطرت خود این معنا را درک می کند، که اگر بخواهد به عالم طهارت و رفعت متصل شود، و به مقام بلند کمال و روحانیت ارتقاء یابد، اولین

چیزی که لازم است بدان ملتزم شود این است که از افسار گسیختگی خود جلوگیری کند، و بدون هیچ قید و شرطی سرگرم لذت های جسمی و شهوات بدنی نباشد، و خود را بزرگتر از آن بداند که زندگی مادی را هدف بپندارد، و سخن کوتاه آنکه از هر چیزی که او را از پروردگار تبارك و تعالی مشغول سازد بپرهیزد. و این تقوا تنها از راه روزه و خودداری از شهوات بدست می آید، و نزدیکترین راه و مؤثرترین رژیم معنوی و عمومی ترین آن به طوری که همه مردم در همه اعصار بتوانند از آن بهرهمند شوند، و نیز هم اهل آخرت از آن رژیم سود ببرد، و هم شکم بارگان اهل دنیا، عبارت است از خودداری از شهوتی که همه مردم در همه اعصار مبتلای بدانند، و آن عبارت است از شهوت شکم از خوردن و آشامیدن، و شهوت جنسی که اگر مدتی از این سه چیز پرهیز کنند، و این ورزش را تمرین نمایند، به تدریج نیروی خویشتنداری از گناهان در آنان قوت می گیرد و نیز به تدریج بر اراده خود مسلط می شوند، آن وقت در برابر هر گناهی عنان اختیار از کف نمیدهند، و نیز در تقرب به خدای سبحان دچار سستی نمی گردند، چون پر واضح است کسی که خدا را در دعوتش به اجتناب از خوردن و نوشیدن و عمل جنسی که امری مباح است اجابت می کند، قهرا در اجابت دعوت به اجتناب از گناهان و نافرمانیها شنواتر، و مطیعتر خواهد بود، این است معنای آنکه فرمود:

(لعلکم تتقون).

ایاما معدودات

منصوب آمدن کلمه (ایام) بنابر ظرفیت و به تقدیر کلمه (فی) است، و این

ظرف (در ایامی معدود) متعلق است به کلمه (صیام)، و ما در سابق هم گفتیم که نکره آمدن ایام و اتصاف آن به صفت (معدودات) برای این است که بفهماند تکلیف نامبرده ناچیز و بدون مشقت است، تا به این وسیله مکلف را در انجام آن دل و جرات دهد، و از آنجا که ما در سابق گفتیم آیه ی «شهر رمضان الذی انزل فیه القرآن ... الخ» بیان ایام است، قهرا مراد از ایام معدودات همان ماه رمضان خواهد بود.

بعضی از مفسرین گفته اند:

که مراد از ایام معدودات روزه مستحبی سه روز در هر ماه و روز عاشورا است، و بعضی دیگر گفته اند:

ایام البیض یعنی سیزده و چهارده و پانزدهم هر ماه، و نیز روزه عاشوراء است، که مسلمانان و رسول خدا (ص) در این ایام روزه می گرفتند، آنگاه آیه شریفه «شهر رمضان الذی انزل فیه القرآن ... الخ» نازل شد، و روزه های چند روز نامبرده نسخ گردید، و برای همیشه روزه رمضان واجب گشت. صاحبان این دو قول هر کدام به یک دسته روایات وارده از طرق اهل سنت و جماعت تمسک کرده اند، روایاتی که صرفنظر از سند، در بین خود تعارض دارند، و به همین جهت قابل اعتماد نیستند.

دلیل عمدهای که ضعف این قول را روشن می کند دو چیز است. اول اینکه:

روزه همانطور که دیگران هم گفته اند یک عبادت عمومی و همگانی است، و اگر منظور از آیه شریفه مورد بحث آن بوده باشد که اینان گفتند، قطعا تاریخ آن را ضبط می کرد، و دیگر اختلافی در ثبوتش پدید نمی آمد و به همین دلیل نسخ آن نیز ثابت میشد و کسی در آن اختلاف

نمی کرد و می بینیم که اینطور نیست، و در هر دو قسمت اختلاف شدید هست. علاوه بر اینکه ملحق شدن عاشورا به سه روز در هر ماه و وجوب یا استحباب روزه آن به عنوان یک عید از اعیاد اسلامی از بدعتهائی است که بنی امیه (لعنهم الله) آن را ابداع کردند، بدین جهت ابداع کردند که در آن روز در واقعه کربلا ذریه رسول خدا (ص) و اهل بیت او را از بین بردند، مردانشان را کشتند و زنان و ذراری ایشان را به اسارت برده اموالشان را غارت کردند، و از خوشحالی و مسرت آن روز را مبارک شمرده، برای خود عید گرفتند، و روزه آنرا تشریع کردند تا از روزه گرفتن آن روز برکت بگیرند.

و باز به همین منظور برای روزه آن روز فضائلی جعل کردند، و برکاتی تراشیدند، و احادیثی (به این مضمون که عاشورا یکی از اعیاد اسلامی است، و بلکه از اعیاد عامه ای است که حتی مشرکین جاهلیت و یهود و نصارا هم از زمان بعثت موسی و عیسی آن را پاس میدارند) جعل کردند، در حالیکه هیچ یک از این مضامین درست نیست، نه یهود عاشورا را عید می دانسته و نه نصارا، و نه مردم جاهلیت و نه اسلام، چون عاشورا نه یک روز ملی بوده تا نظیر نوروز و مهرگان عید ملی و قومی بشود، و نیز در آن روز هیچ واقعه ای از قبیل فتح و پیروزی برای ملت اسلام اتفاق نیفتاده، تا نظیر مبعث و میلاد رسول خدا (ص) روزی تاریخی برای اسلام باشد، و هیچ جهت دینی هم ندارد تا نظیر فطر و قربان عیدی دینی

باشد، پس عزت و احترامی که بنی امیه برای عاشورا درست کرده اند عزتی است بدون جهت. دلیل دوم:

بر ضعف این قول این است که آیه سوم از آیات مورد بحث یعنی آیه ی (شهر رمضان ... الخ) سیاقی دارد که با نازل شدنش جدای از دو آیه دیگر نمی سازد، تا ناسخ آیه های قبل باشد:

چون ظاهر سیاق این است که جمله (شهر رمضان) خبر باشد برای مبتدائی که حذف شده، و یا مبتدائی باشد برای خبری که حذف شده، که توضیحش گذشت در نتیجه بیانی خواهد بود برای جمله ی (ایاما معدودات) و با در نظر گرفتن این معنا هر سه آیه کلام واحدی خواهد بود، که غرض واحدی را دنبال می کند، و آن عبارت است از واجب بودن روزه ماه رمضان. و اما اینکه کلمه (شهر رمضان) مبتداء و جمله ی «الذی انزل فیه القرآن» خبر آن باشد، هر چند نظریه ای است که آیه شریفه را مستقل از ما قبل می کند، و بنابر آن، آیه شریفه صلاحیت آن را دارد که به تنهائی نازل شده باشد، لیکن صلاحیت آن را ندارد که ناسخ آیه قبلش باشد، برای اینکه میان ناسخ و منسوخ باید منافاتی باشد، و میان این آیه و آیه قبلش هیچ منافاتی نیست، تا این ناسخ آن باشد با اینکه گفتیم در نسخ باید منافات و تباینی در بین باشد. ضعیفتر از این قول، گفتار جمعی دیگر است، که از کلماتشان بر می آید که خواسته اند بگویند آیه دوم یعنی آیه ی (ایاما معدودات ... الخ) ناسخ آیه اول، یعنی آیه ی (کتب علیکم الصیام) است، به این بیان که قبل از اسلام روزه بر نصارا نیز واجب بود،

ولی نصارا در آن کم و زیاد کردند، تا بالاخره بر عدد پنجاه روز قرار گرفت، آنگاه خدای تعالی برای مسلمین روزه رمضان را تشریع کرد، پس رسول خدا (ص) و مسلمانان در صدر اسلام و قبل از تشریع روزه رمضان همان روزه پنجاه روز مسیحیان را می گرفتند، و آیه اول هم همین را تشریع کرده، می فرماید شما مسلمانان نیز همان روزه مسیحیان را بگیرید، ولی آیه دوم وقتی نازل شد حکم آیه اول را نسخ کرد، چون فرمود:

روزه در چند روز معینی واجب است. و وجه ضعیفتر بودن این قول از قول قبلی این است که همه ایرادهائی که به وجه قبلی وارد بود بر آن وارد است، علاوه بر اینکه متمم بودن آیه دومی برای اولی روشنتر از متمم بودن سومی برای دومی است، و نیز روایاتی که این قائل قول خود را مستند به آنها کرده جعلی بودن و مخالفتش با قرآن و با سیاق آیه روشنتر از مخالفت روایات قول اول با آیه است.

فمن کان منکم مریضا او علی سفر فعده من ایام اخر

حرف فاء در ابتداء آیه می فهماند که مطلب آیه نتیجه و فرع آیه قبل است، که (کتب علیکم ... الخ)، و نیز (ایاما معدودات ... الخ)، و معنای مجموع آن چنین می شود:

روزه بر شما واجب شده، و نیز عدد معینی در آن رعایت شده، و همانطور که از اصل روزه رفع ید نمی شود، از عدد آن نیز صرفنظر نمی شود، پس اگر در ایام رمضان عارضه ای چون مرض و سفر پیش آید که حکم وجوب روزه را در آن ایام معدوده یعنی ایام رمضان بردارد از این ایام معدوده صرفنظر نمی شود، و باید به همان عدد در سایر

روزها روزه گرفت، و این همان حقیقتی است که آیه سوم (و لتکملوا العده ... الخ) متعرض است، پس جمله ی (ایاما معدودات ... الخ) همانطور که به بیان گذشته معنای تحقیر و ناچیز بودن ایام را افاده می کند، این معنا را هم افاده می کند، که همین عدد ناچیز رکنی است که در غرض و حکم روزه ماخوذ شده است. کلمه (مرض) به معنای خلاف صحت و سلامتی است و کلمه (سفر) از ماده (س - ف - ر) گرفته شده، که به معنای کشف است و گویا سفر را از این جهت سفر می خوانند که مسافر برای بیرون شدن از وطن از خانه اش منکشف و ظاهر می شود، و گویا اینکه فرمود:

(او علی سفر) و مانند کلمه (مریضا) نفرمود:

(مسافرا)، برای اشاره به این معنا بوده که آن مسافری روزه اش شکسته می شود که در حال حاضر مسافر باشد، نه در گذشته، (مثل کسی که در سفر ده روز در محلی اقامت کرده است، که چنین کسی قبلاـ مسافر بوده، و فعلا مقیم است، و روزه اش صحیح است) و نه در آینده (مثل کسی که می خواهد بعد از ظهر حرکت کند که چنین کسی روزه آن روزش صحیح است).

بیشتر دانشمندان و علمای اهل سنت گفته اند:

از آیه ی «فمن کان منکم مریضا او علی سفر فعده من ایام اخر ... الخ» ، استفاده می شود که مسافر می تواند روزه نگیرد، نه اینکه روزه گرفتن برایش حرام است، پس مریض و مسافر، هم می توانند روزه بگیرند، و هم اینکه افطار نموده به همان عدد از روزهای دیگر سال روزه بگیرند. لیکن این حرف صحیح نیست، زیرا گفتیم ظاهر جمله ی (فعده من ایام

اخر)

(کسی که مریض و مسافر باشد باید چند روزی در ایام دیگر سال روزه بگیرد) عزیمت است، نه رخصت، یعنی از ظاهر آن بر می آید که مریض و مسافر نباید در رمضان روزه بگیرند، و این معنا از ائمه اهل بیت ع نیز روایت شده، و مذهب جمعی از صحابه از قبیل عبد الرحمان بن عوف، و عمر بن خطاب، و عبد الله بن عمر، و ابی هریره، و عروه بن زبیر، نیز همین است، پس جمله نامبرده حجتی است علیه علمای نامبرده از اهل سنت. ایشان برای توجیه نظریه خود چیزی در آیه تقدیر گرفته اند، تقدیرش «فمن کان مریضا او علی سفر فافطر فعده من ایام اخر» است، یعنی هر کس مریض یا مسافر باشد، و به همین جهت افطار کرده باشد به همان عدد از روزهای دیگر روزه بگیرد. و این تقدیر دو اشکال دارد، اول اینکه اصولا همانطوری که گفته اند تقدیر گرفتن خلاف ظاهر است، (وقتی گویندهای سخن می گوید تمامی کلماتی که در افاده منظورش دخالت دارد در کلام خود می آورد، و چیزی را نگفته نمی گذارد) مگر آنکه به اتکاء قرینه ای که در کلامش هست یک کلمه را حذف کند، چون یقین دارد خواننده یا شنونده با وجود آن قرینه میفهمد که فلان کلمه حذف شده است و اما بدون قرینه دست به چنین حذفی نمیزنند.

اشکال دوم اینکه:

به فرضی که تسلیم شویم و قبول کنیم که کلمه (فافطر) در آیه حذف شده، تازه این کلام هم دلالتی بر رخصت ندارد، (کدام شنونده ای از عبارت «و هر کس مریض یا مسافر باشد، و افطار کرده باشد در ایامی دیگر روزه بگیرد» ،

میفهمد روزه در سفر و مرض جایز است؟)

آری نهایت چیزی که از عبارت «فمن کان مریضا او علی سفر فافطر» ، در این مقام (که به گفته سایر مفسرین نیز مقام تشریع است) استفاده می شود، این است که افطارش گناه نبوده چون جایز بوده، البته جواز به معنای اعم از وجوب و استحباب و اباحه، جوازی که با وجوب و استحباب و اباحه میسازد، و اما اینکه به معنای سومی یعنی الزامی نبودن افطار باشد به هیچ وجه لفظ آیه بر آن دلالت ندارد، بلکه باز هم بر خلاف آن دلالت می کند، چون قانونگزار حکیم در مقام تشریع خود، هرگز در بیان آنچه باید بیان کند کوتاهی نمی کند، و این خود روشن است.

و علی الذین یطیقونه فدیه طعام مسکین

کلمه «یطیقون» از مصدر اطاقه است، و اطاقه همانطور که بعضی گفته اند به معنای به کار بستن تمامی قدرت در عمل است که لازمه آن این است که عمل نامبرده آنقدر دشوار باشد، که همه نیروی انسان در انجامش مصرف شود، در نتیجه معنای جمله «و علی الذین یطیقونه» این است که هر کس روزه برایش مشقت داشته باشد، و کلمه «فدیه» به معنای بدل و عوض است و در اینجا به معنای عوض مالی است، که همان طعام مسکین یعنی سیر کردن یک مسکین گرسنه است از غذائی که خود انسان می خورد، البته نه آن غذای سادهای که گاهی می خورد، و نه آن غذای لذیذی که باز گاه گاه می خورد، بلکه از غذای متوسطی که غالبا استفاده می کند، و حکم این فدیه نیز مانند حکم قضای روزه مریض و مسافر واجب است، چون تعبیر «و علی الذین» تعبیری است که وجوب

تعیینی را می رساند، نه تخییری و نه رخصت را.

بعضی از مفسرین گفته اند جمله نامبرده نیز رخصت را می رسانده و سپس نسخ شده چون خدای سبحان در اول، همه مردم را که می توانند روزه بگیرند مخیر کرد بین روزه گرفتن و کفاره دادن از هر روز به طعام یک مسکین، چون مردم در آن ایام عادت به روزه نداشتند، بعدها که رفته رفته عادت کردند، این آیه به وسیله آیه ی «فمن شهد منکم الشهر فلیصمه ... الخ» نسخ شد.

بعضی دیگر از همین مفسرین گفته اند:

تنها نسبت به اشخاص توانا نسخ شد و قرار شد حتما روزه بگیرند، و اما مثل پیر زن و پیرمرد سالخورده و زن حامله و زن بچه شیرده آیه نسخ نشد، و حکم جواز افطار و فدیه دادن باقی ماند. و به جان خودم اینگونه تفسیرها بازی کردن با قرآن و پاره پاره کردن آیات آن است، و اگر خواننده عزیز در آیات سهگانه مورد بحث دقت کند خواهد دید که هر سه یک غرض را دنبال می کند، و یک سیاق متصل و جملاتی به هم پیوسته و بیانی روشن دارد، آنگاه اگر این کلام واحد و پیوسته را با نظریه این مفسرین تطبیق دهد، خواهد دید که دیگر آن سیاق پیوسته را ندارد، جملاتش با یکدیگر متنافی است، اولش آخرش را نقض می کند، یک جا می گوید:

«کتب علیکم الصیام» روزه بر شما واجب شده، دنبالش می گوید آنهائی که می توانند روزه بگیرند می توانند افطار نموده به جای آن طعام دهند، و در آخر می گوید:

روزه بر همه شما واجب است تا حکم آخری ناسخ حکم فدیه نسبت به خصوص قادران باشد، و حکم فدیه نسبت

به غیر قـادران به حـال خود بـاقی بمانـد، با اینکه در آیه شـریفه بنا بر این تصویر حکم غیر قادرین اصـلا بیان نشـده است. مگر اینکه کسی بگوید کلمه «یطیقونه» قبل از نسخ شدن به معنای قدرت داشتن است، و بعد از نسخ به معنای قدرت نداشتن، و این پیـدا است که چقـدر بی پـایه است. و سـخن کوتاه اینکه بنا بر این بایـد جمله ی «و علی الـذین یطیقونه ... الـخ» که در وسـط آیـات قرار گرفته ناسـخ جمله ی «کتب علیکم الصـیام» در اول آیـات باشـد، که با آن تنافی دارد، آن وقت این سؤال پیش می آید که چرا بدون هیچ علتی حکم ناسخ را مقید به کسانی کرده که توانائی ندارند.

و نیز لازمه این تفسـیر این است که جمله ی «فمن شهد منکم الشهر فلیصمه» تنها ناسخ حکم کسانی باشد که قادر بر روزه اند، نه آنهائی که از روزه عاجزنـد با اینکه ظاهر عبارت ناسـخ مطلق است، هم قادر را شامل می شود و هم عاجز را، علاوه بر اینکه اصـلا منسوخ شامل حکم عاجز نبود، تا ناسـخ بخواهـد آن حکم را برای عاجز باقی بـدارد، و این تالی فاسـدها فاحشترین تالی فاسدهایند.

حـال اگر علاوه بر نسـخ هائی که از آقایان برای تو خواننـده عزیز نقل کردیم، نسـخ های دیگری که در باره این سه آیه ذکر کرده اند اضافه کنی، آن وقت تفسـیری عجیب خواهی دید، و آن نسـخها این است که گفته اند جمله ی «شـهر رمضان» ناسخ جمله ی «ایاما معدودات ... الخ» است، و جمله «ایاما معدودات» هم ناسخ جمله «کتب علیکم الصیام» است.

بد نیست دوباره نسخهائی را که آقایان در سه آیه قرآن قائل شده اند بشماریم، تا

بازیگری با کلام خدا بر ایمان روشنتر بشود:

۱ - جمله ی «و علی الذین یطیقونه ... الخ» ناسخ جمله ی «کتب علیکم الصیام» است.

۲ - جمله ی «فمن شهد منکم الشهر فلیصمه» ناسخ حکم «و علی الذین یطیقونه» است.

۳ - جمله ی «شهر رمضان» ناسخ جمله «ایاما معدودات» است.

۴ - جمله ی «ایاما معدودات ... الخ» ناسخ «کتب علیکم الصیام» است.

«مترجم» «فمن تطوع خیرا فهو خیر له» کلمه تطوع از ماده «ط - و - ع» است. و معنای طوع مقابل معنای کراهت است، و یا بگو به این معنا است که انسان کاری را به رضا و رغبت خود انجام دهد، آنگاه همین طوع وقتی به باب تفعل میرود و به صورت تطوع در می آید. معنای داوطلب بودن هم بر آن اضافه می شود پس تطوع به معنای این است که انسان خودش داوطلبانه کاری را انجام دهد که اطاعت خدا هم هست، بدون اینکه در انجام آن کراهتی داشته باشد، و اظهار ناراحتی و گرانباری کند، حال چه اینکه آن عمل الزامی و واجب باشد. و چه غیر الزامی و مستحب.

این معنای اصلی کلمه تطوع بوده، پس اگر می بینیم که فعلاـ در خصوص افعال مستحب استعمال می شود یک اصطلاحی است جدید، که بعد از نزول قرآن در بین مسلمانان رائج گشته، و منشاش هم این بوده که معمولا عمل نیکی که یک مسلمان داوطلبانه انجام می دهد عمل مستحب است، و اما عمل واجب هر چه هم که به طوع و رغبت انجام شود باز بوئی از اکراه و اجبار در آن هست.

و سخن کوتاه آنکه کلمه «تطوع» همانطور که دیگران هم گفته اند دلالتی بر خصوص استحباب ندارد، نه مادهاش

«ط – و – ع» و نه هیاتش «تفعل» در نتیجه می توان گفت حرف «فاء» که در آغاز جمله آمده جمله را فرع و نتیجه معنائی می کند که از کلام سابق استفاده میشد، و معنای مجموع کلام – و خدا داناتر است – این می شود:

روزه بر شما واجب شده است، و در آن خیر و صلاح شما رعایت شده، علاوه بر اینکه با داشتن این فریضه شما هم جزء امت هائی می شوید که قبل از شما بودند، با این تفاوت که در این فریضه تخفیف و تسهیلی برای شما منظور شده است، پس آن را به طوع و رغبت بیاورید، نه با کراهت چون هر کس عمل خیر را به طوع بیاورد بهتر است تا همان عمل را به کره بیاورد. از اینجا روشن می شود که جمله ی «فمن تطوع خیرا» از قبیل به کار بردن سبب در جای مسبب است، سادهتر بگویم در این جمله سخن از خصوص روزه نشده بلکه سخن از مطلق تطوع خیر شده، که سبب تطوع در روزه است، نظیر آیه ی «قد نعلم انه لیحزنک الذی یقولون فانهم لا یکذبونک و لکن الظالمین بایات الله یجحدون» (۹)

یعنی غم مخور و صبر کن که علت تکذیب ایشان انکار آیات خدا است، چون در این آیه نیز سبب تکذیب در جای تکذیب نشسته.

بعضی از مفسرین گفته اند جمله مورد بحث یعنی «فمن تطوع خیرا فهو خیر له» مرتبط به جمله قبل است، که می فرمود:

«و علی الذین یطیقونه فدیه طعام مسکین ... الخ» ،

و معنای مجموع آن دو جمله این است که کسی که بیشتر از طعام یک مسکین فدیه بدهد، مثلا برای یک روز روزه

دو نفر مسکین را طعام دهد و یا طعام دو مسکین را به یک نفر بدهد برایش بهتر است. اشکالی که بر این تفسیر وارد است همانست که گفتیم:

کلمه «تطوع» اختصاص به مستحبات ندارد علاوه بر اینکه بنا بر این تفسیر فاء تفریع بی معنا می شود چون در نتیجه قرار گرفتن تطوع به آن معنا «بیش از طعام یک مسکین دادن» بر حکم فدیه هیچ نکته معقولی بنظر نمی رسد، علاوه بر اینکه اصولاً کلمه «تطوع بخیر» هیچ دلالتی بر تطوع به زیادتر دادن ندارد.

و ان تصوموا خیر لکم ان کنتم تعلمون

این جمله متمم جمله قبلی است، و معنایش به حسب تقدیر - به آن بیانی که گذشت - این می شود با روزهای که بر شما واجب شده تطوع کنید، و آن را داوطلبانه بیاورید، که تطوع به کار خیر بهتر است، و روزه هم که خیر شما است پس تطوع به روزه هم خیری علاوه بر خیر دیگر است.

بعضی از مفسرین گفته اند:

جمله مورد بحث یعنی «و ان تصوموا خیر لکم» خطاب به کسانی است که از روزه گرفتن معذورند، نه عموم مؤمنین که در جمله «روزه بر شما واجب شده» مخاطب بودند، چون ظاهر عبارت نامبرده رجحان روزه است، و معلوم است که رجحان با ترک هم میسازد، در نتیجه عبارت ظاهر در استحباب روزه می شود نه وجوب که منافی با ترک است، و چون میدانیم روزه واجب است ناگزیر عبارت نامبرده را حمل می کنیم بر رجحان و استحباب روزه برای کسانی که از ناحیه شرع مجاز در ترک آنند، مانند مریض و مسافر که می گوئیم روزهای که بر همه واجب است بر مریض و مسافر مستحب است، و بهتر آن است

که آنهـا نیز روزه را بر افطار ترجیـح دهنـد، و در عین حال قضای آنرا هم بگیرنـد. اما این تفسـیر به خاطر اشـکالاتی که بر آن وارد است صحیح نیست.

اشکال اول اینکه:

دلیلی بر طبق آن نیست.

اشکال دوم اینکه:

اگر مراد از جمله ی «و ان تصوموا خیر لکم» اسـتحباب روزه برای مریض و مسافر بود، با در نظر گرفتن اینکه در جمله ی «فمن کان منکم مریضا ... الـخ» مریض و مسافر غایب به حساب آمـده انـد، جا داشت در جمله بعدی هم غایب به حساب آمده، در بارهشان بفرماید:

«و ان یصوموا خیر لهم» مریض و مسافر اگر روزه بگیرند بر ایشان بهتر است، ولی فرمود:

«اگر روزه بگیرید برایتان بهتر است» پس معلوم می شود در جمله دوم روی سخن با خصوص مسافر و مریض نیست.

اشکال سوم اینکه:

جملـه اولی بـه خـوبی دلالـت دارد بر اینکه مریض و مسـافر مختارنـد در گرفتن و نگرفتن روزه، نه اینکه گرفتن روزه رجحـان داشته باشد، بلکه جمله بعدیش که می فرماید:

«فعـده من ایـام اخر» صـریح در این است که حتمـا بایـد در روزهـای دیگر روزه بگیرنـد، آن وقت چطور مفسـرین نامبرده می توانند بگویند آیه در صدد بیان رجحان روزه بر ترک آن است.

اشکال چهارم اینکه:

اگر جمله اولی «فمن کـان منکم ... الـخ» در صـدد بیـان ترخیص روزه برای مسافر و مریض باشـد، و بگویـد گرفتن و نگرفتن روزه برای معـذورین یکسـان است، البته جـا داشت در جمله بعـدی بفرمایـد بلکه گرفتن آن بهتر است، تـا یک طرف تخییر را ترجیـح داده و بیانگر رجحان آن باشد، ولی جمله اولی در مقام بیان روزه رمضان و روزه ایام دیگر سال است، و با چنین زمینه ای دیگر

ممکن نیست تنها از جمله ی «و ان تصوموا خیر لکم» و بدون هیچ قرینه ای در کلام استفاده کنیم که می خواهد روزه رمضان را بر روزه غیر رمضان ترجیح دهد.

اشکال پنجم اینکه:

مقام آیات، مقام بیان حکم نیست، تا ظهور رجحان از جمله «فمن کان» با حکم وجوبی منافات پیدا کند، بلکه مقام، همانطور که در سابق هم گذشت مقام بیان ملاک تشریع است، و اینکه اگر شارع اسلام حکمی را صادر می کند خالی از فلسفه و حکمت و خیر و نیکوئی نیست، و عینا نظیر آیه ی «فتوبوا الی بارئکم فاقتلوا انفسکم ذلکم خیر لکم» (۱۰)، و آیه ی «فاسعوا الی ذکر الله و ذروا البیع ذلکم خیر لکم ان کنتم تعلمون» (۱۱)، و آیه ی «تؤمنون بالله و تجاهدون فی سبیل الله باموالکم و انفسکم ذلکم خیر لکم ان کنتم تعلمون» (۱۲) است که در هر سه آیه می فرماید، حکمی که شده برای شما خیر است و آیات در این باب بسیار است

شهر رمضان الذی انزل فیه القرآن هدی

ماه رمضان نهمین ماه از ماه های سال قمری و عربی است، که بین ماه شعبان و شوال واقع است، و در قرآن کریم از ماه های دوازدهگانه غیر از ماه رمضان نام هیچ ماه دیگری نیامده. و کلمه نزول به معنای پائین آمدن و وارد شدن از نقطه بلند است، و فرق میان انزال و تنزیل این است که انزال به معنای نازل کردن دفعی و یک پارچه است، و تنزیل به معنای نازل کردن تدریجی است، و کلمه «قرآن» اسم کتابی است که خدای تعالی آنرا بر پیامبر گرامیش محمد ص نازل کرده، و به این جهت آن را قرآن نامیده که «قبلا از جنس

خواندنیها نبود، و به منظور اینکه درخور فهم بشر شود نازلش کرد و در نتیجه کتابی خواندنی شد» چنانکه فرمود:

«انا جعلناه قرآنا عربیا لعلکم تعقلون» (۱۳) و این کلمه هم بر مجموع قرآن اطلاق می شود و هم بر اجزای آن. و این آیه شریفه دلالت دارد بر اینکه قرآن یک پارچه در ماه رمضان نازل شده، از سوی دیگر ظاهر آیه شریفه: «و قرآنا فرقناه لتقراه علی الناس علی مکث، و نزلناه تنزیلا» (۱۴) دلالت دارد بر اینکه قرآن کریم به تدریج و در مجموع مدت دعوت رسول خدا (ص) یعنی در مدت تقریبا بیست و سه سال نازل شده، تاریخ هم مؤید این معنا است، و از همین جهت بعضی گمان کرده اند که آیه مورد بحث با این آیه منافات دارد. و بعضی دیگر در پاسخ گفته اند:

قرآن کریم دو بار نازل شده، یک بار در ماه رمضان به طور یک پارچه به آسمان دنیا نازل شد و بار دیگر از آسمان دنیا به تدریج بر زمین نازل شده، و این پاسخی است که مفسرین نامبرده آنرا از روایات گرفته اند که بعضی از آنها را در بحث روایتی آینده نقل خواهیم کرد. ان شاء الله ولی بعضی دیگر به این مفسرین اشکال کرده اند، که در آیه مورد بحث که تعبیر به انزال - یعنی نازل شدن یک پارچه - فرموده دنبالش فرموده:

«هدی للناس و بینات من الهدی و الفرقان» به این منظور نازل شده که باید هدایتگر مردم و فارق میان حق و باطل باشد، و دلائلی روشن از هدایت ارائه دهد، و این معنا با نازل شدن به آسمان دنیا نمی سازد، چون بنا بر

این تفسیر قرآن کریم سالها در آسمان دنیا بود، در حالی که هدایتگر برای مردم نبود.

بعضی دیگر از این ایراد پاسخ داده اند به اینکه هدایت بودن قرآن البته به این معنا که می تواند هادی مردم باشد و مردم را از ضلالت نجات دهد و فارق میان حق و باطل باشد، معنائی است که منافات ندارد با اینکه چند سالی در آسمان دنیا بدون هدایت فعلی و خلاصه راکد مانده باشد، تا وقتی زمان به کار افتادنش رسید از آسمان به زمین نازل گردد، و نظائر آن بسیار است، مانند قوانینی که از مجلس قانونگذاری گذشته تا هر وقت زمان بکار بردن فلان ماده اش رسید آنرا به کار ببرند، و از قوه به فعلیت در آورند.

این بود پرسش و پاسخهائی که پیرامون آیه کرده اند، و لیکن حق مطلب این است که حکم قوانین و دستورات با حکم خطاباتی که متوجه اشخاص می شود فرق دارد، در خطابات باید قبل از صدور خطاب مخاطبی باشد، هر چند به مدتی اندک آنگاه به او خطاب کنند، و معنا ندارد خطاب از مقام تخاطب جلوتر باشد، و در قرآن کریم از این خطابها بسیار است، مانند خطاب در آیه ی «قد سمع الله قول التی تجادلك فی زوجها و تشتکی الی الله و الله یسمع تحاورکما» (۱۵).

و خطاب در آیه ی «و اذا راوا تجاره او لهوا انفضوا الیها و ترکوك قائما.» (۱۶) و آیه ی «رجال صدقوا ما عاهدوا الله علیه، فمنهم من قضی نحبه و منهم من ینتظر، و ما بدلوا تبدیلا.» (۱۷) که در این سه آیه و امثال آن خطابها متوجه مخاطبینی است که قبل از خطاب وجود داشته اند.

علاوه بر اینکه در قرآن کریم ناسخ و منسوخ هست و معنا ندارد که ناسخ و منسوخ هر دو در یک زمان نازل شوند.

بعضی از مفسرین پاسخ داده اند که مراد از نزول قرآن در ماه رمضان نزول آن قسمتی از قرآن است که در رمضان نازل شده. ولی این جواب هم درست نیست، برای اینکه مشهور در نزد مفسرین این است که رسول خدا (ص) که مبعوث به قرآن بوده در روز بیست و هفتم از ماه رجب مبعوث شده، و بین رجب تا رمضان بیش از یک ماه فاصله است، آن وقت چگونه ممکن است در این مدت بعثت آن جناب از نزول قرآن خالی باشد. از این هم که بگذریم آیه های اول سوره «علق» شهادت می دهد که این سوره اولین سورهای بوده که نازل شده، و در اولین روز بعثت نازل شده، و همچنین سوره «مدثر» شهادت می دهد که در روزهای اول دعوت نازل شده، و به هر حال بسیار بعید است که اولین آیه نازل، در ماه رمضان باشد علاوه بر اینکه جمله مورد بحث که می فرماید:

«شهر رمضان الذی انزل فیه القرآن» دلالت صریحی ندارد بر اینکه مراد از قرآن اولین قسمت نازل آن باشد، پس حمل آیه بر اولین جزء نازل آن حملی است بدون دلیل. و نظیر این آیه در دلالت بر اینکه قرآن در یک زمان نازل شده آیه ی «و الکتاب المبین انا انزلناه فی لیله مبارکه انا کنا منذرین» (۱۸) و آیه ی «انا انزلناه فی لیله القدر» (۱۹) می باشد چونکه از این آیات بر می آید همه قرآن در یک زمان نازل شده، و ظاهر آنها نمی سازد با اینکه

منظور نزول اولین قسـمت نازل آن باشـد، و یا منظور اولین روز انزال آن باشد، قرینه ای هم در کلام نیست که بخاطر آن قرینه بتوانیم دست از ظـاهر آن برداریم. و آنچه از تـدبر در آیـات کتاب بر می آیـد مطلبی دیگر غیر از همه این مطالب است، چون در آیـاتی که می گویـد قرآن در مـاه رمضـان و یـا در شبی از شب هـای آن نازل شـد تعبیر به انزال آمـده، که دلالت بر نازل کردن یکپارچه قرآن دارد، و در هیچ یک از آنها تعبیر به تنزیل نیامده، مثلا یکجا فرموده:

«شهر رمضان الذی انزل فیه القرآن» (۲۰) جای دیگر فرموده:

«حم و الکتاب المبین انا انزلناه فی لیله مبارکه» (۲۱)، و در جای دیگر فرموده:

«انا انزلناه فی لیله القدر» (۲۲).

و این تعبیر و نازل شـدن یکپارچه به دو اعتبار می تواند باشد، یکی به اعتبار اینکه مجموع و روی هم رفته قرآن و یا بعضـی از آن یکپارچه و یک دفعه نازل شـده هر چنـد که تک تک آیاتش به تدریـج نازل شده باشد، همچنانکه در مورد باران با اینکه قطره قطره نازل می شود، ولی به اعتبار اینکه مجموع باران ها و قطرات مفیـد فائده بوده تعبیر می کند به اینکه «کماء انزلناه من السماء» (۲۳) و نیز به همین اعتبار فرموده:

«کتاب انزلناه الیک مبارک لیدبروا آیاته» (۲۴).

دوم به اعتبـار اینکه کتاب ماورای آنچه ما با فهم عادی خود از آن میفهمیم، که معلوم است فهم عادی ما مسـتلزم آن است که آیاتش را جـدا جدا تدبر کنیم، و خود هم جدا جدا و به تدریج نازل شود، حقیقت دیگری دارد که به لحاظ آن حقیقت امری واحد و

غیر تدریجی است، و نزولش به انزال - یک دفعه - است، نه تنزیل(نزول بتدریج).

و همین اعتبار دومی از آیات کریمه قرآن استفاده می شود مانند آیه ی «کتاب احکمت آیاته ثم فصلت من لدن حکیم خبیر» (۲۵) چون کلمه «احکمت» از احکام است و احکام در مقابل «تفصیل» است، و تفصیل عبارت است از اینکه کتاب را فصل فصل و قطعه قطعه کنند، در نتیجه احکام به معنای آن است که به نحوی باشد که جزء جزء نداشته و اجزایش از یکدیگر متمایز نباشد، چون همه اش به یک معنا بر می گردد، که آن معنا جزء و فصل ندارد و آیه شریفه صریح است در اینکه این تفصیل که ما امروز در قرآن مشاهده می کنیم تفصیلی است که بعدها به قرآن داده شده، و گرنه در آغاز محکم و بدون جزء و فصل بوده. از این آیه روشنتر، آیه ی «و لقد جئناهم بکتاب فصلناه علی علم هدی و رحمه لقوم یؤمنون. هل ینظرون الا تاویله یوم یاتی تاویله یقول الذین نسوه من قبل قد جاءت رسل ربنا بالحق» (۲۶).

و آیه ی «و ما کان هذا القرآن ان یفتری من دون الله، و لکن تصدیق الذی بین یدیه و تفصیل الکتاب لا ریب فیه من رب العالمین» تا آنجا که می فرماید:

«بل کذبوا بما لم یحیطوا بعلمه و لما یاتهم تاویله» (۲۷) چه از این آیات و مخصوصا آیه شریفه سوره یونس به خوبی استفاده می شود که مساله تفصیل و جداسازی امری است که بعدها بر کتاب خدا عارض شده است و قبلا به این صورت نبوده. پس کتاب به خودی خود چیزی است، و تفصیلی که عارض بر آن

شـده چیزی دیگر، و کفـاری که کتـاب را تکـذیب کردنـد تکـذیبشان مربوط به تفصـیل کتاب است، و ناشـی از این است که فراموش کردند این تفصـیل به چه چیز برگشت می کند و به زودی در قیامت میفهمند و جز فهمیدن چارهای ندارند، آن وقت پشیمان می شوند در حالی که پشیمانی سودی برایشان نداشته، و راه گریزی هم ندارند، و این آیه اشعاری هم به این معنا دارد که کتاب اصلی تاویل کتاب خواندنی یعنی قرآن است. از آیه مورد بحث روشنتر این آیه شریفه است:

«حم و الکتـاب المبین، انـا جعلناه قرآنا عربیا لعلکم تعقلون و انه فی ام الکتاب لـدینا لعلی حکیم» (۲۸) چـون این آیه ظهور در این معنا دارد که قرآن قبلا در کتاب مبینی بوده که خواندنی و عربی نبوده، و بعدها خواندنی و عربی شده، و لباس الفاظ آنهم به واژه عربیت پوشـیده، تا مردم آن را بفهمنـد و گرنه همین کتاب قبلا در «ام الکتاب» ، که نزد خـدا مقامی بلنـد داشـته است، بـوده مقـامی که دست خرد بـدان نمی رسـد، کتـابی که حکیم است، یعنیماننـد کتـاب قرآن آیه آیه و سـوره سوره نیست. و آیـات شـریفه «فلا اقسم بمواقع النجوم، و انه لقسم لو تعلمون عظیم، انه لقرآن کریم، فی کتاب مکنون، لا یمسه الا المطهرون، تنزیل من رب العالمین» (۲۹) نیز در سیاق آیه سوره زخرف است، چون از ظاهر آن به خوبی بر می آید، قرآن کریم در کتاب مکنون و پنهان از دیـد بشـر قرار داشـته، در کتابی که جز پاکان کسـی با آن تماس نـدارد، و از آن کتاب که نزد رب العالمین است نازل شده

است، و اما قبل از نازل شدن موقعیتی در کتاب مکنون داشته، مکنون از اغیار همان که در آیه سوره زخرف ام الکتابش خوانده، و در سوره بروج لوح محفوظش نامیده و فرموده:

«بل هو قرآن مجید فی لوح محفوظ» (۳۰) بلکه این لوح از این جهت محفوظ است که دگرگونگی در آن راه ندارد، و معلوم است قرآنی که باید به تدریج نازل شود (چون به عالمی نازل می شود که زمان و تدرج بر همه آن حاکم است) هرگز از ناسخ و منسوخ و از تدرج خالی نیست و این تدرج خود نوعی تبدل است، پس کتاب مبین که اصل قرآن است و خالی از تفصیل و تدرج است، امری است غیر این قرآن نازل شده، و قرآن به منزله لباسی استبرای آن امر. و همین معنا یعنی اینکه قرآن، نازل شده و بشری شده کتاب مبین (که ما آن را حقیقت کتاب مینامیم) باشد، و به منزله لباسی باشد برای اندام صاحب لباس، و مثال باشد برای حقیقت و نیز به منزله مثل باشد برای غرض صاحب کلام، خود مصحح آن است که احیانا آن حقیقت را هم قرآن بنامیم همچنانکه در آیه شریفه: «بل هو قرآن مجید فی لوح محفوظ» (۳۱) و آیاتی دیگر این تعبیر آمده، و همین نکته باعث می شود که آیه ی «شهر رمضان الذی انزل فیه القرآن» (۳۲)، و آیه ی «انا انزلناه فی لیله القدر» (۳۳)، و آیه ی «انا انزلناه فی لیله مبارکه» (۳۴) را که دلالت دارند بر اینکه قرآن یک دفعه نازل شده حمل کنیم بر نازل شدن حقیقت قرآن، یعنی کتاب مبین، بر قلب رسول خدا (ص)

در یک شب، همچنانکه همین قرآن بعد از آنکه بشری و خواندنی و مفصل شد، تدریجا در مدت بیست و سه سال دعوت نبویه نازل شده است.

این نزول تدریجی از آیات زیر استفاده می شود:

«و لا تعجل بالقرآن من قبل ان یقضی الیک وحیه» (۳۵) و آیات «لا تحرک به لسانک لتعجل به، ان علینا جمعه و قرآنه، فاذا قراناه فاتبع قرآنه ثم ان علینا بیانه» (۳۶) چون از این آیات بر می آید که رسول خدا (ص) می دانسته چه آیه ای بر او نازل می شود، و به همین جهت قبل از آنکه وحی آیه ای تمام شود او از پیش، آیه را می خوانده، و خدای تعالی از این کار نهیش فرمود، که ان شاء الله توضیحش در جای مناسب خواهد آمد. و سخن کوتاه آنکه:

اگر کسی در آیات قرآنی تدبر و دقت کند هیچ چاره ای جز این ندارد که اعتراف کند به اینکه آیات قرآنی دلالت دارد بر اینکه این قرآنی که تدریجا بر رسول خدا (ص) نازل شده متکی بر حقیقتی است متعالی و بس بلند که عقول عامه بشر قاصر از درک آن، و دست افکار ملوث به لوث هوسها و قذارتهای مادّی شان از رسیدن به آن حقیقت کوتاه است، و اینکه نخست این حقیقت بر رسول خدا (ص) نازل شده بود و به وی تعلیم داده بود که منظورش از کتاب (که بعدا تدریجا نازل می شود) چیست. و ما ان شاء الله در بحث پیرامون تاویل و تنزیل در تفسیر آیه شریفه: «هو الذی انزل علیک الکتاب منه آیات محکمات» (۳۷) باز در این باره سخن خواهیم گفت.

این آن مطلبی است که گفتیم با دقت

و تـدبر از آیات کریمه قرآن به دست می آیـد بله محدثین که کارشان تنها نقل حدیث است و نیز علمای علم کلام و همچنین علمای مادی این عصـر از آنجا که منکر ماورای ماده و محسوساتند ناگزیر شده اند این آیات و نظائر آن را که دلالت دارند بر اینکه مثلاـ قرآن هـدایت و رحمت و نور و روح و مواقع نجوم و کتـاب مبین است، و یـا در لوح محفوظ و نـازل از ناحیه خـدا اسـت، و یـا در صــحف مطهره است، و یـا تعـبیرات دیگری کـه از قرآن شــده، همـه را حمـل کننـد بر اقسـامی از اســتعاره و مجازگوئی، و با این عمل خود قرآن را همپایه یک کتاب شـعری کرده اند، (که به قول معروف هر چه گزافیتر و دروغتر باشـد شیرینتر و شیواتر است).

بعضی دیگر از اهل بحث و تحقیق در معنای اینکه چگونه ممکن است قرآن در ماه رمضان نازل شده باشد؟

گفتاری دارد که خلاصه اش از نظر خواننـده میگـذرد. هیچ شـکی نیست در اینکه بعثت رسول خدا (ص) قرین و توام با نزول اولین بخش آن بـوده، و در آن بخش به وی دسـتور داده که مردم را تبلیـغ و انـذار کن، از سـوی دیگر در این نیز هیـچ شـکی نیست که بعثت و نزول اولین بخش قرآن، در شب اتفاق افتاده، برای اینکه آیه شریفه: «انا انزلناه فی لیله مبارکه انا کنا منذرین» (۳۸)، صریحا می فرماید:

که قرآن در شب نـازل شـده، و بـاز شـکی نیست که آن شب از شب های رمضان بوده، برای اینکه در سوره بقره آیه ۵۸۱ می فرماید:

«شهر رمضان الذی انزل فیه القرآن.» پس تا اینجا هیچ شکی نیست

تنها گفتگو در این است که منظور این آیات تمام قرآن است یا بعضی از آن؟ در پاسخ از این سؤال می گوئیم:

گو اینکه همه قرآن در یک شب نازل نشده، اما همینکه سوره حمد که مشتمل بر بسیاری از معارف قرآن است در یک شب نازل شده، مثل این است که همه قرآن در یک شب نازل شده باشد، و به همین اعتبار می شود گفت:

«ما قرآن را در فلان شب نازل کردیم»

پاسخ دیگری که می توان گفت اینکه:

کلمه قرآن همانطور که بر همه آیات بین دو جلد اطلاق می شود، بر بعض از آن نیز اطلاق می گردد، همانطور که بر سایر کتب آسمانی از قبیل تورات و انجیل و زبور نیز اطلاق می گردد، و این خود اصطلاحی است از قرآن کریم. آنگاه اضافه کرده: که اولین بخشی که نازل شده «اقرء باسم ربک الذی خلق ...» (۳۹) است که در شب بیست و پنجم رمضان نازل شد، در حالی که رسول خدا (ص) در وسط بیابان بود، و به طرف خانه خدیجه میآمد، همینکه این آیات به وی وحی شد به خاطرش رسید از جبرئیل بپرسد:

چگونه پروردگار خود را یاد کند، دوباره جبرئیل خود را به وی نشان داد و تعلیمش داد که بگوید:

«بسم الله الرحمن الرحیم الحمد لله رب العالمین» تا آخر سوره حمد، و سپس کیفیت نماز را به او یاد داد، و از نظرش غائب شد، رسول خدا (ص) به خود آمد در حالی که اثری از جبرئیل نیافت، تنها از آنچه دیده بود، تعبی و کوفتگی در خود احساس کرد، تعبی که همواره بعد از دیدن جبرئیل به او دست میداد، و چون

اولین بار بود که به چنین منظره ای بر می خورد و نمی دانست که از طرف خدا مبعوث به نبوت و هدایت خلق شده، لذا وقتی به خانه درآمد از شدت خستگی آن شب را تا به صبح خوابید، صبح آن شب مجددا فرشته وحی نزد او برگشت و این سوره را بر او نازل کرد:

«یا ایها المدثر قم فانذر.» (۴۰)

آنگاه مفسر نامبرده می گوید پس معنای نازل شدن قرآن همین نازل شدن سوره حمد است، که در ماه رمضان و مصادف با شب قدر نازل شده، و اما آنچه در کتب شیعه دیده می شود که بعثت در روز بیست و هفتم رجب بوده، روایاتی است که علاوه بر اینکه جز در بعضی از کتب شیعه که تاریخ تالیفش جلوتر از قرن چهارم هجرت نیست، یافت نمی شود مخالف کتاب خدا نیز هست، چون متوجه شدید که کتاب خدا نزول قرآن را در ماه رمضان دانسته.

سپس اضافه می کند:

که در این میان روایات دیگری هست مؤید آن روایات که می گوید معنای نزول قرآن در ماه رمضان این است که قرآن قبل از بعثت رسول خدا (ص) یک جا از لوح محفوظ به بیت المعمور نازل شد، و جبرئیل آن را در بیت المعمور به ملائکه املاء کرد، تا آنکه بعد از بعثت به تدریج بر رسول خدا (ص) نازل شد. و این روایات اوهامی استخرافی که دست اجانب آنها را با روایات اسلام آمیخته کرده و به چند جهت مردود است،

۱ - مخالف کتاب خدا هستند

۲ - لوح محفوظ را جزء ماورای طبیعت دانسته در حالی که لوح محفوظ عبارت است از عالم طبیعت و بیت المعمور عبارت است از

کره زمین، که با سکونت بشر معمور و آباد گشت، این بود خلاصه گفتار آن مفسر. مؤلف: من نمیدانم کدام یک از جملات این مفسر که سراسر آن فاسد است قابل اصلاح است تا به وجهی از وجوه با حق و حقیقت منطبق شود، چون در چنین صورتی قضیه شبیه مثل معروف می شود که می گویند وصله از خود جامه بیشتر است. زیرا اولا این افسانه که وی از پیش خود در باره بعثت درست کرده و یا اینکه گفته اولین بخش نازل شده چیست «اقرء باسم ربک» وقتی نازل شد که رسول خدا (ص) در راه بود، و بعد از آن سوره حمد نازل شد، و آنگاه نماز را به آن جناب تعلیم داده و آن حضرت داخل خانه شد و از خستگی به خواب رفت، و صبح آن شب سوره مدثر نازل شده، امر به تبلیغش نمود همه اینها مطالبی است که نه آیه محکمه دلالت بر آن دارد، و نه سنت قائمه، بلکه تنها و تنها قصه ای است تخیلی که نه با کتاب موافق است و نه با حدیث، و بیان ناسازگاریش خواهد آمد. و ثانیا وی گفته: که به طور مسلم بعثت و نزول قرآن و امر به تبلیغ هر سه مقارن هم اتفاق افتاد، و در مقام تفسیر و توضیح این سخن گفته است:

نبوت با نزول قرآن آغاز شد و رسول خدا (ص) تنها در یک شب نبی و غیر رسول بود، و صبح همان شب به مقام رسالت هم رسید، چون سوره «مدثر» او را امر به تبلیغ نمود، ولی این مفسر هرگز نمی تواند بر طبق گفته های خود دلیلی از

کتاب یا سنت بیاورد، و عجب اینجا است که مساله را از مسلمات گرفته، در حالی که چنین نیست اما از نظر سنت مسلم نیست برای اینکه کتب سنت چه آنها که علمای اهل سنت تالیف کرده اند، و چه آنها که علمای امامیه تالیف کرده اند، همه بعد از دو قرن و بیشتر از عصر رسول خدا (ص) تدوین شده اند، هر چند که مفسر نامبرده این اشکال را منحصرا به کتب شیعه وارد دانسته، ولی تمامی کتب عامه نیز اینطور بوده اند، اگر در روایات شیعه دسیسه شده باشد. در روایات عامه نیز شده است و اما کتب تاریخ علاوه بر اینکه متعرض این جزئیات نشده احتمال دسیسه در آنها بیشتر است، و اگر بیشتر هم نباشد حداقل مانند کتب حدیث در معرض آن بوده است. و اما کتاب خدا که برای هر اهل فنی روشن است که دلالت آیات آن بر مساله بعثت قاصرتر از دلالت روایات است، بلکه می توان گفت آیات قرآن بر خلاف آنچه مفسر نامبرده در مساله بعثت گفته دلالت دارد، و رسما افسانه و بافته های او را تکذیب می کند، چون سوره علق به طوری که اهل حدیث گفته اند و به شهادت پنج آیه اول آن اولین سورهای بوده که بر رسول خدا (ص) نازل شده، و احدی از مفسرین نگفته و حتی احتمالش را هم نداده که تکه تکه نازل شده باشد، و حداقل احتمال میدهیم که یک باره نازل شده باشد، مشتمل بر این نکته است که رسول خدا (ص) در انظار مردم نماز می خوانده، و بعضی از مردم او را از این کار نهی می کردند، و در مجالس قریش از

او بـد گوئی می کرده انـد، و اگر قبـل از سوره علق قرآن بر آن جنـاب نازل نشـده بود، پس رسول خـدا (ص) چگونه نماز می خوانده، و در نمازش چه می گفته؟ سوره علق هم از نماز به غیر از امر سجده که دستوری دیگر نداده، پس معلوم می شود آن جناب قبل از سوره علق نمازی داشته و کسانی بوده اند که آن جناب را از نماز نهی می کرده اند، و از نهی خود ستبردار نبوده اند، مگر اینکه بگوئی منظور از این نمازگزار شخصـی دیگر غیر از رسول خدا (ص) است، و این حرف بطلانش روشن است، برای اینکه در آخر سوره به خود آن جناب خطاب نموده می فرماید:

«کلا لا تطعه» آن کسـی را که به تو می گوید نماز مخوان اطاعت مکن، بلکه همچنان خدا را سـجده کن، و به او نزدیک شو. اینک آیاتی از همین سوره که دلالت بر بطلان قول مزبور دارد:

«ارایت الذی ینهی عبدا اذا صلی ارایت ان کان علی الهدی. او امر بالتقوی. ارایت ان کذب و تولی. ا لم یعلم بان الله یری؟ کلا لئن لم ینته لنسفعا بالناصیه. ناصیه کاذبه خاطئه. فلیدع نادیه. سندع الزبانیه. کلا لا تطعه و اسجد و اقترب.» (۴۱)

پس از این سوره اسـتفاده می شود که رسول خـدا (ص) قبل از نازل شـدن اولین سوره از قرآن هم نماز می خوانـده، و خود بر طریق هـدایت بوده و احیانـا دیگران را هم امر به تقوا می کرده، و این همـان نبوت است، ولی رسالت نیست، و به همین جهت این وضع آن جناب را انذار ننامیده، پس آن جناب قبل از بعثت هم نبی بوده، و نماز می خوانده، با اینکه هنوز قرآن بر

او نازل نشده بود، و سوره حمد که جزء نماز است نیامده، و مامور به تبلیغ نشده بود. و اما سوره حمد، مدتها بعد از بعثت نازل شد، و اگر نزولش بلا فاصله بعد از سوره علق بود، و به قول این مفسر در قلب رسول خدا (ص) خطور کرده بود جا داشت بفرماید:

«قل بسم الله الرحمن الرحیم، الحمد لله رب العالمین ...» و یا بفرماید:

«بسم الله الرحمن الرحیم قل الحمد لله رب العالمین ....»

مترجم:

(چون سوره علق به عبارتی آغاز شده که معنای «قل» را می دهد اگر سوره حمد هم بلا فاصله با آن سوره نازل شده بود باید کلمه «قل» و یا «اقرء» در اول آن قرار میداشت).

و نیز لازم بود که در این سوره گفتار در جمله «مالک یوم الدین» تمام شود زیرا بقیه سوره از غرض بیگانه است از طرفی ختم شدن سوره در جمله «مالک یوم الدین» از نظر بلاغت قرآن شریف مناسبتر و لایقتر بود. بله در سوره حجر که به شهادت مضامین آیاتش از سوره های مکی است و بیانش خواهد آمد فرموده:

«و لقد آتیناک سبعا من المثانی و القرآن العظیم» (۴۲) و مراد از کلمه «سبع مثانی «

سوره حمد است که در آیه شریفه در مقابل قرآن عظیم قرار گرفته و این منتها درجه تجلیل و تعظیم از سوره حمد است و لیکن با همه این احوال سوره حمد قرآن نامیده نشده بلکه هفت آیه از آیات قرآن معرفی شده به دلیل اینکه آیه ی «کتابا متشابها مثانی» (۴۳) همه قرآن مثانی خوانده شده و در آیه سوره حجر سوره حمد هفت عدد از آن مثانی خوانده شده. و با

این حال از آنجا که سوره حجر مشتمل بر نامی از سوره حمد است معلوم می شود سوره حمد قبل از سوره حجر نازل شده. و نیز از آنجائی که سوره حجر مشتمل بر آیه ی «فاصدع بما تؤمروا عرض عن المشرکین انا کفیناک المستهزئین ...» (۴۴) میفهمیم که رسول خدا (ص) مدتی دست از انذار کشیده بود و در این آیه مجددا مامور بدان شده که می فرماید:

«فاصدع» پس از سوره حجر دو چیز استفاده شد یکی ترک انذار و دیگر نزول سوره حمد قبل از آن و شما از کجا ثابت می کنید که نزول حمد قبل از ترک انذار بوده؟ و اما سوره مدثر و مطالبی را که مشتمل است چون آیه ی «قم فانذر» اگر گفته شود همه آن یک باره نازل شده حال آیه ی «قم فانذر» حال آیه ی «فاصدع بما تؤمر» در سوره حجر است و نیز حال جمله «و اعرض عن المشرکین» در سوره حجر حال جمله «ذرنی و من خلقت وحیدا» در سوره مدثر است و هر دو مضمونی نزدیک به هم دارند، از هر دو فهمیده می شود اولا کسانی مزاحم دعوت رسول خدا (ص) بوده اند و در ثانی رسول خدا (ص) مدتی انذار را تعطیل کرده بود. و چنانچه سوره مدثر قطعه قطعه نازل شده باز از سیاق آن بر می آید که تنها صدر آن در آغاز رسالت نازل شده و بقیه بعد از تعطیل انذار آمده است. و ثالثا اینکه می گوید:

(روایاتی که می گوید قرآن قبل از بعثت و یکپارچه در شب قدر از لوح محفوظ به بیت المعمور نازل شده و بعد از بعثت به تدریج از بیت المعمور بر رسول

خـدا (ص) نـازل میشـده روایاتی است جعلی و خرافی چون مخالف کتاب است و مضـمونی مسـتقیم نـدارد، بلکه مراد از لوح محفوظ عالم طبیعت و مراد از بیت المعمور کره زمین است) گفتاری استخطا و افتراء و به دلیل اینکه

اولا:

ظاهر هیچ آیه ای از آیات قرآن مخالف با این روایات نیست و بیانش از نظر خواننده گذشت.

و ثانیا:

در روایات نامبرده نفرموده اند:

قرآن قبـل از بعثت، یـک جـا به بیت المعمور نـازل شـد، و کلمه یک جا را مفسـر نامبرده در اثر دقت نکردن در روایات اضافه کرده

و ثالثا:

تفسـیر لوح محفوظ به عالم طبیعت تفسـیری است بسـیار زشت و خنـده آور، و ما نمیـدانیم بنا به گفته وی به چه مناسـبت عالم طبیعت در کلام خدا لوح محفوظ خوانده شده؟ آیا از این جهت است که عالم طبیعت از تغیر و دگرگونی محفوظ است؟

که عـالم طبیعت جـای همه دگرگونیهـا است چون عالم حرکات است و ذوات موجودات سـیال و صـفاتشان هر لحظه در تغییر است. و یا از این جهت لوح محفوظ خوانده شده که تکوینا و یا تشریعا از فساد و تباهی محفوظ است؟

که این نیز خلاف واقع است، برای اینکه عالم طبیعت عالم کون و فساد است. و یا بـدین جهت بوده که از اطلاع اغیار محفوظ است یعنی غیر اهل اطلاع کسـی از اسـرار آن آگاه نیست همچنانکه آیه شـریفه: «انه لقرآن کریم فی کتاب مکنون لا یمسه الا المطهرون» (۴۵) خبر میدهـد؟ که این نیز صـحیح نیست برای اینکه ادراک هر صـاحب ادراکی نسـبت به عـالم طبیعت یکسان است و بعد از همه این اشکالات اشکال مهمی که به وی وارد است این است

که این مفسر در توجیه نازل شدن قرآن در ماه رمضان هیچ وجه صحیحی که هم در جای خود صحیح باشد، و هم لفظ آیه آن را بپذیرد، نیاورده، چون خلاصه گفتارش این شد که معنای جمله «انزل فیه القرآن» این است که «کانما انزل فیه القرآن» یعنی گویا قرآن در ماه رمضان نازل شده و معنای آیه ی «انا انزلناه فی لیله» «کانا انزلناه فی لیله» است، یعنی گویا ما قرآن را در یک شب نازل کردیم، و حال آنکه نه اهل لغت چنین معنائی از چنین عبارتی میفهمد، و نه اهل عرف و آشنای به سیاق کلام. و اگر جایز باشد کسی بگوید نزول قرآن در شب قدر به خاطر نزول سوره حمد است، که مشتمل بر رؤوس مطالب قرآن است، باید جایز باشد که دیگری بگوید معنای نزول قرآن نزول همه آن، یعنی اجمال معارف آن است بر قلب رسول خدا ص، و هیچ مانعی هم ندارد که کسی این حرف را بزند و بیانش در سابق گذشت. البته در گفتار مفسر نامبرده اشکال های دیگری نیز هست، که چون بیرون از غرض ما بود متعرض آنها نشدیم.

هدی للناس و بینات من الهدی و الفرقان

کلمه ناس - که عبارت است از طبقه پائین افراد جامعه که سطح فکرشان نازلترین سطح است، بیشتر در همین طبقه اطلاق می شود چنانکه آیه ی «و لکن اکثر الناس لا یعلمون» (۴۶) و آیه ی «و تلک الامثال نضربها للناس و ما یعقلها الا العالمون» (۴۷) اطلاق گردیده، معلوم می شود ناس معنائی اعم از علما و غیر علما دارد. و این اکثریت همانهایند که اساس زندگیشان بر تقلید است و خود نیروی تشخیص و تمیز در امور

معنوی به وسیله دلیل و برهان را ندارنـد، و نمی تواننـد از راه دلیل میان حق و باطل را تشـخیص دهند، مگر آنکه کسـی دیگر ایشان را هدایت نموده حق را بر ایشان روشن سازد، و قرآن کریم همان روشـنگری است که می تواند برای این طبقه حق را از باطل جدا کند، و بهترین هدایت است. اما خواصـی از مردم که در ناحیه علم و عمل تکامل یافته اند، و استعداد اقتباس از انوار هـدایت الهیه و اعتماد به فرقان میان حق و باطل را دارنـد، قرآن کریم برای آنان بینات و شواهـدی از هدایت است، و نیز برای آنان جنبه فرقان را دارد، چون این طبقه را به سوی حق هـدایت نموده، حق را برایشان مشـخص می کنـد، و روشن می کند که چگونه باید میان حق و باطل فرق گذاشت، همچنانکه فرمود:

«یهدی به الله من اتبع رضوانه سـبل السـلام، و یخرجهم من الظلمات الی النور باذنه و یهدیهم الی صراط مستقیم.» (۴۸) از اینجا علت اینکه چرا میـان «هـدی» و میـان «بینات من الهـدی» مقابله انـداخت؟ روشن می گردد، چون مقابله میان آن دو مقابله میان عام و خاص است، قرآن برای بعضی افراد هدایت، و برای بعضی دیگر بیناتی از هدایت است.

فمن شهد منكم الشهر فليصمه

کلمه «شهادت» به معنای حاضر بودن در جریان، و اطلاع یافتن از آن است، (وقتی می گوئیم من در وقوع فلان امر شاهد بودم، یعنی حاضـر بودم، و در نتیجه حضورم از جریـان اطلاـع یـافتم)، و شاهـد ماه رمضان بودن، به این معنا است که انسان همچنان زنده و هوشیار بماند، تا ماه رمضان فرا رسد، و آدمی از فرا رسیدنش آگاه شود، و این شهادت

هم نسبت به تمامی ماه صادق است، و هم نسبت به بعضی از آن، (مانند اینکه آدمی در اوائل ماه، مسافر باشد و در اواخر آن حاضر شود) و اما اینکه مراد از شهود شهر این باشد که انسان شاهد رؤیت هلال رمضان باشد در حالی که مسافر هم نباشد، صحیح نیست چون دلیلی در لفظ آیه بر آن نیست، بله از راه ملازمه آنهم در بعضی از اوقات و به کمك قرائن می توان چنین معنائی را بر آیه تحمیل کرد، و لیکن در آیه هیچ قرینه ای بر این معنا وجود ندارد.

و من کان منکم مریضا او علی سفر فعده من ایام اخر

وارد ساختن این جمله در آیه مورد بحث از قبیل تکرار به منظور تاکید و غیره نیست، چون قبلا هم گفتیم دو آیه قبلی در مقام بیان حکم نبودند، و تنها در مقام زمینه چینی بودند، و فقط آیه سوم حکم را بیان می کند، پس آیه سوم مشتمل بر جمله تکراری نیست.

یرید الله بکم الیسر، و لا یرید بکم العسر، و لتکملوا العده

کانه این جمله می خواهد مجموع مطالب آیه را تعلیل کند، هم استثنا شدن مریض و مسافر و افطار کردن آن دو در ماه رمضان را، و هم روزه گرفتن در ایام دیگر سال را، چیزی که هست اینکه جمله اول مطلب اول را تعلیل می کند و می فرماید چون خدا سهولت را برایتان خواسته، و جمله آخر یعنی «و لتکملوا العده» مطلب بعد را و می فرماید اینکه گفتیم به همان عدد از روزهای دیگر سال را روزه بگیرید برای این بود که تکمیل سی روز امری واجب است. و حرف «لام» در جمله «و لتکملوا العده ... الخ» لام غایت است، و جمله عطف است بر جمله ی «یرید ... الخ» ، چون آن جمله نیز مشتمل بر معنای غایت بود، و تقدیر کلام این است که:

اگر ما شما را دستور دادیم که در سفر و مرض روزه را بخورید برای این بود که بار تکلیف شما را سبک کنیم، و هم برای اینکه عدد سی روزه را تکمیل کرده باشیم، و بعید نیست که ایراد جمله ی «و لتکملوا العده» باعث شده که دیگر مانند آیه قبلی حکم آن صورت را که روزه طاقت فرسا باشد بیان نکند چون هم بیان آیه قبلی برای اینجا نیز کافی بود و هم کلمه «سختی بر شما نخواسته»

دلالت بر آن می کرد.

و لتکبروا الله علی ما هدیکم و لعلکم تشکرون ...

ظاهر دو جمله مورد بحث به طوریکه لام غایت (البته غایت به معنای غرض که آن نیز اصطلاح دیگری است) اشعار دارد، این است که می خواهند غایت و نتیجه اصل روزه را بیان کنند، نه حکم استثنای مریض و مسافر را چون وقتی می بینیم جمله «شهر رمضان» را مقید کرد به جمله ی «الذی انزل فیه القرآن ...» ، میفهمیم که میان وجوب روزه رمضان و نازل شدن قرآن در رمضان یک نحوه ارتباط و پیوستگی وجود دارد، در نتیجه برگشت معنای غایت به این می شود که تلبس و اشتغال به روزه برای اظهار کبریائی حق تعالی است به خاطر اینکه قرآن را بر ایشان نازل فرمود، و ربوبیت خود و عبودیت بندگان را اعلام داشت، و نیز بدین منظور بود که در مقابل اینکه به سوی حق هدایتشان فرموده و با کتاب خود برایشان حق را از باطل جدا کرده شکرش را به جای آرند. و چون روزه وقتی متصف به این صفت می شود، یعنی وقتی شکر نعمت های خدا می شود که مشتمل بر حقیقت معنای روزه باشد، یعنی از روی اخلاص انجام شود، و روزه دار از آلودگی های طبیعت پاک باشد، و از بزرگترین مشتهیات نفس چشم بپوشد، لذا دنبال آیه نفرمود:

«و لیتشکروا الله» ، چون شکر تنها با روزه واقعی محقق می شود، بلکه در مقابل فرمود:

«و لتکبروا الله علی ما هدیکم» برای اینکه تکبیر و بزرگداشت خدا با صورت روزه هم انجام می شود، چه اینکه این صورت، حقیقت هم داشته باشد و یا نداشته باشد، و به همین جهت مساله شکر را با کلمه «لعل؛ امید است» ، از تکبیر جدا

کرد، و فرمود، «و لتکبروا الله علی ما هدیکم، و لعلکم تشکرون»

همانطور که در اول آیات، در باره روزه فرمود:

«لعلکم تتقون.»

بحث روایتی

در حدیث قدسی (یعنی احادیثی که سلسله سندش منتهی به خود خدای تعالی می شود) آمده:

که خدای تعالی فرمود:

روزه فقط برای من است، و من خود جزای آن را میدهم. (۴۹)

مؤلف:

این روایت را شیعه و سنی البته با مختصر اختلافی نقل کرده اند و وجه اینکه روزه برای خدای سبحان است این است که تنها عبادتی است که از امور عدمی تشکیل می شود، بخلاف عبادت های دیگر، از قبیل نماز، و حج و امثال آن، که از امور وجودی ترکیب میبابد، و یا حداقل امور وجودی هم در آنها دخالت دارند، و معلوم است که فعل وجودی نمی تواند محض و خالص در اظهار عبودیت عبد و ربوبیت رب سبحان باشد، چون خالی از نقایص مادی و آفت محدودیت و اثبات انانیت نیست، و ممکن است در انجام آن قصد غیر خدا هم به میان آید، و سهمی از آن را برای غیر خدا انجام دهد، چنانکه در موارد ریا و سمعه و سجده برای غیر خدا این آفتها مشاهده می شود، بخلاف عملی که همه اش نفی است، یعنی روزه که عبارت است از نخوردن، ننوشیدن، و فلان و بهمان نکردن، که صاحبش خود را بالاتر از اسارت در برابر مادیات می بیند، و با خویشتنداری خود را از لوث شهوات نفس پاک نگه میدارد، و این امور عدمی چیزی نیست که غیر خدا هم سهمی از آن داشته باشد، زیرا امری است تنها میان بنده و پروردگارش و طبعا کسی جز خدا از آن با خبر نمی شود. و اینکه

فرموده:

و «انا اجزی به» اگر کلمه «اجزی» را به صیغه معلوم بخوانیم، یعنی من جزای آن را میدهم آن وقت دلالت می کند بر اینکه در دادن اجر به بنده، کسی میان او و خدا فاصله و واسطه نمی شود، همانطور که بنده هم در بندگی و عبادت خدا به وسیله روزه کسی را دخیل قرار نداد، و نگذاشت کسی از روزه داریش با خبر شود، چنانکه در باره صدقه آمده است:

صدقه را تنها خدا می گیرد، و بین صدقه دهنده و خدا کسی واسطه نیست، و در قرآن هم آمده:

«و یاخذ الصدقات» (۵۰) و اما اگر «اجزی» را به صیغه مجهول بخوانیم، معنایش این می شود:

«خود من جزای روزه قرار می گیرم» آن وقت عبارت کنایه می شود از نزدیکی روزه دار به خدای تعالی. و در کافی از امام صادق ع روایت آورده که رسول خدا (ص) در اوائل بعثت مدتی پشت سر هم روزه می گرفت، به طوری که اشخاص مطلع می گفتند دیگر ترک نمی کند و سپس مدتی روزه را ترک می کرد به طوری که اشخاص می گفتند دیگر روزه نمی گیرد، بعد از مدتی این رسم را رها کرد، یک روز روزه می گرفت، و یک روز افطار می کرد، که این همان روزه داوود پیغمبر است، بعد از مدتی این رسم را کنار گذاشت، و در هر ماه ایام البیض آن ماه یعنی «سیزده و چهارده و پانزدهم» آن را روزه می گرفت، و سپس این را هم ترک کرد، و در هر ده روز دو پنجشنبه و بین آن دو یک چهارشنبه روزه می گرفت، و این رسم را تا آخر عمر ادامه داد. (۵۱) و از «عنبسه العابد» روایت شده که گفت:

رسول خدا

(ص) در ایامی که از دنیا رفت، در این رسم و برنامه بود که همهساله شعبان و رمضان و سه روز از هر ماه را روزه می گرفت. (۵۲)

مؤلف:

اخبار از طریق اهل بیت ع در این باب بسیار است، و این همان روزه سنتی است که رسول خدا (ص) می گرفت و گرنه روزه واجب تنها همان روزه رمضان است. و در تفسیر عیاشی از امام صادق ع روایت کرده که در تفسیر آیه ی «یا ایها الذین آمنوا کتب علیکم الصیام» فرموده:

این مخصوص مؤمنین است. (۵۳) و از جمیل روایت آورده که گفت:

از امام صادق ع از معنای آیه ی «یا ایها الذین آمنوا کتب علیکم الصیام» ، و «یا ایها الذین آمنوا کتب علیکم القتال» پرسیدم.

فرمود:

همه این خطابها شامل حال گمراهان و منافقین و خلاصه تمامی افرادی که به ظاهر شهادت به توحید و نبوت و معاد داده اند می شود. (۵۴)

و در فقیه از حفص روایت کرده که گفت از امام صادق ع شنیدم می فرمود:

روزه ماه رمضان قبل از امت اسلام بر هیچ امتی واجب نبود، عرضه داشتم:

پس اینکه خدای عزوجل می فرماید:

«یا ایها الذین آمنوا کتب علیکم الصیام کما کتب علی الذین من قبلکم» چیست؟

فرمود:

بله ماه رمضان قبل از امت اسلام روزه اش واجب بوده، اما نه بر امتها بلکه تنها بر انبیای آنان، خداوند امت اسلام را بر سایر امم برتری داده، چیزی را که بر رسول خود واجب کرده بود بر امتش هم واجب فرمود. (۵۵)

مؤلف:

این روایت به خاطر اینکه اسماعیل بن محمد در سند آن هست ضعیف است، و این معنا در روایتی دیگر از عالم ع آمده که آنهم مرسل است، یعنی اصلا سندش ذکر

نشـده، و به نظر می رسـد هر دو روایت یکی باشـد، و به هر حـال از اخبار آحاد است، و ظاهر آیه هم مساعـد با این نیست که مراد از جمله «کما کتب علی الذین من قبلکم» تنها خصوص انبیا باشد، و به فرضـی که چنین چیزی منظور بوده، از آنجائی که مقام مقام زمینه چینی و تشویق و ترغیب بوده، تصریح به اسم آن انبیا از کنایه بهتر و مؤثرتر بود، و خدا دانا است.

و در کافی از کسی که از امام صادق ع سؤال نموده روایت کرده که گفت:

پرسیدم آیا کلمه «قرآن» و کلمه «فرقان» به یک معنا است؟

و یا هر یک معنائی جداگانه دارد؟

فرمود:

قرآن همه کتاب خـدا است، و فرقان تنها آن آیاتی است که احکام واجب را در بر دارد. (۵۶) و در کتاب جوامع از آن جناب ع روایت کرده که فرمود:

فرقان عبارت است از هر آیه محکمی که در قرآن است. و در تفسیر عیاشی و قمی از آن جناب ع روایت آورده اند که فرمود:

فرقان عبارت است از هر امر محکمی که در قرآن است، و کتاب عبارت است از آن آیاتی که انبیای قبل را تصـدیق می کنـد. (۵۷)

مؤلف:

خود کلمه «فرقـان» و کلمه «کتاب» هم با معنائی که در روایت برای آن دو شـده سازگار است، و در بعضـی از اخبار آمـده که کلمه «رمضان» یکی از اسـمای خدای تعالی است پس دیگر شایسته نیست کسی بگوید رمضان آمد و رمضان رفت، بلکه باید گفت:

مـاه رمضـان آمـد و ماه رمضان رفت، (تا آخر حـدیث) و این روایت خبر واحـدی است که در باب خودش غریب است، و این کلام از

میان مفسرین از قتاده نیز نقل شده. ولی در اخباری که راجع به اسامی خدای تعالی وارد شده نام «رمضان» دیده نمی شود، علاوه بر اینکه کلمه «رمضان» بدون اینکه کلمه «ماه» قبل از آن آید و نیز کلمه «رمضانان» «دو رمضان» در روایات وارده از رسول خدا (ص) و ائمه اهل بیت ع بسیار آمده، و این جدا بعید است که احتمال دهیم هر جا کلمه «رمضان» در احادیث آمده «شهر رمضان» بوده، و راوی کلمه «شهر» را از آن انداخته باشد. (۵۸) و در تفسیر عیاشی از صباح بن نباته روایت شده که گفت:

من به امام صادق ع عرضه داشتم:

ابن ابی یعفور به من دستور داد چند مساله را از شما بپرسم حضرت پرسید آن مسائل چیست؟ عرضه داشتم:

او از شما می پرسد:

وقتی ماه رمضان آمد و من در منزل باشم آیا جایز است مسافرت کنم؟

فرمود:

خدای تعالی می فرماید:

«فمن شهد منکم الشهر فلیصمه» ،

پس هر کس ماه رمضان را درک کند و در میان خانوادهاش باشد نمی تواند مسافرت کند، مگر برای حج و یا عمره، و یا برای طلب مالی که میترسد اگر به دنبالش نرود تلف بشود. (۵۹)

مؤلف:

و این نکته استفاده لطیفی است که امام از اطلاق آیه برای حکم کراهت سفر کرده است چون مسافرت در رمضان جایز است اما با کراهت. و در کافی از علی بن الحسین ع روایت آورده که فرمود:

اما روزه در سفر و در حال مرض، عامه در آن اختلاف کرده اند، بعضی گفته اند:

مریض و مسافر می تواند روزه بگیرد، و بعضی دیگر گفته اند نباید بگیرد،

طایفه سوم گفته اند مختار است، اگر خواست بگیرد و اگر نخواست نگیرد، ولی ما می گوئیم باید

در این دو حال حتما روزه را بشکند، و افطار کند، (منظور این است که روزه نباید بگیرد، پس اگر در سفر و یا حال مرض روزه بگیرد روزه اش درست نیست باید آن چند روز را دوباره قضا کند) برای اینکه خدای عزوجل می فرماید، «فمن کان منکم مریضا او علی سفر فعده من ایام اخر.» (۶۰)

مؤلف:

این روایت را عیاشی نیز نقل کرده است. و در تفسیر عیاشی از امام باقر ع روایت آورده که در تفسیر جمله «فمن شهد منکم الشهر فلیصمه» فرموده:

چقدر این بیان برای کسی که تعقلش کند روشن است! برای اینکه در عبارتی کوتاه این معنا را رسانده، که هر کس ماه رمضان را درک کرد باید روزه اش را بگیرد، و هر کس در ماه رمضان مسافرت کرد باید روزه اش را بخورد. (۶۱)

مؤلف:

روایات وارده از ائمه اهل بیت ع در اینکه مریض و مسافر حتما باید روزه اش را بخورد بسیار زیاد است، و این مذهب ائمه اهل بیت ع است، (بخلاف علمای اهل سنت که روزه رمضان را برای مسافر و مریض اختیاری میدانند)، و آیه شریفه به طوری که خواننده توجه فرمود:

بر مذهب ائمه اهل بیت ع دلالت دارد. (۶۲) و نیز در تفسیر عیاشی از ابی بصیر روایت آمده که گفت:

من از امام (ع) از معنای جمله ی «و علی الذین یطیقونه فدیه طعام مسکین» پرسیدم فرمود:

منظور بیماران و سالخوردگانی است که توانائی روزه گرفتن ندارند. (۶۳) و باز در همان تفسیر از امام باقر ع در تفسیر همان آیه نقل کرده، که فرمود:

منظور سالخورده و کسی است که عطش آزارش میدهد. (۶۴) و نیز در همان تفسیر از امام صادق

ع روایت آورده که فرمود:

منظور زنی است که از جان فرزندش بترسد و سالخوردگانی که روزه برایشان طاقت فرسا باشد. (۶۵)

مؤلف:

روایات در تفسیر آیه، از ائمه ع بسیار است، و در روایت ابی بصیر مراد از مریض آن بیمارانی اند که قبل از ایام ماه رمضان بیمار باشند و نتوانند قضای روزه رمضان را در سایر ایام سال به جا آورند، چون واضح است که کلمه «مریض» در جمله ی «فمن کان منکم مریضا» شامل مریض نامبرده نمی شود، و کلمه «عطاش» که در روایت آمده به معنای بیماری عطش است. (۶۶) (که ظاهرا همان مرض قند باشد).

«مترجم» باز در همان تفسیر از سعید از امام صادق ع روایت آمده که فرمود:

در عید فطرهم تکبیر هست، عرضه داشتم تکبیر که غیر از روز قربان نیست.

فرمود:

چرا در عید فطر هم هست، لیکن مستحب است که در مغرب و عشاء و فجر و ظهر و عصر و دو رکعت نماز عید گفته شود. (۶۷) و در کافی از سعید نقاش روایت کرده که گفت امام صادق ع فرمود:

برای من در شب عید فطر تکبیر هست، اما واجب نیست بلکه مستحب است، می گوید، پرسیدم این تکبیر در چه وقت مستحب است؟

فرمود:

در شب عید در مغرب و عشا و در نماز صبح و نماز عید آنگاه قطع می شود، می گوید عرضه داشتم:

چگونه تکبیر بگویم؟

فرمود:

می گوئی «الله اکبر، الله اکبر، لا اله الا الله، و الله اکبر، الله اکبر و لله الحمد، الله اکبر علی ما هدانا» و منظور از کلام خدا که می فرماید:

«و لتکملوا العده» همین است، چون معنایش این است که نماز را کامل کنید. و خدا را در برابر اینکه هدایتتان

کرده تکبیر کنید، و تکبیر همین است که بگوئید:

«الله اکبر، لا اله الا الله، و الله اکبر، و لله الحمد»

راوی می گوید:

در روایت دیگری آمده که تکبیر آخر را چهار بار باید گفت. (۶۸)

مؤلف:

اختلاف این دو روایت که یکی تکبیر را در ظهر و عصر نیز مستحب میداند و دیگری نمیداند ممکن است حمل شود بر مراتب استحباب، یعنی دومی مستحب باشد، و اولی مستحبتر، و اینکه فرمود:

منظور از «و لتکملوا العده» اکمال نماز است شاید منظور این باشد که با خواندن نماز عید، عدد روزه را تکمیل کنید و باز خود تکبیرات را بگوئید، که خدا شما را هدایت کرد، و این با معنائی که ما از ظاهر جمله، «و لتکبروا الله علی ما هدیکم ...» فهمیدیم منافات ندارد، برای اینکه کلام امام استفاده حکم استحبابی از مورد وجوب است، نظیر آنکه در سابق در جمله ی «فمن شهد منکم الشهر فلیصمه» گذشت، که گفتم از آن، کراهت مسافرت در ماه رمضان برای کسی که اول ماه را درک کند استفاده کرده اند، و اختلاف آخر تکبیرات در دو جای روایت اخیر مؤید این احتمال است که بعضی داده و گفته اند در جمله ی «و لتکبروا الله علی ما هدیکم» تکبیر به دلیل اینکه با حرف «علی» متعدی شده متضمن معنای حمد است. و در تفسیر عیاشی از ابن ابی عمیر از امام صادق ع روایت کرده که گفت:

به آن حضرت عرضه داشتم:

فدایت شوم احادیثی که در بین ما بر سر زبانها جریان دارد مبنی بر اینکه رسول خدا (ص) بیست و نه روز روزه می گرفت، بیشتر است از احادیثی که می گوید، سی روز روزه می گرفت؟ آیا احادیث

اول درست است؟

فرمود:

یک کلمه از آنها سخن خدا نیست، و رسول خدا (ص) غیر از سی روز روزه نگرفته، و علتش هم این است که قرآن می فرماید:

«و لتکملوا العده» و آیا رسول خدا (ص) آن را ناقص می کرد؟ (۶۹)

مؤلف:

اینکه امام فرمود:

«آیا رسول خدا (ص) آنرا ناقص می کرد» استفهامی است انکاری، و روایت دلالت دارد بر بیانی که ما کردیم، و گفتیم ظاهر تکمیل، تکمیل ماه رمضان است. و در محاسن برقی از بعضی راویان شیعه نقل کرده که:

او بدون ذکر سند گفته منظور از تکبیر در جمله ی «و لتکبروا الله علی ما هدیکم» تعظیم، و منظور از هدایت، ولایت است. (۷۰)

مؤلف:

اینکه هدایت به معنای ولایت باشد از باب تطبیق کلی بر مصداق است و ممکن است از قبیل همان قسم بیاناتی باشد که نامش را تاویل گذاشته اند، چنانکه در بعضی از روایات آمده و در معنای دو کلمه «یسر و عسر» فرموده اند:

یسر ولایت و عسر مخالفت با خدا و دوستی با دشمنان خداست. و در کافی از حفص بن غیاث از امام صادق ع نقل کرده که:

گفت:

از آن جناب از کلام خدای عزوجل پرسیدم، که می فرماید:

«شهر رمضان الذی انزل فیه القرآن» ، چطور می فرماید قرآن در ماه رمضان نازل شد، با اینکه در دو دهه بین اول و آخرش نازل شده؟ (۷۱)

امام (ع) فرمود:

قرآن در ماه رمضان یک باره به بیت المعمور نازل شد و سپس در طول بیست سال به تدریج به زمین نازل گردید، آنگاه فرمود:

رسول خـدا (ص) فرموده صـحف ابراهیم در اولین شب از مـاه رمضـان نـازل شـد، و تورات در روز شـشم رمضـان، و زبور در هیجدهم رمضان و قرآن در

بیست و سوم از ماه رمضان نازل شده. مؤلف: این روایت را که کافی از امام صادق و آن جناب از رسول خدا (ص) نقل کرده الدر المنثور به چند طریق آن را از واثله بن اسقع از رسول خدا (ص) نقل کرده است (۷۲).

و نیز در کافی و فقیه از یعقوب روایت کرده که گفت:

مردی را شنیدم که از امام صادق ع از شب قدر می پرسید، که آیا گذشته و یا همهساله هست؟

فرمود:

اگر شب قدر از بین برود، و برداشته شود، قرآن هم برداشته می شود. (۷۳) و در الدر المنثور از ابن عباس روایت کرده که در باره ماه رمضان و لیله مبارکه و لیله قدر گفت:

لیله قدر همان لیله مبارکه است که در ماه رمضان واقع است، که در آن ماه قرآن کریم از ذکر به بیت المعمور نازل شد، و بیت المعمور همان موقع ستارگان در آسمان دنیا است، که قرآن در آنجا قرار گرفت، و سپس به تدریج به رسول خدا (ص) نازل شد، قسمتی در امر و قسمتی در نهی و آیاتی در باره جنگها نازل میشد. (۷۴)

مؤلف:

این معنا از غیر ابن عباس مانند سعید بن جبیر نیز روایت شده، و از گفتار ابن عباس چنین بر می آید که این نظریه خود را از آیات قرآنی استفاده کرده، مانند آیه ی «و الذکر الحکیم» (۷۵) و آیات «و کتاب مسطور فی رق منشور و البیت المعمور و السقف المرفوع» (۷۶) و آیات «فلا اقسم بمواقع النجوم، و انه لقسم لو تعلمون عظیم، انه لقرآن کریم، فی کتاب مکنون لا یمسه الا المطهرون» (۷۷)

و آیه ی «و زینا السماء الدنیا بمصابیح و حفظا»

که ارتبـاط گفتار ابن عباس با همه این آیات روشن است، تنها نقطه ابهامی که در کلام وی هست و معلوم نیست که از کجای قرآن اسـتفاده کرده، این است که گفته: محـل سـتارگان، آسـمان اول، و موطن قرآن است، و دلالـت آیات سوره واقعه بر این معنـا روشن نیست. بله در روایـات ائمه اهـل بیت علیهم السـلام آمـده که بیت المعمور در آسـمان است که ان شاء الله بحث ما پیرامون آن خواهـد آمـد. مطلب دیگری که تـذکرش لازم است، این است که احـادیث هم ماننـد قرآن کریم محکم و متشابه دارد، و اشـاره و رمز در میـان احـادیث بسـیار شـایع است، و مخصوصـا در مثل این گونه حقایق (که فهم بشـر از درکش عاجز است) ماننـد لوح، و قلم، و حجب، و آسـمان و بیت معمور، و بحر مسـجور، لا جرم بر یک فرد دانشـمند لازم است که برای به دست آوردن معنای واقعی کلام سعی کند قرائن کلام را بدست آورد.

پی نوشتها

۱ - و او را (یوسف را) به بهای ناچیزی، درهمی چند فروختند.

سوره یوسف آیه ۰۲

۲ - ای کسانی که ایمان آورده اید برای شما در باره کشتگان قصاص مقرر شد.

سوره بقره آیه ۸۷۱

۳ - بر شـما مقرر شد هنگامی که مرگ یکی از شـما فرا رسد اگر مالی به جای گذارد برای پدر و مادر و خویشاوندان وصیت کند.

«سوره بقره آیه ۰۸۱»

۴ - خدا قضاء رانده که من و رسولانم غلبه خواهیم کرد.

سوره مجادله آیه ۱۲

۵ - مینویسیم آنچه از پیش فرستادند، و آنچه اثر که از دنبال دارند.

سوره یس آیه ۲۱

۶ - و بر ایشان (بنی اسرائیل) نوشتیم که شخص در

مقابل شخص است (یعنی اگر کسی دیگری را کشت اولیاء مقتول حق دارند قاتل را بکشند و جان او برابر مقتول است.)

سوره مائده آیه ۵۴

۷ - اگر نیکی کنید به خود نیکی کرده اید، و اگر بدی کنید نیز به خود کرده اید.

سوره اسراء آیه ۷

۸ - هان ای مردم شما همان محتاجان به خدائید، و خدا همانا بی نیاز است.

سوره فاطر آیه ۵۱

۹ - ما خبر داریم از اینکه سخن آنان تو را اندوهناک کرده، ولی آنها تو را تکذیب نمی کنند، بلکه ستمکاران آیات خدا را انکار می کنند

سوره انعام آیه ۳۳

۱۰ - به سوی آفریننده تان بازگشت کنید و خودتان را (یعنی کسانی را که گوساله پرستیده اند) بکشید آن برای شما بهتر است.

سوره بقره آیه ۴۵

۱۱ - بشتابید به سوی ذکر خدا و سوداگری را واگذارید این برای شما بهتر است.

سوره جمعه آیه ۹

۱۲ - ایمان به خدای آورید و در راه خدا با مال و جان خود جهادی کنید این برای شما بهتر است اگر بدانید.

سوره صف آیه ۱۱.

۱۳ - ما آن را (قرآن را) کتابی خواندنی و عربی کردیم باشد که شما درکش کنید.

سوره زخرف آیه ۳

۱۴ - و قرآنی که آن را قسمت قسمت کردیم تا کم کم بر مردمش، بخوانی و به تدریج نازلش کردیم.

سوره اسراء آیه ۶۰۱

۱۵ - خدا سخن آن کس که در باره همسرش با تو مجادله می کرد و به خدا شکوه می کرد شنید، و خدا همه گفتگوی شما

را میشنود.

سوره مجادله آیه ۱

۱۶ – و چون تجارت یا لهوی می بینند تو را در وسط سخن در حالی که ایستاده ای رها می کنند

سوره جمعه آیه ۱۱

۱۷ – مردانی که عهد خود را

که با خدا بسته اند وفا می کنند، بعضی از ایشان عمرشان سرآمده، و بعضی دیگر منتظر سرآمدن عمرند، و کمترین گوش های از عهد خود را دگرگون نمی سازند.

سوره احزاب آیه ۳۲

۱۸ – سوگند به کتاب روشنگر که ما آن را در شبی با برکت نازل کردیم، که ما همواره کار بیم رسانی را داشته ایم.

سوره دخان آیه ۳

۱۹ – ما آن را در شب قدر نازل کردیم.

سوره قدر آیه ۱

۲۰ – سوره بقره آیه ۵۸۱

۲۱ – سوره دخان آیه ۳

۲۲ – سوره قدر آیه ۱

۲۳ – مثل آبی که ما آن را از بالا نازل کردهایم.

سوره یونس آیه ۴۲

۲۴ – کتابی که ما نازلش کردیم بر تو کتابی پر برکت تا در آیاتش تدبر کنند.

سوره ص آیه ۹۲

۲۵ – کتابی است که قبلا نزد حکیم خبیر، فشرده بود، و سپس آیاتش از هم جدا شد.

سوره هود آیه ۱

۲۶ – محققا برای آنها کتابی آوردهایم که از روی علم تفصیل دادیم کتابی که هدایت و رحمت استبرای قومی که ایمان آورند آیا جز تاویل آن را منتظرند روزی که تاویلش بیاید آنها که از پیش آن را فراموش کرده اند اقرار می کنند که رسولان پروردگار ما به حق آمده و حق گفتند.

سوره اعراف آیه ۲۵ – ۳۵

۲۷ – این کتابی نیست که بتوان به خدا افتراء زد، لیکن مصدق کتب آسمانی عصر خودش و تفصیل همان کتابها است کتابی

است بـدون شک از ناحیه رب العالمین (تا آنجا که می فرمایـد): بلکه اینان چیزی را تکـذیب می کننـد که احاطه علمی بـدان ندارند، و هنوز تاویلش نیامده.

سوره یونس آیه ۹۳ - ۷۳

۲۸ - حم سوگند به کتاب روشنگر که ما آن را

کتابی خواندنی و عربی کردیم، تا شاید شما تعقل کنید، و گرنه آن کتاب در کتابی اصلی بود، که نزد ما مقامی بلند و فرزانه دارد.

سوره زخرف آیه ۱ - ۴

۲۹ - سوگند به جایگاه های ستارگان نخورم، و آن اگر بدانید سوگندی بزرگ است محققا قرآنی است ارجمند در نامه ای نهفته، جز پاک شدگان به آن دسترسی نیابند نازل کردنی از پروردگار جهانیان است.

سوره واقعه آیه ۰۸

۳۰ - آن قرآنی مجید است که در لوح محفوظ قرار دارد.

سوره بروج آیه ۲۲

۳۱ - بلکه آن قرآنی است ارجمند در لوحی محفوظ.

سوره بروج آیه ۲۲

۳۲ - ماه رمضان که در آن قرآن را نازل کردیم.

سوره بقره آیه ۵۸۱

۳۳ - ما نازل کردیم قرآن را در شب قدر.

سوره قدر آیه ۱

۳۴ - ما نازل کردیم قرآن را در شبی مبارک.

سوره دخان آیه ۲

۳۵ - در قرآن قبل از تمام شدن وحیش عجله مکن.

سوره طه آیه ۴۱۱

۳۶ - زبان خود را بدان حرکت مده، که به آن عجله کرده باشی، چونکه جمع آن و نیز خواندنش به عهده ما است، پس همینکه آنرا خواندیم خواندنش را پیروی کن، و سپس به عهده ما است که آنرا بیان کنیم.

سوره قیامت آیات ۵۱ - ۹۱

۳۷ – سوره آل عمران آیه ۷

۳۸ – ما نازل کردیم قرآن را در شبی مبارک و ما هستیم بیم دهندگان.

سوره دخان آیه ۲

۳۹ – سوره علق آیه ۱

۴۰ – ای جامه بخود پیچیده برخیز و بترسان.

سوره مدثر آیه ۲ – ۱

۴۱ – آیا دیدی آن کسی را که بندهای را از اینکه نماز بخواند نهی می کرد، تو ای نهی کننده هیچ میدانی که اگر آن بنده

بر راه راست باشـد، و یـا به پرهیزکـاری دسـتور دهـد، دیگر جـا نـدارد که تـو او را از نمـازش نهی کنی، ای پیـامبر تو بگو آیا میـدانی آن نهی کننده را که اگر تو را تکذیب کند، و از تو روی بگرداند چه کیفری خواهد داشت؟ راستی آیا او نمیداند که خـدا رفتار او را می بینـد، و از قصـد او اطلاع دارد؟ بدانـد که جریان به این سادگی ها نیست اگر از آزار پیامبر دست برنـدارد موی پیشـانی او را که موی پیشانی مردی دروغگو و خطاکار است خواهیم گرفت، پس بایـد اهل مجلس و قبیله و عشـیره خود را بخوانـد، تا او را یاری دهند ما هم به زودی زبانه دوزخ را علیه او خواهیم خواند، تا او را فراگیرد. نه چنان است فرمان او مبر و نماز را ترک مکن همچنان سجده کن و نزدیک شو.

سوره علق آیه ۹۱

۴۲ – و همانا تو را هفت آیه و این قرآن بزرگ را دادیم.

سوره حجر آیه ۷۸

۴۳ – سوره زمر آیه ۳۲

۴۴ – آنچه را دستور دادهای آشکار کن و از مشرکان روی گردان.

سوره حجر آیه ۵۹

۴۵ – سوره واقعه آیه ۹۷.

۴۶ – ولی بیشتر مردم نمیدانند.

سوره روم آیه ۰۳

۴۷ – و این مثلها را برای مردم می زنیم و لیکن به جز دانایان آن را نمیفهمند.

سوره عنکبوت آیه ۳۴

۴۸ – خداوند به وسیله قرآن کسانی را که پیرو خوشنودی اویند به سوی راه های سلامت هدایت نموده از ظلمتها به سوی نور بیرون می کند با اذن خودش و به سوی صراط مستقیمشان راه می نمایاند.

سوره مائده آیه ۶۱

۴۹ – بحارالانوار ج ۶۹ ص ۵۴۲ حدیث ۴۱

۵۰ – و

خداوند می گیرد صدقات را.

سوره توبه آیه ۵۰۱

۵۱ و ۵۲ - فروع کافی ج ۴ باب صوم رسول الله ص ص ۹۸ و ۱۹

۵۳ و ۵۴ - تفسیر عیاشی ج ۱ ص ۸۷

۵۵ - فقیه ج ۲ ص ۱۶ حدیث ۴۱

۵۶ - اصول کافی ج ۲ ص ۰۳۶ ح ۱۱

۵۷ - تفسیر عیاشی ج ۱ ص ۹ و تفسیر قمی ج ۱ ص ۶۹

۵۸ - وسائل ج ۷ ص ۲۳۲

۵۹ - تفسیر عیاشی ج ۱ ص ۰۸

۶۰ - فروع کافی ج ۴ ص ۶۸

۶۱ - عیاشی ج ۱ ص ۱۸

۶۲ - وسائل ج ۷ ص ۴۵۱ و ص ۳۲۱

۶۳ - تفسیر عیاشی ج ۱ ص ۸۷ - ۹۷

۶۴ و ۶۵ - تفسیر عیاشی ج ۱ ص ۸۷ - ۹۷

۶۶ و ۶۷ - تفسیر عیاشی ج ۱ ص ۲۸

۶۸ - فروع کافی ج ۴ ص ۶۶۱

۶۹ - تفسیر عیاشی ج ۱ ص ۲۸

۷۰ - محاسن ص ۷۰۱ باب ولایت

۷۱ - اصول کافی ج ۲ ص ۸۲۶

۷۲ - الدر المنثور ج ۱ ص ۹۸۱

۷۳ – فروع کافی ج ۴ ص ۸۵۱ حدیث ۷ و فقیه ج ۲ ص ۱۰۱

۷۴ – الدر المنثور ج ۱ ص ۹۸۱

۷۵ – سوره آل عمران آیه ۸۵

۷۶ – سوگند به کتاب سطر بندی شده در اوراقی انتشار پذیر، و سوگند به بیت معمور و سقف بلند گشته.

سوره طور آیه ۵

۷۷ – سوگند به محل ستارگان که این سوگند اگر بدانید سوگندی است عظیم، که قرآن کریم در کتاب پنهان بوده، کتابی که جز پاکان با آن تماس ندارند.

سوره واقعه آیه ۹۷»

۷۸ – ما آسمان دنیا را به چراغهائی زینت دادیم.

«سوره فصلت آیه ۲۱.»

ترجمه المیزان جلد دوم صفحه ۳ استاد علامه طباطبایی رضوان الله تعالی

۵ – چهل حدیث روزه گردآورنده محمد حسین فلاح زاده

۱ – پایه های اسلام

قال الباقر علیه السلام:

بنی الاسلام علی خمسه اشیاء، علی الصلوه و الزکاه و الحج و الصوم و الولایه.

امام باقر علیه السلام فرمود:

اسلام بر پنج چیز استوار است، بر نماز و زکات حج و روزه و ولایت (رهبری اسلامی).

فروع کافی، ج ۴ ص ۲۶، ح ۱

۲ – فلسفه روزه

قال الصادق علیه السلام:

انما فرض الله الصیام لیستوی به الغنی و الفقیر.

امام صادق علیه السلام فرمود:

خداوند روزه را واجب کرده تا بدین وسیله دارا و ندار (غنی و فقیر) مساوی گردند.

من لا یحضره الفقیه، ج ۲ ص ۳۴، ح ۱

۳ – روزه آزمون اخلاص

قال امیرالمومنین علیه السلام:

فرض الله ... الصیام ابتلاء لاخلاص الخلق امام علی علیه السلام فرمود:

خداوند روزه را واجب کرد تا به وسیله آن اخلاص خلق را بیازماید.

نهج البلاغه، حکمت ۲۵۲

۴ – روزه یاد آور قیامت

قال الرضا علیه السلام:

انما امروا بالصوم لکی یعرفوا الم الجوع و العطش فیستدلوا علی فقر الاخر.

امام رضا علیه السلام فرمود:

مردم به انجام روزه امر شده اند تا درد گرسنگی و تشنگی را بفهمند و به واسطه آن فقر و بیچارگی آخرت را بیابند.

وسائل الشیعه، ج ۴ ص ۴ ح ۵

علل الشرایع، ص ۰۱

۵ – روزه زکات بدن

قال رسول الله صلی الله علیه و آله لکل شیئی زکاه و زکاه الابدان الصیام.

رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود:

برای هر چیزی زکاتی است و زکات بدنها روزه است.

الکافی، ج ۴، ص ۲۶، ح ۳

۶ – روزه سپر آتش

قال رسول الله صلی الله علیه و آله: الصوم جنه من النار.

رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود:

روزه سپر آتش «جهنم» است.

«یعنی به واسطه روزه گرفتن انسان از آتش جهنم در امان خواهد بود.»

الکافی، ج ۴ ص ۲۶۱

۷ – اهمیت روزه

الصوم فی الحر جهاد.

رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود:

روزه گرفتن در گرما، جهاد است.

بحار الانوار، ج ۶۹، ص ۷۵۲

۸ – روزه نفس

قال امیرالمومنین علیه السلام:

صوم النفس عن لذات الدنیا انفع الصیام.

امیرالمومنان علی علیه السلام فرمود:

روزه نفس از لذت های دنیوی سودمندترین روزه هاست.

غرر الحکم، ج ۱ ص ۶۱۴ ح ۴۶

۹ – روزه واقعی

قال امیرالمومنین علیه السلام:

الصیام اجتناب المحارم کما یمتنع الرجل من الطعام و الشراب.

امام علی علیه السلام فرمود:

روزه پرهیز از حرامها است همچنانکه شخص از خوردنی و نوشیدنی پرهیز می کند.

بحار ج ۳۹ ص ۹۴۲

۱۰ – برترین روزه

قال امیرالمومنین علیه السلام:

صوم القلب خیر من صیام اللسان و صوم اللسان خیر من صیام البطن.

امام علی علیه السلام فرمود:

روزه قلب بهتر از روزه زبان است و روزه زبان بهتر از روزه شکم است.

غرر الحکم، ج ۱، ص ۷۱۴، ح ۰۸

۱۱ – روزه چشم و گوش

قال الصادق علیه السلام اذا صمت فلیصم سمعک و بصرک و شعرک و جلدک.

امام صادق علیه السلام فرمود:

آنگاه که روزه می گیری باید چشم و گوش و مو و پوست تو هم روزه دار باشند.

(یعنی از گناهان پرهیز کند.)

لکافی ج ۴ ص ۷۸، ح ۱

۱۲ – روزه اعضا و جوارح

عن فاطمه الزهرا سلام الله علیها ما یصنع الصائم بصیامه اذا لم یصن لسانه و سمعه و بصره و جوارحه.

حضرت زهرا علیها السلام فرمود:

روزه داری که زبان و گوش و چشم و جوارح خود را حفظ نکرده روزه اش به چه کارش خواهد آمد.

بحار، ج ۳۹ ص ۵۹۲

۱۳ – روزه ناقص

قال الباقر علیه السلام لا صیام لمن عصی الامام و لا صیام لعبد ابق حتی یرجع و لا صیام لامراه ناشزه حتی تتوب و لا صیام لولد عاق حتی یبر.

امام باقر علیه السلام فرمود:

روزه این افراد کامل نیست:

۱ – کسی که امام (رهبر) را نافرمانی کند.

۲ – بنده فراری تا زمانی که بر گردد.

۳ – زنی که اطاعت شوهر نکرده تا اینکه توبه کند.

۴ – فرزندی که نافرمان شده تا اینکه فرمانبردار شود.

بحارالانوار ج ۳۹، ص ۵۹۲.

۱۴ – روزه بی ارزش

قال امیرالمومنین علیه السلام:

کم من صائم لیس له من صیامه الا الجوع و الظما و کم من قائم لیس له من قیامه الا السهر و العناء.

امام علی علیه السلام فرمود:

چه بسا روزه داری که از روزه اش جز گرسنگی و تشنگی بهره‌ای ندارد و چه بسا شب زنده داری که از نمازش جز بیخوابی و سختی سودی نمیبرد.

نهج البلاغه، حکمت ۵۴۱

۱۵ – روزه و صبر

عن الصادق علیه السلام فی قول الله عزوجل «و استعینوا بالصبر و الصلوه»

قال: الصبر الصوم.

امام صادق علیه السلام فرمود:

خداوند عزو جل که فرموده است:

از صبر و نماز کمک بگیرید، صبر، روزه است.

وسائل الشیعه، ج ۷ ص ۲۹۸، ح ۳

۱۶ – روزه و صدقه

قال الصادق علیه السلام صدقه درهم افضل من صیام یوم.

امام صادق علیه السلام فرمود:

یک درهم صدقه دادن از یک روز روزه مستحبی برتر و والاتر است.

وسائل الشیعه، ج ۷ ص ۲۱۸، ح ۶

۱۷ – پاداش روزه

قال رسول الله صلی الله علیه و آله: قال الله تعالی الصوم لی و انا اجزی به رسول خدا فرمود:

خدای تعالی فرموده است:

روزه برای من است و من پاداش آن را میدهم.

وسائل الشیعه ج ۷ ص ۴۹۲، ح ۵۱ و ۶۱؛ ۷۲ و ۰۳

۱۸ – جرعه نوشان بهشت

قال رسول الله صلی الله علیه و آله من منعه الصوم من طعام یشتهیه کان حقا علی الله ان یطعمه من طعام الجنه و یسقیه من شرابها.

رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود:

کسی که روزه او را از غذاهای مورد علاقه اش باز دارد برخداست که به او از غذاهای بهشتی بخورانند و از شراب های بهشتی به او بنوشاند.

بحارالانوار ج ۳۹ ص ۱۳۳

۱۹ – خوشا به حال روزه داران

قال رسول الله صلی الله علیه و آله طوبی لمن ظما او جاع لله اولئک الذین یشبعون یوم القیامه

رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود:

خوشا به حال کسانی که برای خدا گرسنه و تشنه شده اند اینان در روز قیامت سیر می شوند.

وسائل الشیعه، ج ۷ ص ۹۹۲، ح ۲.

۲۰ – مژده به روزه داران

قال الصادق علیه السلام من صام لله عزوجل یوما فی شده الحر فاصابه ظما و کل الله به الف ملک یمسحون وجهه و یبشرونه حتی اذا افطر.

امام صادق علیه السلام فرمود:

هر کس که در روز بسیار گرم برای خدا روزه بگیرد و تشنه شود خداوند هزار فرشته را میگمارد تا دست به چهره او بکشند و او را بشارت دهند تا هنگامی که افطار کند.

الکافی، ج ۴ ص ۴۶ ح ۸

بحارالانوار ج ۳۹ ص ۷۴۲

۲۱ – شادی روزه دار

قال الصادق علیه السلام للصائم فرحتان فرحه عند افطاره و فرحه عند لقاء ربه امام صادق علیه السلام فرمود:

برای روزه دار دو سرور و خوشحالی است:

۱ – هنگام افطار

۲ – هنگام لقاء پروردگار (وقت مردن و در قیامت)

وسائل الشیعه، ج ۷ ص ۰۹۲ و ۴۹۲ ح ۶ و ۶۲.

۲۲ – بهشت و باب روزه داران

قال رسول الله صلی الله علیه و آله ان للجنه بابا یدعی الریان لا یدخل منه الا الصائمون.

رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود:

برای بهشت دری استبنام «ریان» که از آن فقط روزه داران وارد می شوند.

وسائل الشیعه، ج ۷ ص ۵۹۲، ح ۱۳.

معانی الاخبار ص ۶۱۱

۲۳ – دعای روزه داران

قال الکاظم علیه السلام

دعوه الصائم تستجاب عند افطاره امام کاظم علیه السلام فرمود:

دعای شخص روزه دار هنگام افطار مستجاب می شود.

بحارالانوار ج ۲۹ ص ۵۵۲ ح ۳۳.

۲۴ – بهار مومنان

قال رسول الله صلی الله علیه و آله

الشتاء ربیع المومن یطول فیه لیله فیستعین به علی قیامه و یقصر فیه نهاره فیستعین به علی صیامه.

رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود:

زمستان بهار مومن است از شب های طولانی اش برای شب زنده داری و از روزهای کوتاهش برای روزه داری بهره می گیرد.

وسائل الشیعه، ج ۷ ص ۲۰۳، ح ۳.

۲۵ – روزه مستحبی

قال الصادق علیه السلام:

من جاء بالحسنه فله عشر امثالها من ذلک صیام ثلاثه ایام من کل شهر.

امام صادق علیه السلام فرمود:

هر کس کار نیکی انجام دهد ده برابر آن پاداش دارد و از جمله آنها سه روز روزه در هر ماه است.

وسائل الشیعه، ج ۷، ص ۳۱۳، ح ۳۳

۲۶ – روزه ماه رجب

قال الکاظم علیه السلام

رجب نهر فی الجنه اشد بیاضا من اللبن و احلی من العسل فمن صام یوما من رجب سقاه الله من ذلک النهر.

امام کاظم علیه السلام فرمود:

رجب نام نهری است در بهشت از شیر سفیدتر و از عسل شیرینتر هرکس یک روز از ماه رجب را روزه بگیرد خداوند از آن نهر به او می نوشاند.

من لا یحضره الفقیه ج ۲ ص ۶۵ ح ۲

وسائل الشیعه ج ۷ ص ۳۵۰ ح ۳

۲۷ – روزه ماه شعبان

من صام ثلاثه ایام من اخر شعبان و وصلها بشهر رمضان کتب الله له صوم شهرین متتابعین.

امام صادق علیه السلام فرمود:

هر کس سه روز آخر ماه شعبان را روزه بگیرد و به روزه ماه رمضان وصل کند خداوند ثواب روزه دو ماه پی در پی را برایش محسوب می کند.

وسائل الشیعه ج ۷ ص ۵۷۳،ح ۲۲

۲۸ – افطاری دادن (۱)

قال الصادق علیه السلام:

من فطر صائما فله مثل اجره امام صادق علیه السلام فرمود:

هر کس روزه داری را افطار دهد، برای او هم مثل اجر روزه دار است.

الکافی، ج ۴ ص ۸۶، ح ۱

۲۹ – افطاری دادن (۲)

قال الکاظم علیه السلام

فطرک اخاك الصائم خیر من صیامک.

امام کاظم علیه السلام فرمود:

افطاری دادن به برادر روزه دارت از گرفتن روزه (مستحبی) بهتر است.

الکافی، ج ۴ ص ۸۶، ح ۲

۳۰ – روزه خواری

قال الصادق علیه السلام:

من افطر یوما من شهر رمضان خرج روح الایمان منه

امام صادق علیه السلام فرمود:

هر کس یک روز ماه رمضان را (بدون عذر)، بخورد – روح ایمان از او جدا می شود وسائل الشیعه، ج ۷ ص ۱۸۱، ح ۴ و ۵

من لا یحضره الفقیه ج ۲ ص ۳۷، ح ۹

۳۱ – رمضان ماه خدا

قال امیرالمومنین شهر رمضان شهر الله و شعبان شهر رسول الله و رجب شهری امام علی علیه السلام فرمود:

رمضان ماه خدا و شعبان ماه رسول خدا و رجب ماه من است.

وسائل الشیعه، ج ۷ ص ۲۶۶، ح ۳۲.

۳۲ – رمضان ماه رحمت

قال رسول الله صلی الله علیه و آله

... و هو شهر اوله رحمه و اوسطه مغفره و اخره عتق من النار.

رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود:

رمضان ماهی است که ابتدایش رحمت است و میانه اش مغفرت و پایانش آزادی از آتش جهنم.

بحار الانوار، ج ۳۹، ص ۳۴۲

۳۳ – فضیلت ماه رمضان

قال رسول الله صلی الله علیه و آله

ان ابواب السماء تفتح فی اول لیله من شهر رمضان و لا تغلق الی اخر لیله منه رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود:

درهای آسمان در اولین شب ماه رمضان گشوده می شود و تا آخرین شب آن بسته نخواهد شد.

بحار الانوار، ج ۳۹، ص ۳۴۴

۳۴ – اهمیت ماه رمضان

قال رسول الله صلی الله علیه و آله

لو یعلم العبد ما فی رمضان لود ان یکون رمضان السنه

رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود:

اگر بنده «خدا» می دانست که در ماه رمضان چیست [چه برکتی وجود دارد] دوست میداشت که تمام سال، رمضان باشد.

بحار الانوار، ج ۳۹، ص ۳۴۶

۳۵ – قرآن و ماه رمضان

قال الرضا علیه السلام

من قرا فی شهر رمضان آیه من کتاب الله کان کمن ختم القران فی غیره من الشهور.

امام رضا علیه السلام فرمود:

هر کس ماه رمضان یک آیه از کتاب خدا را قرائت کند مثل اینست که در ماه های دیگر تمام قرآن را بخواند.

بحارالانوار ج ۳۹، ص ۶۴۳

۳۶ – شب سرنوشت ساز

قال الصادق علیه السلام:

راس السنه لیله القدر یکتب فیها ما یکون من السنه الی السنه.

امام صادق علیه السلام فرمود:

آغاز سال (حساب اعمال) شب قدر است. در آن شب برنامه سال آینده نوشته می شود.

وسائل الشیعه، ج ۷ ص ۸۵۲ ح ۸

۳۷ – برتری شب قدر

قیل لابی عبد الله علیه السلام کیف تکون لیله القدر خیرا من الف شهر؟ قال: العمل الصالح فیها خیر من العمل فی الف شهر لیس فیها لیله القدر. از امام صادق علیه السلام سوال شد:

چگونه شب قدر از هزار ماه بهتر است؟

حضرت فرمود:

کار نیک در آن شب از کار در هزار ماه که در آنها شب قدر نباشد بهتر است.

وسائل الشیعه، ج ۷ ص ۶۵۲، ح ۲

۳۸ – تقدیر اعمال

قال الصادق علیه السلام:

التقدیر فی لیله تسعه عشر و الابرام فی لیله احدی و عشرین و الامضاء فی لیله ثلاث و عشرین.

امام صادق علیه السلام فرمود:

برآورد اعمال در شب نوزدهم انجام می گیرد و تصویب آن در شب بیست و یکم و تنفیذ آن در شب بیست سوم.

وسائل الشیعه، ج ۷ ص ۹۵۲

۳۹ – احیاء شب قدر

عن فضیل بن یسار قال: کان ابو جعفر علیه السلام اذا کان لیله احدی و عشرین و لیله ثلاث و عشرین اخذ فی الدعا حتی یزول اللیل فاذا زال اللیل صلی. فضیل بن یسار گوید:

امام باقر علیه السلام در شب بیست و یکم و بیست سوم ماه رمضان مشغول دعا میشد تا شب بسر آید و آنگاه که شب به پایان می رسید نماز صبح را می خواند.

وسائل الشیعه، ج ۷، ص ۰۶۲، ح ۴

۴۰ – زکات فطره

قال الصادق علیه السلام:

ان من تمام الصوم اعطاء الزکاه یعنی الفطره کما ان الصلوه علی النبی صلی الله علیه و آله من تمام الصلوه.

امام صادق علیه السلام فرمود:

تکمیل روزه به پرداخت زکاه یعنی فطره است، همچنان که صلوات بر پیامبر صلی الله علیه و آله کمال نماز است.

وسائل الشیعه، ج ۶ ص ۱۲۲، ح ۵

۶ – توصیه ای بهداشتی در ماه مبارک رمضان

توصیه ها

در ماه مبارك رمضان، رژیم غذایی ما نباید به نسبت قبل خیلی تغییر کند و در صورت امکان باید ساده باشد. رژیم غذایی همچنین باید طوری تنظیم شود که بر روی وزن تأثیر زیادی نداشته باشد. البته اگر فرد دچار اضافه وزن می باشد، ماه رمضان فرصت مناسبی است تا وزن به حالت طبیعی برگردد. با توجه به ساعات طولانی ناشتا بودن، باید غذاهایی را مصرف کنیم که به کندی هضم می شوند مثل غذاهای حاوی فیبر زیاد. غذاهای دیر هضم معمولاً ۸ ساعت در دستگاه گوارش می مانند در حالیکه غذاهای سریع الهضم فقط ۳ تا ۴ ساعت در معده باقی می مانند غذاهای دیر هضم عبارتند از:

حبوبات و غلات مثل جو، گندم، جو دوسر، لوبیا، عدس، آرد، غلات برنج با پوست و غیره (که کربوهیدراتها نامیده می شوند).

غذاهای سریع الهضم عبارتند از:

غذاهایی که حاوی قند، آرد سفید و غیره هستند (که به این گروه کربو هیدرات های تصفیه شده گفته می شود).

غذاهای حاوی فیبر عبارتند از:

غذاهای حاوی سبوس، گندم سبوس دار، غلات و حبوبات، سبزیها مانند لوبیای سبز، نخود، ذرت، اسفناج، برگ چغندر، میوه های با پوست، میوه خشک شده مثل برگه زردآلو، انجیر، آلو خشک، بادام و غیره. غذاهای مصرفی باید در حالت تعادل با یکدیگر باشند. و از همه گروه های غذایی مثل میوه سبزیجات، گوشت، مرغ،

ماهی، نان، حبوبات و محصولات لبنی در رژیم غذایی باید وجود داشته باشد. غذاهای سرخ شده باید محدود شوند زیرا باعث عدم هضم، سوزش سر دل و اختلال در وزن می شوند.

از چه چیزهایی پرهیز کنیم؟

۱ – غذاهای سرخ کردنی و چرب

۲ – غذاهای حاوی قند زیاد

۳ – خوردن غذای زیاد به خصوص هنگام سحر

۴ – خوردن چای زیاد هنگام سحر، چای باعث افزایش ادرار شده و از این طریق نمک های معدنی که در طول روز بدن به آنها نیاز دارد دفع می شوند.

۵ – سیگار: اگر شما نمی توانید سیگار را به یکباره قطع کنید از هفته های قبل از ماه رمضان شروع به مصرف کم آن کنید.

چه غذاهایی را مصرف کنیم؟

۱ – مصرف کربو هیدرات های مرکب در سحر که مدت طولانی تری هضم می شوند و باعث می شوند که شما کمتر گرسنه شوید.

۲ – حلیم یک منبع عالی پروتئین بوده و از غذاهائی است که دیر هضم می شود.

۳ – خرما یک منبع عالی قند، فیبر، کربوهیدرات، پتاسیم و منیزیوم می باشد.

۴ – مغز بادام غنی از پروتئین و فیبر بوده و حداقل چربی را دارا می باشد. مصرف زیاد آب یا آب میوه در صورت امکان در فاصله بین افطار و زمان خواب باعث تأمین آب مورد نیاز بدن می شود.

یبوست

یبوست می تواند باعث ایجاد بواسیر و شقاق های دردناک مقعد شود و باعث سوء هاضمه به همراه نفخ می شود. علل یبوست:

مصرف کربو هیدرات های تصفیه شده، مصرف کم آب و میزان ناکافی فیبر در غذا از علل عمده یبوست می باشند.

درمان:

اجتناب از مصرف زیاد کربو هیدرات های تصفیه شده، افزایش مصرف آب، استفاده از سبوس در نانها، استفاده از آردهای

قهوه ای

سوء هاضمه و نفخ

علل:

پرخوری، مصرف زیاد غذاهای چرب و سرخ شده، غذاهای تند و غذاهایی که ایجاد نفخ می کنند مثل تخم مرغ، کلم، عدس، نوشابه های گازدار

درمان:

از پرخوری اجتناب کنید، آب میوه یا آب بنوشید. از غذاهای سرخ کردنی اجتناب کنید.

ضعف (افت فشار خون)

افزایش تعریق، ضعف، خستگی، کم شدن انرژی، سرگیجه به خصوص هنگام برخاستن، ظاهر رنگ پریده و احساس افتادن علائم افت فشار خون می باشند که بیشتر هنگام بعد از ظهر اتفاق می افتد.

علل:

مصرف کمتر مایعات و کاهش مصرف نمک

درمان:

به مکان های گرم نروید و مصرف نمک و مایعات را افزایش دهید. توجه: افت فشار خون باید با گرفتن فشار خون در هنگام بروز علائم تأیید شود. افراد دارای فشار خون بالا ممکن است در طول ماه رمضان نیاز به تنظیم مجدد داروهای خود توسط پزشک داشته باشند.

سردرد

علل:

عدم مصرف کافئین و تنباکو، انجام کار زیاد در طول روز، کم خوابی و گرسنگی که معمولاً در طول روز بیشتر شده و در انتهای روز بدتر می شود. سردرد وقتی با افت فشار خون همراه شود می تواند منجر به سردرد شدید و حالت تهوع قبل از افطار شود.

درمان:

در طول یکی دو هفته قبل از ماه رمضان بصورت تدریجی کافئین و تنباکو را قطع کنید. چای سبز و بدون کافئین ممکن است جایگزین خوبی باشد. همچنین برنامه خود را در طول ماه رمضان طوری ترتیب دهید تا خواب کافی داشته باشید.

کاهش قند خون

ضعف، سرگیجه، خستگی، کاهش تمرکز، تعریق زیاد، احساس لرز، عدم توانائی برای فعالیت های فیزیکی، سردرد، طپش قلب از علائم کاهش قند خون می باشند. علل در افراد غیر دیابتی: خوردن مقدار زیاد قند مثل کربو هیدرات های تصفیه شده مخصوصاً در هنگام سحر باعث می شود که بدن مقدار زیادی انسولین تولید کرده و باعث افت قند خون بشود.

درمان:

خوردن غذا هنگام سحر و محدود کردن نوشیدنی ها و غذاهای حاوی قند. توجه: افراد دیابتی ممکن است به تنظیم مجدد داروهای خود در ماه رمضان احتیاج داشته باشند و باید با پزشک خود مشورت کنند.

انقباضات عضلانی

علل:

مصرف ناکافی غذاهای حاوی کلسیم، پتاسیم و منیزیوم

درمان:

خوردن غذاهای غنی از مواد معدنی فوق برای مثال: سبزیجات، میوه جات، محصولات لبنی، گوشت، خرما توجه: افراد تحت درمان فشار خون بالا و افراد دچار سنگ کلیه باید با پزشک خود مشورت کنند.

زخم معده، سوزش سردل، التهاب معده

افزایش سطح اسید در معده خالی در ماه رمضان باعث تشدید مسائل فوق می شود. این شکل بصورت احساس سوزش در ناحیه معده و زیر دنده ها ظاهر شده و می تواند بطرف حلق گسترش یابد. غذاهای تند، قهوه و کوکاکولا این حالت را بدتر می کنند درمان های طبی برای کنترل سطح اسید در معده وجود دارند و افراد مبتلا قبل از روزه گرفتن باید با پزشک خود مشورت کنند.

سنگ کلیه

سنگ کلیه ممکن است در افرادی که آب کم می نوشند ایجاد شود. بنابراین مصرف زیاد مایعات برای جلوگیری از تشکیل سنگ ضروری می باشد.

درد مفاصل

علل:

در طول ماه رمضان که نمازهای بیشتری خوانده می شود فشار روی مفاصل زانو افزایش می یابد. در افراد مسن و یا افراد دچار التهاب مفاصل این مسئله باعث درد، سفتی، تورم و احساس ناراحتی می شود.

درمان:

وزن را کم کنید تا زانوها مجبور نباشند وزن بیشتری را تحمل کنند. قبل از ماه رمضان اندام تحتانی را ورزش دهید تا برای فشار اضافی وارده آماده باشند. آمادگی بدنی باعث می شود تا نماز راحت تر خوانده شود.

۷ – آداب و شرایط روزه

آداب

روزه فقط امساک از اکل و شرب نیست، بلکه شرائطی دیگر هم همراه آن است، تعهد و مسؤولیت های انسان در برابر روزه، این فریضه الهی زیاد است.

روزه چهار گروه مقبول نیست

حضرت صادق علیه السلام فرمود:

لا صیام لمن عصی الامام، و لا صیام لعبد آبق حتی یرجع، و لا صیام لامراه ناشزه حتی تتوب، و لا صیام لولد عاق حتی یبر، (۱)

روزه نیستبرای کسی که امام و پیشوای خود را نافرمانی کند و از او اطاعت ننماید، و صحیح نیست روزه عبد فراری، تا مراجعت کند و به خدمت باز نگردد، و روزه زن ناشزه درست نمی باشد تا توبه کند و در اختیار همسرش قرار گیرد و همچنین روزه فرزند عاق شده پدر و مادر تا خوب نشود و اصلاح نگردد، مورد قبول قرار نمی گیرد، و روزه به حساب نمی آید بلی یکی از ابعاد سیاسی این حدیث شریف، اطاعت و فرمانبری پیروان و رهروان مسلمان از راهبر و پیشوای مذهبی است. فاطمه سلام الله علیها در آداب صائم سخن می گوید حضرت فاطمه علیها السلام سیده نسوان عالم در آداب روزه دار می فرماید:

عن جعفر بن محمد عن آبائه عن فاطمه علیهم السلام:

«انها قالت:

ما یصنع الصائم بصیامه اذا لم یصن لسانه و سمعه و بصره و جوارحه» (۲).

جعفر بن محمد علیهما السلام از آباء گرامیش از فاطمه دخت گرام رسول الله صلی الله علیهم اجمعین روایت می نماید:

که حضرت زهرا علیها السلام فرمود:

صائم با روزه خویش کاری نکرده (یعنی حق روزه را ادا نکرده) هرگاه زبان و گوش و چشم و جوارحش را از (آنچه که بر آنها حرام است) حفظ نکرده باشد. یعنی روزه یک مسمای واقعی از حفظ شکم از کل خوردنیها

و نوشیدنیها و مبطلات دیگر و خلاصه ای از اجتناب از گناهان و معصیت خداوند می باشد، زیرا روزه دار بدون پرهیز از تمامی محرمات روزه واقعی را در خویش تحقق نبخشیده است.

پنج خصلت موجب افطار روزه و بطلان وضوء می شود.

اگرچه امروز فقهای عالی مقام این موارد را مبطل روزه و وضوء نمیدانند زیرا کمتر کسی است در زمان ما و فرهنگ طاغوت زده و غرب زده ما از این اوصاف رذیله بپرهیزد، آن خصال پنج گانه از بیان پیامبر گرامی اسلام چنین است:

«خمس خصال یفطرن الصائم، و ینقضن الوضوء الکذب، و الغیبه و النمیمه، و النظر بشهوه، و الیمین الکاذبه» (۳)

پنج صفت است که روزه را باطل و وضوء را می شکند، دروغ و غیبت و سخن چینی و نظر شهوت انگیز، و قسم دروغ. این اوصاف ذمیمه به راستی اثر معنوی و روحانی روزه و وضوء که یک عبادت است در اسلام خنثی می کند، و اجر و ثواب روزه و وضوء را نابود می نماید.

کیفیت روزه داری از صحف ادریس علیه السلام

در صحف ادریس علیه السلام است:

«اذا دخلتم فی الصیام فطهروا نفوسکم من کل دنس و نجس و صوموا لله بقلوب خالصه صافیه منزهه عن الافکار السیئه و الهواجس المنکره فان الله سیحبس القلوب اللطخه و النیات المدخوله و مع صیام افواهکم من الماکل، فلتصم جوارحکم من الماثم فان الله لا یرضی منکم ان تصوموا من المطاعم فقط لکن من المناکیر کلها و الفواحش باسرها» (۴)

حضرت ادریس پیامبر علیه السلام در صحف خویش فرمود:

هرگاه وارد ماه صیام شدید، پس خویشتن را از هر پلیدی و ناپاکی پاک سازید، (درون خود را برای پذیرش عبادت ویژه خداوند پاکسازی نمائید) و روزه بگیرید برای خداوند با قلبی خالص و نورانی و پاک از فکرهای بد، و صداهای نامفهوم و بی معنی و زشت، زیرا خداوند حبس می نماید دلهای ناپاک و نیت های غیر خالص شما را و دهن های شما نباید فقط با امساک از خوردنیها صائم

و روزه دار باشد. بلکه باید جوارح شما از گناهان نیز روزه باشد (یعنی اعضاء شما هم باید از معصیت خدا امساک نماید) و همانا خداوند راضی نمیگردد و خشنود نمی شود از شما به اینکه فقط از خوردنیها پرهیز کنید، بلکه از کل منکرات و زشتیها باید پرهیز نمائید تا آنجا که تغییر حالت پیدا کنید.

اثرات منفی غیبت و نمامی در روزه

امام رضا علیه السلام فرمود:

«اجتنبوا الغیبه غیبه المؤمن، و احذرو النمیمه، فانهما یفطران الصائم و لا غیبه الفاجر و شارب الخمر و اللاعب بالشطرنج و القمار» (۵)

از غیبت مؤمن اجتناب کنید، و از نمامی بپرهیزید، به راستی که غیبت و نمامی روزه صائم را باطل می نماید، (و اثرات و ثواب روزه را زایل می گرداند)، ولی از فاجر و شارب الخمر و شطرنجباز و قمار باز غیبتی نیست، (یعنی آنان از خود هتک حرمت نموده اند، و آبرو از خویش برده اند).

روزه حجاب زبان و گوش و چشم از گناه است

از فقه الرضا علیه السلام روایت شده که حضرت رضا علیه السلام در رابطه با شرائط روزه و روزه داری چنین فرمود:

«و اعلم یرحمک الله ان الصوم حجاب ضربه الله عزوجل علی الالسن و الاسماع و الابصار و سائر الجوارح لما له فی عاده من شره و طهاره تلک الحقیقه حتی یستر به من النار، و قد جعل الله علی کل جارحه حقا للصیام فمن ادی حقها کان صائما و من ترک شیئا منها نقص من فضل صومه بحسب ما ترک منها» (۶).

بدان (ای روزه دار) خدای رحمتت کند، که به راستی روزه ستر و حجابی است، که خداوند او را بر زبانها و گوشها و چشمها و سائر جوارح زده است، هرگاه معتاد بر زشتیها و شر و فساد باشند، (چون زبان و گوش و چشم و سایر جوارح هرگاه تحت کنترل دقیق ایمان و دین شخص باشند، از شر آنان کاملا در امان می باشد) که طهارت (و حجاب صوم) بر اسماع و ابصار و غیره، او را از آتش جهنم می پوشاند و حجابی محکم از آتش برای او خواهند شد. به تحقیق خداوند بر هر «آدم» خسته ای برای روزه

گرفتن حقی مقرر فرموده است، پس اگر آن حق را اداء کند (و به خوبی حق روزه داری را به جای آورد) هرآینه صائم و روزه دار است، (یعنی به جای آورده حق روزه را) و هر کس بعضی از آن شرایط را ترک نموده، از فضیلت و ثواب روزه اش به قدر و بحسب آنچه ترک کرده کاسته است.

پی نوشتها

- وقایع الایام خیابانی، ص ۲۳۴.

۲ - بحار الانوار، ج ۶۹، ص ۵۹۲.

۳ - نهج الفصاحه، حدیث ۹۵۴۱.

۴ - نقل از وقایع الایام خیابانی، ص ۱۳۴.

۵ - فقه الرضا علیه السلام.

۶ - مستدرک الوسائل،

نقل از:

وقایع الایام خیابانی، ص ۲۳۴.

روزه، درمان بیماری های روح و جسم ص ۲۷. سید حسین موسوی راد لاهیجی

۸ - فلسفه و حکمت روزه

فلسفه روزه

روزه از نظر بهداشت جسم و سلامت بدن و ابعاد دیگر دارای فواید فراوانی است، روزه در سلامت معده و پاکسازی آن از انواع غذاها که موجب انواع بیماریهاست اثرات فوق العاده ای دارد.

مرکز بیماریها معده است

پیامبر خدا فرمود:

«المعده بیت کل داء، و الحمئه راس کل دواء» (۱)

معده مرکز و خانه هر دردی است، و پرهیز و اجتناب (از غذاهای نامناسب و زیاد خوری) اساس و راس هر داروی شفابخش است

پیامبر (ص) سه باب از علوم بروی ما گشود

پیامبر عظیم الشان اسلام در یک بیانیه کوتاه، اثرات و فوائد سه چیز را به این شرح بیان می فرماید:

«اغزوا تغنموا، و صوموا تصحوا، و سافروا تستغنوا»

اول، جنگ و جهاد کنید تا مستغنی شوید، که غنائم جنگی باعث استغنا می باشد،

دوم، روزه بگیرید تا صحت و سلامتی خویش را تضمین کنید،

سوم، سفر کنید تا مالدار شوید، زیرا مسافرت و حمل کالای تجارتی از شهری به شهر دیگر یا از کشوری به کشور دیگر باعث رفع نیازمندی های جامعه و عمران کشورها می گردد، در این سه جمله پیامبر صلی الله علیه و آله سه باب از درهای علم:

جهاد (که خود باعث تمکن و امکانات مالی می شود)، بهداشت جسم و اقتصاد جامعه را بر روی ما میگشاید.

امام علی (ع) در فلسفه روزه چه می فرماید؟

ما اگر پویای فلسفه روزه و حکمت تشریع آن باشیم و از خواص و فوائد آن بخواهیم اطلاعات بیشتری پیدا کنیم و به اشکال تراشی های منتقدین پاسخ اقناع کننده بدهیم به سخنان حکیمانه و دُرَر بار حضرت امیرالمؤمنین علیه السلام در نهج البلاغه گوش فرا میدهیم در قسمتی از این خطبه امام می فرماید:

«و مجاهده الصیام فی الایام المفروضات، تسکینا لاطرافهم، و تخشیعا لابصارهم، و تذلیلا لنفوسهم و تخفیضا لقلوبهم، و اذهابا للخیلاء عنهم لما فی ذلک من تعفیر عتاق الوجوه بالتراب تواضعا و التصاق کرائم الجوارح بالارض تصاغرا و لحقوق البطون بالمتون من الصیام تذللا» (۲)

امیر مؤمنان علیه السلام به دنباله مطالب ارزشمندی می فرماید:

از خدا بترسید و از کیفر تباهکاری در دنیا، و از زیان ستمگری در آخرت ... و خداوند بندگان مؤمنش را حفظ می فرماید، به وسیله نمازها و زکاتها، (و سپس فوائد و پارهای از علل و فلسفه روزه را بیان می فرماید) و

کوشش در گرفتن روزه در روزهای واجب، برای آرام ماندن دست و پا و اندام و دیگر ایشان (از معصیت و نافرمانی) و چشم به زیر انداختنشان و فروتنی جانهاشان، و زبونی دلهاشان، و بیرون کردن کبر و خودپسندی از آنان، چون در نماز است مالیدن رخسارهای نیکو برای فروتنی، و (هنگام سجده نمودن) چسبانیدن اعضاء شریفه (هفت موضع) را به زمین برای اظهار کوچکی و «ذلت به پیشگاه با عظمتش» و در روزه رسیدن شکمها به پشتها برای خضوع و ناچیز دانستن خویش که روزه و نماز و زکات فلسفه اش سازندگی و تزکیه، و تذلل و تقلل به پیشگاه حضرت حق است، و از چیزهائی است که می تواند آدمی را از چنگ شیطان نجات بخشد، و از انواع بیماری های ظاهری و باطنی برهاند، و مخصوصا درس مقاومت و مبارزه را عملا یاد آدمی دهد، مخصوصا روزه است که از امتیازات به خصوص برخوردار است، که پاداش آن فقط به خداوند بزرگ برگزار شده است. که امیرالمؤمنین علیه السلام در جائی دیگر می فرماید:

«و الصیام ابتلاء لاخلاص الخلق» (۳)

روزه برای آزمایش اخلاص مردم است

خداوند روزه را برای آزمایش اخلاص مردم واجب فرموده است، که روزه در اخلاص عمل بسیار مؤثر است، یعنی کسی که روزه می گیرد و تمامی روز را با همه امکان خوردنیها و آشامیدنی هایی که در اختیار دارد، در عین حال امساک می نماید، جز اخلاص به پیشگاه حضرت حق مفهومی دیگر ندارد، و در قسمتی از نهج البلاغه می فرماید:

«و صوم شهر رمضان فانه جنه من العقاب» (۴)

و یکی از دلائل وجوب روزه این است که روزه ماه رمضان سپر است از عقاب الهی، یعنی روزه موجب غفران و آمرزش

گناهان و معاصی انسان است، که به وسیله روزه نجات از آتش جهنم و عقوبت پروردگار به دست می آید.

روزه موجب سلامتی است

خدایا!

از گرسنگی به تو پناه می آوریم

فوائد کم خوری از نظر بهداشت و تندرستی جسم و روح، درست است که آدمی تاب گرسنگی زیاد را ندارد، و اسلام هم نخواسته است که انسان خود را در زحمت تحمل گرسنگی زیاد قرار دهد، بلکه در بعضی روایات رسیده است:

«اللهم اعوذبک من الجوع» (۵)

خدایا!

از گرسنگی به تو پناه می برم، ولی در عین حال باید متوجه بود، که مقداری از گرسنگی برای انسان لازم است! و فوائد بسیاری در بردارد، و بر عکس پر خوری و سیر بیماری زیادی به همراه می آورد. از نظر بهداشت و تندرستی، باید غذا کمتر مصرف شود، و هنوز اشتها تمام نشده، دست از غذا خوردن بکشد، به تجربه ثابت شده است. افرادی که کم می خورند، از کسانی که همیشه سیر می خورند سالمتر می باشند، و تن درستترند.

ابعادی در فلسفه روزه از بیان امام صادق (ع)

هشام بن حکم از رئیس مذهب تشیع حضرت جعفر بن محمد علیهما السلام می پرسد از علت و فلسفه روزه، امام می فرماید:

«انما فرض الله الصیام لیستوی به الغنی و القیر و ذلک ان الغنی لم یکن لیجد مس الجوع، فیرحم الفقیر، لان الغنی کلما اراد شیئا قدر علیه، فاراد الله تعالی ان یسوی بین خلقه، و ان یذیق الغنی مس الجوع و الالم لیرق علی الضعیف و یرحم الجائع» (۶)

حضرت صادق علیه السلام:

به راستی خداوند روزه را واجب کرد، تا به وسیله او بین اغنیاء و فقراء مساوات و برابری به وجود آید، و این برای آن است که ثروتمندانی که هرگز درد گرسنگی را احساس نکرده اند، به فقراء ترحم نمایند، زیرا اغنیاء هرگاه (خوردنی و آشامیدنی را) اراده نمودند (و هوس هر نوع ماکولات و مشروبات کردند) برایشان

میسر است، پس خداوند متعال «روزه را واجب نموده» که تا بین بندگانش از فقیر و غنی، برابری به وجود آورد، و اینکه سرمایه داران مسلمان الم جوع و گرسنگی را لمس نمایند، تا بر ضعفاء رقت آوردند، و بر گرسنگان عالم ترحم نمایند، (و این تنها شعار اسلام است، آری تنها مکتبی که به حال گرسنگان عالم ترحم نمایند، (و این تنها شعار اسلام است، آری تنها مکتبی که به حال گرسنگان و محرومان میاندیشد اسلام است.

خصال هفتگانه مخصوص روزه داران

در حدیثی طویل حضرت امیرالمؤمنین علیه السلام از پیامبر خدا صلی الله علیه و آله چنین نقل می فرماید که پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود:

«ما من مؤمن یصوم شهر رمضان احتسابا الا اوجب الله تبارک و تعالی له سبع خصال: اولها یذوب الحرام من جسده، و الثانیه یقرب من رحمه الله عزوجل، و الثالثه قد کفر خطیئه ابیه آدم، و الرابعه یهون الله علیه سکرات الموت و الخامسه امان من الجوع و العطش یوم القیمه و السادسه یطعمه الله عزوجل من طیبات الجنه، و السابعه یعطیه الله عزوجل برائه من النار، قال: صدقتیا محمد» (۷).

هیچ مؤمنی نیست که ماه رمضان را فقط به حساب خدا روزه بگیرد، مگر آنکه خدای تبارک و تعالی هفت خصلت را برای او واجب و لازم گرداند:

۱ - هر چه حرام در پیکرش باشد محو و ذوب گرداند،

۲ - به رحمت خدای عزوجل نزدیک می شود،

۳ - (با روزه خویش) خطای پدرش حضرت آدم را می پوشاند،

۴ - خداوند لحظات جان کندن را بر وی آسان گرداند،

۵ - از گرسنگی و تشنگی روز قیامت در امان خواهد بود،

۶ - خدای عزوجل از خوراکی های لذیذ

بهشتی او را نصیب دهد،

۷ - خدای و عزوجل برائت و بیزاری از آتش دوزخ را به او عطا فرماید. (پرسش کننده در این حدیث مفصل، عالم یهودی بود) که عرض کرد راست گفتی ای محمد.

فلسفه و دلائل وجوب روزه از امام رضا (ع)

امام رضا علیه السلام در فلسفه و دلائل وجوب روزه می فرماید:

«انما امروا بالصوم لکی یعرفوا الم الجوع و العطش، فیستدلوا علی فقر الآخره، و لیکون الصائم خاشعا ذلیلا مستکینا ماجورا و محتسبا عارفا، صابرا علی ما اصابه من الجوع و العطش، فیستوجب الثواب مع ما فیه من الامساك عن الشهوات و یکون ذلك واعظا لهم فی العاجل و رائضا لهم علی اداء ما کلفهم و دلیلا لهم فی الآجل و لیعرفوا شده مبلغ ذلك علی اهل الفقر و المسکنه فی الدنیا فیؤدوا الیهم ما افترض الله لهم فی اموالهم» (۸)

وقتی از حضرت درباره فلسفه روزه می پرسند، می فرماید:

همانا (مردم) مامور به روزه شدند تا بشناسند درد و ناگواری های گرسنگی و تشنگی را، و آنگاه استدلال کنند بر سختی های گرسنگی و تشنگی و فقر آخرت، (که پیامبر صلی الله علیه و آله در خطبه شعبانیه می فرمود:

و اذکروا بجوعکم و عطشکم جوع یوم القیمه و عطشه،

یاد آورید از گرسنگی و تشنگی روزه داریتان گرسنگیها و تشنگی های روز قیامت را، که این یادآوری انسان را به فکر تدارك قیامت میاندازد که تا سعی کند، جد و جهد بیشتری در کسب رضای خداوند و کمك به مخلوق ضعیفش بنماید و آنان را از امکانات مادی و غیر مادی خویش بهرهمند سازد).

(آنگاه امام علیه السلام خصوصیات صائم را این چنین توصیف می فرماید:)

و هر آینه روزه دار باید (به پیشگاه خداوند) بنده ای خاشع و ذلیل و دارای استکانت و

وقار باشد، (و خود و عمل خویش را) ماجور و مثاب دانسته، (و بداند که اعمال و زحماتش) به حساب می آید، (و نادیده گرفته نمی شود) و در همه حال به آنچه که انجام می دهد از عبادات عارف باشد، و بر آنچه که از گرسنگی و تشنگی به او می رسد صبر کند، و در آن هنگام با امساك از شهوات (و پیروی نکردن از نفس اماره به سوء) مستوجب ثواب فراوانی می شود، (و خداوند اجر و ثواب عبادت روزه داریش را به او مرحمت خواهد فرمود) و این اوصاف حمیده (که برای صائم ذکر شد) واعظ خوبی برای روزه داران در دنیا خواهد شد، (که اثرات وضعی این اوصاف کاملا در چهره و اعمال و رفتار آنان مشهود خواهد گشت) و رائض و راغب است بر روزه داران بر اداء آنچه که مکلف به آنند و راهنمای خوبی برای آنان است در عالم عقبی، و آنان باید بشناسند شدت و اهمیت مشکلات فقرا و بیچارگان را که تا رحمت آورند بر فقراء و مساکین در دنیا، سپس اداء نمایند حقوق آنان را که خداوند در اموالشان مقرر فرموده است. (یعنی اینطور نباشد که خود خوب بخورند و بپوشند و دیگران گرسنه باشند).

شاعر عرب «حاتم بن عبد الله طائی» می گوید:

و حسبك داء ان تبیتببطنه و حولك اكباد تحن الی القد! (۹)

یعنی:

این درد برای تو بس است که شب با شکم پر بخوابی و در گردت جگرها باشد که قدح پوستی را آرزو کنند (و برای آنان فراهم نشود چه جای آنکه طعام داشته باشند.

بحثی دیگر در فلسفه روزه از امام رضا (ع)

امام رضا علیه السلام در یك پرسش دیگر از فلسفه روزه چنین می فرماید:

«علة الصوم لعرفان مس الجوع

و العطش لیکون العبد ذلیلا مستکینا ماجورا محتسبا صابرا فیکون ذلک دلیلا علی شدائد الآخره، علت روزه از برای فهمیدن الم و درد گرسنگی و تشنگی است، تا بنده ذلیل و متضرع و ماجور و صابر باشد و بفهمد شدائد آخرت را، مع ما فیه من الانکسار له عن الشهوات و اعظاله فی العاجل دلیلا علی الآجل لیعلم مبلغ ذلک من اهل الفقر و المسکنه فی الدنیا و الآخره» (۱۰)

علاوه بر این که در روزه انکسار شهوات و موعظه هست از برای امر آخرت تا بدانند حال اهل فقر و فاقه را در دنیا و عقبی. بلی این است قسمتی از فلسفه روزه از بیان حضرت رضا علیه آلاف التحیه و الثناء. بلی روزه از افضل طاعات است، زیرا که روزه مشتمل بر انکسار شهوات بهیمیه است که شریعت آسمانی و احکام الهی نیامده مگر برای تعدیل شهوات و توقیف و مهار آنها که در حد اعتدال انجام گرفته، و برای تزکیه و طهارت نفس و تصفیه آن از اخلاقیات رذیله، زیرا مقصود از صوم مجرد امساک از اکل و شرب و مباشرت با نسوان نیست، بلکه غرض نهائی آن کف نفس و نگهداری آن از شهوترانی های حیوانی است، چنان که رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود:

الصوم جنه فاذا صام احدکم فلا یرفث و لا یجهل و ان امرء جادله او شاتمه فلیقل انی صائم:

که روزه سپری است از برای شخص، زیرا یکی از شما اگر روزه گرفت سخن زشت نگوید، و کارهای بیهوده نکند، و اگر کسی با وی مجادله کند یا او را شماتت نماید، او بگوید من روزه هستم، مراد

از این حدیث شریف نبوی صلی الله علیه و آله این است:

که روزه وقایه ای است که نگه میدارد آدمی را از انحرافات و لغزشها، که به واسطه آن از دشمنانی بزرگ چون شیطان نفس، دشمن درونی، خلاصی میجوید، پس نفس را کنترل می نماید از شهوات نابجا، و شیطان را از خود دور می نماید.

مجرای نفوذ شیطان را با روزه ضیق نمائید

بر این مبنا رسول الله صلی الله علیه و آله فرمود:

«ان الشیطان لیجری من ابن آدم مجری الدم فضیقوا مجاریه بالجوع» ،

که شیطان جریان میابد و نفوذ می کند در فرزندان آدم، مانند جریان خون در بدن پس مجاری شیطان را در وجود خود به واسطه گرسنگی یعنی روزه تنگ نمائید، (١١) و الحق، که روزه بدون اثر چه فایده و ثمری دارد؟ آری فائده و اثری ندارد که آدمی غذای ناهار خویش را به افطار تاخیر اندازد، و از امساك و اجتناب از یک سری مبطلات روزه، انواع تهمتها و دروغها و غیبت ها و شهوترانی ها و هتك حرمت خلق الله و حفظ نکردن ناموس خویش از نامحرمان و سوء تربیت فرزندان و سرعت غضب به حادثه کوچکی و ایجاد ضرب و شتم و صدها گناه دیگر مرتکب شود و بگوید من روزه هستم خیر؟ این نوع روزه اثری و فایدهای ندارد، باید روزه قدرت ساختن و اصلاح نفس داشته باشد و روزه این قدرت را دارد، لکن این مائیم ارزش و اهمیت او را تشخیص ندادیم، و از این نوع روزه های بی اثر ثمری جز گرسنگی و تحمل تشنگی عاید ما نمی شود، و چه فایدهای است از برای روزه دار که فریضه ای اداء کند و کبیره ای مرتکب گردد، و با خیانت بر بندگان

خدا در مال و عرض ایشان تجاوز نماید

روزه رابطه مستقیم با اخلاص دارد

خلاصه کنم و این بخش را «فلسفه روزه و حکمت مشروعیت» به سخن مولای متقیان علیه السلام مزین نمایم که امام علیه السلام در آنجا که فلسفه پارهای از احکام را تشریح می فرماید:

«و الصیام ابتلاء لاخلاص الخلق» (۱۲)

خداوند، روزه را برای آزمایش اخلاص مردم مقرر و فرض فرموده است، و کسی که به پیشگاه حضرت حق اخلاص ورزد، تمامی اوصافی که در فلسفه روزه بیان شده است شامل حالش می شود، و روزه کاملا با اخلاص روزه دار، در رابطه است.

پی نوشتها

۱ - ارکان الاسلام، ص ۸۰۱ این عبارت حدیثی است که از پیامبر اسلام در بحار الانوار، ج ۴۱ روایت شده است، لکن این کتاب به حارث بن کلده نسبت داده است.

۲ - نهج البلاغه فیض، ص ۸۹۷.

۳ - از حکمت ۴۴۲ نهج البلاغه فیض الاسلام.

۴ - نهج البلاغه، چاپ صبحی صالح، ص ۳۶۱.

۵ - مجمع البحرین، ماده جوع.

۶ - وسائل الشیعه، ج ۷، ص ۳ - و من لا یحضره الفقیه، ص ۳۷، ج ۲.

۷ - خصال شیخ صدوق، ص ۶۸۳.

۸ - وسائل الشیعه، ج ۷، ص ۴.

۹ - حاتم به عبد الله طائی.

۱۰ - علل الشرایع صدوق علیه الرحمه.

۱۱ - از مجموعهای از سخنان پیشوایان معصوم (ع) استخراج شده است.

۱۲ - نهج البلاغه، ص ۷۹۱۱. روزه، درمان بیماری های روح و جسم ص ۱۸ سید حسین موسوی راد لاهیجی

۱۲ – نهـج البلاـغه، ص ۷۹۱۱. روزه، درمـان بیمـاری هـای روح و جسـم ص ۱۸ سـید حسـین موسوی راد لاـهیجی روزه برای آزمایش اخلاص مردم است

۹ – مناسبت های ماه مبارک رمضان

ماه مسجد النبی (ص) دچار آتش سوزی شد روز اول

روز اول ماه رمضان بنا به نقل «سـمهودی مورخ عامه» در سال ۴۵۶ هجری، مسـجد النبی صلی الله علیه و آله و حجرات مقدسه آن دچار آتش سوزی شد، و به قدری شـعله های آتش دامنه دار شد، که سـقف و دیوارها را فرا گرفته و فرو ریخت این زمان مصادف با حکومت معتصم عباسی بود، وی دستور داد، بنیان مسجد را دوباره به پای داشتند. (۱)

ولایتعهدی امام رضا (ع) در اول ماه رمضان

ایضـا از وقایع روز اول ماه رمضان «بنا به نقل شـیخ مفیـد در مسار الشـیعه» روز بیعت به ولایتعهـدی حضـرت رضا علیه السـلام است، و این عمـل از طرف مـامون عباسـی فقـط یـک نقشه سیاسـی برای فرو نشانـدن انقلابـات داخلی مخصوصا جلوگیری از خروج و قیام شـیعیان ایران (که در اوائل خلافت مامون گرداننـده خلافت او بودنـد) انجام گرفت. و دیگر ترس قیام اولاد علی علیه السلام از جمله عوامل ولایتعهدی حضرت رضا علیه السلام از طرف مأمون به شمار می آید. (۲)

غزوه تبوک یا فاضحه در روز سوم ماه رمضان

غزوه تبوک یا فاضـحه از جنگ های حساس بین مسـلمانان و رومیان که در سال نهم هجری بر پا شد و به صلح انجامید نیز در روز سـوم مـاه مبـارک رمضـان واقـع گشـت، و علـت ایجـاد ایـن جنـگ چنیـن بـود کـه جاسوسـان، به دربـار امـپراطوری روم «هراقلیوس» «هرقـل» گزارش دادنـد، که پیـامبر اسـلام از دار دنیا رفت، امپراطور شورای نظامی تشـکیل داد، و تمامی حاضـران موقع را مناسب بسـیج لشـکر روم علیه حجاز دیدند و به سرپرستی مردی به نام یوحنا، یا «باغباد» به سوی حجاز رهسـپار، و در تبوک (محلی میان حجاز و شام) با سـپاه اسـلام تلاقی کردند، و سـپاه اسلام در تبوک کناره چشمه آبی تمرکز یافتند، و اینکه چرا این جنـگ را فاضـحه می نامنـد بـدان علت است که منافقـان از حضور در جنـگ تخلف ورزیدنـد، و رسوا شدنـد، و این جنگ را «ذوالعسره» نامند زیرا که مسلمانان از نظر آذوقه و مرکب و مهمات بسیار در عسرت و سختی به سر بردند. (۳)

وفات حضرت ابوطالب (ع) در روز هفتم

روز هفتم ماه رمضان بنا به نقل شـیخ مفید قدس سـره سال دهم بعثت حضرت ابوطالب عم و یار با وفای پیامبر صلی الله علیه و آله وفـات یافت. همان مرد بزرگواری که در تمام نشیب و فرازهای دوران رسالت و قبل از رسالت برادر زاده عزیزش را یاری کرد و شـر قریش را از او بـازداشت و قلب نـازنین پیامبر صـلی الله علیه و آله را در تبلیغات و رسالت الهی خوشـحال و مسـرور نمود، و با کلماتی نظیر: «اذهب یابن اخی فقل ما احببت فوالله لا اسلمک لشیء ابدا» ای پسر برادرم برو و هر چه دوست

میداری بگو (با مشرکین و قریش) به خدا سوگند تو را در هیچ پیش آمدی وا نمی گذارم، (نوازش می نمود) و از او پشتیبانی می کرد. کفه ایمان ابوطالب از کفه ایمان همه خلق سنگین تر است آری به این بزرگوار تهمت بی ایمانی میزنند،

حضرت باقر علیه السلام فرمود:

اگر ایمان ابی طالب را در یک کفه ترازو بگذارند و ایمان این خلق را در کفه دیگر، ایمان او سنگین تر است. (۴)

آری ابوطالب چهل و دو سال، در نهایت وفا و صمیمیت و فداکاری به کفالت و حمایت پیامبر صلی الله علیه و آله پرداخت، که او مانند پدری مهربان و همسرش فاطمه بنت اسد همچون مادری او را خدمت و حفاظت و پرستاری نمودند. و مرگ ابوطالب پیامبر صلی الله علیه و آله را به شدت متاثر ساخت، چرا که حضرت یگانه حامی و پناه گاه خود را بعد از خدا از دست داد، که دشمن پس از او بر پیامبر صلی الله علیه و آله جری و گستاخ گشتند. و مدفن آن حضرت در مکه قبرستان ابوطالب که به نام آن جناب نامیده شده قرار گرفت،

«تغمده الله ببحبوحات جنانه» (۵)

وفات حضرت خدیجه روز دهم ماه رمضان

در ماه مبارک رمضان سال دهم بعثت خدیجه بانوی فداکار و همسر بی نهایت مهربان حضرت رسول صلی الله علیه و آله در روز دهم به سن شصت و پنج سالگی از دنیا رفت، و پیامبر صلی الله علیه و آله او را با دست مبارک خویش در حجون مکه «قبرستان ابوطالب» به خاک سپرد، و حزن در گذشت او پیامبر صلی الله علیه و اله را بسیار محزون ساخت که پیامبر صلی الله علیه و

آله سال در گذشت حضرت خدیجه را «عام الحزن» سال اندوه نام نهاده، بلی خدیجه همسر بی همتای پیامبر صلی الله علیه و آله بانوئی که از ثروت او اسلام رونق یافت و پشت پیامبر صلی الله علیه و آله راست شد، باید سال در گذشتش را «عام الحزن» نام نهاد و مصیب پیامبر صلی الله علیه و اله شدت گرفت، زیرا که پیامبر صلی الله علیه و اله مادر شایسته دخترش زهرای مرضیه را از دست داده و یاری همچون خدیجه را هرگز به دست نخواهد آورد. (۶)

به خدا سوگند بهتر از خدیجه را خدا به من عوض نداده عایشه گفت پیامبر صلی الله علیه و آله از خانه بیرون نمی رفت مگر آنکه خدیجه سلام الله علیها را یاد می کرد، و بر او به خوبی و نیکی مدح و ثنا می نمود، روزی از روزها غیرت مرا فرا گرفت، گفتم:

او پیرزنی بیش نبود، و خدا بهتر از او به شما عوض داده است، پیامبر صلی الله علیه و آله غضبناک شد، به طوری که موی جلوی سرش از غضب تکان می خورد سپس فرمود:

نه به خدا قسم بهتر از او را خدا به من عوض نداده، او به من ایمان آورد هنگامی که مردم کافر بودند، و تصدیق کرد مرا، هنگامی که مردم مرا تکذیب می کردند و در اموال خود با من مواسات کرد، وقتی مردم مرا محروم ساختند، و از او فرزندانی خدا روزی من کرد که از زنان دیگر محروم فرمود، «یعنی خدا فاطمه را از او به من عنایت فرمود» (۷)

حدیث مواخاه و عقد برادری در اسلام روز دوازدهم رمضان

در دوازدهم رمضان، پیامبر صلی الله علیه و آله بین اصحاب عقد

برادری خواند، و بین خود و علی علیه السلام نیز برادری قرار داد، و با این عقد اخوت، برادری و مساوات و برابری را در اسلام بنیان گذاشت اهل جهان را یک عائله و افراد بشر را عضو یک خانواده شمرد، و برای همیشه نژاد پرستی و امتیازات مادی و قبیلگی و رنگ و پوست را از ساحت مقدس اسلام پاک نموده وا اسف از استعمار فرهنگی و سیاسی دنیای استکبار که مانع از اجرای این اصل در روی زمین است.

«ان هذه امتکم امه واحده و انا ربکم فاعبدون» (۸)

این آئین شما آئین یگانه ای است «مشترک همه ادیان من است» و من پروردگار شمایم، پس مرا بندگی کنید.» «قل یا

ایها الناس!

انی رسول الله الیکم جمیعا» (۹)

بگو:

ای مردم من فرستاده خدا به سوی همه شما هستم، ولی این بینات و براهین ساطعات برای یهود و نصاری آن روز همچنین برای صهیونیست و امپریالیست این زمان خوش آیند نبوده و نیست، چون آنان با این مساواتها و برابریها نمی توانند تفوق و برتری خود را بر جهان مستضعفین محکم سازند و جلو استحمارشان از خلق، گرفته می شود!!.

ولادت امام مجتبی سبط اکبر (ع) در روز پانزدهم

پانزدهم ماه رمضان (بنا به نقل شیخ مفید و شیخ بهائی در توضیح المقاصد) روز ولادت موفور السعادت حضرت سبط اکبر، امام حسن مجتبی علیه السلام است، و این در سال سوم هجرت واقع شده است، وقتی مژده ولادت این نور پاک را به پیامبر صلی الله علیه و آله دادند، امواج سرور و شادمانی دل مبارک حضرت را فرا گرفت و مشتاقانه و با شتاب به خانه دخترش و محبوبه اش سیده زنان عالم رفت.

فرمود:

«یا اسماء هاتینی ابنی» ،

پسرم را به من بده

اسماء

نوزاد مبارک را به جد بزرگوارش داد، رسول خدا صلی الله علیه و آله در گوش راستش اذان، و در گوش چپش اقامه فرمود:

(که نخستین صدائی که گوش نوزاد با او آشنا شد، صداق حق جدش خاتم الانبیاء صلی الله علیه و آله بود، صدای توحید، صدای تکبیر، صدای تهلیل، و صدای تصدیق به نبوت پیامبر صلی الله علیه و آله جد گرامیش. که خدای توفیق این سنت سنیه را به امتش و به شیعیان حضرت مجتبی علیه السلام در مورد نوزادان عنایت فرماید.

پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود:

«یا علی هل سمیت الولید المبارک؟»

آیا این نوزاد مبارک را نام گزارده ای؟

عرض کرد:

«ما کنت لا سبقک یا رسول الله؟»

بر شما سبقت نمی گیرم، هنوز لحظاتی نگذشته بود که بشیر وحی جبرئیل نازل شد، و فرمان خدا را به پیامبر صلی الله علیه و آله رسانید، یا رسول الله «سمیه حسنا» او را حسن نام گذار، پیامبر صلی الله علیه و آله شخصا برای حسن علیه السلام عقیقه کرد، و بسم الله گفت و دعا کرد.

وقوع غزوه بدر در ۱۷ یا ۱۹ ماه رمضان

در هفدهم یا نوزدهم ماه مبارک رمضان سال دوم هجرت، غزوه بدر واقع شد، (۱۰) این غزوه، نخستین مقابله سپاه اسلام با کفر، و نبرد اهل توحید با اهل شرک بود، در این غزوه مشرکان از جنبه ساز و برگ و اسلحه و مهمات بر مسلمانان برتری داشتند، و نفرات و افراد آنها تقریبا سه برابر سپاه اسلام بود. فتح مکه در سال هشتم هجری و بیستم ماه رمضان «انا فتحنا لک فتحا مبینا» (۱۱)

به راستی ما برای تو پیروزی روشن و آشکاری ایجاد و مقرر نمودیم، طبق نقل کتاب های (۱۲) معتبر فتح مکه

در بیستم ماه مبارک رمضان سال هشتم هجرت اتفاق افتاد. تا سال هشتم هجرت با فتوحات پی در پی و پیروزی هائی که نصیب اسلام شد شهر مکه، مرکز شبه جزیره و معبد همگان، و مسجد الحرام، و کعبه معظمه و قبله اسلام و مسلمین، همچنان در تصرف بت پرستان و مشرکان باقیمانده و بت پرستی و فساد و انحطاط اخلاقی و استثمار و استعباد انسانها در آنجا رایج بود، و سیصد و صتبتبر کعبه نصب بود که مورد پرستش بت پرستان و قریش قرار می گرفت، که وقتی مکه را پیامبر صلی الله علیه و آله فتح کرد و در کنار خانه خدا پیاده شد، و بی امان به شکستن بتها پرداخت، بزرگ بتها، «هبل» بود که پیامبر صلی الله علیه و آله با چوبی به آنها اشاره می کرد، یا گوشه کمان در چشم آنها می خلانید، و این آیه را می خواند، «قل جاء الحق و زهق الباطل ان الباطل کان زهوقا» (۱۳)

پیامبر) بگو که حق آمد و باطل نابود شد که هر آینه باطل نابود شدنی است، رسول خدا صلی الله علیه و آله از علی علیه السلام مشتی سنگریزه گرفت و بر آنها زد، و آیه ی «قل جاء الحق ...» را قرائت نمود همه بتها برو افتادند سپس همه را از مسجد بیرون بردند و شکستند.

پای علی (ع) بر دوش پیامبر (ص) جهت شکستن بتها

برای انداختن چند بت بزرگ از فراز دیوار کعبه، به فرمان پیغمبر صلی الله علیه و آله امیرالمؤمنین علی علیه السلام پا بر کتف مبارک پیامبر صلی الله علیه و آله گذاشت و بتها را بزیر افکند، و با پیامبر صلی الله علیه و آله با این وضع شکوهمند و افتخار

آمیز همکاری کرد.

شهادت حضرت امیرالمؤمنین (ع) در بیست و یکم ماه رمضان

یکی از حوادث بزرگ ماه رمضان شـهادت مولای متقیان علی علیه السـلام است، او از یاران با وفای پیامبر صلی الله علیه و آله و وصی و وزیر و ابن عم و داماد آن حضرت بوده که پیامبر صلی الله علیه و آله در حق پسر عمش فرمود:

«ان هذا اخی و وصـیی و وزیری و خلیفتی فیکم فاسـمعوا له و اطیعوا» ، همانا علی علیه السلام برادر و وصی و وزیر و خلیفه من است در میان شما از او بشنوید و او را اطاعت کنید. (۱۴)

مطلب جالب و قابل تذکر این است که آن حضرت مساله شهادت خویش را خبر داد، صاحب کشف الغمه از کرامات حضرت علی علیه السلام نقل می نماید:

وقتی حضـرت از قتال خوارج نهروان به کوفه برگشت، در ماه مبارك رمضان داخل مسـجد شد، پس از دو رکعت نماز به منبر تشریف برد، خطبه بسیار زیبائی قرائت فرمود:

«فخطب خطبه حسناء» آنگاه رو به فرزندش حضرت مجتبی علیه السلام کرد.

فرمود:

یا ابا محمد چقدر از ماه رمضان رفته؟

عرض کرد سـیزده روز یا امیر المؤمنین، سپس از امام حسین علیه السلام پرسید یا ابا عبد الله چقدر از این ماه مانده، عرض کرد هفده روز یا امیر المؤمنین، آنگاه امام علیه السـلام دست مبارك خویش را به محاسن شـریف خویش گذاشت که در آن حال سفید بود فرمود:

این محاسنم به خونم خضاب خواهد شد، سپس این بیت را در مورد قاتلش فرمود:

ارید حیاته و یرید قتلی

خلیلی من عذیری من مراد (۱۵)/.

من خواستار حیات و زندگی او هستم و او قصد جانم می کند، کسی که مورد علاقه من بود و او ابن ملجم مرادی است.

«ثم قال: هذا و

الله قاتلی» ،

سپس اشاره به او فرمود:

این قاتلم می باشد، گفتند یا امیرالمؤمنین آیا او را نمی کشی.

فرمود:

او که هنوز با من کاری نکرده است. (۱۶) عبدالرحمان بن ملجم مرادی لعنه الله علیه وقتی این کلمات را شنید سخت ترسید و خاموش نشست تا آن حضرت از منبر فرود آمد، پس آن ملعون برخاست به عجله در برابر آن حضرت بایستاد و عرض کرد یا امیرالمؤمنین من حاضرم و در خدمت شما هستم، این دست راست و چپ من است که در مقابل شما است، قطع کن دستهایم را و یا من را به قتل برسان،

امام فرمود:

چگونه تو را بکشم و حال آنکه جرمی از تو بر من واقع نشده است و اگر هم بدانم تو قاتل من هستی تو را نخواهم کشت، لکن بگو آیا از جهودانی زنی حاضنه داشتی؟ و روزی از روزها به تو خطاب کرد:

«ای برادر کشنده ی شتر ثمود!»

عرض کرد چنین بود یا امیر المؤمنین،

حضرت دیگر سخن نگفت. (۱۷)

فتح اندلس توسط طارق بن زیاد

در رمضان سنه ۲۹ فتح اندلس به دست مسلمین به رهبری طارق بن زیاد صورت گرفت و خداوند او را بر «ملک لذریق» در کنار نهر «لکه» به پیروزی رسانید. (۱۸) مسلمانان عرب و بربرهای شمال آفریقا در سال ۲۹ هجری تحت فرماندهی سردار نامی طارق بن زیاد که خود از قوم سلحشور بربر و یکی از افسران لایق موسی بن نضیر فرمانروای آفریقا بود با ۲۱ هزار سپاهی از تنگه میان مراکش، و اسپانیا، (که امروز به نام این سردار نامی جبل الطارق نامیده شده) گذشت، و در اندک زمانی سراسر اسپانیا که شامل کشور پرتقال کنونی هم بود فتح کرد، دکتر گوستاولوبون

مینویسد:

این فتح با نهایتسرعت انجام گرفت، تمام شهرهای بزرگ دروازهها را به روی این سپاه گشودند، و مانند قرطبه، مالقه، غرناطه، طلیطله، و شهرهایی دیگر بدون مزاحمت فتح شد و به تصرف مسلمین در آمد و در طلیطله که پایتخت مسیحیان بود، بیست و پنج تاج از سلاطین «گت» به دست مسلمانان افتاد. (۱۹)

روز قدس روز مقابله مستضعفین علیه مستکبرین آخرین جمعه ماه رمضان

یکی از وقایع تاریخی که بسیار حائز اهمیت است در اوائل پیروزی انقلاب اسلامی ایران که به دست زعیم و رهبر کبیر مسلمین جهان حضرت امام خمینی ره دائر شده، «روز جهانی قدس است» که از روز جمعه آخر ماه مبارک رمضان ۹۹۳۱ قمری (۸۵۳۱ شمسی) شروع و مقرر گشت هر ساله در چنین روزی تمام مسلمین جهان راهپیمایی کنند. اینک قسمتی از پیام امام خمینی قدس سره به مناسبت روز جهانی قدس از نظر خوانندگان گرامی میگذرد:

روز قدس، جهانی است، و روزی نیست که فقط اختصاص به قدس داشته باشد. روز مقابله مستضعفین با مستکبرین است، روز مقابله ملتهائی است که در زیر فشار ظلم آمریکا و غیر آمریکا بودند، روزی است که باید مستضعفین مجهز بشوند، در مقابل مستکبرین، و دماغ مستکبرین را به خاک بمالند، روزی است که بین منافقین و متعهدین امتیاز خواهد شد، متعهدین امروز را روز قدس میدانند و عمل می کنند به آنچه که باید بکنند، و منافقین و آنهائی که با ابرقدرتها در زیر پرده آشنائی دارند، و با اسرائیل دوستی دارند در این روز بی تفاوت نیستند، و یا ملتها را نمیگذارند که تظاهرات کنند. روز قدس، روزی است که باید سرنوشت ملت های مستضعف معلوم شود باید ملت های مستضعف در مقابل مستکبرین اعلان

وجود بکنند.

بایـد همانطور که ایران قیام کرد، و دماغ مسـتکبرین را به خاک مالید، و خواهد مالید، تمام ملتها قیام کنند، و این جرثومه های فساد را به زباله دانها بریزنـد. روز قـدس، روزی است که بایـد همت کننـد و همت کنیم که قـدس را نجات بدهیم، روز قدس روزی است، که بایـد به این روشـنفکرانی، که در زیر پرده با آمریکا و عمال آمریکا روابط دارنـد هشدار داد، هشدار به اینکه اگر از فضولی دست بر ندارنـد سـرکوب خواهنـد شـد. روز قـدس فقط روز فلسـطین نیست، روز اسـلام است، و روز حکومت اسلامی است. (۲۰)

سخنرانی امام خمینی ره در روز قدس با محتوای و ابعاد وسـیعی که دارد، اهم نکاتش بر تجمع و اتحاد مسـلمین برای سرکوبی دشـمنان اسـلام تکیه شده، و اگر مسلمانان نیرومند جهان ید واحده شوند و اختلاف عقیده و اختلاف مذهب را کنار بگذارند، و برای دفاع از حریم اسـلام، و قرآن، و کعبه، که مشترک بین همه اقشار مسلمین عالم است بکوشند، هرگز اجازه تجاوز کفار و منافقین را به حریم اسـلام و مقدسات آن نخواهند داد، تا جائی که چند میلیون صـهیونیست قبله اول مسـلمین «بیت المقدس» را اشـغال نموده، و در بین مسـلمین تفرقه و جدائی بیندازند، و اینها هستند که شیعه را از سنی، و سنی را از شیعه جدا مینمایند، وحدت مسلمین را به هم میزنند، تا کمر مسلمین را بشکنند، و از تفرقه آنان بهره های خود را ببرند.

پی نوشتها

۱ - الوقایع و الحوادث، ص ۳۱

۲ - از همین کتاب و کتاب رمضان در تاریخ ص ۱۱.

۳ - الوقایع و الحوادث ص ۹۱ جهت اطلاع بیشتر از

غائله جنگ تبوک به آدرس نامبرده مراجعه فرمائید.

۴ - شرح نهج البلاغه ابن ابی الحدید، نقل از رمضان در تاریخ، ص ۸۴.

۵ - رمضان در تاریخ نوشته آیت الله صافی، ص ۷۵.

۶ - اسد الغابه، مسار الشیعه، مفید - نقل از رمضان در تاریخ.

۷ - اسد الغابه مسار الشیعه مفید - نقل از رمضان در تاریخ.

۸ - سوره انبیاء آیه ۲۹

۹ - سوره اعراف، آیه ۷۵۱.

۱۰ - توضیح المقاصد، ص ۶۱ - مسار الشیعه، ص ۹۲ - نقل از رمضان در تاریخ.

۱۱ - سوره فتح، آیه ۱.

۱۲ - مسار الشیعه، ص ۰۳ و توضیح المقاصد، ص ۷.

۱۳ - سوره اسری، آیه ۸۱.

۱۴ - رمضان در تاریخ، ص ۴۵۲.

۱۵ و ۱۶ - کشف الغمه، ص ۴۱۴.

۱۷ - وقایع الایام خیابانی تبریزی، ص ۵۵۵ - سپس این شعر را انشاء کرد، و خطاب به نفس خویش و چنین فرمود:

اشدد حیازیمک للموت فان الموت لا قیکا

و لا تجزع عن الموت اذا حل بنادیکا/.

ای علی!

کمر همتت را برای مرگ محکم ببند، زیرا بالاخره مرگ به ملاقات تو خواهد آمد، و اظهار عجز مکن از مرگ، آن هنگام که به سراغ تو آمد و تو را در بر گرفت.

۱۸ - ارکان الاسلام، ص ۸۱.

۱۹ – تاریخ فتوحات اسلامی در اروپا، پیشگفتار.

۲۰ – سخنرانی امام خمینی قدس سره در روز جهانی قدس، سنه ۸۵۳۱ تفصیل این سخنرانی در کتاب رهنمودهای امام، ص ۶۹ موجود است. روزه، درمان بیماری های روح و جسم ص ۶۷۱ سید حسین موسوی راد لاهیجی

۱۰ – چهل داستان از امام حسن مجتبی علیه السلام

پیشگفتار

به نام هستی بخش جهان آفرین شکر و سپاس بی منتها، خدای بزرگ را، که ما را از امّت مرحومه قرار داد و

به صراط مستقیم، ولایت اهل بیت عصمت و طهارت صلوات اللّه علیهم اجمعین هدایت نمود. بهترین تحیّت و درود بر روان پاک پیامبر عالی قدر اسلام صلی الله علیه و آله، و بر اهل بیت عصمت و طهارت علیهم السلام، مخصوصا دوّمین خلیفه بر حقّش امام ابو محمّد، حسن مجتبی علیه السلام. و لعن و نفرین بر دشمنان و مخالفان اهل بیت رسالت، که در حقیقت دشمنان خدا و قرآن هستند. نوشتاری که در اختیار شما خواننده گرامی قرار دارد برگرفته؛ و گلچینی است از دوران زندگی سراسر آموزنده اوّلین سبط اکبر، یکی از دو زینت بخش عرش الهی.

چهارمین معصوم و دوّمین نور هدایت و امامت که پیغمبر اسلام جدّ بزرگوارش صلی الله علیه و آله، در شأن و عظمت او فرمود:

خداوند متعال به وسیله او - یعنی امام حسن مجتبی علیه السلام - میان دو گروه از امّت مرا صلح خواهد داد و به واسطه وجود با برکتش، امّت اسلام در سلامت و أمنیت و آسایش قرار خواهند گرفت. و صدها آیه قرآن، حدیث قدسی، روایت در منقبت و عظمت آن امام مظلوم، سرا پا ایمان و تقوا، با سندهای بسیار متعدّد وارد شده است، که در کتاب های مختلف موجود می باشد. و این نوشتار گوشه ای از قطرات اقیانوس بیکران وجود جامع و کامل آن امام همام خواهد بود. که برگزیده و گلچینی است از ده ها کتاب معتبر (۱)، در جهت های مختلف عقیدتی، سیاسی، عبادی، فرهنگی اقتصادی، اجتماعی، اخلاقی، تربیتی و ... باشد که این ذرّه دلنشین و لذّت بخش مورد استفاده و إ فاده عموم مخصوصا جوانان عزیز قرار گیرد. و ذخیره ای باشد «لیوم لا

يَنفَع مال و لا بَنونَ إلّا مَن أتَی اللّهَ بقلبٍ سليم لی وَ لِوالدَیّ و لِمن له عليٍ حقّ» ،

ان شاء اللّه تعالی

خلاصه حالات چهارمين معصوم، دوّمين اختر امامت

آن حضرت روز سه شنبه يا پنج شنبه، پانزدهم ماه مبارک رمضان، سال سوّم هجری (۲) در شهر مدينه منوّره ديده به جهان گشود. نام:

«حسن» (۳)؛ و در تورات «شُبّر» و در انجيل «طاب» می باشد. صَلوات اللّهِ عَلَيه، يَومَ وُلِدَ وَ يَوْم اسْتُشْهِدَ وَ يَوْمَ يُبْعَثُ حَيّا. كنيه: ابو محمّد. لقب: مجتبی، طيّب، سيّد، ولیّ، تقیّ، حجّت، سبط، قائم، وزير، أمين و ... نقش انگشتر:

«الْعِزَةُ لِلّهِ.»

دربان: دو نفر افتخار دربانی و پيش خدمتی حضرت را كسب كردند، كه يكی به نام سفينه - غلام رسول اللّه صلی الله عليه و آله، و ديگری به نام قيس بن عبد الرّحمن بوده است.

حضرت در حالی به دنيا آمد كه مادرش،

حضرت فاطمه زهراء عليها السلام دوازده ساله بود (۴).

و در هفتمين روز ولادت اين نوزاد عزيز پيغمبر اسلام صلی الله عليه و آله دو گوسفند عقيقه نمود، و سپس موی سرش را تراشيد و هم وزن آن نقره به فقير صدقه داد.

امام حسن مجتبی عليه السلام ۵۲ مرتبه پياده برای انجام مراسم حجّ و زيارت خانه خدا، به مكّه معظّمه رفت. و در طیّ دو مرحله،

حضرت تمامی ثروت و اموال خود را بين فقراء و تهی دستان تقسيم نمود. مدّت امامت: اوّلين روز امامت آن حضرت، مصادف با جمعه ۱۲ ماه مبارک رمضان، سال چهلم هجری (۵) بوده است؛ كه مردم با آن بزرگوار بيعت كردند و حدود ۰۱ سال امامتش به طول انجاميد.

حضرت در تمام دوران عمر پربركت خويش مبارزات مختلفی بر عليه كفر و

ظلم و بیدادگری داشته است. گوناگونی در برابر دستگاه حاکمه بنی امیّه به سرکردگی معاویه داشت؛ ولیکن بیشتر دوستان و اصحاب دنیاپرست، به آن حضرت خیانت کرده و با ایشان برخورد منافقانه داشتند؛ و در نهایتِ أمر، چون امام علیه السلام تنها ماند؛ و از طرفی، هسته مرکزی اسلام در معرض خطر قرار داشت، ناچار اقدام به صلح با معاویه نمود. و طبق آنچه که مورّخین و محدّثین گفته اند:

حدود شش ماه و اندی پس از امامت آن بزرگوار، بین حضرت و معاویه صلح نامه ای به نفع اسلام و مسلمین امضاء گردید. مر: آن حضرت حدود هشت سال در حیات جدّ گرامیش، و حدود هشت سال و اندی هم زمان با مادر ارجمندش، و ۷۳ سال نیز در کنار پدر بزرگوارش زندگی نمود، و سپس قریب ۰۱ سال امامت و رهبریّت اسلام و مسلمان ها را بر عهده داشت؛ و در مجموع مدّت عمر پربرکت آن امام مظلوم را، بین ۷۴ تا ۰۵ سال گفته اند. شهادت: حضرت امام حسن مجتبی صلوات اللّه علیه، توسّط همسرش - جَعده دختر أ شعث بن قیس کندی - به دستور و تزویر معاویه مسموم گردید. و چهل روز پس از آن - یعنی؛ روز پنج شنبه، ۸۲ ماه صفر؛ ما بین سال ۰۵ تا ۳۵ هجری - به فیض شهادت نایل گشت.

امام حسن مجتبی علیه السلام در آخرین لحظات عمر گران مایه خویش به برادرش، امام حسین علیه السلام اظهار داشت:

مبادا در تشییع و تدفین جنازه ام خونی بر زمین ریخته شود. مام مظلوم را کنار جدّ بزرگوارش، رسول خدا صلی الله علیه و آله دفن کنند، عدّه ای به سرکردگی عایشه، مسلّحانه هجوم آوردند

و از ورود جنازه مطهّر به محوّطه حرم حضرت رسول صلی الله علیه و آله جلوگیری نموده؛ و آن گاه جنازه و تشییع کنندگان را تیرباران کردند. بر اساس وصیّتی که حضرت فرموده بود:

خونی در تشییع جنازه ام ریخته نشود، به ناچار پیکر مقدّس آن امام مظلوم را که چندین تیر به آن اصابت کرده بود - به سمت قبرستان بقیع حرکت داده و در آنجا دفن نمودند. تعداد فرزندان: مرحوم سیّد محسن امین تعداد پانزده دختر و هشت پسر برای امام حسن مجتبی علیه السلام بیان نموده است، گرچه بعضی از محدّثین تمامی فرزندان آن حضرت را جمعا پانزده دختر و پسر گفته انـد. نماز حضـرت: دو رکعت است، در هر رکعت پس از قرائت سوره حمد، بیست و پنج مرتبه سوره توحید خوانده می شود (۶).

و بعد از سـلام نماز، تسبیحات حضرت زهراء علیها السلام گفته می شود؛ و پس از آن، خواسته ها و حوایج مشروعه خود را از درگاه خداوند متعال در خواست نماید که ان شاء اللّه برآورده خواهد شد.

فرخنده میلاد اوّلین سبط فروزنده

به نام هستی بخش جهان آفرین

موکب باد صبا بگذشت از طرف چمن

تا چمن را پرنیانِ سبز پوشاند به تن/

سبزه اندر سبزه بینی، ارغوان در ارغوان

لاله اندر لاله بینی، یاسمن در یاسمن/

ساحت بستان ز فرّ سبزه شد باغ بهشت

دامن صحرا ز بوی نافه شد رشک ختن/

نقش گل را آن چنان آراست نقّاش بهار

کز شگفتی ماندت انگشت حیرت در دهن/

وه چه خوش بشکفته در گلزار زهرا نوگلی

کز طراوت گشته رویش رشک گلهای چمن/

دیده از نور جمالش روشنی یابد چو دل

بلبل از شوق وصالش در چمن نالد چو من/

بلبل آن جا هر سپیده دم سراید نغمه ای

در ثنای

خسرو خوبان، امام ممتَحن/

از حریم فاطمه در نیمه ماه صیام

چهره ماه حسن تابیده با وجه حسن/

میوه بستان زهراء نور چشم مصطفی

پاره قلب علیّ بن ابی طالب، حسن/

در محیط علم و دانش آفتابی تابناک

بر سپهر حلم و بخشش کوکبی پرتو فکن/

پرچم صلح و صفا افراشت سبط مصطفی

تا براندازد لوای کفر و آشوب و فتن (۷)/.

مراسم نامگذاری و بیمه ساختن نوزاد

امام سجّاد زین العابدین علیه السلام می فرماید:

چون حضرت فاطمه زهراء علیها السلام اوّلین نوزاد خود را به دنیا آورد، از همسرش امام علیّ علیه السلام درخواست نمود تا نامی مناسب برای نوزادشان انتخاب نماید.

امام علیّ علیه السلام فرمود:

من در این امر هرگز بر رسول خدا صلی الله علیه و آله سبقت نخواهم گرفت. هنگامی که حضرت رسول صلی الله علیه و آله وارد منزل شد، قنداقه نوزاد را که در پارچه ای زردرنگ پیچیده شده بود، تحویل حضرتش دادند. همین که چشم رسول خدا صلی الله علیه و آله به قنداقه نوزاد افتاد.

فرمود:

مگر نگفته ام نوزاد را در پارچه زرد نپیچید؛ و سپس پارچه زرد را باز نمود و نوزاد را در پارچه ای سفید قرار داد. بعد از آن خطاب به پدر نوزاد – امام علیّ علیه السلام – کرد، و فرمود:

آیا اسمی برایش تعیین کرده اید؟

حضرت علیّ علیه السلام اظهار داشت:

یا رسول اللّه!

ما بر شما سبقت نخواهیم گرفت، و حضرت رسول صلی الله علیه و آله فرمود:

و من نیز بر پروردگارم سبقت نمی گیرم. در همین بین خداوند متعال توسّط جبرئیل علیه السلام وحی فرستاد:

ای محمّد! چون علیّ بن ابی طالب برای تو همانند هارون برای موسی است؛ پس اسم این نوزاد را همنام فرزند هارون قرار ده.

حضرت رسول صلی الله علیه و آله پرسید:

فرزند هارون چه نام داشته است؟

جبرئیل

علیه السلام پاسخ داد:

شُبَر.

حضرت رسول اظهار داشت:

زبان من عربی است و زبان هارون عِبْری بوده است،

جبرئیل پاسخ داد:

نام او را حسن بگذارید.

و آن گاه رسول خدا صلی الله علیه و آله در گوش راست نوزاد اذان؛ و در گوش چپ اقامه گفت و سپس فرمود:

خداوندا!

این نوزاد را از تمام آفات و شرور شیطان رجیم در پناه تو قرار می دهم (۸).

و بعد از آن دستور داد:

تا برای سلامتی و بیمه شدن نوزاد از بلاها و حوادث، گوسفندی برایش عقیقه کنند؛ و در بین بیچارگان و فقراء تقسیم نمایند. و همچنین امر فرمود:

تا موهای سر نوزاد را تراشیده و هم وزن آن نقره تهیّه کنند و به عنوان صدقه به تهی دستان دهند (۹).

راهنمایی طفل چهار ماهه

روزی ابوسفیان وارد شهر مدینه شد تا آن که با رسول خدا صلی الله علیه و آله ملاقات کند و با حضرت تجدید عهد و میثاق نماید؛ وقتی اجازه ورود خواست،

حضرت رسول او را نپذیرفت. پس ابوسفیان نزد امام علیّ علیه السلام آمد و از وی تقاضا کرد تا واسطه شود و رسول اللّه صلوات اللّه علیه او را بپذیرد.

امام امیرالمؤمنین علیه السلام اظهار داشت:

پیامبر خدا هر تصمیمی که گرفته باشد از تصمیم خود باز نمی گردد. در همان موقع امام حسن مجتبی علیه السلام که در سنین چهار ماهگی بود و در آن مجلس نیز حضور داشت، با همان حالت کودکانه جلو آمد و یک دست خود را روی بینی ابوسفیان و یک دست دیگرش بر ریش او گذارد و سپس فرمود:

ای پسر سخر! بگو:

«لا إ له إ لاّ اللّه، محمّد رسول اللّه»

تا آن که نزد جدّم - رسول خدا صلی الله علیه و آله - تو

را شـفاعت کنم و آن بزرگوار تو را بپذیرد. ابوسـفیان از دیدن چنین جریانی متحیّر شد و ساکت ماند. مشاهده چنین صحنه ای شگفت آور، اظهار نمود:

ستایش خداوندی را که در ذرّیه محمّد صـلی الله علیه و آله طفلی همانند یحیی بن زکریّا علیه السلام قرار داد، که در طفولیّت این چنین حکیم و سخنور باشد و افراد را راهنمائی و به سوی سعادت و خوشبختی هدایت نماید (۱۰).

همچنین آورده اند:

یکی از اصحاب پیامبر عظیم القدر اسلام صلی الله علیه و آله – به نام یَعْلی – حکایت کند:

روزی آن حضـرت را به میهمانی دعوت کرده بودند، من نیز همراه آن حضرت به راه افتادم. در بین راه، امام حسن علیه السلام را مشاهـده کردیم که مشـغول بازی با دیگر بچّه ها است، پیغمبر خـدا صـلی الله علیه و آله با سـرعت به سوی فرزندش، حسـن مجتبی علیه السلام رفت و خواست او را در آغوش گیرد که گریخت و به سمتی دیگر رفت.

حضـرت رسول صـلوات اللّه علیه نیز می خندیـد و به دنبـالش از سـمتی به سـمت دیگر می رفت، تا آن که سـرانجام وی را در آغوش گرم خود گرفت و به سینه چسبانید و بوسیدش؛ سپس دستی بر سر و صورت او کشید و فرمود:

حسن پاره تن من است و من نیز از او هستم؛ و خداوند دوست دارد هر که او را دوست بدارد. (۱۱)

روش ارشاد و هدایت

روزی امام حسن مجتبی صلوات اللّه علیه به همراه برادرش،

حضـرت ابـا عبـداللّه الحسـین علیه السـلام از محلّی عبور می کردنـد، پیرمردی را دیدنـد که وضو می گرفت؛ ولی وضویش را صحیح انجام نمی داد. وقتی کنار پیرمرد آمدند، امام حسن علیه السلام خطاب به برادرش کرد و اظهار

داشت:

تو خوب وضو نمی گیری؛ و او هم به برادرش گفت:

تو خود هم نمی توانی خوب انجام دهی، (البتّه این یک نزاع مصلحتی و ظاهری بود، برای آگاه ساختن پیرمرد). و سپس هردو پیرمرد را مخاطب قرار دادند و گفتند:

ای پیرمرد! تو بیا و وضوی ما را تماشا کن؛ و قضاوت نما که وضوی کدام یک از ما دو نفر صحیح و درست می باشد. و هر دو مشغول گرفتنِ وضو شدند، هنگامی که وضویشان پایان یافت، اظهار داشتند:

ای پیرمرد! اکنون بگو وضوی کدام یک از ما دو نفر بهتر و صحیح تر بود؟ پیرمرد گفت:

عزیزانم! هر دو نفر شما وضویتان خوب و صحیح است، ولی من نادان و جاهل می باشم؛ و نمی توانم درست وضو بگیرم، ولیکن الا ن از شما یاد گرفتم؛ و توسّط شما هدایت و ارشاد شدم. (۱۲) همچنین امام صادق صلوات اللّه فرمود:

روزی حضرت امام حسن مجتبی علیه السلام وارد مستراح شد و تکّه نانی را در آن جا مشاهده نمود، آن را از روی زمین برداشت؛ و آن را خوب تمیز کرد و سپس تحویل غلام خود داد و فرمود:

این نعمت الهی را نگهدار تا موقعی که بیرون آمدم آن را به من بازگردان. (۱۳) هنگامی که حضرت خارج شد، از غلام تکّه نان را درخواست کرد؟ غلام اظهار داشت:

آن را خوردم،

حضرت فرمود:

تو در راه خدا آزاد شدی، غلام سؤال کرد:

علّت آزادی من چیست؟ ء علیها السلام - شنیدم؛ و او از پدرش - رسول خدا صلی الله علیه و آله - حکایت فرمود:

هرکس تکّه نانی را در بین راه پیدا کند و آن را بردارد و تمیز نماید و بخورد، آن تکّه نان،

در شکمش قرار نمی گیرد مگر آن که خداوند متعال او را از آتش جهنّم آزاد می گرداند. و سپس افزود:

چطور من شخصی را که خداوند آزادش می نماید، خادم خود قرار دهم، تو آزاد هستی. (۱۴)

پاسخ کودک در کلاس، از علوم مختلف

حضرت صادق آل محمّد صلوات اللّه علیهم در ضمن بیانی مفصّل حکایت فرماید:

روزی یک نفر عرب بادیه نشین به قصد حجّ خانه خدا حرکت کرد و در حال احرام چند تخم کبوتر از لانه کبوتران برداشت؛ و آنها را شکست و خورد، سپس متوجّه شد که در حال احرام نباید چنین می کرد. و چون به مدینه بازگشت از مردم سؤال نمود خلیفه رسول اللّه صلی الله علیه و آله کیست؟ و منزلش کجاست؟

او را نزد ابوبکر بردند و او پاسخ آن را مسئله را ندانست. و بالاـخره در نهایت اعرابی را نزد امیرالمؤمنین علیّ علیه السلام آوردند و حضرت پس از مذاکراتی اظهار نمود:

آنچه سؤال داری از آن کودکی که در کلاس نزد معلم نشسته است بپرس که او جواب کافی را به تو خواهد داد.

اعرابی گفت:

«إ نّا للّه و إنّا إلیه راجعون» ،

پیغمبر خدا رحلت کرد و دین بازیچه افراد قرار گرفت و اطرافیان او مرتدّ شده اند.

حضرت امیر علیه السلام فرمود:

خیر، چنین نیست و افکار بیهوده در خود راه مده؛ و از این کودک آنچه می خواهی سؤال کن تا تو را آگاه نماید.

وقتی اعرابی متوجّه کودک - یعنی؛ حضرت ابو محمّد حسن مجتبی علیه السلام - شد دید قلمی به دست گرفته و مشغول خطّ کشیدن روی کاغذ می باشد؛ و معلّم او را تشویق و تحسین نموده و به او آفرین می گوید.

اعرابی خطاب به معلّم کرد و گفت:

ای معلّم! اینقدر او

را تعریـف و تمجیـد و تحسـین می کنی، که گویـا تو شـاگردی و کودک، اسـتاد تو است!؟اشخاصـی که در آن جلسه حضور داشتند خنده ای کردند و گفتند:

ای أعرابی! تو سؤال خود را بیان کن و پراکنده گوئی مکن.

اعرابی گفت:

ای حسن، فـدایت گردم! من از منزل به قصـد حـجّ خارج شدم؛ و پس از آن که احرام بسـتم، به لانه کبوتران برخورد کردم؛ و تخم آنها را برداشته و نیمرو کردم و خوردم و این خلاف را از روی عمد و فراموشی مسئله انجام دادم.

حضرت مجتبی علیه السلام فرمود:

ای اعرابی! کار تو عمدی نبود و در سؤال خود اشتباه کردی. اعرابی گفت:

بلی، درست گفتی و من از روی نسیان و فراموشی چنین کردم، اکنون باید چه کنم. طّ کشی روی کاغذ بود فرمود:

به تعـداد تخم کبوتران که مصـرف کرده ای، باید شتر جوان مادّه تهیّه کنی؛ و سـپس آنها با شتر نر، جفت گیری کنند؛ و برای سال آینده هر تعداد بچّه شتری که به دنیا آمد، آنها را هدیه کعبه الهی قرار دهی و قربانی کنی تا کفّاره آن گناه باشد.

اعرابی گفت:

این کودک دریـائی از معـارف و علوم الهی است؛ و اگر مجاز باشم خواهم گفت که تو خلیفه رسول اللّه بایـد باشـی. آن گاه حضرت مجتبی سلام اللّه علیه فرمود:

من فرزند خلف رسول خدا هستم؛ و پدرم امیرالمؤمنین علیّ علیه السلام خلیفه بر حقّ وی خواهد بود. اعرابی گفت:

پس ابوبکر چکاره است؟

فرمود:

از مردم سؤال کن که او چکاره است. در همین لحظه صدای تکبیر مردم بلند شد و حضرت امیر علیه السلام فرمود:

شکر و سپاس خداوندی را که در فرزندم علم و حکمتی را قرار داد که برای

حضرت داود و سلیمان علیهماالسلام قرار داده بود. (۱۵)

سبطی در آغوش جبرئیل علیه السلام

عبداللّه بن عبّاس - پسر عموی پیغمبر اسلام و امام علیّ صلوات اللّه و سلامه علیهما - حکایت نماید:

روزی در محضر رسول اللّه صلی الله علیه و آله نشسته بودیم، که حضرت فاطمه زهراء علیها السلام با حالت گریه وارد شد.

رسول خدا صلوات اللّه علیه فرمود:

دخترم! چرا گریان هستی؟ اظهار داشت:

ای پدرجان! امروز حسن و حسین - سلام اللّه علیهما - از منزل خارج شده اند؛ و تاکنون برنگشته اند و هر کجا به دنبالشان گشتم آنها را نیافتم.

سپس افزود:

و شوهرم علیّ علیه السلام هم، مدّت پنج روز است که جهت کشاورزی از منزل خارج شده و هنوز نیامده است. در این بین حضرت رسول صلی الله علیه و آله خطاب به اصحاب کرد - که در جمع ایشان ابوبکر و سلمان فارسی و ابوذر حضور داشتند - و فرمود:

حرکت کنید و ببینید نوران چشمم کجا رفته اند، آنها را بیابید و نزد من بیاورید. حدود هفتاد نفر جهت یافتن آن دو عزیز بسیج شدند؛ ولیکن همگی پس از گذشت ساعتی آمدند و گفتند:

آن ها را نیافتیم.

حضرت رسول صلوات اللّه علیه بسیار غمگین و افسرده خاطر شد، پس جلوی مسجد آمد و دست به دعا بلند نمود و اظهار داشت:

خدایا!

تو را به حقّ ابراهیم و به حقّ آدم، نور چشمانم و میوه های قلب مرا در هر کجا هستند از گزند هر آفتی سالم نگه دار، یا ارحم الرّاحمین! و چون دعای حضرت پایان یافت، جبرئیل امین علیه السلام فرود آمد و گفت:

یا رسول اللّه!

ناراحت مباش، حسن و حسین در دنیا و آخرت سالم و گرامی می باشند؛ و خداوند ملکی را مامور

نموده تا محافظ آنها باشد؛ و درحال حاضر در قلعه بنی نجّار در صحّت و سالم آرمیده اند. له، با شنیدن این خبر شادمان و خوشحال گردید و آن گاه به همراه جبرئیل و میکائیل و عدّه ای از اصحاب به طرف حظیره و قلعه بنی نجّار حرکت کردند، وقتی وارد آن قلعه شدند؛ دیدند حسن، برادرش حسین را در آغوش گرفته و هر دو دست در گردن هم کرده و به آرامی خوابیده اند. پس حضرت دو زانو کنار آن عزیزان نشست و مشغول بوسیدن آنها شد تا آن که هر دو بیدار شدند. بعد از آن حضرت رسول، حسین را و جبرئیل، حسن را - که سلام و صلوات خدا بر آنان باد - در آغوش گرفته و از قلعه خارج شدند. و سپس پیغمبر فرمود:

هر که حسن و حسین را دشمن دارد، اهل آتش جهنّم خواهد بود؛ و هر که دوستدار آنها باشد و آنها را عزیز و گرامی دارد، اهل بهشت خواهد بود. (۱۶)

توجیه جابر با رجعت پیامبر صلی الله علیه و آله

جابر بن عبداللّه انصاری - آن پیرمرد صحابی که سلام رسول خدا صلی الله علیه و آله را به پنجمین امام،

حضرت باقرالعلوم رسانید - حکایت نماید:

سوگند به حقّانیّت خداوند و حقّانیّت رسول اللّه!

جریانی بسیار عجیب از امام حسن صلوات اللّه علیه دیده ام، که بسیار مهمّ و قابل توجّه است. گفت:

بعد از آن که بین آن حضرت و معاویه آن قضایای مشهور واقع شد؛ و در نهایت بین آن دو، صلح گردید، و بر من بسیار سخت و گران آمد؛ و همه اصحاب و اطرافیان آن حضرت نیز از این امر ناراحت و سرگردان بودند، تا آن که روزی به خدمت

حضرتش وارد شدم، آن بزرگوار فرمود:

ای جابر! از من دلگیر و افسرده خاطر مباش و هرگز فرموده جدّم، رسول اللّه صلی الله علیه و آله را از یاد مبر، که فرمود:

فرزندم حسن سیّد جوانان اهل بهشت است؛ و خداوند به وسیله او بین دو گروه عظیم از مسلمان ها صلح ایجاد نماید. جابر گوید:

این توجیه، آرام بخشِ دردهایم نگردید و با خود گفتم:

منظور پیغمبر خدا صلوات اللّه علیه این مورد نبوده است؛ چون این حرکت سبب هلاکت مؤمنین خواهد شد. در همین لحظه امام حسن مجتبی علیه السلام دست خود را بر سینه من نهاد؛ و فرمود:

هنوز مشکوک هستی؟

گفتم:

بلی.

فرمود:

آیا دوست داری رسول اللّه صلی الله علیه و آله را شاهد بگیرم تا مطالبی را از وی بشنوی؟

جابر گوید:

از پیشنهاد حضرت، بسیار تعجّب کردم که ناگاه متوجّه شدم، زمین شکافته شد و از درون آن رسول خدا به همراه علیّ بن ابی طالب و جعفر و حمزه صلوات اللّه علیهم، خارج شدند و من مبهوت و متحیّر، به آنها خیره شدم.

امام حسن مجتبی علیه السلام اظهار داشت:

یا رسول اللّه!

جابر نسبت به طرز عملکرد و برخورد من با معاویه مشکوک شده است؛ و تو خود از قلب او آگاه تری. در این هنگام پیغمبر خدا صلوات اللّه علیه لب به سخن گشود و فرمود:

ای جابر! مؤمن نخواهی بود، مگر آن که تسلیم ائمّه خود باشی و افکار و نظریّات شخصی خود را کنار گذاری. و سپس افزود:

ای جابر! آنچه فرزندم حسن انجام داد، تسلیم آن باش و بدان که عملکرد و کارهای او بر حقّ است؛ و او با این کار مؤمنین را زنده کرد؛ و بدان آنچه را که

او انجام داد از طرف من و از طرف خداوند متعال بوده است.

عرض کردم:

یا رسول اللّه!

من تسلیم امر شما شدم، بعد از آن مشاهده کردم که به سمت آسمان بالا رفتند و دیدم که آسمان شکافته شد و آنان درون آن وارد گشتند. (۱۷)

لیست اسامی شیعه

حذیفه یمانی حکایت کند:

روزی معاویه، امام حسن مجتبی صلوات اللّه و سلامه علیه را نزد خود احضار کرد؛ و چون حضرت از مجلس معاویه مرخّص گردید، رهسپار مدینه شد و من نیز همراه آن حضرت بودم. در مسیر راه، شتری جلوتر از ما حرکت می کرد؛ و حضرت بیش از هر چیز متوجّه و مواظب آن شتر بود و برای باری که بر پشت آن شتر حمل می شد اهمیّت بسیاری قائل بود.

عرض کردم:

یا ابن رسول اللّه!

چرا برای بار این شتر اهمیّت زیادی قائل هستید، مگر در آنها چیست؟

حضرت فرمود:

داخل آنها دفتری وجود دارد، که لیست اسامی تمام شیعیان و دوستان ما - اهل بیت عصمت و طهارت - در آن ثبت شده و موجود می باشد. به ایشان گفتم:

فدایت گردم، ممکن است آن را به من نشان دهی، تا ببینم آیا اسم من نیز در آن لیست هست یا خیر؟

امام علیه السلام فرمود:

فردا صبح اوّل وقت مانعی ندارد. پس هنگامی که صبح شد و من چون سواد نداشتم، به همراه برادر زاده ام - که او نیز همراه کاروان و اهل خواندن و نوشتن بود - دو نفری نزد حضرت آمدیم.

امام مجتبی علیه السلام فرمود:

برای چه در این موقع آمده اید؟

عرض کردم:

برای وعده ای که دیروز عنایت نمودی.

فرمود:

این کیست، که او را همراه خود آورده ای؟

گفتم:

او برادر زاده ام می باشد.

امام علیه السلام بعد از آن دستور داد:

بنشینید؛ و سپس به یکی

از غلامان خود فرمود:

آن دفتری که لیست اسامی شیعیان و دوستان ما در آن ثبت شده است، بیاور. همین که آن دفتر را آورد و برادر زاده ام مقداری از آن را مطالعه و نگاه کرد، گفت:

این نام خودم می باشد که نوشته است. گفتم:

نام مرا پیدا کن؛ و او دفتر را ورق زد و چند سطری از آن را خواند و آن گاه گفت:

این هم نام تو. و من بسیار خوشحال و شادمان شدم. حذیفه در پایان افزود:

برادر زاده ام در رکاب امام حسین علیه السلام شرکت کرد و به درجه رفیع شهادت نایل آمد. (۱۸)

مسائل حضرت خضر و جواب امام علیهماالسلام

حضرت جواد الائمّه صلوات اللّه علیهم حکایت فرماید:

روزی امیرالمؤمنین علیّ علیه السلام به همراه فرزندش، ابو محمّد حسن مجتبی؛ و نیز سلمان فارسی وارد مسجد شدند و چون در گوشه ای نشستند مردم نزد ایشان اجتماع کرده؛ و مردی خوش چهره با لباس های آراسته، نیز در میان آنان حضور داشت. پس او خطاب به امیرالمؤمنین علیّ علیه السلام کرد و اظهار داشت:

یا امیرالمؤمنین! می خواهم سه مسئله از شما سؤال نمایم؟

حضرت امیرالمؤمنین علیه السلام فرمود:

آنچه می خواهی سؤال کن.

آن مرد گفت:

اوّل این که انسان می خوابد روحش کجا می رود؟

دوّم آن که انسان چرا و چگونه فراموش می کند؛ و یا متذکّر می گردد؟ و سوّمین سؤال این است که به چه دلیل و علّتی فرزند شبیه به عمو، یا شبیه به دائی خود می شود؟

امام علیّ علیه السلام به فرزند خود - حضرت مجتبی سلام اللّه علیه - اشاره کرد و فرمود:

ای ابو محمّد! جواب مسائل این شخص را بیان نما. ود:

جواب اوّلین سؤالت، این است که چون خواب انسان را فرا گیرد، روح او در هوا بین زمین و آسمان در حال

حرکت، یا سکون می باشد تا هنگامی که صاحبش حرکتی کند و بیدار شود؛ پس چنانچه خدای متعال اجازه فرماید روح به کالبد او باز می گردد؛ وگرنه تا مدّت زمانی معیّن بین روح و جسد فاصله خواهد افتاد. آوری و فراموشی، که چگونه بر انسان عارض می شود، بدان که قلب انسان همچون ظرفی سرپوشیده است، پس اگر انسان بر فرستادن صلوات بر محمّد و آل محمّد مداومت نماید، دریچه قلب او باز و روشن می شود و آنچه بخواهد در سینه اش آشکار و هویدا می گردد، ولی چنانچه صلوات نفرستد و خودداری کند، قلبش تاریک می گردد و فکرش خاموش خواهد ماند. و امّا جواب سوّمین سؤال که گفتی فرزند چگونه شبیه به عمو و یا شبیه به دائی خود می شود، این است که اگر مرد هنگام زناشوئی و مجامعت، با آرامش خاطر و بدون اضطراب عمل نماید و نطفه در رحم زن قرار گیرد، فرزند شبیه پدر یا مادر خود خواهد شد. ولی چنانچه با اضطراب و تشویش زناشوئی و مجامعت انجام پذیرد، فرزند شبیه به عمو یا دائی می گردد. پس آن شخص اظهار نمود:

من شهادت به یگانگی خداوند داده و می دهم، و شهادت بر بعثت و رسالت حضرت محمّد صلی الله علیه و آله داده و می دهم و همچنین شهادت می دهم که تو خلیفه و جانشین بر حقّ پیغمبر خدا خواهی بود. و سپس نام مبارک یکایک ائمّه اطهار صلوات اللّه علهیم را بر زبان خود جاری ساخت؛ و شهادت بر امامت و ولایت آنها داد و بعد از آن خداحافظی کرد و از مسجد خارج شد. آن گاه امیرالمؤمنین علیّ علیه السلام به فرزند خود حضرت مجتبی

سلام اللّه علیه فرمود:

ای ابو محمّد! به دنبال آن مرد حرکت کن؛ و برو ببین چه خواهد شد.

حضرت امام حسن مجتبی سلام اللّه علیه از پدر خود اطاعت کرد و به دنبال آن شخص رفت؛ و پس از بازگشت چنین اظهار داشت:

پدرجان! مرد چون از مسجد خارج شد، ناگهان ناپدید گشت و او را ندیدم.

امام علیّ علیه السلام فرمود:

آیا او را شناختی؟

حضرت مجتبی سلام اللّه علیه اظهار درشت: شما بفرمائید، که چه کسی بود؟ آن گاه امیرالمؤمنین علیّ علیه السلام فرمود:

همانا او حضرت خضر پیغمبر صلی الله علیه و آله بود. (۱۹)

حضور حقّ و باطل در کاخ پادشاه روم

هنگامی که جنگ و لشکرکشی بین امیرالمؤمنین علیّ علیه السلام و معاویه بن ابوسفیان واقع شد، امام علیّ علیه السلام پیکی به سوی معاویه فرستاد که مردم را به قتل نرسانیم، بیا من و تو با هم مبارزه کنیم هر که غالب شد حقّ با او باشد، ولیکن معاویه نپذیرفت. و در این میان عدّه ای برای پادشاه روم گزارش دادند که دو نفر برای یکدیگر لشکرکشی کرده اند و تصمیم جنگ و کشتار دارند، یکی از شام و دیگری از کوفه است. پادشاه روم نامه ای جداگانه برای هر یک فرستاد که هر کدام یک نماینده عالم و حکیم از خانواده خود را نزد او بفرستد تا با استفاده از کتاب انجیل بگوید که حقّ با کدام طرف خواهد بود. پس معاویه فرزند خود، یزید را فرستاد و امام علیّ علیه السلام نیز فرزندش - حضرت مجتبی - را به سوی پادشاه روم فرستاد. ر تعظیم و تکریم کرد و دست او را بوسید، ولی موقعی که امام حسن مجتبی سلام اللّه علیه وارد شد اظهار داشت:

الحمدللّه که من یهودی

و نصرانی و مجوسی نیستم؛ و خورشید و ماه و ستاره و بت و گاو نمی پرستم، بلکه مسلمان و خداپرست می باشم؛ و تعظیم و ستایش تنها مخصوص خداوند متعال، پروردگار جهانیان خواهد بود، و سپس در گوشه ای از مجلس نشست. و نماینده را مرخّص کرد و بعد از گذشت دقایقی یزید را به حضور فرا خواند؛ و دستور داد تا سیصد و سی صندوقچه آوردند که در هرکدام مجسّمه یکی از پیامبر ان الهی بود، سپس یکایک آنها را گشود و هر مجسّمه ای را که به یزید نشان می داد، می گفت:

او را نمی شناسم و جواب مثبتی نمی داد؛ و بعد از آن سوالاتی پیرامون ارواح مؤمنین و کفّار مطرح کرد و یزید هیچ جوابی نمی دانست. [پس از آن امام مجتبی علیه] السلام را به حضور خواند و اظهار داشت:

بدین جهت اوّل یزید را فرا خواندم تا بداند که هیچ نمی داند؛ ولی می دانم که تو دانا هستی؛ چون در کتاب انجیل خوانده ام که محمّد صلی الله علیه و آله رسول خدا است و خلیفه اش علیّ بن ابی طالب علیه السلام خواهد بود؛ او پدر تو می باشد.

حضرت مجتبی علیه السلام فرمود:

آنچه می خواهی از کتاب انجیل، تورات و قرآن سؤال کن تا ان شاء اللّه جواب گویم؟ یکی پس از دیگری به آن حضرت نشان داد و حضرت آنها را با توضیح، معرّفی می نمود؛ و نیز مجسّمه هائی از فرعون و سلاطین گذشته را نشان وی داد و حضرت آنها را با صفات و خصوصیّاتشان معرّفی می کرد، تا آن که در نهایت مجسّمه ای را بیرون آورد که وقتی حضرت آن را دید گریان شد، پادشاه روم علّت گریه امام علیه السلام را جویا

شد؟ رسول خدا صلی الله علیه و آله می باشد؛ و آن گاه پاره ای از خصوصیّات اخلاقی و اجتماعی رسول اللّه صلی الله علیه و آله را بیان نمود؛ و از آن جمله فرمود:

جدّم رسول خدا مردم را به کارهای خوب دستور می داد و از کارهای زشت جلوگیری می نمود، همیشه انگشتر به دست راست می کرد، و با همگان خوش صحبت و خوش برخورد بود. بعد از آن پادشاه روم هفت مسئله از حضرت مجتبی سلام اللّه علیه پرسید و حضرت تمامی آنها را به طور مشروح پاسخ فرمود.

و چون پادشاه پاسخ سؤال های خود را دریافت کرد خطاب به یزید کرد و گفت:

کسی این سؤال ها را می داند که یا پیغمبر خدا و یا خلیفه پیغمبر باشد؛ و یزید خاموش و سرافکنده نشسته بود. و پس از آن که مجلس خاتمه یافت جوائز و هدایای ارزنده ای تقدیم امام حسن مجتبی علیه السلام کرد و سپس به هر یک از یزید و حضرت مجتبی نامه ای برای پدرانشان نوشت. و محتوای نامه برای معاویه چنین بود:

ای معاویه! کسی خلیفه پیغمبر می باشد که به تمام علوم و فنون آگاه بوده و دارای کمالات و معارف الهی باشد. محتوای نامه برای امیرالمؤمنین علیّ علیه السلام چنین بود:

همانا حقیقت امر و خلافت پیامبر بایستی مخصوص شما باشد؛ و پس از شما دو فرزند شما از دیگران شایسته تر می باشند؛ و هر که با شماها جنگ و ستیز و دشمنی نماید به لعنت و غضب پروردگار گرفتار خواهد شد. (۲۰)

تحقیق از آهو برای یافتن برادر

محدّثین و مورّخین در بسیاری از کتاب های تاریخی آورده اند:

حضرت رسول به همراه علیّ بن ابی طالب صلوات اللّه علیهما برای جنگ از شهر مدینه خارج

شـده بودنـد. و در همان روزها، امام حسـین سـلام اللّه علیه – که کودکی خردسال بود – از منزل بیرون آمـد و چون اندکی از منزل دور شد، یک نفر یهودی او را گرفت و در منزل خود مخفی کرد.

حضرت فاطمه زهراء علیها السلام به امام حسن علیه السلام خطاب کرد و فرمود:

بلند شو، برو ببین برادرت کجا رفته است، دلم آشوب گشته و بسیار ناراحت هستم.

امام مجتبی علیه السلام فرمان مادرش را اطاعت کرده و کوچه های مدینه را یکی پس از دیگری گشت و برادر خود را نیافت، از شهر مدینه بیرون رفت و به باغات و نخلستان ها سری زد؛ و هر چه فریاد کشید و گفت:

یـا حسـین، برادر جـان، عزیزم تو کجـائی؛ خبری از او نشـد. در همین لحظات متوجّه آهوئی شـد که در حال حرکت بود، امام حسن علیه السلام آهو را صدا زد و فرمود:

آیـا برادرم حسـین را در این حوالی ندیـدی؟ پس آهو به قـدرت خـدا و کرامت رسول اللّه صـلوات اللّه علیه؛ به سـخن آمـد و گفت:

برادرت را صالح یهودی گرفته؛ و او را در خانه خود مخفی و پنهان کرده است.

امام حسن مجتبی علیه السلام پس از شنیدن سخن آهو به سمت منزل آن یهودی آمد و اظهار نمود:

یا برادرم، حسـین را آزاد کن و تحویل من ده و یا آن که به مادرم، فاطمه زهراء می گویم که شب هنگام سـحر نفرین نماید و آن گاه هیـچ یهودی روی زمین باقی نمانـد. و نیز به پـدرم، علیّ بن ابی طالب علیه السـلام می گویم تا همه شـماها را نیست و نابود گرداند؛ و به جدّم رسول اللّه صلوات اللّه علیه می گویم:

تا از خدا

بخواهد که جان همه یهودیان را بگیرد. صالح یهودی با شنیدن چنین سخنانی از آن کودک در تعجّب و تحیّر قرار گرفت و اصل و نسب وی را جویا شد. طور مفصّل با ذکر نام پدر و مادر و جدّ خود، فضائلی چند نیز از ایشان بیان نمود؛ به طوری که قلب و فکر آن یهودی را روشن و به خود جلب کرد، سپس یهودی چشمانش پر از اشک گردید و در حالی که از بیان و فصاحت و بلاغت کودکی در آن سنّ و سال سخت حیرت زده و متعّجب شده بود، به او می نگریست. و پس از آن که خوب با خود اندیشید و محتوای بیانات حضرت مجتبی علیه السلام را با دقّت درک و هضم کرد، گفت:

پیش از آن که برادرت را تحویل دهم، می خواهم مرا به آئین و احکام - سعادت بخش - اسلام آشنا گردانی تا توسّط شما اسلام را بپذیریم و به آن ایمان آورم.

معارف و احکام انسان ساز اسلام را به طور فشرده برای او بیان نمود؛ و صالح یهودی مسلمان شد و آن گاه حسین سلام اللّه علیه را تحویل برادرش داد و طبقی پر از سکّه های طلا و نقره بر سر آن دو برادر ریخت و سپس آن سکّه ها را برای سلامتی هر دوی آنها به عنوان صدقه بین فقراء و بیچارگان تقسیم کرد. و بعد از آن که امام حسن علیه السلام برادر خود را تحویل گرفت وی را نزد مادر خویش آورد. فردای آن روز صالح به همراه هفتاد نفر از خویشان و دوستان خود به منزل آن حضرت آمدند و همگی مسلمان شدند. و

صالح ضمن عذرخواهی از جریان مخفی کردن حسین سلام اللّه علیه، بسیار از وی تشکّر و قدردانی کرد که به وسیله بیانات شیوای معجزه آسای آن کودک، اسلام آورده است. همچنین صالح از حضرت رسول و امیرالمؤمنین صلوات اللّه علیهما عذرخواهی کرد و اسلام خود را بر ایشان عرضه کرد و تقاضای آمرزش و بخشش نمود.

سپس جبرئیل علیه السلام فرود آمد و به رسول خدا صلی الله علیه و آله إ علام کرد که چون صالح به وسیله امام حسن که فرزند امام و برادر امام است، مسلمان شد و ایمان آورد، خداوند او را مورد رحمت و مغفرت خود قرار داد. (۲۱)

نتیجه خوشحال کردن سگ

روزی امام حسن مجتبی علیه السلام در یکی از باغستان های شهر مدینه قدم می زد، که ناگاه چشمش به یک غلام سیاه چهره افتاد که نانی در دست دارد و یک لقمه خودش می خورد و یک لقمه هم به سگی که کنارش بود می داد تا آن که نان تمام شد.

حضرت با دیدن چنین صحنه ای، به غلام خطاب کرد و فرمود:

چرا نان را به سگ دادی و مقداری از آن را برای خود ذخیره نکردی؟

غلام به حضرت پاسخ داد:

زیرا چشم های من از چشم های ملتمسانه سگ خجالت کشید و من حیا کردم او این که من نان بخورم و آن سگ گرسنه بماند.

امام حسن علیه السلام فرمود:

ارباب تو کیست؟

پاسخ گفت:

مولای من ابان بن عثمان است.

حضرت فرمود:

این باغ مال چه کسی است؟

غلام جواب داد:

این باغ مال ارباب و مولایم می باشد. پس از آن حضرت اظهار داشت:

تو را به خدا سوگند می دهم که از جایت بر نخیزی تا من باز گردم.

سپس حضرت حرکت نمود و به سمت ارباب غلام

رفت؛ و ضمن گفتگوهایی با ابان بن عثمان، غلام و همچنین باغ را از او خریداری نمود؛ و سپس به جانب غلام بازگشت و به او فرمود:

ای غلام! من تو را از مولایت خریدم. پس ناگاه غلام از جای خود برخواست و محترمانه ایستاد.

سپس حضرت در ادامه سخنان خود اظهار نمود:

این باغ را هم خریداری کردم؛ و هم اکنون تو را در راه خداوند متعال آزاد نموده؛ و این باغ را نیز به تو بخشیدم. (۲۲)

آزمایش امّت و مظلومیّت رهبر

پس از شهادت جانسوز مولای متّقیان امام علیّ علیه السلام، عدّه ای از مردم به حضور امام حسن مجتبی علیه السلام آمده و اظهار داشتند:

یابن رسول اللّه!

تو خلیفه و جانشین پدرت هستی و ما شنونده و فرمان بر دستورات تو می باشیم، ما را بر آنچه صلاح می دانی، راهنمائی نما.

امام علیه السلام فرمود:

شما مردمانی دروغگو هستید و نسبت به کسی که از من برتر بود بی وفائی کردید؛ پس چگونه می خواهید مطیع و فرمان بر من باشید؟! و چگونه و با کدام سابقه ای می توانم به شما اعتماد کنم؟ در هر حال اگر صداقت دارید و راست می گوئید، وعده من و شما در نزدیکی شهر مداین می باشد، که محلّ تجمّع لشکر جهت رویاروئی با دشمن خواهد بود. پس اکثریّت آنها به امام علیه السلام پشت کرده و به خانه های خود بازگشتند؛ و حضرت با علم و آگاهی نسبت به اوضاع، سوار مرکب خود شد و عدّه قلیلی همراه حضرت روانه شدند. وفائی را از آن مردمان مشاهده نمود، در همان مکان موعود در ضمن ایراد خطبه ای فرمود:

ای جماعت! شماها خواستید مرا مغرور نمائید، پس نیرنگ و حیله به کار گرفتید همان گونه که با پدرم چنین

کردید، شماها بعد از من در رکاب شخصی کافر و ظالم خواهید جنگید، که هیچ ایمان به خداوند و رسولش ندارد. پس از آن حضرت، شخصی را از قبیله کِنده به عنوان فرمانده لشکر برگزید و او را به همراه چهار هزار نفر به میدان جنگ گسیل نمود؛ و فرمود:

در سرزمین انبار توقّف کنید و تا دستوری از جانب من نیامده، هیچ گونه حرکتی انجام ندهید. وقتی معاویه از چنین قضیّه ای آگاه شد، چند نفر مامور به همراه پانصد هزار درهم برای فرمانده لشکر فرستاد و به او پیام داد:

اگر به ما ملحق شوی؛ ولایت هر کجا را که مایل باشی به تو واگذار می کنیم. پس فرمانده لشکر چون فردی سست ایمان و دنیا طلب بود، به امام مجتبی علیه السلام خیانت کرد؛ و پول ها را گرفت و به همراه تعداد بسیاری از نیروهای خود به سپاه معاویه ملحق شد. چون این خبر به حضرت رسید اظهار نمود:

ای جماعت! کِنْدی به من و شما خیانت کرد، و اکنون برای بار دوّم تکرار می کنم و می گویم که شما مردمان بی وفا و دنیا طلب هستید، ولیکن شخص دیگری را به جای او می فرستم، با این که می دانم او نیز چون دیگران بی وفا و خائن است. آن گاه شخصی را از قبیله بنی مراد - به نام مرادی - به همراه چهار هزار نفر روانه نمود؛ و از او عهد و پیمان گرفت که به مسلمین خیانت نکند و او نیز قسم خورد که چون کوه ثابت و استوار باقی بماند. و چون لشکر آهنگ حرکت نمودند تا به سوی جبهه جنگ بروند،

حضرت به آرامی فرمود:

به

او نیز اعتمـادی نیست. و هنگـامی که لشـکر مُرادی به انبـار رسـید، معاویه دو مرتبه همان برنامه کِنِدی را برای مُرادی نیز اجرا کرد؛ و او هم فریب خورد و عهد و قسم خود را شکست و به لشکر معاویه پیوست.

امام علیه السلام با شنیدن خبر خیانت مرادی، به پا خواست و فرمود:

بـاز هـم می گـویم کـه شـماها صـداقت و وفـا ندارید و عهدشـکن هستیـد؛ و تـوجّه نمودیـد که چگـونه مُرادی ماننـد کنـدی عهدشکنی و خیانت کرد.

گفتند:

یا ابن رسول اللّه!

آنها خیانت کردند، لیکن ما صادقانه با شما هستیم و آنچه دستور دهی، به آن عمل می کنیم.

حضرت فرمود:

پس مرحله ای دیگر شما را می آزمایم تا حقیقت امر برای خودتان ثابت شود، وعده گاه من و شما در سرزمین نُخَیْله باشد، هر که میـل دارد آن جـا حضور یابـد؛ با این که می دانم شـما مردمی بی وفا و عهدشـکن هستیـد. پس هنگامی که حضـرت وارد نخیله گردیـد و مدّت ده روز در آن جا اقامت گزید؛ ولی جز تعدادی اندک، کسـی به آن مکان نیامد، پس حضـرت به کوفه مراجعت نمود و بر بالای منبر رفت و فرمود:

تعجّب می کنم از گروهی بی دین و بی وفا؛ وای بر شما فریفتگان و خودفروشان! بدانید که حکومت اسلامی بر بنی امیّه حرام است، ولی چنانچه حکومت دست معاویه بیفتد؛ چون شماها را مخالف حکومتش بداند کمترین ترحّمی روا نمی دارد، بلکه با شدیدترین شکنجه ها آزارتان می دهد و نابودتان می کند.

سپس عدّه بسیاری از مردم دنیاپرست و بی وفای کوفه، نامه های متعدّدی برای معاویه به این مضمون فرستادند:

اگر مایل باشی، حسن بن علیّ را دست گیر نموده و برایت می فرستیم؛ و چون رضایت و

خوشنودی معاویه را آگاه شدند، بر محلّ سکونت و استراحت آن امام مظلوم سلام اللّه علیه حمله کردند؛ و به وسیله شمشیر جراحاتی بر بدن مقدّس آن حضرت وارد آوردند. بعد از این حادثه دلخراش،

حضرت به ناچار نامه ای برای معاویه به این مضمون نوشت:

با این که از جدّم رسول خدا صلی الله علیه و آله شنیدم که می فرمود:

خلافت و حکومت بر خاندان بنی امیّه حرام است، امّا با چنین وضعیّت و موقعیّتی که پیش آمده است، به ناچار با شرایطی برای صلح آماده هستم؛ و آن را بر این اوضاع ترجیح می دهم. (۲۳)

فلسفه صلح یا عهدنامه و ظهور حجّت

پس از آن که نیروهای رزمی و اکثر فرماندهان لشکر اسلام در جنگ با معاویه نسبت به قرآن و امام حسن مجتبی علیه السلام خیانت کردند؛ و حضرت جهت مصالح اسلام و مسلمین مجبور شد با حکومت معاویه آن هم طبق شرائطی صلح و عهدنامه ای را تنظیم و پذیرا گردد. پس از گذشت مدّتی از این جریان، عدّه ای از مردم کوفه که مدّعی شیعه و دوستی با اهل بیت عصمت و طهارت علیهم السلام بودند، شروع کردند به امام علیه السلام زخم زبان بزنند، و حضرت را به باد ملامت و سرزنش گرفتند. آن گاه امام مجتبی علیه السلام خطاب به این اشخاص ظاهر مسلمان کرد و اظهار نمود:

وای بر شما! آیا می دانید چرا من چنین کردم؟ قسم به خداوند، کاری که من انجام دادم، برای شیعه از هر عملی و از هر برنامه ای بهتر و سودمندتر بود، آیا نمی دانید که من امام و رهبر واجب الاطاعه شما می باشم. و مگر نمی دانید که من یکی از دو سیّد جوانان اهل بهشت می باشم، که جدّم رسول

خدا صلی الله علیه و آله بارها در مجالس مختلف به آن تصریح نموده است؟

در این هنگام جمعیّت حاضر گفتند:

بلی، قبول داریم.

حضرت در ادامه فرمود:

و آیا می دانید هنگامی که حضرت خضر علیه السلام آن کشتی را سوراخ و معیوب نمود و نیز آن دیوار را تعمیر و اصلاح کرد و آن غلام را به قتل رسانید، موجب سخط و ناراحتی حضرت موسی علیه السلام قرار گرفت؟ آری چون در آن لحظه فلسفه و حکمت آن سه کار برای حضرت موسی علیه السلام مخفی بود، ولی در پیشگاه با عظمت پروردگار کاری صحیح و مفید بود. و سپس افزود:

و آیا می دانید که ما اهل بیت عصمت و طهارت در مقابل طاغوت های زمان قرار گرفته و می گیریم؛ که باید نسبت به تصمیمات و انجام امور سیاسی و اجتماعی، مصلحت اندیشی کنیم؟ ولیکن بدانید هنگام ظهور و قیام مهدی موعود، امام زمان علیه السلام چنین نخواهد بود، و حضرت عیسی مسیح علیه السلام به امامت او نمازش را به جماعت می خواند. آری خداوند متعال زمان و کیفیّت ولادت مهدی موعود علیه السلام را مخفی خواهد داشت؛ و بعد از ولادت، از دید افراد غایب و ناشناس می باشد؛ و هیچکس بر او کوچک ترین حقّی نخواهد داشت. او عمری بسیار طولانی دارد؛ ولی در هنگام ظهور، به شکل جوانی شاداب در سنین چهل سالگی خواهد بود. (۲۴)

کدام بهترند، دشمنان یا دوستان؟

پس از جریان صلح امام حسن مجتبی علیه السلام با معاویه، آن حضرت مورد ضربت شمشیر قرار گرفت.

یکی از دوستان حضرت به نام زید بن وهبِ جَهنی حکایت کند:

در شهر مداین به محضر امام علیه السلام شرفیاب شدم و ایشان را در حالی دیدم که از شدّت درد و زخم

آن شمشیر بی تابی و ناله می کرد، گفتم:

یا ابن رسول اللّه!

مردم متحیّر و سرگردان شده اند؛ تکلیف ما چیست؟ امام حسن مجتبی علیه السلام فرمود:

به خدا سوگند!

در نظر من معاویه از این جمعیّت بی ایمان برای من بهتر است، این اشخاص ادّعای شیعه و دوستی مرا دارند، ولیکن چون کرکسان در انتظار مرگ من نشسته اند، اینان حیثیّت و آبروی مرا نابود کرده، اموال ما را به یغما بردند.

سوگند به خداوند!

چنانچه از معاویه پیمان ایمنی بگیرم، دیگر گزندی از او به من و خانواده ام نخواهد رسید؛ و چه بسا همین کار سبب شود که مسلمانان و دیگر دوستانم از شرّ او در امان بمانند؛ و در غیر این صورت همین اشخاص مرا با دستِ بسته، تحویل معاویه خواهند داد. دوم، برای همگان و حتّی برای آیندگان سودمند می باشد؛ و این بهتر از آن است که کوفیان مرا اسیر کرده و با دستِ بسته تحویل او دهند؛ و آن وقت با منّت مرا آزاد نماید، که در این صورت، خاندان بنی هاشم برای همیشه تضعیف و خوار شده و مورد سرزنش و اهانت همگان قرار خواهند گرفت. زید جهنی اظهار داشت:

یا ابن رسول اللّه!

آیا در چنین حالت و موقعیّتی دوستان و شیعیان خود را همچون گله گوسفند بدون چوپان و حامی رها می نمائی؟!

امام علیه السلام فرمود:

ای زید! من مسائلی را می دانم که شماها به آن آگاهی ندارید، همانا پدرم امیرالمؤمنین علیه السلام روزی مرا شادمان و خندان دید، پس اظهار داشت:

فرزندم! زمانی فرا خواهد رسید که پدرت را کشته ببینی؛ و همگان از تو روی برگردانند. و بنی امیّه حکومت را در دست گیرند و بیت المال را از مستحقّین قطع

و بین دوستان خود تقسیم نمایند. و در آن زمان مؤمنین ذلیل و خوار گردند؛ و فاسقان و فاجران قدرت و نیرو گیرند؛ حقّ پایمال شود و باطل رواج یابد؛ خوبان و نیکان مورد لعن و سرزنش قرار گرفته و شکنجه شوند. پس روزگار این چنین سپری شود، تا شخصی از اهل بیت رسالت در آخر زمان ظاهر گردد و عدل و داد را گسترش دهد. و خداوند در آن زمان برکات آسمانی خود را بر مؤمنین فرود فرستد؛ و گنج های زمین، هویدا و آشکار شود؛ و خوشا به حال کسانی که آن زمان را درک نمایند. (۲۵)

معجزه پسر همچون پدر

مرحوم شیخ مفید به نقل از امام محمّد باقر علیه السلام حکایت نماید:

روزی عدّه ای از مردم حضور امام حسن مجتبی علیه السلام آمده و به حضرت گفتند:

یا ابن رسول اللّه!

شما نیز همچون پدرت امیرالمؤمنین علیّ علیه السلام معجزه ای - که بسیار مهمّ باشد - برایمان آشکار ساز.

امام مجتبی علیه السلام فرمود:

آیا پس از دیدن معجزه به امامت من مطمئن خواهید شد؟ و آیا ایمان خواهید آورد؟

گفتند:

بلی، اعتقاد و ایمان می آوریم؛ و دیگر هیچ شکّ و شبه ای وجود نخواهد داشت.

حضرت فرمود:

آیا پدرم را می شناسید؟ همگی گفتند:

بلی. در این هنگام،

حضرت پرده ای را که آویزان بود کنار زد؛ پس ناگهان تمام افراد مشاهده کردند که امیرالمؤمنین علیّ علیه السلام نشسته بود.

سپس امام حسن مجتبی علیه السلام خطاب به جمعیّت کرد و فرمود:

آیا او را می شناسید؟

گفتند:

بلی، این مولای ما امیرالمؤمنین علیّ علیه السلام است؛ و ما ایمان آوردیم و شهادت می دهیم که تو ولیّ و حجّت بر حقّ

خداوند هستی؛ و امام و جانشین پدرت خواهی بود.

و پس از آن اظهار داشتند:

ما شاهد و گواه هستیم که جنابعالی،

پدرت امیرالمؤمنین علیّ علیه السـلام را پس از مرگش به ما نشان دادی، همان طوری که آن حضرت، رسول اللّه صلی الله علیه و آله را پس از رحلتش در مسجد قُبا به ابوبکر و عمر نمایاند.

امام حسن مجتبی علیه السلام فرمود:

وای بر حال شما! مگر این آیه شریفه قرآن را نخوانده و نشنیده اید که خداوند متعال می فرماید:

«وَلا تَقُولُوا لِمَنْ یُقْتَلُ فی سَبیلِ اللّه امْواتا بَلْ احْیاءُ وَ لکِنْ لا تَشْعُرُون.»

(۲۶) آن هائی را که در راه خدا به شـهادت رسیدند، مپندارید که مرده اند؛ بلکه آنان زنده و جاوید می باشند ولی شما درک نمی کنید. البتّه این حالت مختصّ کشته شدگان فی سبیل اللّه است، که در همه جا حاضر و ناظر خواهند بود.

سپس در پایان افزود:

شماها درباره ما اهل بیت رسالت و نبوّت چه تصوّراتی دارید و چه می اندیشید؟

گفتند:

یا ابن رسول اللّه!

ما به تو ایمان آوردیم و مطمئن شدیم که تو امام و خلیفه بر حقّ رسول اللّه صلی الله علیه و آله هستی. (۲۷)

روئیدن رطب بر نخل خشکیده

امام جعفر صادق علیه السلام فرمود:

حضـرت امام حسن مجتبی صلوات اللّه علیه در یکی از سفرهای خود برای حجّ عمره، بعضی از افرادی که معتقد به امامت زبیر بودند؛ حضرت را همراهی می کردند. پس کاروانیان در مسیر راه خود، در محلّی جهت استراحت فرود آمدند؛ و در آن مکان درخت خرمای خشکیده ای وجود داشت که در اثر بی آبی و تشنگی خشک شده بود.

حضـرت کنار آن درخت خرما رفت و نشـست، در این اثنا یکی از افراد کاروان به آن حضرت نزدیک حضرت شد؛ و کنارش نشست. بعد از آن که مقداری استراحت کردند، آن شخص که معتقد به امامت زبیر بود سر

خود را بالا کرد و پس از نگاهی به شاخه های خشکیده نخل، گفت:

ای کاش این نخل رطب می داشت؛ و مقداری از آن را میل می کردیم.

امام حسن مجتبی علیه السلام فرمود:

آیا اشتها و علاقه به آن داری؟

آن شخص زبیری گفت:

آری، پس حضرت دست های مبارک خود را به سوی آسمان بلند کرد و دعائی را زمزمه نمود. ناگهان در یک چشم به هم زدن، نخل خشکیده؛ سبز و شاداب گردید و در همان حال رطب های بسیاری بر آن روئید. در همین موقع ساربانی که همراه قافله بود و کاروانیان از او شتر کرایه کرده بودند، هنگامی که این کرامت و معجزه را دید، در کمال حیرت و تعجّب گفت:

این سحر و جادوی عجیبی است!! امام علیه السلام فرمود:

خیر، چنین نیست؛ بلکه دعای فرزند پیغمبر صلی الله علیه و آله است که مستجاب گردید. و سپس افراد کاروانی که همراه حضرت بودند، همگی از آن خرماهای تازه خوردند. و آن درخت تا مدّت ها سبز و خرّم بود و مردمان رهگذر از خرماهای آن استفاده می کردند. (۲۸)

نصیحت فرزند جهت یاری برادر

در جریان صحرای سوزان کربلا و شهادت اصحاب و یاران باوفای امام حسین صلوات اللّه و سلامه علیه،

حضرت قاسم - فرزند امام حسن مجتبی علیه السلام - نیز حضور داشت و چندین مرتبه از عموی خود تقاضای رزم کرد؛ ولی حضرت نپذیرفت.

حضرت قاسم که نوجوان بود، بسیار افسرده و غمگین در گوشه ای نشست و گریه کرد، که چرا همه یاران به فیض سعادت و شهادت می رسند ولی او محروم مانده است، که ناگاه به یاد نوشته ای افتاد که پدرش امام حسن مجتبی علیه السلام بر بازویش بسته و فرموده بود:

هرگاه بسیار غمگین شدی، آن را

باز کن و بخوان و به آنچه در آن نوشته شده است عمل نما. با خود گفت:

سال ها از عمر من گذشته است؛ و هرگز این چنین ناراحت و غمگین نشده ام، پس نوشته را از بازوی خود گشود و در آن خواند:

فرزندم، قاسم! تو را سفارش می کنم، هرگاه در کربلا دیدی که دشمنان، اطراف عمویت حسین علیه السلام را محاصره کرده و قصدِ جان او را دارند، لحظه ای درنگ مکن؛ و با دشمنان خدا و دشمنان رسولش جهاد کن و از ایثارِ جان خویش دریغ مکن. اگر عمویت به تو اجازه رفتن به میدان رزم ندهد، التماس و اصرار کن تا رضایت و اجازه او را به دست آوری و سعادت و خوشبختی همیشگی را برای خود تامین کنی.

حضرت قاسم پس از خواندن نامه، سریع از جای خود برخاست و شتابان به سوی عموی مظلومش - امام حسین علیه السلام - آمد و با حالت گریه، آن نوشته را تقدیم عمویش کرد. چون امام حسین علیه السلام گریه ملتمسانه برادرزاده؛ و نوشته برادر خویش را مشاهده نمود، گریست و سپس نفس عمیقی کشید و فرمود:

برادرزاده ام، قاسم! این سفارش پدرت را می پذیرم؛ و آن گاه او را نزد عون - پسر عمّه اش - و حضرت اباالفضل العبّاس - عمویش - برد. و سپس از خواهرش زینب پیراهنی تمیز گرفت و بر اندام قاسم پوشاند و عمامه ای بر سرش بست؛ و بعد از آن او را روانه میدان نمود.

حضرت قاسم نزد فرمانده لشگر عمر سعد رفت؛ و فرمود:

آیا از غضب و سخط خداوند نمی ترسی که با عمویم حسین علیه السلام این چنین جنگ و کارزار می کنی؟! و آیا از رسول خدا

شرم و حیا نمی کنی؟! عمر سعد ملعون گفت:

مطیع امر یزید گردید تا از شما دست برداریم.

حضرت قاسم فرمود:

خداونـد تو را بـدبخت نماید، تو چگونه مدّعی اسـلام هستی در حالی که با آل رسول جنگ می کنی!. و چون به لشـگر حمله کرد و عدّه ای را به هلاکت رسانید، اطراف وی را محاصـره کردند؛ و هرکس به نوعی ضربه ای از تیر، شمشیر و سنگ بر آن نوجوان عزیز وارد ساخت که در نهایت به فیض شهادت نائل آمد. (۲۹)

رسوائی توطئه گر و زن شدن یک مرد

روزی عَمرو بن عاص نزد معاویه بن ابی سـفیان آمد؛ و پس از بدگوئی بسـیار از امام حسن مجتبی صـلوات اللّه و سـلامه علیه، گفت:

حسن بن علیّ مردی خجول و کم حرف است، اگر بتوانی کـاری کنی که بالاـی منـبر رود، خیلی خوب است؛ چون نمی تواند سخنرانی کنـد و بـا شـرمندگی از منبر فرود آیـد و مردم نسـبت به او بـدبین و بی اعتمـاد شونـد. به همین جهت معـاویه جلسـه مفصّلی با حضور انبوه مردم تشکیل داد و به امام حسن علیه السلام گفت:

چنانچه ممکن باشد بالای منبر بروی و قدری ما را موعظه فرمائی؟

حضرت پیشنهاد معاویه را پذیرفت و بالای منبر رفت؛ و پس از حمد و ثنای الهی و تحیّت و درود بر جدّ بزرگوارش.

فرمود:

من حسن، فرزنـد سـاقی کوثر، علیّ بن ابی طـالب؛ و فرزنـد سـرور زنـان عـالم، فـاطمه دختر رسول اللّه می بـاشم. و سـپس آن حضـرت، خطبه ای مفصّـل در کمـال فصاحت و بلاغت بیان نمود؛ و تمام چشم ها و افکار را متوجّه خود ساخت. ناگاه معاویه به وحشت افتاد و در وسط خطبه و سخنرانی حضرت - مجتبی سلام اللّه علیه - گفت:

ای ابو محمّد!

این سخنان را کنار بگذار و پیرامون اوصاف خرمای تازه اندکی سخن بگو.

حضرت با صراحت و خونسردی.

فرمود:

و امّیا رطب، پس همانا وزش باد آن را بی محتوا می سازد، گرمای خورشید آن را می پزد، و خنکی شب آن را خوش طعم و گوارا می گرداند؛ و سپس به ادامه مطالب قبل پرداخت. در این هنگام معاویه سخت به وحشت افتاد، که مبادا مردم بر علیه او شورش کنند و آشوبی برپا شود، لذا دستور داد:

ای ابو محمّد! آنچه گفتی کافی است، از منبر فرود آی. و چون حضرت از منبر فرود آمد، معاویه گفت:

آیا گمان کرده ای با این حرف ها می توانی خلیفه شوی؟! بدان که هرگز به چنین آرزوئی نخواهی رسید.

حضرت فرمود:

ای معاویه! خلیفه کسی است که به کتاب خدا - قرآن - و سیره و روش رسول خدا عمل نماید، نه آن که با ظلم و جور و تعطیل احکام و حدود الهی بر جامعه، مسلّط شود و یک لذّت و آسایش زودگذری را برای خود تامین کند. در این میان که مرد جوانی از بنی امیّه در آن مجلس حضور داشت، دهان به ناسزا گشوده و به امیرالمؤمنین علیّ و امام حسن مجتبی صلوات اللّه علیه بسیار توهین و جسارت کرد. پس حضرت دست به دعا بلند نمود و اظهار داشت:

خداوندا، نعمتی را که به او داده ای، دگرگون ساز و او را برای عبرت و بیداری دیگران تبدیل به زن گردان. ناگهان آن جوان متوجّه خود شد که دیگر نشان مردی در او نیست، ریش و محاسنش به یک باره فرو ریخت؛ و عورتش همانند عورت زنان مبدّل گشت. در این لحظه حضرت به

او خطاب کرد و فرمود:

تو زن هستی در مجلس مردان چه می کنی، این جا جای تو نیست. و هنگامی که مجلس خاتمه یافت و امام حسن مجتبی سلام اللّه علیه خواست که از مجلس خارج شود، عمرو بن عاص جلو آمد و از حضرت چند سؤال - که به نظر خودش مشکل بود - پرسید؛ و حضرت یکایک آن سؤال ها را بی تامّل پاسخ داد؛ و سپس از مجلس خارج شد.

معاویه به عمرو گفت:

ای عمرو! فسادی عجیب بر پا کردی و مردم شام را به فتنه کشاندی؛ عمرو در جواب به معاویه گفت:

ناراحت مباش، مردم شام با تو هستند و تا زمانی که آنها را سیر نگه داری از تو حمایت می کنند جوان اموی که به شکل زن تبدیل شد و خبرش در شهر شام و دیگر شهرها منتشر گردید، بعد از گذشت چند روز از این واقعه، همسر آن جوان نزد امام حسن مجتبی علیه السلام آمد و بسیار گریست و از آن حضرت درخواست کرد تا شوهرش همانند دیگر مردها به حالت طبیعی خود باز گردد؟ و در نهایت، دل حضرت به حال همسر آن جوان سوخت و به درگاه خداوند دعا نمود و آن جوان اموی به حالت اوّل خود بازگشت (۳۰).

زن شدن مردی در قبال توهین

حضرت امام جعفر صادق صلوات اللّه علیه حکایت نموده است:

روزی امام حسن مجتبی علیه السلام در جمعی از اقشار مختلف مردم حضور داشت، که یکی از افراد آن مجلس گفت:

یابن رسول اللّه!

شما که این قدر قدرت دارید و می توانید با دعا معاویه را نابود کنید و زمین عراق و شام را جابه جا نمائید؛ و حتّی کاری کنید که زن تبدیل

به مرد شود؛ و یـا مرد، زن گردد، چرا این همه ظلم هـای معاویه را تحمّل کرده و سـکوت می نماییـد؟! ناگاه یکی از دوسـتان معاویه که در آن جمع حاضر بود؛ با حالت تمسخر و توهین گفت:

این شـخص - یعنی؛ امـام حسن مجتبی علیه السـلام - کاری نمی توانـد انجام دهـد، چون او توان چنین کارهائی را نـدارد. در همین حال حضرت به آن دوست معاویه که از اهالی شام بود خطاب کرد و فرمود:

تو خجالت نمی کشی که در بین مردها نشسته ای، بلند شو و جای دیگر بنشین.

امام صادق علیه السلام در ادامه فرمایش خود افزود:

ناگهان مرد شامی متوجّه شد که به هیئت زنان در آمده است؛ و دیگر علامت مردی در او نیست.

سپس امام حسن مجتبی علیه السلام به آن مرد شامی که تبدیل به زن شد.

فرمود:

اینک همسـرت به جای تو مرد گردید؛ و او با تو همبستر می شود و تو یک فرزند خنثی آبستن خواهی شد. چند روزی پس از گـذشت از این مـاجرا، هر دوی آن مرد و زن شامی نزد امام حسن مجتبی علیه السـلام آمدنـد و از کردار و رفتار خود پشـیمان شده و توبه کردند. و حضرت در حقّ آنها دعا کرد و از خداوند متعال، برای آنان در خواست مغفرت نمود؛ و هر دوی آنها به دعای حضرت، به حالت اوّلشان باز گشتند. (۳۱)

خبر دادن از غیب در کودکی

حضرت ابوجعفر امام محمّد باقر صلوات اللّه و سلامه علیه حکایت فرماید:

روزی حضرت رسـول صـلی الله علیـه و آله در جمـع عـدّه ای از اصـحاب و یـاران خـویش حضـور داشت، که ناگهـان چشـم حاضران به امام حسن مجتبی سلام الله علیه افتاد که با سکینه و وقار خاصّی گام بر

می داشته و به سمت جدّ بزرگوارش، در آن جمع می آمد. همین که رسول خدا چشمش بر او افتاد، تبسّمی نمود. در این هنگام بلال حبشی گفت:

بنگرید، همانند جدّش رسول اللّه صلوات اللّه علیه حرکت می کند. پیغمبر خدا فرمود:

همانا جبرئیل و میکائیل راهنما و نگهدار او هستند. و چون حضرت مجتبی وارد بر آن جمع شد همه به احترام وی از جای برخاستند؛ و حضرت رسول خطاب به فرزندش کرد و اظهار داشت:

حسن جان! تو میوه و ثمره من، حبیب و نور چشم من و پاره تن و قلب من می باشی؛ و ... در همین بین یک نفر اعرابی – بیابان نشین – وارد شد و بدون آن که سلام کند، از حاضران پرسید:

محمّد صلی الله علیه و آله کدام یک از شما است؟

اصحاب گفتند:

از او چه می خواهی؟

حضرت رسول صلوات اللّه علیه، به یاران خود فرمود:

آرام باشید و سپس خود را معرّفی نمود. اعرابی گفت:

من همیشه مخالف و دشمن تو بوده و هستم.

حضرت تبسّمی نمود؛ ولی اصحاب ناراحت و خشمگین شدند،

حضرت رسول به اصحاب دو مرتبه به آنان اشاره نمود که آرام باشید. اعرابی اظهار داشت:

اگر تو پیغمبر بر حقّ؛ و فرستاده خداوند هستی علائم و نشانه هائی را برای من ظاهر گردان.

حضرت فرمود:

چنانچه مایل باشی، خبر دهم که تو چه وقت و چگونه از منزل و دیار خود خارج شده ای؟ و نیز خبر دهم که تو در بین خانواده خود و دیگر آشنایان و خویشانت چه شهرتی داری؟ و یا آن که اگر مایل باشی، یکی از اعضای بدن من تو را به آنچه خواسته باشی، خبر دهد.

اعرابی گفت:

مگر عضو انسان هم سخن می گوید؟!

حضرت فرمود:

بلی،

و سپس اظهار داشت:

ای حسن! بر خیز و اعرابی را قانع ساز. و چون حضرت مجتبی علیه السلام، با این که کودکی خردسال بود؛ پیشنهاد جدّش را پذیرفت.

اعرابی گفت:

آیا پیغمبر نمی تواند کاری انجام دهد که به کودک خود واگذار می نماید؟! پس از آن حضرت مجتبی سلام اللّه علیه لب به سخن گشود و چند بیت شعر خواند؛ و سپس خطاب به اعرابی کرد و فرمود:

همانا تو با کینه و عداوت وارد شدی؛ لیکن با دوستی و شادمانی و ایمان بیرون خواهی رفت. اعرابی تبسّمی کرد و گفت:

احسنت، سخنان خود را ادامه ده. اللّه علیه ضمن سخنی فرمود:

تو در شبی بسیار تاریک، که باد سختی می وزید و ابر متراکمی همه جا را فرا گرفته بود از منزل خود خارج شدی؛ و در بین راه بادی تند و صاعقه ای شدید تو را سخت به وحشت انداخت؛ و با یک چنین حالتی به راه خود ادامه دادی، تا به این جا رسیدی. اعرابی با حالت تعجّب گفت:

ای کودک! این حرف ها و مطالب را چگونه و از کجا می دانی؟! آن قدر بی پرده و صریح سخن می گوئی، که گویا در همه جا همراه من بوده ای! ظاهرا تو هم علم غیب می دانی؟! و سپس افزود:

شناخت من در مورد شما اشتباه بوده است، من از عقیده قبلی خود دست برداشتم، هم اکنون از شما می خواهم که اسلام را به من بیاموزی تا ایمان آورم.

حضرت مجتبی سلام اللّه علیه اظهار نمود:

بگو:

«اللّه اکبر» ؛ و شهادت بر یگانگی خداوند؛ و رسالت رسولش بده، تا رستگار شوی.

اعرابی پذیرفت و اظهار داشت:

شهادت می دهم که خدائی جز خدای یگانه وجود ندارد و او بی شریک

و بی مانند است؛ و همچنین شهادت می دهم براین که محمّد صلی الله علیه و آله بنده و پیغمبر خدای یکتا می باشد. و چون اعرابی توسّط سبط اکبر،

حضرت مجتبی صلوات اللّه علیه اسلام و ایمان آورد، تمامی اصحاب و نیز خود حضرت رسول صلی الله علیه و آله خوشحال و شادمان شدند. و آن گاه پیامبر خدا، آیاتی چند از قرآن؛ و بعضی از احکام سعادت بخش الهی را به آن اعرابی تعلیم نمود. بعد از این جریان، هرگاه اصحاب و انصار، امام حسن مجتبی علیه السلام را می دیدند به یکدیگر می گفتند:

خداوند متعال تمام خوبی ها و کمالات و اسرار علوم خود را به او عنایت نموده است. (۳۲)

تقاضای فرزند به جای قیمت روغن

حضرت صادق آل محمّد صلوات اللّه علیهم حکایت فرماید:

سن مجتبی علیه السلام از مدینه با پای پیاده، عازم مکّه معظّمه گردید؛ و چون با پای برهنه راه را می پیمود، پاهایش آسیب دیده و متورّم شد، به طوری که در مسیر راه به سختی قدم برمی داشت، به حضرت پیشنهاد داده شد که چنانچه سوار شوی ناراحتی پاهایت برطرف خواهد شد.

حضرت فرمود:

خیر، من قصد کرده ام که پیاده بروم؛ و سپس افزود:

همین که به اوّلین منزل برسیم، مردی سیاه پوست وارد خواهد شد و او روغنی همراه خود دارد که برای ورم و ناراحتی پا مفید و درمان کننده است؛ پس هنگام دریافت روغن هر قیمتی را که گفت قبول کنید.

بعضی از همراهان حضرت گفتند:

یا ابن رسول اللّه!

در این نزدیکی منزلی نیست که کسی بیاید و روغن بفروشد؟!

امام علیه السلام فرمود:

چرا، منزل نزدیک است و روغن فروش نیز خواهد آمد. و چون مقدار مسافتی کوتاه به راه خود ادامه دادند، به

منزلی رسیدند؛ حضرت فرمود:

در همین منزل استراحت می کنیم. در همین بین، مردی سیاه پوست وارد آن منزل شد، همراهان حضرت از او تقاضای روغن برای ناراحتی پا کردند؟ آن مرد گفت:

روغن برای چه کسی می خواهید؟

پاسخ دادند:

برای امام حسن مجتبی فرزند امیرالمؤمنین علی علیهماالسلام می خواهیم.

مرد سیاه پوست گفت:

من باید خدمت آن حضرت شرفیاب شوم و خودم روغن را تحویل ایشان دهم. روغن فروش بر حضرت وارد شد، سلام کرد و عرضه داشت:

یا ابن رسول اللّه!

من غلام شما هستم، این روغن در اختیار شما باشد و من در ازای آن چیزی نمی خواهم، جز آن که تقاضامندم از خداوند متعال بخواهید تا فرزندی پسر، دوستدار شما اهل بیت رسالت؛ و نیکوکار به من عطا گرداند؟

امام مجتبی علیه السلام روغن را گرفت و به او فرمود:

به خانه ات بازگرد؛ مطمئن باش که خداوند فرزند پسری به تو عطا خواهد نمود؛ و سپس پاهای مبارک خود را با آن روغن ماساژ داد و ناراحتی ورم آن کاملاً خوب و برطرف گردید. امّا مرد سیاه پوست؛ چون به منزل آمد، دید همسرش نوزادی پسر، صحیح و سالم وضع حمل کرده است، پس بسیار خوشحال شد و به سمت امام حسن مجتبی علیه السلام بازگشت؛ و چون به آن حضرت ملحق شد تشکّر و قدردانی کرد. (۳۳)

اشتهای خربزه و فرود به همراه گلابی

حضرت سجّاد زین العابدین به نقل از پدر بزرگوارش - ابا عبداللّه الحسین سلام اللّه علیهما - حکایت نماید:

روزی برادرم حسن مجتبی صلوات اللّه علیه مریض شد؛ و چون ناراحتیش برطرف گردید، نزد جدّمان رسول خدا صلی الله علیه و آله - که در مسجد نشسته بود - رفت و خود را روی سینه آن بزرگوار انداخت

و حضرت رسول او را در آغوش گرفت و فرمود:

جدّت، فدایت باد، چه چیز میل داری؟ برادرم گفت:

من خربزه می خواهم. د را زیر بال جبرئیل علیه السلام نهاد و آن را به طرف سقف مسجد حرکت داد؛ و جبرئیل علیه السلام پرواز کرد؛ و چون لحظاتی کوتاه سپری شد بازگشت، در حالی که یک گوشه از پیراهن خود را جمع کرده بود، وقتی نزد حضرت رسول صلی الله علیه و آله رسید، دامان خود را گشود و در آن دو خربزه و دو عدد انار و دو عدد گلابی و دو عدد سیب وجود داشت.

پیامبر خدا با دیدن آن میوه ها تبسّمی نمود و اظهار داشت:

الحمدللّه، که خداوند شما را همانند خوبان بنی اسرائیل قرار داد و برایتان نعمت های الهی و میوه های بهشتی فرستاده می شود. آن گاه جبرئیل علیه السلام میوه ها را تحویل امام حسن مجتبی علیه السلام داد و فرمود:

این میوه ها را به منزل بِبَر؛ و با جدّت، پدرت، مادرت و برادرت تناول نمائید.

حضرت مجتبی سلام اللّه علیه میوه ها را به منزل آورد؛ و هر روز مقداری از آنها را تناول می کردیم ولی تمام نمی شد تا آن که رسول خدا رحلت نمود؛ و پس از این که خربزه را میل کردیم پایان یافت. و چون حضرت فاطمه زهراء علیها السلام رحلت نمود، انار نیز به پایان رسید؛ و همین که امیرالمؤمنین علیّ علیه السلام رحلت نمود، گلابی هم تمام گردید.

سپس امام حسین علیه السلام افزود:

و هنگامی که برادرم روزهای آخر عمرش را سپری می نمود، من بر بالین بستر برادرم امام حسن مجتبی علیه السلام نشسته بودم که یکی از آن دو سیب تمام شد؛ و در نهایت یکی

دیگر از سیب ها - که آخرین میوه بهشتی بود - برای من باقی ماند. (۳۴)

زنده نمودن دو مرده گنهکار

علیّ بن رئاب - که از راویان حدیث و از اصحاب امام صادق صلوات اللّه و سلامه علیه است - از آن حضرت روایت کند:

روزی شخصی به حضور شریف امام حسن مجتبی علیه السلام وارد شد و گفت:

چه چیزی حضرت موسی علیه السلام را در مقابل حضرت خضر علیه السلام عاجز و ناتوان کرد؟

امام مجتبی سلام اللّه علیه فرمود:

مهمّترین آن، مسئله کنز آن دو برادر یتیم بود؛ و سپس حضرت دست خود را بر شانه آن شخص تازه وارد نهاد و اظهار داشت:

آرام باش و خوب مشاهـده و دقّت کن. ... بر زمین سائید، ناگاه زمین شـکافته شد و دو نفر انسان غبار آلود، در حالی که روی تخته سنگی قرار گرفته بودند و از آنها بوی تعفّن بسیار بدی به مشام می رسید، ظاهر گشتند، در حالی که به گردن هر یک از آنها زنجیری بزرگ بسته شده و سر هر زنجیر در دست ماموری بود. و هر یك از آن دو نفر فریاد می کشید:

یا محمّد! یا محمّد!

و در مقابل هر یك از دو مامور به اسیر خود می گفت:

دروغ گفتید؛ و دروغ می گوئید. پس از آن امام حسن مجتبی صلوات اللّه و سلامه علیه به زمین خطاب کرد و فرمود:

ای زمین! این دورغگویان را در خود فرو ببَر تا روزی که وعده الهی فرا رسد، که هرگز تاخیر و تقدّمی در آن نخواهد بود؛ فرا خواهد رسـید. و آن روز موعود، روز ظهور و خروج حضـرت مهدی، قائم آل محمّد - صـلوات اللّه و سلامه علیهم اجمعین؛ و عجلّ اللّه تعالی فی

فرجه الشّریف - می باشد که فرا خواهد رسید.

سپس امام صادق علیه السلام در ادامه افزود:

هنگامی که آن مرد، چنین صحنه ای را مشاهده کرد با خود گفت:

این سحر و جادو بود؛ و چون خواست آن را برای دیگران بازگو کند، زبانش لال شد و دیگر نتوانست سخنی بر زبان خود جاری کند. (۳۵)

پاداش هدیه و علم آموزی

امام حسن عسکری علیه السلام حکایت نماید:

روزی شخصی از دوستان امام حسن مجتبی علیه السلام هدیه ای به محضر آن حضرت تقدیم کرد.

امام مجتبی علیه السلام هدیه را تحویل گرفت؛ و سپس اظهار داشت:

من نیز می خواهم محبّت تو را جبران نمایم، کدامین برایت بهتر است:

آیا هدیه ای که ارزش آن بیست برابر هدیه تو است، تقدیم دارم؟ یا آن که علمی رابه تو بیاموزم تا بر آن شخص ناصبی که در روستای شما ساکن است، غالب و پیروز آیی و مؤمنین آن دیار را شادمان گردانی؟ ضمنا انتخاب هر کدام با خودت می باشد. و چنانچه بهترین را انتخاب کنی هر دو را به تو خواهم داد و اگر بدترین را برگزینی باز هم تو را در انتخاب هر یک آزاد می گذارم. دوست حضرت در پاسخ گفت:

یا ابن رسول اللّه!

مرا علمی بیاموز تا به واسطه آن در قبال آن ناصبی احتجاج کنم و بر او پیروز آیم و مؤمنین از حیرت و شرّ او نجات یابند که همانا ارزش آن بیشتر از بیست هزار درهم خواهد داشت.

امام مجتبی علیه السلام فرمود:

ارزش آن چندین برابر بیست هزار درهم است؛ و بلکه ارزشمندتر از تمام دنیا می باشد.

سپس علمی را به او آموخت؛ و همچنین بیست هزار درهم نیز به عنوان هدیه تقدیم او نمود.

امام حسن عسکری علیه السلام در ادامه فرمایش خود افزود:

آن شخص

خداحافظی کرد و رفت؛ و پس از مناظره و احتجاج با آن ناصبی بر او پیروز شد و خبر این پیروزی - شیعه بر ناصبی - در همه جا منتشر گردید. ر دیگر که محضر امام مجتبی علیه السلام شرفیاب شد حضرت به او فرمود:

بهترین و بیشترین سود را برده ای: دوستی و خوشنودی خداوند و رسولش و اهل بیت علیهم السلام او را برای خود تامین کردی و نیز ملائکه و مؤمنین از تو شادمان گردیدند، نوشِ جان و گوارایت باد. (۳۶)

عکس العمل در قبال توهین و استهزاء

امام محمّد باقر علیه السلام حکایت فرماید:

روزی امام حسن مجتبی علیه السلام جلوی منزل خود روی سکّوئی نشسته بود، ناگاه شخصی در حالی که سوار الاغ بود وارد شد و به آن حضرت چنین گفت:

سلام بر تو که مؤمنین را ذلیل و خوار گرداندی.

امام مجتبی علیه السلام بدون توجّه به توهین او، اظهار نمود:

در قضاوت خویش عجله نکن، پیاده شو، بیا بنشین تا قدری استراحت کنی و با هم صحبت نمائیم. پس آن شخص از الاغ خود پیاده شد؛ و آرام آرام به سوی امام مجتبی علیه السلام حرکت کرد، وقتی نزدیک حضرت رسید، امام علیه السلام به او فرمود:

چه گفتی؟ جواب داد:

گفتم:

السّلام علیک، یا مُذِلَّ المؤمنین.

حضرت فرمود:

این موضوع را از کجا و چگونه دانستی؟

گفت:

چون که خلافت و امارت مسلمین در دستان تو بود و آن را رها کردی و به این ظالم متجاوز - یعنی؛ معاویه - سپردی که روش و سیره اش خلاف دستور الهی است.

حضرت فرمود:

توجّه و دقّت کن تا برایت توضیح دهم:

از پدرم علیّ بن ابی طالب، امیرالمؤمنین علیه السلام شنیدم که او از رسول خدا صلی الله علیه و آله این مطلب را نقل نمود:

روزگار

سپری نمی گردد مگر آن که شخصی پرخور و بی باک بر این امّت ولایت کند؛ و او معاویه است. پس آن شخص از امام مجتبی علیه السلام پرسید:

محبّت و علاقه نسبت به شما اهل بیت رسالت چگونه است؟

و چه اثری دارد؟

فرمود:

به خدا قسم! محبّت و علاقه نسبت به ما اهل بیت - عصمت و طهارت علیهم السلام - در تمام امور و حالات سودمند است، گرچه اسیر دست ظالمان باشیم. و سپس افزود:

محبّت و دوستی با ما - اهل بیت رسالت - سبب آمرزش گناهان می گردد؛ همان طوری که وزش باد - در فصل پائیز - موجب ریزش برگ درختان است. (۳۷)

برخورد سازنده در قبال استهزاء جاهل

پس از آن که عدّه بسیاری از یاران و اصحاب امام مجتبی علیه السلام در جنگ با معاویه به حضرت خیانت کردند و امام علیه السلام مجبور شد به جهت مصالح اسلام و مسلمین با معاویه صلح نماید. روزی آن حضرت وارد مسجد النّبی صلی الله علیه و آله شد، عدّه ای از بنی امیّه را دید که هر کدام به گونه ای به آن حضرت زخم زبان می زنند و او را مورد استهزاء قرار داده اند. وقتی امام مجتبی صلوات اللّه علیه چنین صحنه ای را مشاهده نمود، بدون آن که کوچکترین برخوردی با آن بی خردان نماید، دو رکعت نماز به جای آورد، و سپس افراد حاضر را مورد خطاب قرار داد و فرمود:

دم؛ و استهزاء و مسخره کردن شما را متوجّه شدم، قسم به خداوند یکتا! شماها روزی را حاکم و مالك نمی شوید مگر آن که ما اهل بیت رسالت دو برابر آن مدّت را حاکم خواهیم شد؛ و شما، ماه و سالی را حاکم نخواهید شد

مگر آن که ما نیز دو برابر آن را بر شما حکومت می نمائیم. ولی بدانید که ما در حکومت و حاکمیّت شما آسایش داشته و از امکانات آن تا اندازه ای برخورداریم؛ امّا شما در حکومت ما هیچ جایگاهی ندارید و هیچ گونه آسایش و بهره ای نخواهید داشت. در این لحظه یکی از شوندگان بلند شد و به آن حضرت خطاب کرد و گفت:

چگونه چنین باشد، در حالی که شما سخاوتمندترین، مهربان ترین و دلسوزترین انسان ها هستید؟! امام حسن مجتبی علیه السلام در جواب چنین اظهار نمود:

برای آن که بنی امیّه با حیله و سیاست شیطانی حقّ ما را غصب کرده اند؛ و همانا مکر و نیرنگ شیطان ثابت و پابرجا نمی باشد؛ بلکه متزلزل و ضعیف خواهد بود. ولیکن ما - ما اهل بیت رسالت - براساس معیار سیاست الهی و احکام قرآن، با بنی امیّه مخالف و دشمن بوده و هستیم؛ و این سیاست الهی قوی و استوار خواهد بود؛ و بر همین معیار - یعنی؛ سیاست الهی و احکام قرآن – با بنی امیّه برخورد خواهیم کرد. (۳۸)

دریافت هدیه از طاغوت

امام جعفر صادق صلوات اللّه و سلامه علیه حکایت فرماید:

روزی امام حسن مجتبی علیه السلام در حضور شوهر خواهرش - عبدالله بن جعفر - به برادر خود حضرت ابا عبداللّه الحسین علیه السلام فرمود:

این طاغوت حاکم - یعنی؛ معاویه بن ابی سفیان - اوّل ماه، هدایائی را برای ما خواهد فرستاد. حسین علیه السلام اظهار نمود:

حال تکلیف ما چیست؟ و با آن هدایا چه باید کرد؟

امام حسن مجتبی سلام اللّه علیه فرمود:

من بدهی سنگینی بر عهده ام قرار گرفته، به طوری که تمام فکرم را به خود مشغول کرده است، چنانچه

خداوند متعال خواست و هدایایی برایم رسید، در اوّلین فرصت قرض خود را پرداخت می نمایم. پس چون اوّل ماه فرا رسید، معاویه مبلغ یک میلیون درهم برای امام حسن مجتبی سلام اللّه علیه؛ و نهصد هزار درهم برای امام حسین علیه السلام؛ و پانصد هزار درهم جهت عبداللّه بن جعفر ارسال کرد.

امام مجتبی سلام اللّه علیه آن مبلغ را دریافت نمود و قبل از هر کاری بدهکاری های خود را پرداخت نمود. و امام حسین علیه السلام نیز ششصد هزار درهم آن را بابت بدهی های خود پرداخت نمود؛ و مقداری هم بین اعضاء خانواده و دیگر دوستان تقسیم کرد و باقی مانده اش را جهت مخارج روزانه منزل و کمک به مراجعین و تهیدستان اختصاص داد. و امّا عبداللّه بن جعفر نیز تمام بدهی های خود را پرداخت کرد؛ و مقدار یک هزار درهم برایش باقی ماند که آنها را توسّط همان مامور برای معاویه ارجاع داد. و همین که مامور نزد معاویه مراجعت کرد گزارش کاملی از جریان را برای معاویه تعریف کرد. (۳۹)

پذیرائی از هفتاد میهمان و سخن آهو

یکی از اصحاب امام حسن مجتبی صلوات اللّه علیه حکایت کند:

روزی آن حضرت از شهر مدینه منوّره عازم شهر شام شد. من نیز با عدّه ای - که تعداد آنها هفتاد نفر بود - به همراه حضرت حرکت کردیم.

امام علیه السلام هنگام حرکت، روزه بود و هیچگونه آذوقه و زاد و توشه ای همراه خود برنداشته بودیم. چون مقداری از مسافت را پیمودیم، خورشید غروب کرد و نماز مغرب و عشاء را به امامت آن حضرت خواندیم؛ و بعد از نماز،

حضرت دست به دعا برداشت. و هنگامی که دعایش به درگاه خداوند متعال پایان یافت، ناگاه متوجّه شدیم

که دری از آسمان گشوده شد و ملائکه الهی به همراه زنبیل هایی که پر از میوه و اشیاء خوراکی بود، وارد شدند. و سپس آن غذاهای داغ و لذیذ؛ و همچنین میوه ها را جلوی میهمانان امام حسن مجتبی علیه السلام چیدند؛ و همه ما به همراه آن حضرت از آن غذاها و میوه ها میل کردیم. و چون بسیار خوش طعم و لذیذ بود؛ و از جهتی ما نیز راه زیادی را پیموده بودیم و خسته و گرسنه شده بودیم، طبیعی بود که زیاد خوردیم. ولی بدون آن که چیزی از غذاها و میوه ها کم شده باشد، ملائکه ها آنها را جمع کرده و به آسمان بالا بردند. (۴۰)

همچنین آورده اند:

یکی از راویان حدیث و از اصحاب امام حسن مجتبی علیه السلام حکایت کند:

روزی به همراه عدّه ای از دوستان در خارج از شهر مدینه، کنار آن حضرت نشسته و مشغول صحبت بودیم. ناگهان گله آهوانی را در بیابان مشاهده کردیم که دسته جمعی در حال عبور بودند.

حضرت مجتبی سلام اللّه علیه فریادی بر آنها کشید؛ و تمامی آنها با ندای لبیّک، فریاد امام علیه السلام را پاسخ گفتند و ایستادند. پس از آن حضرت به آهوها اجازه حرکت داد و آنها به راه خود ادامه دادند و رفتند. جمعیّت اظهار داشتند:

یا ابن رسول اللّه!

این ها حیواناتی وحشی بودند؛ و این کرامتی، زمینی بود؛ چنانچه ممکن باشد کرامتی بر ما ارائه فرما که آسمانی باشد. رد؛ و ناگهان گوشه ای از آسمان شکافته شد و نوری فرود آمد که روشنائیش تمام خانه های شهر مدینه را فرا گرفت و پس از آن به وسیله آن نور زلزله و حرکتی عجیب

در ساختمان ها ظاهر گشت که تمامی افراد وحشت زده شدند؛ و به امام علیه السلام گفتند:

یا ابن رسول اللّه!

دیگر بس است، همین معجزه ما را کفایت کرد و ایمان آوردیم؛ اکنون دستور بده تا اوضاع به حالت طبیعی خود باز گردد. پس امام حسن مجتبی علیه السلام جمعیّت را مخاطب قرار داد و فرمود:

ما - اهل بیت عصمت و طهارت علیهم السلام - اوّل همه اشیاء و آخر همه امور هستیم. و ما قبل از آفرینش دنیا؛ و بلکه قبل از تمام موجودات جهان آفریده شده ایم و تا آخر دنیا نیز جاوید خواهیم بود و ما اگر بخواهیم می توانیم در امور طبیعت با امر و نهی تصرّف نمائیم و در آنها دگرگونی به وجود آوریم. (۴۱)

ترور توسّط جیره خواران مزدور

معاویه برای ولایت عهدی فرزندش یزید؛ و گرفتن بیعت از مردم، امام حسن مجتبی علیه السلام را در برابر سیاست شوم خود، همچون سدّی محکم می دانست. به همین جهت دسیسه ای را برای ترور آن حضرت تنظیم کرد، تا توسّط مزدورانی چون عمرو بن حریث، اشعث بن قیس، حجر بن حارث، شیث بن ربعی و ... امام مجتبی علیه السلام غافل گیر و ترور گردد. و به آنان گفت:

هر یک از شما او را ترور نماید که کشته شود دویست هزار درهم و فرماندهی یکی از لشکرها را به او واگذار می نمایم؛ و همچنین یکی از دخترانم را نیز در اختیارش قرار می دهم. و چون گزارش چنین توطئه ای به حضرت رسید، بعد از آن برای آمدن به مسجد و اقامه نماز، زره و کلاه خُود می پوشید و مسائل احتیاطی و امنیتی را رعایت می نمود. ولیکن آن دشمنان و مخالفان دین، از مکر خویش

دست برنداشته و در اثناء نماز سر مبارک حضرت را مخفیانه هدف تیر قرار دادند، ولی تیرشان به خطا رفت و اثری نکرد.

و روزی دیگر با خنجری مسموم بر آن حضرت حمله بردند؛ در این حمله بدن عزیز امام مجتبی علیه السلام مجروح گردید. و پس از آن که حضرت را به منزل آوردند،

حضرت در جمع اصحاب که آن منافقین مزدور نیز حضور داشتند، چنین فرمود:

همانا معاویه به آنچه وعده داده است وفا نمی کند؛ و جوائزی را که برای کشتن و ترور من تعیین کرده است، پرداخت نخواهد کرد.

سپس حضرت افزود:

من مطمئن هستم که اگر تسلیم معاویه شوم، باز هم او بهانه ای دیگر خواهد گرفت و مانع از عمل کردن به دین جدّم خواهد شد. و من می بینم که در آینده ای نزدیک فرزندان شما مزدوران، در خانه بنی امیّه از گرسنگی و تشنگی گدائی نمایند و آنها دست ردّ بر سینه آنها گزارند؛ و ناامیدشان کنند. و در پایان فرمایش خود فرمود:

زود باشد که ستمگران جزای اعمال و کردار خود را دریابند. (۴۲)

همچنین آورده اند:

پس از آن که امیرالمؤمنین امام علیّ علیه السلام به شهادت رسید؛ و مسلمان ها با - فرزند بزرگوار آن حضرت - امام حسن مجتبی علیه السلام بیعت کردند. و چون معاویه از این جریان آگاه شد، یک نفر را به نام حمیر به شهر کوفه فرستاد تا جاسوس معاویه باشد و ضمن ایجاد تفرقه و جوّسازی، مردم را بر علیه حضرت مجتبی علیه السلام شورانده و تحریک نماید. همچنین شخصی را به همین منظور نیز به شهر بصره فرستاد. چون امام مجتبی علیه السلام از دسیسه معاویه آگاه شد، دستور داد تا حمیری را از شهر

کوفه اخراج کرده و سپس او را در خارج شهر کوفه گردن زنند. و پس از آن دوّمین خراب کار معاویه را که از طایفه بنی سلیم بود، نیز دستور داد تا از شهر بصره اخراج نمایند؛ و او را پس از آن که اخراج کردند در بیرون شهر بصره محکوم به اعدام؛ و گردن زنند. (۴۳)

جواب تسلیت یا هشدار باش

مرحوم شیخ مفید به طور مستند از امام جعفر صادق علیه السلام آورده است:

یکی از دختران امام حسن مجتبی علیه السلام وفات یافت؛ و عدّه ای از دوستان و علاقه مندان آن حضرت، نامه تسلیتی برای آن بزرگوار ارسال داشتند. [حضرت در جواب] آنها، ضمن نامه ای چنین مرقوم فرمود:

نامه تسلیت آمیز شما نسبت به فوت دخترم به این جانب رسید؛ من این فاجعه را در پیشگاه خداوند محسوب می دارم؛ و در هر حال راضی به قضا و قدر الهی خواهم بود؛ و در برابر مصائب و بلاهائی که از طرف خداوند متعال می رسد، صبور و شکرگزار می باشم. اگر چه داغ این گونه مصائب سخت و دلخراش است؛ ولی با اندک تحمّل و تدبّر، رنج این سختی ها آسان و ساده می گردد. و چون این فرزندان گُلی در باغ زندگی هستند که دست غدّار روزگار آنها را بر می چیند و کبوتر مرگ آنها را می رباید؛ و عدّه ای دیگر را جایگزین و جانشین آنها می گرداند. و هنگامی که روح از کالبدشان پرواز نماید، در اردوگاه و لشکرگاه اموات سکونت می یابند؛ با همسایگانی که هیچ آشنائی و دوستی با هم نداشته اند هم جوار می گردند. اجسادشان بدون حرکت و بدون روح در زیر خاک ها آرمیده است؛ و نه دید و بازدیدی دارند و نه کسی

می توانـد با آنها ملاقات و دیـدار داشـته باشـد. آنان دوسـتان و آشـنایان را به غم خود گرفتار کرده انـد؛ و خود در منزلگاهی ابدی آرمیده اند، منزلی که بسیار وحشـتناک است؛ و به جز مور و خاک مونسـی ندارند. آری آنها رفتند و در چنان مسـکنی سُکنی گزیده اند؛ و دیگران نیز به آنها ملحق خواهند شد، والسّلام. (۴۴)

ترس از مرگ به جهت تخریب خانه

حضرت صادق آل محمّد صلوات اللّه علیهم حکایت فرماید:

امـام حسن مجتبی علیه السـلام دوستی شوخ طبع داشت که مرتّب به ملاقـات و دیـدار آن حضـرت می آمـد و نیز در جلسـات شرکت می کرد، تا آن که مدّتی گذشت؛ و هیچ خبری از این شخص نشد.

حضـرت از این جریـان متعّجب شـد و از اطرافیان جویای احوال او گردیـد، تا آن که پس از گـذشت چنـد روزی، مجـدّدا آن شخص به ملاقات امام علیه السلام آمد.

حضرت جویای احوال او شد و به او فرمود:

چند روزی است که به این جا نیامده ای، در چه حالت و وضـعیّتی هستی؟ آیا مشکل و ناراحتی خاصّی برایت پیش آمده بود؟ آن شخص در پاسخ اظهار داشت:

یا ابن رسول اللّه!

در حـالتی قرار گرفتـه ام کـه آنچه را دوست دارم، به آن دست نمی یـابم؛ و آنچه را خداونـد دوست دارد انجـام نمی دهم؛ و آنچه را هم که شیطان می خواهد برآورده نمی کنم.

امام حسن مجتبی علیه السلام تبسّمی نمود و فرمود:

یعنی چه؟ منظورت چیست؟ توضیح بده.

آن شخص گفت:

چون خداونـد متعـال دوست دارد که من بنـده و مطیع و فرمـان بر او باشم و معصـیت او را نکنم؛ و من چنین نیسـتم. و شـیطان دوست دارد که من در همه کارهایم معصیت خدا را نمایم و نسبت به دستورات خداوند مخالفت و سرپیچی کنم

و من چنین نیستم. و همچنین من مرگ را دوست ندارم؛ بلکه علاقه دارم همیشه سالم و زنده باشم، که هرگز چنین نخواهد بود. در این هنگام یکی از اشخاصی که در آن مجلس حضور داشت، گفت:

یا ابن رسول اللّه!

چرا ما از مرگ ترسناک هستیم و آن را دوست نداریم؛ و گریزان هستیم؟

امام حسن مجتبی علیه السلام فرمود:

چون شما دنیای خود را تعمیر و آباد کرده اید و آخرت را تخریب و ویران ساخته اید. و سپس افزود:

این امر طبیعی است که چون هیچ انسانی دوست ندارد از منزل و محلّی که آن را آباد کرده و به ظاهر آراسته و مجهّز است، از آن دست برداشته و چشم پوشی کند و به محلّی خراب و نامساعد برود، چون خود را در زمره مؤمنین و مقرّبین الهی نمی بیند. (۴۵)

ایثار پیرزن و عکس العمل امام

روزی امام حسن مجتبی و برادرش حسین علیهما السلام به همراهی شوهر خواهرشان - عبداللّه بن جعفر - به قصد مکّه و انجام مراسم حجّ از شهر مدینه خارج شدند. در مسیر راه آذوقه خوراکی آنها پایان یافت و آنان تشنه و گرسنه گشتند؛ و همین طور به راه خویش ادامه دادند تا به سیاه چادری نزدیک شدند، پیرزنی را در کنار آن مشاهده کردند، به او گفتند:

ما تشنه ایم، آیا نوشیدنی داری؟

پیرزن عرضه داشت:

بلی، بعد از آن هر سه نفر از مَرکب های خود پیاده شدند؛ و پیرزن بُزی را که جلوی سیاه چادر خود بسته بود، به میهمانان نشان داد و گفت:

خودتان شیر آن را بدوشید و استفاده نمائید. میهمانان گفتند:

آیا خوراکی داری که ما را از گرسنگی نجات دهی؟

پاسخ داد:

من فقط همین حیوان را دارم، یکی

از خودتان آن را ذبح نماید و آماده کند تا برایتان کباب نمایم؛ و آن را میل کنید. لذا یکی از آن سه نفر گوسفند را سر برید و پوست آن را کند؛ و پس از آماده شدن تحویل پیرزن داد؛ و او هم آن را طبخ نمود و جلوی میهمانان عزیز نهاد؛ و آنها تناول نمودند. و هنگامی که خواستند خداحافظی نمایند و بروند گفتند:

ما از خانواده قریش هستیم؛ و اکنون قصد مکّه داریم، چنانچه از این مسیر بازگشتیم، حتما جبران لطف تو را خواهیم کرد. پس از رفتن میهمانان ناخوانده، شوهر پیرزن آمد؛ و چون از جریان آگاه شد، همسر خود را مورد سرزنش و توبیخ قرار داد که چرا از کسانی که نمی شناختی، پذیرائی کردی؟! و این جریان گذشت، تا آن که سخت در مضیقه قرار گرفتند؛ و به شهر مدینه رفتند، پیرزن از کوچه بنی هاشم حرکت می کرد، امام حسن مجتبی علیه السلام جلوی خانه اش روی سکّوئی نشسته بود، پیرزن را شناخت.

حضرت مجتبی علیه السلام فورا غلام خود را به دنبال آن پیرزن فرستاد، وقتی پیرزن نزد حضرت آمد فرمود:

آیا مرا می شناسی؟ عرضه داشت:

خیر.

امام علیه السلام اظهار نمود:

من آن میهمان تو هستم که در فلان روز به همراه دو نفر دیگر بر تو وارد شدیم؛ و تو به ما خدمت کردی و ما را از گرسنگی و تشنگی نجات دادی. پیرزن عرضه داشت:

پدر و مادرم فدای تو باد! من به جهت خوشنودی خدا به شما خدمت کردم؛ و انتظار چیزی نداشتم.

حضرت دستور داد تا تعدادی گوسفند و یک هزار دینار به پاس ایثار پیرزن تحویلش گردد و سپس او را به برادر خود –

حسین علیه السلام – و شوهر خواهرش – عبداللّه – معرّفی نمود؛ و آنها هم به همان مقدار به پیرزن کمک نمودند. (۴۶)

فائده گذشت و ملاطفت

ابن عبّاس ضمن حدیثی حکایت کند:

روزی جمعی از بنی امیّه در محلّی نشسته بودند و در جمع ایشان یک نفر از اهالی شام نیز حضور داشت. و امام حسن مجتبی علیه السلام به همراه عدّه ای از بنی هاشم از آن محلّ عبور می کردند، مرد شامی به دوستان خود گفت:

این ها چه کسانی هستند، که با چنین هیبت و وقاری حرکت می کنند؟! گفتند:

او حسن، پسر علیّ بن ابی طالب علیه السلام است؛ و همراهان او از بنی هاشم می باشند. مرد شامی از جای برخاست و به سمت امام حسن مجتبی علیه السلام و همراهانش حرکت نمود؛ و چون نزدیک حضرت رسید گفت:

آیا تو حسن، پسر علیّ هستی؟!

حضرت سلام اللّه علیه با آرامش و متانت فرمود:

بلی. مرد شامی گفت:

دوست داری همان راهی را بروی که پدرت رفت؟

حضرت فرمود:

وای بر تو! آیا می دانی که پدرم چه سوابق درخشانی داشت؟! مرد شامی با خشونت و جسارت گفت:

خداوند تو را همنشین پدرت گرداند، چون پدرت کافر بود و تو نیز همانند او کافر هستی و دین نداری. در این لحظه، یکی از همراهان حضرت سیلی محکمی به صورت مرد شامی زد و او را نقش بر زمین ساخت.

امام حسن علیه السلام فورا عبای خود را روی مرد شامی انداخت و از او حمایت نمود؛ و سپس به همراهان خود فرمود:

شما از طرف من مرخّص هستید، بروید در مسجد نماز گذارید تا من بیایم. پس از آن امام علیه السلام دست مرد شامی را گرفت و او رابه منزل آورد و پس از رفع

خستگی و خوردن غذا، یک دست لباس نیز به او هدیه داد و سپس روانه اش نمود.

بعضی از اصحاب به حضرت مجتبی علیه السلام گفتند:

یا ابن رسول اللّه!

او دشمن شما بود، نباید چنین محبّتی در حقّ او شود.

حضرت فرمود:

من ناموس و آبروی خود و دوستانم را با مال دنیا خریداری کردم. همچنین در ادامه روایت آمده است:

پس از آن که مرد شامی رفت، به طور مکرّر از او می شنیدند که می گفت:

روی زمین کسی بهتر و محبوب تر از حسن بن علیّ علیهما السلام وجود ندارد. (۴۷)

جنّ حامی گمشدگان با خدا

امام جعفر صادق علیه السلام حکایت فرماید:

ت رسول صلی الله علیه و آله مختصر ناراحتی جسمی بر او عارض شد، فاطمه زهراء به همراه امام حسن و حسین علیهم السلام به دیدار آن حضرت آمدند؛ و ایشان را در حالی مشاهده کردند که در بستر آرمیده بود، امام حسن سمت راست رسول اللّه؛ و حسین سمت چپ آن حضرت نشستند. و چون مدّتی به طول انجامید و حضرت رسول بیدار نگشت، فاطمه زهراء علیها السلام به دو فرزندش گفت:

عزیزانم! جدّتان خواب است، برخیزید تا به منزل برویم؛ و هر گاه بیدار گردد شما را می آورم. آن دو برادر اظهار داشتند:

ما همین جا خواهیم ماند.

حضرت زهرا علیها السلام برخاست و از منزل خارج شد؛ و حسین بر بازوی چپ و حسن بر بازوی راست جدّشان خوابیدند؛ و چون ساعتی بگذشت، بیدار گشتند ولی مادرشان را ندیدند و هنوز رسول خدا در بستر خویش آرمیده بود، برخاستند و حرکت کرده تا به منزل خود بروند. آن شب بسیار تاریک و ابری بود و صدای رعد و برق زیادی به گوش می رسید؛ همین که امام حسن

به همراه برادرش حسین علیهما السلام از منزل رسول خدا خارج شدند، نوری از آسمان ظاهر گردید؛ و ایشان با استفاده از روشنائی آن نور به سوی منزل خود روانه گردیدند. ولی آن دو کودک خردسال در مسیر، راه منزل را گم کرده و به باغی رسیدند؛ و چون خسته شده بودند، در کنار همان باغ در گوشه ای نشستند و پس از لحظه ای دست در گردن یکدیگر انداخته و خوابیدند. همین که رسول خدا صلی الله علیه و آله از خواب بیدار شد، عایشه تمام جریان را برای آن حضرت تعریف کرد ناگاه حضرت از جای برخاست و اظهار داشت:

خدایا!

دو نور دیده ام کجایند؟!

خدایا!

آنها گرسنه و تشنه کجا رفتند؟! خداوندا!

تو حافظ و نگهبان ایشان باش. و سپس برای یافتن آن دو عزیز حرکت نمود؛ و چون به آن باغ رسید، دید که حسن و حسین دست در گریبان یکدیگر کرده و خوابیده اند؛ و باران شدیدی شروع به باریدن کرده بود؛ ولیکن حتّی قطره ای بر این دو برادر نریخته بود. ناگهان چشم حضرت بر مار بسیار بزرگی افتاد که دارای دو بال بود، و بال های خود را همانند چتر و سایبان بر آن دو برادر گشوده بود. در این هنگام پیغمبر خدا نزدیک مار آمد؛ و سرفه ای نمود، چون مار متوجّه آن حضرت شد، به سخن آمد و گفت:

خدایا!

تو شاهد باش که من این دو فرزند رسول خدا را محافظت کردم و آنها را صحیح و سالم تحویل جدّشان دادم.

حضرت رسول صلوات اللّه علیه اظهار نمود:

ای مار! تو که هستی؟

پاسخ داد:

من از طایفه جنّیان هستم؛ که برای حراست و حفاظت این دو کودک مامور شده بودم. پس

از آن حضرت رسول صلی الله علیه و آله، حسن و حسین علیهما السلام را در برگرفت و یکی را بر شانه راست و دیگری را بر شانه چپ نهاد؛ و به سمت منزل روانه گشت. ر راه امیرالمؤمنین علیّ علیهما السلام، که به همراه یکی دو نفر از اصحاب می آمدند، به حضرت رسول برخورد نموده و چون مشاهده کردند که حسن بر شانه راست و حسین بر شانه چپ آن حضرت سوار می باشند، گفتند:

یا رسول اللّه!

یکی از آن دو عزیز را به ما بده تا بیاوریم؟

حضرت رسول صلی الله علیه و آله به حسن فرمود:

مایل هستی روی شانه پدرت بروی؟

گفت:

خیر، اگر بر شانه تو سوار باشم بیشتر دوست دارم؛ و حسین نیز چنین اظهار داشت. پس آن دو عزیز را با همان حالت به منزل نزد مادرشان آورد، آن گاه مادرشان مقداری خرما برایشان آورد و میل نمودند، بعد از آن حضرت زهرا علیها السلام از اتاق بیرون رفت؛ و رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود:

اکنون بلند شوید و با هم کشتی بگیرید و چون مشغول کشتی گرفتن شدند مادرشان آمد و دید رسول خدا حسن را ترغیب و تشویق می نماید که بر حسین پیروز آید.

گفت:

پدرجان! چرا بزرگتر را بر علیه کوچکتر تحریک می نمائی؟!

حضرت رسول فرمود:

جبرئیل حسین را ترغیب می نماید و من نیز حسن را ترغیب و تحریک می نمایم. (۴۸)

جواب شش موضوع مبهم

مرحوم قطب الدّین راوندی در کتاب خرایج خود آورده است:

روزی یک نفر از بلاد روم خدمت امام علیّ علیه السلام وارد شد و اظهار داشت:

من یک نفر از رعیّت تو و از اهالی این شهر هستم.

حضرت فرمود:

خیر، تو از رعیّت من و از

اهـالی این شـهر نیستی؛ بلکه تو از سوی پادشاه روم آمـده ای و او چنـد سؤال برای معاویه فرسـتاده است و چون معاویه جواب آنها را نمی دانست به من ارجاع شده است. آن شخص اظهار داشت:

بلی، صـحیح فرمودی، معـاویه مرا به طور محرمـانه نزد شـما فرسـتاد تا جواب مسائلم را از شـما دریافت دارم؛ و این موضوع را کسی غیر از ما نمی دانست. پس از آن امیرالمؤمنین علیّ علیه السلام فرمود:

آنچه می خواهی از این دو فرزندم سؤال کن که جواب کافی دریافت خواهی داشت. آن شخص گفت:

از آن کسـی که موهای سـرش تا روی گوشهایش آمده - یعنی؛ حسن مجتبی علیه السلام - سؤال می کنم. و چون آن شخص رومی نزد امام حسن مجتبی علیه السلام آمد، پیش از آن که سخنی مطرح شود،

حضرت به او فرمود:

آمده ای تا سؤال کنی: فاصله بین حقّ و باطل چیست؟ و بین زمین و آسمان چه مقدار فاصله است؟

و بین مشرق تا مغرب چه مقدار مسافت است؟

و قوس و قزح - یعنی؛ رنگین کمان - چیست؟ و خنثی به چه کسـی گفته می شود؟ و آن ده چیزی که یکی از دیگری محکم تر و سخت تر می باشند کدامند؟ مرد رومی با حالت تعجّب گفت:

بلی، سؤال های من همین ها می باشد.

امام حسن مجتبی علیه السلام در این موقع به پاسخ سؤال ها پرداخت و فرمود:

بین حقّ و باطـل چهـار انگشت است، آنچه بـا چشم خود دیـدی حقّ و آنچه شـنیدی باطل است. فاصـله بین زمین و آسـمان به اندازه دعای مظلوم بر علیه ظالم است و نیز تا جائی که چشم ببیند. همچنین فاصـله بین مشرق تا مغرب به مقدار سرعت گردش و حرکت خورشید در

یـک روز خواهـد بود. و امّا قوس و قزح: قوس علامتی است از طرف خداونـد رحمان برای در امان مانـدن موجودات زمین از غرق شدن و دیگر حوادث مشابه آن؛ و قزح نام شیطان است. و امّا خنثی به شخصی گفته می شود که معلوم نباشد مرد است یا زن، که اگر هیچ نشانه ای نداشته باشد، یا هر دو نشانه را موجود باشد به او گفته می شود:

ادرار کن، پس اگر ادرارش به سـمت جلو یا بالا بود مرد است و در غیر این صورت در حکم زن خواهـد بود. و امّا جواب آن ده چیز - به این شـرح است -: خداوند متعال سـنگ را آفرید و به دنبالش آهن را به وجود آورد که همانا آهن سنگ را قطعه قطعه می کند. و سپس آتش را آفرید که آهن را گداخته و آب می نماید. و سخت تر از آتش آب است که آتش را خاموش می کند. و از آب شدیدتر، ابر می باشد که آن را حمل و منتقل می کند. و از ابر نیرومندتر باد خواهد بود که ابر را به این سو، آن سو می برد. و از باد قدرتمندتر آن نیروئی است که باد را کنترل می کند. و از آن شدیدتر ملک الموت - عزرائیل - اسـت کـه جـان همـه چیز را می گیرد؛ و می میرانـد. و از آن مهمّ‌تر خـود مرگ است که جـان عزرائیـل را نیز می ربایـد. و از مرگ محکـم تر، و نیرومنـدتر مشـیّت و اراده الهی اسـت کـه مرگ را برطرف می نمایـد - و در روز واپسـین، مردگـان را زنـده می گرداند -. (۴۹)

مجازات زن بدکاره با کنیز

محمّد بن مسلم به نقل از حضرت باقرالعلوم؛ و از

صادق آل محمّد صلوات اللّه علیهما حکایت نماید:

روزی امام حسن مجتبی علیه السلام در منزل پدرش امیرالمؤمنین علیّ علیه السلام نشسته بود که عدّه ای وارد شدند و گفتند:

ما امیرالمؤمنین را می خواهیم.

امام حسن مجتبی علیه السلام به آنان فرمود:

چه خواسته ای دارید؟

گفتند:

مشکلی برای ما پیش آمده است می خواهیم آن را حلّ نموده و پاسخ فرماید.

حضرت فرمود:

مطلب خود را بگوئید؟ اظهار داشتند:

مردی با همسر خود مجامعت نموده است؛ و پس از آن همان زن با کنیز خود ملاعبه و مساحقه کرد و هم اکنون نطفه مرد توسطّ زن در رحم کنیز قرار گرفته؛ و به همین جهت کنیز آبستن می باشد، حال بفرمائید حکم آنها چیست؟

امام حسن مجتبی علیه السلام فرمود:

مطلب، بسیار مشکل است و تنها حلّال آن پدرم علیّ علیه السلام می باشد، با این حال جواب آن را می گویم، اگر صحیح و درست بود؛ پس خداوند متعال مرا کمک کرده و از علومی است که از پدرم فرا گرفته ام. و چنانچه صحیح نبود خودم اشتباه کرده ام و از خدای سبحان خواستارم که مرا از خطا مصون فرماید، ان شاء اللّه تعالی. آن گاه در پاسخ سؤال چنین فرمود:

در مرحله اوّل زن باید مهر المثل کنیز را که دختر بوده و آبستن شده است بپردازد، چون به هنگام زایمان بکارت او از بین می رود. پس از آن زن را باید سنگسار کنند؛ چون شوهر داشته و چنان عمل زشتی - زنای محصنه - را انجام داده است. و امّا نسبت به کنیز باید صبر نمایند تا زایمان نماید؛ و بعد بچّه را به پدرش که صاحب نطفه باشد تحویل دهند و سپس حدّ مساحقه بر آن کنیز جاری شود. محمّد بن مسلم گوید:

جمعیّت با

شنیـدن این جواب، از حضور امام حسن مجتبی علیه السـلام خارج شدند و در بین راه امیرالمؤمنین علیّ علیه السـلام را ملاقات کردند؛ پس جریان خود را و نیز پاسخ امام مجتبی علیه السلام را برایش بازگو نمودند.

امام علیّ علیه السلام فرمود:

به درسـتی که پیش من جوابی بیش از آنچه فرزنـدم حسن مجتـبی برای شـما بیـان نموده است، نخواهـد بود؛ و فرزنـدم جواب صحیح و کاملی را برای شما بیان نموده است. (۵۰)

نصایحی سعادت بخش در لحظاتی حسّاس

جناده بن أبی امیّه که یکی از دوستان حضرت امام حسن مجتبی علیه السلام است حکایت کند:

هنگامی که حضـرت را مسـموم کرده بودند، در آخرین لحظات عمر شـریفش، به حضور ایشان شرفیاب شدم، دیدم جلوی آن حضرت طشتی نهاده بودند، کنار بستر آن حضرت نشستم؛ پس از لحظه ای دیدم که خون به همراه پاره های جگر استفراغ می نماید، أ فسوس خوردم و با حالت غم و اندوه گفتم:

چرا خودتان را معالجه و درمان نمی کنید؟!

حضرت به سختی لب به سخن گشود و فرمود:

ای بنده خدا! مگر می شود مرگ را معالجه کرد؟!

گفتم:

«انّا للّه و انّا الیه راجعون» ؛

همه ما از سوی خدا آمده و به سوی او باز خواهیم گشت.

فرمود:

به خـدا سوگنـد! رسول خـدا صـلی الله علیه و آله بـا مـا عهـد بست که دوازده نفر مسـئولیّت امـامت و ولاـیت امّت را به دوش خواهند گرفت که همگی از فرزندان امام علیّ و فاطمه زهراء علیهما السـلام می باشـند؛ و هر یک به وسیله زهر مسموم و یا به وسیله شمشیر کشته خواهند شد. عرضه داشتم:

یا ابن رسول اللّه!

چنانچه ممکن باشد مرا موعظه و نصیحتی بفرما که برایم سودمند باشد؟

امام مجتبی علیهما السلام فرمود:

مهیّا باش برای سفری که در پیش داری

و زاد و توشه مورد نیازت را فراهم ساز. آگاه باش! تو دنیا را می طلبی ولی غافلی از این که مرگ هر لحظه به دنبال تو است. توجّه داشته باش! تو بیش از سهمیّه و قوت خود از دنیا بهره ای نمی بری؛ و هر چه زحمت بکشی برای دیگران ذخیره خواهی کرد. آگاه باش! آنچه از دنیا به دست می آوری، اگر حلال باشد باید محاسبه شود، و اگر حرام باشد عقاب و عذاب دارد، و چنانچه از راه مشکوک و شبهه ناک باشد مؤاخذه می گردی. پس سعی کن دنیا را همچون مرداری بدانی که فقط به مقدار نیاز و ضرورت از آن بهره گیری ... و برای امور دنیویت طوری برنامه ریزی کن که گوئی یک زندگی جاوید و همیشگی داری؛ و برای آخرت خویش به گونه ای باش مثل آن که همین فردا خواهی مرد و از دنیا خواهی رفت. و بدان که عزّت و سعادت هر فردی در گرو پیروی از دستورات خدا و معصیت نکردن است. پس از آن؛ نَفَسِ حضرت، قطع و چهره مبارکش به گونه ای زرد شد که تمام حاضران وحشت زده شدند و گریستند. (۵۱)

دو آپارتمان سبز و قرمز

محدّثین و مورّخین آورده اند:

چون امام حسن مجتبی صلوات اللّه و سلامه علیه روزهای آخر عمر خویش را سپری می نمود و زهر، تمام وجودش را فرا گرفته بود و چهره مبارکش به رنگ سبز متمایل گشته بود. و در این هنگام برادرش حسین سلام اللّه علیه کنار او حضور داشت؛ که ناگاه امام حسن علیه السلام گریان شد، حسین اظهار داشت:

چرا رنگ صورتت دگرگون و سبز شده است؛ و چرا گریان هستی؟

فرمود:

ای برادرا! هم اکنون به یاد سخنی

از جدّم رسول خدا افتادم؛ و ناگهان دست در گردن هم انداخته و مدّتی گریستند.

پس از آن امام حسین سلام اللّه علیه پرسید جدّم چه فرموده است؟

پاسخ داد:

در ضمن سخنانی فرمود:

آن هنگامی که به معراج رفتم و در بهشت وارد شدم و جایگاه مؤمنین را مشاهده کردم، دو قصر بسیار زیبا و عظیم مرا جلب توجّه ساخت که یکی از آنها زبرجدِ سبز رنگ و دیگری از یاقوتِ قرمز بود. از جبرئیل پرسیدم:

این دو قصر زیبا برای چه کسانی است؟

جبرئیل اظهار داشت:

یکی از آنها برای حسن و آن دیگری از برای حسین می باشد. گفتم:

ای برادر، جبرئیل! پس چرا هر دو یک رنگ نیستند؟ ساکت ماند و جوابی نگفت، پرسیدم:

چرا حرف نمی زنی و جواب مرا نمی دهی؟

گفت:

شرم دارم از این که سخنی بر زبان آورم. پس او را به خداوند متعال سوگند دادم که علّت آن را بیان نماید. پاسخ داد:

آن ساختمانی که سبز رنگ است برای حسن ساخته شده، چون او را به وسیله زهر مسموم می کنند و هنگام رحلت رنگ بدن مبارکش سبز خواهد شد. و آن دیگری که قرمز می باشد برای حسین تهیّه شده، چون او را به قتل می رسانند و سر و صورت و بدن مقدّسش آغشته به خون خواهد شد. و در این لحظه امام حسن مجتبی و برادرش حسین سلام اللّه علیهما و تمام کسانی که در آن مجلس حضور داشتند سخت گریستند. (۵۲) در آخرین لحظات، در فکر هدایت عمرو بن اسحاق که یکی از اصحاب حضرت ابومحمّد امام حسن مجتبی صلوات الله و سلامه علیه می باشد، حکایت کند:

روزی من به همراه یکی از دوستانم جهت عیادت آن حضرت به

محضر شریف ایشان شرفیاب گشتیم. و چون اندک زمانی نشستیم، جویای حال و احوال آن امام مظلوم علیه السلام شدیم، که حضرت به من خطاب نمود و فرمود:

یا ابن اسحاق! آنچه نیاز داری سؤال کن؟

عرض کردم:

یا ابن رسول اللّه!

حال شما مساعد نیست، هرگاه نقاهت شما برطرف شد و سلامتی خود را باز یافتی مسائل خود را مطرح می نمائیم. در همین موقع حضرت از جای خود برخاست و جهت رفع حاجت از اتاق خارج گشت و پس از گذشت لحظاتی که مراجعت نمود.

فرمود:

پیش از آن که مرا از دست بدهی، آنچه می خواهی سؤال کن. گفتم:

ان شاء اللّه پس از آن که عافیت و سلامتی خود را باز یافتی، اگر سؤالی داشتم به عرض عالی می رسانم. در این هنگام حضرت فرمود:

دشمنان چندین مرتبه مرا زهر خورانیده اند؛ لیکن این بار به جهت شدّت زهر جگرم متلاشی شده است و دیگر مرا گریزی از مرگ نیست. عمرو بن اسحاق گوید:

ناگاه حال حضرت وخیم گشت؛ و لخته های خون قی و استفراغ می نمود؛ و من دیگر نتوانستیم بنشینیم، لذا مرخّص شدم تا آن حضرت اندکی بیارامد. فردای آن روز دوباره جهت ملاقات و دیدار به حضور آن امام مظلوم شرفیاب شدم؛ و دیدم که حضرت سخت به خود می پیچد و می نالد و حسین علیه السلام بر بالین بسترش غمگین و افسرده حال نشسته بود و اظهار داشت:

برادرم! چه کسی با تو چنین کرد؟

امام حسن مجتبی سلام اللّه علیه با سختی لب به سخن گشود؛ و در جواب فرمود:

آیا می خواهی از قاتل من انتقام بگیری و قصاصش کنی؟ برادرش حسین علیه السلام، پاسخ داد:

بلی.

امام مجتبی سلام اللّه علیه فرمود:

خداوند متعال از همه خلایق قوی تر

و عالم تر است؛ و من دوست ندارم که به خاطر من، شخصی کشته گردد و خونی بر زمین ریخته شود. (۵۳)

پیش بینی خطر در تشییع جنازه

محمّد بن مسلم به نقل از امام محمّد باقر صلوات اللّه و سلامه علیه حکایت نماید:

امام حسن مجتبی علیه السلام فرا رسید و آثار شهادت و رحلت در چهره وی نمایان شد، وصایای امامت را به برادرش ابا عبدالله الحسین علیه السلام تحویل داد و اظهار داشت:

برادرم، حسین! تو را به چند نکته مهمّ سفارش و توصیه می کنم؛ و از تو می خواهم که به آنها اهمیّت دهی. و سپس چنین اظهار داشت:

هنگامی که روح از بدنم پرواز کرد و مرا آماده دفن کردی، قبل از هر چیز جنازه ام را نزد قبر مطّهر جدّم رسول اللّه صلی الله علیه و آله بِبَری، تا با او تجدید عهد نمایم. و بعد از آن نزد قبر مادرم فاطمه زهراء علیها السلام نیز بِبَر، پس از آن جنازه ام برگردان به سوی قبرستان بقیع؛ و مرا در آنجا دفن نما. چون عایشه مصیبت بزرگی بر من وارد می کند که بسیار برای مؤمنین سخت و ناگوار خواهد بود، به جهت آن که عایشه دشمنی سرسختی با رسول خدا و با ما اهل بیت عصمت و طهارت دارد، بنابراین مواظب کینه و حسادت های او باشید.

سپس امام باقر علیه السلام افزود:

پس از آن که امام حسن مجتبی علیه السلام به شهادت رسید؛ و اصحاب و یاران، جنازه مطهّرش را غسل داده و بر جایگاه نماز حضرت رسول بردند؛ و بر جنازه اش نماز گذاردند. و آن هنگام که خواستند پیکر مقدّسش را برای وداع با جدّ بزرگوارش، به سمت مسجد و قبر مطهّر رسول گرامی اسلام

صلوات اللّه علیه حرکت دهند، مامورین عایشه سریع به او خبر دادند که جنازه را به سمت قبر مطهّر می برند و می خواهند او را کنار پیغمبر اسلام دفن کنند. عایشه سوار بر قاطری شده و به همراه عدّه ای دیگر بر جنازه و تشییع کنندگان حمله کردند؛ و فریادکنان گفتند:

جنازه نباید وارد حرم گردد، چون من در آن خانه سهیم هستم. در این هنگام امام حسین علیه السلام فرمود:

ای عایشه! تو و پدرت از قدیم الایّام حرمت رسول خدا را شکستید؛ و بدانید که فردای قیامت باید پاسخ گوی کردار و برخوردهای خود باشید. و پس از آن، جنازه مقدّس را به سمت قبرستان بقیع حرکت دادند و در آن جا دفن کردند. (۵۴)

و روایات در این باره مختلف است و در بسیاری از احادیث آمده است که جنازه آن امام مظلوم را هدف تیرهای خویش قرار دادند و چند تیر بر پیکر مقدّس آن امام همام اصابت کرد.

پنج درس ارزنده و آموزنده

۱ - روزی معاویه، امام حسن مجتبی علیه السلام را مورد خطاب قرار داد و گفت:

من از تو بهتر و برتر هستم.

حضرت فرمود:

آیا دلیل و شاهدی بر مدّعای خود داری؟ معاویه پاسخ داد:

بلی؛ چون اکثریّت مردم موافق با من هستند و اطراف من رفت و آمد دارند، در حالی که هیچ کسی با تو نیست مگر افرادی اندک و ناچیز.

امام مجتبی علیه السلام اظهار داشت:

افرادی هم که اطراف تو قرار گرفته اند، دو دسته اند:

یک دسته فرمان بر و مطیع، و دسته ای ناچار و مضطرّ می باشند. پس آن هائی که از روی میل و رغبت پیرو تو می باشند، همانا مخالف خدا و رسول و معصیت کار هستند؛ و آن هائی که از

روی ناچاری با تو می باشند، در پیشگاه خدا معذور خواهند بود.

سپس افزود:

ای معاویه! من نمی گویم از تو بهترم، زیرا فضایل پسندیده ای در تو وجود ندارد، همان طوری که خداوند تو را به جهت کارهایت از فضائل و معنویت پاک گردانده است؛ و مرا از زشتی ها و رذائل پاک و منزّه ساخته است. (۵۷)

۲ - در روایات متعدّدی وارد شده است:

هرگاه امام حسن علیه السلام می خواست وضوء بگیرد و آماده نماز شود، رنگ چهره اش دگرگون و زرد می گشت و لرزه بر اندامش می افتاد، و چون علّت آن را پرسیدند؟

فرمود:

در حقیقت هر که بخواهد به درگاه خداوند متعال برود و با او سخن و راز و نیاز گوید باید چنین حالتی برایش پیدا شود. (۵۸)

۳ - روزی حضرت امام مجتبی علیه السلام مشغول خوردن غذا بود، که سگی نزدیک آن حضرت آمد،

حضرت یک لقمه خود تناول می نمود و یک لقمه نیز جلوی سگ می انداخت. اصحاب گفتند:

یابن رسول اللّه!

سگ حیوانی کثیف و نجس است، اجازه فرما آن را از این جا دور کنیم؟

امام علیه السلام فرمود:

آزادش بگذارید، این سگ گرسنه است و من از خدا شرم دارم که غذا بخورم و حیوانی گرسنه به من نگاه ملتمسانه کند و محروم بماند. (۵۹)

۴ - به نقل از زید بن ارقم آورده اند:

روزی پیغمبر اسلام صلی الله علیه و آله در مجلسی هفت عدد سنگ ریزه در دست خود گرفت؛ و در دست حضرت تسبیح گفتند. آن گاه امام حسن مجتبی علیه السلام، نیز آن سنگ ریزه ها را در دست گرفت و نیز تسبیح خدا گفتند. پس بعضی افراد حاضر در مجلس، همان ریگ ها را در دست گرفتند؛ ولی هیچ کلمه ای و

حرفی از آنها شنیده نشد، هنگامی که علّت آن را سؤال کردند؟

حضرت فرمود:

این سنگ ریزه ها تسبیح خدا نمی گویند، مگر آن که در دست پیامبر و یا وصیّ او باشد؛ و اراده تسبیح نماید (۶۰)

۵ - بسیاری از مورّخین و محدّثین حکایت کرده اند:

روزی امام حسن مجتبی صلوات اللّه علیه در میان جمعی از اصحاب، مارهائی را به نزد خود فرا خواند. و آنها را یکی پس از دیگری می گرفت و بر اطراف مچ دست و گردن خود می پیچید؛ و سپس رهایشان می نمود تا بروند. همین بین شخصی از خانواده عمر بن خطّاب - که در آن مجلس - حضور داشت، گفت:

این که هنر نیست، من هم می توانم چنین کاری را انجام دهم؛ و یکی از مارها را گرفت و چون خواست بر دست خود بپیچد؛ ناگهان مار، نیشی به او زد و در همان حالت آن شخص عمری به هلاکت رسید. (۶۱)

۱۱ - چهل حدیث گهربار منتخب از امام حسن مجتبی علیه السلام

حدیث اول

۱ - مَنْ عَبَدَاللّهَ، عبَدَاللّهُ لَهُ کُلَّ شَیْءٍ. (۶۳)

ترجمه:

فرمود:

هر کسی که خداوند را عبادت و اطاعت کند، خدای متعال همه چیزها را مطیع او گرداند.

حدیث دوم

۲ - قالَ علیه السلام:

وَنَحْنُ رَیْحانَتا رَسُولِ اللّهِ، وَ سَیِدا شَبابِ اهْلِ الْجَنّهِ، فَلَعَنَ اللّهُ مَنْ یَتَقَدَمُ، اَوْ یُقَدِمُ عَلَیْنا اَحدا. (۶۴)

ترجمه:

دنباله وصیّتش در حضور جمعی از اصحاب فرمود:

و ما دو نفر - یعنی حضرت و برادرش امام حسین علیهما السلام - ریحانه رسول اللّه صلی الله علیه و آله و دو سرور جوانان اهل بهشت هستیم، پس خدا لعنت کند کسی را که بر ما پیشقدم شود یا دیگری را بر ما مقدّم دارد.

حدیث سوم

۳ – قالَ علیه السلام:

وَ إنّ حُبَنا لَیُساقِطُ الذُّنُوبَ مِنْ بَنی آدَم، کَما یُساقِطُ الرّیحُ الْوَرَقَ مِنَ الشَّجَرِ. (۶۵)

ترجمه:

فرمود:

همانـا محبّت و دوستی بـا مـا (اهل بیت رسول اللّه صـلی الله علیه و آله) سـبب ریزش گناهان – از نامه اعمال – می شود، همان طوری که وزش باد، برگ درختان را می ریزد.

حدیث چهارم

۴ – قالَ علیه السلام:

لَقَدْ فارَقَکُمْ رَجُلٌ بِالْاَمْسِ لَمْ یَسبِقْهُ الْاَوَلُونَ، وَ لا یُدْرِکُهُ الْآخِرُونَ. (۶۶)

ترجمه:

پس از شهادت پدرش امیرالمؤمنین علیّ علیه السلام، در جمع اصحاب فرمود:

شخصی از میان شماها رفت که در گذشته مانند او نیامده است، و کسی در آینده نمی تواند هم تراز او قرار گیرد.

حدیث پنجم

۵ – قالَ علیه السلام:

مَنْ قَرَءَ الْقُرْآنَ کانَتْ لَهُ دَعْوَةٌ مُجابَةٌ، إمّا مُعَجَلهٌ وَ إمّا مُؤَجَلَهٌ. (۶۷)

ترجمه:

فرمود:

کسـی که قرآن را – با دقّت – قرائت نمایـد، در پایان آن – اگر مصـلحت باشد – دعایش سـریع مستجاب خواهد شد – و اگر مصلحت نباشد – در آینده مستجاب می گردد.

حدیث ششم

۶ – قالَ علیه السلام:

إ نّ هذَا الْقُرْآنَ فیهِ مَصابیحُ النُّورِ وَ شِفاءُ الصُّدُورِ. (۶۸)

ترجمه:

فرمود:

همانا در این قرآن چراغ های هدایت به سوی نور و سعادت موجود است و این قرآن شفای دل ها و سینه ها است.

حدیث هفتم

۷ – قالَ علیه السلام:

مَنَ صَلّی، فَجَلَسَ فی مُصَلاّه إلی طُلُوعِ الشّمسِ کانَ لَهُ سَتْرا مِنَ النّارِ. (۶۹)

ترجمه:

فرمود:

هر که نماز – صبح – را به خواند و در جایگاه خود بنشیند تا خورشید طلوع کند، برایش پوششی از آتش خواهد بود.

حدیث هشتم

۸ – قالَ علیه السلام:

إنَّ اللّهَ جَعَلَ شَهْرَ رَمَضانَ مِضْمارا لِخَلْقِهِ، فَیَسْتَبِقُونَ فیهِ بِطاعَتِهِ إلی مَرْضاتِهِ، فَسَبَقَ قَوْمٌ فَفَازُوا، وَ قَصَرَ آخَرُونَ فَخابُوا. (۷۰)

ترجمه:

فرمود:

خداوند متعال ماه رمضان را برای بندگان خود میدان مسابقه قرار داد. پس عدّه ای در آن ماه با اطاعت و عبادت به سعادت و خوشنودی الهی از یکدیگر سبقت خواهند گرفت و گروهی از روی بی توجّهی و سهل انگاری خسارت و ضرر می نمایند.

حدیث نهم

۹ – قالَ علیه السلام:

مَنْ ادامَ الاْ خْتِلافَ إ لَی الْمَسْجِدِ اصابَ إ حْدی ثَمانٍ: آیَةً مُحْکَمَةً، اَخاً مُسْتَفادا، وَ عِلْما مُسْتَطْرَفا، وَ رَحْمَةً مُنْتَظِرَةً، وَ کَلِمَةً تَدُلُّهُ

عَلَی الْهُدی، اَوْ تَرُدُّهُ عَنْ الرَدی، وَ تَرْکَ الذُنُوبِ حَیاءً اَوْ خَشْیَهً. (۷۱)

ترجمه:

ت - خود را در مسجد قرار دهد یکی از هشت فایده شاملش می گردد:

برهـان و نشـانه ای - برای معرفت -، دوست و برادری سودمنـد، دانش و اطلاعـاتی جـامع، رحمت و محبّت عمـومی، سـخن و مطلبی که او را هدایت گر باشد، - توفیق إ جباری - در ترک گناه به جهت شرم از مردم و یا به جهت ترس از عقاب

حدیث دهم

۰۱ - قالَ علیه السلام:

مَنْ أ کْثَرَ مُجالِسَه الْعُلَماءِ اطْلَقَ عِقالَ لِسانِهِ، وَ فَتَقَ مَراتِقَ ذِهْنِهِ، وَ سَرَّ ما وَجَدَ مِنَ الزِیادَهِ فی نَفْسِهِ، وَ کانَتْ لَهُ وَ لایَهٌ لِما یَعْلَمُ، وَ إ فادَهٌ لِما تَعَلَّمَ. (۷۲)

ترجمه:

فرمود:

هر که بـا علماء بسـیار مجالست نمایـد، سـخنش و بیانش در بیان حقایق آزاد و روشن خواهـد شـد، و ذهن و انـدیشه اش باز و توسعه می یابد و بر معلوماتش افزوده می گردد و به سادگی می تواند دیگران را هدایت نماید.

حدیث یازدهم

۱۱ - قالَ علیه السلام:

تَعَلَّمُوا الْعِلْمَ، فَإ نْ لَمْ تَسْتَطیعُوا حِفْظَهُ فَاکْتُبُوهُ وَ ضَعُوهُ فی بُیُوتِکُمْ. (۷۳)

ترجمه:

فرمود:

علم و دانش را - از هر طریقی - فرا گیریـد، و چنـانچه نتوانستیـد آنرا در حـافظه خـود نگه داریـد، ثبت کنیـد و بنویسـید و در منازل خود - در جای مطمئن - قرار دهید

حدیث دوازدهم

۲۱ - قالَ علیه السلام:

مَنْ عَرَفَ اللّهَ احَبَّهُ، وَ مَنْ عَرَفَ الدُّنْيا زَهِدَ فيها. (۷۴)

ترجمه:

فرمود:

هرکس خدا را بشناسد، (در عمل و گفتار) او را دوست دارد و کسی که دنیا را بشناسد آن را رها خواهد کرد.

حدیث سیزدهم

۳۱ – قالَ علیه السلام:

هَلاکُ الْمَرْءِ فی ثَلاثٍ:

اَلْکِبْرُ، وَ الْحِرْصُ، وَ الْحَسَدُ؛ فَالْکِبْرُ هَلاکُ الدّینِ، وَ بِهِ لُعِنَ إ بْلیسُ. وَ الْحِرْصُ عَدُوّ النَّفْسِ، وَ بِهِ خَرَجَ آدَمُ مِنَ الْجَنَّهِ. وَ الْحَسَدُ رائِدُ السُّوءِ، وَ مِنْهُ قَتَلَ قابیلُ هابیلَ. (۷۵)

ترجمه:

هلاکت و نابودی دین و ایمان هر شخص در سه چیز است:

تکبر، حرص، حسد. تکبر سبب نابودی دین و ایمان شخص می باشد و به وسیله تکبر شیطان – با آن همه عبادت ملعون گردید. حرص و طمع دشمن شخصیّت انسان است، همان طوری که حضرت آدم علیه السلام به وسیله آن از بهشت خارج شد. حسد سبب همه خلاف ها و زشتی ها است و به همان جهت قابیل برادر خود هابیل را به قتل رساند.

حدیث چهاردهم

۴۱ – قالَ علیه السلام:

بَیْنَ الْحَقِ وَ الْباطِلِ ارْبَعُ اصابع، ما رَاَیْتَ بَعَیْنِکَ فَهُوَ الْحَقُّ وَ قَدْ تَسْمَعُ بِاُذُنَیْکَ باطِلاً کَثیرا. (۷۶)

ترجمه:

فرمود:

بین حقّ و باطل چهار انگشت فاصله است، آنچه که را با چشم خود ببینی حقّ است؛ و آنچه را شنیدی یا آن که برایت نقل کنند چه بسا باطل باشد

حدیث پانزدهم

۵۱ – قالَ علیه السلام:

الْعارُ اهْوَنُ مِنَ النّارِ. (۷۷)

ترجمه:

فرمود:

سرزنش و ننگ شمردن مردم انسان را، آسان تر است از معصیت و گناهی که موجب آتش جهنّم شود.

حدیث شانزدهم

۶۱ – قالَ علیه السلام:

إ ذا لَقی احَدُکُمْ اخاهُ فَلْیُقَبِلْ مَوْضِعَ النُورِ مِنْ جَبْهَتِهِ. (۷۸)

ترجمه:

فرمود:

وقتی انسان برادر مؤمن – و دوست – خود را ملاقات نمود، باید پیشانی و سجده گاه او را ببوسد.

حدیث هفدهم

۷۱ – قالَ علیه السلام:

إنَّ اللّهَ لَمْ یَخْلُقْکُمْ عَبَثا، وَ لَیْسَ بِتارِکِکُمْ سُدًی، کَتَبَ آجالَکُمْ، وَ قَسَمَ بَیْنَکُمْ مَعائِشَکُمْ، لِیَعْرِفَ کُلُّ ذی لُبٍ مَنْزِلَتَهُ، و انَّ ماقَدَرَ لَهُ اصابَهُ، وَ ما صُرِفَ عَنْهُ فَلَنْ یُصیبَهُ. (۷۹)

ترجمه:

فرمود:

خداوند شما انسان ها را بیهوده و بدون غرض نیافریده و شما را آزاد، رها نکرده است. لحظات آخر عمر هر یک معیّن و ثبت می باشد، نیازمندی ها و روزی هرکس سهمیّه بندی و تقسیم شده است تا آن که موقعیّت و منزلت شعور و درک اشخاص شناخته گردد.

حدیث هجدهم

۸۱ – قالَ علیه السلام:

مَنَ لَبِسَ ثَوْبَ الشُّهْرَهِ، کَساهُ اللّهُ یَوْمَ الْقِیامَهِ ثَوْبا مِنَ النّارِ. (۸۰)

ترجمه:

فرمود:

هرکس لباس شهرت – و انگشت نما، از جهت رنگ، دوخت، مد و ... – بپوشد، روز قیامت خداوند، او را لباس آتشین خواهد پوشاند.

حدیث نوزدهم

۹۱ – سُئِلَ علیه السلام:

عَنِ الْبُخْلِ؟ فقال:

هُوَ انْ یَرَیَ الرَّجُلُ ما انْفَقَهُ تَلَفا، وَ ما امْسَکَهُ شَرَفا. (۸۱)

ترجمه:

از حضرت پیرامون بخل سؤال شد؟ در جواب فرمود:

معنای آن چنین است که انسان آنچه را به دیگری کمک و انفاق کند فکر نماید که از دست داده و تلف شده است و آنچه را ذخیره کرده و نگه داشته است خیال کند برایش باقی می ماند و موجب شخصیّت و شرافت او خواهد بود.

حدیث بیستم

۰۲ – قالَ علیه السلام:

تَرْکُ الزِنا، وَ کَنْسُ الْفِناء، وَ غَسْلُ الْا ناء مَجْلَبَهٌ لِلْغِناء: (۸۲)

ترجمه:

فرمود:

انجام ندادن زنا، جاروب و نظافت کردن راهرو و درب منزل، و شستن ظروف سبب رفاه و بی نیازی می گردد.

حدیث بیست و یکم

۱۲ – قالَ علیه السلام:

السِیاسَهُ انْ تَرْعی حُقُوقَ اللّهِ، وَ حُقُوقَ الاْ حْیاءِ، وَ حُقُوقَ الاْ مْواتِ. (۸۳)

ترجمه:

فرمود:

– مفهوم و معنای – سیاست آن است که حقوق خداوند و حقوق موجودات زنده و حقوق مردگان را رعایت کنی.

حدیث بیست و دوم

۲۲ – قالَ علیه السلام:

ما تَشاوَرَ قَوْمٌ إ لاّ هُدُوا إ لی رُشْدِهِمْ. (۸۴)

ترجمه:

فرمود:

هیچ گروهی در کارهای – اجتماعی، سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و ... – با یکدیگر مشورت نکرده اند مگر آن که به رشد فکری و عملی و ... رسیده اند.

حدیث بیست و سوم

۳۲ – قالَ علیه السلام:

اَلْخَیْرُ الَذّی لا شَرَفیهِ: الشُّکْرُ مَعَ النِعْمَهِ، وَ الصّبْرُ عَلَی النّازِلَهِ. (۸۵)

ترجمه:

فرمود:

آن خوبی که شرّ و آفتی در آن نباشد شکر در مقابل نعمت ها و صبر و شکیبائی در برابر سختی ها است.

حدیث بیست و چهارم

۴۲ – قالَ علیه السلام:

یَابْنَ آدَمٍ، لَمْ تَزَلْ فی هَدْمِ عُمْرِکَ مُنْذُ سَقَطْتَ مِنْ بَطْنِ اُمِکَ، فَخُذْ مِمّا فی یَدَیْکَ لِما بَیْنَ یَدَیْکَ. (۸۶)

ترجمه:

فرمود:

ای فرزند آدم از موقعی که به دنیا آمده ای در حال گذراندن عمرت هستی، پس از آنچه داری برای آینده ات (قبر و قیامت) ذخیره نما.

حدیث بیست و پنجم

۵۲ – قالَ علیه السلام:

إنَ مَنْ خَوَفَکَ حَتّی تَبْلُغَ الاْ مْنَ، خَیْرٌ مِمَنْ یُؤْمِنْکَ حَتّی تَلْتَقِی الْخَوْفَ. (۸۷)

ترجمه:

فرمود:

همانا کسی تو را – در برابر عیب ها و کم بودها – هشدار دهد تا آگاه و بیدار شوی، بهتر است از آن کسی که فقط تو را تعریف و تمجید کند تا بر عیب هایت افزوده گردد.

حدیث بیست و ششم

۶۲ – قالَ علیه السلام:

القَریبُ مَنْ قَرَبَتْهُ الْمَوَدَهُ وَ إنْ بَعُدَ نَسَبُهُ، وَ الْبَعیدُ مَنْ باعَدَتْهُ الْمَوَدَهُ وَ إنْ قَرُبَ نَسَبُهُ. (۸۸)

ترجمه:

فرمود:

بهترین دوست نزدیک به انسان آن کسی است که در تمام حالات دلسوز و با محبّت باشد گرچه خویشاوندی نزدیک نداشته باشد. و بیگانه ترین افراد کسی است که از محبّت و دلسوزی بعید باشد گرچه از نزدیک ترین خویشاوندان باشد.

حدیث بیست و هفتم

۷۲ – وَ سُئِلَ عَنِ الْمُرُوَهِ؟

فَقالَ علیه السلام:

شُحُ الرَجُلِ عَلی دینِهِ، وَ إ صْلاحُهُ مالَهُ، وَ قِیامُهُ بِالْحُقُوقِ. (۸۹)

ترجمه:

از حضرت سلام اللّه علیه پیرامون مُروّت و جوانمردی سؤال شد.

فرمود:

جوانمرد کسی است که در نگهداری دین و عمل به آن تلاش نماید، در اصلاح اموال و ثروت خود همّت گمارد، و در رعایت حقوق طبقات مختلف پا بر جا باشد.

حدیث بیست و هشتم

۸۲ - قالَ علیه السلام:

عَجِبْتُ لِمَنْ یُفَکِرُ فی مَاکُولِهِ کَیْفَ لا یُفَکِرُ فی مَعْقُولِهِ، فَیَجْنِبُ بَطْنَهُ ما یُؤْذیهِ، وَ یُوَدِعُ صَدْرَهُ ما یُرْدیهِ. (۹۰)

ترجمه:

فرمود:

تعجّب می کنم از کسی که در فکر خوراک و تغذیه جسم و بدن هست ولی درباره تغذیه معنوی روحی خود نمی اندیشد، پس از غذاهای فاسد شده و خراب دوری می کند. و عقل و قلب و روح خود را کاری ندارد - هر چه و هر مطلب و برنامه ای به هر شکل و نوعی باشد استفاده می کند.

حدیث بیست و نهم

۹۲ - قالَ علیه السلام:

غَسْلُ الْیَدَیْنِ قَبْلَ الطَعامِ یُنْفِی الْفَقْرَ، وَ بَعْدَهُ یُنْفِی الْهَمَ. (۹۱)

ترجمه:

فرمود:

شستن دست ها قبل از طعام فقر و تنگدستی را می زداید و بعد از آن ناراحتی ها و آفات را از بین می برد.

حدیث سی ام

۰۳ – قالَ علیه السلام:

حُسْنُ السؤال نِصْفُ الْعِلْمِ. (۹۲)

ترجمه:

فرمود:

کسی که عادت سؤال و حالت پرس و جو دارد مثل آن است که نصف علم ها را فرا گرفته باشد.

حدیث سی و یک

۱۳ – قالَ علیه السلام:

إ نّ الْحِلْمَ زینَهٌ، وَ الْوَفاءَ مُرُوَّهٌ، وَ الْعَجَلهَ سَفَهٌ. (۹۳)

ترجمه:

فرمود:

صبر و شکیبائی زینت شخص، وفای به عهد علامت جوانمردی، و عجله و شتابزدگی (در کارها بدون اندیشه) دلیل بی خردی می باشد.

حدیث سی و دوم

۲۳ – قالَ علیه السلام:

مَنِ اسْتَخَفَّ بِإ خوانِهِ فَسَدَتْ مُرُوَّتُهُ. (۹۴)

ترجمه:

فرمود:

کسی که دوستان و برادرانش را سبک شمارد و نسبت به آنها بی اعتناء باشد، مروّت و جوانمردیش فاسد گشته است.

حدیث سی و سوم

۳۳ – قالَ علیه السلام:

إ نّما یُجْزی الْعِبادُ یَوْمَ الْقِیامَهِ عَلی قَدْرِ عُقُولِهِمْ. (۹۵)

ترجمه:

فرمود:

همانا در روز قیامت بندگان به مقدار عقل و درک و شعورشان مجازات می شوند.

حديث سى و چهارم

۴۳ – قالَ عليه السلام:

إنَّ النّاسَ عَبيدُ الْمالِ، وَ الدّينُ لَعِبُ عَلى الْسِنَتِهِمْ، يُحيطوُنَهُ مادَرَتْ بِهِ مَعايِشُهُمْ، فَإ ذا مُحِصُوا لِلْا بْتِلاءِ قَلَّ الدَّيّانُونَ. (۹۶)

ترجمه:

فرمود:

همانا مردم اسير و بنده دنيا و اموال آن هستند، و دين را وسيله رسيدن به اهداف خود قرار داده اند و به هر نوعى كه زندگى آنها تامين شود حركت مى كنند بنابراين هنگامى كه در بوته آزمايش در آيند، دين داران اندك خواهند شد.

حديث سى و پنجم

۵۳ – قالَ عليه السلام:

الْمِزاحُ يَاْكُلُ الْهَيْبَهَ، وَ قَدْ اكْثَرَ مِنَ الْهَيْبَهِ الصّامِت (۹۷)

ترجمه:

فرمود:

مزاح و شوخى هاى زياد و بيجا – شخصيّت و وقار انسان را از بين مى برد، و چه بسا افراد ساكت داراى شخصيّت و وقار عظيمى مى باشند.

حديث سى و ششم

۶۳ – قالَ عليه السلام:

اللُّؤْمُ انْ لا تَشْكُرَ النِعْمَهَ. (۹۸)

ترجمه:

فرمود:

از علائم پستی شخص، شکر نکردن از ولی نعمت است.

حدیث سی و هفتم

۷۳ – قالَ علیه السلام:

لَقَضاءُ حاجَهِ اخٍ لی فِی اللّهِ احَبُ مِنْ إ عْتِکافِ شَهْرٍ. (۹۹)

ترجمه:

فرمود:

هر آینه برآوردن حاجت و رفع مشکل برادرم، از یک ماه اعتکاف، در مسجد – و عبادت مستحبّی نزد من – بهتر و محبوب تر است.

حدیث سی و هشتم

۸۳ – قالَ علیه السلام:

إنَ الدُنْیا فی حَلالِها حِسابٌ، وَ فی حَرامِها عِقابٌ، وَ فِی الشُبَهاتِ عِتابٌ، فَانْزِلِ الدُنْیا بِمَنْزَلِهِ المیتَهِ، خُذْمِنْهاما یَکْفیکَ. (۱۰۰)

ترجمه:

فرمود:

چیزهای دنیا اگر حلال باشد حساب و بررسی می شود و اگر از حرام به دست آید عذاب و عقاب دارد و اگر حلال و حرام آن معلوم نباشد سختی و ناراحتی خواهد داشت. پس باید دنیا (و موجوداتش) را همچون میته و مرداری بشناسی که به مقدار نیاز و اضطرار از آن استفاده کنی.

حدیث سی و نهم

۹۳ – قالَ علیه السلام:

وَاعْمَلْ لِدُنْیاکَ کَانَکَ تَعیشُ ابَدا، وَ اعمَلْ لِاَخِرَتِکَ کَانّکَ تَمُوتُ غدَا. (۱۰۱)

ترجمه:

فرمود:

در دنیا چنان برنامه ریزی کن - از نظر اقتصاد و صرفه جوئی و ... - مثل آن که می خواهی همیشه دوام داشته باشی، و نسبت به آخرت به نوعی حرکت و کار کن مثل این که فردا خواهی مُرد

حدیث چهلم

۴۰ - قالَ علیه السلام:

اکْیَسُ الْکَیِسِ التُقی، وَ احْمَقُ الْحُمْقِ الْفُجُورَ، الْکَریمُ هُوَ التَبَرُّعُ قَبْلَ السؤال. (۱۰۲)

ترجمه:

فرمود:

زیرک ترین و هوشیارترین افراد، شخص با تقوا و پرهیزکار می باشد؛ احمق و نادان ترین افراد، کسی است که تبه کار و اهل معصیت باشد؛ گرامی ترین و با شخصیّت ترین افراد، آن کسی است که به نیازمندان پیش از اظهار نیازشان، کمک نماید.

پی نوشت ها

۱ - فهرست نام و مشخّصات بعضی از کتاب هایی که مورد استفاده این مجموعه قرار گرفته است در آخرین قسمت جلد دوّم همین مجموعه نفیسه موجود می باشد.

۲ - مطابق با دوازدهم اسفند، سال سوّم شمسی.

۳ - نام و لقب حضرت به عنوان حسن مجتبی علیه السلام به رقم حروف ابجد کبیر چنین می شود:

۸۱۱، ۶۴۴.

۴ - مرحوم سیّد محسن امین با استفاده از برخی روایات و تواریخ استفاده نموده، که امام حسن مجتبی علیه السلام شش ماهه متولّد شده است:

اعیان الشّیعه: ج ۱، ص ۲۶۵ - ۸۷۵.

۵ - مطابق با یازدهم بهمن ماه، سال سی و نهم شمسی.

۶ - ولادت و دیگر حالات امام حسن مجتبی علیه السلام برگرفته شده است از:

الشّیعه: ج ۱

دلائل الامامه طبری، مناقب ابن شهرآشوب، عیون المعجزات حسین بن عبدالوهّاب، تهذیب الا حکام شیخ طوسی

بحارالانوار: ج ۳۴ و ۴۴

مستدرک الوسائل

جمال الاسبوع

مجموعه نفیسه

إحقاق الحقّ: ج ۹۱

تذکره الخواصّ

الفصول المهمّه

تاریخ اهل البیت و ...

۷ – از شاعر محترم آقای دکتر رسا.

۸ – بحارالانوار: ج ۳۴، ص ۸۳۲، ح ۳،

به نقل از:

أ مالی صدوق و علل الشرایع. احقاق الحق: ج ۱۱، ص ۴ – ۹.

۹ – بحارالانوار: ج ۳۴، ص ۷۵۲، ح ۹۲،

به نقل از:

اصول کافی.

۱۰ – الخرایج و الجرایح: ج ۱، ص ۶۳۲، ح ۱

بحارالانوار: ج ۳۴، ص ۶۲۳،

ح ۶.

۱۱ – بحارالانوار: ج ۳۴، ص ۶۰۳، ح ۶۶.

۱۲ – حديقه الشّيعه: ج ۲، ص ۶۹۲.

۱۳ – همين داستان با تفاوت هايى به برخى ديگر از امامان معصوم عليهم السلام نيز نسبت داده شده است.

۱۴ – حديقه الشّيعه: ج ۲، ص ۵۹۲.

۱۵ – تهذيب شيخ طوسى: ج ۵، ص ۴۵۳، ح ۴۴۱

مدينه المعاجز: ج ۳، ص ۴۴۹

هدايه الكبرى: ص ۸۳.

۱۶ – منتخب طريحى: ص ۹۶۲

مدينه المعاجز: ج ۳، ص ۹۸۲، ح ۸۹۸

بحار: ج ۳۴، ص ۲۰۳.

۱۷ – الثّاقب فى المناقب: ص ۶۰۳، ح ۱

مدينه المعاجز: ج ۳، ص ۲۷، ح ۷۳۷.

۱۸ – بصائر الدّرجات: ص ۲۷۱، ج ۶

مدينه المعاجز: ج ۳، ص ۷۳۳، ح ۰۲۹

بحار الا نوار: ج ۶۲، ص ۴۲۱، ح ۰۹۱.

۱۹ – مدينه المعاجز: ج ۳، ص ۵۸

كه نويسنده محترم، اين حديث را از منابع مختلف و متعدّدى نقل نموده است.

۲۰ – تلخيص از تفسير علىّ بن ابراهيم قمّى: ج ۲، ص ۸۶۲

مدينه المعاجز: ج ۳، ص ۴۶۳، ح ۴۲۹

بحارالانوار: ج ۰۱، ص ۲۳۱، ح ۲.

۲۱ - مدینه المعاجز: ج ۳، ص ۳۹۲، ح ۹۹۸

منتخب طُریحی: ص ۶۹۱.

۲۲ - تاریخ ابن عساکر ترجمه الامام الحسن علیه السلام:

ص ۸۴۱، ح ۹۴۲

احقاق الحقّ: ج ۱۱، ص ۶۴۱.

۲۳ - الخرایج و الجرایح: ج ۲، ص ۶۷۵، ح ۴.

۲۴ - اکمال الدّین شیخ صدوق: ص ۵۱۳، ح ۲

احتجاج: ج ۲، ص ۷۶، ح ۷۵۱

علل الشّرایع: ص ۱۱۲، ح ۲، با اختلاف در الفاظ.

۲۵ - احتجاج: ج ۲، ص ۹۶، ص ۸۵۱.

۲۶ - سوره بقره: آیه ۴۵۱.

۲۷ - بحار الا نوار: ج ۳۴، ص ۸۲۳، ح ۸

الخرایج و الجرایح: ج ۲، ص ۰۱۸ با اختصار.

۲۸ - اصول کافی: ج

۱، ص ۲۶۴، ح ۴

بحارالانوار: ج ۳۴، ص ۳۲۳، ح ۱

مدینه المعاجز: ج ۳، ص ۲۵۲، ح ۳۷۸۱۳

الخرایج و الجرایح: ج ۲، ص ۱۷۵، ح ۱.

۲۹ - منتخب طریحی: ص ۲۷۳

مدینه المعاجز: ج ۳، ص ۷۶۳، ح ۱۳۹.

۳۰ - الخرایج و الجرایح: ج ۱، ص ۶۳۲

مدینه المعاجز: ج ۳، ص ۴۱۴، ح ۷۴۹

بحارالانوار: ج ۴۴، ص ۸۸، ح ۲.

۳۱ - بحالا نوار: ج ۳۴، ص ۷۲۳، إ ثبات الهداه: ج ۲، ص ۶۵، ج ۱۵

مدینه المعاجز: ج ۳، ص ۰۶۲، ح ۰۸۸

با مختصر تفاوت.

۳۲ - الثّاقب فی المناقب: ج ۳، ص ۶۱۳، ح ۳

مدینه المعاجز: ج ۳، ص ۹۵۳، ح ۷۲۹ با تفاوت مختصر.

۳۳ - مدینه المعاجز: ج ۳، ص ۶۴۲، ح ۸۶۸

بحار الا نوار: ج ۴، ص ۴۲۳، ح ۳،

به نقل از:

خرایج و جرایح مرحوم راوندی.

۳۴ - میدینه المعاجز: ج ۳، ص ۲۶۲، ح ۲۸۸

الثّاقب فی المناقب: ص ۳۵، ح ۲۲.

۳۵ – مدینه المعاجز: ج ۳، ص ۹۵۲، ح ۹۷۸

الثّاقب فی المناقب: ص ۳۱۰، ح ۱.

۳۶ – احتجاج طبرسی: ج ۱ ص ۹۱ به نقل از تفسیر امام حسن عسکری علیه السلام ص ۳۴۷.

۳۷ – اختصاص مرحوم شیخ مفید:

ص ۲۸.

۳۸ – بحار الا نوار: ج ۴۴، ص ۹۰، ح ۳.

۳۹ – الخرایج و الجرایح: ج ۱، ص ۲۳۸، ح ۳

بحار الا نوار: ج ۴۳، ص ۳۲۳، ح ۲

مدینه المعاجز: ص ۲۴۳، ح ۸۶۵

اثبات الهداه: ج ۲، ص ۵۶۳، ح ۳۸.

۴۰ – مدینه المعاجز: ج ۳، ص ۲۳۵، ح ۸۵۴

اثبات الهداه: ج ۲، ص ۵۶۱، ح ۲۵.

۴۱ – مدینه المعاجز: ج ۳، ص ۲۳۴، ح ۸۵۷

اثبات الهداه: ج ۲، ص ۵۶۲، ح ۲۸.

۴۲ – بحارالانوار: ج

۴۴، ص ۳۳، ح ۱.

۴۳ - بحار الا نوار: ج ۴۴، ص ۵۴،

به نقل از:

ارشاد شیخ مفید.

۴۴ - بحار الا نوار: ج ۳۴، ص ۶۳۳، ح ۶،

به نقل از:

امالی شیخ مفید.

۴۵ - معانی الاخبار: ص ۹۸۲، ح ۹۲.

۴۶ - بحار الا نوار: ج ۳۴، ص ۱۴۳، ح ۵۱، و ص ۸۴۳

اعیان الشّیعه: ج ۱، ص ۵۶۵.

۴۷ - ترجمه ال امام الحسن علیه السلام:

ص ۹۴۱،

به نقل از:

طبقات ابن سعد.

۴۸ - بحار الا نوار: ج ۶۶۲، ص ۵۲،

به نقل از:

امالی شیخ صدوق.

۴۹ - بحارالانوار ج ۳۴، ص ۶۲۳، ح ۵

الخرایج و الجرایح: ج ۲، ص ۲۷۵، ح ۲.

۵۰ - فروع کافی: ج ۷، ص ۳۰۲، ح ۱.

۵۱ - بحارالانوار ج: ۴۴، ص ۹۳۱، ح ۶.

۵۲ - مدینه المعاجز: ج ۳، ص ۱۳۳، ح ۳۱۹

منتخب طُریحی: ص ۰۸۱.

۵۳ - مدینه المعاجز: ج ۳، ص ۵۷۳، ح ۴۳۹

کشف الغمّه: ج ۱، ص ۴۸۵.

۵۴ - اصول کافی: ج ۱، ص ۳۰۰، ح ۱

مدینه المعاجز: ج ۳، ص ۳۴۰، ح ۴۸ و ص ۲۷۳، ح ۴۹، با مختصر تفاوت.

۵۵ - اشعار: از شاعر محترم خاکبازان.

۵۶ - اشعار: از شاعر محترم مرحوم کمپانی.

۵۷ - بحارالانوار: ج ۴۴، ص ۴۰۱، ص ۲۱.

۵۸ - بحارالانوار: ج ۳۴، ص ۹۳۳، ح ۳۱.

۵۹ - بحار الا نوار: ج ۳۴، ص ۲۵۳، ح ۹۲.

۶۰ - اثبات الهداه: ج ۲، ص ۶۵۰، ح ۰۲.

۶۱ - اثبات الهداه: ج ۲، ص ۳۶۵، ح ۲۳۳

مدینه المعاجز: ج ۳، ص ۲۴۰، ح ۲۶۸.

۶۲ - اشعار: از شاعر محترم مرحوم ذاکر.

۶۳ - تنبیه الخواطر، معروف به مجموعه ورّام: ص ۷۲۴

بحار: ج ۸۶، ص ۴۸۱، ضمن ح ۴۴.

۶۴ - کلمه الامام حسن علیه السلام: ۷،

ص ۱۱۲.

۶۵ – کلمه الامام الْحَسَن علیه السلام: ۷، ص ۵۲

بحارالانوار: ج ۴۴، ص ۳۲، ح ۷.

۶۶ – إحقاق الحقّ: ج ۱۱، ص ۳۸۱، س ۲ و ص ۵۸۱.

۶۷ – دعوات الرّاوندی: ص ۴۲، ح ۳۱

بحارالانوار: ج ۹۸، ص ۴۰۲، ح ۱۲.

۶۸ – بحارالانوار: ج ۵۷، ص ۱۱۱، ضمن ح ۶.

۶۹ – وافی: ج ۴، ص ۳۵۵۱، ح ۲

تهذیب الا حکام: ج ۲، ص ۱۲۳، ح ۶۶۱. ۲

۷۰ – تحف العقول: ص ۴۳۲، س ۴۱،

من لا یحضره الفقیه: ج ۱، ص ۱۱۵، ح ۹۷۴۱.

۷۱ – تحف العقول: ص ۵۳۲، س ۷

مستدرک: ج ۳، ص ۹۵۳، ح ۸۷۷۳.

۷۲ – إحقاق الحقّ: ج ۱۱، ص ۸۳۲، س ۲.

۷۳ – إحقاق الحقّ: ج ۱۱، ص ۵۳۲، س ۷.

۷۴ – کلمه الامام حسن علیه السلام: ص ۰۴۱.

۷۵ – اعیان الشّیعه: ج ۱، ص ۷۷۵

بحارالانوار: ج ۵۷، ص ۱۱۱، ح ۶.

۷۶ – تحف العقول: ص ۹۲۲، س ۵

بحارالانوار: ج ۰۱، ص ۰۳۱، ح ۱.

۷۷ – کلمه الامام حسن علیه السلام: ص ۸۳۱

تحف العقول: ص ۴۳۲، س ۶

بحارالانوار: ج ۵۷، ص ۱۰۵، ح ۴.

۷۸ – تحف العقول: ص ۶۳۲، س ۳۱

بحارالانوار: ج ۵۷، ص ۱۰۵، ح ۴.

۷۹ – تحف العقول: ص ۲۳۲، س ۲

بحارالانوار: ج ۵۷، ص ۱۱۰، ح ۵.

۸۰ – مستدرک الوسائل: ج ۳، ص ۲۴۵، ح ۴.

۸۱ – اعیان الشّیعه: ج ۱، ص ۷۷۵

بحارالانوار: ج ۵۷، ص ۱۱۳، ح ۷.

۸۲ – کلمه الامام حسن علیه السلام: ص ۲۱۲

بحارالانوار: ج ۳۷، ص ۸۱۳، ح ۶.

۸۳ – همان مدرک: ص ۷۵.

۸۴ – تحف العقول: ص ۳۳۲

اعیان الشّیعه: ج ۱، ص ۷۷۵

بحارالانوار: ج ۵۷، ص ۱۰۵، ح ۴.

۸۵ – تحف العقول: ص ۴۳۲، س ۷

بحارالانوار: ج

۵۷، ص ۵۰۱، ح ۴.

۸۶ – کلمه الامام الحسن علیه السلام: ص ۵۳

بحارالانوار: ج ۵۷، ص ۱۱۱، ح ۶.

۸۷ – إحقاق الحقّ: ج ۱۱، ص ۲۴۲، س ۲.

۸۸ – تحف العقول: ص ۴۳۲، س ۳

بحارالانوار: ج ۵۷، ص ۶۰۱، ح ۴.

۸۹ – تحف العقول: ص ۵۳۲، س ۴۱

بحارالانوار: ج ۳۷، ص ۲۱۳، ح ۳.

۹۰ – کلمه الامام الحسن علیه السلام، ص ۹۳

بحارالانوار: ج ۱، ص ۸۱۲، ح ۳۴.

۹۱ – کلمه الامام حسن علیه السلام: ص ۶۴.

۹۲ – کلمه الامام حسن علیه السلام: ص ۹۲۱.

۹۳ – کلمه الامام حسن علیه السلام: ص ۸۹۱.

۹۴ – کلمه الامام حسن علیه السلام: ص ۹۰۲.

۹۵ – کلمه الامام حسن علیه السلام: ص ۹۰۲.

۹۶ – إحقاق الحقّ: ج ۱۱، ص ۴۳۲، س ۸.

۹۷ – کلمه الامام حسن علیه السلام: ص ۹۳۱

بحارالانوار: ج ۵۷، ص ۳۱۱، ح ۷.

۹۸ – کلمه الامام حسن علیه السلام: ص ۹۳۱

بحارالانوار: ج ۵۷، ص ۵۰۱، ح ۴.

۹۹ – کلمه الامام حسن علیه السلام: ص ۹۳۱.

۱۰۰ – کلمه الامام حسن علیه السلام: ص ۶۳

بحارالانوار: ج ۴۴، ص ۸۳۱، ح ۶.

۱۰۱ – کلمه الامام الحسن علیه السلام ص ۷۳

بحارالانوار: ج ۴۴، ص ۸۳۱، ح ۶.

۱۰۲ – إحقاق الحقّ: ج ۱۱، ص ۰۲ س ۱

بحارالانوار: ج ۴۴، ص ۰۳.

۱۲ – تفسیر سوره قدر از تفسیر المیزان

سوره قدر آیات ۱ – ۵

سوره قدر مکی است و پنج آیه دارد بسم الله الرحمن الرحیم انا انزلناه فی لیله القدر (۱)

و ما ادراک ما لیله القدر (۲)

لیله القدر خیر من الف شهر (۳)

تنزل الملائکه و الروح فیها باذن ربهم من کل امر (۴)

سلام هی حتی مطلع الفجر (۵).

ترجمه آیات به نام خداوند رحمان و رحیم. ما این قرآن عظیم الشان را (که رحمت واسع و حکمت جامع است) در شب قدر نازل کردیم (۱).

و تو چه

میدانی شب قدر چیست؟ (۲).

شب قدر (در مقام و مرتبه) از هزار ماه بهتر و بالاتر است (۳).

در این شب فرشتگان و روح (یعنی جبرئیل) به اذن خدا از هر فرمان (و دستور الهی و سرنوشت خلق) نازل می شوند (۴).

این شب رحمت و سلامت و تهنیت است تا صبحگاه (۵).

بیان آیات

این سوره نزول قرآن در شب قدر را بیان می کند، و آن شب را تعظیم نموده از هزار ماه بالاتر میداند، چون در آن شب ملائکه و روح نازل می شوند، و این سوره، هم احتمال مکی بودن را دارد، و هم می تواند مدنی باشد، و روایاتی که درباره سبب نزول آن از امامان اهل بیت علیهم السلام و از دیگران رسیده خالی از تایید مدنی بودن آن نیست، و آن روایاتی است که دلالت دارد بر اینکه این سوره بعد از خوابی بود که رسول خدا صلی الله علیه و آله دید، و آن خواب این بود که دید بنی امیه بر منبر او بالا میروند، و سخت اندوهناک شد، و خدای تعالی برای تسلیتش این سوره را نازل کرد (و در آن فرمود:

شب قدر بهتر از هزار ماه حکومت بنی امیه است).

انا انزلناه فی لیله القدر

ضمیر در «انزلناه» به قرآن برمیگردد، و ظاهرش این است که:

میخواهد بفرماید همه قرآن را در شب قدر نازل کرده، نه بعضی از آیات آن را، مؤیدش هم این است که تعبیر به انزال کرده، که ظاهر در اعتبار یکپارچگی است، نه تنزیل که ظاهر در نازل کردن تدریجی است. و در معنای آیه مورد بحث آیه زیر است که می فرماید:

«و الکتاب المبین انا انزلناه فی لیله مبارکه» (۱)، که صریحا فرموده همه کتاب را در آن شب نازل کرده، چون ظاهرش این است که نخست سوگند به همه کتاب خورده، بعد فرموده این کتاب را که به حرمتش سوگند خوردیم، در یک شب و یکپارچه نازل کردیم. پس مدلول آیات این می شود که قرآن کریم دو جور نازل شده، یکی یکپارچه

در یـک شب معین، و یکی هم به تدریـج در طول بیست و سه سـال نبوت که آیه شـریفه «و قرآنـا فرقناه لتقراه علی الناس علی مکث و نزلناه تنزیلا» (۲)، نزول تدریجی آن را بیان می کند، و همچنین آیه زیر که می فرماید:

«و قال الذین کفروا لو لا نزل علیه القرآن جمله واحده کذلک لنثبته فؤادک و رتلناه ترتیلا» (۳).

و بنا بر این، دیگر نباید به گفته بعضی (۴) اعتنا کرد که گفته اند:

معنای آیه ی «انزلناه» این است که شروع به انزال آن کردیم، و منظور از انزال هم انزال چند آیه از قرآن است، که در آن شب یکباره نازل شد نه همه آن. و در کلام خدای تعالی آیه ای که بیان کند لیله مذکور چه شبی بوده دیده نمی شود به جز آیه ی «شهر رمضان الذی انزل فیه القرآن» (۵) که می فرماید:

قرآن یکپـارچه در مـاه رمضـان نـازل شـده، و بـا انضـمام آن به آیه مورد بحث معلوم می شود شب قـدر یکی از شب های ماه رمضان است، و اما اینکه کدامیک از شب های آن است در قرآن چیزی که بر آن دلالت کند نیامده، تنها از اخبار استفاده می شود، که ان شاء الله در بحث روایتی آینده بعضـی از آنها از نظر خواننده میگذرد. در این سوره آن شبی که قرآن نازل شده را شب قـدر نامیـده، و ظاهرا مراد از قـدر تقـدیر و انـدازهگیری است، پس شب قدر شب اندازهگیری است، خدای تعالی در آن شب حوادث یک سال را یعنی از آن شب تا شب قدر سال آینده را تقدیر می کند، زندگی، مرگ، رزق، سعادت، شـقاوت و چیزهایی دیگر از این قبیل را مقدر

میسازد، آیه سوره دخان هم که در وصف شب قدر است بر این معنا دلالت دارد:

«فیها یفرق کل امر حکیم امرا من عندنا انا کنا مرسلین رحمه من ربک» (۶)،

چون «فرق» ، به معنای جدا سازی و مشخص کردن دو چیز از یکدیگر است، و فرق هر امر حکیم جز این معنا ندارد که آن امر و آن واقعه ای که بایـد رخ دهد را با تقدیر و اندازهگیری مشـخص سازند. و از این اسـتفاده می شود که شب قدر منحصـر در شب نزول قرآن و آن سالی که قرآن در آن شـبش نازل شد نیست، بلکه با تکرار سنوات، آن شب هم مکرر می شود، پس در هر ماه رمضان از هر سال قمری شب قـدری هست، که در آن شب امور سال آینـده تا شب قـدر سال بعد اندازه گیری و مقدر می شود. برای اینکه این فرض امکان دارد که در یکی از شب های قـدر چهارده قرن گذشـته قرآن یکپارچه نازل شـده باشـد، ولی این فرض معنا ندارد که در آن شب حوادث تمامی قرون گذشته و آینده تعیین گردد. علاوه بر این، کلمه «یفرق» به خاطر اینکه فعل مضارع است استمرار را می رساند، در سوره مورد بحث هم که فرموده:

«شب قدر از هزار ماه بهتر است» و نیز فرموده:

«ملائکه در آن شب نازل می شوند» مؤید این معنا است. پس وجهی برای تفسیر زیر نیست که بعضی (۷) کرده و گفته اند:

شب قـدر در تمـام دهر فقـط یـک شب بود، و آن شبی بود که قرآن در آن نـازل گردیـد، و دیگر تکرار نمی شود. و همچنین تفسیر دیگری که بعضی (۸) کرده و گفته اند:

تا رسول خدا صلی

الله علیه و آله زنده بود شب قدر در هر سال تکرار میشد، و بعد از رحلت آن جناب خدا شب قدر را هم از بین برد. و نیز سخن آن مفسر (۹) دیگر که گفته: شب قـدر تنهـا یـک شب معین در تمام سال است نه در ماه رمضان. و نیز سـخن آن مفسـر (۱۰) دیگر که گفته: شب قـدر شبی است در تمام سال، ولی در هر سال یک شب نامعلومی است، در سال بعثت در ماه رمضان بوده در سال های دیگر در ماه های دیگر، مثلا شعبان یا ذی القعده واقع می شود، هیچ یک از این اقوال درست نیست.

بعضی (۱۱) دیگر گفته اند:

کلمه «قـدر» به معنـای منزلت است، و اگر شب نزول قرآن را شب قـدر خوانـده به خـاطر اهتمامی بوده که به مقام و منزلت آن شب داشته، و یا عنایتی که به عبادت متعبدین در آن شب داشته.

بعضی (۱۲) دیگر گفته اند:

کلمه «قدر» به معنای ضـیق و تنگی است، و شب قدر را بدان جهت قدر خوانده اند که زمین با نزول ملائکه تنگ می گردد. و این دو وجه به طوری که ملاحظه می کنیـد چنگی به دل نمیزنـد. پس حاصـل آیات مورد بحث به طوری که ملاحظه کردید این شـد که شب قـدر بعینه یکی از شب هـای مـاه مبـارک رمضان از هر سال است، و در هر سال در آن شب همه امور احکام می شود، البته منظورمـان «احکـام» از جهت انـدازهگیری است، خواهیـد گفت پس هیـچ امری از آن صورت که در شب قـدر تقدیر شده باشد در جای خودش با هیچ عاملی دگرگون نمی شود؟ در پاسخ می گوییم:

نه، هیچ منافاتی ندارد که در شب

قدر مقدر بشود ولی در ظرف تحققش طوری دیگر محقق شود، چون کیفیت موجود شدن مقدر، امری است، و دگرگونی در تقدیر، امری دیگر است، همچنان که هیچ منافاتی ندارد که حوادث در لوح محفوظ معین شده باشد، ولی مشیت الهی آن را تغییر دهد، همچنان که در قرآن کریم آمده:

«یمحواْ الله ما یشاء و یثبت و عنده ام الکتاب» (۱۳).

علاوه بر این، استحکام امور به حسب تحققش مراتبی دارد، بعضی از امور شرایط تحققش موجود است، و بعضیها ناقص است، و احتمال دارد که در شب قدر بعضی از مراتب احکام تقدیر بشود، و بعضی دیگرش به وقت دیگر موکول گردد، اما آنچه از روایات بر می آید و به زودی روایاتش از نظر خواننده خواهد گذشت با این وجه سازگار نیست.

و ما ادریک ما لیله القدر

این جمله کنایه است از جلالت قدر آن شب و عظمت منزلتش، چون با اینکه ممکن بود در نوبت دوم ضمیر لیله القدر را بیاورد، خود آن را تکرار کرد. واضحتر بگویم، با اینکه می توانست بفرماید:

«و ما ادریک ما هی، هی خیر من الف شهر»

برای بار دوم و بار سوم خود کلمه را آورد و فرمود:

«و ما ادریک ما لیله القدر لیله القدر خیر من الف شهر.»

لیله القدر خیر من الف شهر

این جمله به طور اجمال آنچه را که در جمله «و ما ادریک ما لیله القدر» بدان اشاره شده بود، یعنی عظمت آن شب را بیان می کند، و می فرماید:

بدین جهت گفتیم آن شب مقامی ارجمند دارد که از هزار شب بهتر است. و منظور از بهتر بودنش از هزار شب به طوری که مفسرین تفسیر کرده اند بهتر بودنش از حیث فضیلت عبادت است، و مناسب با غرض قرآن هم همین معنا است، چون همه عنایت قرآن در این است که مردم را به سوی خدا نزدیک، و به وسیله عبادت زنده کند، و زنده داری آن شب با عبادت بهتر است از عبادت هزار شب. و ممکن است همین معنا را از آیه سوره دخان نیز استفاده کرد، چون در آنجا شب قدر را پر برکت خوانده، و فرموده:

«انا انزلناه فی لیله مبارکه» (۱۴).

البته در این میان معنای دیگری نیز هست، که ان شاء الله در بحث روایتی آینده خواهد آمد.

تنزل الملائکه و الروح فیها باذن ربهم من کل امر

کلمه «تنزل» در اصل «تتنزل» بوده، و ظاهرا مراد از روح آن روحی است که از عالم امر است و خدای تعالی در باره اش فرموده:

«قل الروح من امر ربی» (۱۵)، و اذن در هر چیز به معنای رخصت دادن در آن است، و یا به عبارت دیگر اعلام این معنا است که مانعی از این کار نیست. و کلمه «من» در جمله «من کل امر» به گفته بعضی (۱۶) از مفسرین به معنای باء است.

بعضی (۱۷) دیگر گفته اند:

به معنای خودش است، یعنی ابتدای غایت، ولی سببیت را هم می رساند، و آیه را چنین معنا میدهد:

«ملائکه و روح در آن شب به اذن پروردگارشان و به

سبب هر امری الهی نازل می شوند.»

بعضی (۱۸) دیگر گفته اند:

باء برای تعلیل به غایت است، و معنایش این است «ملائکه و روح در آن شب به اذن پروردگارشان نازل می شوند، برای خاطر اینکه هر امری را تدبیر کنند.» لیکن حق مطلب این است که:

مراد از امر، اگر آن امر الهی باشد که آیه ی «انما امره اذا اراد شیئا ان یقول له کن فیکون» (۱۹) تفسیرش کرده، حرف «من» برای ابتدا خواهد بود، و در عین حال سببیت را هم می رساند، و به آیه چنین معنا میدهد:

«ملائکه و روح در شب قدر به اذن پروردگارشان نازل می شوند، در حالی که نزولشان را ابتدا می کنند و هر امر الهی را صادر مینمایند.» و اگر منظور از امر مذکور هر امر کونی و حادثه ای باشد که باید واقع گردد، در این صورت حرف «من» به معنای لام تعلیل خواهد بود، و آیه را چنین معنا میدهد:

ملائکه و روح در آن شب به اذن پروردگارشان نازل می شوند برای خاطر تدبیر امری از امور عالم.

سلام هی حتی مطلع الفجر

در مفردات گفته: کلمه «سلام» و «سلامت» به معنای عاری بودن از آفات ظاهری و باطنی است (۲۰).

پس جمله «سلام هی» اشاره است به اینکه عنایت الهی تعلق گرفته است به اینکه رحمتش شامل همه آن بندگانی بشود که به سوی او روی می آورند، و نیز به اینکه در خصوص شب قدر باب نقمتش و عذابش بسته باشد، به این معنا که عذابی جدید نفرستد. و لازمه این معنا آن است که طبعا در آن شب کید شیطانها هم مؤثر واقع نشود، همچنان که در بعضی از روایات هم به این معنا اشاره رفته است. ولی

بعضی (۲۱) از مفسرین گفته اند:

مراد از کلمه «سلام» این است که:

در آن شب ملائکه از هر مؤمن مشغول به عبادت بگذرند سلام میدهند. بر گشت این معنا هم به همان معنای اول است و این دو آیه یعنی آیه ی «تنزل الملائکه و الروح» تا آخر سوره در معنای تفسیری استبرای آیه قبلی که می فرمود «لیله القدر خیر من الف شهر.»

بحث روایتی

در تفسیر برهان از شیخ طوسی از ابوذر روایت آورده که گفت:

به رسول خدا صلی الله علیه و آله عرضه داشتم یا رسول الله آیا شب قدر شبی است که در عهد انبیاء بوده و امر بر آنان نازل میشده و چون از دنیا میرفتند نزول امر در آن شب تعطیل میشده است؟

فرمود:

نه بلکه شب قدر تا قیامت هست (۲۲).

مؤلف: در این معنا روایات زیادی از طرق اهل سنت نیز آمده (۲۳).

و در مجمع البیان است که از حماد بن عثمان از حسان ابن ابی علی نقل شده که گفت:

از امام صادق علیه السلام از شب قدر پرسیدم.

فرمود:

در نوزدهم رمضان و بیست و یکم و بیست و سوم جستجویش کن (۲۴).

مؤلف: در معنای این روایات روایاتی دیگر نیز هست، و در بعضی از اخبار تردید بین دو شب شده، یکی بیست و یکم و دیگری بیست و سوم، مانند روایتی که عیاشی از عبد الواحد از امام باقر (ع) روایت کرده (۲۵).

و از روایاتی دیگر استفاده می شود که شب قدر خصوص بیست و سوم است، و اگر معینش نکرده اند به منظور تعظیم امر آن بوده، تا بندگان خدا با گناهان خود به امر آن اهانت نکنند (۲۶).

و نیز در تفسیر عیاشی در روایت عبد الله بن بکیر

از زراره از یکی از دو امام باقر و صادق علیه السلام آمده که فرمود:

شب بیست و سوم همان شب جهنی است، و حدیث جهنی این است که گفت:

به رسول خدا صلی الله علیه و آله عرضه داشتم:

منزل من از مدینه دور است، دستورم بده در شب معینی داخل مدینه شوم فرمود:

شب بیست و سوم داخل شو (۲۷).

مؤلف: حدیث جهنی که نامش عبد الله بن انیس انصاری بود، از طرق اهل سنت نیز روایت شده، و سیوطی آن را در الدر المنثور از مالک و بیهقی نقل کرده (۲۸).

و در کافی به سند خود از زراره روایت کرده که گفت:

امام صادق علیه السلام فرمود:

تقدیر در نوزدهم و ابرام در شب بیست و یکم و امضا در شب بیست و سوم است (۲۹).

مؤلف: در این معنا هم روایات دیگری هست (۳۰).

پس معلوم شد آنچه همه روایات مختلفی که از ائمه اهل بیت (ع) وارد شده در آن اتفاق دارند این است که:

شب قدر تا روز قیامت باقی است، و همهساله تکرار می شود، و نیز لیله القدر شبی از شب های رمضان، و نیز یکی از سه شب نوزده و بیست و یک و بیست و سه است. و اما از طرق اهل سنت روایات به طور عجیبی اختلاف دارند که به هیچ وجه نمی شود بین آنها را جمع کرد، ولی معروف بین اهل سنت این است که شب بیست و هفتم است، و در آن شب بوده که قرآن نازل شده. از خوانندگان محترم هر که بخواهد آن روایات را ببیند باید به تفسیر الدر المنثور و سایر جوامع حدیث مراجعه کند. و در الدر المنثور است که خطیب

از ابن مسیب روایت کرده که گفت:

رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود:

در خواب به من نشان دادند که بنی امیه بر منبرم بالا میروند، و این معنا بر من سخت گران آمد و خدای تعالی در این مناسبت سوره «انا انزلناه فی لیله القدر» را نازل کرد (۳۱).

مؤلف: نظیر این روایت را خطیب هم در تاریخ خود از ابن عباس آورده. و ترمذی و ابن جریر، طبرانی، ابن مردویه و بیهقی هم روایتی در معنای آن از حسن بن علی نقل کرده اند (۳۲).

و در این میان روایات بسیاری در این معنا از طرق شیعه از ائمه اهل بیت (ع) نقل شده، و در آنها آمده که خدای تعالی لیله القدر را که بهتر از هزار ماه سلطنت بنی امیه است به عنوان تسلیت به رسول خدا صلی الله علیه و آله عطا فرمود:

(۳۳).

و در کافی به سند خود از ابن ابی عمیر از عدهای راویان از امام صادق علیه السلام روایت آورده که گفت:

بعضی از اصحاب ما امامیه که به نظرم می آید سعید بن سمان بود از آن جناب پرسید:

چگونه شب قدر از هزار ماه بهتر است؟

(با اینکه در آن هزار ماه در هر دوازده ماهش یک شب قدر است).

فرمود:

عبادت در شب قدر بهتر است از عبادت در هزار ماهی که در آن شب قدر نباشد (۳۴).

و در همان کتاب به سند خود از فضیل، زراره و محمد بن مسلم از حمران روایت کرده که از امام باقر (ع) از معنای آیه ی «انا انزلناه فی لیله مبارکه» سؤال کرد.

فرمود:

بله شب قدر که همهساله در ماه رمضان در دهه آخرش تجدید می شود شبی است که

قرآن جز در آن شب نازل نشده، و آن شبی است که خدای تعالی در باره اش فرموده:

«فیها یفرق کل امر حکیم.»

آنگاه فرمود:

در آن شب هر حادثه ای که بایـد در طول آن سال واقع گردد تقدیر می شود، چه خیر و چه شـر، چه طاعت و چه معصـیت، و چه فرزنـدی که قرار است متولـد شود، و یا اجلی که بنا است فرا رسـد، و یا رزقی که قرار است (تنگ و یا وسـیع) برسـد، پس آنچه در این شب مقدر شود، و قضایش رانده شود قضایی است حتمی، ولی در عین حال مشـیت خدای تعالی در آنها محفوظ است (و خدا با حتمی کردن مقدرات، العیاذ بالله به دست خود دستبند نمیزند).

حمران می گوید:

پرسیدم منظور خدای تعالی از اینکه فرمود «شب قدر بهتر است از هزار شب» چیست؟

فرمود:

عمل صالـح از نماز و زکات و انواع خیرات در آن شب بهتر است از همان اعمال در هزار ماهی که در آن شب قـدر نباشـد، و اگر خـدای تعالی جزای اعمال خیر مؤمنین را مضاعف نمی کرد، مؤمنین بجایی نمی رسـیدند، ولی خدا پاداش حسـنات ایشان را مضاعف می کند (۳۵).

مؤلف: منظور امام از اینکه فرمود:

«ولی در عین حـال مشـیت خـدای تعـالی در آنهـا محفوظ است» ، این است که قـدرت خـدای تعالی همیشه مطلق است، او هر زمان هر کاری را بخواهـد می کنـد، هر چنـد قبلا خلاف آن را حتمی کرده باشـد، و خلاصه حتمی کردن یک مقـدر قـدرت مطلقه او را مقیـد نمی کند، او می تواند قضای حتمی خود را هم نقض نماید هر چند که هیچ وقت چنین کاری را نمی کند. و در مجمع است که از ابن عباس از

رسول خدا صلی الله علیه و آله روایت شده که فرمود:

وقتی شب قدر می شود ملائکه ای که ساکن در سدره المنتهی هستند و جبرئیل یکی از ایشان است نازل می شوند، در حالی که جبرئیل به اتفاق سایر سکان نامبرده پرچمهایی را به همراه دارند، یک پرچم بالای قبر من، و یکی بر بالای بیت المقدس، و پرچمی در مسجد الحرام و پرچمی بر طور سینا نصب می کنند، و هیچ مؤمن و مؤمنه ای در این نقاط نمی ماند مگر آنکه جبرئیل به او سلام می کند، مگر کسی که دائم الخمر و یا معتاد به خوردن گوشت خوک و یا زعفران مالیدن به بدن خود باشد (۳۶).

و در تفسیر برهان از سعد بن عبد الله روایت کرده که به سند خود از ابی بصیر روایت کرده که گفت:

با امام صادق علیه السلام بودم که سخن از پارهای خصائص امام در هنگام ولادت به میان آمد.

فرمود:

وقتی شب قدر می شود امام مستوجب روح بیشتری می گردد. عرضه داشتم فدایتشوم مگر روح همان جبرئیل نیست؟

فرمود:

روح از جبرئیل بزرگتر است، و جبرئیل از سنخ ملائکه است، و روح از آن سنخ نیست، مگر نمی بینی خدای تعالی فرموده:

«تنزل الملئکه و الروح»

پس معلوم می شود روح غیر از ملائکه است (۳۷).

مؤلف: روایات در معنا و خصائص و فضائل شب قدر بسیار زیاد است، (که ما در اینجا مختصری از آن را آوردیم)، و در بعضی از آن روایات علامت هایی برای شب قدر ذکر شده، از قبیل این که:

صبح شب قدر آفتاب بدون شعاع طلوع می کند، هوا در صبح آن شب معتدل است، و لیکن چون این علامتها نه دائمی است و نه اغلب چنین است، لذا از ذکر

آن روایات خودداری نمودیم.

پی نوشتها

۱ - سوگند به کتاب مبین، ما آن را در شبی مبارک نازل کردیم.

سوره دخان، آیه ۳. ۲ - ما قرآنی بر تو نازل کردیم که به صورت آیات جدا از هم می باشد، تا آن را تدریجا و با آرامش بر مردم بخوانی. و به طور قطع این قرآن را ما نازل کردیم.

سوره اسراء، آیه ۶۰۱.

۳ - آنانکه کافر شدند گفتند:

چرا قرآن یکباره بر او نازل نشد، بله یکباره نازل نکردیم، تا قلب تو را ثبات و آرامش بخشیم، و بدین منظور آیه آیه اش کردیم.

سوره فرقان، آیه ۲۳.

۴ - مجمع البیان، ج ۰۱، ص ۸۱۵.

۵ - سوره بقره، آیه ۵۸۱.

۶ - در آن شب هر حادثه ای که باید واقع شود خصوصیاتش مشخص و محدود می گردد، این امری است خلف ناپذیر، امری است از ناحیه ما که این ماییم فرستنده رحمتی از ناحیه پروردگارت.

سوره دخان، آیه ۶.

۷ - تفسیر قرطبی، ج ۰۲، ص ۵۳۱.

۸ - مجمع البیان، ج ۰۱، ص ۸۱۵.

۹ - تفسیر قرطبی، ج ۰۲، ص ۵۳۱.

۱۰ - روح المعانی، ج ۰۳، ص ۰۹۱.

۱۱ و ۱۲ - مجمع البیان، ج ۰۱، ص ۸۱۵.

۱۳ - خدا هر چه را که از مقدرات بخواهد محو، و هر چه را بخواهد اثبات می کند، و کتاب تغییر ناپذیر نزد او است.

سوره رعد، آیه ۹۳.

۱۴ – ما آن را در شب مبارکی نازل کردیم.

سوره دخان، آیه ۳.

۱۵ – بگو روح از امر پروردگار من است.

سوره اسراء، آیه ۵۸. ۶۱ و

۱۷ و ۱۸ – روح المعانی، ج ۰۳، ص ۶۹۱.

۱۹ – فرمان نافذ خدا (در عالم) چنین است که وقتی اراده خلقت چیزی را بکند به محض

اینکه بگوید باش، موجود می شود.

سوره یس، آیه ۲۸.

۲۰ - مفردات راغب، ماده «سلم.»

۲۱ - روح المعانی، ج ۰۳، ص ۷۹۱.

۲۲ - تفسیر البرهان، ج ۴، ص ۸۸۴، ح ۶۲.

۲۳ - الدر المنثور، ج ۶، ص ۱۷۳.

۲۴ و ۲۵ و ۲۶ و ۲۷

مجمع البیان، ج ۰۱، ص ۹۱۵.

۲۸ - الدر المنثور، ج ۶، ص ۳۷۳.

۲۹ - فروع کافی، ج ۴، ص ۹۵۱، ح ۹.

۳۰ - نور الثقلین، ج ۵، ص ۷۲۶.

۳۱ - الدر المنثور، ج ۶، ص ۱۷۳.

۳۲ - الدر المنثور، ج ۶، ص ۱۷۳.

۳۳ - نور الثقلین، ج ۵، ص ۱۲۶ - ۳۲۶.

۳۴ - فروع کافی، ج ۴، ص ۷۵۱، ح ۴.

۳۵ - فروع کافی، ج ۴، ص ۷۵۱، ح ۶.

۳۶ - مجمع البیان، ج ۰۱، ص ۰۲۵.

۳۷ - تفسیر برهان، ج ۴، ص ۱۸۴، ح ۱.

تفسیر المیزان جلد ۰۲ صفحه ۹۵۵ علامه سید محمد حسین طباطبائی

۱۳ - آخرین برگ از زندگی حضرت علی علیه السلام

آخرین برگ

آخرین برگ از زنـدگی حضـرت علی (ع) شـهادت در محراب عبـادت جنـگ نهروان پایـان یافت و علی ع) به کوفه مراجعت فرمـود، ولی عـدّه ای از خـوارج کـه در نهروان تـوبه کرده بودنـد دوبـاره زمزمه ی مخـالفت سـر دادنـد و بنـای فتنه و آشـوب گذاشـتند. علی (ع) برای آنان پیام فرسـتاد و آنان را به آرامش دعوت کرد و از مخالفت با حکومت برحـذر داشت، ولی چون از هـدایت ایشان نااميـد شـد با قـدرت آن گروه ماجراجو و طغیانگر را تار و مار کرد و در نتیجه برخی از آنان کشـته و زخمی شدند و عده ای هم پا به فرار گذاشـتند. یک از فراریان خوارج، عبدالرحمان بن ملجم از قبیله ی مراد بود که به مکه گریخت. فراریان خوارج مکه را

مرکز عملیات خود قرار دادنـد و سه تن از آنان به نام های عبـدالرحمان بن ملجم مرادی و برک بن عبـدالله تمیمی (۱) و عمرو بن بکر تمیمی (۲) در یکی از شـبها گرد هم آمدنـد و اوضاع آن روز و خونریزیها و جنگ های داخلی را بررسـی کردند و از نهروان و کشـتگان خود یاد کردنـد و سـرانجام به این نتیجه رسـیدند که باعث این خونریزی و برادرکشـی علی (ع) و معاویه و عمروعاص هسـتند و اگر این سه نفر از میان برداشـته شونـد مسـلمانان تکلیف خود را خواهنـد دانست و به میل خود خلیفه ای انتخاب خواهند کرد. پس این سه نفر با هم پیمان بستند و آن را به سوگند موکد کردند که هر یک از آنان متعهد کشتن یکی از سه نفر گردد.

ابن ملجم متعهـد قتل علی (ع) شـد و عمرو بن بکر عهـده دار کشـتن عمروعاص گردیـد و برک بن عبدالله نیز قتل معاویه را به عهده گرفت. (۳) نقشه ی این توطئه به طور محرمانه در مکه کشـیده شـد و برای اینکه هر سه نفر در یک وقت هـدف خود را عملی سازنـد، شب نوزدهم مـاه مبـارک رمضـان را تعیین کردنـد و هر یک برای انجام مأموریت خود به سوی شـهر مورد نظر خود حرکت کرد. عمرو بن بکر برای کشـتن عمروعاص به مصـر رفت و برک بن عبدالله برای قتل معاویه به سوی شام حرکت کرد و ابن ملجم نیز راهی کوفه شد. (۴)

برک بن عبدالله در شام به مسـجد رفت و در شب موعود در صف اول به نماز ایستاد و در حالی که معاویه سر به سجده داشت با شمشیر

به او حمله کرد ولی، در اثر اضطراب روحی و دستپاچگی، شمشیر او به خطا رفت و به جای سر بر ران معاویه فرود آمد و معاویه زخم شدیدی برداشت. او را فوراً به خانه اش منتقل کردند و بستری شد. وقتی ضارب را در پیش او حاضر کردند معاویه از او پرسید:

چگونه بر این کار جرأت کردی؟

گفت:

امیر مرا معاف دارد تا مژده ای به او بدهم.

معاویه گفت:

مژده ی تو چیست؟

برک گفت:

علی را امشب یکی از همدست های من کشته است و اگر باور نداری مرا توقیف کن تا خبر آن به تو برسد، و اگر کشته نشده باشد من تعهد می کنم که بروم و او را بکشم و باز نزد تو آیم.

معاویه او را تا رسیدن خبر قتل علی (ع) نگه داشت و چون خبر مسلم شد او را رها کرد و بنا به نقل دیگر همان وقت او را به قتل رساند. (۵)

طبیبان چون زخم معاویه را معاینه کردند گفتند:

اگر امیر اولادی نخواهد می توان با دوا معالجه کرد و گرنه محل زخم باید با آتش داغ شود.

معاویه از داغ کردن با آتش ترسید و به قطع نسل راضی شد و گفت:

یزید و عبدالله برای من کافی هستند. (۶)

عمروبن بکر نیز در همان شب در مصر به مسجد رفت و در صف اول به نماز ایستاد. از قضا در آن شب عمروعاص راتب شدیدی عارض شده بود که از التهاب و کسالت آن نتوانسته بود به مسجد برود و خارجه بن حنیفه «حذافه» (۷) را برای ادای نماز به مسجد فرستاده بود و عمرو بن بکر او را به جای عمروعاص کشت و چون جریان را دانست گفت:

«اردت

عمراً و اراد الله خارجه» (۸)

یعنی:

من کشتن عمرو را خواستم و خدا کشتن خارجه را. اما عبدالرحمان بن ملجم مرادی در روز بیستم ماه شعبان سال ۰۴ هجری به کوفه آمد. گویند چون علی (ع) از آمدنش با خبر شد فرمود:

آیا رسید؟ همانا جز آن چیزی بر عهده ی من نمانده و اکنون هنگام آن است. ابن ملجم در خانه ی اشعث بن قیس فرود آمد و یک ماه در خانه ی او ماند و هر روز، با تیز کردن شمشیر خود را آماده می کرد. (۹)

در آنجا با دختری به نام قطام، که او نیز از خوارج بود، مواجه شد و عاشق او گردید طبق نقل مسعودی، قطام دختر عموی ابن ملجم بود و پدر و برادرش در واقعه نهروان کشته شده بودند. قطام از زیباترین دختران کوفه بود و چون ابن ملجم او را دید همه چیز را فراموش کرد و رسماً از وی خواستگاری نمود. (۱۰)

قطام گفت:

من با کمال میل تو را به همسری خود می پذیرم مشروط بر اینکه مهریه ی مرا مطابق میل من قرار دهی.

عبدالرحمان گفت:

بگو بدانم مقصودت چیست؟

قطام که عاشق را تسلیم دید، مهر را سنگین کرد و گفت:

سه هزار درهم و یک غلام و یک کنیز و قتل علی بن ابی طالب.

ابن ملجم:

تصور نمی کنم مرا بخواهی و آن وقت قتل علی را به من پیشنهاد کنی قطام تو سعی کن او را غافلگیر کنی. در آن صورت، اگر او را بکشی هر دو انتقام خود را گرفته ایم و روزگار خوشی خواهیم داشت و اگر در این راه کشته شوی جزای اخروی و آنچه خداوند برای تو ذخیره کرده است از نعمت های این جهان

بهتر و پایدارتر است. ابن ملجم:

بدان که من جز برای این کار به کوفه نیامده ام. (۱۱)

شاعر درباره ی مهریه ی قطام گفت است:

فلم ار مهراً ساقه ذو سماحه

کمهر قطام من فصیح و اعجم/

ثلاثه الاف و عبد و قینه

و قتل علی بالحسام المصمم/

فلا مهر اعلی من علی و ان غلا

و لا قتل الا دون قتل ابن ملجم (۱۲)/.

من ندیدم مهری را که صاحب کرمی، اعم از عرب و عجم، آن را عهده دار شود مثل مهر قطام

و آن عبارت بود از:

سه هزار درهم و یک غلام و یک کنیز و قتل علی بن ابی طالب (ع) به تیغ تیز برنده. و هیچ مهری گرانتر از علی (ع) نیست هر چند گرانمایه باشد و هیچ جنایتی بدتر از جنایت ابن ملجم نخواهد بود.

قطام گفت:

من جمعی را از قبیله ی خود با تو همراه می کنم که تو را در این باره یاری دهند و همین کار را هم کرد و مردم دیگری از خارجیان کوفه به نام وردان بن مجالد از همان قبیله ی تیم الرباب را با وی همراه ساخت. ابن ملجم که مصمم به قتل علی (ع) بود با یکی از خوارج به نام شبیب بن بجره که از قبیله ی اشجع بود ملاقات کرد و به او گفت:

آیا طالب شرف دنیا و آخرت هستی؟!

پرسید:

منظورت چیست؟

گفت:

به من در قتل علی بن ابی طالب کمک کن. شبیب گفت:

مـادرت به عزایت بنشـیند، مگر تو از خـدمات و سوابق و فـداکاری هـای علی در زمـان پیـامبر (ص) اطلاـع نـداری؟ ابن ملجم گفت:

وای بر تو، مگر نمی دانی که او قاتل به حکمیت مردم در کلام خدا شد و برادران نمازگزار ما را به قتل رساند؟ بنابراین،

به انتقـام برادران دینی خـود، او را خواهیم کشت. (۱۳) پس شبیب پـذیرفت و ابن ملجم شمشـیری تهیه کرد و آن را بـا زهری مهلـک آب داد و سـپس در موعـد مقرر به مسـجد کوفه آمـد. آن دو در آنجـا با قطام، که در روز جمعه سـیزدهم ماه رمضان معتکف بود، ملاقـات کردنـد و او به آن دو گفت که مجـاشع بن وردان بن علقمه نیز داوطلب شـده است که با آنان همکاری کند. چون هنگام عمل فرار رسید قطام سرهای آنان را با دستمال های حریر بست و هر سه شمشیرهای خود را به دست گرفتند و شب را با کسانی که در مسـجد می ماندنـد به سـر بردنـد و در مقابل یکی از درهای مسـجد که معروف به «باب السـده» بود نشستند. (۱۴)

امام (ع) در شب شهادت

امـام (ع) در مـاه رمضان آن سال پیوسـته از شـهادت خود خبر می داد. حتی در یکی از روزهای میانی ماه، هنگامی که بر فراز منبر بود، دست به محاسن شریفش کشید و فرمود:

«شقیترین مردم این موها را با خون سرم رنگین خواهد کرد.» همچنین فرمود:

ماه رمضان فرا رسـید و آن سـرور ماههاست در این ماه در وضع حکومت دگرگونی پدید می آید. آگاه باشید که شما در این سال در یک صف (بـدون امیر) حج خواهید کرد و نشانه اش این است که من در میان شـما نیسـتم. (۱۵) اصحاب آن حضرت می گفتند:

او با این سخن خبر از مرگ خود می دهد وی آن را درک نمی کنیم. (۱۶) به همین جهت، آن حضرت در روزهای آخر عمر خود، هر شب به منزل یکی از فرزندان خود می رفت. شبی را نزد فرزندش حسن (ع) و شبی

در نزد فرزندش حسین (ع) و شبی در نزد دامادش عبدالله بن جعفر شوهر حضرت زینب (ع) افطار می کرد و بیش از سه لقمه غذا تناول نمی فرمود. یکی از فرزندانش سبب کم خوردن وی را پرسید.

امام (ع) فرمود:

«امر خدا می آید و من می خواهم شکمم تهی باشد. یک شب یا دو شب بیشتر نمانده است» پس در همان شب ضربت خورد. (۱۷) در شب شهادت افطار را میهمان دخترش ام کلثوم بود. در هنگامی افطار سه لقمه غذا خورد و سپس به عبادت پرداخت و از اول شب تا صبح در اضطراب و تشویش بود. گاهی به آسمان نگاه می کرد و حرکات ستارگان را در نظر می گرفت و هر چه طلوع فجر نزدیکتر می شد تشویش و ناراحتی آن حضرت بیشتر می شد و می فرمود:

«به خدا قسم، نه من دروغ می گویم و نه آن کسی که به من خبر داده دروغ گفته است؛ این است شبی که مرا وعده ی شهادت داده اند.» (۱۸) این وعده را پیامبر اکرم (ص) به وی داده بود. علی (ع) خود نقل می کند که پیامبر (ص) در پایان خطبه ای که در فضیلت و احترام ماه رمضان بیان فرمود:

گریه کرد عرض کردم:

چراگریه می کنی؟

فرمود:

برای سرنوشتی که در این ماه برای تو پیش می آید:

«کانی بک و انت تصلی لربک و قد انبعث اشقی الاولین و الاخرین شقیق عاقر ناقه ثمود فضربک ضربه علی فرقک فخضب منها لحیتک» (۱۹) یعنی:

گویا می بینم که تو مشغول نماز هستی و شقیترین مردم جهان، همتای کشنده ی ناقه ی ثمود، قیام می کند و ضربتی بر فرق تو فرود می آورد و محاسنت را با خون رنگین می سازد. بالاخره آن شب هولناک به پایان رسید و

علی (ع) در تاریکی سحر ادای نماز صبح به سوی مسجد حرکت کرد. مرغابیانی که در خانه بودند در پی او رفتند و به جامه اش آویختند.

بعضی خواستند آنها را از او دور سازند.

فرمود:

«دعوهن فانهن صوائح تنبعها نوائح»

یعنی:

آنها را به حال خود بگذارید که فریاد کنندگانی هستند که نوحه گرانی در پی دارند. (۲۰)

امام حسن (ع) گفت:

این چه فال بدی است که می زنی؟

فرمود:

ای پسر، فال بد نمی زنم، لیکن دل من گواهی می دهد که کشته خواهم شد. (۲۱) ام کلثوم از گفتار امام (ع) پریشان شد و عرض کرد:

دستور بفرمایید که جعده به مسجد برود و با مردم نماز بگزارد.

حضرت فرمود:

از قضای الهی نمی توان گریخت. آن گاه کمربند خود را محکم بست و در حالی که این دو بیت را زمزمه می کرد عازم مسجد شد.

اشدد حیازیمک للموت فان الموت لاقیکا و لا تجزع من الموت اذا حل بوادیکا (۲۲)]

کمر خود را برای مرگ محکم ببند، زیرا مرگ تو را ملاقات خواهد کرد. و از مرگ، آن گاه که به سوی تو درآید، جزع و فریاد مکن امام (ع) وارد مسجد شد و به نماز ایستاد و تکبیر افتتاح گفت و پس از قرائت به سجده رفت. در این هنگام ابن ملجم در حالی که فریاد می زد:

«لله الحکم لا لک یا علی» با شمشیر زهر آلود ضربتی بر سر مبارک علی (ع) وارد آورد. از قضا این ضربت بر محلی اصابت کرد که سابقاً شمشیر عمرو بن عبدود بر آن وارد شده بود (۲۳) و فرق مبارک آن حضرت را تا پیشانی شکافت. مرحوم شیخ طوسی در «امالی» حدیث دیگری از امام علی بن موسی الرضا (ع) از پدران

گرامیش از امام سجاد (ع) نقل می کند:

ابـن ملجـم در حـالی کـه علی (ع) در سـجده بـود، ضـربتی بر فرق مبـارک آن حضـرت وارد سـاخت (۲۴مفسـر معروف شیعه ابوالفتوح رازی در تفسیر خود نقل می کند:

علی (ع) در نخستین رکعت از نمازی که ابن ملجم او را ضربت زد، یازده آیه از سوره ی انبیاء را تلاوت کرد. (۲۵)

دانشمند معروف اهل تسنن سبط ابن جوزی می نویسد:

هنگـامی کـه امـام در محراب قرار گرفـت چنـد نفر بـه او حمله کردنـد و ابن ملجم ضـربتی بر آن حضـرت فرود آورد (۲۶) و بلافاصـله با همراهانش گریختند. خون از سر علی (ع) در محراب جاری شد و محاسن شریفش را رنگین کرد. در این حال آن حضرت فرمود:

«فزت و رب الکعبه»:

به خدا کعبه سوگند که رستگار شدم.

سپس این آیه را تلاوت فرمود:

«منه خلقناکم و فیها نعیدکم و منا نخرجکم تاره اخری» (۲۷).

علی (ع) وقتی ضربت خورد فریاد زد:

او را بگیریـد. مردم از پی ابن ملجم شـتافتند و کسـی به او نزدیک نمی شد مگر آنکه او را با شمشـیر خود می زد. پس قثم بن عباس پیش تاخت و او را بغل گرفت و به زمین کوبید. چون او را به نزد علی (ع) آوردند، به او گفت:

پسر ملجم؟

گفت:

آری وقتی حضرت ضارب را شناخت به فرزندش حسن فرمود:

مواظب دشـمنت باش، شـکمش را سـیر و بنـدش را محکم کن. پس اگر مُردم او را به من ملحق کن تا در نزد پروردگارم با او احتجاج کنم و اگر زده مانـدم یا او را می بخشم یا قصاص می کنم. (۲۸) حسنین (ع) به اتفاق بنی هاشم، علی (ع) را در گلیم گذاشتند و به خانه بردند بار

دیگر ابن ملجم را به نزد آن حضرت آوردند.

امیرالمؤمنین (ع) به او نگریست و فرمود:

اگر من مردم او را بکشید، چنان که مرا کشته، و اگر سالم ماندم خواهم دید که رأی من درباره ی او چیست. فرزند مرادی گفت:

من این شمشیر را به هزار درهم خریده ام و به هزار درهم دیگر زهر داده ام. پس اگر مرا خیانت کند حق تعالی او را هلاك گرداند (۲۹) در این موقع ام کلثوم به او گفت:

ای دشمن خدا، امیرالمؤمنین را کشتی؟ آن ملعون گفت:

امیرالمؤمنین را نکشته ام، بلکه پدر تو را کشته ام.

ام کلثوم گفت:

امیدوارم که آن حضرت از این جراحت شفا یابد. ابن ملجم باز با وقاحت گفت:

می بینم که برایش گریان خواهی بود. والله که من او را ضربتی زده ام که اگر آن را در میان اهل زمین قسمت کنند همه را هلاك کند. (۳۰)

قدری شیر برای آن حضرت آوردند. کمی از آن شیر را نوشید و فرمود:

به زندانی خود نیز از این شیر بدهید و او را اذیت نکنید. هنگامی که امام (ع) ضربت خورد پزشکان کوفه به بالین وی گرد آمدند. در بین آنان از همه ماهرتر اثیر بن عمرو بود که جراحات را معالجه می کرد. وقتی او زخم را دید دستور دادشش گوسفندی را که هنوز گرم است برای او بیاورند.

سپس رگی از آن بیرون آورد و در محل ضربت قرار داد و آن گاه که آن را بیرون آورد گفت:

یا علی وصیت های خود را بکن، زیرا این ضربت به مغز رسیده و معالجه موثر نیست. در این هنگام امام (ع) کاغذ و دواتی خواست و وصیت خود را خطاب به دو فرزندش حسن و حسین (ع) نوشت.

این وصیت، گرچه خطاب به حسنین (ع) است ولی در حقیقت برای تمام بشر تا پایان عالم است. این وصیت را عده ای از محدثان و مورخانی که قبل از مرحوم سید رضی و بعد ازاو می زیسته اند با ذکر سند نقل کرده اند (۳۱) البته اصل وصیت بیشتر از آن است که مرحوم سید رضی در نهج البلاغه آورده است. اینک قسمتی از آن را می آوریم:

اوصیکما بتقوی الله و ان لاـ تبغیا الدنیا و ان بغتکما و لا تاسفا علی شیء منها زوی عنکما و قولا بالحق و اعملا للاجر و کونا للظالم خصماً و للمطلوم عوناً.

شما را به تقوا و ترس از خدا سفارش می کنم و اینکه در پی دنیا نباشید، گرچه دنیا به سراغ شما آید و بر آنچه از دنیا از دست می دهید تأسف مخورید سخن حق را بگویید و برای اجر و پاداش (الهی) کار کنیم و دشمن ظالم و یاور مظلوم باشید. اوصیکما و جمیع ولدی و اهلی و من بلغه کتاب بتقوی الله و نظم امرکم و صلاح ذات بینکم، فانی سمعت جدکم (ص) یقول:

«صلاح ذات البین الفضل من عامه الصلاه و الصیام.»

من، شما و تمام فرزندان و خاندانم و کسانی را که این وصیتنامه ام به آنان می رسد به تقوی و ترس از خداوند و نظم امور خود و اصلاح ذات البین سفارش می کنم، زیرا که من از جدشما (ص) شنیدم که می فرمود:

اصلاح میان مردم از یک سال نماز و روزه برتر است.

الله الله فی الایتام فلا تغبوا افواههم و لا یضیعوا بحضرتکم.

و الله الله فی جیرانکم فانهم وصیه نبیکم. ما زال یوصی بهم حتی ظننا انه سیورتهم.

خدا را خدا را

در

مورد یتیمان؛ نکند که گاهی سیر و گاهی گرسنه بمانند؛ نکند که در حضور شما، در اثر عدم رسیدگی از بین بروند. خدا را خدا را که در مورد همسایگان خود خوشرفتاری کنید، چرا که آنان مورد توصیه و سفارش پیامبر شما هستند. وی همواره نسبت به همسایگان سفارش می فرمود:

تا آنجا که ما گمان بردیم به زودی سهمیه ات از ارث برایشان قرار خواهد داد. والله الله فی القرآن لا۔ یسبقکم بالعمل به غیرکم.

والله الله فی الصلاه فانها عمود دینکم.

والله الله فی بیت ربکم لا تخلوه ما بقیتم فانه ان ترک لم تناظروا.

خدای را خدا را در توجه به قرآن نکند که دیگران در عمل به آن از شما پیشی گیرند.

خدا را خدا را در مورد نماز، که ستون دین شماست.

خدا را خدا را در مورد خانه ی پروردگارتان؛ تا آن هنگام که زنده هستید آن را خالی نگذارید، که اگر خالی گذارده شود مهلت داده نمی شوید و بلای الهی شما را فرا می گیرد.

و الله الله فی الجهاد باموالکم و انفسکم و السنتکم فی سبیل الله. و علیکم بالتواصل و التباذل و ایاکم و التدابر و التقاطع. لا تترکوا الامر بالمعروف فی النهی عن المنکر فیولی علیکم شرارکم ثم تدعون فلا یستجاب لکم.

خدا را خدا را در مورد جهاد با اموال و جانها و زبان های خویش در اره خدا. و بر شما لازم است که پیوندهای دوستی و محبت را محکم کنید و بذل و بخشش را فراموش نکنید و از پشت کردن به هم و قطع رابطه بر حذر باشید. امر به معروف و نهی از منکر را ترک مکنید که اشرار بر شما مسلط

می شوند و سپس هر چه دعا کنید مستجاب نمی گردد.

سپس فرمود:

ای نوادگان عبدالمطلب، نکند که شما بعد از شهادت من دست خود را از آستین بیرون آورید و در خون مسلمانان فرو برید و بگویید امیر مؤمنان کشته شد و این بهانه ای برای خونریزی شود ... الا لا تقتلن بی الاقاتلی. انظروا اذا انا مت من ضربته هذه فاضربوه ضربه بضربه، و لا تمثلوا بالرجل، فانی سمعت رسول الله (ص) یقول:

«ایاکم و المثله و لو بالکلب العقور.» (۳۲)

آگاه باشید که به قصاص خون من تنها قاتلم را باید بکشید. بنگرید که هرگاه من از این ضربت جهان را بدرود گفتم او را تنها یک ضربت بزنید تا ضربتی در برابر ضربتی باشد. و زنهار که او را مثله نکنید (گوش و بینی و اعضای او را نبرید)، که من از رسول خدا شنیدم که می فرمود:

«از مثله کردن بپرهیزید، گرچه نسبت به سگ گزنده باشد.»

فرزندان امام (ع) خامش نشسته بودند و در حالی که غم و اندوه گلوی آنان را می فشرد به سخنان دلپذیر و جان پرور آن حضرت گوش فرا می دادند. اما در پایان این وصیت از هوش رفت و چون مجدداً چشمان خود را باز کرد فرمود:

ای حسن، با تو سخنی چند دارم. امشب شب آخر عمر من است. چون در گذشتم با دست خود مرا غسل بده و کفن کن و خود شخصاً مباشر اعمال کفن و دفن من باش و بر جنازه ی من نماز بخوان و در تاریکی شب جنازه ی مرا دور از شهر کوفه مخفیانه به خاک بسپار تا کسی از آن با خبر نشود. علی (ع) دو روز زنده بود و

در شب جمعه ی نخستین روز از دهه ی آخر ماه رمضان (شب بیست و یکم سال ۰۴ هجری) در سن ۳۶ سالگی بدرود حیات گفت:

پسر گرامیش امام حسن (ع) او را با دست خود غسل داد و بر او نماز خواند در نماز هفت تکبیر گفت و سپس فرمود:

«اما انها لا تکبر علی احد بعده» یعنی:

بدانید که پس از علی (ع) بر جنازه هیچکس هفت تکبیر گفته نمی شود علی (ع) در کوفه د رجایی بنام «غری» (نجف اشرف فعلی» دفن شد.

دوران خلافتش چهار سال و ده ماه بود (۳۳)

در سوگ علی علیه السلام

پس از شهادت امام (ع) حسن بن علی (ع) به خطبه ایستاد و خدا را ستود و بر او ثنا گفت و بر پیامبر درود فرستاد و سپس گفت:

«الا انه قد مضی فی هذه اللیله رجل لم یدرکه الاولون و لن یری مثله الاخرون من کان یقاتل و جبرئیل عن یمینه و میکائیل عن شماله و الله لقد توفی فی اللیله التی قبض فیها موسی بن عمران و رفع فیها عیسی بن مریم و انزل القرآن الا و انه ما خلف صفراء و لا بیضاء الا سبعمائه درهم فضلت من عطائه اراد ان یبتاع بها خادما لاهله» (۳۴)

امشب مردی درگذشت که پیشینیان به حقیقت او نرسیده اند و آیندگان هرگز مانند او را نخواهند دید. کسی که چون نبرد می کرد جبرئیل در طرف راست و میکائیل در طرف چپ او بودند. به خدا سوگند، در همان شبی وفات یافت که موسی بن عمران درگذشت و عیسی به آسمان برده شد و قرآن نازل گردید. بدانید که او زر و سیمی از خود برجا نگذاشت مگر هفتصد درم که

از مقرری او پس انداز شده بود و می خواست با آن مبلغ برای خانواده اش خادمی بخرد.

سپس قعقاع بن زراره برخاست و گفت:

«رضوان الله علیک یا امیر المؤمنین، فوالله لقد کانت حیاتک مفتاح خیر و لو ان الناس قبلوک لا کلوا من فوقهم و عن تحت ارجلهم و لکنهم غمطوا النعمه و آثروا الدنیا علی الاخره» (۳۵)

رضوان خدا بر تو باد ای امیر مؤمنان به خدا سوگند زندگیت کلید هر خیر بود، و اگر مردم ترا می پذیرفتند از بالای سر و زیر پای خود می خوردند و نعمت خدا آنان را فرا می گرفت؛ لیکن اینان نعمت را ناسپاسی کردند و دنیا را بر آخرت برگزیدند. ابوالاسود دوئلی ابیات زیر را در رثای علی (ع) سروده است:

الا ابلغ معاویه بن حرب

فلا قرت عیون الشامتینا/

افی شهر الصیام فجعتمونا

بخیر الناس طرا اجمعینا؟/

قتلتم خیر من رکب المطایا

و ذللها و من رکب السفینا/

و من لبس النعال من حذاها

و من قرء المثانی و المبینا/

اذا استقبلت وجه ابی حسین

رایت النور فوق الناظرینا/

لقد علمت قریش حیث کانت

بانک خیرهم حسبا و دینا (۳۶)/.

به معاویه بن حرب بگویید که چشم های شماتت کنندگان روشن مباد.

آیا در ماه رمضان ما را به سوگ بهترین تمام مردم نشاندید؟

بهترین کسی را کشتید که بر دامها سوار شد و آنها را رام کرد،

بهترین کسی که نعلین بپا کرد و بهترین کسی که آیات مثانی و کتاب مبین را خواند. اگر به روی پدر حسین بنگری فروغ او را مشاهد می کنی که بر فراز سر بینندگان پرتو انداخته است.

ای علی، قریش هرکجا باشد دانسته است که تو در حسب و دین بهترین آنان هستی. از جمله کسانی که درباره ی علی (ع) مرثیه گفته

است صعصعه بن صوحان است که در بلاغت و حاضر جوابی معروف بوده است. او چنین در سوگ امیرالمؤمنین (ع) سخن گفت:

پدر و مادرم فدای تو باد ای امیر مؤمنان و گوارا باد بر تو (کرامت های الهی).

همانا تو پاکیزه مولد و شکیبا و مجاهد بودی و به آنچه آرزو داشتی رسیدی و با خدا معامله ی پر سودی کردی و به سوی پروردگار خود شتافتی و او تو را با خوشی و نوید پذیرفت و فرشتگان بر تو گرد آمدند و در جوار مصطفی (ص) ساکن شدی و خداوند تو را در جوار او قرار داد و منزلتی مانند منزلت او به تو عطا کرد و از جام خود سیراب فرمود:

از خدای خود (که پیروی از تو را بر ما منت نهاد و توفیق داد که به روش تو عمل کنیم و دست دوستانت بوده و دشمن دشمنانت باشیم) مسئلت می کنیم که ما را با تو محشور سازد، زیرا به مرتبه ای رسیدی که پیش از تو کسی به آن نرسید و مقامی را به دست آوردی که پیش از تو کسی به دست نیاورد. تو در راه خدا پیشاپیش پیامبر به بهترین صورت جهاد کردی و دین خدا را استوار کردی و سنت را محکم ساختی و فتنه را خاموش کردی و اسلام به تو پایدار شد و دین به تو انتظام پذیرفت و مناقبی در تو گرد آمد که در غیر تو جمع نشده است. پیش از هر کسی دعوت پیامبر (ص) را اجابت کردی و پیروی او را بر هر چیز دیگر مقدم داشتی و به یاری او پیشقدم شدی و با جان خود

در راه خدا فداکاری کردی و شمشیر خود را برای یاری او از نیام برکشیدی.

هر ستمکار سرسختی به وسیله ی تو شکست خورد و هر کافری به دست تو خوار ش. کفر و شرک و ستم با دست تو برکنده شدند و گمراهان و سرکشان را هلاک کردی. پس گوارا باد بر تو ای امیرالمؤمنین آنچه را که خداوند از این مناقب و فضائل بر تو ارزانی داشت. نزدیکترین مردم به پیامبر بودی و قبل از همه ایمان آوردی و در علم و فهم از همه برتر و در یقین کاملتر و از همه شجاعتر و دلیرتر و سوابق تو در اسلام از همه بیشتر است. پس خداوند ما را از اجر تو محروم نسازد، زیرا تو کلید خیرات بودی و در بدیها را به روی ما بستی. اما با شهادت تو درهای بدی به روی ما باز شد و درهای خیر بسته گردید. اگر مردم سخنان تو را می شنیدند خیرات از بالاـ سر و از پایین پای آنان روان می شد، ولی افسوس که دنیا را بر آخرت ترجیح دادند. خوارج و دیگر دشمنان اسلام از این جنایت هولناک ابن ملجم خوشحال بودند و از اقدام وی تمجید می کردند. یکی از خوارج به نام عمران بن حطان وقاشی درباره ی ابن قثم گفته است:

یا ضربه من تقی ما اراد بهاالا لیبلغ من ذی العرش رضوانا انی لا ذکره یوما فاحسبه اوفی البریه عندالله میزاناً

چه ضربتی از پرهیزگاری که جز رسیدن به رضوان الهی از آن قصدی نداشت. من وقتی او را به یاد می آورم تصور می کنم که نزد خداوند کفه ی ترازویش از همه سنگینتر است. و قاضی

ابو طیب طاهر بن عبدالله شافعی در پاسخ او چنین سروده است:

یـا ضـربه من شـقی مـا اراد بهاالاـ لیهـدم للاـ سـلام ارکاناً انی لا ذکره یوما فالعنه دنیا و العن عمراناً و حطاناً علیه ثم علیه الـدهر متصلاً لعائن الله اسراراً و اعلاناً فانتما من کلاب النار جابه نص الشریعه برهاناً و تبیاناً (۳۷)

چه ضـربتی از تبهکاری که جز ویران کردن پایه های دین از آن قصـدی نـداشت. من روزی که او را به یاد می آورم یک دنیا به عمران و حطان لعن می کنم. بر او باد پیوسـته لعنت های خداوندی در آشـکار و نهان، و شما از سگ های دوزخ هستید که نص شـریعت بر آن شاهد و گواه است. بدین طریق شـعله هی پر فروغ حیات انسان والایی که در کعبه زاده شد و در مسجد به شهادت رسـید خاموش شـد. انسانی که، پس از رسول اکرم (ص)، جهان برای او همتایی ندیـده و نخواهـد دید. نه در جهاد و ایثـار برای او نظیری بود، نه در علم و آگـاهی از اسـرار هستی، نه در دیگر فضائـل، تـا آنجا که وجود شـریفش مجموعه ای از اضداد بود که هرگز در شخصی گرد نمی آیند:

جمعت فی صـفاتک الاضداد فلهذا عزت لک الانداد زاهد حاکم حلیم شـجاع قاتک ناسک فقیر جواد در تو صفات گوناگون گرد آمده اند و از این رو برای تو همتایی نمی توان یافت. تو همتایی نمی توان یافت. تو انشانس وارسته و سیاستمدار و بردبار و شـجاع و عابـد و جریء و تهیدست و سـخاوتمند و ایثارگر هستی. نگارنده در همین جا دامن سـخن را، با کمال شـرمندگی، کوتاه می کند و می داند که نتوانسته است حتی نیمرخی ناقص

از چهره ی ملکوتی و ممتاز امیرالمؤمنین امام علی (ع) را ترسیم کند. اما خوشحال است که به وظیفه خود عمل کرده و با در درست داشتن یک بسته نخ بی ارزش در عداد خریداران یوسف در آمده است، شاید که روزی مشمول شفاعت او گردد.

جعفر سبحانی

قم،

مؤسسه امام صادق (ع)

۰۱ خرداد ۷۶۳۱ ه. ش، برابر با ۵۱ شوّال ۸۰۴۱ ه ق

پی نوشتها

۱ و ۲ - دینوری در الاخبار الطوال (ص ۳۱۲ نام برک بن عبدالله را نزال بن عامر و نام عمرو بن بکر را عبدالله بن مالک صیداوری نوشته است و مسعودی در مروج الذهب (ج ۲ ص ۳۲۴ برک به عبدالله را حجاج بن عبدالله صریمی ملقب به برک و عمرو بن بکر را زادویه نوشته است.

۳ - مقاتل الطالبیین، ص ۹۲ الامامه و السیاسه، ج ۱ ص ۷۳۱

۴ - تاریخ طبری، ج ۶ ص ۳۸

کامل ابن اثیر، ج ۳ ص ۵۹۱

روضه الواعظین، ج ۱ ص ۱۶۱.

۵ - شرح نهج البلاغه ی ابن ابی الحدید، ج ۶ ص ۴۱۱.

۶ - مقاتل الطالبیین، ص ۰۳

شرح نهج البلاغه ی ابن ابی الحدید، ج ۶ ص ۳۱۱.

۷ - تاریخ یعقوبی، ج ۲ ص ۲۱۲.

۸ - همان، ج ۲ ص ۲۱۳.

۹ - همان، ج ۲ ص ۲۱۳.

۱۰ - مروج الذهب، ج ۲ ص ۳۲۴.

۱۱ – الاخبار الطوال، ص ۳۱۲ مروج الذهب، ج ۲ ص ۳۲۴.

۱۲ – الاخبار الطوال، ص ۴۱۲ کشف الغمه، ج ۱ ص ۲۸۵ مقاتل الطالبیین، ص ۷۳ مسعودی در مروج الذهب (ج ۲ ص ۴۲۴ دو بیت اخیر را به ابن ملجم نسبت داده است.

۱۳ – کشف الغمه، ج ۱ ص ۱۷۵

۱۴ – مروج الذهب، ج ۲

ص ۴۲۴ تاریخ طبری، ج ۶ ص ۳۸ شرح نهج البلاغه ی ابن ابی الحدید، ج ۶ ص ۵۱۱ کامل ابن اثیر، ج ۳ ص ۵۹۱ مقاتل الطالبیین، ص ۲۳ البدایه و النهایه، ج ۷ ص ۵۲۳ الاستیعاب، ج ۲ ص ۲۸۲ روضه الواعظین، ج ۱ ص ۱۶۱. ۵۱ و

۱۶ – ارشاد مفید، ص ۱۵۱ چاپ اسلامیه)؛ روضه الواعظین، ج ۱ ص ۳۶۱.

۱۷ – ارشاد، ص ۱۵۱ روضه الواعظین، ج ۱ ص ۴۶۱ کشف الغمه، ج ۱ ص ۱۸۵.

۱۸ – روضه الواعظین، ج ۱ ص ۴۶۱.

۱۹ – عیون اخبار الرضا، ج ۱ ص ۷۹۲ (چاپ قم).

۲۰ – تاریخ یعقوبی، ج ۲ ص ۲۱۲ ارشاد، ص ۲۵۶ روضه الواعظین، ج ۱ ص ۵۶۱ مروج الذهب، ج ۲ ص ۵۲۴.

۲۱ – کشف الغمه، ج ۱ ص ۴۸۵.

۲۲ – مروج الذهب، ج ۲ ص ۹۲۴ مقاتل الطالبیین، ص ۱۳.

۲۳ – کشف الغمه، ج ۱ ص ۴۸۵.

۲۴ – بحارالانوار، نقل از امالی، ج ۹ ص ۰۵۶ طبع قدیم).

۲۵ – تفسیر ابو الفتوح رازی، ج ۴ ص ۵۲۴.

۲۶ – تذکره الخواص، ص ۷۷۱(چاپ نجف).

۲۷ – سوره ی طه، آیه ی ۵۵ شما را از خاک آفریدیم و در آن بازتان می گردانیم و بار دیگر از آن بیرونتان می آوریم.

۲۸ – تاریخ یعقوبی، ج ۲ ص ۲۱۲.

۲۹ – کشف الغمه، ج ۱ ص ۶۸۵

تاریخ طبری، ج ۶ ص ۵۸۱.

۳۰ – مقاتل الطالبیین، ص ۶۳

الاخبار الطوال، ص ۴۱۲

طبقات ابن سعد، ج ۲ ص ۴۲

کامل ابن اثیر، ج ۳ ص ۹۶۱

تاریخ طبری، ج ۶ ص ۵۸

عقد الفرید، ج ۴ ص ۹۵۳

کشف الغمه، ج ۱ ص ۶۸۵.

۳۱ - ابو حاتم سجستانی، المعمرون و الوصایا، ص ۹۴۱

تاریخ طبری، ج

۶ ص ۵۸

تحف العقول، ص ۷۹۱

من لا یحضره الفقیه، ج ۴ ص ۱۴۱

کافی، ج ۷ ص ۱۵ در مروج الذهب، (ج ۲ ص ۵۲۴ قسمتی از آن نقل شده است؛

مقاتل الطالبیین، ص ۸۳.

۳۲ - نهج البلاغه، نامه شماره ۷۴.

۳۳ - مناقب آل ابی طالب، ج ۳ ص ۳۱۳

تذکره الخواص، ص ۲۲۱

تاریخ یعقوبی، ج ۲ ص ۳۱۲. ۴۳ و

۳۵ - تاریخ یعقوبی، ج ۲ ص ۳۱۲.

۳۶ - مروج الذهب، ج ۲ ص ۸۲۴

تاریخ طبری، ج ۴ ص ۶۱۱

کامل ابن اثیر، ج ۳ ص ۴۹۳

اغانی، ج ۱۱ ص ۲۲۱

ابوالفرج اصفهانی در مقاتل الطالبیین ص ۳۴ این اشعار را که جزئی از یک مرثیه ی ۱۲ بیتی است به ام الهیثم بنت الاسود نسبت داده است.

۳۷ - مروج الذهب، ج ۲ ص ۷۲۴

ابیات دیگری نیز در جواب این دو بیت عمران بن حطان گفته شده که مسعودی آنها را در کتاب خود آورده است.

۱۴ - ضربه ابن ملجم

شهادت در محراب عبادت

جنگ نهروان پایان یافت و علی علیه السلام به کوفه مراجعت فرمود، ولی عده‌ای از خوارج که در نهروان توبه کرده بودند

دوباره زمزمه مخالفت سر دادند و بنای فتنه و آشوب گذاشتند.

علی علیه السلام برای آنان پیام فرستاد و آنان را به آرامش دعوت کرد و از مخالفت با حکومت بر حذر داشت، ولی چون از هدایت ایشان ناامید شد با قدرت آن گروه ماجراجو و طغیانگر را تار و مار کرد و در نتیجه برخی از آنان کشته و زخمی شدند وعده‌ای هم پا به فرار گذاشتند. یکی از فراریان خوارج، عبدالرحمان بن ملجم از قبیله مراد بود که به مکه گریخت. فراریان خوارج مکه را مرکز عملیات خود قرار دادند و سه تن از

آنان به نام های عبدالرحمان بن ملجم مرادی و برک بن عبد الله و عمرو بن بکر تمیمی (۲)

در یکی از شبها گرد هم آمدند و اوضاع آن روز و خونریزیها و جنگ های داخلی را بررسی کردند و از نهروان و کشتگان خود یاد کردند و سرانجام به این نتیجه رسیدند که باعث این خونریزی و برادر کشی علی علیه السلام و معاویه و عمروعاص هستند و اگر این سه نفر از میان برداشته شوند مسلمانان تکلیف خود را خواهند دانست و به میل خود خلیفه ای انتخاب خواهند کرد. پس این سه نفر با هم پیمان بستند و آن را به سوگند مؤکد کردند که هر یک از آنان متعهد کشتن یکی از سه نفر گردد. ابن ملجم متعهد قتل علی علیه السلام شد و عمرو بن بکر عهدهدار کشتن عمروعاص گردید و برک بن عبدالله نیز قتل معاویه را به عهده گرفت. (۳)

نقشه این توطئه به طور محرمانه در مکه کشیده شد و برای اینکه هر سه نفر در یک وقت هدف خود را عملی سازند، شب نوزدهم ماه مبارک رمضان را تعیین کردند و هر یک برای انجام ماموریت خود به سوی شهر مورد نظر خود حرکت کرد. عمروبن بکر برای کشتن عمروعاص به مصر رفت و برک بن عبد الله برای قتل معاویه به سوی شام حرکت کرد و ابن ملجم نیز راهی کوفه شد. (۴)

برک بن عبدالله در شام به مسجد رفت و در شب موعود در صف اول به نماز ایستاد و در حالی که معاویه سر به سجده داشت با شمشیر به او حمله کرد ولی، در اثر اضطراب روحی و دستپاچگی،

شمشیر او به خطا رفت و به جای سر بر ران معاویه فرود آمد و معاویه زخم شدیدی برداشت. او را فورا به خانهاش منتقل کردند و بستری شد. وقتی ضارب را در پیش او حاضر کردند معاویه از او پرسید:

چگونه بر این کار جرات کردی؟

گفت:

امیر مرا معاف دارد تا مژده ای به او بدهم.

معاویه گفت:

مژده تو چیست؟ برک گفت:

علی را امشب یکی از همدست های من کشته است و اگر باور نداری مرا توقیف کن تا خبر آن به تو برسد، و اگر کشته نشده باشد من تعهد می کنم که بروم و او را بکشم و باز نزد تو آیم.

معاویه او را تا رسیدن خبر قتل علی علیه السلام نگه داشت و چون خبر مسلم شد او را رها کرد و بنا به نقل دیگر همان وقت او را به قتل رساند. (۵)

طبیبان چون زخم معاویه را معاینه کردند گفتند:

اگر امیر اولادی نخواهد می توان با دوا معالجه کرد وگرنه محل زخم باید با آتش داغ شود.

معاویه از داغ کردن با آتش ترسید و به قطع نسل راضی شد و گفت:

یزید و عبدالله برای من کافی هستند. (۶)

عمرو بن بکر نیز در همان شب در مصر به مسجد رفت و در صف اول به نماز ایستاد. از قضا در آن شب عمروعاص راتب شدیدی عارض شده بود که از التهاب و کسالت آن نتوانسته بود به مسجد برود و خارجه بن حنیفه (حذافه) (۷) را برای ادای نماز به مسجد فرستاده بود و عمرو بن بکر او را به جای عمروعاص کشت و چون جریان را دانست گفت:

«اردت عمرا و اراد الله خارجه» (۸).

یعنی:

من کشتن عمرو را خواستم

و خدا کشتن خارجه را. اما عبد الرحمان بن ملجم مرادی در روز بیستم ماه شعبان سال ۰۴ هجری به کوفه آمد. گویند چون علی علیه السلام از آمدنش با خبر شد فرمود:

آیا رسید؟ همانا جز آن چیزی بر عهده من نمانده و اکنون هنگام آن است. ابن ملجم در خانه اشعث بن قیس فرود آمد و یک ماه در خانه او ماند و هر روز، با تیز کردن شمشیر خود را آماده می کرد. (۹) در آنجا با دختری به نام قطام، که او نیز از خوارج بود، مواجه شد و عاشق او گردید. طبق نقل مسعودی، قطام دختر عموی ابن ملجم بود و پدر و برادرش در واقعه نهروان کشته شده بودند. قطام از زیباترین دختران کوفه بود و چون ابن ملجم او را دید همه چیز را فراموش کرد و رسما از وی خواستگاری نمود. (۱۰)

قطام گفت:

من با کمال میل تو را به همسری خود می پذیرم مشروط بر اینکه مهریه مرا مطابق میل من قرار دهی. عبدالرحمان گفت:

بگو بدانم مقصودت چیست؟ قطام که عاشق را تسلیم دید، مهر را سنگین کرد و گفت:

سه هزار درهم و یک غلام و یک کنیز و قتل علی بن ابی طالب.

ابن ملجم:

تصور نمی کنم مرا بخواهی و آن وقت قتل علی را به من پیشنهاد کنی!

قطام:

تو سعی کن او را غافلگیر کنی. در آن صورت، اگر او را بکشی هر دو انتقام خود را گرفتهایم و روزگار خوشی خواهیم داشت و اگر در این راه کشته شوی جزای اخروی و آنچه خداوند برای تو ذخیره کرده است از نعمت های این جهان بهتر و پایدارتر است. ابن ملجم:

بدان که من

جز برای این کار به کوفه نیامده ام. (۱۱)

شاعر در باره مهریه قطام گفته است:

فلم ار مهرا ساقه ذو سماحه

کمهر قطام من فصیح و اعجم

ثلاثه آلاف و عبد وقینه

و قتل علی بالحسام المصمم

فلا مهر اعلی من علی و ان علا

و لا قتل الا دون قتل ابن ملجم (۱۲)

من ندیدم مهری را که صاحب کرمی، اعم از عرب و عجم، آن را عهده دار شود مثل مهر قطام و آن عبارت بود از سه هزار درهم و یک غلام و یک کنیز و قتل علی بن ابی طالب علیه السلام به تیغ تیز برنده. و هیچ مهری گرانتر از علی علیه السلام نیست هرچند گرانمایه باشد و هیچ جنایتی بدتر از جنایت ابن ملجم نخواهد بود. قطام گفت:

من جمعی را از قبیله خود با تو همراه می کنم که تو را در این باره یاری دهند و همین کار راهم کرد و مرد دیگری از خارجیان کوفه به نام وردان بن مجالد از همان قبیله تیم الرباب را با وی همراه ساخت. ابن ملجم که مصمم به قتل علی علیه السلام بود با یکی از خوارج به نام شبیب بن بجره که از قبیله اشجع بود ملاقات کرد و به او گفت:

آیا طالب شرف دنیا و آخرت هستی؟! پرسید:

منظورت چیست؟

گفت:

به من در قتل علی بن ابی طالب کمک کن. شبیب گفت:

مادرت به عزایت بنشیند، مگر تو از خدمات و سوابق و فداکاری های علی در زمان پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم اطلاع نداری؟ ابن ملجم گفت:

وای بر تو، مگر نمی دانی که او قائل به حکمیت مردم در کلام خدا شد و برادران نمازگزار ما را به قتل رساند؟ بنابراین،

به انتقـام برادران دینی خود، او را خواهیم کشت. (۱۳) شبیب پذیرفت و ابن ملجم شمشـیری تهیه کرد و آن را با زهری مهلک آب داد و سـپس در موعـد مقرر به مسـجد کوفه آمـد. آن دو در آنجا با قطام، که در روز جمعه سـیزدهم ماه رمضان معتکف بود، ملاقات کردنـد و او به آن دو گفت که مجاشع بن وردان بن علقمه نیز داوطلب شده است که با آنان همکاری کند. چون هنگام عمل فرا رسـید قطام سرهای آنان را با دستمال های حریر بست و هر سه شمشیرهای خود را به دست گرفتند و شب را با کسانی که در مسجد می ماندند به سر بردند و در مقابل یکی از درهای مسجد که معروف به «باب السده» بود نشستند. (۱۴)

پی نوشتها

۱ - دینـوری در الاخبـار الطـوال (ص ۳۱۲) نـام برک بـن عبـد الله را نزال بـن عـامر و نـام عمرو بـن بکر را عبـد الله بن مـالک صیداوی نوشـته است و مسـعودی در مروج الذهب (ج ۲، ص ۳۲۴) برک بن عبـد الله را حجاج بن عبـد الله صـریمی ملقب به برک و عمرو بن بکر را زادویه نوشته است.

۲ - دینـوری در الاخبـار الطـوال (ص ۳۱۲) نـام برک بـن عبـد الله را نزال بـن عـامر و نـام عمرو بـن بکر را عبـد الله بن مـالک صیداوی نوشـته است و مسـعودی در مروج الذهب (ج ۲، ص ۳۲۴) برک بن عبـد الله را حجاج بن عبـد الله صـریمی ملقب به برک و عمرو بن بکر را زادویه نوشته است.

۳ - مقاتل الطالبیین، ص ۹۲

الامامه و السیاسه، ج ۱، ص ۷۳۱.

۴ - تاریخ طبری،

ج ۶، ص ۳۸

کامل ابن اثیر، ج ۳، ص ۵۹۱

روضه الواعظین، ج ۱، ص ۱۶۱.

۵ - شرح نهج البلاغه ابن ابی الحدید، ج ۶، ص ۴۱۱.

۶ - مقاتل الطالبیین، ص ۰۳

شرح نهج البلاغه ابن ابی الحدید، ج ۶، ص ۳۱۱.

۷ - تاریخ یعقوبی، ج ۲، ص ۲۱۲.

۸ - همان، ج ۲، ص ۲۱۳.

۹ - همان، ج ۲، ص ۲۱۳.

۱۰ - مروج الذهب، ج ۲، ص ۳۲۴.

۱۱ - الاخبار الطوال، ص ۳۱۲

مروج الذهب، ج ۲، ص ۳۲۴.

۱۲ - الاخبار الطوال، ص ۴۱۲

کشف الغمه، ج ۱، ص ۲۸۵

مقاتل الطالبیین، ص ۷۳. مسعودی در مروج الذهب (ج ۲، ص ۴۲۴) دو بیت اخیر را به ابن ملجم نسبت داده است.

۱۳ - کشف الغمه، ج ۱، ص ۱۷۵.

۱۴ - مروج الذهب، ج ۲، ص ۴۲۴

تاریخ طبری، ج ۶، ص ۳۸

شرح نهج البلاغه ابن ابی الحدید، ج ۶، ص ۵۱۱

کامل ابن اثیر، ج ۳، ص ۵۹۱

مقاتل الطالبیین، ص ۲۳

البدایه و النهایه، ج ۷، ص ۵۲۳

الاستیعاب، ج ۲، ص ۲۸۲

روضه الواعظین، ج ۱، ص ۱۶۱.

۱۵ – زمان و مکان و چگونگی شهادت حضرت علی علیه السلام

زمان و مکان و چگونگی شهادت

ابن ملجم که مصـمم به قتل علی – علیه السلام بود با یکی از خوارج به نام شبیب بن بجره که از قبیله اشجع بود ملاقات کرد و به او گفت:

آیا طالب شرف دنیا و آخرت هستی؟

پرسید:

منظورت چیست؟

گفت:

به من در قتل علی بن ابی طالب کمک کن. شبیب گفت:

مـادرت به عزایت بنشـیند، مگر تو از خـدمات و سوابق و فـداکاری های علی در زمان پیامبر صـلی الله علیه و آله و سـلم اطلاع نداری؟ ابن ملجم گفت:

وای بر تو، مگر نمی دانی که او قائل به حکمیت مردم در کلام خدا شد و برادران نمازگزار ما را به قتل

رساند؟ بنابراین، به انتقام برادران دینی خود، او را خواهیم کشت. (۱)

شبیب پذیرفت و ابن ملجم شمشیری تهیه کرد و آن را با زهری مهلک آب داد و سپس در موعد مقرر به مسجد کوفه آمد. آن دو در آنجا با قطام، که در روز جمعه سیزدهم ماه رمضان معتکف بود، ملاقات کردند و او به آن دو گفت که مجاشع بن وردان بن علقمه نیز داوطلب شده است که با آنان همکاری کند. چون هنگام عمل فرا رسید قطام سرهای آنان را با دستمال های حریر بست و هر سه شمشیرهای خود را به دست گرفتند و شب را با کسانی که در مسجد می ماندند به سر بردند و در مقابل یکی از درهای مسجد که معروف به «باب السده» بود نشستند. (۲)

امام علیه السلام در شب شهادت

امام – علیه السلام در ماه رمضان آن سال پیوسته از شهادت خود خبر میداد. حتی در یکی از روزهای میانی ماه، هنگامی که بر فراز منبر بود، دستبه محاسن شریفش کشید و فرمود:

«شقیترین مردم این موها را با خون سرم رنگین خواهد کرد.» همچنین فرمود:

ماه رمضان فرا رسید و آن سرور ماه هاست. در این ماه در وضع حکومت دگرگونی پدید می آید. آگاه باشید که شما در این سال در یک صف (بدون امیر) حج خواهید کرد و نشانه اش این است که من در میان شما نیستم. (۳)

اصحاب آن حضرت می گفتند:

او با این سخن خبر از مرگ خود می دهد ولی آن را درک نمی کنیم. (۴)

به همین جهت، آن حضرت در روزهای آخر عمر خود، هر شب به منزل یکی از فرزندان خود میرفت. شبی را در نزد فرزندش حسن علیه السلام و شبی در

نزد فرزندش حسین – علیه السلام و شبی در نزد دامادش عبد الله بن جعفر شوهر حضرت زینب – علیها السلام – افطار می کرد و بیش از سه لقمه غذا تناول نمی فرمود. یکی از فرزندانش سبب کم خوردن وی را پرسید.

امام – علیه السلام فرمود:

«امر خدا می آید و من می خواهم شکمم تهی باشد. یک شب یا دو شب بیشتر نمانده است.» پس در همان شب ضربت خورد. (۵)

در شب شهادت افطار را میهمان دخترش ام کلثوم بود. در هنگام افطار سه لقمه غذا خورد و سپس به عبادت پرداخت و از اول شب تا صبح در اضطراب و تشویش بود. گاهی به آسمان نگاه می کرد و حرکات ستارگان را در نظر می گرفت و هرچه طلوع فجر نزدیکتر میشد تشویش و ناراحتی آن حضرت بیشتر میشد و می فرمود:

«به خدا قسم، نه من دروغ می گویم و نه آن کسی که به من خبر داده دروغ گفته است؛ این است شبی که مرا وعده شهادت داده اند.» (۶)

این وعده را پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم به وی داده بود. علی – علیه السلام خود نقل می کند که پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم در پایان خطبه ای که در فضیلت و احترام ماه رمضان بیان فرمود:

گریه کرد.

عرض کردم:

چرا گریه می کنی؟

فرمود:

برای سرنوشتی که در این ماه برای تو پیش می آید:

«کانی بک و انت تصلی لربک و قد انبعث اشقی الاولین و الآخرین شقیق عاقر ناقه ثمود فضربک ضربه علی فرقک فخضب منها لحیتک» (۷).

یعنی:

گویا می بینم که تو مشغول نماز هستی و شقی ترین مردم جهان، همتای کشنده ناقه ثمود، قیام می کند و ضربتی بر فرق تو فرود می آورد و محاسنت

را با خون رنگین میسازد. بالاخره آن شب هولناك به پایان رسید و علی - علیه السلام در تاریکی سحر برای ادای نماز صبح به سوی مسجد حرکت کرد. مرغابیانی که در خانه بودند در پی او رفتند و به جامه اش آویختند.

بعضی خواستند آنها را از او دور سازند.

فرمود:

«دعوهن فانهن صوائح تتبعها نوائح» یعنی:

آنها را به حال خود بگذارید که فریاد کنندگانی هستند که نوحه گرانی در پی دارند. (۸)

امام حسن - علیه السلام گفت:

این چه فال بدی است که می زنی؟

فرمود:

ای پسر، فال بد نمیزنم، لیکن دل من گواهی می دهد که کشته خواهم شد. (۹)

ام کلثوم از گفتار امام - علیه السلام پریشان شد و عرض کرد:

دستور بفرمایید که جعده به مسجد برود و با مردم نماز بگزارد.

حضرت فرمود:

از قضای الهی نمی توان گریخت. آن گاه کمربند خود را محکم بست و در حالی که این دو بیت را زمزمه می کرد عازم مسجد شد.

اشدد حیا زیمک للموت و لا تجزع من الموت فان الموت لاقیکا اذا حل بوادیکا (۱۰)

کمر خود را برای مرگ محکم ببند، زیرا مرگ تو را ملاقات خواهد کرد. و از مرگ، آن گاه که به سوی تو در آید، جزع و فریاد مکن.

امام - علیه السلام وارد مسجد شد و به نماز ایستاد و تکبیر افتتاح گفت و پس از قرائت به سجده رفت. در این هنگام ابن ملجم در حالی که فریاد میزید:

«لله الحکم لا ـ لک یا علی» ، با شمشیر زهر آلود ضربتی بر سر مبارك علی - علیه السلام وارد آورد. از قضا این ضربت بر محلی اصابت کرد که سابقا شمشیر عمرو بن عبدود بر آن وارد شده بود (۱۱) و فرق مبارك آن

حضـرت را تا پیشانی شـکافت. مرحوم شـیخ طوسـی در «امالی» حـدیث دیگری از امام علی بن موسـی الرضا – علیه السـلام از پدران گرامیش از امام سجاد – علیه السلام نقل می کند:

ابن ملجم در حالی که علی – علیه السـلام در سـجده بود، ضربتی بر فرق مبارک آن حضرت وارد ساخت. (۱۲) مفسر معروف شیعه ابوالفتوح رازی در تفسیر خود نقل می کند:

علی – علیه السـلام در نخستین رکعت از نمـازی که ابن ملجم او را ضـربت زد، یـازده آیه از سوره انبیـاء را تلاوت کرد. (۱۳) دانشمند معروف اهل تسنن سبط ابن جوزی مینویسد:

هنگـامی کـه امـام در محراب قرار گرفـت چنـد نفر بـه او حمله کردنـد و ابن ملجم ضـربتی بر آن حضـرت فرود آورد (۱۴) و بلافاصله با همراهانش گریختند. خون از سر علی – علیه السلام در محراب جاری شد و محاسن شریفش را رنگین کرد. در این حال آن حضرت فرمود:

«فزت و رب الکعبه»:

به خدای کعبه سوگند که رستگار شدم.

سپس این آیه را تلاوت فرمود:

منها خلقناکم و فیها نعیدکم و منها نخرجکم تاره اخری. (۱۵)

علی – علیه السلام وقتی ضربت خورد فریاد زد:

او را بگیرید. مردم از پی ابن ملجم شـتافتند و کسی به او نزدیک نمیشد مگر آنکه او را با شمشیر خود میزد. پس قثم بن عباس پیش تاخت و او را بغل گرفت و به زمین کوبید. چون او را به نزد علی – علیه السلام آورند، به او گفت:

پسر ملجم؟

گفت:

آری. وقتی حضرت ضارب را شناخت به فرزندش حسن فرمود:

مواظب دشـمنت باش، شـکمش را سـیر و بنـدش را محکم کن. پس اگر مردم او را به من ملحق کن تا در نزد پروردگارم با او احتجاج

کنم و اگر زنده ماندم یا او را میبخشم یا قصاص میکنم. (۱۶) حسنین - علیهما السلام - به اتفاق بنی هاشم، علی - علیه السلام را در گلیم گذاشتند و به خانه بردند. بار دیگر ابن ملجم را به نزد آن حضرت آوردند.

امیرالمؤمنین - علیه السلام به او نگریست و فرمود:

اگر من مردم او را بکشید، چنان که مرا کشته، و اگر سالم ماندم خواهم دید که رای من در باره او چیست. فرزند مرادی گفت:

من این شمشیر را به هزار درهم خریده ام و به هزار درهم دیگر زهر داده ام. پس اگر مرا خیانت کند حق تعالی او را هلاک گرداند. (۱۷) در این موقع ام کلثوم به او گفت:

ای دشمن خدا، امیرالمؤمنین را کشتی؟ آن ملعون گفت:

امیرالمؤمنین را نکشته ام، بلکه پدر تو را کشته ام. ام کلثوم گفت:

امیدوارم که آن حضرت از این جراحت شفا یابد. ابن ملجم باز با وقاحت گفت:

میبینم که برایش گریان خواهی بود. والله که من او را ضربتی زده ام که اگر آن را در میان اهل زمین قسمت کنند همه را هلاک کند. (۱۸) قدری شیر برای آن حضرت آوردند. کمی از آن شیر را نوشید و فرمود:

به زندانی خود نیز از این شیر بدهید و او را اذیت نکنید. هنگامی که امام - علیه السلام ضربت خورد پزشکان کوفه به بالین وی گرد آمدند. در بین آنان از همه ماهرتر اثیر بن عمرو بود که جراحات را معالجه می کرد. وقتی او زخم را دید دستور داد شش گوسفندی را که هنوز گرم استبرای او بیاورند.

سپس رگی از آن بیرون آورد و در محل ضربت قرار داد و آن گاه که آن را بیرون

آورد گفت:

یا علی وصیت های خود را بکن، زیرا این ضربت به مغز رسیده و معالجه مؤثر نیست. در این هنگام امام - علیه السلام کاغذ و دواتی خواست و وصیت خود را خطاب به دو فرزندش حسن و حسین - علیهما السلام - نوشت.

پی نوشتها

۱ - کشف الغمه، ج ۱، ص ۱۷۵.

۲ - مروج الذهب، ج ۲، ص ۴۲۴

تاریخ طبری، ج ۶، ص ۳۸

شرح نهج البلاغه ابن ابی الحدید، ج ۶، ص ۵۱۱

کامل ابن اثیر، ج ۳، ص ۵۹۱

مقاتل الطالبیین، ص ۲۳

البدایه و النهایه، ج ۷، ص ۵۲۳

الاستیعاب، ج ۲، ص ۲۸۲

روضه الواعظین، ج ۱، ص ۱۶۱.

۳ - ارشاد مفید، ص ۱۵۱(چاپ اسلامیه)؛ روضه الواعظین، ج ۱، ص ۳۶۱.

۴ - ارشاد مفید، ص ۱۵۱(چاپ اسلامیه)؛ روضه الواعظین، ج ۱، ص ۳۶۱.

۵ - ارشاد، ص ۱۵۱

روضه الواعظین، ج ۱، ص ۴۶۱

کشف الغمه، ج ۱، ص ۱۸۵.

۶ - روضه الواعظین، ج ۱، ص ۴۶۱.

۷ - عیون اخبار الرضا، ج ۱، ص ۷۹۲، (چاپ قم).

۸ - تاریخ یعقوبی، ج ۲، ص ۲۱۲

ارشاد، ص ۲۵۶

روضه الواعظین، ج ۱، ص ۵۶۱

مروج الذهب، ج ۲، ص ۵۲۴.

۹ - کشف الغمه، ج ۱، ص ۴۸۵.

۱۰ - مروج الذهب، ج ۲، ص ۹۲۴

مقاتل الطالبیین، ص ۱۳.

۱۱ - کشف الغمه، ج ۱، ص ۴۸۵.

۱۲ - بحار الانوار، نقل از امالی، ج ۹، ص ۰۵۶(طبع قدیم).

۱۳ - تفسیر ابو الفتوح رازی، ج ۴، ص ۵۲۴.

۱۴ - تذکره الخواص، ص ۷۷۱(چاپ نجف).

۱۵ - سوره طه، آیه ۵۵: شما را از خاک آفریدیم و در آن بازتان می گردانیم و بار دیگر از آن بیرونتان می آوریم.

۱۶ - تاریخ یعقوبی، ج ۲، ص ۲۱۲.

۱۷ - کشف الغمه، ج ۱، ص

تاریخ طبری، ج ۶، ص ۵۸۱.

۱۸ – مقاتل الطالبیین، ص ۶۳

الاخبار الطوال، ص ۴۱۲

طبقات ابن سعد، ج ۲، ص ۴۲

کامل ابن اثیر، ج ۳، ص ۹۶۱

تاریخ طبری، ج ۶، ص ۵۸

عقد الفرید، ج ۴، ص ۹۵۳

کشف الغمه، ج ۱، ص ۶۸۵. فروغ ولایت ص ۳۳۷ آیت الله شیخ جعفر سبحانی

۱۶_ابن ملجم و انگیزه هایش

ابن ملجم و انگیزه هایش

مجموع روایت هائی که مورخان نخستین درباره شهادت امیر مؤمنان آورده اند، و شیعه و اهل سنت آن را در کتاب های خویش نقل کرده اند نشان می دهد که علی (ع) با توطئه خوارج به شهادت رسید. این روایتها را با اندک اختلاف در کتابهایی چون تاریخ طبری، تاریخ یعقوبی، ارشاد مفید، طبقات ابن سعد، نوشته بلاذری و واقدی می توان یافت. و حاصل آن گفته ها این است که پس از پایان یافتن جنگ نهروان، دست های از خوارج گرد آمدند و بر کشته های خود می گریستند، و آنان را به پارسائی و عبادت وصف می کردند. آنگاه گفتند این فتنهها که پدید آمد از سه تن برخاسته است:

علی، عمرو پسر عاص و معاویه. تا این سه تن زنده اند کار مسلمانان راست نخواهد شد. و سه تن از آن جمع کشتن این سه تن را به عهده گرفتند.

عبد الرحمن پسر ملجم از بنی مراد کشتن علی را به عهده گرفت. برک پسر عبد الله از بنی تمیم کشتن معاویه را، و عمرو بن بکر از بنی تمیم کشتن عمرو پسر عاص را. چه وقت این کار را انجام دهند؟

گفتند در ماه رمضان اینان به مسجد میآیند و باید در آن ماه به کار پرداخت و شب یازدهم یا سیزدهم یا هفدهم ماه رمضان و یا چنانکه میان شیعه مشهور است شب نوزدهم آن

ماه را معین کردنـد، چرا که در این شب این سه تن از آمدن به مسـجد ناچارند. آنکه مامور کشـتن عمرو عاص بود دیگری را که آن شب جـای او به نماز رفته بود کشت. و آنکه بر معاویه ضـربت زد شمشـیرش به ران او رسـید و زخمی شـدو با خوردن دارو از مرگ رهید. اما پسر ملجم نیت پلید خود را عملی کرد. آیا به راستی داستان چنین بوده است؟

باید گفت جای تردید است و از آغاز، نشان ساختگی بودن در آن آشـکار است. پنداری داستاننویسـی ماهر آنرا نوشـته است. در ماه رمضان این هر سه تن به مسـجد میآیند و شب نوزدهم آمدن آنان به مسجد حتمی است. در اینکه علی (ع) در این شب به دست پسـر ملجم ضـربت خورد تردیـدی نیست. امـا آنکه برای کشـتن عمرو عاص رفت چرا مردی خارجه نام را به جای او کشت؟ آیا عمرو برای وی ناشـناس بود و نتوانست او را تشـخیص دهد؟ چرا آن شب عمرو به مسـجد نیامد؟ آیا کسی او را از توطئه آگاه کرده بود؟ آنچه به نظر درست تر می آیـد این است که ریشه این توطئه را باید نخست در کوفه، سـپس در دمشـق جستجو کرد. چنانکه نوشته شد معاویه می دانست تا علی زنده است دستیابی به خلافت برای او ممکن نیست. اشعث پسر قیس نیز چنانکه اشارت شـد با علی (ع) یکدل نبود. ابن ابی الدنیا که در سال ۱۸۲ هجری قمری درگذشته و نوشته او پیش از طبری و یعقوبی است در کتاب مقتل ال امام امیرالمؤمنین علی ابن ابی طالب به اسناد خود از عبد الغفار پسر قاسم

انصاری چنین آوردهست:

«از بسیاری شنیدم ابن ملجم شب را نزد اشعث بود و چون سحرگاه شد بدو گفت صبح آشکار شد.» اگر آن سه تن با یکدیگر چنان قراری گذاشته بودند، چرا باید پسر ملجم با اشعث شب را در مسجد به سر برد و با او گفتگو کند. آیا می توان پذیرفت آنکه می خواهد مخفیانه علی را بکشد، راز خود را با دیگری (آنهم با اشعث) در میان نهد. بلاذری در کتاب انساب الاشراف آورده است:

گفته اند پسر ملجم شب را نزد اشعث بن قیس بود و با وی آهسته سخن می گفت تا آنکه اشعث او را گفت:

- «برخیز که بامداد تو را شناساند.» (۱)

حجر بن عدی چون گفته او را شنید گفت:

«ای یک چشم او را کشتی (۲).» نیز نوشته اند، بامداد آن روز که پسر ملجم، علی را ضربت زد، اشعث پسر خود را به خانه علی فرستاد و گفت بنگر در چه حالی است. او رفت و بازگشت و گفت چشمهایش به سرش فرو رفته. اشعث گفت:

- «به خدا چشمان کسی است که آسیب به مغز او رسیده.» (۳)

من نمیخواهم همانند تاریخ نویس معاصر اباضی، شیخ سلیمان یوسف بن داود، بگویم خوارج یاران علی بودند، و در کشتن او شرکت نداشتند و قبیله بنی مراد که ابن ملجم از آنان بود در شمار خوارج نیست، و داستان پسر ملجم و آن دو تن دیگر بر ساخته قصه پردازان معاویه است تا حقیقت را بر مردم نهان سازند. بر چند جای کتاب او، هم در حضور وی در الجزیره خرده گرفتم و هم در نامه بدو نوشتم. اما اگر کسی بگوید توطئه شهادت علی (ع)

چنانکه بر زبانها افتاده است نیست، گفته اش را چنـدان دور از حقیقت نمیدانم. باز هم می گویم جای این احتمال هست که به اصـطلاح اگر سـر این نـخ را بگیریم و پیش برویم، به اشـعث در کوفه و از آنجا به دمشق برسـیم. پیش از این نوشتیم اشـعث با علی دلی خوش نداشت. چون علی (ع) دست او را از حکومت بر مردم کنده باز داشـته بود، نیز در منبر وی را منافق پسـر کافر خواند. شهرستانی در ملل و نحل نویسد:

«اشعث از همه آنان که بر علی شوریدند سختتر بود و از دین برون رفته تر.» (۴)

پی نوشتها

۱. فضح الصبح فلانا، او را آشکارا کرد.

۲. انساب الاشراف، ص ۳۹۴.

۳. مقتل ال امام امیر المؤمنین، ص ۷۳،طبقات، ابن سعد، ج ۳،ص ۷۳.

۴. الملل و النحل، ج ۱،ص ۰۷۱.

۱۷ – قطام افسانه یا واقعیت

قطام افسانه یا واقعیت

ابن ملجم در خانه اشـعث بن قیس فرود آمـد و یک ماه در خانه او ماند و هر روز، با تیز کردن شمشـیر خود را آماده می کرد. (۱)

در آنجا با دختری به نام قطام، که او نیز از خوارج بود، مواجه شد و عاشق او گردید. طبق نقل مسعودی، قطام دختر عموی ابن ملجم بود و پـدر و برادرش در واقعه نهروان کشـته شـده بودنـد. قطـام از زیباترین دختران کوفه بود و چون ابن ملجم او را دید همه چیز را فراموش کرد و رسما از وی خواستگاری نمود. (۲)

قطام گفت:

من با کمال میل تو را به همسری خود می پذیرم مشروط بر اینکه مهریه مرا مطابق میل من قرار دهی.

عبدالرحمان گفت:

بگو بدانم مقصودت چیست؟ قطام که عاشق را تسلیم دید، مهر را سنگین کرد و گفت:

سه هزار درهم و یک غلام و یک کنیز و قتل علی بن ابی طالب.

ابن ملجم:

تصور نمی کنم مرا بخواهی و آن وقت قتل علی را به من پیشنهاد کنی!

قطام:

تو سعی کن او را غافلگیر کنی. در آن صورت، اگر او را بکشی هر دو انتقام خود را گرفته ایم و روزگار خوشی خواهیم داشت و اگر در این راه کشته شوی جزای اخروی و آنچه خداوند برای تو ذخیره کرده است از نعمت های این جهان بهتر و پایدارتر است.

ابن ملجم:

بدان که من جز برای این کار به کوفه نیامده ام. (۳)

شاعر در باره مهریه قطام گفته است:

فلم ار مهرا ساقه ذو سماحه

کمهر

قطام من فصیح و اعجم/

ثلاثه آلاف و عبد و قینه

و قتل علی بالحسام المصمم/

فلامهر اعلی من علی و ان علا

و لا قتل الا دون قتل ابن ملجم (۴)/.

من ندیـدم مهری را که صـاحب کرمی، اعم از عرب و عجم، آن را عهـده دار شود مثـل مهر قطام و آن عبارت بود از سه هزار درهم و یـک غلام و یک کنیز و قتل علی بن ابی طالب علیه السـلام به تیغ تیز برنـده. و هیـچ مهری گرانتر از علی علیه السـلام نیست هرچند گرانمایه باشد و هیچ جنایتی بدتر از جنایت ابن ملجم نخواهد بود. قطام گفت:

مـن جمعی را از قـبیله خـود بـا تـو همراه می کنـم کـه تـو را در این بـاره یـاری دهنـد و همین کـار راهـم کرد و مرد دیگری از خارجیان کوفه به نام وردان بن مجالد از همان قبیله تیم الرباب را با وی همراه ساخت.

پی نوشتها

۱ – تاریخ یعقوبی، ج ۲، ص ۲۱۳.

۲ – مروج الذهب، ج ۲، ص ۳۲۴.

۳ – الاخبار الطوال، ص ۳۱۲

مروج الذهب، ج ۲، ص ۳۲۴.

۴ – الاخبار الطوال، ص ۴۱۲

کشف الغمه، ج ۱، ص ۲۸۵

مقاتل الطالبیین، ص ۷۳.

مسعودی در مروج الذهب (ج ۲، ص ۴۲۴) دو بیت اخیر را به ابن ملجم نسبت داده است.

۱۸ – وصیت علی علیه السلام

وصیت آقا امیر المومنین

این وصیت، گرچه خطاب به حسنین - علیهما السلام - است ولی در حقیقت برای تمام بشر تا پایان عالم است. این وصیت را عده‌ای از محدثان و مورخانی که قبل از مرحوم سید رضی و بعد از او می زیسته اند با ذکر سند نقل کرده اند. (۱)

البته اصل وصیت بیشتر از آن است که مرحوم سید رضی در نهج البلاغه آورده است. اینک قسمتی از آن را می آوریم:

اوصیکما بتقوی الله و ان لا تبغیا الدنیا و ان بغتکما و لا تاسفا علی شیء منها زوی عنکما و قولا بالحق و اعملا للاجر و کونا للظالم خصما و للمظلوم عونا.

شما را به تقوی و ترس از خدا سفارش میکنم و اینکه در پی دنیا نباشید، گرچه دنیا به سراغ شما آید و بر آنچه از دنیا از دست میدهید تاسف مخورید. سخن حق را بگویید و برای اجر و پاداش (الهی) کار کنید و دشمن ظالم و یاور مظلوم باشید. اوصیکما و جمیع ولدی و اهلی و من بلغه کتابی بتقوی الله و نظم امرکم و صلاح ذات بینکم، فانی سمعت جدکم صلی الله علیه و آله و سلم یقول:

«صلاح ذات البین افضل من عامه الصلاه و الصیام.»

من، شما و تمام فرزندان و خاندانم و کسانی را که این وصیتنامه ام به آنان

می رسد به تقوی و ترس از خداوند و نظم امور خود و اصلاح ذات البین سفارش میکنم، زیرا که من ازجد شما صلی الله علیه و آله و سلم شنیدم که می فرمود:

اصلاح میان مردم از یک سال نماز و روزه برتر است. الله الله فی الایتام فلا تغبوا افواههم و لا یضیعوا بحضرتکم. والله الله فی جیرانکم فانهم وصیه نبیکم. ما زال یوصی بهم حتی ظننا انه سیورثهم.

خدا را خدا را در مورد یتیمان؛ نکند که گاهی سیر و گاهی گرسنه بمانند؛ نکند که در حضور شما، در اثر عدم رسیدگی از بین بروند.

خدا را خدا را که در مورد همسایگان خود خوشرفتاری کنید، چرا که آنان مورد توصیه و سفارش پیامبر شما هستند. وی همواره نسبت به همسایگان سفارش می فرمود:

تا آنجا که ما گمان بردیم به زودی سهمیه ای از ارث برایشان قرار خواهد داد.

و الله الله فی القرآن لا یسبقکم بالعمل به غیرکم.

و الله الله فی الصلاه فانها عمود دینکم.

و الله الله فی بیت ربکم لا تخلوه ما بقیتم فانه ان ترک لم تناظروا.

خدا را خدا را در توجه به قرآن؛ نکند که دیگران در عمل به آن از شما پیشی گیرند.

خدا را خدا را در مورد نماز، که ستون دین شماست.

خدا را خدا را در مورد خانه پروردگارتان؛ تا آن هنگام که زنده هستید آن را خالی نگذارید، که اگر خالی گذارده شود مهلت داده نمی شوید و بلای الهی شما را فرا می گیرد.

والله الله فی الجهاد باموالکم و انفسکم و السنتکم فی سبیل الله. و علیکم بالتواصل و التباذل و ایاکم و التدابر و التقاطع. لا تترکوا الامر بالمعروف و النهی عن المنکر

فیولی علیکم شرارکم ثم تدعون فلا یستجاب لکم.

خـدا را خـدا را در مورد جهـاد بـا اموال و جانها و زبان های خویش در راه خـدا. و بر شـما لازم است که پیونـدهای دوستی و محبت را محکم کنیـد و بـذل و بخشـش را فراموش نکنیـد و از پشت کردن به هم و قطع رابطه برحذر باشـید. امر به معروف و نهی از منکر را ترک مکنید که اشرار بر شما مسلط می شوند و سپس هرچه دعا کنید مستجاب نمیگردد.

سپس فرمود:

ای نوادگان عبد المطلب، نکند که شـما بعد از شـهادت من دست خود را از آستین بیرون آورید و در خون مسلمانان فرو برید و بگویید امیر مؤمنان کشته شد و این بهانه ای برای خونریزی شود ...

الا لا تقتلن بی الا قاتلی. انظروا اذا انا مت من ضربته هذه فاضربوه ضربه بضربه، و لا تمثلوا بالرجل، فانی سمعت رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم یقول:

«ایاکم و المثله و لو بالکلب العقور.» (۲)

آگاه باشـید که به قصاص خون من تنها قاتلم را بایـد بکشـید. بنگریـد که هرگاه من از این ضـربت جهان را بدرود گفتم او را تنها یک ضربت بزنید تا ضربتی در برابر ضربتی باشد. و زنهار که او را مثله نکنید (گوش و بینی و اعضای او را نبرید)، که من از رسول خدا شنیدم که می فرمود:

«از مثله کردن بپرهیزید، گرچه نسبت به سگ گزنده باشد.»

پی نوشتها

۱ - ابو حاتم سجستانی، المعمرون و الوصایا، ص ۹۴۱

تاریخ طبری، ج ۶، ص ۵۸

تحف العقول، ص ۷۹۱،

من لا یحضره الفقیه، ج ۴، ص ۱۴۱،

کافی، ج ۷، ص ۱۵،

در مروج الذهب، (ج ۲، ص ۵۲۴) قسمتی

از آن نقل شده است؛

مقاتل الطالبیین، ص ۸۳.

۲ – نهج البلاغه، نامه شماره ۷۴.

۱۹_داستانهایی از امام علی علیه السلام

یگانگی نور پیامبر (صلی الله علیه و اله) با علی علیه السلام

ابن عباس گوید:

نزد رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم بودیم که علی علیه السلام فراز آمد، تا چشم پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم به آن حضرت افتاد به رویش لبخندی زد و فرمود:

مرحبا به آن که که خداوند او را پیش از هر چیز آفرید؛ خداوند پیش از هر چیز نوری آفرید و آن را دو نیم کرد، از نیمی مرا و از نیم دیگر علی را آفرید، پس همه چیز از نور من و نور علی پدید آمده است، ما تسبیح خدا کردیم و فرشتگان نیز تسبیح کردند، و ما تکبیر گفتیم و فرشتگان نیز تسبیح کردند، و ما تکبیر گفتیم و فرشتگان نیز تکبیر گفتند، و این تسبیح و تکبیر آنان به آموزش من و علی بود. (۱)

امام کاظم علیه السلام فرمود:

خدای بزرگ نور محمد صلی الله علیه و آله و سلم و علی علیه السلام را از اختراع و نور عظمت و جلال خویش آفرید. چون خواست محمد صلی الله علیه و آله و سلم را بیافریند آن نور را دو نیم کرد، از نیم اول محمد صلی الله علیه و آله و سلم را و از نیم دیگر علی علیه السلام را آفرید، و از آن نور هیچ کس دیگر را نیافرید. (۲)

در حدیثی آمده:

فاطمه علیهماالسلام عرضه داشت:

ای رسول خدا! ندیدم درباره علی چیزی بگویی.

فرمود:

علی جان من است، مگر دیده ای که کسی درباره خود چیزی بگوید؟! ... (۳)

رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم به نمایندگان ثقیف فرمود:

سوگند به خدایی که جانم در

دست اوست یا نماز می خوانید و زکات می پردازید یا آنکه مردی را به نزدتان گسیل می دارم که به منزله جان من است. (۴)

از پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم درباره برخی از یارانش پرسش کردند و حضرت پاسخ داد؛ کسی گفت:

پس علی چه.

فرمود:

تو از مردم پرسیدی و از خودم که نپرسیدی (۵) (یعنی علی علیه السلام به منزله خود من است و هر شناختی که از من دارید علی نیز همان گونه است). رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم هنگام مباهله با نصاری نجران فرمود:

خداوندا!

این علی، جان من است و او نزد من با جانم برابر است، خداوندا!

این فاطمه برترین زن جهان است. خداوندا!

اینها (حسن و حسین) دو فرزند و دو نوه من اند، من در جنگم با هر که با آنان در جنگ است، و در صلح و سازشم با هر که با آنان در صلح و سازش است. (۶)

امام صادق علیه السلام فرمود:

در جنگ احد هنگامی که همه از اطراف پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) گریختند،

حضرت رو به آنان کرده، می فرمود:

من محمدم، من رسول خدایم، من کشته نشده ام و نمرده ام. فلانی و فلانی متوجه او شده، گفتند:

اینک که گریخته ایم نیز ما را به فسوس و مسخره گرفته است! آن گاه تنها علی علیه السلام و ابودجاجه سماک بن خرشه (رحمه الله) با پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم پایدار ماندند، پیامبر او را فرا خواند و فرمود:

ای ابودجاجه! تو هم باز گرد که بیعتم را از تو برداشتم؛ اما علی بماند زیرا او از من است و من از اویم. ابودجاجه بازگشت و در برابر رسول

خدا (صلی الله علیه و آله و سلم نشست و در حالی که اشک از دیدگانش جاری بود گفت:

نه! هرگز! به خدا سوگند (نمی روم)؛ و سر به آسمان برداشت و گفت:

نه، به خدا سوگند، من دست از بیعت خود نمی کشم، من با شما بیعت کرده ام، پس به سوی چه کسی باز گردم ای رسول خدا؟ به سوی همسری که می میرد، یا خانه ای که ویران می شود، و دارایی ای که پایان می پذیرد و اجلی که نزدیک شده است؟

در این حال پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم به حال او رقت آورد. ابودجاجه به کارزار ادامه داد تا زخمها او را از پای در آورد و در گوشه ای افتاد و علی علیه السلام در گوشه دیگر بود، چون او از پای در افتاد علی علیه السلام او را به دوش گرفت و به نزد پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم آورد ... (۷)

علی علیه السلام فرمود:

در روزگار رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم چون پاره تن او بودم، مردم به من مانند ستاره ای در افق آسمان می نگریستند، سپس روزگار مرا فرود آورد تا آنکه فلانی و فلانی را با من برابر ساختند، سپس مرا با پنج نفر برابر کردند که برترین آنها عثمان بود!! گفتم:

ای اندوه! اما روزگار به این هم بسنده نکرد و از قدر من آنقدر کاست که مرا با پسر هند «معاویه» برابر ساخت! (۸)

توصیف علی (ع) از زبان پیامبر (ص)

روزی پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم، سواره بیرون آمد در حالی که امیرالمؤمنین علیه السلام همراه او پیاده می رفت.

فرمود:

یا ابالحسن! یا سواره بیا یا برگرد؛ زیرا خداوند مرا امر کرده که هرگاه

سواره ام تو هم سوار شوی و پیاده باشـی، هرگاه پیاده ام و بنشـینی، چون نشسـته ام، مگر در حـدی از حـدود الهی که به ناچار نشست و برخاست کنی؛ خداوند به من کرامتی نداده، مگر آنکه مثل آن را به تو عطا فرموده است؛ مرا به نبوت اختصاص داده و تو را در آن ولی (سـرپرست امت) قرار داده، تـا حـدودش را به پـا داری و در سـختی امورش قیام نمایی؛ قسم به خـدایی که محمد (صـلی الله علیه و آله و سلم را به حق به نبوت برانگیخته، هر که تو را انکار کند به من ایمان نیاورده، و هر که به تو کفر بورزد ایمـان به خـدا نیـاورده است؛ فضـل تو از فضل من و فضل من برای تو و آن فضل پروردگار است و این است معنی قول خداوند:

«قل بفضل الله و برحمته فبذلک فلیفر حوا هو خیر مما یجمعون» (۹)؛

«ای پیامبر! به مردم بگو شما به فضل و رحمت خدا شادمان شوید که آن از ثروتی که اندوخته می کنید، بهتر است.»

فضل خدا، نبوت رسول و رحمتش ولایت علی علیه السـلام است؛ پس شیعه باید به نبوت و ولایت، خوشحال باشد و این برای آنان بهتر است از آنچه دشـمنان از مال و فرزنـد و اهل در دنیا جمع می نماینـد؛ قسم به خـدا، یا علی! تو خلق نشدی مگر برای پرسـتش پروردگارت؛ و به تو معالم دین شـناخته می شود و راه کهنه به تو اصـلاح می گردد. هر کس از تو گمراه شد، گمراه است و خداوند هدایت نمی کند کسی را که ولایت تو ندارد و هدایت به تو نشده است، و این است معنی قول

خداوند عزوجل:

«و انی لغفار لمن تاب و آمن و عمل صالحا ثم اهتدی» (۱۰):

«من زیاد آمرزنده ام کسی را که بازگردد و ایمان آورد و عمل صالح انجام دهد و به راه آید» ،

یعنی به ولایت تو آید. خداوند مرا امر کرده است که هر حقی که بر من فرض کرده برای تو مقرر کنم؛ حق تو واجب است بر کسی که ایمان آورد؛ اگر تو نبودی حزب الله شناخته نمی شد، به تو دشمن خدا شناخته می شود، هر که با ولایت تو خدا را ملاقات نکند چیزی ندارد.

پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم فرمود:

خداوند این آیه را بر من نازل کرد:

«یا ایها الرسول بلغ ما انزل الیک من ربک و ان لم تفعل فما بلغت رسالته» (۱۱):

«ای پیامبر»!

آنچه به تو از خداوند، نازل شد برسان، (که آن ولایت تو یا علی علیه السلام بوده است)، اگر آن را نرسانی رسالت او (پروردگار) را انجام نداده ای» ؛

من پیامبر، اگر ولایت تو را نمی رساندم، همه اعمالم از بین می رفت؛ هر که خداوند را به غیر ولایت تو ملاقات کند، عملش باطل است و این وعده ای است که برایم ثابت شده است؛ و نگویم چیزی را مگر آنکه پروردگار گوید، و آنچه گویم از خداست که درباره تو نازل کرده است. (۱۲)

رسول خدا صلی الله علیه و آله و تصویر مظلومیت علی (ع)

امیر مؤمنان علی علیه السلام اگر چه در دوران رسول خدا مورد حسادت و کینه افرادی قرار می گرفت، و حتی بعضی از همسران آن حضرت، از ورود علی علیه السلام و دیدارش با پیامبر رنج می بردند! ولی نبی اعظم با تمام وجود طبق دستور الهی از شخصیت و عظمت مولای متقیان دفاع کرده، و فضائل و مناقب

او را به اطلاع مردم می رسانید.

علی علیه السلام در عصر رسول خدا مظلوم نبود، ولی مورد کینه و بغض منافقان قرار داشت، و پیامبر اسلام نیز می دانست روزی این کینه ها بروز خواهد کرد، و به مرحله عمل خواهد رسید، و در نتیجه چه ظلمها و ستم به علی وارد خواهد شد، و لذا پیوسته در فکر و اندیشه بود، و اشکهایش به صورت مبارکش جاری می گشت و در برخی مواقع آینده علی علیه السلام را به خودش تصویر می فرمود، و اظهار می داشت که غاصبان ولایت و بداندیشان منافق چه خواند کرد، و چگونه به خانه او هجوم می آورند!! و چه سان فرق مبارکش را با شمشیر مسموم می شکافند، و او چه وظیفه ای دارد، و چگونه باید عکس العمل نشان دهد ... ما در این زمینه به دو مورد از سخنان رسول خدا اشاره می نماییم:

الف: روزی رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم به همراهی علی علیه السلام و غلامش انس بن مالک به گردش رفتند، و در باغ های مدینه قدم می زدند، و به گلها و شکوفه ها و فضای سبز طبیعت می نگریستند، علی علیه السلام اظهار داشت:

یا رسول الله!

این باغ - اشاره کرد به یکی از باغها - چقدر زیبا و با طراوت است!! پیامبر خدا فرمودند:

یا علی! باغ تو در بهشت خیلی زیباتر است، و این باغ در نزد آن هیچ است. انس بن مالک که یکی از دشمنان و بدخواهان امیرالمؤمنین بود، می گوید:

به همین ترتیب قدم زنان و گردش کنان هفت باغ را تماشا کردیم، و امیرالمؤمنین علی علیه السلام به هر باغی که می رسید، همان جمله را اظهار می داشت، و رسول خدا نیز جوابش

همان بود که در آغاز فرموده بود. سرانجام پیامبر عزیز اسلام در محل مناسبی توقف کرد، انس می گوید:

ما نیز در محضر او توقف نمودیم، ناگاه آن حضرت دگرگون گردید و چهره اش متغیر شد، و به فکر اخبار و وقایع پس از خود افتاد:

«فوضع راسه علی رأس علی و بکی،

فقال علی: ما یبکیک یا رسول الله؟!

قال (صلی الله علیه و آله و سلم):

صغائن فی صدور قوم لا یبدونها لک حتی یفقدونی»

پیامبر سرش را بر سر امیرالمؤمنین گذاشت و شروع به گریه نمود!! علی علیه السلام پرسید ای پیامبر خدا چه عاملی باعث گریه شما گردیده است؟

حضرت فرمودند:

تصور آن کینه ها و بغض ها و دشمنی هایی که در دل کینه توز منافقین برای تو فراهم شده است، آنان آن دشمنی ها را به مرحله عمل نمی آورند مگر این که من از دنیا بروم. این حدیث می رساند که با بودن پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم علی علیه السلام در برابر کینه های منافقان و ستم های ستمگران بیمه گردیده، ولی پس از وی آنچنان مورد یورش وحشیانه قرار خواهد گرفت، که تصورش دل پیامبر را می سوزاند و اشکهایش را جاری می سازد. (۱۳)

ب:

واقعه ای است که در خطبه شعبانیه اتفاق افتاد، و آن در آخرین جمعه ماه شعبان بود، و رسول خدا در مورد عظمت و ارزش ماه مبارک رمضان و تکلیف روزه داران سخن می گفت.

علی علیه السلام از جایش برخاست و سؤال کرد:

یا رسول الله!

بهترین اعمال در این ماه چیست؟! پیامبر فرمود:

اجتناب از کارهای حرام، سپس شروع به گریه کرد! علی علیه السلام عرض کرد:

یا رسول الله!

چرا گریه می کنید؟ پیامبر خدا فرمود:

«کانی بک و انت تصلی لربک و قد انبعث اشقی الاولین

شقیق عاقر ناقه ثمود، فضربک ضربه علی قرنک فخضب منها لحیتک ...» (۱۴)

گویا می بینم تو را در حال نماز بدترین و شقی ترین اشخاص (ابن ملجم مرادی لعنه الله علیه) از پی کننده «شتر صالح» بر فرق مبارکت شمشیری می زند، و با خون آن محاسن سفیدت را رنگین می سازد.

علی علیه السلام پرسید یا رسول الله!

آیا دینم سالم می ماند، و ضرری از این جهت از شمشیر او نمی بینم؟ این حدیث اخلاص و عظمت علی، و شرارت و بد اندیشی دشمنان آن حضرت را در بردارد (۱۵).

تزویج علی (ع) با حضرت زهرا علیهماالسلام

جابر بن عبدالله انصاری گفت:

«روزی در مسجد به خدمت رسول خدا حاضر بودم، ابوبکر آمد و گفت:

یا رسول الله!

می دانی به تو چقدر محبت دارم و از بهر تو از قوم خود هجرت کردم و مال خود را صرف خدمت تو کردم و بلال را از برای تو آزاد نمودم؛ می خواهم فاطمه علیهماالسلام را به تزویج من درآوری! پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم فرمود:

تا وحی از طرف خداوند نرسد من این کار را نکنم؛ پس از نزد رسول خدا بیرون رفت و در راه، عمر بن خطاب او را دید و احوالش را بپرسید؛ ابوبکر گفت:

نزد رسول خدا بودم و چنین سخنی به او گفتم و او چنین جوابی داد. عمر به خدمت رسول خدا آمد و احوال خود از هجرت و محبت و اسلام آوردنش را بازگو کرد و تقاضای ازدواج با فاطمه علیهماالسلام را پیش کشید، پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) فرمود:

من به وحی عمل می کنم، تا وحی نباشد فایده ای ندارد. عمر گفت:

از آنجا بیرون آمدم و علی علیه السلام را در راه دیدم.

فرمود:

کجا بودی؟

گفتم:

به

خدمت رسول الله برای تقاضای ازدواج با فاطمه علیهماالسلام رفته بودم، ولی رسول خدا به وحی حواله کرد.

امیرالمؤمنین علیه السلام فرمود:

من به خدمت رسول الله رسیدم و پهلوی او نشستم و عرض کردم:

یا رسول الله!

تو حق مرا می دانی و حق پدرم بر تو را می دانی و قرابت من نسبت به خودت و جهاد با دشمنان را می شناسی؛ پیامبر تبسمی کرده و فرمود:

یا علی علیه السلام آیا حاجتی داری؟

عرض کردم:

تزویج فاطمه علیهماالسلام را خواهانم.

فرمود:

چیزی از درهم و دینار داری؟

عرض کردم:

شتر و زرهی دارم.

فرمود:

از حیوان سواری چاره ای نباشد، لکن زره را بفروش و بهای آن را پیش من آور.

حضرت فرمود:

زره را به بازار بردم و به چهار صد و هشتاد درهم بفروختم و در دامن رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم ریختم، در حالی که عده ای از صحابه حاضر بودند.

پیامبر فرمود:

خطبه بخوان و من خواندم و پیامبر صحابه را گواه گرفت، بعد فرمود:

ای گروه اصحاب من، بدانید که فاطمه علیهماالسلام را به علی علیه السلام به اجازه خدای تعالی دادم؛ جبرئیل به نزدم آمد و

گفت:

خدای تعالی سلام می رساند و می گوید:

فاطمه علیهماالسـلام را به علی علیه السلام دو هزار سال پیش از آفریدن آسمانها دادم و خطبه خوان، جبرئیل و حاملین عرش از گواهان بودند ... رسول الله (صلی الله علیه و آله و سلم) مقداری از دراهم را به سلمان داد و فرمود:

به بازار برو و لباس و مایحتاج خانه را تهیه کن؛ مقداری پول هم به مقداد دادند و فرمودند:

برای فاطمه علیهماالسلام مشک بخر؛ مقداری پول به ابوذر دادند و فرمودند:

این مقدار را به ام هانی، خواهر علی علیه السلام برسان تا این را بر سر فاطمه

علیهماالسلام نهد؛ به امیرالمؤمنین فرمود:

برو به منزل فاطمه علیهماالسلام، دست به او دراز مکن تا من به شما برسم؛ بعد از ساعتی پیامبر به در خانه فاطمه آمدند و در را زدند، ام هانی در را باز کرد؛ پیامبر به درون خانه تشریف آوردند؛ امیرالمؤمنین برخاست و پیامبر او را بنشاند.

فرمود:

ای علی علیه السلام! اینک جبرئیل با هفتاد هزار ملائکه بر دست راست، فاطمه علیهماالسلام را بر تو جلوه می دهند؛ بعد فرمود:

ای ام هانی! ظرفی پر از آب بیاور؛ ام هانی، ظرفی پر از آب حاضر کرد؛ پیامبر کفی از آب برداشت و بر سینه فاطمه علیهماالسلام بینداخت و فرمود!

خدایا!

فاطمه و ذریه او را از شیطان رجیم، به تو پناه می دهم و کفی دیگر از آب برداشت و به میان هر دو کتف علی علیه السلام ریخت و فرمود:

خدایا!

علی علیه السلام و ذریه او را از شیطان رجیم به تو پناه می دهم؛ سپس فرمود:

خداوند این وصلت شما را برای شما و به هر دوی شما مبارک گرداند.» (۱۶)

علی علیه السلام و تشکر از همسر

شکی نیست که «فاطمه زهرا» علیهماالسلام در خانه امیرالمؤمنین فوق العاده صبر و شکیبایی داشت، و با فقر مالی و عدم رفاه زندگی مدارا کرد و در برابر فشارهای سیاسی که به امیر مؤمنان وارد می شد، و روح زهرا علیهماالسلام را به شدت آزار می داد تحمل کرد! و در این میادین آن چنان امتحان داد که ملائکه را به تعجب واداشت، و تاریخ اسلام را از این حوادث تلخ شرمنده ساخت!! فاطمه در حالی که همسر امیرالمؤمنین بود از دشمنش سیلی خورد!! و قباله فدکش پاره گشت!! و خانه امنش که ملائکه و عزرائیل بدون اجازه اش وارد نمی گشتند، مورد یورش

وحشـیانه قرار گرفـت!! و «بـاب الله» منزل وی بـه آتش کشـیده شـد، و جنینی را کـه پیـامبر محسـنش نامیـده بـود در اثر حمله نـاجوانمردانه شـهید و سـقط گردیـد! زهرا همه این ناملایمات را در دوران شوهرداری تحمل کرد، و هرگز در مقابل علی علیه السـلام لب به شـکایت باز نکرد!! و همه را در «خزانه اسـرار» نگه داشت، و روزی در پیشگاه الهی آنها را فاش خواهد کرد ... زهرا برای «ولایت علی» دست و پا می زد و تا چهل شب به همراه علی و دو فرزنـدش به در خانه های مهاجر و انصار می رفت تا از آنان کمک گیرد و حق بر باد رفته ولایت را از غاصبین باز ستاند ولی نشد که نشد! (۱۷) زهرا همان همسر با وفایی است که چـون علی را به زور برای بیعت سـتمگران به مسـجد بردنـد، پیراهن رسول خـدا را بر سـر کرد، و دست هـای حسـنین را به دست گرفت، و خطاب به خلیفه دیکتاتور فرمود:

می خـواهی علی را به شـهادت رسانـده مرا بیـوه نمـوده و حسـنینم را یـتیم بنمـایی؟! و آنگـاه دست علی را گرفت، و از مهلکه شیاطین نجات داد، (۱۸) و خطاب به قبر رسول خدا گفت:

«ای پدر، ای رسول خدا! بعد از تو چه مصیبت هایی را تحمل نمودیم! و ابوبکر و عمر چه فشارها و ستم هایی را در حق ما روا داشـتند! سوگنـد به خدا تا عمر دارم با آنان حرف نمی زنم! (۱۹) و سـپس به علی علیه السـلام وصیت کرد که آن دو بر پیکر پاک وی نماز نخوانند!» (۲۰) زهرا با لباس وصله دار در خانه علی علیه السلام زندگی کرد، و در آن خانه فرش

زینت و لباس ندید، و مزه لذائذ مادی را نچشید.

علی علیه السلام نیز متقابلا ـ در برابر محبت های زهرا و تحملات و شکیبایی وی قدردانی می کرد، و پیوسته وجود زهرا را یکی از افتخارات خویش می دانست، و در محاجه و مناظره هایش با دشمنان، این موضوع را مورد تاکید قرار می داد! علی علیه السلام شخصا برای خود فاطمه زهرا بارها این حقیقت را اظهار داشت، و از صبر و بردباری وی سپاسگزاری فرمود، و تا او زنده بود علی خود را نباخت، و صبر و مقاومتش را از دست نداد ... ولی پس از شهادت فاطمه، گویا علی علیه السلام ناتوان شده بود، و صبر و قرار نداشت، و فراق فاطمه را پس از رحلت رسول اکرم صلی الله علیه و آله و سلم از دردناکترین دردها توصیف می کرد، و از خدا برای خویشتن صبر و حوصله در خواست می نمود و بدین وسیله هم نقش فاطمه را متذکر می شد، و هم سپاس وی را اظهار می داشت!! و هنگامی که همسر با وفایش را در زیر خاک ها می گذاشت، خطاب به قبر رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم گفت:

«السلام علیک یا رسول الله، عنی و عن ابنتک النازله فی جوارک، و السریعه اللحاق بک، قل یا رسول الله عن صفیتک صبری!! ورق عنها تجلدی ... فلقد استرجعت الودیعه، و اخذت الرهینه، اما حزنی فسرمد، و اما لیلی فمسهد ...» (۲۱)

سلام و درود من بر تو ای رسول خدا! و از دختر عزیزت که پس از رحلتت به سرعت به تو پیوست! ای رسول خدا! در اثر مفارقت زهرا، توانم به ناتوانی و صبرم به کم صبری تبدیل گشته!!

ای نجات دهنـده عالم هستی! امانت تو باز پس داده شـد و گروت از من گرفته شـد! اما بدان که بعد از این دیگر حزن و اندوه من همیشـگی است، و شب هـا از فراق فـاطمه خواب به چشـمم نخواهـد رفت! این عبارات می رسانـد که فاطمه تا چه حـد در زنـدگی و روحیه و مقـاومت علی علیه السـلام نقش اساسـی داشـته و امیرالمؤمنین تـا چه میزان به او علاقمنـد بوده، و چه سـان محبت های او را فراموش ننموده است که حتی پس از مرگ و شـهادت وی نیز از آن حضرت تشکر می نماید!! و همچنین در این عبـارات اشـاره ای به قبر گم شـده زهرا دیـده می شود، زیرا از واژه السـلام «و نـازله فی جوارک» (نـازل شـده در کنارت) استفاده می گردد که در کنار قبر رسول الله دفن شده است. و هنگام دفن زهرا یک مناجاتی هم با خدا کرد و گفت:

«اللهم انی راض عن ابنه نبیک،

اللهم آنهاقد اوحشت فانسها ...» (۲۲)

خدایا!

من از دختر پیامبر تو راضـی هسـتم، بار الها! او از قبر می ترسد، پس با او انس بگیر و به وی آرامش ده. این فراز نیز می رساند که علی علیه السلام از فاطمه تشکر کرده است، و رضایت خود را از او به پیشگاه الهی اعلام نموده، و اشعار می دارد که:

حتی فاطمه زهرا با آن عظمتش به رضایت علی نیازمند است! تا وی اعلان رضایت نموده، و در وحشت قبر زهرا توصیه نماید!! چنانکه در صدر این حدیث مذکور از امام باقر علیه السلام آمده است:

هیـچ چیز به اندازه رضایت شوهر در سـعادت ابدی زن مؤثر نیست. (۲۳) پس نتیجه می گیریم که علی علیه السـلام نه تنهـا در دوران

حیات فاطمه از وی تشکر می کرد، بلکه بعد از این دوران نیز او را فراموش نکرد، و بارها از وی به نیکی یاد می فرمود:

... همانطوری که رسول خدا هم از زحمات و محبت های «خدیجه کبری» سپاسگزاری می کرد ... (۲۴)

تهیه انار برای حضرت فاطمه علیها السلام

روزی امیرالمؤمنین علیه السلام به خانه آمد، دید که حضرت فاطمه علیه السلام مریض و تب دار افتاده است، سر خانم را به دامن گرفت و به رخسار او می نگریست و اشک از دیدگان مبارکش جاری بود؛ چون زهرا کمی به حال آمد، امام فرمود:

چه میل داری، از من بطلب.

عرض کرد:

چیزی نمی خواهم، دوباره امام اصرار کرد؛ عرض کرد:

چیزی نمی خواهم؛ پدرم رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم فرمود:

از شوهرت علی علیه السلام هرگز خواهش چیزی مکن که مبادا خجالت بکشد.

فرمود:

به حق من، آنچه می خواهی بگو.

عرض کرد:

حالا که قسم دادی، اگر اناری باشد خوب است؛ امام از منزل بیرون آمد و جویای انار شد، عرض کردند:

فصل انار گذشته لکن برای شمعون یهودی از طائف مقداری انار آورده اند.

امام خود را به در خانه شمعون رسانید و در خانه اش را زد، شمعون بیرون آمد و تعجب کرد و عرض کرد:

چه باعث شده که در خانه ام تشریف آوردید؟

حضرت فرمود:

شنیده ام از طائف اناری برایتان آورده اند چنانچه از آن باقی باشد یکی را به من بفروش که برای بیمار عزیزی می خواهم.

عرض کرد:

فدایت شوم! آنچه بود فروختم،

حضرت فرمود:

در خانه جستجو کن، شاید باقی مانده باشد؛

عرض کرد:

اطمینان دارم که نیست؛ زوجه اش پشت در ایستاده بود، عرض کرد:

ای شمعون! یک انار ذخیره در خانه است، آنگاه انار را به نزد امام آورد، و حضرت چهار درهم، عوض آن به شمعون دادند.

شمعون گفت:

قیمتش نیم در هم

است.

فرمود:

چون عیـالت انـار را ذخیره کرده بقیه از برای او باشـد؛ انـار را برداشت و به سوی خـانه رهسـپار شـد، در اثنـای راه، ناله غریبی شنیده، و به طرف آن صدا رفت تا داخل خرابه ای شد، دید کوری مریض و غریب از شدت ضعف می نالد،

حضرت در بالین او نشست و سر او را در کنار گرفت و جویای احوالش شد.

عرض کرد:

ای جوان صالـح! از صالـح! از اهـل مـدائن هسـتم و قرض فراوانی دارم، آمـدم به این منطقه تـا شایـد امیر مؤمنـان برای قرضـم علاجی نماید که مریض شدم،

امام فرمود:

چه میل داری؟

عرض کرد:

اگر انار باشد مایلم،

حضرت فرمود:

یک انار در این شـهر بود که برای بیماری تحصـیل کرده ام لکن تو را محروم نمی کنم، پس انار را دو نیم کرد و نصـفی را به دهان مریض داد و نصف دیگر را برای فاطمه علیهماالسلام برداشت؛ آنگاه فرمود:

چه میل داری؟

عرض کرد:

اگر نصف دیگر را حسان نمایی ممنونم.

حضرت سر به زیر انداخت و به نفس خود خطاب کرد:

ای علی! این مریض در خرابه غریب و تنهاست، سزاوار رعایت است، شاید خداوند به جهت فاطمه علیهماالسلام وسیله دیگری تهیه نمایـد. پس نصف دیگر انـار را به او داد تا تمام شـد؛ مریض امام را دعا کرد و امام رهسـپار خانه شـد، اما در این فکر که جواب فاطمه علیهماالسـلام را چه بگویـد. متحیرانه آمد تا به در خانه رسـید، از داخل شدن به خانه حیا می کرد، لذا سـر از در

خانه پیش برد که ببینـد فاطمه علیهماالسـلام خواب است یا بیدار، دید فاطمه علیهماالسـلام تکیه کرده و عرق نموده ولی طبقی از انار فوق العاده نزدش است و تناول می کند. خوشحال،

داخل خانه شد و از واقعه جویا شد؛ فاطمه علیهماالسلام عرض کرد:

یا ابن عم! چون تشریف بردید زمانی نکشید که ناگاه در خانه را زدند؛ فضه رفت، دید شخصی است که به در خانه، طبقی انار آورده است، گفت:

این طبق انار را امیرالمؤمنین برای فاطمه علیهماالسلام فرستاده است. (۲۵)

عبادات و مناجات امیرالمؤمنین علیه السلام

عروه بن زبیر می گوید:

«در مسجد رسول خدا نشسته بودیم و درباره اعمال اهل بدر و گذشته ها گفتگو می کردیم، ابودرداء از حاضرین بود گفت:

مردم!! می خواهید از کسی به شما خبر دهم که از همگان، ثروتش کمتر و پارسائیش بیشتر، و در عبادت کوشاتر است؟

گفتند:

آری. گفت:

امیرالمؤمنین علی بن ابیطالب (علیه السلام»).

عروه گوید:

«به خدا سوگند به خاطر این گفتار ابودرداء همه اهل مجلس از او رو گرداندند؛ زیرا اینان از دشمنان حضرت بودند و طاقت شنیدن فضایل حضرت را نداشتند. مردی از انصار، رو به او کرد و گفت:

سخنی گفتی که حاضران هیچ کدام با تو موافقت نکردند.

ابو درداء گفت:

مردم!

چیزی را که خودم دیدم برای شما تعریف کنم:

شب هنگام در قسمتی از باغات، علی علیه السلام را مشاهده کردم که از غلامان خود کناره گرفته، در لابلای درختان خرما پنهان شد، از من دور شد و من او را گم کردم. پیش خود گفتم حتما به منزلش رفته است، چیزی نگذشت که صدای ناله ای حزن انگیز و نغمه ای دل خراش به گوشم رسید که صاحب ناله می گفت:

»

پروردگارا!

چه بسیار گناهی که به خاطر حلم و گذشت خود، با عذاب کردن من، در صدد مقابله بر نیامدی، و چه بسیار جرمی که با کرم خود از کشف نمودن آن خودداری فرمودی، خداوندا!

اگر عمری طولانی در نافرمانیت گذرانده ام و نامه عمل و بار

گناهم سنگین شده است، به غیر آمرزشت آرزویی ندارم و به جز خشنودیت به چیزی امید ندارم.»

از شنیدن ناله به جستجوی صاحب آن افتادم، ناگهان دیدم که حضرت علی علیه السلام است، در گوشه ای بی حرکت خود را پنهان ساختم. در آن نیمه شب، نماز بسیاری خواند؛ آنگاه به دعا و گریه پرداخت و از حال خود به درگاه الهی، شکوه می برد از جمله مناجات های حضرت، با خداوند این بود:

«خداوندا!

آنگاه که در عفو و بزرگواریت فکر می کنم، گناهانم در نظرم ساده می آید، پس وقتی که به یاد عقوبت های شدیدت می افتم بلیه ام گران می شد. ای وای اگر در نامه های عمل به گناهی برخورد کنم که من آن را فراموش کرده ام ولی تو آن را به حساب آورده ای، آنگاه خواهی گفت:

او را بگیرید، وای بر این گرفتاری که بستگانش نمی توانند نجاتش دهند و قبیله اش به حالش سودی نخواهند داشت، آنگاه که دستور فرا خواندنش رسید، همگان بر او رحمشان می آید. وای از آن آتش که جگرها و کلیه ها را کباب می کند، وای از آن آتشی که اعضای بدن را از هم جدا می کند، آه از آن بیهوشی که در اثر شعله های سوزان دست می دهد.»

سپس حضرت آنقدر گریه کرد که دیگر حس و حرکت از او بریده شد. پیش خود گفتم:

حتما در اثر شب زنده داری خوابش گرفته است و برای نماز صبح بیدارش می کنم. جلو رفتم، دیدم مانند چوبی خشک روی زمین افتاده است، او را تکان دادم دیدم تکان نمی خورد، خواستم او را بنشانم نشد، گفتم:

«انا لله و انا الیه راجعون» (۲۶) حتما مرده است.

به منزل حضرت رفتم تا خبر مرگش را به اهلش برسانم.

فاطمه زهرا علیهماالسلام فرمود:

ای ابودرداء! چه خبر شده است؟

جریان را برای خانم، نقل کردم،

حضرت زهرا علیهماالسلام فرمود:

ابودرداء به خدا علی علیه السلام باز هم مانند همیشه از ترس خدا غش کرده است، سپس مقداری آب آوردند و به صورتش پاشیدند تا به هوش آمد. همین که به هوش آمد و مرا دید که گریه می کنم.

فرمود:

ابودرداء! برای چه گریه می کنی؟

گفتم:

از این حالتی که شما برای خودت پیش آورده ای.

فرمود:

«ابودرداء پس آنگاه که مرا برای حساب فراخوانند و اهل گناه به عذاب الهی یقین کردند مرا ببینی، چگونه خواهی بود؟ آن وقت که مامورین درشت خو و ترش رو اطراف مرا بگیرند و در پیشگاه پادشاهی جبار بایستم، در حالی که زندگان مرا تسلیم کرده اند و مردم دنیا به حال من ترحم کنند؛ آنجا در پیشگاه خداوندی که هیچ سری از او پوشیده نیست، اگر مرا ببینی بیش از این دلت به حال من خواهد سوخت.» ابودرداء گفت:

به خدا سوگند که این حالت را در هیچ کدام از یاران رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم ندیدم. (۲۷)

بیست سؤال قیصر روم

ابن مسیب نقل کرد که، عمر بن خطاب می گفت:

«پناه می برم به خدا از مشکلاتی که ابوالحسن، برای حل آنها نباشد.»

این سخن خلیفه جهاتی داشت؛ از جمله آنها، این بود که روزی پادشاه روم به عمر نامه نوشت و از مسائلی پرسش نمود؛ عمر آن سؤالات را بر اصحاب عرضه داشت، اما کسی نتوانست جواب بدهد، پس به امیرالمؤمنین عرضه داشت و حضرت فورا جواب سؤالات را دادند. نامه پادشاه روم به عمر این چنین بود:

«این نامه ای است از پادشاه بنی الاصفر به عمر، خلیفه مسلمانان، پس از ستایش

پروردگار پرسش می کنم از شما مسائلی را که پاسخ آن را مرقوم نمایید:

۱ – چه چیز است که خدا آن را نیافریده است؟

۲ – خدا نمی داند،

۳ – نزد خدا نیست،

۴ – همه اش دهان است،

۵ – همه اش پاست،

۶ – همه اش چشم است،

۷ – همه اش بال است،

۸ – کدام مردی است که فامیل ندارد،

۹ – چهار جنبنده که در شکم مادر نبودند کدام است،

۱۰ – چه چیزی است که نفس می کشد، روح ندارد،

۱۱ – ناقوس چه می گوید،

۱۲ – آن رونده کدام است که یک بار راه رفت،

۱۳ – کدام درخت است که سواره، صد سال در سایه اش راه می رود و به پایانش نمی رسد و مانندش در دنیا چیست،

۱۴ – کدام مکان است که خورشید جز یک بار در آن نتابید،

۱۵ – کدام درخت است که بی آب رویید،

۱۶ – اهل بهشت می خورند و می آشامند و چیزی دفع نمی کنند؛ مانندش در دنیا چیست،

۱۷ – در سفره های بهشت کاسه هایی که در هر یک از آنها غذاهای گوناگون است و آمیخته نمی شوند؛ مانندش در دنیا چیست؟

۱۸ – از سیبی در بهشت، دخترکی بیرون می آید در حالی که از آن سیب، چیزی کاسته نمی شود،

۱۹ – کنیزکی در دنیا مال دو مرد است و در آخرت، مال یکی از آنان؛ آن چگونه است؟

۰۲ – کلیـدهای بهشت چیست؟ امیرالمؤمنین علیه السـلام نامه پادشاه روم را خواندند و در پشت نامه، جواب را این طور مرقوم کردند:

بسم الله الرحمن الرحیم – پس از سپاس و ستایش پروردگـار؛ ای پادشاه روم! بر مطال شـما واقف شـدم و من به یاری خـدا و قدرتش و برکت خدا و پیامبر ان، خصوصا محمد صلی الله علیه و آله

و سلم آخرین فرستاده خدا، پاسخ تو را می دهم:

۱ - آن چیزی که خدا نیافریده قرآن است، زیرا آن کلام وصف خداست و همچنین کتابهایی که از جانب خدا نازل شده است، حق - سبحانه - قدیم است و صفاتش هم قدیم است.

۲ - آن چیزی که خدا نم داند آن است که شما نصرانیان می گویید:

خدا را زن و فرزند و شریک است؛ خدا فرزندی نگرفته و با او خدایی نیست، نه والد است و نه مولود.

۳ - آن چیزی که نزد خدا نیست ظلم است، پروردگار به بندگان، ستمکار نیست.

۴ - چیزی که همه اش دهان است، آتش است؛ در هر چیزی افتد، می خورد.

۵ - چیزی که همه اش پاست، آب است.

۶ - چیزی که همه اش چشم است، خورشید است.

۷ - چیزی که همه اش بال است، باد است.

۸ - آن کس که فامیل ندارد، آدم است.

۹ - آن چهار جنبنده که در شکم مادر نبودند عصای موسی، قوچ ابراهیم، آدم و حوا می باشند.

۱۰ - آنکه بی روح است و نفس می کشد، صبح است، خدای تعالی فرمود:

«و الصبح اذا تنفس» (۲۸):

«سوگند به صبح آنگاه که نفس می کشد.»

۱۱ - ناقوس می گوید:

«تق، تق؛ حق، حق، آهسته، آهسته؛ عدالت، عدالت؛ راستی، راستی؛ دنیا ما را فریب داد و در هوس انداخت؛ دنیا دوره به دوره سپری می شود؛ نمی گذرد روزی مگر که سست می کند از ما پایه ای، مردگان ما را خبر دادند که از این سرا کوچ می نماییم، پس چرا ما اینجا را برای خود وطن گرفته ایم؟»

۱۲ - آن رونده که یک بار راه رفت کوه سیناست، میان آن کوه و زمین مقدس (مسجد اقصی) چند روزی راه بود، بنی

اسرائیل که به فرمان موسی علیه السلام آهنگ آن سرزمین داشتند نافرمانی کردند، خدا از آن کوه پاره ای برکند و دو بال از نور برایش قرار داد و بر بنی اسرائیل که در بیابان راهپیمایی می کردند سایبان شد و برابر سر آنان سیر می نمود، چنانکه خدا در قرآن فرموده است:

«و چون کوه را از جا برکندیم و مانند سایبان بر سرشان قرار دادیم و آنان گمان کردند بر سرشان می افتد.» (۲۹) و موسی بنی اسرائیل را گفت:

چرا نافرمانی می کنید، دست از نافرمانی بردارید وگرنه کوه را بر سرتان می افکنم، چون توبه کردند کوه به جایش برگشت.

۱۳ - درختی که سواره، صد سال در سایه اش راه می رود و به پایانش نمی رسد، درخت طوبی است و آن سدره المنتهی است که در آسمان هفتم است، به سوی آن درخت، اعمال بنی آدم بالا- می رود و آن از درخت های بهشت است، هیچ کاخی و خانه ای در بهشت نیست مگر شاخه ای از شاخه هایش در آن آویخته و مانندش در دنیا خورشید است، خودش یکی ست و پرتوش در همه جاست.

۱۴ - مکانی که خورشید جز یک بار در آن نتابید، زمین دریایی است که بنی اسرائیل از آن عبور کردند و فرعونیان در آن غرق شدند، در آن هنگام که خدا برای موسی علیه السلام آن دریا را شکافت و آب، مانند کوهها روی هم ایستاد و زمین دریا به تابیدن خورشید، خشک شد سپس آب دریا به جایش برگشت.

۱۵ - درختی که بی آب رویید، درخت یونس پیغمبر است و آن معجزه ای بود که خدای تعالی فرمود:

«و انبتنا علیه شجره من یقطین»:

«بر سرش درختی از کدو رویانیدیم.» (۳۰)

۱۶ - غذا

خوردن اهل بهشت که می خورند و چیزی دفع نمی کنند، مانندش در دنیا، بچه است در شکم مادر، از نافش می خورد و دفع نمی کند.

۱۷ – غذاهای گوناگون بهشتی که در یک کاسه است و آمیخته نمی شود، مانندش در دنیا تخم مرغ است که سفیده و زرده آن آمیخته نمی شوند.

۱۸ – دخترکی که از سیب بهشتی بیرون می آید مانندش در دنیا، کرمکی است که از سیب بیرون می آید و سیب تغییری نمی کند.

۱۹ – کنیزکی که در دنیا مال دو مرد و در آخرت مال یکی است، مانند درخت خرمایی است که در دنیا به شرکت مال مؤمنی مانند من و کافری مانند توست و آن در آخرت برای من است نه برای تو؛ زیرا در آخرت، آن درخت در بهشت است و تو داخل بهشت نمی شوی.

۲۰ – کلیدهای بهشت، «لااله الا الله و محمد رسول الله» است.

ابن مسیب گفت:

چون قیصر روم، جواب سؤالات را خواند گفت:

این سخن بیرون نیامده جز از خاندان نبوت، سپس پرسید:

پاسخ این سؤالات را چه کسی داده است؟

گفتند:

از پس عموی محمد صلی الله علیه و آله و سلم است. قیصر روم برای امیرالمؤمنین نامه ای نوشت:

«سلام علیک؛ پس از سپاس پروردگار، بر پاسخ های شما واقف شدم و دانستم که شما از خاندان نبوت هستید و به شجاعت و علم، متصف می باشید، من خواهانم که دینتان را برای من شرح دهید و حقیقت روحی را که خدا در کتابتان گفته است برای من بیان نمایید

«یسالونک عن الروح قل الروح من امر ربی» ؛

«از روح پرسش می کنند بگو روح از امر پروردگار من است.»

(۳۱) امیرالمؤمنین علیه السلام در جواب قیصر، نوشت:

«پس از سپاس و ستایش پروردگار، روح

نقطه ای است بـا لطـافت و پرتویی است بـا شـرافت که از ساخت های آفریننـده اش و قـدرت پدیـد آورنـده اش می باشـد، از گنجینه های مملکتش او را بیرون آورده و در نهاد بندگانش نهاده، پس روح تو پیوندی است با او، و نزد تو امانتی است از او، هرگاه گرفتی آنچه نزد او داری، می گیرد آنچه نزد تو دارد.»

(۳۲)

جواب سه سؤال از علی علیه السلام

ابن عباس می گوید:

«روزی در مجلس عمر بن خطـاب نشسته بـودم و کعب الاحبـار نزد او بـود و امیرالمؤمنین علیه السـلام هم در مجلس تشـریف داشتند، عمر روی به کعب الاحبار نمود گفت:

ای کعب! آیا از تورات چیزی در خاطر داری؟

گفت:

بیشتر آن را حفظ دارم. مردی در پهلوی عمر بود گفت:

از کعب سـؤال کن که خداونـد متعـال، کجـا بود قبـل از اینکه عرش خود را خلق کنـد؟ و عرش خود را از چه چیز خلق کرده است؟

و آبی که عرش بر آن آب بود، از چه چیز خلق شده بود؟

عمر این سه سؤال را از کعب الاحبار نمود، او در جواب گفت:

مـا یـافته ایم که خداونـد - تبارک و تعالی - قـدیم است و قبل از عرش خـدای بر سـر سـنگ بیت المقـدس در هوا بود، چون خواست عرش را خلق کنـد، خـدا آب دهـان خود را انـداخت، دریاهـا را خلق کرد، و از آن سـنگی که در زیر او بود عرش را خلق کرد و پاره ای از آن سنگ برای بناء بیت المقدس باقی گذارد.»

ابن عباس گفت:

«چون کلاـم کعب الاحبـار به اینجا رسـید، امیرالمؤمنین علیه السـلام از جای خود برخاست و به طرف منزل روانه گردیـد. عمر قسم داد امیرالمؤمنین علیه السلام را که مراجعت کند و به جای خود نشیند؛ چون نشست، عمر

در خواست کرد از امام و گفت:

آنچه می دانی بفرما، که مفرج هموم و گرفتاریها هستی!

حضرت رو به جانب کعب کردند و فرمودند:

آنچه را گفتی، غلط بود و یهودیان هم اشتباه کردند؛ خدا از آنچه شما به هم بافته اید و کتاب های آسمانی را به دلخواه خود تحریف کردید و بر خدا، زشت ترین دروغها را بسته اید، منزه است؛

ای کعب الاحبار!

وای بر تو! سنگی را گمان کرده ای که خدای بر او قرار گرفته بود! این سخنی است محال؛ سنگ نمی تواند احاطه بر جلال و عظمت او بنماید؛ و هوایی که ذکر کردی هرگز ممکن نیست که محیط بر ذات احدیت شده باشد. اگر سنگ و هوا با او بودند، پس بایستی آنها هم قدیم باشند و ذات خداوند منزه است از اینکه به او اشاره بشود یا مکانی برای او فرض بشود، خدا را مکان نیست، او خالق همه مکانها و زمانهاست، خدای تعالی چنان نیست که ملحدین و جاهلین گمان کرده اند، خدای متعال قبل از اینکه مکانی و زمانی و هوایی در وجود باشد بوده است. ذات باری تعالی، محیط بر همه اشیاء است و کائنات را بدون فکر، حادث گردانیده است، اینکه می گویم:

خدا بود به جهت شناسانیدن بودن اوست، چون ذات خدا ما را بیان بخشید که او را به مردم بشناسانیم، چنانچه می فرماید:

«خلق الانسان، علمه البیان» (۳۳)؛

«خلق کرد انسان را و بدو بیان آموخت»

و الا خداوند متعال از کون و مکان و زمان منزه و مبراست؛ خداوند مقتدر است بر هر چه اراده علیه او تعلق بگیرد آن را ایجاد می فرماید، خدا نوری را خلق نمود بدون ماده و مدت، و از آن

نور، ایجاد ظلمت نمود بـدو ماده و مـدت از لا شـی ء؛ یعنی هیـچ چیز. خدا قادر است که ظلمت را از لا شـیی ء ایجاد نماید و بالا ـخره خـدای تعـالی یاقوتی از نور خلق کرد که بزرگی آن مثل بزرگی و عظمت و غلظت آسـمانها و زمینه ای هفتگانه بود، سپس نظر هیبت به آن یاقوت نمود، آبی لرزان گردیـد و تا قیامت لرزان است، بعـد عرش را از نور یاقوتی آفریـد و بر آن آب قرار داد، و از برای عرش دوازده هزار لغـت قرار داد کـه بـه آن لغتهـا خـدای را تسبیـح می نماینـد که هر لغـتی به دوازده هزار لغت، تسبیح می کنند که هیچ یک از لغتها به دیگری شباهت ندارند و این قول خدای تعالی است:

«و کان عرشه علی الماء لیبلوکم»

«عرش او بر آب بود تا بیازماید شما را» (۳۴)

ای کعب! وای بر تو، اگر بنا بر قول تو که دریا آب دهان خـدا باشـد، چگونه آن سـنگ خدا را بر می گیرد، و چگونه آن هوا محیط به خدا می شود؟ عمربن خطاب خندید و از روی استهزاء به کعب الاحبار گفت:

ای کعب! این است علم و حقیقت که ابوالحسن می گوید، نه آن مزخرفاتی که تو بر هم بافتی! زنده نمانم در زمانی که در آن وقت ابوالحسن را نبینم.»

(۳۵)

قضاوت علی علیه السلام

مردی عربی با داشتن یک ناقه (شتر ماده) به نزد رسول الله آمد و عرض کرد:

یا رسول الله (صلی الله علیه و آله و سلم)! این ناقه را می خری؟

حضرت فرمود:

به چند درهم می فروشی ای اعرابی؟!

عرض کرد:

دویست درهم، پیامبر فرمود:

ناقه تو قیمتش بیش از این است و پیوسته قیمت شتر را زیاد می کرد تا

به چهارصد درهم رساند و از اعرابی خرید و پولها را در دامن اعرابی ریخت. مرد عرب مهار ناقه را بگرفت و گفت:

ناقه از من است و در هم هم مال من است و اگر تو را بینه و شاهد هست، حاضر کن. در این وقت، ابوبکر پیدا شد، پیامبر فرمود:

بیا تا این پیر مرد، یعنی ابوبکر، بین من و تو حکم کند، و ماجرا را برای او نقل کرد. او گفت:

قضیه معلوم است که اعرابی شاهد می طلبد و شما باید شاهد بیاوری. در این اثنا عمر نمودار شد و پیامبر فرمود:

ای مرد عرب! حاضری این مردی که به طرف ما می آید بین ما حکم کند؟

عرض کرد:

آری یا محمد (صلی الله علیه و آله و سلم)! چون عمر نزدیک آمد، پیامبر فرمود:

تو بین من و این اعرابی قضاوت کن، گفت:

یا رسول الله (صلی الله علیه و آله و سلم! سخن خود را بگو.

فرمود:

ناقه از من و دراهم از برای اعرابی است، عمر به اعرابی گفت تو ادعای خود را بگو؟ اعرابی گفت:

ناقه و دراهم هر دو از من است، اگر محمد ادعائی می کند باید شاهد اقامه کند؛ عمر گفت:

قول اعرابی درست است و بر صحت کلامش قسم می خورد.

پیامبر به اعرابی فرمود:

من تو را محاکمه می کنم نزد کسی که به حکم پروردگار عزیز و جلیل بین ما حکم کند، که ناگاه علی علیه السلام بر رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم وارد شد.

علی علیه السلام عرض کرد:

یا رسول الله (صلی الله علیه و آله و سلم)! شما با این مرد در چه واقعه ای صحبت دارید؟

حضرت فرمود:

یا اباالحسن! بین من و این مرد عرب قضاوت کن،

علی علیه السلام فرمود:

ای اعرابی! به پیامبر چه ادعا داری؟

گفت:

پول ناقه ای را که به او فروخته ام از او می خواهم.

علی علیه السلام از پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم پرسید:

شما چه می گویید؟

فرمود:

من پول تمام ناقه را پرداخته ام، امیرالمؤمنین علیه السلام فرمود:

ای اعرابی! آیا رسول خدا راست می گوید؟

گفت:

نه هیچ چیز به من نپرداخته است،

حضرت شمشیر از غلاف کشید و به یک ضربت او را به هتل رسانید.

پیامبر فرمود:

چرا چنین کردی؟

عرض کرد:

یا رسول الله (صلی الله علیه و آله و سلم! من شما را بر اوامر و نواهی خداوند متعال و بر بهشت و جهنم و ثواب و عقاب و وحی خدا تصدیق می کنم، چگونه می شود که در بهای شتر ماده این اعرابی تو را تصدیق نکنم؟ من اعرابی را از این جهت کشتم که شما را تکذیب کرد و گفت رسول خدا پول شتر را نداده است.

پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم فرمود:

راست گفتی و حکم به حق کردی ولی دیگر به مثل این کار عود مکن؛ سپس پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم رو به ابوبکر و عمر نمود و فرمود:

حکم خدا این بود که علی علیه السلام قضاوت کرد نه حکمی که شماها کردید. (۳۶)

نمونه ای از قضاوت های علی علیه السلام در عصر خلفا

پس از رحلت رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم مردی را که شراب خورده بوود به نزد ابوبکر آوردند، خلیفه از وی پرسید:

آیا شراب خورده ای؟

او جواب داد:

بلی. ابوبکر گفت:

چرا شراب خورده ای، در حالی که حرام است؟

آن مرد گفت:

اگر می دانستم که شراب حرام است لب به آن نمی زدم. در حالی که جمعیت زیادی این صحنه را تماشا می کردند، خلیفه از حکم مساله عاجز مانده، و

دست به سوی عمر دراز کرد! عمر گفت:

این مساله از معضلات است و چاره اش، ابوالحسن امیرالمؤمنین، است! ابوبکر خطاب به غلامش گفت:

برو علی را حاضر کن، ولی عمر گفت:

سزاوار نیست علی را بیاوریم، اجازه دهید ما به منزل او برویم. آنان همراه حضرت سلمان به خانه علی آمده، و جریان را ابلاغ نمودند،

حضرت فرمود:

چاره کار این است که او را در بازار و کوچه بگردانید، و از مهاجرین و انصار جویا شوید، که آیا کسی حکم تحریم شراب را به وی گفته است؟

اگر حکم تحریم به گوش او نرسیده باشد، او را آزاد کنید. خلیفه به دستور علی علیه السلام عمل کرد، چون کسی شهادت نداد، وی را مرخص نمودند، بدون این که بر وی حد بزنند. سلمان می گوید:

من به علی علیه السلام گفتم:

خوب آنان را ارشاد نمودی،

حضرت جواب داد:

خواستم حکم آیه سی و پنج سوره یونس را در مورد خود و آنان بار دیگر مورد تاکید قرار دهم که می فرماید:

«آیا کسی که هدایت به حق می کند برای رهبری شایسته تر است؟

و یا آن کس که هدایت نمی شود نگر هدایتش کند؟ شما را چه می شود؟ چگونه داوری می کنید؟»

(۳۷)

حکم حضرت درباره پدر جوان

روزی حضرت علی علیه السلام داخل مسجد شد، جوانی از روبروی آن حضرت می آید و می گرید و جمعی بر دور او هستند و او را تسلی می دهند؛ حضرت پرسید:

چرا گریه می کنی؟

عرض کرد:

یا علی! شریح قاضی، حکمی بر من کرده که نمی دانم درست است یا نه؟ این جماعت پدر مرا با خود به سفر بردند، اکنون برگشته اند پدرم با ایشان نیست، چون احوال پدر را از ایشان پرسیدم گفتند:

پدرت مرد، گفتم:

مال او چه شد؟

گفتند:

مالی به جای نگذاشت، پس ایشان را

نزد شریح قاضی بردم و شریح آنها را سوگند داد و آنها قسم خوردند و رفتند و حال آنکه من می دانم که پدرم مال زیادی با خود به سفر برده بود. پس حضرت، آن جماعت و جوان و خود جمعا نزد شریح آمدند؛ حضرت فرمود:

ای شریح! چگونه میان این گروه، حکم کردی؟ شریح گفت:

این جوان ادعا کرد که پدرم با اینان به سفر رفت و برنگشت، از آنها پرسیدم گفتند:

مرد؛ پرسیدم مالش چه شد؟

گفتند:

مالی نگذاشت؛

جوان را گفتم:

گواه داری؟

گفت: نه،

پس ایشان را قسم دادم.

حضرت فرمود:

هیهات! در چنین واقعه، اینطور حکم می کنی؟! والله در این واقعه حکمی بکنم که کسی پیش از من نکرده باشد، مگر داود پیغمبر (صلی الله علیه و آله و سلم)؛ پس حضرت فرمود:

ای قنبر! پهلوانان لشکر را بطلب؛ چون حاضر شدند، بر هر یک از آن گروه، یکی از آنها را موکل گردانید، پس نظر به آن گروه کرد و فرمود:

چه می گویید؟ گمان می کنید من نمی دانم که شما با پدر این جوان چه کردید؟ اگر این را ندانم، مرد نادانی خواهم بود. پس فرمود:

اینها را پراکنده کنید و هر یک را در پشت ستونی از ستون های مسجد باز دارید و سرهاشان را به جامه هایشان بپوشانید که یکدیگر را نبینند، سپس عبدالله بن ابی رافع، کاتب خود را طلبید و فرمود:

کاغذ و دواتی حاضر کن، مردم بر دور آن حضرت جمع شدند،

حضرت فرمود:

هر گاه من «الله اکبر» بگویم شما نیز همه «الله اکبر» بگویید. پس،

حضرت یکی از ایشان را تنها طلبید و نزد خود نشاند و صورتش را گشود و فرمود:

ای عبدالله بن ابی رافع! آنچه می گوید تو بنویس؛ سپس شروع به سؤال

کردن نمود و فرمود:

چه روزی از خانه های خود با پدر این جوان بیرون رفتید؟

گفت:

در فلان روز.

فرمود:

در چه ماه بود؟

گفت:

در فلان ماه؛ به کدام منزل که رسیدید او مرد؟

گفت:

در فلان منزل.

فرمود:

در خانه چه کسی مرد؟

گفت:

در خانه فلان شخص.

فرمود:

چه مرض داشت؟

گفت:

فلان مرض.

فرمود:

چند روز بیمار بود؟ و عدد روزهای بیماریش را گفت. پس،

حضرت احوال آن مرده را به تمام سؤال کرد که، چه روز مرد؟ کی او را غسل داد؟ و کی او را دفن کرد؟ و کفن او از چه پارچه ای بود؟ و کی بر او نماز کرد؟ و کی او را به قبر برد، چون حضرت همه را از او سؤال نمود و او جواب گفت:

«الله اکبر» فرمود:

مردم هم صدا به تکبیر، بلند کردند. پس رفقای او یقین کردند که این شخص، اقرار به کشتن کرده است.

حضرت دستور دادند رویش را بستند، به جای خود بردند. دیگری را طلبید و نزد خود نشانید و رویش را گشود و فرمود:

گمان می کردی که من نمی دانم که شما چه کرده اید؟

او گفت:

یا امیرالمؤمنین علیه السلام! من یکی از آنها بودم، لکن راضی به کشتن او نبودم و اقرار نمود؛ پس هر یک را که طلبید اقرار کردند و آن کسی را، که اول حضرت از او سؤال کرد، طلبید و او هم اقرار کرد که ما پدر این جوان را کشتیم و مال او را برداشتیم.

حضرت مال را از آنها گرفت، به جوان داد و بابت خون بهاء حکم جاری فرمود. (۳۸)

ازدواج مادر با پسر!!

وقتی که امام علیه السلام به کوفه رسید، جوانی از اصحابش رغبت به نکاح کرد تا زنی را تزویج نماید. روزی آن حضرت، نماز صبح را گزارده، به یک فرمود:

برو

به فلان موضع که آنجا مسجدی است و بر یک جانب آن مسجد، خانه ای است که مرد و زنی در آنجا صدا بلند کرده اند، هر دو را نزد من بیاور. آن مرد رفته، زن و مرد را به نزد حضرت آورد،

حضرت فرمود:

امشب نزاع شما به درازا کشید؟ جوان گفت:

یا امیرالمؤمنین علیه السلام! من این زن را خواستم و تزویج کردم، چون شب زفاف شد در خلوت در نفس خود نفرتی از او مانع نزدیکی شد، و اگر توانایی داشتم در شب، او را بیرون می کردم، پس او غضبناک شد و میان ما درگیری شد تا این وقت که مامور شما ما را به حضور شما دعوت کرد.

حضرت به حضار مجلس گفت:

بعضی سخنان را نتوان در میان عموم گفت لذا شما بیرون روید. وقتی همه رفتند حضرت به آن زن گفت، این جوان را می شناسی؟

گفت:

نه، یا امیرالمؤمنین!

حضرت امیر فرمود:

اگر من خبر دهم چنان چه او را بشناسی، منکر نمی شوی؟

گفت:

نه، یا امیرالمؤمنین علیه السلام فرمود:

تو دختر فلان کس نیستی؟

گفت:

بلی.

فرمود:

تو را پس عمویی نبود که به هم میل و رغبت داشتید؟

گفت:

بلی.

فرمود:

پدر تو، تو را از او منع نمی کرد و او را از نزد خود اخراج نکرد؟

گفت آری.

فرمود:

فلان شب به خاطر کاری بیرون رفتی، و پسر عمویت به اکراه با تو نزدیکی کرد و تو از او حامله شدی و پنهان از مادرت می داشتی و عاقبت مادرت اطلاع یافت، از پدرت پنهان می داشتید، و چون وضع حمل تو نزدیک شد مادر، تو را در شب از خانه بیرون برد، و تو در فلان جا وضع حمل نمودی و آن کودک را که متولد شد در جامه ای پیچیده و در خارج دیوار

در جایی که قضای حاجت می کردند گذاشتید، سگی آمد او را ببوید و تو ترسیدی که سگ او را بخورد، سنگی انداختی و بر سر آن طفل آمد و شکست، و تو ترسیدی که سگ او را بخورد، سنگی انداختی و بر سر آن طفل آمد و شکست، و تو و مادرت بر سر کودک رفتید و مادرت از جامه خود پارچه ای جدا کرد و سر او را بست، بعد از آن، او را گذاشتید و راه خود گرفتید و دیگر ندانستید که حال او چه شد.

دختر چون اینها را از آن حضرت شنید ساکت شد.

حضرت فرمود:

به حق سخن گو، دختر گفت:

بلی؛ قسم به خدا یا امیرالمؤمنین علیه السلام که این کار را غیر از من و مادرم کسی نمی دانست؛ حضرت فرمود:

خداوند ذوالجلال، مرا بر این کار مطلع ساخت و بعد فرمود:

چون شما او را گذاشتید، در صبح آن شب بنو فلان آمدند او را برده و تربیت کردند تا بزرگ شد و با اینها به کوفه آمد و آن کودک، این مرد است که تو را خواست تزویج کند. اکنون پس تو است و به جوان گفت:

سرت را بگشا چون گشود، اثر شکستگی بر سر او ظاهر بود؛ آنگاه فرمود:

حق تعالی از آن چه بر او حرام بود نگاه داشت، فرزند خود را بگیر و برو که در میان شما ازدواج نیست. (۳۹)

زنی در نکاح فرزندش

در زمان خلافت عمر، جوانی به نزد او آمد و از مادرش شکایت کرد و ناله سر می داد که:

خدایا!

بین من و مادرم حکم کن. عمر از او پرسید:

- مگر مادرت چه کرده است؟

چرا درباره او شکایت می کنی؟ جوان پاسخ داد:

مادرم نه ماه

مرا در شکم خود پرورده و دو سال تمام نیز شیر داده. اکنون که بزرگ شده ام و خوب و بد را تشخیص می دهم، مرا طرد کرده و می گوید تو فرزند من نیستی! حال آنکه او مادر من و من فرزند او هستم. عمر دستور داد زن را بیاورند. زن که فهمید علت احضارش چیست، به همراه چهار برادرش و نیز چهل شاهد در محکمه حاضر شد. عمر از جوان خواست تا ادعایش را مطرح نماید.

جوان گفته های خود را تکرار کرد و قسم یاد کرد که این زن مادر من است. عمر به زن گفت:

- شما در جواب چه می گویید؟ زن پاسخ داد:

خدا را شاهد می گیرم و به پیغمبر سوگند یاد می کنم که این پسر را نمی شناسم. او با چنین ادعایی می خواهد مرا در بین قبیله و خویشاوندانم بی آبرو سازد. من زنی از خاندان قریشم و تابحال شوهر نکرده ام و هنوز هم باکره ام. در چنین حالتی چگونه ممکن او فرزند من باشد؟!

عمر پرسید:

آیا شاهد داری؟

زن پاسخ داد:

اینها همه گواهان و شهود من هستند. آن چهل نفر شهادت دادند که پسر دروغ می گوید و نیز گواهی دادند که این زن شوهر نکرده و هنوز هم باکره است. عمر دستور داد که پسر را زندانی کنند تا درباره شهود تحقیق شود. اگر گواهان راست گفته باشند، پسر به عنوان مفتری مجازات گردد. ماموران در حالی که پسر را به سوی زندان می بردند، با حضرت علی علیه السلام برخورد نمودند.

پسر فریاد زد:

- یا علی! به دادم برس، زیرا به من ظلم شده و شرح حال خود را بیان کرد.

حضرت فرمود:

او را نزد عمر برگردانید. چون بازگردانده شد، عمر گفت:

من

دستور زندان داده بودم. برای چه او را آوردید؟

گفتند:

علی علیه السلام دستور داد برگردانید و ما از شما مکرر شنیده ایم که با دستور علی بن ابی طالب علیه السلام مخالفت نکنید. در این وقت حضرت علی علیه السلام وارد شد و دستور داد مادر جوان را احضار کنند. او را آوردند. آنگاه حضرت به پسر فرمود:

ادعای خود را بیان کن. جوان دوباره تمام شرح حالش را بیان نمود.

علی علیه السلام رو به عمر کرد و گفت:

آیا مایلی من درباره این دو نفر قضاوت کنم؟

عمر گفت:

سبحان الله!

چگونه مایل نباشم و حال آنکه از رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) شنیده ام که فرمود:

علی بن ابی طالب علیه السلام از همه شما داناتر است.

حضرت به زن فرمود:

درباره ادعای خود شاهد داری؟

گفت:

بلی! چهل شاهد دارم که همگی حاضرند. در این وقت شاهدان جلو آمدند و مانند دفعه پیش گواهی دادند.

علی علیه السلام فرمود:

طبق رضای خداوند حکم می کنم. همان حکمی که رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم به من آموخته است.

سپس به زن فرمود:

آیا در کارهای خود سرپرست و صاحب اختیار داری؟

زن پاسخ داد:

بلی! این چهار نفر برادران من هستند و در مورد من اختیار دارند. آنگاه حضرت به برادران زن فرمود:

- آیا درباره ی خود و خواهرتان به من اجازه و اختیار می دهید؟

گفتند:

بلی! شما درباره ما صاحب اختیار هستید.

حضرت فرمود:

به شـهادت خدای بزرگ و به شـهادت تمامی مردم که در این وقت در مجلس حاضـرند این زن را به عقد ازدواج این پسـر در آورده ام و به مهریه چهارصد درهم وجه نقد که خود آن را می پردازم. (البته عقد صورت ظاهری داشت). حضرت فرمود:

به شهادت خدای بزرگ و به شهادت

تمامی مردم که در این وقت در مجلس حاضرند این زن را به عقد ازدواج این پسر در آوردم و به مهریه چهارصد درهم وجه نقد که خود آن را می پردازم. (البته عقد صورت ظاهری داشت). سپس به قنبر فرمود:

سریعا چهارصد درهم حاضر کن. قنبر چهارصد درهم آورد.

حضرت تمام پولها را در دست جوان ریخت.

فرمود:

این پولها را بگیر و در دامان زنت بریز و دست او را بگیر و ببر و دیگر نزد ما بر نگرد مگر آنکه آثار عروسی در تو باشد، یعنی غسل کرده برگردی. پسر از جای خود حرکت کرد و پولها را در دامن زن ریخت و گفت:

- برخیز! برویم. در این هنگام زن فریاد زد «النار! النار!» (آتش! آتش!) ای پسر عموی پیغمبر آیا می خواهی مرا همسر پسرم قرار دهی؟! به خدا قسم! این جوان فرزند من است. برادرانم مرا به شخصی شوهر دادند که پدرش غلام آزاد شده ای بود. این پسر را من از او آورده ام. وقتی بچه بزرگ شد به من گفتند:

- فرزند بودن او را انکار کن و من هم طبق دستور برادرانم چنین عملی را انجام دادم ولی اکنون اعتراف می کنم که او فرزند من است. دلم از مهر و علاقه او لبریز است. مادر دست پسر را گرفت و از محکمه بیرون رفتند. عمر گفت:

«واعمراه، لولا علی لهلک عمر» -

«اگر علی نبود من هلاک شده بودم.» (۴۰)

فرزند سفیدپوست از والدین سیاه پوست

حضرت امام صادق علیه السلام می فرمایند:

روزی مردی سیاه پوست در حالی که دست زن سیاه پوستش را گرفته بود، او را به حضور خلیفه ثانی آورده، و خطاب به خلیفه گفت:

من و این همسرم هر دو سیاه پوست هستیم،

در حالی که بچه ای از وی به دنیا آمده سفید پوست است!! تکلیف ما چیست؟

عمر نظری به اطرافیان افکنده، و از آنان کمک خواست که چه کار کند؟ یاران عمر همگی فتوی دادند که:

پدر و مادر هر دو سیاه پوست هستند، و فرزندشان سفید پوست!! بنابراین زن را سنگسار کنید! خلیفه چاره ای نداشت که در این معضله نیز از امیرالمؤمنین علیه السلام کمک بگیرد، و لذا به دامن وی متوسل شد، در حالی که نظر خلیفه نیز اعدام و سنگسار کردن زن بود! علی علیه السلام از زن و مرد پرسیدند:

قضیه شما چگونه است؟

آنان موضوع را توضیح دادند. علی خطاب به مرد فرمود:

آیا نسبت به همسرت سوء ظن داری؟

مرد:

نه اصلا سوءظنی ندارم.

علی علیه السلام آیا در حال حیض با همسرت نزدیکی کرده ای؟ مرد:

در برخی شب ها زن به من می گفت که حائض است، ولی من خیال می کردم او به جهت سردی هوا و زحمت غسل کردن بهانه می آورد، و لذا با وی مقاربت نمودم.

علی علیه السلام خطاب به زن نیز فرمود:

آیا شوهرت با تو در حال حیض نزدیکی کرده است؟

زن: از شوهرم بپرسید، من از او جلوگیری می کردم، ولی قبول نکرد ... علی علیه السلام:

مساله نیست، این فرزند، فرزند خود شما است، شما در حال حیض نزدیکی کرده، و در آن حال خون حیض بر نطفه غلبه کرده، و در نتیجه جنین سفید گردیده است، شما نگران نباشید، این بچه در دوران بلوغ بتدریج رنگش تغییر می کند، و مثل خود شما سیاه پوست می گردد!!!

قضیه در همین جا فیصله یافت، و مردم حاضر، منتظر بلوغ آن جوان بودند، و ناگاه جوان در آن دوران به همان صورتی که مولای متقیان پیشگویی

کرده بودند به سیاه پوستی تغییر رنگ داد! و بر عالم انسانیت ثابت کرد که علی هر چه می گوید صحیح می گوید، و قضاوت و داوری او مطابق واقع است. (۴۱)

کیفر بی تفاوت

از حضرت امام صادق علیه السلام نقل شده است که:

در زمان خلافت امیرالمؤمنین علی علیه السلام سه نفر را برای محاکمه و داوری به حضور آن حضرت آوردند، جریان آنها به شرح زیر بود:

مردی، مرد دیگری را تعقیب می کرد، تا او را بکشد، و آن مرد از ترس جانش فرار می کرد، سرانجام شخص ثالثی او را گرفت، و تحویل آن شخص قاتل داد، نفر چهارمی نیز این صحنه را تماشا می کرد، ولی هیچگونه کمکی در ظاهر به قاتل انجام نداد، سرانجام آن مرد، مرد فراری را به قتل رسانید!! علی علیه السلام در مورد کیفر آنان دستور دادند:

نفر اول را که قاتل بوده، باید به قتل رسانند، و نفر دوم را که باعث قتل شده، و فراری را دستگیر کرده و به تحویل قاتل داده است، باید به حبس ابد محکوم کرد، تا تمام عمرش را در زندان سپری کند. و آن شخص ثالثی را که تماشاگر بوده، و در برابر چشمان او، مرد بی گناهی را به قتل رسانیده اند، و وی هیچگونه دفاعی نکرده است، باید چشمان او را از جایش بیرون آورده و نابینا کرد!! و بدینسان کیفر بی تفاوتی را در برابر ستمگر و ستمدیده مشخص ساخت. (۴۲)

شیر نوزاد پسر سنگین تر است!

در حدیثی از امام باقر علیه السلام می خوانیم که می فرمایند:

در زمان حضرت علی دو نفر زن همزمان بچه ای را به دنیا آوردند، جنس نوزادها، یکی پسر و دیگری دختر بود. آن زنی که دختر زائیده بود، پسر زن دیگر را برداشت، و دختر نوزادش را به جای وی گذاشت و در نتیجه میان آن دو زن مرافعه ای پیش آمد و قرار شد علی علیه السلام داوری کند. مولای متقیان

در مسـند قضاوت در قرار گرفته و زنان را به محاكمه كشانيد، ولى هيچكدام از آنان دست از پسر برنداشتند. و حضرت دستور داد:

شير مادران آن دو بچه را وزن كردنـد، او را كه شـيرش سـنگين تر بود، پسـر را به وى واگـذار كرد! (۴۳) نظير اين جريـان در مورد دو نفر كنيز پيش آمـد، كه در زمـان عمر اتفاق افتاد، و او از قضاوت باز مانـد، و سـرانجام اميرالمؤمنين على عليه السـلام قضاوت آن دو را به عهده گرفت، و براى رفع مخاصمه دستور دادند:

اره اى بياورند، زنان گفتند:

اره را چه كار داريد؟

فرمودند:

مى خواهم بچه را دو نيم كنم، و به هر كدام نصف او را بدهم!! آن زنى كه در واقع مادر بچه بود گفت:

بچه مال آن زن ديگرى است، من از ادعايم صرف نظر كردم.

على عليه السلام فرمودند:

بچه مربوط به همين زن است كه دلش به حال او مى سوزد، و لذا بچه را به آن زن تحويل داد. (۴۴)

اسلام را پذيرفتند ...

قومى از يهوديان نزد خليفه دوم آمدند و گفتند:

«آمديم تا از تو مطالبى را بپرسيم، اگر صحيح جواب دادى مسلمان مى شويم و از تو متابعت مى كنيم؛ خليفه گفت:

هر چه مى خواهيد بپرسيد؟

گفتند:

مـا را از قفـل هـاى آسـمان هفت گـانه و كليـدهاى آن آگـاه كن؛ از قبرى كه صاحبش را گردش داد مطلع ساز؛ از كسـى كه قومش را انـذار داد نه از جن بود و نه از انس خبر ده، مكانى كه آفتاب فقط يك بار بر آن تابيد و ديگر بر آن نتابيد نام ببر؛ از پنج جاندارى كه در رحم خلق نشدند آگاه كن، از يك و دو و سه و چهار و پنج و شش و

هفت و هشت و نه و ده و یازده و دوازده تا توضیحات لازم را بده.»

خلیفه سرش را به زیر انداخت و چشمان خود را باز کرد و گفت:

از من مطالبی می پرسید که نمی دانم ولی پسر عموی پیامبر همه سوال های شما را جواب خواهد داد. پس کسی را فرستاد خدمت امیرالمؤمنین علیه السلام و از او خواست بیاید و جواب سؤال های یهودیان را بده؛ حضرت وقتی تشریف آوردند، خلیفه گفت:

ای اباالحسن! این قوم یهود از من مسائلی را پرسیدند که برای هیچ یک از آنان پاسخی ندارم. آنان گفتند:

اگر جواب صحیح را بگویی اسلام می آوریم،

حضرت به آنان فرمود:

ای قوم یهود! سوالات را بپرسید، آنان همان سوالات را دوباره تکرار کردند و حضرت فرمود:

غیر از اینها سوالات دیگری ندارید؟

عرض کردند:

نه ای پدر حسن علیه السلام و حسین علیه السلام. حضرت فرمود:

«قفل های آسمان هفتگانه شرک به خدا است و کلیدش گفتن «لا اله الا الله» ؛

اما آن قبری که صاحبش را گردش داد، ماهی بود که یونس را در هفت دریا سیر داد؛ آنکه قومش را انذار داد، نه از جن بود و نه انس، مورچه ای بود که با حضرت سلیمان بن داود صحبت کرد؛ آن مکانی که یک بار آفتاب بر آن تابید و دیگر نتابید دریا بود که خداوند حضرت موسی علیه السلام را از آن نجات داد و فرعون و پیروانش را در آن غرق کرد (وقتی دریا شکافته شد آفتاب تابید و بعد از غرق شدن فرعونیان دریا به هم آمده و دیگر آفتاب بر آن نتابید)؛ آن پنج موجودی که در رجم خلق نشدند:

حضرت آدم و حوا و عصای موسی و شتر صالح و گوسفندی که

عوض حضرت اسماعیل ذبح و قربانی شد، می باشند. اما جواب آن دوازده تا این است:

یک، خداست؛ دو تا، آدم و حوا می باشند؛ سه تا، جبرئیل و میکائیل و اسرافیل است؛ چهار تا، تورات و انجیل و زبور و قرآن است؛ پنج تا، پنج نماز واجب شبانه روزی می باشند؛ شش، آن کلام خداست که آسمان و زمین را در شش روز خلق کرد؛ هفت، هشت، قول خداست که می فرماید:

«و یحمل عرش ربک فوقهم یومئذ ثمانیه»:

«عرش پروردگار تو را بر فراز ایشان در آن روز هشت تن در بر دارند.» (۴۵)؛ نه، آن آیات و معجزات بود که موسی بن عمران داشت.

اما ده، آن قول خداست:

«و واعدنا موسی ثلاثین لیله و اتممناها بعشر»:

«و وعده کردیم با موسی سی شب و تکمیل آن به ده کردیم.» (۴۶)

اما، یازده قول حضرت یوسف علیه السلام است که به پدرش عرض کرد:

«انی رایت احد عشر کوکبا»:

«ای پدر به خواب، یازده ستاره را دیدم» (۴۷)؛ اما دوازده، آن کلام حق است به حضرت موسی علیه السلام:

«اضرب بعصاک الحجر فانفجرت منه اثنتا عشره عینا»:

«ای موسی با عصایت بر سنگ بزن، پس دوازده چشمه آب از آن ظاهر شد.» (۴۸) یهودیان از جواب سوالاتشان خوشحال شدند و عرض کردند:

ما شهادت می دهیم که خدا یکی است و پیامبر فرستاده خداست و تو پسر عموی رسول خدا می باشی؛ سپس رو به خلیفه کردند و گفتند:

ما شهادت می دهیم که علی علیه السلام برادر رسول خداست و به این مقام امامت سزاوار است، و همگی اسلام آوردند. (۴۹)

نصرانی مسلمان شد ...

شخصی نصرانی در کشور روم، هفت چیز در خواب دید و حضرت علی تفصیل خواب و تعبیر آن را بیان فرمود:

و او تصدیق

کرد.

حضرت فرمود:

خواب اول آن بود که:

در خواب دیدی قصری از آسمان، آویزان است که در آن کرسی ها از طلا نهاده شده و کنیزان و غلامان و فرش های دیبا در میانش می باشد و اطراف آن قصر را بوزینه ها و خوکها گرفته اند؛ تعبیرش این است:

آن، قصر سلطان ظالم است که در آخر الزمان، چون مردم زکوه نمی دهند، اموال مردم را می گیرد و در اطراف سلطان، ستمکارانی هستند که او را در ظلم یاری می کنند خواب دوم:

آن بود که، دیدی کرباسی از آسمان، آویزان است و مردمان آن را پاره می کردند تا این که مقدار کمی باقی ماند؛ تعبیرش این است:

آن کرباس مذهب های مختلفه است که در آخر الزمان مردمان به آنها معتقد می شوند و از مذهب باقی نمی ماند مگر به منزله نخی.

خواب سوم:

دیدی مرغانی از آسمان فرود آمدند و سرهای خود را در زمین نهادند و برگشتند بدون آن که سر داشته باشند؛ تعبیرش این است:

که آن مرغان، اسلام است که باقی نمی ماند از اسلام مگر رسم و شریعت، و حقیقتش به سوی آسمان رجوع می کند.

خواب چهارم:

چهار پایانی که مخرج بول و غائط نداشتند؛ تعبیر، آن بود که توانگران اموال را جمع می کنند و حقوق الهی و زکوه را نمی دهند.

خواب پنجم:

آن که بیماری را دیدی که سالمان را عیادت کند، تعبیر، آن است که مریضان، فقراء بودند که در نزد اغنیاء حاضر شوند و چیزی از اغنیاء خواهند و آنان چیزی به ایشان نمی دهند.

خواب ششم:

حوض خشکی را دیدی که نزد آن سبزه زار و بوستانی بود؛ تعبیر حوض های خشک، علمایی هستند که به علم خود عمل

نمی کنند و بوستان، مردمانی باشند که از علماء آنچه

می شنوند عمل می کنند

خواب هفتم:

جامه ای سبز را دیدی که در آنها هر چیزی که در دنیا هست در آن دیده می شود؛ تعبیر این است:

آن جامه ای سبز دنیاست که اهل دنیا آن را می گیرند و سخن از برای دنیا می گویند نه آخرت، و حال آن که از برای آخرت خلق شده اند. همین که نصرانی این خواب و تعبیرش را از معدن علم،

حضرت علی علیه السلام شنید شهادتین را بر زبان جاری کرد و اسلام آورد. (۵۰)

امام علی علیه السلام دعای مشلول را تعلیم داد

امام حسین علیه السلام فرمود:

«من با پدرم، علی علیه السلام در شب تاریکی به طواف خانه خدا مشغول بودیم، در این هنگام، متوجه ناله ای جانگداز و آهی آتشین شدیم، شخصی دست نیاز به درگاه بی نیاز دراز کرده و با سوز و گدازی بی سابقه به تضرع و زاری مشغول است. پدرم فرمود:

ای حسین! آیا می شنوی ناله گناهکاری را که به درگاه خدا پناه آورده و با قلبی پاک، اشک ندامت و پشیمانی می ریزد؟

او را پیدا کن و پیش من بیاور.»

امام حسین علیه السلام فرمود:

«در آن شب تاریک، گرد خانه حق گشتم و مردم را در تاریکی، یک طرف می کردم تا او را در میان رکن و مقام پیدا کرده، به خدمت پدرم آوردم.

حضرت علی علیه السلام دید جوانی است زیبا و خوش اندام با لباس های گرانبها؛ به او فرمود: تو کیستی؟

عرض کرد: مردی از اعرابم؛

پرسید: این ناله و فریاد برای چه بود؟

گفت: از من چه می پرسی یا علی علیه السلام! که بار گناهم پشتم را خمیده و نافرمانی پدر و نفرین او اساس زندگیم را درهم پاشیده و سلامتی را از من ربوده است؟!

حضرت فرمود: قصه تو چیست؟

گفت: پدر پیری داشتم که به من خیلی مهربان

بـود، ولی من شب و روز به کـاری زشت، مشغول بـودم و هرچه پـدرم مرا نصـیحت و راهنمـایی می کرد نمی پـذیرفتم، بلکه گـاهی او را آزار رسانـده، دشـنامش می دادم. یـک روز پـولی خواسـتم و در نزد او سـراغ داشـتم، برای پیـدا کردن آن پـول، نزدیک صـندوقی که در آنجا پنهان بود، رفتم تا پول را بردارم، پدرم از من جلوگیری کرد، من دست او را فشردم و بر زمینش انداختم، خواست از جای برخیزد از شدت درد نتوانست، پولها را برداشتم و در پی کار خود رفتم، در آن دم شنیدم که گفت:

به خانه خدا می روم و تو را نفرین می کنم؛ چند روز روزه گرفت و نماز خواند، پس از آن آماده سـفر شد و بر شتر سوار شـد و به جانب مکه حرکت کرد و رفت تا خود را به کعبه رسانـد؛ من شاهـد کارهایش بودم، دست به پرده کعبه گرفت و با آهی سـوزان مرا نفرین کرد، به خـدا قسم هنوز نفرینش تمـام نشـده بود که این بیچـارگی مرا فرا گرفت و تنـدرستی را از من سـلب نمود؛ بعد پیراهن خود را بالا زد، دیدیم یک طرف بدن او خشک شده و حس و حرکتی ندارد. جوان گفت:

بعـد از این پیشامد بسـیار پشـیمان شدم و نزد او رفته و عذر خواهی کردم ولی او نپذیرفت و به طرف خانه رهسـپار گشت. سـه سال بر همین منوال گـذشت و همیشه از او پوزش می خواسـتم و او رد می کرد تا این که سال سوم ایام حـج درخواست کردم همان جایی که مرا نفرین کرده ای دعا کن، شاید خداوند سلامتی را به برکت دعای تو به من

بـازگردان، قبول کرد و بـا هم به طرف مکه حرکت کردیم تـا به وادی اراک رسـیدیم؛ شب تـاریکی بود، ناگاه مرغی از کنار جاده پرواز کرد و بر اثر بال و پر زدن او، شتر پـدرم رمیـد و او را از پشت خود بر زمین افکند، پدرم میان دو سـنگ واقع شد و از تصادم به آنها مرد و او را همان جا دفن کردم؛ این گرفتاری من فقط به واسطه نفرین و نارضایتی پدرم می باشد.

امیرالمؤمنین علیه السلام فرمود:

فریـادرس تـو دعـایی است که پیغمـبر به من تعلیم داده است، به تـو می آموزم و هر کس آن دعـا، که اسم اعظم در آن است، بخوانـد بیچـارگی و انـدوه و درد و مرض و فقر و تنگـدستی از او برطرف می گردد و گناهانش آمرزیـده می شود و حضـرت مقداری از مزایای آن دعا را شمرد.»

امام حسین علیه السلام فرمود:

«من از امتیازات آن دعا بیشتر از جوان بر سلامتی خویش مسرور شدم. آنگاه حضرت فرمود:

در شب دهم ذیحجه، دعـا را بخوان، و صـبحگاه پیش من آی تـا تو را ببینم؛ و نسـخه دعـا را به او داده بعـد از چنـدی جوان با شدادی به سوی ما آمد و نسخه دعا را تسلیم کرد. وقتی که از او جستجو کردیم، سالمش یافتیم و گفت:

به خدا این دعا اسم اعظم دارد، سوگند به پروردگار کعبه، دعایم مستجاب شد و حاجتم برآورده گردید.

حضرت فرمود:

قصه شفا یافتن خود را بگو. او گفت:

در شب دهم همین که دیدگان مردم به خواب رفت دعا را به دست گرفتم و به درگاه خدا نالیدم و اشک ندامت ریختم؛ برای مرتبه دوم، خواستم بخوانم آوازی از غیب آمد:

ای جوان!

کافی است؛ خدا را به اسم اعظم، قسم دادی و دعایت مستجاب شد؛ پس از لحظه ای به خواب رفتم، پیغمبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم را دیدم که دست بر بدن من گذاشت و فرمود:

«احتفظ بالله العظیم فانک علی خیر» از خواب بیدار شدم و خود را سالم یافتم.»

آن دعایی که حضرت، تعلیم داد دعای مشلول است که اول آن این است:

«اللهم انی اسئلك باسمك بسم الله الرحمن الرحیم یا ذالجلال و الا کرام یا قیوم ...» (۵۱)

در وادی یابس چه گذشت؟

ابوبصیر می گوید:

از امام صادق علیه السلام در مورد سوره و العادیات پرسیدم، امام علیه السلام فرمود:

این سوره در ماجرای وادی یابس (بیابان خشک) نازل شده است.

پرسیدم:

قضیه وادی یابس از چه قرار بود.

امام صادق علیه السلام فرمود:

– در بیابان یابس دوازده هزار نفر سواره نظام بودند، باهم عهد و پیمان محکم بستند که تا آخرین لحظه، دست به دست هم دهند و حضرت محمد (صلی الله علیه و آله و سلم) و علی علیه السلام را بکشند. جبرئیل جریان را به رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم اطلاع داد.

حضرت رسول صلی الله علیه و آله و سلم نخست ابوبکر و سپس عمر را با سپاهی چهار هزار نفری به سوی ایشان فرستاد که البته بی نتیجه بازگشتند.

پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم در مرحله آخر علی علیه السلام را چهار هزار نفر از مهاجر و انصار به سوی وادی یابس رهسپار نمود.

حضرت علی علیه السلام با سپاه خود به طرف آن بیابان خشک حرکت کردند. به دشمن خبر رسید که سپاه اسلام به فرماندهی علی علیه السلام روانه میدان شده اند. دویست نفر از مردان مسلح دشمن به

میدان آمدند.

علی علیه السلام با جمعی از اصحاب به سوی آنان رفتند. هنگامی که در مقابل ایشان قرار گرفتند. از سپاه اسلام پرسیده شد که شما کیستید و از کجا آمده اید و چه تصمیمی دارید؟

علی علیه السلام در پاسخ فرمود:

- من علی بن ابی طالب پسر عموی رسول خدا، برادر او و فرستاده او هستم، شما را به شهادت یکتایی خدا و بندگی و رسالت محمد دعوت می کنم. اگر ایمان بیاورید، در نفع و ضرر شریک مسلمانان هستید. ایشان گفتند:

- سخن تو را شنیدیم، آماده جنگ باش و بدان که ما، تو و اصحاب تو را خواهیم کشت! وعده ما صبح فردا.

علی علیه السلام فرمود:

- وای بر شما! مرا به بسیاری جمعیت خود تهدید می کنید؟ بدانید که ما از خدا و فرشتگان و مسلمانان بر ضد شما کمک می جوئیم:

«ولا حول و لا قوه الا بالله العلی العظیم» دشمن به پایگاه های خود بازگشت و سنگر گرفت.

علی علیه السلام نیز همراه اصحاب به پایگاه خود رفته و آماده نبرد شدند. شب هنگام، علی علیه السلام فرمان داد مسلمانان مرکب های خود را آماده کنند و افسار و زین و جهاز شتران را مهیا نمایند و در حال آماده باش کامل برای حمله صبحگاهی باشند. وقتی که سپیده سحر نمایان گشت، علی علیه السلام با اصحاب نماز خواندند و به سوی دشمن حمله بردند. دشمن آن چنان غافلگیر شد که تا هنگام درگیری نمی فهمید مسلمین از کجا بر آنان هجوم آورده اند. حمله چنان تند و سریع بود، که قبل از رسیدن باقی سپاه اسلام، اغلب آنان به هلاکت رسیدند. در نتیجه، زنان و کودکانشان اسیر شدند و اموالشان به دست مسلمین افتاد. جبرئیل امین، پیروزی

علی علیه السـلام و سـپاه اسـلام را به پیامبر (صـلی الله علیه و آله و سـلم) خبر دادند. آن حضرت بر منبر رفتند و پس از حمد و ثنای الهی، مسلمانان را از فتح مسلمین با خبر نموده و فرمودند:

که تنها دو نفر از مسـلمین به شـهادت رسـیده انـد! پیامبر صـلی الله علیه و آله و سـلم و همه مسـلمین از مـدینه بیرون آمده و به استقبال علی علیه السلام شتافتند و در یک فرسخی مدینه، سپاه علی علیه السلام را خوش آمد گفتند.

حضـرت علی علیه السـلام هنگامی که پیامبر را دیدند از مرکب پیاده شده، پیامبر صـلی الله علیه و آله و سلم نیز از مرکب پیاده شدند و میان دو چشم (پیشانی) علی علیه السلام را بوسیدند. مسلمانان نیز مانند پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم)، از علی علیه السـلام قـدردانی می کردنـد و کـثرت غنـایم جنگی و اسـیران و امـوال دشـمن کـه بـه دست مسـلمین افتـاده بـود را از نظر می گذراندنـد. در این حـال، جبرئیـل امین نازل شـد و به میمنت این پیروزی سوره «عادیات» به رسول اکرم صـلی الله علیه و آله و سلم وحی شد:

«والعادیات ضبحا، فالموریات قدحا، فالمغیرات صبحا، فاثرن به نقعا فوسطن به جمعا ...» (۵۲)

اشـک شوق از چشـمان پیـامبر صـلی الله علیه و آله و سـلم سـرازیر گشت، و در اینجا بود که آن سـخن معروف را به علی علیه السلام فرمود:

«اگر نمی ترسـیدم که گروهی از امتم، مطلبی را که مسیحیان درباره حضرت مسیح علیه السلام گفته اند، درباره ی تو بگویند، در حق تو سخنی می گفتم که از هر کجا عبور کنی خاک زیر پای تو را برای تبرک برگیرند!» (۵۳)

جوان قانون شکن

روزی علی علیه السلام در

شدت گرما بیرون از منزل بود سعد پسر قیس حضرت را دید و پرسید:

– یا امیرالمؤمنین! در این گرمای شدید چرا از خانه بیرون آمدید؟

فرمود:

– برای اینکه ستمدیده ای را یاری کنم، یا سوخته دلی را پناه دهم. در این میان زنی در حالت ترس و اضطراب آمد مقابل امام علیه السلام ایستاد و گفت:

– یا امیرالمؤمنین شوهرم به من ستم می کند و قسم یاد کرده است مرا بزند.

حضرت با شنیدن این سخن سر فرو افکند و لحظه ای فکر کرد، سپس سر برداشت و فرمود:

نه به خدا قسم! بدون تاخیر باید حق مظلوم گرفته شود! این سخن را گفت و پرسید:

– منزلت کجاست؟

زن منزلش را نشان داد.

حضرت همراه زن حرکت کرد تا در خانه او رسید.

علی علیه السلام در جلوی درب خانه ایستاد و با صدای بلند سلام کرد. جوانی با پیراهن رنگین از خانه بیرون آمد حضرت به وی فرمود:

از خدا بترس! تو همسرت را ترسانیده ای و او را از منزلت بیرون کرده ای. جوان در کمال خشم و بی ادبانه گفت:

کار همسر من به شما چه ارتباطی دارد:

«والله لاحرقنها بالنار لکلامک؛

به خدا سوگند به خاطر این سخن شما او را آتش خواهم زد!»

علی علیه السلام از حرفهایی جوان بی ادب و قانون شکن سخت برآشفت! شمشیر از غلاف کشید و فرمود:

من تو را امر به معروف و نهی از منکر می کنم، فرمان الهی را ابلاغ می کنم، حال تو به من تمرد کرده از فرمان الهی سرپیچی می کنی؟ توبه کن و الا تو را می کشم. در این فاصله که بین حضرت و آن جوان سخن رد و بدل می شد، افرادی که از آنجا عبور می کردند محضر امام علیه السلام

رسیدند و به عنوان امیرالمؤمنین علیه السلام سلام می کردند و از ایشان خواستار عفو جوان بودند. جوان که حضرت را تا آن لحظه نشناخته بود از احترام مردم متوجه شد در مقابل رهبر مسلمانان خودسری می کند، به خود آمد و با کمال شرمندگی سر را به طرف دست علی علیه السلام فرود آورد و گفت:

یا امیرالمؤمنین از خطای من درگذر، از فرمانت اطاعت می کنم و حداکثر تواضع را درباره همسرم رعایت خواهم نمود.

حضرت شمشیر را در نیام فرو برد و از تقصیرات جوان گذشت و امر کرد داخل منزل خود شود و به زن توصیه کرد که با همسرت طوری رفتار کن که چنین رفتار خشنی پیش نیاید. (۵۴)

علی علیه السلام و بیت المال

زاذان نقل می کند:

من با قنبر غلام امام علی علیه السلام محضر امیرالمؤمنین وارد شدیم،

قنبر گفت:

یا امیرالمؤمنین وارد شدیم، قنبر گفت:

یا امیرالمؤمنین چیزی برای شما ذخیره کرده ام.

حضرت فرمود:

- آن چیست؟

عرض کرد:

تعدادی ظرف طلا و نقره! چون دیدم تمام اموال غنائم را تقسیم کردی و از آنها برای خود برنداشتی، من این ظرفها را برای شما ذخیره کردم.

حضرت علی علیه السلام شمشیر خود را کشید و به قنبر فرمود:

- وای بر تو! دوست داری که به خانه ام آتش بیاوری! خانه ام را بسوزانی! سپس آن ظرفها را قطعه قطعه کرد و نمایندگان قبایل را طلبید، و آنها را به آنان داد، تا عادلانه بین مردم تقسیم کنند:

(۵۵)

علی علیه السلام و یتیمان

روزی حضرت علی علیه السلام مشاهده نمود زنی مشک آبی به دوش گرفته و می رود. مشک آب را از او گرفته و به مقصد رساند؛ ضمنا از وضع او پرسش نمودم زن گفت:

علی بن ابی طالب همسرم را به ماموریت فرستاد و او کشته شد و حال چند کودک یتیم برایم مانده و قدرت اداره زندگی آنان را ندارم. احتیاج وادارم کرده که برای مردم خدمتکاری کنم.

علی علیه السلام برگشت و آن شب را ناراحتی گذراند. صبح زنبیل طعامی با خود برداشت و به طرف خانه زن روان شد. بین راه، کسانی از علی علیه السلام درخواست می کردند زنبیل را بدهید ما حمل کنیم.

حضرت می فرمود:

- روز قیامت اعمال مرا چه کسی به دوش می گیرد؟

به خانه آن زن رسید و در زد. زن پرسید:

کیست؟

حضرت جواب دادند:

- کسی که دیروز تو را کمک کرد و مشک آب را به خانه تو رساند، برای کودکانت طعامی آورده، در را باز کن! - خداوند از تو راضی شود و بین

من و علی بن ابیطالب خودش حکم کند.

حضرت وارد شد، به زن فرمود:

- نان می پزی یا از کودکانت نگهداری می کنی؟

زن گفت:

- من در پختن نان تواناترم، شما کودکان مرا نگهدار! زن آرد را خمیر نمود.

علی علیه السلام گوشتی را که همراه آورده بود کباب می کرد و با خرما به دهان بچه ها می گذاشت. با مهر و محبت پدرانه ای لقمه بر دهان کودکان می گذاشت و هر بار می فرمود:

فرزندم! علی را حلال کن! اگر در کار شما کوتاهی کرده است. خمیر که حاضر شد، علی علیه السلام تنور را روشن کرد. در این حال، صورت خویش را به آتش تنور نزدیک می کرد و می فرمود:

- ای علی! بچش طعم آتش را! این جزای آن کسی است که از وضع یتیمها و بیوه زنان بی خبر باشد. اتفاقا زنی که علی علیه السلام را می شناخت به آن منزل وارد شد. به محض اینکه حضرت را دید، با عجله خود را به زن صاحب خانه رساند و گفت:

وای بر تو! این پیشوای مسلمین و زمامدار کشور، علی بن ابی طالب علیه السلام است. زن که از گفتار خود شرمنده بود با شتاب زدگی گفت:

- یا امیرالمؤمنین! از شما خجالت می کشم، مرا ببخش!

حضرت فرمود:

- از اینکه در کار تو و کودکانت کوتاهی شده است، من از تو شرمنده ام! (۵۶)

امام درباره مصائب و گناهان چه فرمود؟

عبدالله بن یحیی بر امیرالمؤمنین علیه السلام وارد شد، صندلی (کرسی) در برابر آن حضرت بود،

حضرت امر فرمود که:

بر آن کرسی بنشیند؛ عبدالله نشست، چیزی نگذشت که چیزی بر سرش افتاد و سرش شکست و خون جاری گشت.

حضرت امر فرمود:

آب آوردند و خون سرش را شستشو داد و فرمود:

نزدیک شو به من؛ آنگاه دست بر شکاف سرش

گذارد، در حالی که عبدالله سخت بی تابی می کرد، جراحت سر را به هم آورد و بهبود پذیرفت، گویا شکستگی پدید نگشته بود؛ پس از آن فرمود:

«ای عبدالله!

سپاس خدایی را که قرار داد گرفتاریها را کفاره گناهان پیروان ما در دنیا، تا در فرمان بردن حق، سالم بمانند و سزاوار مزد و اجر شوند.»

عبدالله عرض کرد:

«ای امیرالمؤمنین علیه السلام! مجازات گناهان ما فقط در دنیاست؟

»

حضرت فرمود:

«آری؛ مگر نشنیده ای گفته پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم را که فرمود:

«الدنیا سجن المؤمن و جنه الکافر»:

دنیا زندان مؤمن و بهشت کافر است.»

خداوند پیروان ما را در دنیا از گناهانشان پاکیزه گرداند به وسیله مصائب و ناراحتیها و به عفو خود، چنانکه می فرماید:

«ما اصابکم من مصیبه فبما کسبت ایدیکم و یعفو عن کثیر»:

آنچه مصیبت می بینید از کردار خود شماست، و بسیاری از آن بخشش می کند. (۵۷) آن گاه پیروان ما به قیامت وارد شوند و طاعت های آنان را زیاد کند و لکن دشمنان ما را خداوند در دنیا جزاء دهد به طاعاتشان گرچه وزنی ندارد، زیرا طاعتشان اخلاص ندارد و چون وارد قیامت شوند، سنگینی گناهان و کینه هایشان به محمد و آل محمد و یاران واقعی آنان، بر شانه آنهاست و در آتش فرو روند.»

عبدالله عرض کرد:

«ای امیرالمؤمنین علیه السلام استفاده کردم و به من آموختی، اگر به من می فرمودید که چه گناهی سبب محنت مجلس شد، بسیار نیکو بود که دیگر مرتکب نشوم؟»

حضرت فرمود:

«هنگام نشستن، بسم الله نگفتی، این مصیبت کفاره گناهت گشت؛ مگر نمی دانی که پیامبر از جانب خداوند مرا حدیث کرد که خداوند فرماید:

هر کاری که در آن بسم الله گفته نشود، آن کار ناتمام

خواهد ماند.»

عبدالله عرض کرد:

«پدر و مادرم فدای شما! دیگر بسم الله را ترک نمی کنم.»

حضرت فرمود:

«پس تو سعادتمند خواهی گشت»! عبدالله عرض کرد:

«تفسیر بسم الله چیست؟»

حضرت فرمود:

«بنده چون بخواهد شروع در کاری کند می گوید:

بسم الله، یعنی من به نـام این اسم، این کـار را انجام دهم، پس در هر کاری که به بسم الله ابتـداء کنـد آن عمل مبارک خواهد بود.»

(۵۸)

گردن بند گران قیمت

علی بن ابی رافع می گوید:

من نگهبان خزینه بیت المال حضرت علی بن ابی طالب علیه السـلام بودم. در میان بیت المال گردن بنـد مرواریـد گران قیمتی وجود داشت که در جنگ بصـره به غنیمت گرفته شده بود. دختر امیرالمؤمنین کسـی را نزد من فرستاد و پیغام داد که شنیده ام در بیت المال گردن بنـد مرواریـدی هست. من میل دارم آن را به عنوان امانت، چنـد روزی به من بـدهی تا در روز عیـد قربان خود را بـا آن آرایش دهم و پس از آن بـاز گردانم. من پیغام دادم به صورت مضـمونه (که در صورت تلف به عهـده گیرنـده باشـد) می توانم به او بدهم. دختر آن حضـرت نیز پذیرفت. من با این شـرط به مدت سه روز گردن بند را به آن بانوی گرامی دادم. اتفاقا علی علیه السلام گردن بند را در گردن دخترش دیده و شناخته بود و از وی می پرسید:

این گردن بند از کجا به دست تو رسیده است؟

او اظهار می کند:

از علی بـن ابی رافـع، خزینه دار شـما به مـدت سه روز امـانت گرفته ام تـا در روز عیـد قربـان خـود را زینت دهم و سـپس بـاز گردانم. علی بن ابی رافع می گوید:

- امیرالمؤمنین علیه السلام مرا نزد خود احضار کرد و من خدمت آن حضرت

رفتم. چون چشمش به من افتاد فرمود:

- «اتخون المسلمین یا ابن ابی رافع؟»

«ای پسر ابی رافع! آیا به مسلمانان خیانت می کنی؟!»

گفتم:

پناه می برم به خدا از اینکه به مسلمانان خیانت کنم.

حضرت فرمود:

پس چگونه گردن بندی را که در بیت المال مسلمانان بود بدون اجازه من و مسلمانان به دخترم دادی؟

عرض کردم:

ای امیرالمؤمنین! او دختر شماست و از من خواست که گردنبند را به صورت عاریه که بازگردانده شود به او دهم تا در عید با آن خود را بیاراید. من نیز آن را به عنوان عاریه به مدت سه روز به ایشان دادم و ضمانت آن را به عهده گرفتم که صحیح و سالم به جای اصلی خود بازگردانم.

حضرت علی علیه السلام فرمود:

- همین امروز باید آن را پس گرفته و به جای خود بگذاری و اگر بعد از این چنین کاری از تو دیده شود کیفر سختی خواهی دید.

سپس فرمود:

اگر دختر من این گردنبند را به عاریه مضمونه نمی گرفت، نخستین زن هاشمیه ای بود که دست او را به عنوان دزد می بریدم. این سخن به گوش دختر آن حضرت رسید به نزد پدر آمده و گفت:

- یا امیرالمؤمنین! من دختر شما و پاره تن شما هستم. چه کسی از من شایسته تر به استفاده از این گردنبند بود؟

حضرت فرمود:

دخترم! انسان نباید به واسطه خواسته های نفس و خواهش های دل، پای از دایره حق بیرون بگذارد. آیا همه زنان مهاجر که با تو یکسانند، در این عید به مانند چنین گردن بند خود را زینت داده اند تا تو هم خواسته باشی در ردیف آنها قرار گرفته و از ایشان کمتر نباشی؟ (۵۹)

ترس از گناه

حضرت علی علیه السلام مردی را دید که

آثار ترس و خوف در سیمایش آشکار است، از او پرسید:

- چرا چنین حالی به تو دست داده است؟

مرد جواب داد:

- من از خدای می ترسم؟

امام فرمود:

- بنده خدا! (نمی خواهد از خدا بترسی) از گناهانت بترس و نیز به خاطر ظلم هائی که درباره بندگان خدا انجام داده ای، از عدالت خدا بترس و آنچه را که به صلاح تو نهی کرده است در آن نافرمانی نکن، آنگاه از خدا نترس؛ زیرا او به کسی ظلم نمی کند و هیچ گاه بدون گناه کسی را کیفر نمی دهد. (۶۰)

قطیفه بر دوش

هارون پسر عنتره از پدرش نقل می کنند:

در فصل سرما در محضر مولا علی علیه السلام وارد شدم. قطیفه ای کهنه بر دوش داشت و از شدت سرما می لرزید. گفتم:

یا امیرالمؤمنین! خداوند برای شما و خانواده تان از بیت المال مانند دیگر مسلمانان سهمی قرار داده که می توانید به راحتی زندگی کنید. چرا این اندازه به خود سخت می گیرید و اکنون از سرما می لرزید؟

فرمود:

به خدا سوگند! از بیت المال شما حبه ای بر نمی دارم و این قطیفه ای که می بینید همراه خود از مدینه آورده ام، غیر از آن چیزی ندارم. (۶۱)

علی علیه السلام در اوج عطوفت و بزرگواری

امیرالمؤمنین علی علیه السلام پس از آن که به دست ابن ملجم ضرب خورد، از شدت زخم بی حال شده بود. وقتی که به حال آمد، امام حسن در ظرفی، شیر به حضرت داد.

امام کمی از شیر خورد بقیه را به حسن داد و فرمود:

این شیر را به اسیرتان (ابن ملجم) بدهید! سپس فرمود:

فرزندم! به آن حقی که در گردن تو دارم، بهترین خوردنیها و نوشیدنی ها را به او بدهید و تا هنگام مرگم با ایشان مدارا کنید

و از آنچه می خورید به او بخورانید و از آنچه می نوشید به ایشان بنوشانید تا نزد شما گرامی شود! (۶۲)

رعایت آداب اسلامی در اوج قدرت

روزی امیرالمؤمنین علی علیه السلام در دوران خلافتش در خارج کوفه با یک نفر ذمی (یهودی یا مسیحی) که در پناه اسلام بود، همراه شدند.

مرد ذمی گفت:

بنده خدا کجا می روی؟

امام فرمود:

به کوفه. هر دو به راه ادامه دادند تا سر دو راهی رسیدند. هنگامی که ذمی جدا شد و راه خود را پیش گرفت برود، دید که رفیق مسلمانش از راه کوفه نرفت، همراه او می آید.

مرد ذمی گفت:

مگر شما نفرمودی به کوفه می روم؟

فرمود:

چرا. - شما از راه کوفه نرفتی: راه کوفه آن یکی است. - می دانم ولی پایان خوش رفاقتی آن است که مرد، رفیق راهش را در هنگام جدایی چند قدم بدرقه کند و دستور پیغمبر ما همین است، بدین جهت می خواهم چند گام تو را بدرقه کنم، آنگاه به راه خود بر می گردم. ذمی گفت:

پیغمبر شما چنین دستور داده؟

امام فرمود:

بلی. - این که آیین پیغمبر شما با سرعت در جهان پیشرفت کرد و چنین پیروان زیاد پیدا نمود، حتما به خاطر همین اخلاق بزرگوارانه او بوده

است. مرد ذمی با امیرالمؤمنین به سوی کوفه برگشت. هنگامی که شناخت همراه خلیفه مسلمانان بوده است، مسلمان شد و اظهار داشت:

من شما را گواه می گیرم که پیرو دین و آیین شما می باشم. (۶۳)

بی ارزشی حکومت از نظر علی علیه السلام

علی علیه السلام با سپاهیان اسلام برای سرکوبی پیمان شکنان به سوی بصره حرکت می کردند. در نزدیکی بصره به محل ذی قار رسیدند. در آنجا برای رفع خستگی و آماده سازی سپاه توقف نمودند. عبدالله بن عباس می گوید:

من در آنجا به حضور امیرالمؤمنین علی رسیدم، دیدم (رئیس مسلمانان، فرمانده کل قوا) خود کفش خویش را وصله می زند.

حضرت روی به من کرد و فرمود:

ابن عباس! این کفش چه قدر می ارزد؟ قیمت آن چقدر است؟

گفتم:

ارزشی ندارد.

فرمود:

سوگند به خدا! همین کفش بی ارزش از ریاست و حکومت بر شما برای من محبوبتر است. مگر این که بتوانم با این حکومت و ریاست حق را زنده کنم و باطل را براندازم. (۶۴) آری! ارزش یک حکومت، بسته به آن است که در سایه اش حق زنده و باطل نابود گردد و گرنه چه ارزشی دارد؟

جمجمه انوشیروان سخن می گوید

به امام علی علیه السلام خبر رسید معاویه تصمیم دارد با لشکر مجهز به سرزمین های اسلامی حمله کند.

علی علیه السلام برای سرکوبی دشمنان از کوفه بیرون آمد و با سپاه مجهز به سوی صفین حرکت کردند. در سر راه به شهر مدائن (پایتخت پادشاهان ساسانی) رسیدند و وارد کاخ کسری شدند.

حضرت پس از ادای نماز با گروهی از یارانش مشغول گشتن ویرانه های کاخ انوشیروان شدند و به هر قسمت کاخ که می رسیدند کارهایی را که در آنجا انجام شده بود به یارانش توضیح می دادند به طوری که باعث تعجب اصحاب می شد و عاقبت یکی از آنان گفت:

یا امیرالمؤمنین! آنچنان وضع کاخ را توضیح می دهید گویا شما مدتها اینجا زندگی کرده اید! در آن لحظات که ویرانه های

کاخها و تالارها را تماشا می کردند، ناگاه علی علیه السلام جمجمه ای پوسیده را

در گوشه خرابه دید، به یکی از یارانش فرمود:

او را برداشته همراه من بیا! سپس علی علیه السلام بر ایوان کاخ مدائن آمد و در آنجا نشست و دستور داد طشتی آوردند و مقداری آب در طشت ریختند و به آورنده جمجمه فرمود:

آن را در طشت بگذار. وی هم جمجمه را در میان طشت گذاشت. آنگاه علی علیه السلام خطاب به جمجمه فرمود:

ای جمجمه! تو را قسم می دهم! بگو من کیستم و تو کیستی؟ جمجمه با بیان رسا گفت:

تو امیرالمؤمنین، سرور جانشینان و رهبر پرهیزگاران هستی و من بنده ای از بندگان خدا هستم.

علی علیه السلام پرسید:

حالت چگونه است؟

جواب داد:

یا امیرالمؤمنین! من پادشاه عادل بودم، نسبت به زیر دستان مهر و محبت داشتم، راضی نبودم کسی در حکومت من ستم ببیند، ولی در دین مجوسی (آتش پرستی) به سر می بردم. هنگامی که پیامبر اسلام صلی الله علیه و آله و سلم به دنیا آمد کاخ من شکافی برداشت، آنگاه به رسالت مبعوث شد. من خواستم اسلام را بپذیرم ولی زرق و برق سلطنت مرا از ایمان و اسلام بازداشت و اکنون پشیمانم. ای کاش که من هم ایمان می آوردم و اینک از بهشت محروم هستم و در عین حال به خاطر عدالت از آتش دوزخم هم در امانم. وای به حالم! اگر ایمان می آوردم من هم با تو بودم. ای امیرالمؤمنین و ای بزرگ خاندان پیامبر! سخنان جمجمه پوسیده انوشیروان به قدری دل سوز بود که همه حاضران تحت تاثیر قرار گرفته با صدای بلند گریستند. (۶۵) امید است ما نیز پیش از فرا رسیدن مرگ در فکر نجات خویشتن باشیم.

آیا قلب برادرت با ما بود؟

اولین جنگی که در دوران زمامداری امیرالمؤمنین علی

علیه السلام اتفاق افتاد، جنگ جمل بود. لشکر علی علیه السلام در این نبرد پیروز شد و جنگ خاتمه یافت. یکی از اصحاب حضرت که در جنگ شرکت داشت، گفت:

دوست داشتم برادرم در اینجا بود و می دید چگونه خداوند شما را بر دشمن پیروز نمود. او نیز خوشحال می شد و به اجر و پاداش نایل می گشت.

امام علیه السلام فرمود:

آیا قلب و فکر برادرت با ما بود؟

گفت:

آری! امام علیه السلام فرمود:

بنابراین او نیز در این جنگ همراه ما بوده است. آنگاه افزود:

نه تنها ایشان بلکه آنها که در صلب پدران و در رحم مادرانشان هستند، اگر در این نبرد با ما هم فکر و هم عقیده باشند، همگی با ما هستند که به زودی پا به جهان گذاشته و ایمان و دین به وسیله آنان نیرو می گیرد. (۶۶)

شراب در ماه رمضان

نجاشی شاعر، یکی از اطرافیان و ارادتمندان علی علیه السلام بود و با اشعارش سپاه علی علیه السلام را بر ضد معاویه تحریک می کرد، بارها در سپاه امیرالمؤمنین علیه السلام با دشمن جنگید، ولی همین شخص یک بار پایش لغزید و در ماه رمضان شراب خورد. وی را پیش امیرالمؤمنین آوردند و شرابخواریش را ثابت کردند.

حضرت علی خودش هشتاد تازیانه به او زد و یک شب نیز او را زندانی کرد. روز بعد دستور داد نجاشی را آوردند،

حضرت بیست تازیانه دیگر بر او زد. نجاشی عرض کرد:

یا امیرالمؤمنین! این بیست تازیانه برای چیست؟

علی علیه السلام فرمود:

این بیست تازیانه به خاطر جسارت و جرات تو به شرابخواری در ماه رمضان است. (۶۷)

ساده زیستی در اسلام

شریح قاضی (۶۸) می گوید:

خانه ای را به هشتاد دینار خریدم، به نام خود قباله کردم و گواهان بر آن گرفتم. خبرش به امیرالمؤمنین علیه السلام رسید، مرا احضار کرد و فرمود:

ای شریح! شنیده ام خانه ای به هشتاد دینار خریده ای و بر آن قباله نوشته و چند نفر گواه گرفته ای؟! گفتم:

آری، درست است.

امام علیه السلام نگاه خشمگین به من کرد و فرمود:

شریح از خدا بترس به زودی کسی (عزرائیل) به سوی تو خواهد آمد که نه به قباله ات نگاه می کند و نه به امضای آن گواهان اهمیت می دهد و تو را از آن خانه، حیران و سرگردان خارج می کند و در گودال قبرت می گذارد. ای شریح! خوب تامل کن! مبادا این خانه را از مال دیگران خریده باشی و بهای آن را از مال حرام پرداخته باشی که در این صورت، در دنیا و آخرت خویشتن را بدبخت ساخته ای.

سپس فرمود:

ای شریح! آگاه باش! اگر وقت خرید خانه نزد من آمده بودی

برای تو قباله ای می نوشتم که به خرید این خانه حتی به یک درهم هم رغبت نمی کردی؛ من این چنین قباله می نوشتم:

این خانه ای است که بنده خوار و ذلیل، از شخص مرده ای که آماده کوچ به عالم آخرت است، خریداری کرده که در سرای فریب (دنیا)، در محله فانی شوندگان و در کوچه هلاک شدگان قرار دارد، که چهار حد است:

حد اول آن؛ به پیشامدهای ناگوار (آفات و بلاها) منتهی می شود. و حد دوم؛ به مصیبتها (مرگ عزیزان و ...) متصل است. و حد سوم؛ به هوس های نفسانی و آرزوهای تباه کننده اتصال دارد.

و حد چهارمش؛ شیطان گمراه کننده است و درب این خانه از حد چهارم باز می گردد. این خانه را شخص فریفته آرزوها از کسی که پس از مدت کوتاهی می میرد به مبلغ خارج شدن از عزت قناع و داخل شدن در پستی دنیاپرستی خریده است ... (۶۹)

میانه روی در زندگی

علاء بن زیاد یکی از ارادتمندان ثروتمند علی علیه السلام در بصره، بیمار بود امیرالمؤمنین به عیادت او رفت. زندگی وسیع و اتاق های مجلل و بزرگ توجه امام را به خود جلب کرد، معلوم بود علاء در زندگی زیاده روی کرده است.

فرمود:

ای علاء! تو خانه ای به این بزرگی را در دنیا برای چه می خواهی در صورتی که تو در آخرت به چنین خانه ای محتاج تری (زیرا که در این خانه بیش از چند روز نمی مانی ولی در آن خانه همیشه خواهی بود.) آری! اگر بخواهی در آخرت نیز چنین خانه وسیعی داشته باشی در این خانه مهمان نوازی کن، صله رحم به جا آور و حقوق الهی و برادران دینی را بپرداز! اگر این کارها را انجام

دهی خداوند به شما در جهان دیگر مانند همین خانه را می دهد. علاء: دستور شما را اطاعت خواهم کرد.

سپس عرض کرد:

یا امیرالمؤمنین! من از برادرم عاصم شکایت دارم!

حضرت فرمود:

- برای چه؟ مگر چه کرده است؟

علاء در پاسخ گفت:

- لباس خشن پوشیده، از دنیا کناره گیری نموده است، به طوری که زندگی را بر خود و خانواده اش تلخ کرده.

فرمود:

او را نزد من بیاورید! عاصم را آوردند.

امیرالمؤمنین چون او را دید چهره در هم کشید و فرمود:

ای دشمن جان خویشتن! شیطان عقلت را برده و تو را به این راه کشانده است، از اهل و عیالت خجالت نمی کشی؟ چرا به فرزندت رحم نمی کنی؟ گمان می کنی خدایی که نعمت های پاکیزه را بر تو حلال کرده نمی خواهد از آنها استفاده کنی؟ تو در پیشگاه خداوند کوچکتر از آنی که چنین اندیشه ای را داشته باشی. عاصم گفت:

یا امیرالمؤمنین! چرا شما به خوراک سخت و لباس خشن اکتفاء نموده ای؟ من از تو پیروی می کنم.

فرمود:

وای بر تو! من مانند تو نیستم، من وظیفه دیگر دارم، زیرا من پیشوای مسلمانان هستم، من باید خوراک و پوشاک خود را تا آن حد پایین بیاورم که فقیرترین مردم در دورترین نقاط حکومت اسلام تلخی زندگی را تحمل کند، با این اندیشه که بگوید:

رهبر و پیشوای من هم مانند من می خورد و مانند من می پوشد، این وظیفه زمامداری من است تو هرگز چنین تکلیفی نداری. پس از سخنان حضرت، عاصم لباس معمولی پوشید و به کار و زندگی پرداخت. (۷۰)

چرا دعاهای ما مستجاب نمی شود

امیرالمؤمنین علی علیه السلام روز جمعه در کوفه سخنرانی زیبایی کرد، در پایان سخنرانی فرمود:

ای مردم!

هفت مصیبت بزرگ است که باید از آنها به خدا پناه ببریم:

۱

- عالمی که بلغزد.

۲ - عابدی که از عبادت خسته گردد.

۳ - مؤمنی که فقیر شود.

۴ - امینی که خیانت کند.

۵ - توانگری که به فقر در افتد.

۶ - عزیزی که خوار گردد.

۷ - فقیری که بیمار شود. در این وقت مردی بر خواست، عرض کرد:

یا امیرالمؤمنین! خداوند در قرآن می فرماید:

«ادعونی استجب لکم»:

مرا بخوانید، دعا کنید، تا دعایتان را مستجاب کنم. اما دعای ما مستجاب نمی شود؟

حضرت فرمود:

علتش آن است که دل های شما در هشت مورد صاف نیست:

یک: این که خدا را شناختید، ولی حقش را آن طور که بر شما واجب بود به جا نیاوردید، از این رو آن شناخت به درد شما نخورد. دو: به پیغمبر خدا ایمان آوردید ولی با دستورات او مخالفت کردید و شریعت او را از بین بردید! پس نتیجه ایمان شما چه شد؟ سه: قرآن را خواندید ولی به آن عمل نکردید و گفتید:

قرآن را به گوش و دل می پذیریم اما با آن به مخالفت برخاستید. چهار: گفتید ما از آتش جهنم می ترسیم در عین حال با گناهان و معاصی به سوی جهنم می روید. پنج: گفتید ما از آتش جهنم می ترسیم در عین حال با گناهان و معاصی به سوی جهنم می روید. پنج: گفتید به بهشت علاقه مندیم اما در تمام حالات کارهائی انجام می دهید که شما را از بهشت دور می سازد. پس علاقه و شوق شما نسبت به بهشت کجاست؟

شش:

نعمت خدا را خوردید، ولی سپاسگزاری نکردید. هفت: خداوند شما را به دشمنی با شیطان دستور داده و فرمود:

«ان الشیطان لکم عدو فاتخذوه عدوا»:

شیطان دشمن شماست، پس شما او را دشمن بدارید! به زبان با او دشمنی کردید ولی در

عمل به دوستی با او برخاستید. هشت: عیب های مردم را در برابر دیدگانتان قرار دادید و از عیوب خود بی خبر ماندید (نادیده گرفتید) و در نتیجه کسی را سرزنش می کنید که خود به سرزنش سزاوارتر از او هستید. با این وضع چه دعایی از شما مستجاب می شود؟ در صورتی که شما درهای دعا و راه های آن را بسته اید. پس از خدا بترسید و عملهایتان را اصلاح کنید و امر به معروف کنید و نهی زا منکر نمایید تا خداوند دعاهایتان را مستجاب کند. (۷۱)

درمان گناه

کمیل یکی از یاران مخلص امیرالمؤمنین است، می گوید:

از امیرالمؤمنین (ع) پرسیدم، انسان گاهی گرفتار گناه می شود و به دنبال آن از خدا آمرزش می خواهد، حد آمرزش خواستن چیست؟

فرمود:

حد آن توبه کردن است.

کمیل: همین مقدار؟

امام علیه السلام نه! کمیل: پس چگونه است؟

امام: هرگاه بنده گناه کرد، با حرکت دادن بگوید استغفرالله.

کمیل: منظور از حرکت دادن چیست؟

امام: حرکت دادن دو لب و زبان، به شرط این که دنبال آن حقیقت نیز باشد.

کمیل: حقیقت چیست؟

امام: دل او پاک باشد و در باطن تصمیم بگیرد و به گناهی که از آن استغفار کرده باز نگردد.

کمیل: اگر این کارها را انجام دادم از استغفار کنندگان هستم؟

امام: نه! کمیل چرا؟

امام: برای این که تو هنوز به اصل آن نرسیده ای.

کمیل: پس اصل و ریشه استغفار چیست؟

امام: انجام دادن توبه از گناهی که از آن استغفار کردی و ترک گناه. این مرحله، اولین درجه عبادت کنندگان است. به

عبارت دیگر، استغفار اسمی است که شش معنی دارد؛

۱ - پشیمانی از گذشته.

۲ - تصمیم بر بازنگشتن بدان گناه به هیچ وجه.

(تصمیم بر این که گناهان گذشته را هیچ

وقت تکرار نکنی).

۳ - پرداخت حق همه انسانها که به او بدهکاری.

۴ - ادای حق خداوند در تمام واجبات.

۵ - از بین بردن (آب کردن) هر گـونه گوشـتی که از حرام بر بـدنت روییـده است، به طوری که پوسـتت به اسـتخوان بچسـبد سپس گوشت تازه میان آنها بروید.

۶ - به تنت بچشانی رنـج طاعت را، چنانچه به او چشانیـده ای لـذت گناه را. در این صورت توبه حقیقی تحقق یافته و انسان از توبه کنندگان به شمار می رود. (۷۲) در سرزمین وادی السلام

روزی امیرالمؤمنین علیه السلام از کوفه حرکت کرد و به سرزمین نجف آمد و از آن هم گذشت. اسبغ بن نباته می گوید:

ما به حضرت رسیدیم، دیدیم روی زمین دراز کشیده است. قنبر گفت:

یا امیرالمؤمنین! اجازه می دهی عبایم را زیر شما پهن کنم؟

حضرت فرمود:

نه، اینجا محلی است که خاک های مؤمنان در آن قرار دارد و پهن کردن عبا مزاحمتی برای آنهاست. اسـبغ می گویـد؛ عرض کردم:

یا امیرالمؤمنین! خاک مؤمنان را دانستم چیست، ولی مزاحمت آنها چگونه است؟

فرمود:

ای اصـبغ! اگر پرده از مقابـل چشـمانت برداشـته شود، ارواح مؤمنـان را می بینی که در اینجـا حلقه حلقه دور هم نشسـته انـد و یکـدیگر را ملاقات می کنند و باهم مشغول صـحبت هسـتند، اینجا جایگاه ارواح مؤمنان است و ارواح کافران در برهوت قرار گرفته اند! (۷۳)

مناظره هشام بن حکم ...

الف: روزی امـام صـادق علیه السـلام از «هشـام بن حکـم» پرسـیدند! بگو ببینم چگونه بـا «عمرو بن عبیـد» به منـاظره برخاستی؟ هشام عرض کرد:

من در محضر شما شرم می کنم، و زبانم نیز از عظمت امامم بند می گردد!! امام علیه السلام فرمودند:

هرگاه به شما دستوری را صادر کردیم بی درنگ اطاعت فرمائید، هشام معروض داشت:

زمانی شنیدم در «مسجد بصره»

«عمرو

بن عبید» گروهی را به دور خود جمع کرده، و آنان را از ولایت منحرف می سازد، لذا برای بحث با وی عازم «بصره» شدم، و برای این کار نخست در جلسه درس او حاضر گردیده، و به سخنانش گوش دادم، همه به من تماشا می کردند ... سرانجام سکوت را شکسته، از وی پرسیدم:

ای عالم! من مرد غریبی هستم، اجازه می دهی سؤالاتی را از شما بنمایم؟

عمرو: بفرمائید مانعی ندارد.

هشام: آیا شما چشم دارید؟

عمرو: پسرم! این چه سوالی است، چیزی را که می بینی چگونه از آن می پرسی؟ هشام: سئوالات من از این قبیل است. عمرو: بپرس مانعی ندارد، اگر چه سوالات شما احمقانه است!! هشام: حالا به سوالم جواب دهید، آیا شما چشم دارید؟

عمرو: آری.

هشام: از چشم چه استفاده ای می نمایی؟

عمرو: به وسیله آن اشخاص را می بینم و چیزها و رنگ ها را از هم تمیز می دهم.

هشام: آیا شما بینی دارید؟

عمرو: بلی دارم.

هشام: از آن چه بهره می برید؟

عمرو: بوها را می بویم.

هشام: آیا شما دهان هم دارید؟

عمرو: بلی.

هشام: از دهانتان چه استفاده می کنید؟

عمرو: برای چشیدن غذا به کار می رود.

هشام: آیا شما گوش هم دارید؟

عمرو: بلی دارم.

هشام: از گوش چه استفاده می کنید؟

عمرو: از آن برای شنیدن صداها بهره می گیرم.

هشام: علاوه بر اینها شما عقل هم دارید؟

عمرو: بلی.

هشام: قلب و عقل به چه کار آید؟

عمرو: اگر این حواس اشتباه کردند، از آن برای تشخیص خطاها استفاده می نمایم.

هشام: آیا این حواس بی نیاز از قلب نیستند؟

عمرو: نه.

هشام: چگونه، در حالی که همه اعضایت سالم می باشند؟

عمرو: ای پسرم! گاهی اعضای انسان مریض می گردند، مثلا در چشیدن یا دیدن یا بوئیدن و یا شنیدن، باید به قلب مراجعه کرد، و از حالت شک و

دو دلی نجات پیدا نمود ...

هشام: پس خداوند برای جلوگیری از اشتباه اعضا قلب را مرحمت فرموده است؟

عمرو: بلی هشام: ای ابا مروان! (کنیه عمرو) خداوند برای جلوگیری از خطاهای حواس پنجگانه قلب را به عنوان رهبر و امام برای هر کسی مرحمت فرموده است، آیا برای کل جامعه بشری امام و رهبری برای جلوگیری از خطاها و اشتباهات و انحراف فکری عطا نکرده است؟!!

عمرو در حالی که مبهوت بود و جوابی نداشت دم فرو بست! هشام: چرا جواب نمی دهی؟

عمرو: تو هشام بن حکم هستی؟ هشام: نه! عمرو: آیا از دوستان و همنشین های وی می باشی؟ هشام: نه! عمرو: اهل کجایی! هشام: اهل کوفه. عمرو: تو همانی، تو هشام بن حکمی.

هشام می گوید:

او مرا به حضورش فرا خواند، و در کنارش نشانید و خیلی احترام کرد، ولی قدرت سخن نداشت و مات و مبهوت در فکر بود.

امام صادق علیه السلام چون این سخنان را شنید در حالی که شاد و خندان بود پرسید، هشام! چه کسی این مناظره را به تو آموخته بود؟ هشام! چه کسی این مناظره را به تو آموخته بود؟

هشام: از هیچ کس، جز این که چیزهائی از شما آموخته ام، و از آنها استفاده نموده، و او را محکوم کردم.

امام صادق علیه السلام سوگند به خدا همین مناظره در «صحف» حضرت ابراهیم و حضرت موسی موجود است. (۷۴) در این حدیث شریف که به صورت مناظره و مباحثه آمده است، ضرورت «امام معصوم و بی لغزش» روشن است ... ب: قضیه دوم که ما آن را به تخلیص می آوریم، مربوط به مرد شامی است که برای بحث و مناظره وارد مدینه شد، و به خانه امام

صادق علیه السلام آمده، و با جرات تمام گفت:

آمده ام با شما به بحث و مناظره بپردازم، و حضرت پس از مذاکراتی جویای اطلاعات و تخصص های آن مرد شامی گردید، و در هر رشته ای که خود را متخصص معرفی می کرد، یکی از شاگردان امام او را مجاب و محکوم می نمود. سرانجام با جوان نورسی که موهای محاسنش تازه روئیده بود، وارد بحث شد، او همان «هشام بن حکم» بود، که در مورد امامت به مناظره پرداختند:

مرد شامی: در مورد امامت این مرد (امام صادق) سخن بگو.

هشام: آیا خدا به بندگانش بصیرتر است، یا مردم نسبت به خودشان مرد شامی: خدا.

هشام: خداوند در رابطه با دین مردم نسبت به آنان چه کرده است؟

مرد شامی: آنان را مکلف ساخته، و در رابطه با تکلیفشان راهنما انتخاب کرده است.

هشام: آن راهنما کیست؟ مرد شامی: رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) هشام: بعد از وفات پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم خدا راهنما و امامشان کیست؟ مرد شامی: کتاب و سنت.

هشام:

آیا ما امروز برای رفع اختلاف خود می توانیم از کتاب و سنت استفاده کنیم؟

مرد شامی: بلی.

هشام: اگر چنین است، پس چرا ما با شما اختلاف داریم، تو از شام در اثر اختلاف بلند شده و به اینجا آمده ای. چرا اختلاف ما رفع نشده است؟

در حالی که مرد شامی خاموش بود، امام صادق علیه السلام فرمودند:

چرا سخن نمی گوئی؟ مرد شامی؛ چه بگویم؟ اگر بگویم اختلاف نداریم دروغ گفته ام، و اگر بگویم، هر دو گروه حق است، صحیح نیست، و اگر اختلاف را قبول کنم محکوم گشته ام. به دستور امام صادق علیه السلام همان سوالات را مرد شامی از

هشام پرسید، و او یکایک همه آنها را جواب گفت، و در پایان فرمود:

راهنما و امام امروز و عصر ما این مرد بزرگوار است، و اشاره کرد به امام صادق علیه السلام. مرد شامی برای این ادعا دلیل خواست،

حضرت در جواب او فرمود:

هر چه می خواهی بپرس، سپس به تمام سوالات مرد شامی پاسخ گفت، و کیفیت حرکت او را از شهر شام بیان داشت، و هر کاری را که مابین شام و مدینه انجام داده بود، به وی بازگو کرد!! و تمام نهان ها را آشکار ساخت، و شوق ایمان و معرفت کامل را در دل مرد شامی به مکتب ولایت شعله ورتر نمود، لذا مرد شامی تمام اظهارات حضرت امام صادق علیه السلام را تایید کرده و با گفتن شهادات: «اشهد ان لا اله الا الله، و اشهد ان محمدا رسول الله، و انک وصی الانبیاء» ، حقیقت ولایت را پذیرفت، و از بازگشت به وطن خود، خودداری کرد، و در صف شاگردان مکتب جعفری قرار گرفت. (۷۵)

انگیزه شروع جنگ نهروان

بعد از اینکه جنگ صفین خاتمه یافت، عده ای از لشکر امام جدا شدند و با کنایه و یا صریحا مطالب بی ربطی را به حضرت نسبت دادند؛ تا اینکه عده آنان به چهار هزار نفر رسید و بر امیرالمؤمنین علیه السلام خروج کردند خوارج با عبدالله بن وهب راسبی، بیعت کردند و به طرف مدائن رفتند و عبدالله بن خباب فرماندار امام را در مدائن شهید کردند و شکم زن او را که حامله بود دریدند و دیگر زنان را نیز کشتند.

امام با سی و پنج هزار نفر از کوفه بیرون شد. از بصره فرماندارش، ابن عباس، نیز ده هزار

نفر را برای یاری امام، روانه کرد که افرادی همانند احنف بن قیس و حارثه بن قدامه در میان آنان بود.

امام در شهر انبار توقف کرد تا لشکرش جمع شدند، آن وقت برای آنان خطبه ای خواند که تحریص جنگ با معاویه را در برداشت؛ لشکر از جنگ با معاویه امتناع کردند و گفتند:

ابتدا باید به جنگ با خوارج پرداخت.

حضرت قبول کرد و به طرف نهروان حرکت نمودند. قبلا نماینده ای از طرف خود به جانب ایشان، فرستاد لکن آنان نماینده امام را کشتند و پیغام دادند که، اگر از این حکمیت که قرار دادی توبه کنی ما در اطاعت تو درآییم و گرنه از ما کناره گیر تا برای خود امامی اختیار کنیم.

امام پیغام فرستاد که کشندگان برادران مرا به سویم بفرستید تا از ایشان قصاص کنم، آن وقت دست از جنگ با شما بر می دارم، شاید مقلب القلوب هم شمار را از این گمراهی برگرداند. خوارج در جواب پیغام دادند که، ما جمیعا قاتل اصحاب تو می باشیم؛ این وقت امام، اصحاب خود را به سوی جنگ با خوارج امر کرد و فرمود:

به خدا قسم که از ایشان زیاده از ده نفر، جان سالم بیرون نبرد و از شما ده نفر کشته نگردد. لحظه لحظه به امام خبر می دادند که خوارج از نهر عبور کردند، اما قبول نمی کرد و سوگند یا می کرد که ایشان عبور نکرده اند و نمی کنند و جایگاه کشته شدن آنان در «رمیله» پایین نهر خواهد بود. بعد از مدتی امام با لشکر به نهروان رسیدند و دیدند که خوارج در «رمیله» هستند، همانطوری که امام خبر داد، امام فرمود:

الله اکبر! پیامبر خدا راست

گفت. پس، دو لشکر مقابل هم صف کشیدند؛ امام پیش ایستاد و خوارج را امر فرمود که:

توبه کنند و به او به پیوندند؛ ولی آنان قبول نکردند و لشکر حضرت را تیر باران نمودند. اصحاب، عرضه داشتند که خوارج ما را تیر باران کردند، امام فرمود:

شما دست باز دارید تا سه مرتبه؛ تا اینکه مردی از لشکر امام را آوردند که به تیر خوارج شهید شده بود.

امام فرمود:

الله اکبر! الان جنگ با ایشان برایتان حلال است؛ پس فرمان جنگ داد و فرمود:

بر ایشان حمله کنید. از خوارج چند نفر به میدان آمدند و رجز می خواندند تا امام را به قتل برسانند؛ امام همه آنان را به جهنم فرستاد. بعد از پایان جنگ، نه نفر از لشکر امام شهید شدند و ده نفر از خوارج، جان سالم بدر بردند، همانطوری که قبلا امام، خبر داده بود؛ جنگ نهروان در سال سی و هشت هجری یعنی دو سال بعد از جنگ صفین واقع شد. (۷۶)

قدرت و نیروی امام علی علیه السلام

ابن ابی الحدید گوید:

اما قوت و نیروی بدنی امام علیه السلام به پایه ای است که ضرب المثل شده است؛ ابن قتیبه گوید:

«او با هیچ کس کشتی نگرفت مگر آنکه او را به خاک افکند.»

و اوست که در قلعه خیبر را از جا کند در صورتی که گروهی از مردم جمع شدند تا آن را برکنند نتوانستند. و اوست که بت هبل را که از سنگی بزرگ تراشیده بودند از بالای کعبه کند و بر زمین افکند. و اوست که در ایام خلافت خود صخره بزرگی را که روی چشمه ای قرار داشت و سپاهیان حضرتش نتوانستند آن را بردارند از جای برکند و آب

از زیر آن بیرون جست. (۷۷)

علامه مجلسی رحمه الله گوید:

ابوطالب به عادت عرب فرزندان و برادرزادگان خود را جمع می کرد و به کشتی گرفتن وا می داشت، و علی علیه السلام با آنکه طفل بود آستین بالا می زد و با برادران بزرگ و کوچک خود و عموزادگان بزرگ و کوچک خود کشتی می گرفت و آنان را به خاک می افکند و پدرش می گفت:

علی ظهیر و پیروز شد و او را «ظهیر» نامید. چون علی علیه السلام بزرگ شد با مرد قوی و نیرومند کشتی می گرفت و او را زمین می زد، و مرد تنومند و دراز قامت را با دست خود می گرفت و به سوی خود می کشید و او را می کشت، و بسا کمر او را می گرفت و به هوا بلند می کرد، و بسا در پی اسب نر در حال دویدن می دوید و او را باز می گردانید. (۷۸)

امام صادق علیه السلام در حدیثی فرمود:

فاطمه بنت اسد - رضی الله عنها - (مادر امیر مؤمنان علیه السلام) گوید:

او را بستم و در قنداق پیچیدم ولی آن را پاره کرد، سپس در دو قنداق و سه چهار و پنج و شش قنداق که برخی از آنها از چرم و حریر بود پیچیدم باز هم همه را پاره کرد، و گفت:

مادر، دست مرا نبند که من محتاجم هنگام ذکر پروردگار خود انگشتانم را به راست و چپ حرکت دهم و اظهار عجز و نیاز به درگاه خدا کنم. (۷۹) علی علیه السلام در گهواره بود و دستش بسته، ناگاه ماری را دید که به سوی او در حرکت است، از جای جنبید و دست خود را از بند درآورد و گلوی مار را با پنجه خود

فشرد به حدی که پنجه اش در گلوی مار فرو رفت و همین طور او را فشرد و نگه داشت تا مرد. چون مادرش این را بدید فریاد و استغاثه کرد، اهل خانه و همسایگان جمع شدند، آنگاه مادرش گفت:

تو به سان حیدره (شیر ژیان) هستی. (۸۰)

علامه در علم لغت، ابن منظور، گوید:

حیدره یعنی شیر از هری، از ابوالعباس احمد بن یحیی نقل کرده است که راویان اختلاف ندارند در اینکه این ابیات از علی بن ابی طالب علیه السلام است:

انا الذی سمتنی امی حیدره

کلیث غابات غلیظ القصره «اکیلکم بالسیف کیل السندره»

«من آنم که مادرم حیدر نامید، به سان شیر قوی هیکل بیشه، که با شمشیر مانند پیمانه ای بزرگ شما را پیمانه می کنم (و گروه گروه شما را از زمین بر می چینم.»

سندره به معنای جرات آمده و رجل سندر یعنی مرد با جرات ، و نیز به معنای پیمانه بزرگ است و حیدر یعنی شیر. ابن اعرابی گفته: حیدره در میان شیران مانند شاه در میان مردم است. ابوالعباس گفته: به خاطر درشتی گردن و نیروی دستهایش شاه شیران است. و از همین ماده است غلام حادر یعنی جوان قوی هیکل زورمند، و یاء و هاء آن زایدند (و اصل آن «حدر» است).

ابن بری این رجز را چنین آورده:

اکیلکم بالسیف کیل السندره اضرب بالسیف رقاب الکفره

«... با شمشیر گردن کافران را می زنم.» ابن بری اضافه می کند که منظور این سخن آن است که مادرم مرا اسد (شیر) نامید و چون به جهت حفظ قافیه نمی توانست اسد بگوید لفظ حیدره را به کار برده است، زیرا مادرش او را حیدره ننامید بلکه او را به نام پدر خودش

«اسد» نامید، زیرا او فاطمه بنت است، و ابوطالب در هنگام ولادت و نامگذاری آن حضرت نبود، چون آمد نام اسد را نپسندید و او را علی نامید. و چون علی این رجز را در جنگ خیبر خواند خود را به همان نامی که مادرش بر او نهاده بود نامید. جابر انصاری گوید:

پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم در روز خیبر پس از آنکه برای علی علیه السلام دعا کرد پرچم را به دست او داد، او با شتاب حرکت کرد و یارانش هم می گفتند:

بشتاب؛ (۸۱) او رفت تا به قلعه رسید، در قلعه را از جا کند و به زمین افکند، آن گاه هفتاد نفر از ما جمع شدیم و کوشیدیم تا در را به جای خود باز گردانیم. (۸۲)

و له یوم خیبر فتکات کبرت منظرا علی من راها یوم قال النبی انی لاعطی رایتی لیثها و حامی حماها فاستطالت اعناق کل فریق لیروا اءی ماجد یعطاها فدعا این وارث العلم و الحلم مجیر الایام من باساها این ذوالنجده الذی لو دعته فی الثریا مروعه لباها فاتاه الوصی ارمد عین فسقاهابریقه و شفاها و مضی یطلب الصفوف فولت عنه علما بانه امضاها و یری مرحبا بکف اقتدار اقویاء الاقدار من ضعفاها و دحی بابها بقوه باءس لو حمته الافلاک منه دحاها عائذ للمؤ ملین مجیب سامع ما تسر من نجواها انما المصطفی مدینه علم و هو الباب من اتاه اتاها و هما مقلتا العوالم یسرا ها علی و احمد یمناها

«او (علی علیه السلام) در روز خیبر دلاوریها از خود نشان داد که در نظر بینندگان بسیار بزرگ آمد.»

(روزی که پیامبر صلی الله علیه و

آله و سلم فرمود:

من پرچم خود را به شیر این امت و پاسدار آن خواهم سپرد.»

(گردن همه گروهها کشیده شد تا ببینند که این پرچم به کدام مرد بزرگواری سپرده می شود.»

«پیامبر صدا زد:

کجاست وارث علم و حلم، و آن که در جنگها به فریاد می رسد»؟

«کجاست آن دلاوری که اگر در ثریا شخص بیمناکی از او کمک بخواهد به فریاد او می رسد»؟

«در این هنگام وصی آن حضرت در حالی که درد چشم داشت پیش آمد و پیامبر آب دهان در جشم او انداخت و شفا یافت.»

«و او بر صف های دشمن تاخت و آنها گریختند، چرا که می دانستند او کاری ترین مرد جنگی است.»

«و با دست اقتدار خود به مرحب نشان داد که بزرگترین قدرتمندان در برابر او ناتوانند.»

«و با نیروی هر چه تمام تر در قلعه را از جا کند که اگر افلاک آسمانی در برابر او مقاومت می کردند همه را با خاک یکسان می نمود.»

«او پناه دهنده آرزومندان و اجابت کننده آنهاست و رازهای نهانی آنها را می شنود.»

«بی شک مصطفی صلی الله علیه و آله و سلم شهر علم است و او در آن شهر است که هر که از آن در وارد شود به شهر رسد.»

«و هر دو دیدگان همه عوالمند، علی علیه السلام دست چپ و احمد صلی الله علیه و آله و سلم دست راست آنهاست.»

(۸۳)

مبارزه علی علیه السلام با عمرو بن عبدود

جنگی خندق در سال پنجم هجری اتفاق افتاد. یکی از پیکارهای مهم در این جنگ، نبرد امام با عمرو بن عبدود بود؛ عمرو از شجاعان عرب بود، کسی بود که عمر گفت:

«من با او همسفر شام بودم و هزار نفر، دزد بر قافله ما تاختند، عمرو به تنهایی

آنها را متفرق ساخت و دست و پای شتری را به جای سپری دست گرفت و آنها را تعقیب کرد.». وقتی در جنگ خندق علی علیه السلام دروازه خندق را بر دشمن مسدود کرد تا وارد شهر مدینه نشوند، عمروبن عبدود وارد شد بر وسط میدان و فریاد برآورد:

کیست به جنگ من آید؟ هیچ کس از ترس، جوابی نداد؛ عمرو گفت:

مسلمین کجاست هستند که به دستم کشته شوند تا به بهشت روند؛ چرا به سوی بهشت نمی شتابید؟ چرا نزدیک من نمی آیید؟ هیچ کس پاسخی نداد و سپس این اشعار را خواند:

«از بس مبارز طلبیدم، سینه ام تنگ شد و صدایم بگرفت؛ من در جایی ایستاده ام که هر دلیر و حنگجویی بر جان خود می لرزد و می ترسد؛ راستی که دلیری و از جان گذشتگی از بهترین غریزه های جوانمردان است.»

در این وقت علی علیه السلام برخاست و از پیامبر اجازه خواست؛ پیامبر فرمود:

بنشین؛ چند مرتبه دیگر عمرو مبارز طلبید و حماسه خواند، فقط علی علیه السلام بلند می شد و می گفت:

یا رسول الله!

اگر او عمرو است، من علی بن ابیطالبم! تا اینکه پیامبر اجازه دادند و فرمودند:

از خداوند مسألت دارم که تو را بر عمرو، نصرت دهد بعد سر را بلند کرد و عرض کرد:

پروردگارا!

برادر من و پسر عم مرا تنها مگذار! و با چشمی پر از عاطفه و اشک فرمود:

برو که خدا یار و مددکار توست.

امیرالمؤمنین علیه السلام به میدان آمد و این رجز را خواند:

«ای عمرو! در کار جنگ شتاب مکن، آن کس که تو را جواب گوید، عاجز نیست، او دارای حسن نیت و بصیرت و راستی می باشد و این صفات، اساس هر رستگاریست. نزد تو نیامدم جز بر آن

امید که زن نوحه گر را بر جنازه تو بنشانم و اثر ضربت شمشیری که پس از دورانی از طول زمان، نام آن بماند باقی گذارم.»

عمرو از روی تکبر، پاسخی نداد؛ امام فرمود:

شنیدم تو پیمان بستی که اگر مردی از قریش یکی از سه چیز را از تو بخواهد بپذیری؟

گفت:

آری.

فرمود:

اول، من تو را دعوت به توحید و اسلام و رسالت محمد صلی الله علیه و آله و سلم می کنم؛ عمرو گفت:

قبول نمی کنم.

فرمود:

دوم آنکه، از این راهی که آمدی برگرد و از جنگ با پیامبر درگذر؛ گفت:

اگر این کار را کنم زنان قریش مرا سرزنش کنند، زیرا من در جنگ بدر، زخمی برداشتم و نذر کردم تا محمد صلی الله علیه و آله و سلم را نکشم روغن بر موی سرم نمالم؛ حضرت فرمود:

سوم:

آنکه، تو را به مبارزه با خود می خوانم؛ عمرو بخندید و گفت:

عرب این خواهش را از من نمی کند؛ من دوست ندارم تو را بکشم زیرا با پدرت ابوطالب دوست بودم و در عموهای تو کسانی هستند که از تو زورمندتر هستند؛ تو جوانی و میل ندارم به دست من کشته شوی، تو هم کفو من نیستی.

فرمود:

اما من دوست دارم تو را در راه خدا بکشم! عمرو گفت:

چه گفتی؟

فرمود:

میل دارم با تو جنگ کنم و تو را بکشم! عمرو گفت:

چه گفتی؟

فرمود:

میل دارم با تو جنگ کنم و تو را بکشم و برای این کار پیاده شو با هم بجنگیم. عمرو در حالی که غضبناک بود از اسب پیاده شد، بر صورت اسب بکوفت و شمشیری به پای اسب زد و اسب روی زمین بیفتاد، شمشیر دیگری به طرف علی علیه السلام فرود آورد که حضرت

با سپر آن را رها کرد در حالیکه سپر دو نیم شد و فرقش را شکافت،

حضرت خود را به گوشه میدان رسانید و با عمامه سر خود را بست و به میدان آمد و فرمود:

ای عمرو! تو خجالت نکشیدی با این شخصیت، برای خود همراه آوردی با این که من جوانم و تنها به جنگ تو آمدم. عمرو برگشت که ببیند کیست،

حضرت شمشیری بی درنگ بر پای او فرود آورد و او را بر زمین انداخت. دو لشکر، منظره را می دیدند، و غالب شدن علی علیه السلام بر عمرو موجب شد که صدای تکبیر و تهلیل بلند شود؛ مشرکین رو به فرار گذاشتند و مسلمین با شادی، مشرکین را تعقیب می کردند تا جایی که همه مشرکین فرار کردند.

امام، بعد از چند لحظه آمد که سر عمرو را جدا کند، عمرو گفت:

مرا فریب دادی!

فرمود:

معنی جنگ همین است عمرو (به قولی) آب دهان بر صورت امام انداخت و غضبناک شد.

امام از روی سینه عمرو برخاست و چند قدمی بزد و آنگاه بازگشت تا سر عمرو را از تن جدا کند. عمرو گفت:

چرا منصرف شدی و اکنون باز آمدی؟

فرمود:

تو آب دهان به صورت من انداختی، در آن حال من خشمناک شدم، نخواستم با آن حال غضب، سر تو را جدا کنم، بلکه با حال انبساط، برای رضای خدا سرت را از تنت جدا می کنم.

امام سر عمرو را جدا کرد و به نزد پیامبر آورد و از کلمات پیامبر در جنگ خندق این است که «ضرب زدن علی علیه السلام در جنگ خندق از عبادت جن و انس افضل است.»

(۸۴)

علی علیه السلام و رأس الجالوت

امام باقر علیه السلام فرمود:

«وقتی که حضرت علی علیه السلام از جنگ نهروان

برگشت، در مسجد کوفه نشسته بود که رئیس یهودیان یعنی رأس الجالوت به حضور حضرت رسید و عرضه داشت:

می خواهم چند سؤال از جنابتان بپرسم که آن را نمی داند مگر نبی یا وصی نبی، اگر خواهی بپرسم وگرنه در گذرم؟

حضرت فرمود:

ای برادر یهود! از هر چه خواهی بپرس؛

عرض کرد:

ما در کتاب خود، تورات یافتیم که وقتی پیامبر ی را حق تعالی بر می انگیزد بدو امر می کند که کسی را از خاندان خودش انتخاب کند تا پس از او کارگزار امتش باشد، و دستور دهد تا امت از او متابعت کنند و به وسیله اش عمل نمایند. خداوند، اوصیاء پیغمبران را در حیاتشان امتحان کرد و بعد از وفاتشان هم آن وصی را امتحان کند، به من بگو که خدای تعالی چند بار اوصیاء را در حیات پیامبر ان و چند بار بعد از وفاتشان امتحان نماید، و وقتی امتحان اوصیاء خوب از کار درآمد آخر کارشان چه شود؟

امام فرمود:

به خدائی که غیر از او نیست، آن خدائی که دریا را برای بنی اسرائیل شکافت و تورات را بر موسی و انجیل را بر عیسی نازل فرمود، اگر جواب تو را بدهم اقرار و اعتراف به وصایتم می کنی؟

گفت:

آری.

حضرت فرمود:

به خدائی که دریا را برای بنی اسرائیل شکافت و تورات را بر موسی نازل کرد اگر جوابت را بدهم اسلام می آوری؟

گفت:

آری. باز حضرت فرمود:

خداوند - عزوجل - اوصیاء را در حیات انبیاء در هفت موضع امتحان می کند تا اطاعت و خدمت او را بیازماید و چون از طاعت و امتحان آنها راضی شد، به پیغمبرش امر می کند او را در حیاتش ولی و دوست بگیرد، و بعد از وفاتش

او را وصی خود قرار بدهد و اطاعت از اوصیاء را بر گردن امت آن پیامبر می نهد. خداوند اوصیاء را بعد از وفات انبیاء در هفت جا امتحان می کند تا صبر آنان آزموده شود، پس وقتی امتحانشان رضایت بخش شد، عاقبت آنان با سعادت می شود، و با خوشبختی کامل به پیغمبرش ملحق می گردند. رأس الجالوت که رئیس یهودیان بود عرض کرد:

درست فرمودی یا امیرالمؤمنین علیه السلام! پس مرا از امتحان شما در حیات پیامبر و بعد از وفاتش، و این که آخر کار تو به کجا می کشد، آگاه کن!

حضرت دست او را گرفت و فرمود:

ای برادر یهودی! بلند شو برویم تا تو را آگاه نمایم. جماعتی از یاران امام بلند شدند و عرض کردند:

یا امیرالمؤمنین علیه السلام! ما را هم به این مطالب آگاه فرما! امام فرمود:

می ترسم قلوب شما (از رنجها و گرفتاریم) تحمل مطالب را نداشته باشد؛ عرض کردند:

برای چه یا امیرالمؤمنین علیه السلام؟

فرمود:

برای اینکه کارهای نادرست از بسیاری از شما دیدم. مالک اشتر بلند شد و عرض کرد یا امیرالمؤمنین! ما را هم آگاه کن، قسم به خدا هر آینه می دانیم که روی کره زمین به غیر تو وصی نبی و رسولی نیست، و می دانیم که خداوند بعد از پیامبر ان پیامبر ی مبعوث نخواهد کرد و پیروی از تو به گردن ماست و اطاعت از تو پیوسته و متصل به پیروی از پیامبر اکرم می باشد.

حضرت تقاضای مالک اشتر را پذیرفت و نشست و رو به یهودی کرد و فرمود:

ای برادر یهودی! خدا مرا در زندگی پیامبر ان در هفت جا امتحان کرد و دریافت که من به نعمت های او مطیع هستم، بدون اینکه از خود

ستایش کنم، می گویم. رأس الجالوت گفت:

در چه چیزهایی؟ ای امیرالمؤمنین علیه السلام! امام فرمود:

اما، مقام اول، آن بود که خدا چون وحی به پیغمبران فرستاد و رسالت را بر دوش او قرار داد، من در خاندان پیامبر، در مردان از همه کم سن تر بودم، با اینکه در خانه او و خدمتش بودم و فرمانهایش را انجام می دادم؛ پیامبر کوچک و بزرگ خاندان بنی عبدالمطلب را خواند و آنان را به یگانگی خدا و رسالت خویش دعوت کرد، لکن آنها امتنا کردند و انکارش نمودند و از او دوری جستند و او را پشت سر انداختند و خود را از وجود پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم دور کردند و گناه گرفتند؛ مردمان دیگر هم از پیامبر دور شدند و با او مخالفت کردند. چون پیشنهاد پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم بر آنان سخت بود و قلوب آنان تحمل آنان را نداشتند و عقلشان هم نمی رسید و این کار را بر خود بزرگ و سنگین شمردند، تنها من با سرعت و مطیعانه و با یقین، دعوت پیامبر را پذیرفتم و شک و تردید در دلم نیامد؛ سه سال با پیامبر این روش و عقیده را داشتم، در روی کره زمین غیر از من و خدیجه، دختر خویلد، کسی نبود که با پیامبر نماز بخواند و بدو عقیده مند باشد، سپس امام رو به یاران خود کرد و فرمود:

آیا چنین نبود؟

همگی عرض کردند:

چرا، یا امیرالمؤمنین!

اما، مقام دوم؛ ای برادر یهودی! آنجا بود که قریش برای کشتن و از بین بردن پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم مشورت می کردند و حیله

به کـار می بردنـد تـا اینکه آخرالـامر در محـل شور خود در یک روز با حضور شـیطان ملعون به شـکل مرد یک چشم کور از مردمان ثقیف، جمع شدنـد و رأی دادنـد که از هر گروه و تیره از قریش مردی قوی را برگزیننـد، و با شمشـیری جمع شونـد و هنگامی که پیامبر خوابیده است، همگی با یک ضـربت بر پیامبر حمله ور شوند و او را به قتل برسانند؛ وقتی پیامبر به قتل رسید ناچـار هر قومی از قریش به حمـایت از آن نماینـده قیام و او را حفظ کنـد و تسـلیم به قصاص ننمایـد و در نتیجه خون پیامبر به هدر می رفت. جبرئیل بر پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم وارد شد و او را از این تصمیم قریش و از آن شب و ساعتی که او را می خواهند به قتل برسانند خبر داد، و امر کرد که آن شب از منزل خارج شود و به غار حراء بیرون مکه پناه ببرد.

پیامبر صـلی الله علیه و آله و سـلم مرا از این واقعه خبر داد و مرا امر کرد که در رختخواب و فراش او بخوابم و جانم را قربانش کنم، من شـتابان قبول کردم و خوشـحال بودم که جـان فـدای پیـامبر می شود؛ پس پیـامبر از خـانه خارج شـد و رفت و من در بسترش خوابیدم. پهلوانان قریش با این فکر که پیامبر خوابیده و می توانند او را بکشـند سـر رسـیدند، دیدند من هسـتم. بر آنها شمشیر کشیدم و آنان را از خود، به طوری که خدا و مردم می دانند دور کردم.

سپس رو به اصحاب کرد و فرمود:

آیا چنین نیست؟ همه عرض

کردند:

چرا، یا امیرالمؤمنین علیه السلام!

اما، مقام سوم؛ ای برادر یهودی! تو پسر ربیعه و عتبه از قهرمانان قریش بودند، در روز جنگ بدر به میدان آمدند و مبارزه طلبیدند، هیچ کس از قریش نتوانستند جواب بدهند، پیامبر، من و حمزه و عبیده را برای جنگ با آنها فرستاد، با اینکه از آن دو نفر کوچکتر بودم و در جنگ کم تجربه تر، خداوند به دست من ولید و شیبه را کشت، غیر آن که قهرمانانی دیگر را در آن روز از بین بردم و اسیر گرفتم، من از دیگران بیشتر کشتم و اسیران زیادی را دستگیر نمودم، در آن روز پسر عمویم عبیده بن حرث – رحمه الله علیه – شهید شد، سپس رو به اصحاب کرد و فرمود:

مگر اینطور نبود؟

همگی گفتند:

چرا، یا امیرالمؤمنین علیه السلام!

اما، مقام چهارم؛ ای برادر یهودی! همه افراد مکه بر ما هجوم آوردند و هر که از ایلهای عرب و قریش را تحت فرمانشان بودند علیه ما شوراندند تا خون کشته شدگان جنگ بدر را بگیرند. جبرئیل بر پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم وارد شد و او را آگاه نمود؛ پیامبر ش با لشکرش به دره احد رفتند، مشرکین جلو آمدند و با یک حمله بر ما یورش بردند و خیلی از مسلمانان را شهید کردند و دیگران از باقی مانده لشکر فرار کردند؛ من تنها با رسول خدا ماندیم در حالی که مهاجر و انصار به طرف منازلشان به مدینه برگشتند و همه می گفتند:

پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم و اصحابش کشته شدند، ولی خداوند جلو مشرکین را گرفت و من جلو روی رسول خدا بودم

که هفتاد و چند زخم بر تنم وارد شد که جای چند تای آن نمایان می باشد.

حضرت لباس خود را کنار زد و دست بر زخمهایش کرد و نشان داد و فرمود:

آنکه در آن روزگار کردم ثوابش ان شاء الله بر خداوند - عزوجل - است؛ سپس رو به اصحاب کرد و فرمود:

مگر اینطور نبوده است؟

گفتند:

بلی یا امیرالمؤمنین علیه السلام!

اما، مقام پنجم؛ ای برادر یهودی! به درستی که قریش و عرب جمع شدند و عهد بستند که از نبرد با ما دریغ نورزند، تا رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم و هر که با اوست از گروه بنی عبدالمطلب کشته شوند. پس با ساز و برگ جنگی به بیرون مدینه آمدند و بار انداختند و به خود امید داشتند که حتما پیروز می شنوند! جبرئیل آمد و پیامبر را از این کار مشرکین خبر داد، و پیامبر برای خود و هر کس از مهاجر و انصار فرمان داد تا خندق حفر کنند. قریش آمدند و بر دور خندق ماندند و ما را محاصره کردند، و خود را قوی و ما را ضعیف می پنداشتند و با سر و صدای هر چه تمام تر خود را در قوی بودن جلوه می دادند.

پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم آنها را به دین خداوند عزوجل می خواند و به خویشی و رحم سوگند می داد، لکن قبول نمی کردند بلکه بر سرکشی آنها افزوده می شد؛ پهلوان عرب و قریش آن روز، عمرو بن عبدود بود که مانند شتر مست نعره می زد و مبارز می خواست و رجز می خواند، یک بار نیزه اش را و بار دیگر شمشیرش را به حرکت در می آورد و

کسی جلویش نمی رفت و به وی طمع نداشت و به غیرت نمی آمد و از روی بصیرت اظهار قدرت نمی کرد.

پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم مرا از جایم بلند کرد و به دست خودش عمامه بر سرم بست و همین شمشیر (ذوالفقار) را به من عطا کرد، من برای نبرد با عمرو، بیرون آمدم در حالی که زنان مدینه برایم می گریستند و از نبرد با عمرو، هراس داشتند؛ خداوند به دست من عمرو را کشت با اینکه عرب غیر از او پهلوانی نمی شناخت؛ در آن روز عمرو بن عبدود ضربتی بر سرم زد، بعد با دست خویش به فرق سر اشاره کردند. خداوند قریش و عرب را با این ضربتم که او را از بین بردم و به آن چیزی که از من در دل های آنان از غلبه و آزردگی های پیش (که اقوام آنها را کشتم) بود، گریزان نمود. پس رو به اصحابش کرد و فرمود:

این طور نبود؟

همگی گفتند:

چرا یا امیرالمؤمنین!

اما، مقام ششم؛

ای برادر یهودی! ما با پیامبر به شهر یاران تو، خیبر بر مردان یهود و قهرمان قریش و دیگران تاختیم؛ لشکرهای سواره و پیاده با تجهیزات جنگی همانند کوه جلو ما در آمدند، و دژهای محکم داشتند، و دارای نیروی برتر بودند، جوری که هر کدام از آنها به میدان می آمدند و مبارز طلب می کردند و بر یکدیگر پیش دستی می نمودند، همراهان ما کسی به نبرد آنان نرفت جز آنکه به قتل می رسید.

کم کم ندای نبرد بلند شد و چشمها را خون گرفته بود و هر کسی به فکر خودش افتاده بود، و همه به یکدیگر می نگریستند و می گفتند:

ای علی علیه السلام! تو

برخیز، پیامبر مرا از جایم بلند کرد و مقابل دژ آنها فرستاد. هر کسی از آنان درآمدند را کشتم، و هر پهلوانی را نابود کردم و همانند شیر بر آنان یورش بردم تا اینکه آنان در دژ متحصن شدند، و درب قلعه را به دست خویش کندم و تنها وارد شدم، در وقتی که جز خدا هیچ کس یاورم نبود، هر کس از آنها ظاهر می گشت می کشتم و هر زنی را می دیدم اسیر می کردم تا اینکه قلعه خیبر را فتح کردم، و بعد رو به اصحابش کرد و فرمود:

آیا چنین نیست؟

گفتند:

آری یا امیرالمؤمنین علیه السلام!

اما، مقام هفتم؛ ای برادر یهودی؛ ای برادر یهودی! چون پیامبر متوجه فتح مکه شد، و خواست برای آنان عذری باقی نماند، نامه ای نوشت و آنان را همانند روز اول اسلام به خدا دعوت کرد و از عذاب حق آنها را ترسانید و آنها را به آمرزش خداوند امیدوار کرد و آخر سوره مبارکه «برائت» را برای آنان نوشت تا بر آنها خوانده شود، سپس به اصحابش پیشنهاد کرد که این نامه را کسی ببرد. همه امتناع کردند، تا اینکه پیامبر یک نفر را خواند و نامه را به او داد و او را فرستاد، لکن جبرئیل آمد و گفت:

ای پیامبر! این نامه را یا خودت و یا یک نفر از خاندانت باید برساند.

رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم مرا خبر داد و نامه را به وسیله من فرستاد تا به اهل مکه برسانم. من به مکه آمدم، مردم مکه آدم های عجیبی بودند، کسی در آنها نبود جز آنکه اگر می توانست، قطعه قطعه بدنم را بر سر کوه بگذارد

از جان و مال و خانـدانش در این راه دریغ نمی ورزیـد. من نامه پیامبر صـلی الله علیه و آله و سـلم را به آنها رسانـدم و بر آنان خوانـدم، همه با تهدید و وعید به من جواب دادند و زن و مرد به من بدبین شدند و اظهار دشـمنی کردند، و من هم پایداری و مقاومت کردم؛ بعد رو به اصحابش کرد و فرمود:

آیا این طور نبود؟

گفتند یا امیرالمؤمنین علیه السلام!

فرمود:

ای برادر یهود!

این مقامهـایی بود که پروردگـار من بـا پیـامبر ش مرا در آنهـا امتحان کرد و مرا در همه جا فرمانبردار دیـد، هیـچ کس در این مواضع همانند من نبود، اگر بخواهم خود را ستایش کنم جا دارد لیکن خداوند خودستایی را خوش ندارد.

گفتند:

راست.

فرمودید:

خداوند شـما را به قرابت با پیامبر، برتری داده و به برادری سعادت فرموده است و نسبت شـما را به او همانند هارون به موسی قرار داده است و در این مقامات، سبقت را ربودید، و کسـی از مسـلمانان به مانند شـما نیست، هر کس تو را با پیامبر و پس از مرگ او دیـده، همین اعتقاد را دارد، حال بفرمائید بعد از پیامبر خداوند شـما را چگونه امتحان کرد. (۸۵) حضرت، هفت مقام بعـد پیامبر صـلی الله علیه و آله و سـلم را شـرح دادنـد که ما به همین جا اکتفا می کنیم و بقیه را در جای دیگر همین مجلدات ذکر می نماییم. (۸۶)

نظر امام به عضدالدوله و عمران

عمران بـن شـاهین از اهـل عراق بـود و مقـام سـتیزگی و عصـیان بر حکـومت عضدالـدوله دیلمی برآمـد و علیه او قیـام نمـود؛ عضدالدوله در صدد تعقیب و دستگیری او برآمد و با کوشش و جدیتی هر چه تمام

تر او را تعقیب نمود، عمران برای خود چاره ای ندید مگر آنکه مخفیانه به نجف اشرف فرار کند و در آنجا با لباس مبدل، روزگار را بگذراند، پس به امیرالمؤمنین علیه السلام پناه آورد تا او را از دست عضدالدوله نجات بخشد. عمران در تحت قبه منوره امیرالمؤمنین علیه السلام پیوسته به دعا و نماز و نیاز مشغول بود تا اینکه یک شب آن حضرت را در خواب دید که به او فرمود:

«ای عمران! فردا «فنا خسرو» برای زیارت اینجا می آید و حرم را برای او قرق می کنند و هر کسی که در اینجاست از حرم بیرون می نمایند؛ حضرت با دست مبارک خود اشاره به یکی از زوایای قبه منوره نمودند و فرمودند:

تو در اینجا توقف کن و بمان، تو را نمی بینند؛ عضدالدوله خواهد آمد و مشغول زیارت و نماز می شود و به درگاه خدا با تضرع و ابتهال، دعا می کند و خدا را به محمد و آل طاهرینش سوگند می دهد که او را بر تو پیروز کند. در این حال تو نزدیک او برو و بگو؛ ای پادشاه! آن کسی که در دعایت اصرار می کردی و خدا را به محمد و آلش سوگند می دادی که تو را بر او پیروز کند، کیست؟

فنا خسرو می گوید:

مردی است که در بین ملت من اختلاف افکنده و عصای قدرت مرا شکسته و در حکومت با من منازعه نموده است؛ به او بگو:

اگر کسی تو را بر او پیروز کند، مژدگانی او را چه می دهی؟

او می گوید:

هر چه بخواهد می دهم، حتی اگر مرا الزام کند که او را عفو کنم، عفو می کنم. در این وقت تو خودت را به او معرفی کن

و آنچه از او توقع داری از جانب او به تو خواهد رسید.»

عمران می گوید:

«همان طور که حضرت به من در عالم خواب، نشان داده و راهنمایی کرده بود واقع شد؛ عضدالدوله آمد و مشغول دعا و نماز شد و بعد برای پیروزیش بر عمران خدا را به محمد و آلش قسم داد؛ من در کناری قرار گرفته بودم، نزدش آمدم همان سؤال را از او کردم و او هم در پاسخم گفت:

هر کس مرا بر او پیروز کند حتی اگر خواستش عفو باشد از او هم در پاسخم گفت:

هر کس مرا بر او پیروز کند حتی اگر خواستش عفو باشد از او خواهم گذشت.»

عمران در این هنگام به او می گوید:

منم عمران بن شاهین!! او می گوید:

چه کسی تو را در اینجا راه داد و در این موقف قرار داد؟

من گفتم:

این مولایم علی علیه السلام در خواب به من فرمود:

فنا خسرو در اینجا می آید و به من چنین و چنان فرمود که:

خدمت شما عرض کردم.

عضدالدوله گفت:

تو را به حق امیرالمؤمنین علیه السلام، سوگند می دهم که او به تو گفت فنا خسرو می آید؟

گفتم:

آری قسم به حق امیرالمؤمنین علیه السلام.

عضدالدوله گفت:

هیچ کس غیر از من و مادرم و قابله نمی داند که اسم من، فنا خسرو است. همانجا از گناه او درگذشت و او را به وزارت منصوب کرد و دستور داد برایش لباس و خلعت وزارت آوردند و خود به کوفه حرکت کرد. عمران، نذر کرده بود که چنانچه

مورد عفو عضدالـدوله قرار گیرد بـا سـر و پای برهنه به زیارت علی علیه السـلام آیـد، چون به وزارت منصوب شـده بود چنین اندیشید که چون شب شد و تاریکی، عالم را فرا گرفت،

من از کوفه با سر و پای برهنه به زیارت روم؛ چون شب فرا رسید با سر و پای برهنه، تنها از کوفه به سمت نجف می آید.

راوی این داستان، حسن طهال مقدادی است، گوید:

جد من کلیددار بقعه ی نجف بود که حضرت را شب به خواب می بیند که حضرت به او فرمود:

از خواب برخیز و برای دوست ما عمران بن شاهین در حرم را باز کن. جد من، علی بن طهال از خواب بر می خیزد و شمعها را روشن می کند و در حرم را باز می کند و منتظر می نشیند، که ناگهان می بیند شیخی به طرف مرقد حضرت می آید. چون به حرم رسید، جدم بدو می گوید:

بفرمایید ای مولای ما!

عمران می گوید:

من کیستم؟

او می گوید:

شما عمران بن شاهین هستید!

عمران گفت:

من عمران بن شاهین نیستم؛

جدم می گوید:

شما عمران هستید! الآن علی علیه السلام در خواب، نزدم آمد و امر کرد برخیز و در را برای دوست ما باز کن.

عمران گوید:

به حق خدا تو را سوگند می دهم که، چنین گفت؟

جدم گفت:

آری به حق او سوگند می خورم که چنین گفت. عمران خود را روی در حرم می اندازد و مشغول بوسیدن می شود و به مدیر خود در صید ماهی می گوید:

شصت دینار به جد من بدهند. (۸۷)

سیاست علی علیه السلام با سایر سیاستمداران فرق دارد

پس از به خلافت رسیدن امیرالمؤمنین علی علیه السلام، آن حضرت به کلیه فرمانداران و استانداران اطراف نامه هایی نوشت و همه را به بیعت خود فرا خواند. از جمله این اشخاص معاویه بن ابوسفیان بود، که علی علیه السلام او را به مدینه احضار کرد. چون نامه آن سرور به معاویه رسید، و دانست که در خلافت «علی» جایگاهی نخواهد داشت، لذا او نیز نامه ای با مطالب و محتوای دروغین به زبیر

بن العوام نوشت، و در آن، نام زبیر را به عنوان امیرالمؤمنین درج کرد، و به طور غیر واقع گزارش نمود که:

من از مردم شام برای تو بیعت گرفته ام و همگی با رغبت خود این امر را پذیرفته اند، و بدان که پس از تو نیز با طلحه بن عبیدالله بیعت کرده اند شما سعی کنید به عنوان خونخواهی عثمان با پسر ابوطالب به مخالفت برخاسته، و نگذارید او بر شهرهای کوفه و بصره مسلط گردد. نامه معاویه به زبیر رسید، او در پوست خود نمی گنجید، و هرگز احتمال خلاف نمی داد، و خیلی خوشحال بود، و مضمون نامه را به طلحه اطلاع داد، و سپس به همراهی او پرچم مخالفت با علی را برافراشت و جنگ جمل را پیش آوردند. طلحه و زبیر با اینکه نخستین افرادی بودند که با امیرالمؤمنین بیعت کرده بودند، و از دشمنان سرسخت عثمان به شمار می آمدند و حتی نمی گذاشتند جنازه وی پس از کشته شدنش دفن شود، ولی مع الاسف با صد و هشتاد درجه چرخش به بهانه خونخواهی او دست به مخالفت علی زده، و باعث کشته و شهید گشتن هزاران نفر گردیدند! علی علیه السلام چون آنان را در صحنه نبرد دید، از طریق عبدالله بن عباس به زبیر پیغام داد که:

پسر دایی ات (علی) می گوید:

چرا تا به حال ما را تایید کرده ای و همیشه پشتیبان ما بودی، ولی اکنون دست به مخالفت ما می زنی؟ مگر چه پیش آمدی ناگوار تحقق یافته است؟

و سپس او را احضار فرمود:

و حدیثی را از پیامبر خدا به او متذکر گردید که رسول خدا فرموده بود:

یا زبیر! تو روزی با علی به مقابله می پردازی،

ولی این را بـدان که تـو در این میـدان ظـالم و سـتمگری! زبیر چـون این را بشـنید، دست از جنـگ برداشت، و راه به بیرون از جنگ و کشتار برگرفت ... (۸۸) در این قضیه تاریخی سیاست علی از دیگران مشخص گردیده، و در حالی که دیگران دروغ می گویند، تحریک نادرست و خطرناک می کنند، برای رسیدن به منصب و مقام، کشته شدن دیگران در سیاست آنان توجیه می گردد ... ولی سیاست علی علیه السلام از راه عاطفه و محبت و یاد کردن از جنبه های مثبت در گذشته، دشمن را به سر عقل می آورد، و از میدان جنگ به در می کند ... خلاصه سیاست علی در متن دین بود، و از قرآن و سنت اتخاذ می گردید، و هرگز از آنهـا تجـاوز نمی کرد، و هر کجا تزاحمی پیش می آمـد، دینش را بر سـیاست های غلط و قلـدری ترجیـح می داد، چنانچه خود می فرمایند:

«انی لعالم بما یصلحکم، و یقیم اودکم، ولکنی والله لااری اصلاحکم بافساد نفسی.»

من می دانم چگونه شما را اصلاح نمایم و کجی ها و مخالفت های همه تان را برطرف کنم، ولی سوگند به خدا هرگز در این راه به خاطر اصـلاح و آرام ساختن شـما، من خویشتن را تباه نمی کنم! (۸۹) و در تاریـخ آمده است که چون ابن ملجم مرادی لعنه الله علیه از یمن به کوفه آمد، و پیشگویی آن حضرت را شنید، به خدمت آن بزرگوار آمد و گفت:

«یا امیرالمؤمنین اعیذک بالله، هذه یمینی و شـمالی فاقطعهما او فاقتلنی، فقال علی علیه السلام! فکیف اقتلک و لا ذنب لک الی، و لو اعلم انک قاتلی لم اقتلک»

(۹۰)

یا امیرالمؤمنین!

من به خدا پناه می برم که قاتل تو باشم، اینها

دست های من است در اختیار شما، یا آنها را قطع کن، و یا مرا به هلاکت برسان!! علی فرمود:

چگونه تو را بکشم که مرتکب جنایتی نشده ای، و لو من بدانم که تو قاتل من، من تو را نمی کشم!! آیا در دنیای گذشته و تاریخ معاصر سراغ دارید که سیاستمداری با داشتن امکاناتی، با دشمن توطئه گر و قاتلش چنین کند؟ آیا در نظام سیاسی، عقل می پذیرد که کسی محور قدرت باشد، ولی با قاتلش چنین معامله ای داشته باشد؟ مگر هزینه های گزاف در دنیای کنونی برای سازمان های اطلاعاتی و جاسوسی مصرف نمی گردد؟! و دهها و صدها سؤال و جوابی که سرانجام باید گفت:

علی با دیگر سیاستمداران فرق دارد ... (۹۱)

مقایسه سیاست علی علیه السلام با عمر در شورای شش نفری

عمر هنگام وفاتش وصیت کرد که:

از میان شش نفر صحابه بزرگ پیامبر، یکی را به عنوان خلیفه برگزینند. و آن شش نفر را مامور ساخت در مجلس خصوصی به بحث و تحلیل نشسته، پس از گفتگوی لازم، از میان خود یکی را انتخاب نمایند، و هر گاه کسی از آنان با انتخاب اکثریت شورا مخالفت نماید، گردنش را بزنند!! افراد شورای عمر عبارت بودند از:

۱ - «علی بن ابی طالب علیه السلام» ،

۲ - «عثمان بن عفان»

۳ - «عبدالرحمن بن عوف»

۴ - سعد بن ابی وقاص»

۵ - طلحه بن عبیدالله»

۶ - «زبیر بن العوام»

در این میان «حق وتو» با «عبدالرحمن بن عوف» بود. در مورد افراد شورا و واگذاری حق وتو به عبدالرحمن در میان مردم بحث و گفتگو بود، از آن جمله عبدالله بن عباس که مردی سیاسی و با نفوذ و عالم بود، و به مولای متقیان ارادت خاصی داشت، عرض کرد:

«ذهب الامر منا»

یعنی

در این شورا علی علیه السلام هرگز به خلافت نخواهد رسید!! زیرا ترکیب شورا از افراد مذکور طوری بود، که بر ضد علی علیه السلام تشکیل شده بود، و خود امیرالمؤمنین علی علیه السلام در خطبه «شقشقیه» به آن اشاره می کنند (۹۲)

در اینجا این سؤال پیش می آید که:

اگر علی مرد سیاسی است چگونه در مجلس شورای شش نفری شرکت می کند که می داند موفق نخواهد شد؟ جوابش از خود علی بن ابی طالب است، که می خواهد تفاوت سیاست خود را با سیاست عمر به مردم نشان دهد، و آیندگان در آن مورد داوری کنند، و یقین کنند که ولایت و خلافت علی علیه السلام از جانب خدا بوده، اما خلفای غاصب با انواع شیطنت ها و دسیسه بازی ها حق را از صاحب حق گرفتند!! زیرا آنان گفته بودند:

پیامبر خدا فرموده است:

«ان النبوه و الامامه لا یجتمعان فی بیت (۹۳)!»

رسالت و امامت هرگز در یک خانواده جمع نمی گردد!! و از طرفی عمر گفته بود:

اهل شوری اهل بهشت هستند، و پیامبر هنگام وفاتش از آن راضی بود. و از طرفی با یکایک آنان صحبت می کند، و به طلحه می گوید:

پیامبر از تو ناراضی بود!! (۹۴) و سپس به ابو طلحه انصاری می گوید:

هر کدام از این اهل شورا که با اکثریت مخالفت نماید گردن او را بزن! علی علیه السلام می فرماید:

من در شورا شرکت کردم که ثابت کنم اینها دروغ می گویند! اینها چنان منحرفند که به پیامبر خدا به دروغ نسبت حدیث می دهند! تا خلافت مرا غصب کنند، باید مردم بدانند که چگونه پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم اجتماع نبوت و امامت را در یک خانواده ممنوع می داند و از سوی

دیگر همین راویـان دروغگو مرا جزو همـان شورای شـش نفری برای انتخاب خلیفه قرار می دهنـد. (۹۵) عمر از یـک سو اهل شورا را اهل بهشت دانسته، و مورد رضایت پیامبر معرفی می کند، و از طرف دیگر دستور می دهد:

گردن مخـالف را بزنیـد!! او چگونه می گویـد پیامبر از شـما راضـی بود، و بعـد می گویـد پیامبر از طلحه ناراضـی بود؟! (۹۶) خوانندگان عزیز خود می توانند در این موارد داوری کنند، و ملاحظه فرمایند آیا خلفای دیگر سیاسـی تر بودند یا علی بن ابی طـالب؟ آیـا آنان می گفتنـد اگر علی نبود ما هلاک می شـدیم یا مولای متقیان؟! آیا آنان متناقض حرف می زدنـد یا علی بن ابی طالب؟ و بالاخره امیرالمؤمنین علی علیه السـلام در جواب شـیطنت های معاویه که او را مرد سـیاست و حیله گر نامیده اند، می فرمایند:

«والله ما معاویه بادهی منی، ولکنه یغدر و یفجر و لو لا کراهیه الغدر لکنت من ادهی الناس» (۹۷)

سوگنـد به خدا که معاویه در میدان سـیاست و تدبیر بر من برتری ندارد، منتهی او مرد خیانت و دروغ است، و هرگز به عهد و پیمـان خـود وفـا نمی کنـد، و اگر نبـود ایـن که حیله گری روا نیست، من از همه مردم روی زمین زیرک تر بـودم. از مجمـوع مطـالب این قسـمت نتیجه می گیرم که علی علیه السـلام در میـدان سیاست نیز رقیب و نظیری نداشـته و نـدارد، و او بر خلفا و دیگران مقدم بوده است، با این تفاوت، که سـیاست علی محدود به قوانین اسـلام و شرع بوده، و هرگز از آن تجاوز نمی کرد، ولی دیگران هیچ محدودیتی نداشته، و هر چه را مصلحت خود تشخیص می دادند، بی درنگ آن را پیاده می کردند، خواه

مشروع بوده باشد یا نه! (۹۸)

علی علیه السلام دست مهمانش را می شوید!

روزی دو نفر مهمان که با هم پدر و فرزند بودند، وارد خانه علی علیه السلام شدند، مولای متقیان شخصا از آن پذیرایی کرد، و با هم غذا خوردند، سپس قنبر غلام امیرالمؤمنین علیه السلام آب و لگن آوردند، تا میهمانان دست های خویش را بشویند. علی آب و لگن را از قنبر گرفت، و خواست دست های مهمان بزرگسالش را خود شخصا بشوید!! او فوق العاده احساس شرمندگی نمود و گفت:

یا امیرالمؤمنین! شما با این همه عظمت و شخصیت می خواهید دست مرا بشویید، خدا مرا می بیند چگونه من این اسائه ادب را انجام دهم؟

حضرت فرمودند:

آرام باش و دستهایت را بشوی، من هم با شما تفاوتی ندارم! و برادر شما هستم، بنابراین باید تو را خدمت کنم! و در عوض در بهشت برین به پاداش آن نائل گردم. علی مهمان را به حق ولایت خود سوگندش داد که آرام باشد به طوری که برای قنبر آرام می شد، سپس علی آب ریخت و مهمان دستهایش را شست!! آنگاه آب و ابریق را به پسرش محمد حنفیه داد و فرمود:

پسرم محمد! تو نیز آب بریز تا این پسر عزیز مهمان، دستهایش را بشوید، این را بدان که اگر او بدون همراهی پدرش به منزل ما می آمد، من خود به دست های وی آب می ریختم، ولی خداوند دوست ندارد در کنار پدر فرزندش نیز همانند او تکریم گردد.

محمد حنفیه به دستور پدر آب ریخت، و پسر مهمان دستهایش را شست ... (۹۹) آیا کسی جز خود امیرالمؤمنین را می توانید پیدا کنید که در آن مقام و جایگاه سیاسی و مذهبی و مردمی باشد، و این اندازه نسبت

به مهمانش متواضع و مهربان باشد؟ و چنانکه کسی به این نوع دستورات اسلام عمل کند آیا جاذبه آن قابل انکار است؟

مشتی که بر سینه علی علیه السلام زدند!!

روزی علی علیه السلام کنیزی را دید که محزون و گرایان است، و چون از علتش پرسید، جواب داد:

صاحبم مرا برای خرید گوشت مامور ساخت، و چون گوشت را خریدم مورد پسند وی واقع نشد، لذا آن را برگرداندم، دوباره قصاب گوشت را عوض کرد و گفت:

چنانچه بار دیگر بیاوری عوض نمی کنم، ولی صاحبم این گوشت را نیز نپسندید، نمی دانم چه کار کنم؟

حضرت فرمودند:

من حاضرم تو را به پیش صاحب ببرم، و از او تقاضا کنم که آزارت ندهد، و یا از قصاب بخواهم گوشت را برای بار دوم عوض کند، کدام را انتخاب می کنی؟ به درخواست کنیز آن حضرت به مغازه قصابی وارد شد، و از قصاب خواست که گوشت را عوض کند، و یا معامله را اقاله نماید. قصاب امیرالمؤمنین را نمی شناخت، و لذا مشتی بر سینه آن حضرت زد و گفت:

برو بیرون به شما مربوط نیست!! علی علیه السلام با آن همه توان و شجاعت و قدرتی که داشت، مشت قصاب را تحمل کرد و چیزی به او نگفت!! و کنیز را به خانه اش برگرداند، و به ارباب سفارش کرد که وی را آزار ندهد. چون صاحب کنیز، مولای متقیان را شناخت، کنیز را به شکرانه تشریف آوردن آن حضرت آزاد ساخت. ولی از سوی دیگر چون مردم، آن حضرت را هنگام وارد شدن به مغازه قصابی دیده بودند، لذا به سراغش آمدند و گفتند:

امیرالمؤمنین چه شد و کجا رفت؟ قصاب که مردی غریب و از عاشقان مولا بود، و اساسا برای

دیدار آن حضرت به کوفه آمده بود، ولی علی علیه السلام هنگام ورود وی به کوفه، در مسافرت به سر می برد، جواب داد:

من کجا و علی کجا؟ من که مدتها است که در انتظار علی هستم ... گفتند:

همان عربی که با کنیز گریان وارد مغازه ات شد علی علیه السلام بود!! قصاب که دید که به چه بزرگواری جسارت کرده است، گرفتار غم و اندوه شدیدی شد، و لذا دستش را با ساطور قصابی قطع کرده و بی هوش افتاد!! علی علیه السلام چون از این جریان آگاه گشت بر بالین قصاب آمده، و دست قطع شده را از زمین برداشت، و بلافاصله آن را در جای خود قرار داد، و از خدا خواست سلامتی را به وی برگرداند، در نتیجه دست قطع شده به برکت انفاس ملکوتی آن حضرت خوب شد ... نظیر این جریان با کمی تفاوت در مورد «بقالی» پیش آمد، که حضرت در شفاعتش از کنیزی مشت او را نیز تحمل کرد ... (۱۰۰) از این قضایا نتیجه می گیریم که علی علیه السلام دارای جاذبه های عجیبی بود، و دوست و دشمن، مسلمان و کافر را جذب می کرد، تا جایی که کسانی در این راه دست خود را قطع می کردند، و از آئین خود منصرف گردیده، آئین بحق علی علیه السلام را می پذیرفتند ... علی نه تنها در اخلاق و برخورد نمونه بود، و اسلام در وجود او تجسم پیدا می کرد، بلکه به هر موضوعی در وجود او بنگریم، وی همانند رسول خدا اسوه و الگو بود، در عدالت، ایثار، اخلاص، سوز و مسؤولیت، جوانمردی و همه سیمای واقعی قرآن و اسلام بود، و لذا جاذبه داشت،

و دوست و دشمن در برابر وی خاضع بودند ... (۱۰۱)

جاذبه علی علیه السلام دربار معاویه را تسخیر کرد!

روزی یکی از دوستان امیرالمؤمنین «ضرار بن ضمره» گذرش به دربار معاویه افتاد، معاویه از اوصاف و رفتار علی سؤال کرد:

ضرار گفت:

من علی را دیـدم که نور ایمان از جوانب او پدیدار می گشت، و از زبانش علم و حکمت می بارید! هر چه می گفت، حقیقت بود ... معاویه! شبی او را دیـدم در تاریکی می نالـد، اشک می ریزد، در حالی که محاسن صورتش را به دست گرفته بود می گفت:

دنیـا! مرا فریب مـده! مـدت تـو کم است، عیش و نـوشت پست و بی ارزش است، در کمی تـو حسـاب و در زیـادی تو عـذاب است!! من تو را سه طلاقه کرده ام، دیگر حق رجوع نـداری، آه از طولانی بودن سـفر و کمی توشه! معاویه! من در فراق او می سوزم و مانند مادری هستم که فرزندش را در آغوشش سر ببرند!! معاویه چون اوصاف علی را شنید شروع به گریه کرد و همه یاران و دار و دسـته اش به گریه افتادند. (۱۰۲) همین معاویه در روزهای جنگ صـفین به سـر می برد، و مشغول نبرد خونین با مولای متقیـان بود، دیگر رمقی در کالبـد سـپاه شـام بـاقی نمانـده بود، معاویه با عمرو عاص به مشورت پرداخت؛ عمرو عاص گفت:

«یا معاویه! لست مثله، هو یقاتلک علی امر و انت تقاتله علی غیره، انت ترید البقاء و هو یرید الفناء ...»

ای معاویه! بـدان که تو همانند علی علیه السـلام نیستی! او با تو برای پیشـرفت دین اسـلام می جنگد، در حالی که تو برای دین نمی جنگی، تو می خواهی به لذائذ دنیا برسی، در صورتی که علی شهادت طلب و عاشق لقای الهی است.

مدح علی علیه السلام در حضور معاویه!!

معاویه از بزرگترین دشمنان امیرالمؤمنین علی علیه السلام است، و پیوسته در کنار پدرش «ابوسفیان» با نیروی اسلام جنگیده، و سرانجام در «فتح مکه» که سال هشتم هجرت بود، به ناچار «اسلام» را پذیرفته، ولی در باطن کفر خود را حفظ کرده بود. او و همفکرانش در پی فرصت مناسب بودند، که اهداف کفرآمیز خویش را پیاده نمایند، وقتی از سوی عمر بن خطاب به فرمانداری شام منصوب گشت، بود تدریج باطن خود را ظاهر ساخت و مردم را با نیرنگ خاصی بر ضد اسلام واقعی به جنگ کشانید. (۱۰۴) معاویه چون از جنگ ها هدفی جز دنیا نداشت، با خود می گفت:

«سرانجام کدامیک از من و علی زودتر از دنیا خواهیم رفت؟»

و مرتب با کابینه خود این فکر را تکرار می کردند، روزی او گفت:

من می توانم بدانم که من زودتر می میرم یا علی بن ابیطالب! و تنها وسیله ام وجود خود علی علیه السلام است؛ زیرا وی تمام علوم دنیا را می داند، و از هر چه تا روز رستاخیز اتفاق می افتد خبر می دهد!! بدین منظور از سه نفر را به «کوفه» فرستاد، و به آنان تعلیم کرد در سه وقت متفاوت وارد آن شهر شوند، و به یک صورت و با سازماندهی مشابه دست به شایعه بزنند و بگویند:

معاویه مرده است، سرانجام علیه السلام خبر می دهد که من و یا او کدامیک زودتر می میریم! ماموران معاویه به همان طریق وارد کوفه شدند، و امیرالمؤمنین علی علیه السلام اظهار داشت:

این شایعات بی اساس است، و از نقشه های خود معاویه است، او بر شما مسلط می گردد ... (۱۰۵) علی علیه السلام شهادت رسید، و معاویه به شام و عراق و حجاز مسلط گشت،

و زمام امور مسلمانان را به دست گرفت، و سعی کرد فضائل علی علیه السلام را از تاریخ اسلام محو کند، ولی مقدر نشد، حتی آنان که در زمان خود علی علیه السلام به دربار معاویه فرار می کردند، و یا اضطرار امور باعث آمدن آنان می گشت، معاویه از آنها می خواست که به علی علیه السلام بد بگویند، ولی نتیجه معکوس می گرفت، زیرا خود معاویه و فراریان به دربارش همه و همه لب به مدح علی می گشودند، که نمونه هایی را ذیلا ملاحظه می فرمایند:

فراریان عدالت علی علیه السلام زبان به مدح وی گشودند

روزی نجاشی در ماه مبارک رمضان دست به شراب خواری زد، و علی علیه السلام حد شارب الخمر را بر وی جاری ساخت، چون او از یک خانواده شریف بود، همراه با عده ای از خویشاوندانش «کوفه» را به سوی «شام» ترک کردند و به دربار معاویه وارد شدند ... معاویه از آنان خواست نسبت به امیرالمؤمنین علیه السلام بد بگویند، ولی طارق بن عبدالله نهدی از میان آنان برخاست و گفت:

ای معاویه! ما از کنار امام عادل و بحق فرار کرده ایم، دور او را افراد پرهیزکار و اصحاب رسول خدا فرا گرفته اند، آنان از ناکثین و قاسطین نیستند، این که ما فرار کرده ایم، تقصیر علی نیست، بلکه گناه ما باعث فرار ما شده است!! (۱۰۶)

در این قضیه آمده است که علی از شنیدن آن سخنان خوشحال شد و فرمود:

اگر نهدی امروز کشته شود شهید است! آری سخنان ایشان آن هم در دربار معاویه تیری بود بر قلب چرکین خلیفه ستمگر شام، ولی فضائل و مناقب و عظمت علی علیه السلام آن چنان وسیع و گسترده است که معاویه جز سکوت در برابر حق نتوانست اظهار مخالفتی بنماید.

ابو امامه معاویه را مفتضح ساخت!

در تاریخ آمده است که:

«ابو امامه باهلی» وارد دربار معاویه شد. خلیفه ستمگر اموی فوق العاده به وی احترام کرد، و غذای مخصوص را آماده ساخت و با دست خودش بر دهان ابو امامه گذاشت! و با عطر ویژه، سر و صورت وی را معطر کرد، و یک کیسه پر از دینار طلا به وی اهدا نمد و سؤالی را مطرح کرده و از او پرسید:

«یا ابا امامه بالله انا خیر ام علی بن ابی طالب»؟

ای ابا امامه! تو

را به خدا سوگند، من بهترم یا علی بن ابی طالب؟ آن شیعه پاکدل جواب داد:

«چرا سوگند می دهی، من سخن راست می گویم و آن اینکه:

«علی والله خیرمنك و اکرم و اقدم اسلاما و اقرب الی رسول الله قرابه و اشد فی المشرکین نکایه ....»

سوگند به خدا ای معاویه! علی علیه السلام از تو بهتر و بالاتر است! زیرا علی علیه السلام نخستین مؤمن بوده، و از همه به رسول خدا نزدیک تر است، و جهادش نیز با مشرکین سخت تر، و در پیش مردم محترم تر می باشد. معاویه! تو خودت را با چه کسی مقایسه می کنی؟ با علی علیه السلام که پسر عموی پیامبر، شوهر زهرا، و پدر امام حسن و امام حسین که سروران اهل بهشت هستند می باشد ...

ای معاویه!

گمان می کنی من با دین و ایمان بر تو وارد شده، و بدون ایمان و همراه با کفر از اینجا خارج می شوم؟! چه بد فکر می کنی!! آنگاه آن کیسه طلا را به روی او انداخت و گفت:

به خدا قسم حتی یک دینارش را نمی پذیرم! (۱۰۷)

از این قضیه علاوه بر این که استفاده می گردد:

ولایت علی ایمان و انکارش کفر است، شجاعت و ایمان «ابوامامه» که باعث شده است در دربار معاویه پس از آن همه احترامات بی نظیر، سرانجام زبان او به مدح و فضائل علی گشوده گردد، نیز آشکار می گردد.

فرزند عمر و مدح علی علیه السلام

عبیدالله بن عمر یک سردار ایرانی را کشته، و عثمان بن عفان از اجرای حد الهی در مورد او سر باز زده بود، از این جهت وی در زمان خلافت امیرالمؤمنین علیه السلام از عدالت وی ترسید و به معاویه! پیوست! معاویه از آمدن فرزند خلیفه ثانی خیلی خوشحال

گشت، و از او خواست در بالای منبر مردم را بر ضـد علی شورانیـده و چنین قلمـداد کند که او عثمان را کشـته است، و هر چه می توانـد از فحش و ناسـزاگویی و ... در مورد علی کوتاه نیاید. عبیدالله پس از سـخنرانی مفصل کوچکترین سـخنی در مورد امیرالمؤمنین علیه السلام نگفت، چون معاویه از وی پرسید که چرا به علی علیه السلام بد نگفتی؟ جواب داد:

معاویه! چگونه علی را متهم به قتل عثمان کنم که او کوچکترین دخالتی در این امر نـداشت؟ و چگونه بر وی بـد بگویم که او بـدی نداشـته، و دچـار دروغ گردم؟ آنگاه اشـعاری در مـدح علی علیه السـلام و بی تقصـیری او، و خیانت و حقه بازی معاویه سرود. (۱۰۸) و نظیر این جریان در مورد برادر امیرالمؤمنین «عقیل» پیش آمد:

او چون از علی علیه السلام درخواست بذل و بخشش از بیت المال مسلمین نمود،

حضـرت بـا مفتـول داغ او را جواب گفت و بـا این عمـل خود نشـان داد که خیـانت به بیت المـال نـتیجه اش نـدامت ابـدی، و گرفتـاری به آتش سوزان است. عقیـل چون از عطاهـای بی جـای علی مـایوس شـد وارد شام گردیـد، و معاویه از او به گرمی اسـتقبال نمود، و در یک قلم صد هزار درهم به وی بخشـید! و از او خواست درباره اصـحاب علی و معاویه تعریف کند، او در سخنرانی خود گفت:

ای معاویه! هنگامی که به حضور علی علیه السلام رسیدم، دیدم محضر او همانند محضر رسول خدا است، مردم به نماز و روزه و عبادت و خودسازی مشغولند، و او در جایگاه پیامبر قرار گرفته است ... اما اینک می بینم که منافقین دور تو را گرفته اند،

همان افرادی که با پیامبر جنگیدند، و بارها خواستند آن حضرت را ترور کنند. (۱۰۹)

یاد علی علیه السلام در حال احتضار

شخص دیگری به نام عبدالله بدیل از افسران ارشد آن حضرت در جنگ صفین حضور داشت، وی در اکثر حمله ها فرماندهی سپاهیان حق را به عهده گرفته، و بر دشمن کور دل و ستمگر می تاخت و آن چنان شجاعت ها نشان می داد که معاویه و سپاهش را مرعوب می ساخت! سرانجام عبدالله در صفین شهید شد، او لحظات آخر عمرش را می گذرانید، و فقط رمقی در جان داشت، ناگاه اسود بن طهمان خزاعی در حال احتضار وی را شناخته و به کنارش آمد و گفت:

خدا تو را رحمت کند، اگر می توانستم تو را از مهلکه نجات می دادم، و یا همراه تو شهید می شدم، ولی چه کنم دستم کوتاه است ... اگر وصیتی داری به من بگو.

«عبدالله» زبان بگشود و بگو.

«اوصیک بتقوی الله، و ان تناصح امیرالمؤمنین، و تقابل معه حتی یظهر الحق او تلحق بالله، و ابلغ امیرالمؤمنین عنی السلام ...» سفارش من به تو پس از پرهیزکاری این است که:

خیر خواه امیرالمؤمنین باشی، و در کنار او با دشمنش بجنگی، تا خداوند حق را پیروز کند، و یا در این مسیر تو به شهادت برسی، سلام مرا به مولایم امیرالمؤمنین برسان ... چون علی از شهادت عبدالله بدیل آگاه گشت، برای وی استرحام نموده و از نقش وی قدردانی کرد. (۱۱۰)

نمونه ای از دوستان امام علی علیه السلام

غلام سیاهی را به خدمت حضرت علی علیه السلام آوردند که دزدی کرده بود؛ حضرت فرمود:

یا اسود! دزدی کردی؟

عرض کرد:

بلی یا علی علیه السلام!

فرمود:

قیمت آنچه دزدیده ای به دانگ و نیم می رسد؟

عرض کرد:

بلی،

حضرت فرمود:

بار دیگر از تو می پرسم اگر اعتراف نمایی دست راست تو را قطع می کنم؛ عرض کرد:

بلی، یا امیرالمؤمنین!

حضرت بار دیگر از وی پرسید

و او اعتراف کرد؛ دست راستش را به فرموده آن حضرت، بریدند؛ آن غلام سیاه انگشتان دست بریده را بر دست دیگر گرفته و بیرون رفت؛ در حالی که خون از آن می چکید؛ عبدالله بن الکوا به وی رسید و گفت:

غلام سیاه! دست راستت را کی بریده؟

گفت:

شاه ولایت، هژیر بیشه شجاعت، امیرالمؤمنان، پیشوای متقیان، مولای من و مولای جمیع مردمان و وصی رسول آخر الزمان.

ابن الکوا گفت:

ای غلام! او دست تو را بریده است و تو مدح و ثنای او می کنی؟!

گفت:

چگونه مدح او نگویم که دوستی او با خون و گوشت من آمیخته است؟!

آن حضرت، دست مرا به حق برید نه باطل. ابن الکوا به خدمت حضرت امیر علیه السلام آمد و آنچه شنیده بود، معروض داشت؛ حضرت فرمود:

«ما را دوستانی هستند که اگر بنا به حق، پاره پاره شان کنیم به جز دوستی ما نیفزاید، و دشمنانی می باشد که اگر عسل به گلویشان فرو کنیم جز دشمنی ما نیفزاید.»

پس حضرت، امام حسن علیه السلام را فرمود:

برو غلام سیاه را باز آر.

امام حسن علیه السلام رفت و غلام سیاه را همراه خود آورد؛ حضرت فرمود:

ای غلام! من دست تو را بریدم و تو مدح و ثنای من می کنی؟! غلام عرض کرد:

مدح و ثنای شما را حق تعالی می کند، من که باشم که مدح شما را کنم یا نکنم؟

حضرت، دست او را بر جای خود نهاد، ردای خود را بر وی افکند و دعایی بر آن خواند، بعضی گفته اند سوره حمد بود، فی الحال دست وی درست شد، چنانکه گویی هرگز نبریده اند. (۱۱۱)

دوستان علی علیه السلام در راه او زنده به گور می گردند!! علی علیه السلام چون به شهادت رسیدند، فرمانداری

کوفه به ترتیب به مغیره بن شعبه و زیاد بن ابیه واگذار شد، و آنان در این شهر که مرکز شیعیان امیرالمؤمنین علیه السلام بود به فجایع عظیمی دست یازیدند ... زیاد بن ابیه با تمام قساوت چهارده نفر از سرشناسان شیعه را که حجر بن عدی در رأس آنان بود به زنجیر بسته، و به دربار معاویه فرستاد، تا خود وی در مورد آنان تصمیم بگیرد.

چون گروه دستگیر شده را به پیش معاویه آوردند، خلیفه ستمگر «اموی» دستور داد:

نصف آنان را بکشند، و نصف دیگر را به پیش «زیاد» برگردانند. مامور معاویه به پیش حجر و یارانش آمده و گفت:

«انا امرنا ان نعرض علیکم البرائه من علی و اللعن له!! فان فعلتم ترکنا کم و ان ابیتم قتلناکم»

ما ماموریم که به شما پیشنهاد کنیم دست از علی علیه السلام برداشته و او را لعن کنید!! در غیر این صورت شما را به قتل می رسانیم. حجر و یارانش گفتند:

ما دست از علی بر نمی داریم، شما هر چه می خواهید انجام دهید. در این هنگام قبرهای آنان را کندند، و کفن هایشان را در برابرشان قرار دادند ... ولی آنان تمام شب را مشغول نماز شدند، تا شب به پایان رسیده و وعده شهادت نیر فرا رسید. حجر گفت:

در این آخرین لحظه عمرم اجازه دهید دو رکعت دیگر نماز بخوانم، او پس از تحصیل اجازه نماز خواند ولی خیلی سریع آن را به پایان رسانید و گفت:

به خدا سوگند! در عمرم هرگز به این سرعت نماز نخوانده ام، تا مبادا فکر کنید که برای ترس از شهادت نمازم را به تاخیر می اندازم. در این حال با شمشیر گردن حجر و

شش نفر از یارانش را زندند ... و عبدالرحمن بن حسان را زنده در گور گذاشتند، و بدین طریق هشت نفر از آن مردان الهی به شهادت رسیدند، ولی دست از ولایت علی برنداشتند، و به جهان انسانیت ثابت کردند که راه علی و عشق ولایت بر مال و اولاد و جان مقدم است. (۱۱۲)

زبان معلم را از پشت گردن در آوردند!

ابو یوسف یعقوب بن اسحاق معروف به ابن سکیت از علمای بزرگ ادبیات عرب است. متوکل خلیفه عباسی در زمان وی می زیست، او درخواست کرد، آن عالم بزرگ شیعی بر فرزندان خلیفه به نام های معتز و مؤید تدریس و تعلیم نماید. ابن سکیت این پیشنهاد و درخواست را پذیرفت، و بر فرزندان خلیفه تدریس کرد، و آنان را به رشد و کمال نسبی رساند، تا جایی که خلیفه به وجود فرزندانش افتخار می کرد! متوکل روزی معلم فرزندانش را احضار کرد، و از او قدردانی نموده، و مجلسی را به احترام وی ترتیب داد. او آنچنان به بچه هایش به دیده احترام و کمالمی نگریست که از ابن سکیت سؤال کرد:

راستی بگو ببینم فرزندان من در پیش تو محترمند یا فرزندان علی علیه السلام «حسن و حسین»؟!!

ابن سکیت گفت:

چه مقایسه احمقانه ای متوکل! تو فرزندانت را با سروران اهل بهشت مقایسه می کنی؟ حسنین کجا و پسران تو کجا؟ بیا اقلا از غلام امیرالمؤمنین قنبر بپرس. سوگند به خدا قنبر غلام علی علیه السلام در پیش من از تو و فرزندانت به مراتب بهتر و والاتر است!! سخن ابن سکیت قلب خلیفه مغرور و متکبر را داغدار کرد، و او نتوانست این حقیقت تلخ را بپذیرد و لذا عوض قدردانی از آن معلم آگاه دستور داد:

«سلو

لسانه من قفاه ففعلموا فمات»

«زبان حقگوی معلم را از پشت گردنش در بیاورید!»

و مزدوران بی درنگ امر خلیفه را اجرا کردند، و ابن سکیت به شهادت رسید. (۱۱۳) قابل ملاحظه است که این عالم آگاه و متدین در راه محبت علی و اولاد پاک آن حضرت به شهادت رسیده، و جانش را در طبق اخلاص گذاشت، و به راهیان راهش نشان داد که:

گذاشتن از جان آسان تر است تا گذاشتن از علی علیه السلام و ولایت او! (۱۱۴)

از من بپرسید ...

امیرالمؤمنین علیه السلام برای مردم سخنرانی می کرد، در ضمن سخنرانی فرمود:

مردم از من بپرسید پیش از آن که در بین شما نباشم، به خدا سوگند! از هر چیز بپرسید پاسخ خواهم گفت. سعد بن وقاص به پا خاست و گفت:

ای امیرالمؤمنین! چند تار مو در سر و ریش من است؟

حضرت فرمود:

به خدا قسم! دوستم رسول خدا به من فرموده بود تو همین سؤال را از من خواهی کرد! آنگاه فرمود:

اگر حقیقت را بگویم از من نمی پذیری، همین قدر بدان در بن هر موی سر و ریش تو شیطانی لانه کرده و در خانه تو گوساله ای (عمر بن سعد) است که فرزندم حسین را می کشد. عمر سعد در آن وقت کودکی بود که بر سر چهار دست و پا راه می رفت. (۱۱۵)

وقتی عمر از علی علیه السلام می گوید!

ابووائل نقل می کند، روزی همراه عمر بن خطاب بودم، عمر برگشت ترسناک به عقب نگاه کرد.

گفتم:

چرا ترسیدی؟

گفت:

وای بر تو! مگر شیر درنده، انسان بخشنده، شکافنده صفوف شجاعان و کوبنده طغیان گران و ستم پیشگان را نمی بینی؟

گفتم:

او علی بن ابی طالب است. گفت:

شما او را به خوبی نشناخته ای! نزدیک بیا از شجاعت و قهرمانی علی برای تو بگویم، نزدیک رفتم، گفت:

– در جنگ احد، با پیامبر پیمان بستیم که فرار نکنیم و هر کس از ما فرار کند، او گمراه است و هر کدام از ما کشته شود، او شهید است و پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم سرپرست اوست. هنگامی که آتش جنگ، شعله ور شد، هر دو لشگر به یکدیگر هجوم بردند. ناگهان صد فرمانده دلاور، که هر کدام صد نفر جنگجو در اختیار داشتند، دسته دسته به ما حمله کردند،

به طوری که توان جنگی را از دست دادیم و بـا کمال آشـفتگی از میـدان فرار کردیم. در میـدان جنگ تنها ایشان مانـد. ناگاه علی را دیم که مانند شـیر پنجه افکن، راه را بر ما بست، مقداری ماسه از زمین برداشت به صورت ما پاشـید، چشمان همه ما از ماسه صدمه دید، خشـمگینانه فریاد زد، زشت و سـیاه باد روی شما به کجا فرار می کنید؟ آیا به سوی جهنم می گریزید؟ ما به میدان برنگشتیم. بار دیگر بر ما حمله کرد و این بار در دستش اسلحه ای بود که از آن خون می چکید، فریاد زد:

شما بیعت کردید و بیعت را شکستید، سوگند به خدا شما سزاوارتر از کافران به کشته شدن هستید. به چشم هایش نگاه کردم، گویی ماننـد دو مشـعل زیتون بودنـد که آتش از آن شـعله می کشـید و یا شبیه دو پیاله پر از خون. یقین کردم به طرف ما می آید و همه ما را می کشد، من از همه اصحاب زودتر به سویش شتافتم و گفتم:

- ای ابوالحسن! خدا را! خدا را! عرب ها در جنگ گاهی فرار می کنند و گاهی حمله می آورند، و حمله جدید، خسارت فرار را جبران می کننـد گویـا خود را کنترل کرد و چهره اش را از من برگردانیـد. از آن وقت تـاکنون، همواره آن وحشـی که آن روز از هیبت علی علیه السلام بر دلم نشسته، هرگز فراموش نکرده ام! (۱۱۶)

اعترافات ابوبکر به اعلمیت علی علیه السلام

چون ابوبکر مسـند خلافت را از امیرالمؤمنین علیه السـلام غصب کرد، و در برابر فشار اعتراضات مردم به ویژه احتجاجات علی علیه السلام قرار گرفت، در خانه خودش را به وی مردم بست، و سپس به مسجد آمد و خطاب به مردم گفت:

«اقیلونی

اقیلونی فلست بخیرکم و علی فیکم»

مرا رها کنید، مرا رها کنید، من برتر و افضل شما نیستم در حالی که علی علیه السلام در میان شما است. (۱۱۷) و در حدیثی از انس بن مالک آمده است که یک دانشمند یهودی پس از رحلت رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم وارد مدینه شد، و چون از «وصی» پیامبر سؤال کرد، او را به حضور «ابوبکر» آورده اند.

یهودی گفت:

من سؤالاتی دارم که جز پیامبر و یا وصی او کس دیگر نمی تواند آنها را جواب گوید:

ابوبکر گفت:

هر چه می خواهی سؤال کن.

یهودی: مرا خبر ده از چیزی که برای خدا نیست، و از آنچه در نزد او نیست، و آنچه را که خدا آن را نمی داند!! ابوبکر چون خود را مرد میدان ندید، فورا یهودی را متهم کرد و گفت:

اینها سؤالات افراد بی دین است و آنگاه قصد کرد وی را تنبیه نماید. ابن عباس خطاب به ابوبکر گفت:

با مرد یهودی انصاف نکردید، یا جوابش را بگویید و یا به حضرت امیرالمؤمنین علیه السلام روید، زیرا من از پیامبر خدا شنیدم که او را دعا کرد ... ابوبکر و یهودی و همراهان به خانه علی علیه السلام آمده و سؤال یهودی را مطرح ساختند.

حضرت در جواب او فرمود:

اما آنچه را که خدا نمی داند عقیده شما یهودی ها است که می گوئید «عزیر فرزند خدا است» در حالی که او برای خویش فرزندی قائل نیست. و در مورد سؤال دومتان ظلم و ستم است که نزد خدا اینها وجود ندارد. و اما این که در سؤال سوم پرسیده اید آن چیست که برای خدا نیست؟ آن شریک و همتا است که پروردگار

عالم از آن مبرّا است. چون یهودی این جواب ها درست را شنید، زبان به اظهار «شهادت» گشوده و گفت:

«اشهد ان لا اله الا الله، و اشهد ان محمدا رسول الله، و اشهد انک وصی رسول الله»

در حالی که ابوبکر و مسلمانان حاضر این صحنه را تماشا می کردند، با شادی و خوشحالی زبان به تحسین علی علیه السلام گشودند و بالاتفاق گفتند:

«یا علی! یا مفرج الکرب!»

ای علی! ای مرد بزرگواری که غم ها و غصه ها را از ما برطرف کردی! (۱۱۸) و بدین طریق عظمت علمی و فضیلت وی را بر خود تایید کردند. (۱۱۹)

عمر اعلمیت علی علیه السلام را تایید می کند

در میان خلفای سه گانه راشدین، عمر بن خطاب منصف تر، و یا به عبارتی کم غش تر از ابوبکر و عثمان بود، و لذا با عبارات گوناگون، و در موارد مختلف، به اعلمیت و ارجحیت امیرالمؤمنین علیه السلام اعتراف نموده، و از محضر آن حضرت کسب فیض نموده است. ما در این بخش از بحث خود، به چند نمونه از اعترافات خلیفه ثانی اشاره می کنیم:

«قال عمر بن خطاب:

«لو لا علی لهلک عمر» (۱۲۰)

و «لا بقیت لمعضله لیس لها ابو الحسن علیه السلام (۱۲۱)

و «لا یفتین احد فی المسجد و علی حاضر» (۱۲۲)

و «اقضا کم علی» (۱۲۳)

و «لا ابقانی الله بارض لست فیها یا ابا الحسن!» (۱۲۴)

و «لا ابقانی الله بعدک یا علی» (۱۲۵)

و «اللهم لا تنزل بی شدیده الا و ابوالحسن الی جنبی» (۱۲۶)

در این فرازها - به ترتیب شماره آنها - عمر می گوید:

اگر علی نبود عمر هلاک می گردید!! من در هیچ مشکلی نباشم مگر این که علی حضور داشته باشد. هیچکس حق ندارد با حضور علی علیه السلام در مسجد فتوی

دهد. در قضاوت علی از همه داناتر است. یا علی! خدا مرا بعد از تو نگه ندارد. خداوندا!

برای من مشکلی نرسان، مگر این که علی در کنارم باشد. اینها نمونه های بسیار معدودی از اعترافات عمر است به منزلت علمی و فضایل آن حضرت، که به طور صریح برتری آن بزرگوار را بر دیگران نشان می دهد. (۱۲۷)

اعتراف خلیفه سوم به اعلمیت علی علیه السلام

خلیفه سوم عثمان بن عفان هر چند با امیرالمؤمنین علی علیه السلام رابطه حسنه نداشته، و غرور و حسادت دیرینه اش وی را از علوم سرشار آن حضور محروم ساخته است، و دار و دسته امویان نیز از سوی دیگر دور او را گرفته، و به این فاصله افزوده اند، ولی در موارد معدودی ضرورت های اجتماعی و سیاسی باعث شد که دست به سوی علی علیه السلام دراز نموده، مشکل خود را بر طرف سازد. در زمان عثمان دو نفر زن و مرد اسیر، که برده بودند، رابطه نامشروع برقرار کردند، و چون زن اسیر شوهر داشت و حامله بود، هنگام زایمان او فرا رسید، و پسر بچه ای به دنیا آورد، در مورد نوزاد، هم شوهر زن، و هم آن مرد زناکار ادعا داشتند، و عثمان از جواب مساله عاجز ماند. سرانجام به مولای متقیان مراجعه نموده و حضرت فرمودند:

من در میان آنان همانند رسول خدا حکم می کنم که فرمودند:

«بچه مال پدر است، و برای زناکار سنگی است.» (۱۲۸) سپس دستور داد به هر کدام از آن زن و مرد پنجاه تازیانه زدند. (۱۲۹) و در یک مخاصمه دیگر که مردی زنش را طلاق داده بود، و سپس مرد در حال عده زن از دنیا رفته بود، و زن ادعای ارث می کرد، خلیفه

نتوانست حکم مساله را بیان کند!! و موضوع را به اطلاع علی نرسانید و در خواست رفع مشکل نمود.

علی علیه السلام فرمود:

«تحلف انها لم تحض بعد ان طلقها ثلاث حیض و ترثه ...»

زن باید برای اثبات ادعایش سوگند بخورد که بعد از طلاق سه بار خون حیض ندیده است و در آن صورت می توان ارث ببرد. زن برای ادعای خودش به همان کیفیت سوگند خورد، و از شوهر متوفایش ارث برد (۱۳۰) و بالاخره در یک مورد حساس دیگر، مردی جمجمه مرده ای را به دست گرفته، و به حضور عثمان آورد و گفت:

شما اعتقاد دارید که:

این، در عالم قبر معذب است، و من دست خود را بر روی آن می گذارم، در حالی که کوچکترین حرارتی از آن احساس نمی کنم. عثمان هیچگونه جوابی نداشت، و با تواضع تمام به دنبال علی علیه السلام فرستاد ... علی فرمود:

چوب مخصوص کبریت و سنگی را آوردند، در حالی که چشمان نگران عثمان و تمام حضار خیره شده بود،

حضرت آن چوب را به سنگ زد، و آتشی را پدیدار ساخت و به مرد سائل گفت:

دست خود را روی سنگ و چوب بگذار، آن مرد اطاعت کرد.

حضرت سؤال فرمود:

آیا این دفعه اثر حرارت را در آنها احساس می کنی؟ مرد با تمام شرمندگی گفت:

بلی ... «لو لا علی لهلک عثمان»

اگر علی نبود عثمان هلاک می شد. (۱۳۱) این دو نمونه از قضایای تاریخی که ذکر شد می رساند که خلیفه سوم نیز اعلمیت علی را تایید نموده و مشکل علمی خود را از طریق او برطرف می ساخته است. (۱۳۲)

سوء قصد نافرجام به جان علی علیه السلام

علی علیه السلام پس از غصب خلافتش به طور معقول به مبارزه پرداخت، و در بحث ها و

محاجه هایش در مجامع عمومی و خصوصی خلیفه را محکوم کرد، و عکس العمل آن در میان مردم مسلمان مشهود بود ... خلیفه با توجه به این که ایمان قوی نداشت تا او را از تصمیمات خلاف شرع و تضییع حقوق مردم جلوگیری نماید، از این جهت نسبت به امیرالمؤمنین علی علیه السلام که دارای آن همه فضایل بی نظیر بود، حساسیت نشان می داد، و وجود وی را تحمل نمی کرد!! وفات فاطمه علیهماالسلام و دفن آن حضرت که بنا به وصیتش به طور مخفی انجام گرفت، و به خلیفه و دار و دسته اش اطلاع داده نشد، و شبانه مراسم دفن انجام گردید، باعث اندوه فراوان مردم، و اعتراض آنان به دستگاه خلافت گردید، و گفتند:

شما کاری نمودید که یگانه دختر پیامبر با دل پر و ناراحتی از شما، از دنیا برود. (۱۳۳) این جریان نیز بر شدت عداوت دستگاه خلافت افزود، و خلیفه دوم برای جبران حیثیت به باد رفته خودشان تصمیم گرفت نبش قبر نموده، و پیکر فاطمه را بیرون آورده، و مراسم نماز و غیره از طریق خلیفه انجام گردد، ولی امیرالمؤمنین فرمود:

به خدا سوگند در این صورت زمین را با خون شما سیراب می کنم ... و آنان یقین کردند که علی علیه السلام در این موضوع تحمل نخواهد کرد ... و لذا با بی آبرویی به عقب نشسته و توطئه خطرناکی را پی ریزی کردند ... ابوبکر و عمر در یک جلسه فوق محرمانه، خالد بن ولید را احضار نمودند و به او گفتند:

خالد! امنیت دستگاه خلافت ایجاب می کند که کار بسیار بزرگی را به تو واگذار کند، ولی دقت کن که آن را با

هوشیاری کامل انجام دهی. خالد بن ولید:

شما هر چه فرمان دهید، اطاعت می کنم، اگر چه کشتن علی باشد!! عمر: نظر ما جز این نیست! خالد:

چه موقع دوست داری این فرمان شما اجرا گردد؟ ابوبکر: هنگام نماز صبح به نماز بیا، و در کنار او قرار گیر و چون سلام نماز را گفتم، ماموریت خود را هر چه سریعتر انجام ده. در این هنگام اسماء بنت عمیس که همسر ابوبکر بود، و سخنان آنان را از پشت پرده گوش می کرد به کنیزش گفت:

برو به خانه علی علیه السلام و این آیه را بخوان که:

«ان الملاء یاتمرون بک لیقتلوک فاخرج انی لک من الناصحین»

یعنی این جمعیت برای کشتن تو به مشورت نشسته اند فورا خارج شو که من خیره خواه تو هستم. (۱۳۴) چون کنیز پیغام را رساند، امیرالمؤمنین با اطمینان خاطر فرمود:

کشنده ناکثین و مارقین و قاسطین چه کسی خواهد بود؟ (۱۳۵) نماز صبح برگزار شد، و خلیفه امامت آن را به عهده گرفت، و خالد بن ولید در حالی که با شمشیرش در کنار علی علیه السلام قرار گرفته بود، منتظر پایان یافتن نماز و گفتن السلام علیکم ابوبکر گردید ... از سوی دیگر، خلیفه عاقبت کار و شورش مردم، و کشتن علی علیه السلام را در جولان ذهنش می گذرانید، و نتیجه کار را می سنجید، و مرتب تشهد نماز تکرار می کرد، سرانجام گفت:

لا یفعلن خالد ما امرته

یعنی خالد آنچه را که به وی دستور داده ام، انجام ندهد. و بعد از سلام نماز را گفته و به پایان رسانید.

علی علیه السلام خطاب به خالد گفت:

ابوبکر تو را به چه ماموریتی دستور داده بود؟ خالد:

کشتن تو!! علی علیه السلام:

آیا این ماموریت را انجام

می دادی؟ خالد:

بلی، به خدا سوگند، اگر پیش از سلام دستورش را نقض نکرده بود، تو را می کشتم!! علی علیه السلام با دست مبارکش گلوی خالد بن ولید را فشار داد، او لباسهایش را نجس کرد، و قوه ماسکه را از دست داد، در حالی که «خالد» زیر فشار علی علیه السلام دست و پا می زد، مردم حاضر گریه می کردند، و توطئه های دستگاه خلافت را محکوم می نمودند ... ابوبکر می گفت:

عمر! این رسوایی نتیجه فکر شوم تو است، و عمر می گفت:

به خدا قسم علی علیه السلام خالد را می کشد ... و مردم هر چه التماس کردند علی دست از خالد برنداشت ... ابوبکر و عمر به دنبال عباس بن عبدالمطلب فرستادند، تا از طریق وی علی علیه السلام را از کشتن خالد منصرف سازند. عباس عموی پیامبر و علی علیه السلام آمد، و حضرت را به قبر پیامبر متوجه ساخته، و عرض کرد:

تو را به صاحب این قبر دست از خالد بردار.

علی علیه السلام دست خود را برداشت، و خود را کنار کشید. بنی هاشم و دوستان علی علیه السلام شمشیرها را کشیده، همراه با ضجه و ناله زنان و فرزندان به حمایت علی علیه السلام برخاسته، ولی حضرت همه را آرام ساخت ... این قضیه که به طور مفصل تر در کتاب های شیعه آمده است، یکی از عیوبات بزرگ خلفای اول و دوم است که دهم صلاحیت آنان را نشان می دهد، و ابن ابی الحدید آن را به عنوان یکی از «مطاعن» ابوبکر نقل می نماید. (۱۳۶)

نمونه ای از احمقان تاریخ

در تاریخ آمده است که شخصی به نام حارث بن حوط به حضور علی علیه السلام آمده و گفت:

گمان می کنی من طلحه و زبیر و عایشه را باطل می دانم؟!

کنایه از این که من بین تو و آنان فرق نمی گذارم، و نمی دانم کدامیک حق، و آن دیگری باطل می باشید!!

حضرت در جوابش فرمودند:

تو در تشخیص حق و باطل دچار اشتباه شده ای، تو می خواهی برای تشخیص آنها به سراغ خود افراد روی! و این صحیح نیست، بلکه باید در شناسایی اشخاص به سراغ معیارهای حق و باطل صحیح نیست، بلکه باید در شناسایی اشخاص به سراغ معیارهای حق و باطل بشتابی و از این طریق، صحیح را از ناصحیح و صواب را از خطا تمیز دهی. حارث گفت:

من به دنبال عبدالله و سعد وقاص می روم که راه بی طرفی اعلان نموده، و داخل مسائل سیاسی نمی گردد!!

حضرت فرمودند:

آنان از حق و حقیقت پشتیبانی ننموده، و بر ضد باطل قیام نکرده اند!! تو چگونه از راه ناصحیح آنان پیروی می نمایی!! در حالات آن دو نفر آمده است که:

پس از قتل عثمان، سعد وقاص چند رأس گوسفند خریده و راه صحرا را پیش گرفت، و از بیعت با امیرالمؤمنین خودداری نموده و به چوپانی مشغول شد!! ولی عبدالله عمر با آن حضرت بیعت کرد، و سپس بیعت خود را شکسته، و زیر حمایت خواهرش حفصه همسر رسول خدا راه بی طرفی را پیش گرفت، و خانه نشینی را بر نظام اجتماعی امیرالمؤمنین ترجیح داد!! او بر همین منوال می گذرانید تا اینکه حجاج بن یوسف در جنگی که در مکه رخ داد، عبدالله زبیر را به دار زد و عبدالله عمر شبانگاه به منزل حجاج آمده و بدو گفت:

من از پیامبر خدا شنیدم که فرمود:

«هر کس از دنیا برود و امام زمان خویش را نشناسد، مسلمان نمرده است.»

اینک آمده ام

از طریق تو برای عبدالملک مروان بیعت نمایم، هم اینک دستت را بده تا با تو بیعت کنم! حجاج در حالی که با وی با تحقیر و بی احترامی برخورد می کرد، در این هنگام پایش را دراز نموده و گفت:

بیا به جای دستم با پایم بیعت کن!! عبدالله عمر گفت:

چرا به من اسائه ادب نموده و تحقیرم می نمایی؟!

حجاج گفت:

ای احمق نادان! آیا علی بن ابی طالب علیه السلام امام نبود؟ چرا با او بیعت نکردی؟ آیا او امام زمان نبود؟! سوگند به خدا تو برای بیعت و دستور رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم به اینجا نیامده ای! بلکه تو را این چوبه دار به اینجا کشانیده، و از ترس وارد شده ای!! (۱۳۷)

حسادت و بی تحملی زنان

دو نفر با هم دوست بودند، که یکی از آن دو هنگام وفاتش به دیگری گفت:

من از دنیا می روم ولی دختر صغیری دارم که فکرم را ناراحت ساخته است، او را به تو می سپارم که خوب از وی مراقبت نموده، و تربیت نمایی. دختر در خانه دوست پدرش بزرگ شد، و به جمال و زیبائی رسید ... زن آن مرد از جمال و کمال دختر به وحشت افتاده، و لذا روزی که شوهرش به مسافرت رفته بود، زنان همسایه ها را با خود هم آهنگ ساخت، و با انگشتش به کمک زنان همسایه، بکارت آن دختر بیچاره را که در اختیار وی به امانت گذاشته بود، زایل کرد!! و چون شوهرش از سفر برگشت، با یک برنامه ریزی حساب شده دختر را به خلاف عفت متهم ساخته، و همان زنان را به عنوان شهود معرفی نمود!! قضیه به خلیفه

زمان عمر بن خطاب کشیده شد، و او از داوری عاجز مانده و از علی علیه السلام کمک خواست،

حضرت علی علیه السلام نیز در مسند قضاوت نشسته، و از زن شاهد و بینه طلب کرد و زن نیز همان همسایه ها را به عنوان شاهد در تایید اتهامش معرفی نمود.

علی علیه السلام در این هنگام شمشیرش را از نیام کشید و روبروی خود قرار داد، و سپس هر یک از زنان را جداگانه در اتاقی بازداشت نموده، و شروع به محاکمه فرموده، و ابتدا از زن همان مرد پرسید حقیقت را بگوید، ولی وی از سخنان اولش عدول نکرد!! و به بازداشتگاه باز گشت.

سپس شاهد اول را آوردند،

حضرت فرمود:

مرا می شناسی؟ من علی بن ابی طالب هستم، و این شمشیر من است، زن آن مرد سخنانی را گفت و رفت ... تو اگر راست نگویی با این شمشیر خونت را جاری می کنم!! زن چون اوضاع را مساعد حال خود ندید، خطاب به عمر گفت:

ای امیرالمؤمنین! به من امان می دهی؟

علی علیه السلام فرمود:

حرفت را بزن و راست بگو. زن گفت:

واقعیت امر این است که آن زن چون زیبایی و جمال دختر را دید، ترسید که شوهرش سرانجام با وی ازدواج کند، و لذا به او شراب خورانید، و به کمک ما، با انگشتش بکارت او را زایل کرد.

علی علیه السلام فرمود:

الله اکبر من بعد از دانیال نبی، اولین کسی هستم که میان شهود فاصله انداخته و حقیقت را کشف کردم، آنگاه دستور داد:

برای زن هشتاد تازیانه به عنوان حد قذف زدند، و برای آن جنایت نیز چهارصد درهم برای همگی آنان تعیین فرمودند:

و سپس دستور دادند مرد این زن را طلاق داده، و

با آن دختر ازدواج نماید! عمر گفت:

یا اباالحسن! جریان دانیال چیست؟

حضرت آن را مشروحا بیان داشت که به اختصار از نظرتان می گذرد:

«دانیـال» چون پـدر و مادر خود را از دست داده بود، در آغوش پر مهر پیر زنی پناه گرفته بود، در زمان او پادشاهی بود که دو نفر قاضی داشت و آن قاضی ها رفیقی داشتند که خیلی امین و صالح بود، و آن مرد نیز زنی داشت بسیار با جمال و متدین ... روزی پادشاه خطاب به آن قاضی ها گفت:

مردی درسـتکار و امین مورد نیاز است ... آنان رفیق خود را معرفی کردنـد ... مرد متدین هنگام مسافرت خطاب به قاضـی ها گفت:

در امور خانواده ام کوشا باشـید! و بـدین طریق گرگها را به خانه اش مسـلط ساخت. قاضـی ها پس از مسافرت رفیقشان، برای کمـک و سرکشـی بـه خـانواده او بر در منزلش می آمدنـد ... و از این راه عـاشق زن او شـده و او را به عمـل خلاـف دعـوت کردنـد!! چون زن خواسـته آنـان را بر نیاورد، آنان به دروغ شـهادت دادنـد که فلان زن زنا کرده است. پادشاه چون به قاضـی هـایش اعتماد داشت، شـهادت آنان را پـذیرفته و شدیـدا متاثر گشت، ولی سـفارش نمود که اجرای حـد پس از سه روز انجام گیرد، و از طرف پادشـاه اعلاـن شـد که برای سـنگسار فلاـن زن عابـده در محل معین پس از سه روز آماده گردنـد!! پادشاه با وزیر در این بـاره مشورت می کرد، ولی چـاره ای پیـدا نشـد!! سـرانجام روز سوم وزیر بیرون رفته و دانیال را با بچه های دیگر مشاهده نموده که به بازی مشغول بودند، و در آن بازی دانیال به

سایر بچه ها می گفت:

بیائید من به عنوان پادشاه باشم، و تو فلان زن عابده، و آن دو نفر قاضی شاهد باشند، سپس شمشیرش را که از نی درست کرده بود، مقابلش گذاشت، و قاضی ها را از هم جدا کرد، و آنها را به محاکمه کشانید، و چون آن دو به یک صورت شهادت ندادند، حکم اعدام آن دو قاضی را صادر کرد ... وزیر با خوشحالی مراجعت نمود و جریان را به پادشاه رسانید، و پادشاه طبق همان برنامه قاضی ها را احضار نموده و به طور جداگانه از آنان سؤالاتی نمود مثلا: زن با چه کسی زنا کرد؟ و چه وقت زنا کرد؟ در چه روزی؟ در چه ساعتی؟ و در چه مکانی؟! چون حقیقت روشن گشت، و اختلاف شهادت، فساد درونی آنان را فاش نمود، پا شده به مردم اعلان کرد:

ای مردم چون این دو قاضی باعث آبروریزی زن عابده شده، و به دروغ شهادت داده، و او را به زنا و عمل خلاف عفت متهم ساخته اند، برای تماشای اعدام آنان حاضر شوید، و سپس آن دو را اعدام کرد. (۱۳۸) در اینجا به این احادیث و قضایای تاریخی بسنده نموده، و از آوردن سایر احادیث و شواهد دیگر خودداری می نماییم و نتیجه می گیریم که علی علیه السلام در دوران خانه نشینی اش پیوسته به داد خلفا رسیده و اشتباهات آنان را جبران می کرد، و از حقوق مردم و ستمدیدگان دفاع می فرمود:

... و از این قضیه و حدیث حضرت امام صادق علیه السلام نیز نتیجه گرفته و به مسئولین قضایی هشدار می گردد که از اعتماد صد در صد به مسئولین و دست اندرکاران و قضات

خویش اجتناب نموده، و بدانند که آنان مصون از خطا نبوده، و در مواردی ممکن است گرفتار هواهای خود گردیده و با آبروی مردم بازی کنند. (۱۳۹)

فضائل علی علیه السلام از زبان مخالفان

ابن ابی الحدید در شرح سخن علی علیه السلام در خطبه ۴۵۱ نهج البلاغه که فرموده است:

«نحن الشعار و الاصحاب، و الخزنه و الابواب، و لاتؤ تی البیوت الا من ابوابها، فمن اتاها من غیر ابوابها سمی سارقا.»

«مائیم نزدیکان و یاران (پیامبر)، و گنجینه داران و درهای (علم و حکمت)، و به خانه ها جز از درهای آن در نیایند، و هر که از غیر در، درآید نام دزد بر او نهد.»

گوید:

بدان که اگر امیر مؤمنان علیه السلام به خود ببالد و نهایت کوشش خود را در شمارش مناقب و فضائل خویش به کاربرد با آن فصاحتی که خداوند به او عطا فرموده و ویژه او ساخته است، و همه سخن سرایان عرب در این کار به یاری او شتابند، به ده یک از آنچه پیامبر راستگو صلی الله علیه و آله و سلم درباره او فرموده است نمی رسند؛ و منظورم اخبار عام و شایعی که امامیه بدان بر امامت وی احتجاج می کنند مانند خبر غدیر و منزله و داستان برات و خبر مناجات (صدقه دادن هنگام رازگویی با پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم) و داستان خیبر و خبر یوم الدار در مکه در آغاز دعوت، و امثال آن نیست، بلکه اخبار خاصی است که پیشوایان حدیث درباره او روایت نموده اند و کمترین آنها درباره دیگران به حصول نپیوسته است و من بخش اندکی را از آنچه علمای حدیث - آنهایی که در مورد آن حضرت متهم

نیستند و بیشترشان قائل به برتری دیگران بر اویند - روایت نموده اند می آورم، زیرا روایت آنان در فضائل او بیش از روایت دیگران موجب آرامش نفس است. آن گاه گوید:

رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود:

«ای علی، خداوند تو را به زیوری آراسته که بندگان را به زیوری محبوب تر از آن در نظر خویش نیاراسته است و آن زیور نیکان در نزد خداست و آن زهد در دنیاست، تو را به گونه ای ساخته که نه تو چیزی از دنیا می اندوزی و نه دنیا تواند از بهره ای برد، و دوستی بینوایان را به تو بخشید، آن گونه که تو به پیروی آنان دلخوشی و آنان به امامت تو دلخوش.»

به نمایندگان ثقیف که در اسلام آوردن بهانه تراشی می کردند فرمود:

«یا اسلام می آورید یا آنکه مردی را که به منزله من است - به سوی شما گسیل می دارم، و او گردن شما را بزند و فرزندانتان را اسیر کند و اموالتان را بگیرد. عمر گفت:

من آرزوی امارت نکردم مگر آن روز، و سینه ام را برای آن سپر کردم؛ بدان امید که پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم به من اشاره کند. ولی آن حضرت برگشت و دست علی را گرفت و دوباره فرمود:

آن مرد همین است.»

(مسند احمد)

«خداوند درباره علی به من سفارشی کرد، گفتم:

پروردگارا، روشن تر بفرما.

فرمود:

بشنو، علی پرچم هدایت و پیشوای دوستان من و نور فرمانبران من است، و او همان کلمه ای است که همراه اهل تقوا ساخته ام (۱۴۰)؛ هر که دوستش دارد مرا دوست داشته، و هر که فرمانش بود مرا فرمان برده، پس او را بدین امر مژده بده. گفتم:

پروردگارا، او

را مژده دادم، وی گفت:

من بنـده خـدا و در اختیار اویم، اگر عذابم کند به گناهانم عذاب نموده و هیچ سـتمی روا نداشـته، و اگر آنچه را وعده ام داد سرانجام بخشد، باز هم او به من سزاوارتر است. پس من (پیامبر) در حق او دعا کرده، گفتم:

خداوندا، دلش را جلابخش و ایمان را بهار آن قرار ده، خداوند فرمود:

محققا چنین کردم، جز آنکه او را به پاره ای از بلاها اختصاص دادم که هیچ یک از دوستانم را بدان اختصاص ندادم. گفتم:

پروردگارا، او را برادر و همراه من است (او را معاف دار)!

فرمود:

در علم من گذشـته که او آزمایش خواهـد شـد و دیگران نیز بدو مورد آزمایش قرار خواهند گرفت. (حلیه الاولیاء از ابی برزه اسلمی و به سند و لفظ دیگری از انس بن مالک چنین آورده:

«پروردگار عالمیان درباره علی به من گوشـزد نمود که او پرچم هدایت، و منار ایمان، و امام دوسـتان من، و نور همه فرمانبران من است؛ آن گاه پیامبر فرمود:

علی در فردای قیامت امین و پرچمدار من است؛ کلید گنجینه های رحمت پروردگارم به دست علی است»). هر که می خواهد به اراده (آهنین) نوح، دانش آدم، بردباری ابراهیم، هوشیاری موسی و زهد عیسی بنگرد، پس به علی بن ابی طالب نگاه کند.»

(مسند احمد و صحیح بیهقی)

«هر که بـدین دلشاد است که چون من زیست کنـد، و چون من بمیرد، و به شاخه ای از یاقوت - که خداوند به دست (قدرت) خویش آفرید و به آن گفت:

«باش» و موجود شد - بیاویزد، پس باید که به ولای علی بن ابی طالب چنگ زند.»

(حلیه الاولیاء ابونعیم)

«سوگند به خدایی که جانم در دست اوست،

اگر گروهی چند از امت من درباره تو نمی گفتند آنچه را که ترسایان درباره فرزند مریم گفتند، امروز در فصل تو سخنی می گفتم که به هیچ گروهی از مسلمانان نگذری مگر آنکه خاک پایت را برای تبرک برگیرند. (مسند احمد)

رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم در شب عرفه به سوی حاجیان بیرون شد و فرمود:

همانا خداوند به شما عموما بر فرشتگان مباهات کرد و شما را دسته جمعی بخشید، و به علی خصوصا بر آنان مباهات نمود و او را به خصوص آمرزید. من بدون آنکه به جهت خویشی خود با علی ملاحظه او را کرده باشم به شما می گویم:

«انسان خوشبخت و خوشبخت راستین کسی است که علی را در زمان حیات و پس از مرگش دوست بدارد.»

(احمد در کتاب فضائل علی علیه السلام و مسند)

«من نخستین کسی هستم که در روز قیامت او را فرا خوانند، پس در سمت راست عرش زیر سایه آن بایستم و حله ای بر من پوشند، سپس پیامبر ان دیگر را یکی پس از دیگری فرا خوانند، آنان نیز در سمت راست عرش بایستند و حله هایی بر آنان پوشند. آن گاه علی بن ابی طالب را به خاطر خویشی او با من و منزلتی که با من دارد فرا خوانند و پرچم مرا که لوای حمد است به دست او دهند و آدم و همه پیامبر ان پس از او زیر آن پرچم قرار دارند.

سپس به علی علیه السلام فرمود:

تو با آن پرچم حرکت می کنی تا میان من و ابراهیم خلیل می ایستی، آن گاه حله ای بر تو پوشند، و منادیی از عرش ندا کند:

خوب بنده ای است پدرت ابراهیم، و

خوب برادری است برادرت علی! تو را مژدگانی باد که آن گاه که مرا خوانند تو را نیز خوانند، و آن گاه که مرا جامه پوشند تو را نیز پوشند، و آن گاه که من زنده می شوم تو نیز زنده می گردی. (۱۴۱)

(فضائل علی علیه السلام و مسند احمد)

فضائل آن حضرت که با قسم یاد شده است

انس بن مالک گوید:

روزی رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم نماز عصر را با ما خواند و در رکعت اول مقداری درنگ کرد تا آنجا که پنداشتیم سهو یا غفلتی روی داده است، سپس سربرداشت و گفت:

سمع الله لمن حمده، و بقیه نماز را کوتاه خواند، آن گاه با چهره چون ماه شب چهارده خود به ما رو کرد و فرمود:

چرا برادر و پسر عمویم علی بن ابی طالب را نمی بینم؟

گفتیم:

ما هم او را ندیده ایم ای رسول خدا،

حضرت با صدای بلند فرمود:

ای علی، ای پسر عمو! علی علیه السلام از آخر صفها پاسخ داد:

لبیک یا رسول الله، پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم فرمود:

نزدیک من بیا. انس گوید:

او پیوسته صفها را می شکافت و از سر و دوش مهاجر و انصار خود را به پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم رسانید و مرتضی به مصطفی نزدیک شد! پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم فرمود:

چرا از صف اول باز ماندی؟

علی علیه السلام گفت:

شک داشتم که وضو دارم یا نه، به منزل فاطمه علیهماالسلام رفتم و حسن و حسین را صدا زدم و کسی پاسخم نگفت؛ ناگاه کسی از پشت سر مرا صدا زد و گفت:

ای ابوالحسن به پشت بنگر. به پشت خود برگشتم، طشتی دیدم و در آن سطلی پر از آب و

بر روی آن یـک حوله. حوله را برداشـتم و از آن آب وضو سـاختم، آبی بود به نرمی کره و طعم عسـل و بوی مشـک، سـپس روی برگرداندم و نفهمیدم چه کسـی سـطل و حوله را گذاشت و چه کسـی برداشت! پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم لبخندی در چهره ی علی زد و او را در آغوش کشید و پیشانیش را بوسید و فرمود:

آیا تو را مژده ندهم؟ آن سـطل از بهشت بود و آب از بهشت برین، و آن که تو را برای نماز آماده ساخت جبرئیل علیه السـلام بود، و آن که حوله به دستت داد میکائیل علیه السلام، سوگند به آن که جانم در دست اوست، اسرافیل چندان شانه مرا گرفت (و در رکوع نگاه داشت) تا تو به نماز رسیدی، و به من گفت:

درنگ کن تا آن کس که به منزله نفس تو و پسـر عموی توست از راه فرا رسد! (۱۴۲) سوگند به آن که جان محمد در دست اوست، اسـرافیل پیوسـته دست مرا بر روی زانوهـایم (در رکوع) نگـاه داشت تـا تو (ای علی) به نمـاز من برسـی و ثواب آن را دریابی.

آیا مردم مرا درباره دوستی تو سـرزنش می کننـد حال آنکه خـدا و فرشـتگان او را در بالای آسـمان تو را دوست می دارنـد؟! (۱۴۳)

جابر رضی الله گوید:

نزد رسول خدا صـلی الله علیه و آله و سلم بودیم که علی بن ابی طالب علیه السلام از راه رسید، رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم فرمود:

همانا برادرم علی به نزد شما آمد. آن گاه رو به کعبه نمود و دست به آن نهاد و فرمود:

سوگند به آن که

جانم در دست اوست، این و شیعیان او در قیامت رستگارند.

سپس فرمود:

او در میان شما نخستین کسی است که با من ایمان آورده، و از همه شما به عهد خدا وفادارتر، و به امر خدا عامل تر، و در میان رعیت عادل تر، و در تقسیم منصف تر و نزد خداوند ارجمندتر است. در این وقت این آیه نازل شد:

«ان الذین آمنوا و عملوا الصالحات اولئک هم خیر البریه (۱۴۴)»

«آنان که ایمان آورده و کار شایسته کردند بهترین آفریدگانند»

و یاران پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم هر گاه علی علیه السلام از راه فرا می رسید می گفتند:

بهترین آفریدگان آمد. (۱۴۵) سوگند به آن که جانم در دست اوست، اگر نه این بود که گروهی از یاران من درباره تو همان را می گفتند که ترسایان درباره مسیح علیه السلام گفتند، همانا سخنی درباره تو می گفتم که بر هیچ گروهی عبور نکنی جز آنکه خاک پا و آب وضویت را برای تبرک و شفا برگیرند، ولی همین تو را بس که تو از منی و من از تو. (۱۴۶) سوگند به آن که جانم در دست اوست، همانا در میان شما مردی است که پس از من با مردم بر اساس تاویل قرآن می جنگد - چنانکه من با مشرکان بر اساس تنزیل آن جنگیدم - در حالی که آن مردم گواهی به یکتایی خداوند می دهند، و از همین رو کشتن آنان بر دیگران گران می آید و بر ولی خدا (علی) طعن می زنند و بر او خرده می گیرند (۱۴۷) سوگند به آنکه جانم در دست اوست، مردم به بهشت در نمی آیند تا ایمان آورند، و ایمان نیاورند تا شما

(اهـل بیت) را به خاطر خـدا و رسولش دوست بدارنـد. (۱۴۸) سوگنـد به آنکه جـانم در دست اوست، هیچکس ما خانـدان را دشمن نمی دارد مگر آنکه داخل دوزخ شود. (۱۴۹)

۸ – سوگند به آنکه مرا به پیامبر ی برانگیخت، آنگاه که حلقه در بهشت را به دست گیرم نخست شما (اهل بیت) را داخل می سازم. (۱۵۰)

گفتار دانشمندان درباره امام علی علیه السلام

جنید را از منزلت علی بن ابی طالب علیه السلام در علم تصوف پرسیدند، گفت:

«اگر جنگهـا امـام می دادنـد که انـدکی به مـا پردازد، مـا چیزها از این علم از او نقل می کردیم که دلها بر نمی تابیـد، آخر او امیرالمؤمنان است»! (۱۵۱)

یکی از فاضلان را از فضائل حضرتش پرسیدند، گفت:

چه گویم در باره رادمردی که دشـمنانش از حسد و هوادارانش از ترس و تقیه فضائل او را پنهان داشـتند، و با این همه فضائل آشکار او شرق و غرب عالم را پر کرده است. (۱۵۲)

احمد بن حنبل:

فضائلی که درباره علی بن ابی طالب علیه السلام رسیده درباره هیچ یک از یاران رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم نرسیده است. (۱۵۳)

محمد بن اسحاق واقدی:

علی علیه السـلام از معجزات پیـامبر صـلی الله علیه و آله و سـلم بود چون معجزه عصا برای موسـی و زنـده کردن مردگان برای عیسی علیه السلام (۱۵۴)

آیه الله خویی (قدس سره):

ایمـان علی علیه السـلام به قرآن – بـا آن همه مهارت در بلاغت – خود به تنهایی دلیل است که قرآن وحی الهی است. چرا نه، که او خداوند شیوا سخنی و رسا گویی و برترین نمونه در معارف الهی است (۱۵۵)

خلیل بن احمد صاحب علم عروض:

نیاز همگی به او و بی نیازی او از همه، دلیل است که

او پیشوای همه است. (۱۵۶)

دکتر مهدی محبوبه علی:

بر معرفت احـاطه یـافت بی آنکه معرفت بر او احـاطه یابـد، و علی بر هر سوی معرفت دست یـافت بی آنکه معرفت بر هر سوی وی دست یابد. (۱۵۷)

دکتر سعادت:

همه مورخـان و سـیره نویسان بر این باورنـد که علی بن ابی طالب را امتیازات بزرگی بود که برای دیگران فراهم نبود، او امتی بود که در یک تن تبلور یافته بود. (۱۵۸)

نویسنده مسیحی عرب جرج جرداق:

در نظر من، فرزنـد ابوطـالب نخستین مرد عرب بود که با روح کلی یار و همنشـین بود؛ علی شـهید عظمت خود شـد؛ که او در حالی جان سپرد که نماز را در میان دو لب داشت، او با دلی سـرشار از عشق خـدا در گذشت. هرگز تازیان قدر و مقام راستین وی را نشناختند تا آنکه از همسایگان پارسی آنان مردمی برخاستند که میان گوهر و سنگریزه فرق می نهادند. (۱۵۹)

ابن ابی الحدید:

بـه فصـاحت بنگر که چه سـان خـود را در اختیـار علی نهـاد و ضـمامش را به دست او سـپرد! منزه خـدای که این مرد را چنین مزایای پربها و ویژگی های گرانمایه بخشـید! نوجوانی از فرزندان عرب مکه با آنکه آمیزشـی با حکیمان نداشت، در آشنای با حکمت از افلاطون و ارسـطو سـر آمد، و گرچه معاشـرتی با دانشـمندان علم اخلاق ننمود از سـقراط به مسائل اخلاقی آگاهتر شـد، و هر چنـد در میـان دلاوران نبالیـد - که مکیان تاجر بودنـد نه جنگجو - اما دلاورترین بشـر روی زمین گردیـد! به خلف احمر گفتند:

کدام دلیرترند؛ علی یا انبسه یا بسطام؟

پاسخ داد:

انبسه و بسطام را با افراد بشر و آدمیان سنجید نه با آن

کس که از حد بشریت فراتر است.

گفتند:

به هر حال چیزی بگو. گفت:

خدا را سوگند، اگر علی نهیبی به روی آنان زند، هر دو قالب تهی کنند پیش از آن که به آنان بتازد.! (۱۶۰)

نظام:

علی بن ابی طالب، گوینده را مایه گرفتاری و آزمایشی و سخت است، اگر در حق او سنگ تمام گذارد به افراط و غلو انجامد، و اگر از حقش بکاهد به زشتی و گناه در افتد؛ حد میانه هم چندان ظریف و تیززبان و بلند ستیغ است که آگاهی از آن و سعود بر آن بسی دشوار آید مگر بر گوینده زیرک و هوشمند. (۱۶۱)

فخر رازی:

هر که علی را پیشوای دینی خود قرار دهد، حقا به دستاویز محکمی در دین و دنیای خود چنگ زده است. (۱۶۲)

ابن سینا گوید:

علی بن ابی طالب - صلوات الله علیه - کلام گویا و قلب فراگیر الهی است، نسبت او با دیگر یاران پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم نسبت معقول به محسوس بود، و ذات او از شدت نزدیکی به خدا مَمسوس در ذات خدا گشته بود. (۱۶۳)

جبران خلیل:

امام علی نیز به روش همه پیامبر ان با بینش دنیا را وداع گفت، که به شهری نه شهر خود درآمدند و به سراغ قومی نه قوم خود رفتند و در زمانی نه زمان خود زیستند. (۱۶۴)

و هم او گوید:

بی تردید علی یکی از سران اندیشه و روح و بیان در هر زمان و مکانی است. (۱۶۵)

ابن ابی الحدید گوید:

چه گویم درباره مردی که اهل ذمه با آنکه اسلام را نپذیرفته اند به او مهر می ورزند، فیلسوفان با آنکه میانه ای با اهل دین ندارند بزرگش می شمارند،

شاهان روم و فرنگ شمایل او را در کنیسه ها و پرستشگاه های خود نقش می کنند، و شاهان ترک و دیلم عکس او را بر شمشیرهای خود حک می نمایند. (۱۶۶) و (۱۶۷)

دشمن علی علیه السلام کافر است

رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم فرمود:

هر که پس از من با علی درباره خلافت مقاومت و دشمنی ورزد کافر است و با خدا و رسولش جنگیده است. و هر که در حق علی شک کند کافر است. (۱۶۸) و فرمود:

علی بن ابی طالب باب آمرزش خداست، هر که از آن وارد شود مؤمن است، و هر که از آن بیرون رود کافر. (۱۶۹) و به علی بن ابی طالب علیه السلام فرمود:

من تو را نشانه ای میان خود و امتم قرار داده ام، پس هر که از تو پیروی نکند حقا کافر شده است. (۱۷۰) به روایت جابر و ابن عباس فرمود:

هر که نگوید علی بهترین مردم است، حقا کافر شده است. (۱۷۱) به روایت خذیفه بن یمان فرمود:

علی بهترین بشر است؛ هر که نپذیرد حقا کافر است. (۱۷۲) عطیه کوفی گوید:

بر جابر بن عبدالله انصاری وارد شدیم، از پیری ابروانش بر روی دیدگانش افتاده بود، گفتیم:

برای ما از علی بگو، گفت:

او از بهترین بشرهاست. (۱۷۳) رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم فرمود:

ای خذیفه، حجت خدا بر شما پس از من علی بن ابی طالب است، کفر به او کفر به خدا، شریک ساختن برای او شرک به خدا، شک در او شک در خدا، انحراف از او و طعن زدن به او انحراف از خدا و طعن در او، و انکار او انکار خداست. (۱۷۴) و فرمود:

هر که پس

از من امامت علی را انکار کند چون کسی است که نبوت مرا در حیاتم انکار کرده است، و هر که نبوت مرا انکار کند، ربوبیت پروردگار مرا انکار نموده است. (۱۷۵) ام سلمه - رضی الله عنها - به حسن بصری فرمود:

تو را حدیثی گویم که دو گوشم از رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم شنیده و گرنه کر شوند، و چشمانم دیده و گرنه کور شوند، و قلبم را فرا گرفته و گرنه خداوند بر آن مهر (نافهمی) زند، و زبانم را لال کند اگر از رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم نشنیده باشم که به علی بن ابی طالب علیه السلام می فرمود:

ای علی، هیچ بنده ای در قیامت خدا را با انکار ولایت تو دیدار نکند جز آنکه او را با پرستش بت و صنم دیدار کند. (۱۷۶) امام صادق علیه السلام فرمود:

هیچ کس آنچه را که پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم درباره علی علیه السلام فرموده رد نمی کند مگر کافر. (۱۷۷) و فرمود:

امام نشانه ای است میان خدای عزیز و جلیل و بندگانش، هر که (مقام) او را شناخت مؤمن است، و هر که او را انکار نمود کافر است. (۱۷۸) و فرمود:

علی علیه السلام باب هدایت است، هر که با او مخالفت ورزد کافر است، و هر که او را انکار کند به آتش دوزخ درآید. (۱۷۹) و فرمود:

از ماست امامی که اطاعتش واجب است، هر که او را انکار کند یهودی یا نصرانی خواهد مرد. (۱۸۰) رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم فرمود:

هر که بمیرد و امام خود را نشناسد، به مرگ جاهلیت

مرده است. (۱۸۱) و فرمود:

امامان بعد از من دوازده نفرند؛ اول آنان علی بن ابی طالب و آخر شان قائم است ... اقرار کننده به آنان مؤمن، و انکار کننده آنان کافر است. (۱۸۲)

جمال و شمایل امام علی علیه السلام

پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم فرمود:

هر که دوست دارد به هیبت اسرافیل، رتبه میکائیل، جلالت جبرئیل، سازگاری آدم، خداترسی نوح، دوستی ابراهیم، اندوه یعقوب، جمال یوسف، مناجات موسی، صبر ایوب، زهد یحیی، سنت یونس، پرهیز عیسی و حب و خوی محمد بنگرد، باید به علی بنگرد، باید به علی بنگرد که نود خصلت از خصلت های انبیا در اوست و همه را خداوند در او جمع کرده و برای احدی غیر او جمع نکرده است. (۱۸۳) علامه شیخ عبدالرحمن صفوری شافعی گوید:

آن حضرت میان قامت بود، چشمانی سیاه و درشت و روی زیبایی چون ماه شب چهارده و شکمی بزرگ داشت که بالای آن گنجینه علم و زیر آن جای غذا بود، محاسن شریفش پرپشت، موی سرش کم پشت، گردنش چون تنگ سیم فام بود؛ خداوند از او و مادرش و برادرانش جعفر و عقیل و عموهایش حمزه و عباس خشنود باد. (۱۸۴) ابن منظور گوید:

در حدیث ابن عباس رحمه الله آمده که:

علی، امیر مؤمنان، به ماه تابان و شیر دمان و نهر خروشان و فصل نوبهار می ماند؛ نور و پرتوش به ماه، شجاعت و دلاوریش به شیر، جود و سخایش به نهر، و خرمی و حیائش به نوبهار مانند بود. (۱۸۵) و نیز گوید:

در حدیث ابن عباس رحمه الله آمده:

من زیباتر از شرصه علی علیه السلام ندیدم. شرصه یا شرصه ریختن موی دو طرف پیشانی از جلو سر است.

علامه

محمد بن طلحه شافعی گوید:

آن حضـرت سـبزه و گنـدمگون، درشت چشم و میـان قـامت بود، شـکمی بزرگ و محاسـنی بلنـد و پرپشت داشت، موی جلو سرش ریخته بود و موهای سر و صورتش سپید گشته بود، هیچ یک از عالمان او را به خضاب کردن توصیف ننموده جز سوده بن حنظله که گفته است:

من علی را دیدم که موی صورتش رنگین بود، و غیر او چنین نقل نکرده است، شاید آن حضرت خضاب می کرده، سپس آن را ترک کرده است. خبرگزاران گفته، بیننـدگان دیده، در کتاب های نویسـندگان نوشـته و بر زبان گویندگان جاری است که از صـفات ویژه آن حضرت که به قامت او راست آمده «الانزع البطین» است تا آنجا که به صورت نام خاص حضرتش درآمده است. و از جمله چیزهایی که در معنای این دو صـفت گوشـها را می نوازد و برای شنونده لذیذتر از غذای مطبوع برای گرسنه به جان آمده و امنیت برای دل هراسان است آن که:

آن حضـرت چون تحت تربیت مسـتقیم پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم قرار داشت و از راه و روش او پیروی می نمود و شبانه روز گوش به فرمـان پیامبر صـلی الله علیه و آله و سـلم بود و جامه پیروی او را به تن داشت و همه کوشـش و توجه خود را در پیروی آن حضـرت به کار می برد و خلاصه بنا به گفته «هر کسـی را از رفیقش بشـناس» آیینه تمام نمای پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم بود، خداوند او را جانی پاکیزه بخشید که از انوار منتشر در آفاق نبوت در او تابید و با صفایی که

داشت صورت همه خوی های پسندیده و کرامت های اخلاقی را در خود منعکس کرد، و با داشتن نوری چنین از نزدیک شدن به کدورت کفر و ناخالصی و ستیز نفاق پاک ماند، و بدان پاکیزگی از ظلمات شرک و آلودگی های دروغ و افترا به کلی جدا افتاد، و از همین رو نخستین کس از مردان بود که بی تردید به رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم ایمان آورد، و عشق به شکستن بتها و مجسمه ها و پاک کردن مسجد الحرام از بتها و خدایان باطل و نمودهای شک و گمراهی در او جان گرفت (و از همین رو او را «انزع» یعنی برکنده از شرک خواندند) ... و به جهت همراهی مداوم با رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم خداوند پیوسته بر علم او می افزود تا آنجا که - به نقل ترمذی در کتاب صحیح خود - رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم در حق او فرمود:

من شهر علمم و علی دروازه آن است. و آن حضرت با علم سرشار خود قضایای سخت و وقایع مشکل و احکام پیچیده را حل و فصل می نمود. در هر علمی اثری از او به چشم می خورد و در هر حکمتی که خداوند به او بخشیده بود به دیده همگان آمد او را بطین خواندند، زیرا بطین به کسی می گویند که شکمی بزرگ و پر داشته باشد، و چون درون آن حضرت سرشار از علم و حکمت بود و انواع و اقسام علم و حکمت حکم غذای او را داشت به این اعتبار او را بطین یعنی سرشار از علم

و حکمت خواندند، مانند کسی که شکمش از غذای جسمانی پر است او را بطین گویند. آری این نام برای حضرتش بدین اعتبار است و این همان معنایی است که راویان رهبر و ره یافته به زبان قلم نویسندگان اهدا نموده اند ...

فروتنی امام علی علیه السلام

امام صادق علیه السلام فرمود:

امیر مؤمنان علیه السلام هیزم جمع می کرد و آب از چاه می کشید و جارو می زد، و فاطمه علیهماالسلام آرد و خمیر می ساخت و نان می پخت. در کتاب «ابانه» ابن بطه و «فضائل» احمد آمده:

آن حضرت در کوفه خرما خرید و آن را در کنار عبای خود گرفت و با خود برد، مردم دویدند که او را بگیرند و گفتند:

ای امیر مؤمنان ما آن را می بریم.

فرمود:

صاحب عیال، خود به حمل آن شایسته تر است. ابو طالب مکی در «قوت القلوب» گوید:

علی علیه السلام خرما و نمک را به دست خود حمل می کرد و می فرمود:

لا ینقص الکامل من کماله ما جر من نفع الی عیاله

«از کمال آدمی نمی کاهد که منافعی را برای عیالش حمل کند و با خود ببرد.»

زید بن علی گوید:

آن حضرت در پنج مورد کفش های خود را به دست می گرفت و پا برهنه راه می رفت: روز عید فطر، روز عید قربان، روز جمعه (هر سه روز هنگام حرکت برای نماز)، برای عیادت بیماران و در تشییع جنازه، شرکت کرده، می فرمود:

اینها جایگاهی الهی است و دوست دارم که در آنها پابرهنه باشم. زاذان گوید:

آن حضرت به تنهایی در بازارها راه می رفت و گمشده را راهنمایی و ضعیف را یاری می کرد، و بر فروشنده و بقال گذر نموده قرآن را برایش می گشود و این آیه را می خواند:

«تلک الدار الاخره نجعلها للذین لا یریدون علوا

فی الارض و لا فسادا و العاقبه للمتقین.» (۱۸۶)

«این سرای آخرت را برای کسانی قرار داده ایم که در زمین قصد گردنکشی و تبهکاری ندارند، و عاقبت نیکو از آن پرهیزگاران است.»

امام صادق علیه السلام فرمود:

امیر مؤمنان علیه السلام سواره به سوی یاران خود بیرون شد و آنها پشت سر او به راه افتادند،

حضرت رو به آنان نموده.

فرمود:

آیا کاری داری؟

گفتند:

نه، این امیر مؤمنان، ولی دوست داریم که تو را همراهی کنیم.

فرمود:

بازگردید، که همراهی پیاده با سواره، مایه فساد سواره و خواری پیاده است. و بار دیگر پشت سر حضرتش به راه افتادند، فرمودند:

بازگردید، که صدای پای همراهان در پشت سر مردان، مایه فساد دل مردان احمق است. هنگام ورود امام علیه السلام به شهر انبار دهقان های آنجا پیاده در برابر او دویدند، امام فرمود:

این چه کاری است که کردید؟

گفتند:

ما بدین وسیله امیران خود را تعظیم می کنم.

فرمود:

به خدا سوگند که امیران شما سودی از این کار نمی برند و شما هم در دنیا خود را به رنج و زحمت می افکنید و در آخرت به شقاوت دچار می سازید، و چه رنج و زحمت زیانباری است که در پس آن کیفر و عذاب باشد! و چه راحتی سودمندی است که امان از آتش را به همراه داشته باشد! (۱۸۷) و (۱۸۸)

مهابت امام علی علیه السلام

عدی بن حاتم در توصیف خود از آن حضرت در برابر معاویه اشاره به هیبت و مهابت ایشان نموده که ما برای مزید فایده همه خبر را می آوریم:

محدث قمی رحمه الله گوید:

روایت است که عدی بن حاتم بر معاویه بن ابی سفیان وارد شد، معاویه گفت:

ای عدی، طرفات کجا شدند؟ - منظورش فرزندان او به نام های طریف، طارف و طرفه بود -

عدی گفت:

در جنگ صفین در رکاب علی بن ابی طالب علیه السلام کشته شدند.

معاویه گفت:

پسر ابوطالب با تو انصاف نداد که پسران تو را به میدان فرستاد و پسران خود را عقب نگاه داشت! عدی گفت:

بلکه من با علی علیه السلام انصاف ندادم که او کشته شد و من زنده مانده ام. (۱۸۹) معاویه گفت:

علی را برایم توصیف کن.

عدی گفت:

اگر مرا معاف بداری بهتر است.

گفت: معافت نمی دارم.

عدی گفت:

به خدا سوگند او بسیار دورنگر و توانمند بود، به عدل سخن می گفت و به قطع داوری می نمود، حکمت از جوانبش و علم از نواحی وجودش می جوشید، از دنیا و زرق و برقش وحشت داشت و به شب و تنهایی آن انس داشت، او به خدا سوگند اشک فراوان و اندیشه طولانی داشت، به گاه تنهایی از نفس خود حساب می کشید و بر گذشته ی خود اندوه می خورد و پشیمانی می برد، او را لباس کوتاه، زندگی و خوراک سخت خوشایند بود، (۱۹۰) تا با ما بود چون یکی از ما بود، پرسش ما را پاسخ می داد و ما را به خود نزدیک می ساخت، و با اینکه ما را به خود نزدیک می ساخت و خود به ما نزدیک بود، ما از مهابتش با او سخن نمی توانستیم گفت، و از عظمتش دیده به او نمی دوختیم، به هنگام لبخند دندان های چون رشته مرواریدش نمایان می شد، دینداران را بزرگ می شمرد و با تهیدستان دوستی می ورزید، قوی از او بیم ستم نداشت و ضعیف از عدالت او نومید نبود. سوگند می خورم که در شبی تار که پرده سیاه شب همه جا را پوشانده و ستارگان فرو رفته بودند، او را در محراب عبادت دیدم که اشکش بر

محاسنش می غلتید و مانند مار گزیده به خود می پیچید و چون آدمی دردمند و اندوهگین می گریست؛ گویی همی اینک آن صدای او را می شنوم که می گفت:

ای دنیا، آیا مزاحم من شده ای یا به من رو کرده ای؟ دیگری را بفریب، هنوز دوران تو فرا نرسیده است، من تو را سه طلاقه کرده ام که دیگر بازگشتی به تو نخواهم داشت، عیش تو ناچیز و ارزش تو اندک است، آه از توشه کم و درازی سفر و کمی یار دلبند! در اینجا اشک معاویه جاری شد و شروع کرد آن را با آستین خود پاک کردن، و گفت:

خدا ابوالحسن را رحمت کند، او این چنین بود؛ اکنون دوری او را چگونه تحمل می کنی؟ عدی گفت:

مانند مادری که فرزند او را در دامنش سر ببرند، که هرگز اشکش خشک نمی شود و آب چشمش باز نمی ایستد.

معاویه گفت:

تا چه اندازه به یاد او هستی؟ عدی گفت:

مگر روزگار می گذارد که او را فراموش کنم؟! (۱۹۱)

به آن حضرت گفتند:

به چه وسیله بر همرزمان خود غالب آمدی؟

فرمود:

با هیچ مردی رو به رو نشدم جز آنکه خودش مرا به قتل خود یاری داد. (۱۹۲)

سید رضی رحمه الله گوید:

این سخن اشاره دارد به مهابت حضرتش که در دلها جای داشت. (۱۹۳)

نماز خالصانه ...

برای پیامبر خدا صلی الله علیه و آله و سلم دو شتر بزرگ آوردند.

حضرت به اصحاب فرمود:

آیا در میان شما کسی هست دو رکعت نماز بخواند که در آن هیچ گونه فکر دنیا به خود راه ندهد، تا یکی از این دو شتر را به او بدهم. این فرمایش را چند بار تکرار فرمود، کسی از اصحاب پاسخ نداد.

امیرالمؤمنین علیه السلام به پا خواست و عرض

کرد:

یا رسول الله!

من می توانم آن دو رکعت نماز را بخوانم.

پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم فرمود:

بسیار خوب به جای آور! امیرالمؤمنین علیه السلام مشغول نماز شد، هنگامی که سلام نماز را داد جبرئیل نازل شد، عرض کرد:

خداوند می فرماید یکی از شترها را به علی بده! رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم فرمود:

شرط من این بود که هنگام نماز اندیشه ای از امور دنیا را به خود راه ندهد. علی در تشهد نشسته بود فکر کرد کدام یک از شترها را بگیرد. جبرئیل گفت:

خداوند می فرماید:

هدف علی این بود که کدام شتر چاقتر است او را بگیرد، بکشد و به فقرا بدهد، اندیشه اش برای خدا بود، نه برای خودش بود و نه برای دنیا. آنگاه پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم به خاطر تشکر از علی علیه السلام هر دو شتر را به او داد. خداوند نیز در ضمن آیه ای از آن حضرت قدردانی نموده.

فرمود:

«ان فی ذلک لذکری لمن کان له قلب او القی السمع و هو شهید» (۱۹۴)

سپس رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم فرمود:

هر کس دو رکعت نماز بخواند و در آن اندیشه ای از امور دنیا به خود راه ندهد، خداوند از او خشنود شده و گناهانش را می آمرزد. (۱۹۵)

نجوای شبانه ...

ابودرداء نقل می کند:

در یکی از شب های ظلمانی از لابلای نخلستان بنی نجار در مدینه می گذشتم. ناگهان نوای غم انگیز و آهنگ تاثر آوری به گوشم رسید و دیدم انسانی است که در دل شب با خدای خود چنین سخن می گوید:

–

پروردگارا!

چه بسیار از گناهان مهلکم به حلم خود درگذشتی و عقوبت نکردی و چه بسیار از گناهانم را به

لطف و کرمت پرده روی آنها کشیدی و آشکار نکردی.

خدایا!

اگر چه عمرم در نافرمانی و معصیت تو گذشته و گناهانم نامه اعمالم را پر کرده است، اما من به جز آمرزش تو امیدوار نیستم و به غیر از مغفرت و خشنودی تو به چیز دیگری امید ندارم. این صدای دلنواز چنان مشغولم کرد که بی اختیار به سمت آن حرکت کرده، تا به صاحب صدا رسیدم، ناگهان چشمم به علی بن ابی طالب علیه السلام افتاد. خود را در میان درختان مخفی کردم تا از شنیدن راز و نیاز محروم نمانده و مانع دعا و مناجات آن حضرت نشوم. علی بن ابی طالب علیه السلام در آن خلوت شب دو رکعت نماز خواند و آن گاه به دعا و گریه و زاری و ناله پرداخت. باز از جمله مناجات های علی علیه السلام این بود:

پروردگارا!

چون در عفو و گذشت تو می اندیشم، گناهانم در نظرم کوچک می شود و هرگاه در شدت عذاب تو فکر می کنم، گرفتاری و مصیبت من بزرگ می شود. آن گاه چنین نجوا نمود:

– آه! اگر در نامه اعمالم گناهانی را ببینم که خود آن را فراموشم کرده ام ولی تو آن را ثبت کرده باشی، پس فرمان دهی او را بگیرید. وای به حال آن گرفتاری که خانواده اش نتوانند او را نجات بدهند و قبیله و طایفه او را سودی ندهند و فرشتگان به حال وی ترحم نکنند.

سپس گفت:

آه! از کشتی که دل و جگر آدمی را می سوزاند و اعضای بیرونی انسان را از هم جدا می کند. وای از شدت سوزندگی شراره های آتش که از جهنم بر می خیزد. ابو درداء می گوید:

باز حضرت به شدت گریست. پس از مدتی

دیگر نه صدایی از او به گوش می رسید و نه حرکت و جنبشی از او دیده می شد. با خود گفتم:

حتما در اثر شب زنده داری خواب او را فرا گرفته. نزدیک طلوع فجر شد، خواستم ایشان را برای نماز صبح بیدار کنم. بر بالین حضرت رفتم. یک وقت دیدم ایشان را برای نماز صبح بیدار کنم. بر بالین حضرت رفتم. یک وقت دیدم ایشان مانند قطعه چوپ خشک بر زمین افتاده است. تکانش دادم، حرکت نکرد. صدایش زدم، پاسخ نداد. گفتم:

- «انا الله و انا الیه راجعون»

به خدا علی بن ابی طالب علیه السلام از دنیا رفته است. ابودرداء در ادامه سخنانش اظهار می کند:

- من به سرعت به خانه علی علیه السلام روانه شدم و حالت او را به اطلاع آنان رساندم. فاطمه علیه السلام گفت:

ابودرداء! داستان چیست؟ من آنچه را که از حالات علی علیه السلام دیده بودم همه را گفتم.

فرمود:

- ابودرداء! به خدا سوگند این بیهوشی است که در اثر ترس از خدا بر او عارض شده.

سپس با ظرف آبی نزد آن حضرت برگشتیم و آب به سیمایش پاشیدیم. آن بزرگوار به هوش آمد و چشمانش را باز کرد و به من که به شدت می گریستم، نگاهی کرد و گفت:

- ابودرداء! چرا گریه می کنی؟

گفتم:

به خاطر آنچه به خودت روا می داری گریه می کنم.

فرمود:

ای ابودرداء! چگونه می شود حال تو، آن وقتی که مرا برای پس دادن حساب فرا خوانند و در حالی که گناهکاران به کیفر الهی یقین دارند و فرشتگان سخت گیر دور و برم را احاطه کرده اند و پاسبانان جهنم منتظر فرمانند و من در پیشگاه خداوند قهار حاضر باشم و دوستان، مرا تسلیم دستور الهی کنند

و اهـل دنیـا به حـال من ترحم ننماینـد. البته در آن حـال بیشتر به حال من ترحم خواهی کرد، زیرا که در برابر خـدایی قرار می گیرم که هیچ چیز از نگاه او پنهان نیست. (۱۹۶)

سفره افطار ...

ام کلثوم دختر امیرالمؤمنین علیه السلام می گوید:

در شب نوزدهم ماه رمضان دو قرص نان جو، یک کاسه شـیر و مقداری نمک در یک ظرف برای افطار خدمت پدرم آوردم. وقتی نمازش را به اتمام رسانـد، برای افطار آماده شـد. هنگامی که نگاهش به غذا افتاد به فکر فرو رفت. آنگاه سـرش را تکان داد و با صدای بلند گریست و فرمود:

– عزیزم! برای افطـار پـدرت دو نوع خورش (شـیر و نمک)، آن هم در یک ظرف آماده ساخته ای؟ تو با این عمل می خواهی فردای قیامت برای حساب در محضـر خداونـد بیشتر بایسـتم؟ من تصـمیم دارم همیشه دنباله رو برادر و پسـر عمویم رسول خدا صلی الله علیه و آله باشم. هرگز برای آن حضـرت دو نوع خورش در یک ظرف آورده نشـد تا آنکه چشم از جهان فرو بست. دخترم عزیزم! هر کس در دنیـا خوردنیهـا، نوشـیدنیها و لباسـهایش از راه حلال و پاک تهیه گردد، روز قیامت در دادگاه الهی بیشتر خواهـد ایسـتاد و چنـانچه از راه حرام باشـد علاـوه بر بیشتر ایسـتادن عـذاب هم خواهـد داشت زیرا که در حلال این دنیا حساب و در حرام آن عذاب است. (۱۹۷)

عبادت امام علی علیه السلام

ابن ابی الحدید گوید:

او عابـدترین مردم بود و بیش از همه نماز و روزه می گزارد و مردم نماز شب و ملازمت و آداب وردخوانی و خواندن نافله ها را از او آموختند. چه پنداری درباره مردی که در کار مراقبت از ذکر و اوراد خود به جایی رسید که در آن شب بسیار سرد در جنگ صفین زیراندازی برایش گستردند و در حالی که تیرها در برابرش به زمین می نشست و از راست و چپ

بر بیخ گوش او می گذشت به نماز مشغول شد و هراسی به خود راه نمی داد و برنخاست تا از کار عبادت آسوده گشت؟! و چه پنداری درباره مردی که پیشانی مبارکش از سجده های دراز مانند زانوی شتر پینه بسته بود؟! و هرگاه در دعاها و مناجات های او ژرف بنگری و بر مضامین آن مبنی بر تعظیم و بزرگداشت خدای سبحان و خضوع در برابر هیبت او و خشوع در برابر عزت او و تواضع و فروتنی و رام بودن در برابر خداوند آگاه شوی میزان اخلاص حضرتش را خواهی شناخت و می فهمی که این دعاها و رازها از کدامین دل برخاسته و بر کدامین زبان روان گشته است. به امام علی بن الحسین علیه السلام که نهایت عبادت را داشت گفتند:

عبادت شما را با عبادت جدتان چه قیاس است؟

فرمود:

عبادت من در برابر عبادت جدم مانند عبادت جدم در برابر عبادت رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم است. (۱۹۸) علامه مجلسی رحمه الله از حبه عرنی روایت کرده که می گفت:

در این بین که من و نوف در حیاط قصر حکومتی خوابیده بودیم ناگاه متوجه شدیم که امیر مؤمنان علیه السلام در آخر شب بیرون آمده، مانند شیدازدگان دست بر دیوار نهاده و این آیات را می خواند:

«ان فی خلق السموات و الارض ... (۱۹۹)،»

و مانند کسی که عقل از سرش پریده راه می رفت، و به من فرمود:

ای حبه، خوابی یا بیدار؟

گفتم:

بیدارم؛ شما که چنین کنید پس ما باید چه کنیم؟

حضرت دیده فرو بست و گریست، سپس فرمود:

ای حبه! خدا را جایگاهی است و ما را نیز در پیشگاه خدا جایگاهی، چیزی از اعمال ما بر او

پوشیده نیست. ای حبه! خداوند به من و تو از رگ گردن نزدیکتر است. ای حبه! هیچ چیز، من و تو را از خدا پوشیده نمی دارد.

سپس فرمود:

ای نوف، خوابی یا بیدار؟

گفت:

نه ای امیر مؤمنان، خواب نیستم، شما امشب مرا بسیار گریاندی!

فرمود:

ای نوف، اگر امشب از خوف خدای متعال بسی گریستی، فردای قیامت در پیشگاه خداوند دیده ات روشن خواهد بود. ای نوف! قطره اشکی از چشم مردی از خوف خدا نریزد جز آنکه دریاهایی از آتش دوزخ را خاموش می سازد. ای نوف! هیچ مردی نزد خداوند بزرگتر نیست از مردی که از بیم خدا بگرید و در راه خدا دوستی و دشمنی کند. ای نوف! هر کس در راه خدا دوستی کند و چیزی را بر دوستی او ترجیح ندهد، و هر که در راه خدا دشمنی کند و منفعتی از این راه برای خود نجوید اینجاست که اگر چنین باشید حقایق ایمان را به کمال دریافته اید. آن گاه آن دو را پند و اندرز داد و در پایان فرمود:

از خدا پروا داشته باشید که من شما را هشدار دادم.

سپس به راه افتاد و در راه می گفت:

«کاش می دانستم که آیا در هنگام غفلت من نگاه لطف از من بر می داری یا به من می نگری؟ کاش می دانستم که حال من در خواب های دراز و اندکی سپاس از نعمتهایت چگونه است»؟

به خدا سوگند در همین حال بود تا سپیده صبح دمید ... (۲۰۰) نوف در وصف حضرتش به معاویه گفت:

در هیچ شبی بستری برای او نگستردند، و هرگز در کاسه بزرگ (یا در وقت نیمروز) غذا نخورد. (۲۰۱) و (۲۰۲)

اخلاص امام علی علیه السلام

ابن شهر آشوب گوید:

وقتی امیر مؤمنان

علیه السلام بر عمرو بن عبدود دست یافت او را ضربت نزد و نکشت، او به علی علیه السلام دشنام داد و حذیفه پاسخش داد، پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم فرمود:

ای حذیفه ساکت باش، خود علی سبب درنگش را خواهد گفت. آن گاه علی علیه السلام عمرو را از پای درآورد. چون به حضور رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم رسید پیامبر رسید پیامبر سبب را پرسید، علی علیه السلام عرضه داشت:

او به مادرم دشنام داد و آب دهان به صورتم افکند، من ترسیدم که برای تشفی خاطرم گردن او را بزنم، از این رو او را رها کردم، چون خشمم فرو نشست او را برای خدا کشتم. (۲۰۳) علامه مجلسی رحمه الله گوید:

صبحگاهی رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم به مسجد آمد و مسجد از جمعیت پر بود، پیامبر فرمود:

امروز کدامین شما برای رضای خدا از مال خود انفاق کرده است؟

همه ساکت ماندند، علی علیه السلام گفت:

من از خانه بیرون آمدم و دیناری داشتم که می خواستم با آن مقداری آرد بخرم، مقداد بن اسود را دیدم و چون اثر گرسنگی را در چهره او مشاهده کردم دینار خود را به او دادم.

رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم فرمود:

رحمت خدا بر تو واجب شد. مرد دیگری برخاست و گفت:

من امروز بیش از علی انفاق کرده ام؛ مخارج سفر مرد و زنی را که قصد سفر داشتند و خرجی نداشتند هزار درهم پرداختم.

پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم ساکت ماند.

حاضران گفتند:

ای رسول خدا، چرا به علی فرمودی: رحمت خدا بر تو واجب شد و به این مرد

با آنکه بیشتر صدقه داده بود نفرمودید؟ رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم فرمود:

مگر ندیـده ایـد که گاه پادشاهی خادم خود را که هدیه ناچیزی برایش آورده مقام و موقعیتی نیکو می بخشد و از سوی خادم خود را که هـدیه ناچیزی برایش آورده مقام و موقعیتی نیکو می بخشـد و از سوی خادم دیگرش هـدیه بزرگی آورده می شـد ولی آن را پس می دهد و فرستنده را به چیزی نمی گیرد؟

گفتند:

چرا.

فرمود:

در این مورد همچنین است؛ رفیق شـما علی دیناری را در حال طاعت و انقیاد خدا و رفع نیاز فقیری مؤمن بخشید ولی آن رفیق دیگرتـان آنچه داد همه را برای معانـدت و دشـمنی با برادر رسول خـدا داد و می خواست بر علی بن ابی طالب برتری جویـد، خداوند هم عمل او را تباه ساخت و آن را وبال گردن او گردانید. آگاه باشـید اگر با این نیت از فرش تا عرش را سـیم و زر به صدقه می داد جز دوری از رحمت خدا و نزدیکی به خشم خدا و در آمدن در قهر الهی برای خود نمی افزود. (۲۰۴) علی علیه السلام فرمود:

گروهی خـدا را از روی رغبت پرستیدند و این عبادت تاجران است. گروهی خدا را از روی ترس و بیم پرستیدند و این عبادت بردگان است، و گروهی خدا را از روی شکر و سپاسگزاری پرستیدند و این عبادت آزادگان است. (۲۰۵) و فرمود:

خدایا، من تو را از بیم عذاب و طمع در ثوابت نپرستیدم، بلکه تو را شایسته بندگی دیدم و پرستیدم. (۲۰۶) و فرمود:

دنیا همه اش نادانی است جز مکان های علم، و علم همه اش حجاب است جز آنچه بدان عمل شود، و عمل همه اش

ریـا و خودنمـایی است جز آنچه خـالص (برای خـدا) باشـد، و اخلاص هم در راه خطر است تا بنـده بنگرد که عاقبتش چه می شود. (۲۰۷) عمل اگر برای غیر خدا باشد، وزر و وبال صاحب آن است و اگر انفاق به نیت فخر و مباهات باشد، نصیب سگان و عقابان است. در این زمینه حکایت لطیفی را که دمیری در کتاب «حیاه الحیوان» آورده بنگرید:

امام علامه ابوالفرج اصفهانی و دیگران حکایت کرده اند که:

فرزدق شاعر مشـهور به نام همان بن غالب، پـدرش غالب رئیس قوم خود بود، زمانی مردم کوفه را قحطی و گرسـنگی سـختی رسید، غالب پدر فرزدق مذکور شتری را برای خانواده خود کشت و غذایی از آن تهیه کرد و چند کاسه آبگوشت برای قومی از بنی تمیم فرسـتاد و کاسه ای هم برای سـحیم بن وثیل ریاحی که رئیس قوم خود بود فرسـتاد. سـحیم کسی است که در شعر خود گفته بود:

«من مردی شناخته شده و خوشنام و با تجربه و کاردانم، هرگاه عمامه بر سر نهم مرا خواهید شناخت»

و حجاج هنگامی که برای امارت کوفه وارد کوفه شد در خطبه خود به این شـعر تمثل جست. وقتی ظرف غذا به سـحیم رسـید آن را واژگون ساخت و آورنده را کتک زد و گفت:

مگر من نیازمند غذای غالب هستم؟ اگر او یک شتر کشته من هم شتری می کشم.

میان آنان مسابقه شتر کشی راه افتاد، سحیم یک شتر برای خانواده خود کشت و صبح روز بعد غالب دو شتر کشت، باز سحیم دو شتر کشت و غالب در روز سوم سه شتر کشت، باز سحیم سه شتر کشت و غالب در روز چهارم صد

شتر کشت. سحیم چون آن اندازه شتر نداشت دیگر شتری نکشت اما آن را به دل گرفت. چون روزهای قحطی سپری شد و مردم وارد کوفه شدند، بنی ریاح به سحیم گفتند:

ننگ روزگار را متوجه ما ساختی، چرا به اندازه غالب شتر نکشتی و ما آمادگی داشتیم که به جای هر شتری دو شتر به تو بدهیم. سحیم چنین عذر آورد که شترانش در دسترس نبودند، آن گاه سیصد شتر پی کرد و به مردم گفت:

همی بخورید. این حادثه در دوران خلافت امیر مؤمنان علی بن ابی طالب علیه السلام اتفاق افتاد، از آن حضرت درباره حلال بودن خوردن آنها فتوا خواستند، حضر حکم به حرمت کرد و فرمود:

این شتران نه برای خوردن کشته شده اند و از کشتن آنها مقصودی جز فخر و مباهات در کار نبوده است. از این رو گوشت آنها را در زباله دان کوفه ریختند و خوراک سگان و عقابان و کرکسان گردید. (۲۰۸) و (۲۰۹)

صفات و خصال امام علی علیه السلام

امام باقر فرمود:

«قسم به خداوند، روش و شیوه حضرت علی علیه السلام چنین بود:

همانند بنده ها غذا می خورد و بر زمین می نشست و اگر دو پیراهن سنبلانی می خرید خدمتکارش را خبر می کرد تا هر کدام را می خواهد بهترینش را انتخاب کند و خود آن دیگر را می پوشید، هرگاه پیراهنی آستینش بلندتر بود خود آن را قطع می کرد و اگر دامن لباس عربی اش از برآمدگی و قوزک پاشنه پا می گذاشت آن را کوتاه می کرد:

پنج سال خلیه بود (برای خود) نه آجری بر آجر و نه خشتی بر خشت نهاد، و نه مالك دهی، و نه طلا و نقره ای شد تا از خود به ارث گذاشته باشد. به مردم

نان گنـدم و گوشت می خورانیـد ولی خودش به منزل می رفت و از نان جو و سـر که اسـتفاده می کرد؛ اگر دو کار خداپسـند برایش پیش می آمـد، سـخت ترین را انتخاب می کرد و هزار بنـده را از دسترنـج دستی که به خاک آلوده و با چهره ای عرق کرده، خرید و آزاد کرد. هیچ کس طاقت کار او را نداشت و در شب و روز هزار رکعت نماز می خواند، و شبیه ترین مردم به آن حضرت، امام زین العابدین علیه السلام بود و بعد از او کسی را طاقت عمل او نبود»

یکی از تابعین از انس بن مالک شنید که این آیه:

«امن هو قانت آناه اللیل ساجدا و قائما یحذر الاخره و یرجو رحمه ربه» (۲۱۰)

«آیا آن کس که شب را به سجده و قیام و طاعت پردازد از عذاب آخرت ترسان است و به رحمت خدا امیدوار است»

درباره حضرت علی علیه السلام نازل شده است. آن مرد گوید:

«آمدم به نزد علی علیه السلام تا ببینم چگونه عبادت پروردگار را می کند؛ خدا را شاهد می گیرم که وقت مغرب نزد او رفتم، دیـدم با اصـحابش نماز می خواند، وقتی نماز تمام شد شـروع به خواندن تعقیبات نمود تا این که برای نماز عشا برخاست؛ بعد حضـرت به منزلش آمد و من هم با او به منزلش درآمدم و او در طول شب تا طلوع فجر، مشغول نماز و تلاوت قرآن بود، پس وضو را تجدید کرد و به سوی مسـجد رهسپار شد، با مردم نماز جماعت را برقرار کرد، بعد مشغول تعقیب شد تا آفتاب طلوع کرد؛ بعد از آن مردم به حضرتش رجوع کردند از جمله دو مرد برای محاکمه، نزدش نشستند

و پس از آن دو مرد دیگر آمدند، تا وقت ظهر حضرت مشغول قضاوت و دادرسی بود؛ وضویی برای نماز ظهر گرفت و نماز را به جماعت برقرار کرد، بعد مشغول تعقیبات شد تا نماز عصر را با آنها خواند. بعد وقت مراجعات مردم می رسید، دو نفر دو نفر می آمدند تا حضرت در موردشان فتوا دهد و قضاوت کند تا آفتاب غروب کرد.

من گفتم:

خدا را شاهد و گواه می گیرم که این آیه درباره حضرتش نازل شده است.»

(۲۱۱)

استجابت دعای امام علی علیه السلام

طلحه بن عمیره گوید:

علی علیه السلام درباره حدیث غدیر که پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم فرمود:

«هر که من مولای اویم این علی مولای اوست»

مردم را سوگند داد که هر که شنیده برخیزد و گواهی دهد. دوازده نفر از انصار گواهی دادند ولی انس بن مالک در میان انصار بود و گواهی نداد.

امیر مؤمنان علیه السلام فرمود:

این انس!

گفت: بله.

فرمود: چرا گواهی نمی دهی در حال که تو هم آنچه آنان شنیده اند شنیده ای؟

گفت: ای امیر مؤمنان، سن من بالا رفته و فراموش کار شده ام.

امیر مؤمنان علیه السلام گفت:

خداوندا!

اگر او دروغ می گوید او را به بیماری بصر مبتلا کن که عمامه هم سفیدی آن را نپوشاند. طلحه گفت:

خدا را شاهد می گیرم که من سفیدی را در میان دو چشمش در پیشانی او دیدم. (۲۱۲) در روایت جابر آمده:

خداوند تو را نمیراندتا به بیماری برصی مبتلا کند که عمامه هم آن را نپوشاند ... جابر گفت:

به خدا سوگند انس را دیدم که به بیماری برص مبتلا بود و می خواست آن را با عمامه بپوشاند ولی عمامه آن را نمی پوشاند. (۲۱۳) زید بن ارقم گوید:

علی علیه السلام در مسجد فرمود:

به خدا سوگند می دهم مردی را

که از پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم شنیده که می فرمود:

«هر که من مولای اویم علی هم مولای اوست، خداوندا دوست او را دوست بدار و دشـمن او را دشـمن بدار» برخیزد و گواهی دهد. دوازده نفر از اهل بدر برخاسـتند؛ شـش تن از راست و شـش تن از چپ گواهی دادند و من هم در میان شـنودگان بودم ولی کتمان کردم و گواهی ندادم خداوند هم چشم مرا کور کرد. (۲۱۴) ولید بن حارث و دیگران از رجال خود نقل کرده اند که:

هنگامی که امیر مؤمنان علیه السـلام از جنایت های بسـر بن ارطاه در یمن (که سـی هزار نفر را کشـته بود) با خبر شـد، عرضـه داشت:

خداونـدا، بسـر دین خود را به دنیا فروخت تو هم عقلش را از او بگیر و از دین او چیزی به جای منه که بـدان سـبب مسـتوجب رحمت تو گردد. بسـر در باقیمانـده عمر دیوانه شـد و شمشـیر می طلبیـد، شمشـیری از چوب برایش تهیه کردنـد و او آنقدر با چوب به این در و آن در می زد تـا بیهوش می شـد و چون به هوش می آمـد بـاز شمشـیر می طلبیـد و چوب را به دسـتش می دادند و او همان کار را تکرار می کرد و پیوسته چنین بود تا مرد. (۲۱۵)

سعد خفاف گوید:

به ابو عمرو زاذان گفتم:

ای زاذان، تو بسیار خوب قرآن می خوانی، آن را از که آموخته ای؟ وی لبخندی زد و گفت:

روزی امیر مؤمنان علیه السلام بر من گذشت و من شعر می خواندم و چون آواز خوشی داشتم صدایم حضرتش را خوش آمد.

فرمود:

ای زاذان، چرا این آواز خوش را در قرآن به کار نمی بری؟

گفتم:

این امیر مؤمنان، مرا با قرآن چه نسبت؟

به خدا سوگند تنها از قرآن به اندازه ای که در نماز می خوانم (و یاد ندارم).

فرمود:

نزدیک من بیا؛ نزدیک شدم،

حضرت در گوشم سخنی گفت که نفهمیدم و ندانستم چه گفت، آن گاه فرمود:

دهانت را باز کن، و آب دهان در دهانم افکند؛ به خدا سوگند هنوز از خدمتش قدم برنداشته بودم که همه قرآن را با اعراب و همزه حفظ شدم و پس از آن هرگز محتاج نشدم که درباره قرآن از کسی سؤال کنم. سعد گوید:

داستان زاذان را برای امام باقر علیه السلام باز گفتم.

فرمود:

زاذان راست گفته است، امیر مؤمنان علیه السلام برای زاذان به اسم اعظم دعا کرد که استجابت آن ردخور ندارد. (۲۱۶)

علامه مجلسی رحمه الله گوید:

هنگامی که جنازه براء بن معرور را نزد رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم آوردند تا بر او نماز گزارد.

فرمود:

علی بن ابی طالب کجاست؟

گفتند:

ای رسول خدا، او به قبا در پی کار یکی از مسلمانان رفته است.

رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم نشست و بر او نماز نخواند، گفتند:

ای رسول خدا، چرا بر او نماز نمی گزاری.

فرمود:

خدای بزرگ مرا فرموده که نماز او را تاخیر بیندازم تا علی بر جنازه او حاضر شود و او را نسبت به سخنی که در حضور من به او گفت حلال کند تا خداوند مرگ وی را با خوردن این سم کفاره گناه وی قرار دهد. (۲۱۷)

یکی از کسانی که شاهد داستان گفتگوی براء با علی علیه السلام بود گفت:

ای رسول خدا، براء با علی شوخی کرد و سخنی جدی نگفت تا خداوند او را بدان مؤاخذه کند.

رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم فرمود:

اگر جدی گفته

بود خـدای متعال همه اعمال او را نابود می ساخت گرچه از عرش تا فرش زر و سـیم صدقه داده باشد، اما او شوخی کرد و در این مورد (از سوی علی) حلال شده است اما رسول خدا می خواهد که کسـی از شما نپندارد که علی از براء ناخشنود است، از این رو می خواهـد حلیت مجـدد بطلبـد و برای او آمرزش خواهـد تا خداوند بر قرب و بلندی مقام او در بهشت بیفزاید. چیزی نگذشت که علی بن ابی طالب علیه السلام حاضر شد، و در برابر جنازه ایستاد و فرمود:

ای براء، خـدایت رحمت کند، تو مردی بسـیار روزه دار و نمازگزار بودی و در راه خدا از دنیا رفتی. آن گاه رسول خدا صـلی الله علیه و آله و سلم فرمود:

اگر میتی از دعای رسول خدا بی نیاز بود، بی شک این دوست شما با دعایی علی درباره او بی نیاز شده است.

سپس برخاست و بر او نماز گزارد و او را دفن کرد. چون از تجهیز وی بازگشت در مجلس عزا نشست.

فرمود:

شما ای اولیای براء، به تبریک سـزاوارترید تا تسـلیت، زیرا برای دوست شـما در حجاب های آسمانی قبه ای برپا شد از آسمان فرودین تـا آسـمان هفتم، و در تمـام حجابهـا تا کرسـی و تا ساق عرش، و این برای روح او که به آنجا عروج کرد ساخته شـد، سپس روح او را به بهشت بردنـد و همه خازنـان بهشتی آن را دریافت کردنـد و همه حوریان بهشتی به دیـدن او سرکشـیدند و همه گفتند:

خوشا به حالت، خوشا به حالت ای براء که رسول خدا منتظر ماند تا علی - که درود و سلام او بر

آن دو و خانـدان گرامشـان بـاد - حاضـر شـد و بر تـو رحمـت فرسـتاد و برایت آمرزش طلبیـد؛ آگـاه بـاش که حاملان عرش پروردگارمان برای ما از خداوند گزارش دادند که فرمود:

ای بنـده من که در راه من جـان دادی، اگر گناهانی به عـدد سـنگریزه ها و همه خاکها و قطرات باران و برگ درختان و موی حیوانات و چشـمکها و نفسها و حرکات و سکنات آنها داشتی همه به دعای علی علیه السلام برای تو آمرزیده می شد. آن گاه رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم فرمود:

پس ای بنـدگان خـدا، خود را در معرض دعـای علی قرار دهیـد و در معرض نفرین او قرار ندهیـد، که هر که علی بر او نفرین کنـد خداونـد هلاکش گردانـد گرچه به عدد آفریده های خدا حسـنه داشـته باشد، چنانکه اگر کسـی علی در حق او دعا کند خداوند سعادتمندش کند گرچه به عدد آفریده های خدا گناه داشته باشد. (۲۱۸) و (۲۱۹)

جوانمردی امام علی علیه السلام

این ابی الحدید گوید:

در جنگ صـفین هنگامی که سـپاه معاویه شـریعه فرات را محاصـره کردنـد و راه آب را بر آن حضـرت بسـتند و سـران شام به معاویه گفتند:

بگذار همه از تشنگی بمیرند چنانکه عثمان را تشنه کشتند، علی علیه السلام و یارانش از آنان خواستند که راه آب را باز کنند، سپاه معاویه گفتند:

نه، به خدا سوگند تو را قطره ای نمی دهیم تا از تشنگی بمیری چنانکه عثمان لب تشنه جان سپرد.

حضـرت چون دیـد نـاگزیر همه از تشـنگی خواهنـد مرد، بـا یـاران خود بر سـپاه معاویه حملاتی پی در پی انجام داد تا پس از کشتاری فراوان که سرها و دستها از بدن جدا شدند، آنان را

از جای خود دور کرد و خودشان بر آب دست یافتند و یاران معاویه در زمین خشک و بی آبی قرار گرفتند، یاران و شیعیان عرض کردند:

ای امیر مؤمنان، آب را از آنان دریغ دار چنانکه آنان دریغ داشتند و قطره ای آب به آنان مده و با تیغ عطش آنان را از پای در آر و همه را دستگیر کن که دیگر نیازی به جنگ نیست.

فرمود:

نه، به خدا سوگند من با آنان مقابله به مثل نمی کنم، قسمتی از آب را برای آنان آزاد کنید. زیرا که لبه تیز تیغ ما برای آنان کافی است. (۲۲۰)

شاعر گوید:

ملکنا فکان العفو منا سجیه فلما ملکتم سال بالدم ابطح فحسبکم هذا التفاوت بیننا فکل اناء بالذی فیه ینضح

«چون ما بر شما دست یافتیم عفو و گذشت را پیشه ساختیم و چون شما بر ما دست یافتید سرزمین حجاز از خون جاری شد.»

«همین تفاوت میان ما بس که از هر کوزه همان برون تراود که در اوست.»

۲ - علامه دیار بکری گوید:

روایت است هنگامی که علی علیه السلام عمرو بن عبدود را کشت لباس او را در نیاورد؛ خواهر عمرو بر سر جنازه برادر حاضر شد، چون لباس را به تن او دید گفت:

همرزم کریمی او را به قتل رسانده است؛ آن گاه از قاتل وی پرسید، گفتند:

علی بن ابی طالب بوده. وی این دو بیت را سرود:

لو کان قاتل عمرو غیر قاتله لکنت ابکی علیه آخر الابد لکن قاتله من لایعاب به من کان یدعی قدیما بیضه البلد

«اگر قاتل عمرو غیر از این قاتل (یعنی علی علیه السلام) بود تا پایان روزگار بر او می گریستم.»

«اما قاتل او مردی است که عیبی

بر برادرم در کشته شدن به دست او نیست، که او از قدیم بزرگترین مرد دیار عرب بوده است.»

(۲۲۱) و (۲۲۲)

بردباری و گذشت امام علی علیه السلام

رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم ضمن حدیثی طولانی فرمود:

اگر بردباری به صورت مردی مجسم می شد به سیمای علی در می آمد. (۲۲۳) جابر گوید:

امیر مؤمنان علی بن ابی طالب علیه السلام شنید مردی به قنبر دشنام می دهد و قنبر قصد پاسخگویی دارد،

حضرت او را صدا زد:

ای قنبر، آرام باش، به دشنام گوی خود اعتنا مکن تا خدای رحمان را خشنود و شیطان را خشمگین سازی و دشمنت را به کیفر رسانی. سوگند به خدایی که دانه را شکافت و جاندار را آفرید مؤمن پروردگار خود را به چیزی چون بردباری خشنود نسازد، و شیطان را به چیزی چون سکوت به خشم نیاورد، و هیچ عقوبتی برای احمق مانند سکوت و بی اعتنایی به او نیست. (۲۲۴) ابن ابی الحدید گوید:

آن حضرت بردبارترین مردم نسبت به گنهکار و با گذشت ترین آنها از بدکار بود، صحت این گفتار در جنگ جمل به چشم می خورد که بر مروان بن حکم - که سر سخت ترین دشمن آن حضرت بود - دست یافت و از گناه او چشم پوشید. و عبدالله بن زبیر حضرتش را در برابر مردم دشنام می گفت و در جنگ جمل در سخنرانی خود گفت:

«این مرد لئیم پست علی بن ابی طالب به سوی شما آمده» و علی علیه السلام می فرمود:

«زبیر همیشه از ما خاندان بود تا پسرش عبدالله بزرگ شد» ، با این همه در همان جنگ بر او دست یافت و او را اسیر کرد اما از او درگذشت و فرمود:

«از

اینجا برو تا تو را نبینم»

و بیش از این نگفت. و نیز پس از جنگ جمل در مکه بر سعید بن عاص که از دشمنان او بود دست یافت و چیزی به او نگفت ... (۲۲۵) قنبر گوید:

با امیر مؤمنان علیه السلام بر عثمان وارد شدم، عثمان دوست داشت با امام خلوت کند، امام بهمن اشاره کرد که دور شوم. من اندکی دور شدم، عثمان شروع کرد با تندی با امام سخن گفتن، و امام همین طور سر به زیر داشت. عثمان گفت:

چرا حرف نمی زنی؟

فرمود:

پاسخی جز آنکه ناخوشایند توست ندارم و سخنی که پسند تو باشد در نظرم نیست.

سپس از نزد عثمان بیرون آمد و این شعر را زمزمه می کرد:

اگر پاسخ او را دهم پاسخ های حاضر و کوبنده ام دل او را به درد آورد، ولی صبر می کنم و خون و دل می خورم که اگر اقدامی علیه او کنم نیش سختی از من خواهد خورد. (۲۲۶) امام علی علیه السلام یکی از غلامان خود را چند بار صدا زد و او پاسخ نگفت، امام بیرون آمد دید غلام در خانه ایستاده است.

فرمود:

چرا پاسخ نمی دهی؟

گفت:

حال نداشتم و می دانستم که شما هم ناراحت نمی شوید و آسیبی به من نمی رسانید.

فرمود:

سپاس خدا را که مرا از کسانی قرار داد که خلقش از او ایمنند؛ ای غلام برو که در راه خدا آزادی. (۲۲۷) امیر مؤمنان علیه السلام از بازار خرما فروشان می گذشت دختری را دید که می گرید، پرسید:

دخترک! چرا می گریی؟

گفت:

اربابم درهمی به من داد و فرستاد خرما بخرم و من از این مرد خرما خریدم ولی چون آن را بردم آنها نپسندیدند، اینک پس

آورده ام ولی این فروشنده قبول نم کند.

امام به فروشنده

فرمود:

ای بنده خدا، این خدمتکار است و از خود اختیار ندارد، پولش را پس بده و خرما را بگیر. فروشنده که امام را نمی شناخت برخاست و تخت سینه حضرت کوفت، مردم گفتند:

این آقا امیر مؤمنان است! نفس آن مرد تنگ شده، رنگ از چهره اش پرید و خرما را گرفت و پول را پس داد. آن گاه گفت:

ای امیر مومنان، از من راضی باش.

فرمود:

اگر خود را اصلاح کنی - یا اگر حق مردم را بدهی - چه بسیار از تو راضی خواهم بود. (۲۲۸) زن زیبایی از جایی می گذشت و گروهی چشم چران به او نظر دوختند، امیر مؤمنان علیه السلام فرمود:

چشمان این نرینه ها هوسران و آزمند بود و همین سبب چشم چرانی آنها شد، پس هرگاه یکی از شما زنی را دید که او را خوش آمد با همسر خود آمیزش کند که زنان همه یکی هستند.

یکی از خوارج گفت:

خدا بکشد این کافر را، چه داناست! یاران از جای جستند که او را بکشند.

فرمود:

آرام باشید که پاسخ دشنام، دشنام است یا گذشت از آن گناه. (۲۲۹)

ابو هریره فردای روزی که از آن حضرت به بدی یاد کرده و سخنان ناروایی به گوش او رسانده بود خدمت حضرتش رسید و حوائجی خواست و امام همه را برآورد. یاران امام بر این کار اعتراض کردند.

فرمود:

من شرم دارم که جهل او بر علم من و گناهش بر عفو من و درخواستش بر بخشش من چیره آید. (۲۳۰)

ابن اثیر گوید:

عایشه پس از شکست در جنگ جمل به علی علیه السلام گفت:

«چیره شدی گذشت کن»

یعنی آسان گیر و بزرگوارانه چشم بپوش، و امام گذشت نمود و این جمله ضرب المثل است.

(۲۳۱) و (۲۳۲)

علی علیه السلام از عدالت می گوید

یکی از خصوصیات حضرت علی علیه السلام این بود که بیت المال را به طور مساوی میان مردم تقسیم می کرد و بین مسلمانان تبعیض قائل نمی شد؛ این امر باعث شده بود، برخی از طرفداران تبعیض و انحصار طلبها به معاویه بپیوندند. عده ای از دوستان علی علیه السلام به حضور حضرت رسیدند و گفتند:

– چنانچه افراد سیاس و انحصار طلبها را با پول راضی کنی، برای پیشرفت امور شایسته تر است.

امام علی علیه السلام از این پیشنهاد خشمگین شد فرمود:

– آیا نظرتان این است به کسانی که تحت حکومت من هستند ظلم کنم و حق آنان را به دیگران بدهم و با تضییع حقوق آنان یارانی دور خود جمع نمایم؟ به خدا سوگند! تا دنیا وجود دارد و آفتاب می تابد و ستارگان در آسمان می درخشند، این کار را نخواهم کرد. اگر مال، از آن خودم بود آن را به طور مساوی تقسیم می کردم، چه رسد به اینکه مال، مال خداست.

سپس فرمود:

– ای مردم!

کسی که کار نیک را در جای نادرست انجام داد، چند روزی نزد افراد نا اهل و تاریک دل مورد ستایش قرار می گیرد و در دل ایشان محبت و دوستی می آفریند؛ ولی اگر روز حادثه بدی برای وی پیش بیاید و به یاریشان نیازمند شود، آنان بدترین و سرزنش کننده ترین دوستان خواهند شد. (۲۳۳)

عدالت امام علی علیه السلام

روش امام علیه السلام در عدالت مانند روش رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم بود اگر نگوییم عین همان روش بود، زیرا پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم فرمود:

مشت من و مشت علی در عدالت برابر است، (۲۳۴) و فرمود:

او از همه شما به عهد خدا وفادارتر، به

امر خـدا عامـل تر، در میـان رعیت عـادل تر، در تقسـیم مسـاوی قسـمت کننـده تر و نزد خـدا بـا مزیت تر است. (۲۳۵) و خود حضرتش فرمود:

به خدا سوگند اگر بر خار مغیلان شب را تا به صبح بر خار سعدان (۲۳۶) بیدار به سر برم، یا مرا در غل و زنجیر به روی زمین کشند نزد من محبوبتر از آن است که روز قیامت خدا و رسول را در حالی دیدار کنم که بر برخی از بندگان ستم نموده یا چیزی از کالای بی ارزش دنیا برای خود غصب کرده باشم ... به خدا سوگند اگر هفت اقلیم را با همه آنچه در زیر افلاک آنهاست به من دهند تا با گرفتن پوست جوی از دهان مورچه ای نافرمانی خدا کنم هرگز نخواهم کرد. (۲۳۷) و فرمود:

آن کس که خود را پیشوای مردم قرار می دهد باید به آموزش خود پیش از آموزش دیگران بپردازد، و باید تادیب عملی او پیش از تادیب زبانی او باشد. و آموزگار و تادیب کننده خویش بیش از آموزگار و تادیب کننده دیگران شایسته تجلیل است. (۲۳۸) و فرمود:

به خدا سوگند که من شما را به هیچ طاعتی بر نمی انگیزم جز آنکه خود پیش از شما بدان عمل می کنم، و شما را از گناهی باز نمی دارم جز آنکه خود پیش از شما از آن باز می ایستم. (۲۳۹) و در وصف مخالفان خود فرمود:

رعد و برق و تهدیدهای فراوان کردند ولی در عمل سست بودند و دل و جرات جنگ نداشتند، ولی ما پیش از ضربه زدن رعد و برق و تهدید نمی کنیم و پیش از باریدن سیل راه نمی اندازیم. (۲۴۰)

خوانـنـده گرامی، اینک با ما همراه شو تا به نمونه هایی از عـدل او بنگریم که مدعای ما در عمل ثابت شود. ابن ابی الحدید از ابن عباس رضی الله عنه روایت نموده که:

علی علیه السلام در روز دوم بیعت خود در مدینه خطبه ای خواند و فرمود:

«هش دارید که هر زمینی که عثمان در اختیار کسـی نهاده و هر مالی که از مال خدا به کسـی داده باید به بیت المال بازگردد، زیرا حقوق گذشـته را هیـچ چیزی پایمال نتواند کرد، و اگر ببینم آنها را مهر زنان کرده اند و در شـهرهای مختلف پراکنده اند بـاز هم به جای اولش باز خواهم گردانـد، زیرا در حق وسـعتی است و هر که حق بر او تنگ آیـد و جور و سـتم بر او تنگ تر خواهد آمد.»

کلبی گوید:

آن گاه دسـتور داد هر سـلاحی که در خانه عثمان پیـدا شود که آن را علیه مسـلمانان به کار برده گرفته شود ... و دسـتور داد شمشـیر و زره او هم مصادره شود اما متعرض سـلاحی که با آن به جنگ مسـلمین نیامده و اموال شخصی او که در خانه اش یا جای دیگر یافت می شود نگردنـد و دسـتور داد تا همه اموالی که عثمان اجازه داده بود در جایی خرج شود یا به کسـی بدهند همه باز گردانده شود. این خبر به گوش عمرو عاص رسید – و او در آن روزها در الیه از سرزمین های شام به سر می برد؛ زیرا شنیده بود مردم بر عثمان شوریده اند از این رو به آنجا رفته بود – به معاویه نامه نوشت:

هر اقدامی که می خواهی بکنی اکنون بکن زیرا پسر ابی طالب تو را از

همه اموالی که در تصرف داری جدا ساخته همان گونه که پوست را از چوب عصا جدا سازند! (۲۴۱) و نیز گوید:

ابوجعفر اسکافی (متوفای سال ۰۴۲) گفته است:

چون صحابه پس از کشته شدن عثمان در مسجد پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم جمع شدند تا در مساله امامت تصمیم بگیرند، ابوالهیثم بن تیهان و رفاعه بن رافع و مالك بن عجلان و ابو ایوب انصاری و عمار بن یاسر به علی علیه السلام اشاره داشتند و از فضل و سابقه و جهاد و خویشاوندی او با رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم یاد کردند، مردم نیز پاسخ مثبت دادند، سپس هر کدام برخاسته و در خطابه ای فضل علی علیه السلام را گوشزد نمودند، برخی او را تنها بر مردم آن زمان و برخی دیگر بر همه مسلمانان برتری دادند آن گاه با آن حضرت بیعت شد. روز دوم بیعت یعنی روز شنبه یازده شب از ذی الحجه مانده حضرت به منبر رفت و حمد و ثنای الهی را به جای آورد و از پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم یاد کرد و بر او درود فرستاد، سپس از نعمتهایی که خدا بر مسلمانان ارزانی داشته یاد کرد، تا آنکه فرمود:

«و فتنه ها مانند شب تار روی آورده است، و زیر بار این حکومت نمی رود مگر اهل صبر و بینش و آگاهی از ریزه کاری های آن؛ و اگر برای من پایدار بمانید شما را بر راه و روش پیامبر تان صلی الله علیه و آله و سلم سیر خواهم داد و آنچه را که بدان مامورم در میان شما اجرا خواهم

کرد و خداست که باید از او یاری خواست. هش دارید که نسبت من با رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم پس از وفات وی مانند همان نسبت در روزگار حیات اوست ...

هش دارید، مبادا گروهی از مردان شما که غرق دنیا شده اند، املاک و مستغلات فراوان گرد آورده، جویبارها روان ساخته، بر اسب های چابک سواره شده و کنیزان زیبا گرفته اند و همین باعث ننگ و عار آنان گردیده است، فردا روز که آنان را از همه اینها که بدان سرگرمند بازداشتم و به حقوقی که خود بدان دانایند باز گردانیدم بر من خشم گیرند و کار مرا ناپسند دارند و گویند که پسر ابی طالب ما را از حقوقمان محروم ساخت!

هش دارید، هر مردی از مهاجران و انصار از یاران رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم که به جهت صحبت با آن حضرت فضلی برای خود بر دیگران می بیند، بداند که فضل روشن فردای قیامت نزد خداست و ثواب و پاداش وی بر عهده خدا خواهد بود. و هر مردی که ندای خدا و رسول را پاسخ داده، آیین ما را تصدیق نموده، به دین ما درآمده و روی به قبله ما کرده است، مستوجب حقوق و حدود اسلام گردیده است. شما همه بندگان خدایید و مال هم مال خداست و میان شما به مساوات تقسیم خواهد شد، هیچ کس در این مورد بر دیگری برتری ندارد، و پرهیزکاران را فردای قیامت نزد خداوند بهترین جزا و برترین پاداش خواهد بود. خداوند دنیا را پاداش و ثواب پرهیزکاران نساخته و آنچه نزد خداست برای نیکوکاران بهتر است. انشاءالله

فردا صبح همگی نزد ما آیید که نزد ما مالی است که می خواهیم میان شما تقسیم کنیم، و احدی از شما باز نماند؛ عرب باشد یا عجم، حقوق دیگر بوده یا نه، همین که مسلمان آزاد باشد کافی است؛ این را می گویم و از خداوند برای خود و شما آمرزش می خواهم.

سپس از منبر فرود آمد.

شیخ ما ابو جعفر گوید:

این نخستین سخنی بود که از او ناپسند داشتند و سبب کینه آنان شد و خوش نداشتند که آن حضرت بیت المال را به طور مساوی تقسیم کند و همه مسلمانان را سهیم سازد. فردای آن روز حضرت آمد و همه مردم نیز برای دریافت مال حاضر شدند، امام به کاتب خود عبیدالله بن ابی رافع فرمود:

نخست مهاجران را یک یک صدا بزن و به هر کدام که حاضر شوند سه دینار بده، سپس انصار را صدا کن و به آنان نیز همین اندازه پرداخت کن، و با هر یک از مردم حاضر نیز از سرخ و سیاه همین گونه عمل کن. سهل بن حنیف گفت:

ای امیر مؤمنان، این مرد دیروز غلام من بود و امروز آزادش کرده ام!

فرمود:

به او هم به اندازه تو می دهیم. پس به هر کدام سه دینار بخشید و احدی را بر دیگری برتری نداد. (۲۴۲) و (۲۴۳)

امام علی علیه السلام و پاسداری از حقوق مردم

پیر مرد نابینایی که گدایی می کرد از راه می گذشت، امیر مؤمنان علیه السلام فرمود:

این چیست؟

گفتند:

این امیر مؤمنان مردی نصرانی است.

فرمود:

از او کار کشیدید و اینک که پیر شده و از پا افتاده کمک خود را از او دریغ می دارید! از بیت المال خرجی او را بدهید. (۲۴۴) امام مجتبی علیه السلام فرمود:

چون علی علیه السلام طلحه و زبیر را

شکست داد مردم همه گریختند و در راه بر زن بارداری گذشتند و او از ترس وضع حمل کرد و کودک زنده به دنیا آمد و چندی دست و پا زد و جان داد و پس از او مادرش از دنیا رفت.

علی علیه السلام و یاران از آنجا گذشتند و آن زن و کودک را دیدند که روی زمین افتاده اند، از حال آنان پرسید، گفتند:

او باردار بود و چون جنگ و هزیمت را دید ترسید و بچه انداخت.

حضرت پرسید:

کدام یک زودتر مرده اند؟

گفتند:

کودک پیش از مادر مرده است.

حضرت شوهر آن زن را که پدر کودک مرده بود فراخواند و بر اساس قانون ارث دو ثلث دیه را به و پرداخت و برای مادر او (که مرده بود) یک ثلث سهم قرار داد، آنگاه از ارث آن زن مرده، از کودک خود که ثلث دیه بود نصف آن را به شوهر داد و باقی را به خویشان آن زن داد، و نیز از دیه آن زن نصف آن را که دو هزار و پانصد درهم بود به شوهر داد و دو هزار و پانصد درهم دیگر را به خویشان آن زن داد، زیرا جز همان کودکی که انداخته بود فرزند دیگری نداشت و همه این مبالغ را از بیت المال بصره پرداخت نمود. (۲۴۵)

طبری به سند خود از امام باقر علیه السلام روایت کرده که فرمود:

رسول خدا صلی اللّه علیه و آله و سلم پس از فتح مکه خالد بن ولید را برای دعوت نه برای جنگ به سویی فرستاد و قبایلی از عرب به نام های سلیم و مدلج و چند قبیله دیگر نیز با او بودند و

همگی به غمیصاء - که محل آبی بود برای بنی جذیمه بن عامر بن عبد مناه بن بن کنانه - فرود آمدند. بنی جذیمه در زمان جاهلیت عوف بن عبد عوف ابوعبدالرحمن بن عوف و فاکه بن مغیره را که تاجر بودند و از یمن بر آنها وارد شده بودند کشته و اموالشان را گرفته بودند، و چون اسلام پیروز شد و رسول خدا صلی اللّٰه علیه و آله و سلم خالد بن ولید را فرستاد، وی حرکت کرد تا به آن مکان رسید، چون خالد را دیدند سلاح برگرفتند،

خالد به آنها گفت:

سلاح را زمین بگذارید که مردم مسلمان شده اند. مردی از بنی جذیمه گوید:

چون خالد ما را گفت که سلاحها را زمین بگذارید، یکی از ما که جحدم نام داشت گفت:

وای بر شما ای بنی جذیمه، این خالد است، به خدا سوگند که پس از فرو نهادن سلاح جز اسارت و پس از اسارت جز زده شدن گردنها نخواهد بود، به خدا سوگند من هرگز سلاحم را زمین نخواهم نهاد. گروهی از قومش او را گرفته، گفتند:

ای جحدم، می خواهی خون ما را بریزی؟ مردم مسلمان شده اند و جنگ فرو نشسته و مردم در امنیت به سر می برند! و او را رها نکردند تا سلاحش را گرفتند و همگی بر اساس حرف خالد سلاحها را فرو گذاشتند. آن گاه خالد دستور داد همه را گرفتند و دستهایشان را بستند و تیغ برکشید و به جان آنان افتاد و عده ای از آنها را کشت. چون خبر به رسول خدا صلی اللّٰه علیه و آله و سلم رسید دستها را به آسمان برداشت و گفت:

خداوندا، من به

پیشگاه تو از این کار خالد بیزاری می جویم.

سپس علی علیه السلام را فرا خواند و فرمود:

ای علی، به نزد آنان برو و به کارشان رسیدگی کن و امر جاهلیت را زیر پا بنه.

علی علیه السلام با مقداری مال که رسول خدا صلی اللّه علیه و آله و سلم به او داده بود به سوی آنان رفت و دیه کشتگان و جریمه اموالی را که از آنان تلف شده بود پرداخت؛ حتی پول ظرفی را که در آن به سگ آب می دادند پرداخت نمود و مقداری اضافه آمد، علی علیه السلام فرمود:

آیا هنوز خون و مالی مانده که جریمه آن پرداخت نشده باشد؟

گفتند:

نه.

فرمود:

من بقیه این مال را احتیاطا میان شما تقسیم می کنم تا اگر موردی باشد که رسول خدا و یا شما ندانسته باشید جریمه آن پرداخت شده باشد. پس از انجام این کار خدمت رسول خدا صلی اللّه علیه و آله و سلم بازگشت و او را از ماجرا باخبر ساخت.

فرمود:

کار درست و نیکویی کردی. آن گاه پیامبر صلی اللّه علیه و آله و سلم رو به قبله ایستاد و دستها را به آسمان برداشت به گونه ای که سپیدی زیر بازوهای حضرتش دیده می شد و سه بار عرضه داشت:

خداوندا، من به پیشگاه تو از این کار خالد بن ولید بیزاری می جویم. (۲۴۶) در خبر آمده که پیامبر صلی اللّه علیه و آله و سلم خالد بن ولید را برای جمع آوری صدقات بنی جذیمه از بنی المصطلق ارسال داشت و خالد به جهت سابقه ریخته شدن خونی که میان او و آنان وجود داشت آنان را دستگیر کرد و عده ای از آنان را کشت و اموالشان را ربود.

چون خبر به پیامبر صلی اللّه علیه و آله و سلم رسید دست به آسمان برداشت و گفت:

خداوندا، من به پیشگاه تو از آنچه خالد کرده بیزارم، و گریست سپس علی را فرا خواند و با مقداری مال او را به سوی آن قبیله فرستاد و فرمود:

تا دیه مردان کشته شده و عوض مال های ربوده شده آنان را بپردازد.

امیر مؤمنان علیه السلام همه آنها را پرداخت حتی پولهایی برای ظروف آب سگها و ریسمان های چوپانان داد، و باقی مانده مال را به خاطر ترس زنان و وحشت کودکان و کارهای دیگری که شده و خبر داشتند یا نه و برای آنکه از رسول خدا صلی اللّه علیه و آله و سلم راضی باشند به آنان پرداخت نمود. (۲۴۷)

در «مصباح الانوار» گوید:

یکسال بود که امیر مؤمنان علیه السلام هوس جگر سرخ شده با نان تازه داشت، در یکی از روزها که روزه بود این مطلب را با امام حسین علیه السلام در میان گذاشت و امام آن را تهیه نمود. هنگام افطار که ظرف غذا را نزد حضرتش برد سائلی بر در خانه رسید.

امیر مؤمنان علیه السلام فرمود:

پسرم، این را برای سائل ببر تا ما در روز قیامت این نکته را در نامه عمل خود مشاهده نکنیم که:

اذهبتم طیباتکم فی حیاتکم الدنیا و استمتعتم بها. (۲۴۸)

«شما بهره های پاکیزه و لذیذ خود را در زندگانی دنیاتان بردید و از آنها کامیاب شدید» (۲۴۹)

امام علی علیه السلام از زبان یاران

یاران امام علیه السلام بسیارند و ما در اینجا به خواست خدا نام چند تن از مردان و زنان آنها را که پس از وفات آن حضرت بر معاویه وارد شدند و سخنانی میانشان رد و بدل شده است

می آوریم، زیرا داستان آنها مشتمل بر جلالت و موقعیت آن حضرت در نظر آنان و نیز بازگو کننده بخشی از سیره و عدالت آن حضرت و وفاداری آنان به امام خویش است.

علامه شیخ جعفر نقدی رحمه اللّه گوید:

چون مردم به گرد معاویه جمع شدند، وی نامه ای به زیاد بن سمیه که عامل او در کوفه بود بدین مضمون نوشت:

سران یاران علی بن ابی طالب را نزد من فرست و من آنها را امان دادم، و باید ده نفر باشند؛ پنج نفر از کوفیان و پنج نفر از بصریان.

چون نامه به دست زیاد رسید، سراغ حجر بن عدی، عدی بن حاتم طائی، عمرو بن حمق خزاعی، هانی بن عروه مرادی و عامر بن واثله کنانی مکنی به ابوطفیل فرستاد و آنان را فرا خواند و گفت:

آماده حرکت به سوی امیر مؤمنان (معاویه) شوید که او شما را امان داده و مشتاق دیدار شماست. و به جانشین خود در بصره نوشت:

احنف بن قیس، صعصعه بن صوحان، جاریه بن قدامه سعدی، خالد بن معمر سدوسی و شریک بن اعور را نزد من فرست. چون نزد ابن زیاد رفتند همه را دسته جمعی نزد معاویه فرستاد. هنگامی که بر معاویه وارد شدند یک شبانه روز آنان را به خود راه نداد و در پی سران شام فرستاد و چون آمدند و هر کدام در جای خود قرار گرفتند، معاویه به دربان گفت:

حجر بن عدی را داخل ساز.

حجر و معاویه

حجر وارد شد و سلام کرد، معاویه به او گفت:

ای برده زاده زشت رو، تویی که پیوندت را با ما بریدی، و در جنگ با ما جویای ثوابی، و یاور ابوتراب بر

ضد مایی؟ حجر گفت:

ساکت باش ای معاویه، سخن از مردی نگو که از خداوند ترسان و از موجبات خشم خدا بیزار و به اسباب رضای الهی آگاه بود، اندرون از طعام خالی می داشت و رکوع طولانی، سجده بسیار، خشوع آشکار، خواب اندك، قیام به حدود، سریرتی پاك، سیره ای پسندیده و بصیرتی نافذ داشت، پادشاهی که در عین فرمانروایی چونان یکی از ما بود، هرگز حقی را زیر پا نگذاشت و به هیچ کس ستم نکرد ... آن گاه چندان گریست تا گریه گلویش را گرفت، سپس سر برداشت و گفت:

اما اینکه مرا نسبت به آنچه از من سر زده توبیخ می کنی، بدان ای معاویه که من نسبت به کارهایم از تو پوزش نمی خواهم و هیچ باکی ندارم، پس هر چه در دل داری آشکار کن و فرمانت را اظهار دار.

عمرو بن حمق و معاویه

معاویه به دربان گفت، او را بیرون بر و عمرو بن حمق خزاعی را داخل ساز. چون داخل شد معاویه گفت:

ای اباخزاعه، سر از فرمان بر تافتی و شمشیر بر روی ما کشیدی، و ستمت را به ما پیشکش نمودی، اعراض را طولانی کردی و اعراض (۲۵۰) را ناسزا گفتی، و نادانیت که باید از آن می پرهیختی تو را فرو افکند؛ آیا کار خدا را با رفیقت (علی) چگونه دیدی؟

عمرو چندان گریست که به رو به زمین افتاد، مامور او را بلند کرد، عمرو گفت:

ای معاویه، پدر و مادرم فدای آن کس که از او به زشتی یاد کردی و از مقام او کاستی، به خدا سوگند او به حکم خدا دانا، در طاعت خدا کوشا، در خشم خدا محدود، در دنیای فانی زاهد و

به سرای باقی راغب بود، منکر و بزرگ منشی از خود بروز نداد و به آنچه موجب خشنودی خدا بود عمل می کرد ... فقدان او ما را از هم پاشیده و پس از او آرزوی مرگ داریم.

عدی بن حاتم

معاویه به دربان گفت:

او را بیرون بر و عدی بن حاتم را داخل ساز چون داخل شد معاویه گفت:

روزگار از یاد علی بن ابی طالب چه به جای گذارده؟ عدی گفت:

مگر جز یاد علی چیز دیگری را هم رعایت کرده است؟

معاویه گفت:

او را چگونه دوست داری؟ عدی آهی از دل بر کشید و گفت:

به خدا سوگند دوستی ام دوستی تازه ای است که هیچ گاه کهنه نمی شود و در سویدای دلم ریشه کرده و تا روز معاد باقی است، سینه ام سرشار از عشق اوست به طوری که سراسر اندامم را فرا گرفته و اندیشه ام را اشغال نموده است. هواداران بنی امیه به معاویه گفتند:

ای امیر مؤمنان، عدی پس از جنگ صفین خوار و ذلیل گشته است. عدی گریست و اشعاری گفت که ترجمه اش این است:

«معاویه پسر هند با من مجادله می کند ولی همراه به هدف خود نمی باید.»

«مرا به یاد ابوالحسن علی می اندازد در حالی که اندوه بزرگی از فراق او به دل دارم.»

«من پاسخ سختی برای او دارم، البته پاسخ اندک من برای امثال او کافی است.»

«ولید و عمرو گویند:

عدی پس از جنگ صفین خوار و ذلیل گشته است.»

«گویم:

راست می گویید، ارکان وجودم شکسته و آنان که در پناهشان بر دشمن حمله می بردم از من مفارقت جسته اند.»

«زودا که هواداران پسر هند زیان بینند و هواداران پیامبر صلی اللّه علیه و آله و سلم سود برند و رستگار گردند.»

در اندیشه سرانجام

سوید پسر غفله می گوید:

پس از آنکه برای خلافت امیرالمؤمنین از مردم بیعت گرفته شد، روزی خدمت حضرت رسیدم، دیدم روی حصیر کوچکی نشسته است و در آن خانه جز آن حصیر چیز دیگری نیست.

عرض کردم:

یا امیرالمؤمنین! بیت المال

در اختیار شماست، در این خانه جز حصیر چیز دیگری از لوازم نمی بینم.

فرمود:

پسر غفله! آدم عاقل در خانه ای که باید از آنجا نقل مکان کند، اسباب و وسایل جمع نمی کند، ما منزل امن و راحتی در پیش داریم که بهترین اسباب خود را به آنجا می فرستیم و به زودی به سوی آن منزل کوچ خواهیم کرد. (۲۵۲)

مظلومیت امام علی علیه السلام

در خبری طولانی رسول خدا صلی اللّه علیه و آله و سلم به آن حضرت فرمود:

بترس از کینه هایی که از تو در سینه های کسانی هست که تنها پس از مرگ من آشکار می کنند؛ آنان ملعون خدا و همه لعنت کنندگانند. آن گاه پیامبر صلی اللّه علیه و آله و سلم گریست، گفته شد:

ای رسول خدا، از چه می گریید؟

فرمود:

جبرئیل علیه السلام به من خبر داد که امت به او ستم می کنند و او را از حقش باز می دارند و با او می جنگند و فرزندانش را به قتل می رسانند. (۲۵۳) پیامبر صلی اللّه علیه و آله و سلم به علی علیه السلام فرمود:

پس از مرگ من کینه هایی که در سینه های گروهی نهفته است آشکار می شود و همه بر ضد تو دست به دست هم دهند و تو را از حق خود باز دارند. (۲۵۴)

۵ - جابر بن عبداللّه انصاری گوید:

رسول خدا صلی اللّه علیه و آله و سلم در سکرات مرگ بود که فاطمه علیهماالسلام بر آن حضرت وارد شد، خود را به روی حضرتش افکند و می گریست، پیامبر چشم خود را گشود و به هوش آمد و فرمود:

دخترکم، تو پس از من ستم خواهی دید و تو پس از من به استضعاف کشیده خواهی شد؛ هر که تو را بیازارد مرا

آزرده، هر که تو را به خشم آرد مرا به خشم آورده، هر که تو را شادمان کند مرا شادمان نموده، هر که به تو نیکی کند به من نیکی کرده، هر که به تو جفا کند به من جفا کرده و هر که به تو ستم کند به من ستم روا داشته است، زیرا تو از منی و من از تو، و تو پاره تن منی و همان روح من هستی که میان دو پهلوی من است.

سپس فرمود:

من به پیشگاه پروردگار از ستمکاران امت خود به تو، شکایت می برم.

سپس حسن و حسین علیهماالسلام وارد شدند و خود را بر روی بدن مبارک رسول خدا صلی اللّه علیه و آله و سلم انداخته، می گریستند و می گفتند:

فدای تو شویم ای رسول خدا؛ علی علیه السلام خواست آنها را دور سازد پیامبر صلی اللّه علیه و آله و سلم سر برداشت و فرمود:

برادرم، رهاشان کن تا مرا ببویند و من هم آنان را ببویم، آنان از من توشه گیرند و من از آنان؛ زیرا آن دو پس از من به ظلم و ستم کشته خواهند شد و لعنت خدا بر قاتلان آنها.

سپس فرمود:

ای علی، تو پس از من مظلوم قرار خواهی گرفت و من در روز قیامت خصم کسی هستم که تو خصم او باشی. (۲۵۵) معاویه بن ثعلبه گوید:

ابوذر رحمه اللّه در مسجد نشسته بود و علی علیه السلام در جلو او نماز می خواند، مردی بر او وارد شد و گفت ای اباذر، آیا مرا از محبوبترین مردم در نزد خود خبر نمی دهی؟ به خدا سوگند که می دانم که محبوبترین مردم نزد تو محبوبترین آنها نزد رسول خدا

صلی اللّه علیه و آله و سلم است. ابوذر گفت:

چرا، سوگند به خدایی که جانم در دست اوست محبوبترین مردم نزد من محبوبترین آنها نزد رسول خدا صلی اللّه علیه و آله و سلم است و او همین شیخ مظلوم و ستمدیده ای است که حقش را غصب کرده اند. (۲۵۶) امام مجتبی علیه السلام از پدرش علی علیه السلام روایت کرده که فرمود:

چون آیات اول سوره عنکبوت:

الم. احسب الناس ...

«آیا مردم پنداشته اند که آنان را رها ساخته اند که بگویند ایمان آوردیم، و امتحان نشوند»؟ نازل شد من گفتم:

ای رسول خدا، این فتنه و آزمایش چیست؟

فرمود:

ای علی، تو آزموده می شوی و دیگران هم به تو مورد آزمایش قرار می گیرند، و تو (در پیشگاه خدا) از گروهی دادخواهی خواهی نمود پس برای دادخواهی آماده باش. (۲۵۷) حضرت رضا علیه السلام فرمود که:

رسول خدا صلی اللّه علیه و آله و سلم به علی علیه السلام فرمود:

ای علی، تو حجت خدایی، تو باب خدایی، تو راه به سوی خدایی، تو آن خبر بزرگی، تو راه راستی، تو مثل اعلایی، تو امام مسلمانانی، و امیر مؤمنانی و بهترین اوصیا و سرور صدیقانی.

ای علی!

تو فاروق اعظم و صدیق اکبری. ای علی، تو جانشین من بر امت منی، تو ادا کننده دین منی، تو انجام دهنده وعده های منی. ای علی، پس از من مظلومی، ای علی، تو پس از من تنها می مانی. ای علی، پس از من از تو دوری می گزینند، من خدا و همه حاضران امتم را گواه می گیرم که حزب تو حزب من است و حزب من حزب خداست، و حزب دشمنانت حزب شیطان است. (۲۵۸) و (۲۵۹)

مظلومیت آن حضرت پس از وفات رسول خدا صلی الله علیه و آله

ابن قتیبه دینوری گوید:

علی - کرم اللّه

وجهه - فاطمه دختر رسول خدا صلی اللّه علیه و آله و سلم را شبها بر چهارپایی می نشاند و در مجالس انصار می برد و فاطمه از آنان یاری می طلبید و آنان می گفتند:

ای دختر رسول خدا، بیعت ما با این مردم انجام گرفته است و اگر همسر و پسرعموی تو پیش از ابوبکر سبقت می جست و از ما بیعت می خواست ما از او رویگردان نبودیم؛ و علی علیه السلام می فرمود:

آیا می بایست رسول خدا صلی اللّه علیه و آله و سلم را در خانه می نهادم و دفن نکرده بیرون می آمدم و با مردم بر سر قدرت او نزاع می کردم؟ و فاطمه می گفت:

ابوالحسن کاری نکرده مگر همان را که شایسته او بوده است و امت هم کاری کردند که خداوند حسابگر و بازخواست کننده آنهاست. (۲۶۰) و نیز پس از ذکر بیعت نکردن علی علیه السلام گوید:

پس دومی نزد اولی آمده، گفت:

آیا این مرد را که از بیعت با تو سر باز زده به بیعت وا نمی داری؟

وی به غلام خود قنفذ گفت:

برو علی را نزد من فرا خوان، وی نزد علی رفت، علی به او فرمود:

کارت چیست؟

گفت:

خلیفه رسول خدا تو را فرا می خواند. علی فرمود:

چه زود بر رسول خدا دروغ بستید! قنفذ بازگشت و پیام را رساند. وی مدتی گریست، اما دومی بار دوم گفت:

به این مردی که از بیعت با تو سر باز زده مهلت نده و او را به بیعت وادار. اولی به قنفذ گفت:

نزد او باز گرد و بگو:

خلیفه رسول خدا تو را برای بیعت فرا می خواند. قنفذ بازگشت و ماموریت خود را اجرا کرد، علی علیه السلام فریاد زد:

سبحان الله!

او مدعی مقامی شده که حق او نیست.

قنفـذ بازگشت و پیام را رساند. باز اولی مدتی گریست، سـپس دومی برخاست و به همراه گروهی به در خانه فاطمه رفتند، در زدند، چون فاطمه صدای آنان را شنید با صدای بلند گفت:

ای پدر، رسول خدا، ما چه رنجها که پس از تو از دومی و اولی دیدیم! (۲۶۱)

شهادت و وصیت امام علی علیه السلام

علامه طبرسی گوید:

علی علیه السـلام شصت و سه سال زندگی کرد، ده سال پیش از بعثت، و در سن ده سالگی اسلام آورد. و پس از بعثت بیست و سه سال با رسول خدا صلی اللّه علیه و آله و سلم زندگانی کرد، سیزده سال در مکه پیش از هجرت در امتحان و گرفتاری به سر برد و سنگین ترین بارهای رسالت آن حضرت را به دوش کشید، و ده سال پس از هجرت در مدینه در دفاع از حضرتش با مشـرکان جنگید و با جان خود او را از شـر دشـمنان دین نگاه داشت، تا آنکه خدای متعال پیامبر خود را به سوی بهشت انتقال داد و او را به بهشت آسـمانی بالا برد، و علی علیه السـلام در آن روز سـی و سه ساله بود، و سـی سال پس از رسول خدا صلی اللّه علیه و آله و سـلم ماند و ولی امر و وصـی او بود، و بیست چهار سال و چند ماه حق او را از ولایت غصب کردند و او را از تصـرف در امور بازداشـتند، و آن حضـرت در این دوران با تقیه و مـدارا می زیست، و پنج سال و چند ماه خلافت را به دسـت گرفت و در این سالها گرفتار جهاد با منافقان از ناکثین و قاسطین و مارقین

(اصحاب جمل و صفین و نهروان) بود، چنانکه رسول خدا صلی اللّه علیه و آله و سلم سیزده سال از روزگار نبوت خود را ممنوع از پیاده کردن احکام آن و ترسان و محبوس و فراری و مطرود بود و نمی توانست با کافران به جهاد پردازد و از مؤمنان دفاع کند، سپس هجرت کرد و ده سال پس از هجرت با مشرکان به جهاد پرداخت و گرفتار منافقان بود تا خداوند او را به سوی خود برد ... آن حضرت در شب بیست و یکم ماه مبارک رمضان سال چهل هجری با شمشیر به قتل رسید، عبدالرحمن بن ملجم مرادی شقی ترین امت آخر زمان - لعنه اللّه علیه - در مسجد کوفه او را ضربت زد، بدین قرار که آن حضرت در شب نوزدهم به مسجد رفت و مردم را برای نماز صبح بیدار می کرد و ابن ملجم ملعون از آغاز شب در کمین حضرتش بود، چون حضرت در مسجد عبورش به او افتاد او که مطلب خود را پنهان می داشت و از روی نیرنگ خود را به خواب زده بود ناگهان از جای جست و ضربتی با شمشیر زهرآلود بر فرق مبارکش زد.

آن حضرت روز نوزدهم و شب و روز بیستم و شب بیست و یکم را تا نزدیک ثلث اول شب زنده بود، آن گاه به شهادت رسید و در حالی که محاسن شریفش به خون سرش رنگین بود مظلومانه به دیدار خدای خود شتافت. سبب کشتن آن حضرت را داستانی دراز است که اینجا گنجایش ذکر آن را ندارد. حسن و حسین علیهماالسلام به امر آن حضرت مراسم غسل و تکفین

او را عهده دار شدند و بدن شریفش را به سرزمین غری در نجف کوفه انتقال دادند و شبانه پیش از سپیده صبح در همان جا به خاک سپرده شد. حسن و حسین و محمد پسران آن حضرت علیهماالسلام و عبداللّه بن جعفر علیهماالسلام وارد قبر شدند و بنا به وصیت حضرتش اثر قبر پنهان گردید. این قبر پیوسته در دولت بنی امیه پنهان بود و کسی بدان راه نمی برد تا آنکه امام صادق علیه السلام در دولت بنی عباس آن را نشان داد. (۲۶۲) و (۲۶۳)

وصیت امام علی علیه السلام در بستر شهادت

هنگامی که ابن ملجم - که خدا لعنتش کند - او را ضربت زد، حضرتش به حسن و حسین علیهماالسلام چنین وصیت فرمود:

«شما را به تقوای الهی سفارش می کنم و اینکه در طلب دنیا برنیایید گر چه دنیا در طلب شما برآید، و بر آنچه از دنیا محروم ماندید اندوه و حسرت مبرید، و حق بگویید، و برای پاداش (اخروی) کار کنید، و دشمن ظالم و یاور مظلوم باشید. شما دو نفر و همه فرزندان و خانواده ام و هر کس را که نامه ام به او می رسد سفارش می کنم به تقوای الهی و نظم کارتان و اصلاح میان خودتان، چرا که از جدتان شنیدم که می فرمود:

«اصلاح میان دو کس از انواع نماز و روزه برتر است.»

خدا را خدا را درباره یتیمان در نظر آرید، هر روز به آنان رسیدگی کنید و حتی یک روز دهان آنان را خالی نگذارید و مبادا در حضور شما تباه شوند. خدا را خدا را درباره همسایگان در نظر دارید، که آنان سخت مورد سفارش پیامبر تان هستند، پیوسته به همسایگان سفارش می کرد تا آنجا

که پنداشتیم آنان را ارث بر خواهد نمود. خدا را خدا را درباره قرآن یاد کنید، مبادا دیگران به عمل به آن بر شما پیشی گیرند. خدا را خدا را درباره نماز یاد کنید، که آن ستون دین است. خدا را خدا را درباره خانه پروردگارتان یاد کنید، تا زنده هستید آن را خالی (و خلوت) نگذارید؛ که اگر این خانه متروک بماند دیگر مهلت نخواهید یافت. خدا را خدا را درباره جهاد در راه خدا به مال و جان و زبانتان یاد آرید، و بر شما باد به همبستگی و رسیدگی به یکدیگر، و بپرهیزید از قهر و دشمنی و بریدن از هم امر به معروف و نهی از منکر را رها نکنید که بدانتان بر شما چیره می شوند، آن گاه دعا می کنید ولی مستجاب نمی گردد. ای فرزندان عبدالمطلب، مبادا شما را چنان بینم که به بهانه اینکه امیر مؤمنان کشته شد دست به خون مسلمانان بیالایید؛

هش دارید که به قصاص خون من جز قاتلم را نباید بکشید؛ بنگرید هر گاه که من از این ضربت او جان سپردم تنها به کیفر این ضربت یک ضربت بر او بزنید و این مرد را مثله نکنید، (۲۶۴) چرا که از رسول خدا صلی اللّه علیه و آله و سلم شنیدم که می فرمود:

«از مثله کردن بپرهیزید گر چه سگ هار باشد.»

(۲۶۵) از وصیت دیگر آن حضرت پیش از شهادت و پس از ضربت ابن ملجم ملعون:

«وصیت من به شما آن است که چیزی را با خدا شریک مسازید، و به محمد صلی اللّه علیه و آله و سلم سفارش می کنم که سنت او را ضایع مگذارید،

این دو ستون را به پا دارید، و این دو چراغ را افروخته بدارید، و تا از جاده حق منحرف نشده اید هیچ نکوهشی متوجه شما نیست. من دیشب یار و همدم شما بودم و امروز مایه عبرت شما گشته ام و فردا از شما جدا خواهم شد. خداوند من و شما را بیامرزد. اگر زنده ماندم خودم صاحب اختیار خون خود هستم، و اگر فانی شدم فنا میعادگاه من است، و اگر بخشیدم بخشش مایه تقرب من به خدا و نیکویی برای شماست؛ پس شما هم ببخشید «آیا نمی خواهید که خدا هم شما را ببخشاید؟»

(۲۶۶)

به خدا سوگند هیچ حادثه ای ناگهانی از مرگ به من نرسید که آن را ناخوش دارم، و نه هیچ وارد شونده ای که ناپسندش دانم؛ و من تنها مانند جوینده آبی بودم که به آب رسیده، و طالب چیزی که بدان دست یافته است؛

«و آنچه نزد خداست برای نیکان بهتر است.»

(۲۶۷) از این که فرمود:

«به خدا سوگند هیچ حادثه ای ناگهانی از مرگ به من نرسید که ... معلوم می شود که امام علیه السلام پیوسته از روی شوق در انتظار شهادت به سر می برده و می دانسته است که آنچه پیامبر راستگوی امین صلی اللّه علیه و آله و سلم به او خبر داده ناگزیر فرا خواهد رسید، چنانکه قیامت آمدنی است و شکی در آن نیست و وعده او ترک و تخلف ندارد، و آن حضرت با دلی پر صبر در انتظار آن بود و - بنا به نقل گروهی از دانشمندان مانند ابن عبدالبر و دیگران - می فرمود:

«شقی ترین این امت از چه انتظار می برد که این محاسن را از خون این سر سیراب

سازد؟»

و بارها می فرمود:

«به خدا سوگند که موی صورتم را از خون بالای آن سیراب خواهد کرد.»

(۲۶۸)

امام در بستر شهادت

اصبغ بن نباته گفت:

«چون حضرت علی علیه السلام را ابن ملجم ضربت زد، مردم دور خانه امام جمع شدند؛ امام حسن علیه السلام از خانه بیرون آمد و فرمود:

خدا رحمت کند شما را، بروید پس مردم رفتند ولی من نرفتم؛ بار دیگر حضرت امام حسن علیه السلام بیرون آمد و فرمود:

ای اصبغ! آیا نشنیدی سخنانم را که از قول پدرم گفتم:

بلی ولیکن چون حال حضرت خوب نیست، دوست داشتم نظری بر حضرت کنم و از او حدیثی بشنوم، خوب است اجازه ورود را از حضرت بگیرید. پس امام حسن علیه السلام داخل خانه شد و طولی نکشید که بیرون آمد و فرمود:

داخل خانه شو؛ من به خانه درآمدم،

حضرت را دیدم که دستمالی بر سرش بسته اند و زردی صورتش به زردی آن دستمال، غلبه کرده است و از شدت آن ضربت و شمشیر و زیادی زهر یک ران خود را بر می دارد و یکی دیگر را می گذارد.

حضرت فرمود:

ای اصبغ! آیا مگر قول فرزندم را از طرف من نشنیدی؟! گفتم:

چرا یا امیرالمؤمنین علیه السلام! لکن دوست داشتم که نظری به شما افکنم و حدیثی از شما بشنوم.

حضرت فرمود:

بنشین، که دیگر نمی بینم تو را که حدیثی غیر از امروز از من بشنوی؛ بدان ای اصبغ! که من رفتم به عیادت پیامبر صلی اللّه علیه و آله و سلم همچنان که تو الان به عیادت من آمدی؛ به من فرمود:

ای ابالحسن! بیرون برو، و مردم را جمع کن و بعد بالای منبر برو و از مقام من یک پله پایین تر بنشین و به مردم بگو:

«الا من عق

والدیه فلعنه اللّه علیه الا من ابق موالیه فلعنه اللّه علیه الا من ظلم اجیرا اجرته فلعنه اللّه علیه»

یعنی:

«هر که جفا کند به والدین خود، لعنت خدا بر او باد! هر که بگریزد از مولای خود، لعنت خدا بر او باد! هر که ظلم کند مزد اجیری را لعنت خدا بر او باد!»

پس من، آنچه پیامبر فرمود:

به جا آوردم. از پایین مسجد، کسی برخاست و گفت:

یا اباالحسن! کلامی فرمودی مختصر، آن را شرح کن؛ من جواب نگفتم تا خدمت پیامبر صلی اللّه علیه و آله و سلم رسیدم و گفتم به او آنچه آن مرد گفت؛ اصبغ گفت:

پس حضرت دست مرا گرفت و فرمود:

بگشا دست خود را؛ پس دستم را باز نمودم، پس آن حضرت یکی از انگشتان دست مرا گرفت و فرمود:

ای اصبغ! همچنان که من انگشت دست تو را گرفتم پیامبر صلی اللّه علیه و آله و سلم نیز یکی از انگشتان مرا گرفت و در شرح آن، سه جمله فرمود:

ای اباالحسن! من و تو پدران این امت هستیم هر که ما را جفا کند، لعنت خدا بر او باد! من و تو مولای این امت هستیم هر که از ما بگریزد، لعنت خدا بر او باد! من و تو اجیر این امتیم هر که ظلم به اجرت ما کند لعنت خدا بر او باد! پیامبر آمین گفت، من هم آمین گفتم.

اصبغ گفت:

حضرت بیهوش شد، پس بعد از مدتی به هوش آمد و فرمود:

هنوز نشسته ای؟

گفتم:

آری ای مولای من.

فرمود:

آیا زیاد کنم بر تو حدیثی دیگر؟

گفتم:

بلی؛ خداوند خیر را بر شما زیاد کند.

فرمود:

ای اصبغ! ملاقات کرد مرا رسول خدا صلی اللّه علیه و آله و

سلم در بعض راه های مدینه و من غم دار بودم به نحوی که غم در صورت من ظاهر بود.

فرمود:

ای اباالحسن! می بینم تو را که در غم می باشی، آیا می خواهی که حدیث تو را به حدیثی که دیگر غم دار نشوی؟

گفتم:

بلی.

فرمود:

هر گاه روز قیامت شود حق تعالی منبری را نصب می نماید که از منبرهای پیامبر ان و شهیدان بلندتر است. پس امر از جانب خدا آید که بدان منبر، یک پله پایین تر از من بنشینی، و دو ملک از پله تو پایین تر بنشینند. چون بالای منبر قرار گرفتیم باقی نماند از خلق اولین و آخرین، مگر حاضر شوند؛ آن ملکی که یک پله پایین تر است می گوید:

مردم!

هر که مرا می شناسد، که می شناسد، و هر که مرا نمی شناسد می گویم:

من رضوان، خازن بهشتم، خداوند مرا امر کرد که کلیدهای بهشت را به پیامبر صلی اللّه علیه و آله و سلم بدهم و پیامبر به علی علیه السلام داده است. بعد آن ملکی که پایین تر از رضوان بوده، ندا می کند:

ای مردم!

هر کس مرا می شناسد، که می شناسد، و هر که مرا نمی شناسد می گویم:

من مالک، خازن جهنم هستم. خداوند امر کرد جهنم را به پیامبر بدهم و پیامبر به علی علیه السلام عطا کرده است و همه خلایق شاهد این قضیه اند.

حضرت فرمود:

پس من کلیدهای بهشت و دوزخ را می گیرم؛ بعد پیامبر صلی اللّه علیه و آله و سلم فرمود:

روز قیامت تو مرا متوسل می شوی و اهلبیت، تو را؛ و شیعیان اهلبیت را متوسل می شوند. من دست های خود را به هم زدم و گفتم:

یا رسول الله!

به بهشت می رویم؟

فرمود:

بلی؛ به پروردگار کعبه قسم! (۲۶۹)

علی علیه السلام مظهر عدالت

پس از شهادت امیرالمؤمنین (ع) سوده دختر

عماره برای شکایت از فرماندار ظالمی که معاویه بر آنها گماشته بود، پیش معاویه رفت. سوده در جنگ صفین همراه لشکر علی علیه السلام بود و مردم را بر ضد سپاه معاویه می شورانید.

معاویه که او را می شناخت به حرفش گوش نداد و او را سرزنش نمود و گفت:

فراموش کرده ای در جنگ صفین لشکر علی را علیه ما تهییج می کردی؟ اکنون سخن تو چیست؟ سوده گفت:

خداوند در مورد ما از تو بازخواست خواهد کرد، نسبت به حقوقی که لازم است آنها را مراعات کنی. پیوسته افرادی از جانب تو بر ما حکومت می کنند، ستم روا می دارند و با قهر و غضب به ما ظلم می کنند و همانند خوشه گندم ما را درو کرده، اسفندگونه نابودمان می کنند، ما را به ذلت و خواری کشانده و خونابه مرگ بر ما می چشانند. این بسر بن اطاره است که از طرف تو بر ما ملاحظه نمی کردیم، می توانستیم به خوبی جلویش را بگیریم و زیر بار ظلمش نرویم. اینک اگر او را برکنار کنی سپاسگزار خواهیم بود وگرنه، با تو دشمنی خواهیم کرد.

معاویه گفت:

مرا با قدرت قبیله ات تهدید می کنی؟ فرمان می دهم تو را بر شتر چموش سوار کنند و پیش بسر بن ارطاه بازگردانند تا او هر چه تصمیم گرفت درباره تو انجام دهد. سوده کمی سر به زیر انداخت، آنگاه سر برداشت و این دو سطر شعر را خواند:

درود خداوند بر آن پیکر باد که وقتی در دل خاک جای گرفت عدالت نیز با او دفن شد. آن پیکری که با حق هم پیمان بود، جز با عدالت حکومت نمی کرد و با ایمان و حقیقت پیوند ناگسستنی داشت. (۲۷۰) معاویه

پرسید:

منظورت کیست؟ سوده پاسخ داد:

به خدا سوگند! منظورم امیرالمؤمنین علی علیه السلام است. آنگاه خاطره ای از حکومت و عدالت علی علیه السلام را چنین نقل کرد:

در زمان حکومت علی علیه السلام یکی از ماموران برای جمع آوری صدقات آمده بود، به ما ستم می کرد، شکایت او را پیش علی بردیم؛ وقتی رسیدیم که برای نماز ایستاده بود. همین که چشمش به من افتاد، دست از نماز برداشت با خوشرویی و مهر و محبت فراوان به من توجه نموده.

فرمود:

کاری داشتی؟

عرض کردم:

آری! سپس ستم مامور را شرح دادم. به محض اینکه سخنانم را شنید شروع به گریه کرد، قطرات اشک از چشمان علی علیه السلام فرو ریخت و بر گونه هایش جاری شد و گفت:

«اللهم انت الشاهد علی و علیهم انی لم آمر هم بظلم خلقک و لا بترک حقک»:

پروردگارا!

تو گواهی من هیچگاه نگفته ام این ماموران بر مردم ستم کنند و حق تو را رها نمایند. فوری پاره پوستی برداشت نوشت:

(۲۷۱) برای شما دلیل و برهانی آمد. شما باید در معاملات، پیمانه و ترازو را درست و کامل کنید، از اموال مردم کم نکنید، در روی زمین فساد ننمایید و پس از اصلاح آن ... همین که نامه مرا خواندی اموالی که دستور جمع آوری آن را داده ام هر چه تا کنون گرفته ای نگه دار تا کسی را که می فرستم از تو تحویل بگیرد.

والسلام.

نامه را به من داد به آن شخص رسانیدم و با همان دستور از سمت خود برکنار شد.

معاویه گفت:

خواسته این زن هر چه هست بنویسید و او را با رضایت به وطن خود بازگردانید. (۲۷۲)

ماجرای مشک عسل

پس از شهادت علی علیه السلام برادرش عقیل وارد دربار معاویه شد، معاویه از عقیل

داستان آهن گداخته را پرسید، عقیل از یادآوری برادری مانند علی علیه السلام قطره های اشک از دیده فرو ریخت، سپس گفت:

معاویه! نخست داستان دیگری از برادرم علی نقل می کنم، آنگاه از آنچه پرسیدی سخن می گویم. روزی مهمانی به امام حسین علیه السلام وارد شد،

حضرت برای پذیرایی او یک درهم وام گرفت، چون خورشتی نداشت از خادمشان، قنبر، خواست یکی از مشک های عسل را که از یمن آورده بودند باز کند، قنبر اطاعت کرد، حسین علیه السلام یک ظرف عسل از آن برداشت و مهمانش را با نان و عسل پذیرایی نمود. هنگامی که علی علیه السلام خواست عسل را میان مسلمانان تقسیم کند، دید دهانه مشک باز شده است.

فرمود:

- قنبر! دهانه این مشک عسل باز شده و به آن دست خورده است. قنبر عرض کرد:

بلی، درست است.

سپس جریان حسین علیه السلام را بیان نمود.

امام سخت خشمگین شد، دستور داد حسین را آوردند، شلاق را بلند کرد او را بزند حسین علیه السلام عرض کرد:

به حق عمویم جعفر از من بگذر - هر گاه امام را به حق برادرش جعفر طیار قسم می دادند غضبش فرو می نشست - امام آرام گرفت و فرزندش حسین را بخشید.

سپس فرمود:

چرا پیش از آن که عسل میان مسلمانان تقسیم گردد به آن دست زدی؟

عرض کرد:

پدر جان! ما در آن سهمی داریم، من به عنوان قرض برداشتم وقتی که سهم ما را دادید قرضم را ادا می کنم.

حضرت فرمود:

فرزندم! اگر چه تو هم سهمی در آن داری ولی نباید قبل از آنکه حق مسلمانان داده شود از آن برداری آنگاه فرمود:

اگر ندیده بودم پیغمبر خدا دندان های پیشین تو را می بوسید به خاطر پیش دستی از مسلمانان تو را کتک

زده، شکنجه می کردم. پس از آن یک درهم به قنبر داد تا با آن از بهترین عسل خریده به جای آن بگذارد. عقیل می گوید:

گو این که دست علی را می بینم دهانه مشک عسل را باز کرده و قنبر عسل خریداری شده را در آن می ریزد.

سپس دهانه مشک را جمع کرد و بست و با حال گریه عرض کرد:

«اللهم اغفر الحسین فانه لم یعلم»:

بار خدایا!

حسین را ببخش و از تقصیرات وی درگذر که توجه نداشت. (۲۷۳)

معاویه گفت:

سخن از فضایل شخصی گفتی که کسی توان انکار آن را ندارد. خداوند رحمت کند ابوالحسن را، حقا بر گذشتگان سبقت گرفت و آیندگان نیز ناتوانند مانند او عمل کنند. اکنون داستان آهن گداخته را بگو! (۲۷۴)

یا علی چرا در کوفه مانده ای؟

شخصی بنام فضا که پدرش از اصحاب پیامبر اکرم صلی اللّه علیه و آله و سلم و از رزمندگان جنگ بدر بود، و در صفین در رکاب حضرت علی علیه السلام شهید شد، گوید:

با پدرم در کوفه به عیادت حضرت علی علیه السلام که مریض شده بود رفتم، پدرم به حضرت گفت:

چرا در میان اعراب جهینه اقامت کرده ای؟ به مدینه برو، اگر اجل تو فرا رسد، یارانت متولی کار تو شده و بر تو نماز گزارند!

حضرت فرمود:

همانا پیامبر اکرم صلی اللّه علیه و آله و سلم با من قرار گذارد که من نمی میرم تا اینکه این (محاسن) از این (خون سرم) رنگین شود. (۲۷۵)

اگر آنچه پدرت می بیند ببینی گریه نمی کنی

شخصی به نام حبیب بن عمر می گوید:

به عیادت حضرت امیر علیه السلام در همان بیماری که از دنیا رفت رفتم، نگاهی به جراحت (سر) آن حضرت انداختم و گفتم:

یا امیرالمؤمنین این زخم شما چیز (مهمی) نیست، و بر شما خوفی نیست،

حضرت فرمود:

ای حبیب به خدا قسم من همین ساعت از میان شما می روم. ام کلثوم دختر حضرت با شنیدن این جمله گریان شد،

حضرت فرمود:

دخترم چرا گریه می کنی؟ جواب داد:

بابا شما فرمودی همین ساعت از من جدا می شوی،

حضرت فرمود:

دخترم گریه نکن، به خدا قسم اگر آنچه پدرت می بیند ببینی گریه نمی کنی! حبیب گفت:

عرض کردم یا امیرالمؤمنین شما چه می بینی؟

حضرت فرمود:

ملائکه آسمان و پیامبر ان را می بینم که کنار یکدیگر ایستاده، همگی منتظرند مرا در آغوش بگیرند و اینک این برادرم محمد صلی اللّه علیه و آله و سلم است که نزد من نشسته و می فرماید:

(یا علی) بیا آنچه در مقابل تو است از حالتی که تو در آنی بهتر است. راوی گوید:

از منزل خارج نشدم تا

آنکه حضرت از دنیا رفت. فردا صبح امام مجتبی علیه السلام بر منبر رفت و پس از حمد و ثنای الهی فرمود:

ای مردم شب گذشته قرآن نازل شد (شب بیست و سوم رمضان) و در این شب عیسی بن مریم به آسمان برده شد و در همین شب یوشع بن نون کشته شد و در این شب امیرالمؤمنین (ع) از دنیا رفت. به خدا قسم از اوصیاء و نه کسانی که بعد از او (علی علیه السلام) می آیند، بر او در وارد شدن به بهشت سبقت نگیرند. هر گاه پیامبر اکرم صلی اللّه علیه و آله و سلم او را به جنگ می فرستاد، جبرئیل در طرف راست، و میکائیل در طرف چپ، او را یاری می دادند. آنگاه حضرت فرمود:

او از مال دنیا طلا و نقره ای (هیچ پولی) باقی نگذارد، مگر هفتصد درهم که از سهم او زیاد آمده بود و می خواست برای خانواده اش خدمتکاری بگیرد. (۲۷۶)

زیارت قبر امیرالمؤمنین علیه السلام

حضرت صادق علیه السلام فرمود:

«خداوند، مخلوقی خلق نکرده که بیشتر از ملائکه باشد، و به درستی که هر روزی هفتاد هزار ملک نازل می شوند و به بیت المعمور می آیند و طواف می کنند، و چون از طواف فارغ شوند به طواف کعبه می روند و چون از طواف کعبه، فارغ شوند به سوی قبر پیامبر صلی اللّه علیه و آله و سلم می روند و بر آن حضرت هم سلام می کنند؛ پس از آن به سوی قبر امیرالمؤمنین علیه السلام می روند و بر آن حضرت هم سلام می کنند، بعد نزد قبر امام حسین علیه السلام هم می روند و سلام می کنند و به آسمان می روند، هر روز تا قیامت، ملائکه نازل می شوند.»

سپس فرمود:

«هر که امیرالمؤمنین (ع) را زیارت

کنـد و عارف به حق آن حضـرت باشـد؛ یعنی آن جناب را امام واجب الاطاعه و خلیفه بلافصل دانـد و از روی تجبر و تکبر به زیارت نیامده باشد، حق تعالی از برای او اجر صد هزار شهید را بنویسد و گناهان گذشته و آینده او را بیامرزد، و در قیامت، او را از جمله ایمنان از سختی های آن روز مبعوث گردانـد و بر او حساب را آسان گرداند؛ و چون از زیارت برگردد، ملائکه او را بـدرقه نماینـد تـا به خـانه برگردد و اگر بیمار شود، به عیادت او بیاینـد و اگر بمیرد، متابعت جنازه او را بکننـد تا قبرش و از برای او طلب آمرزش نمایند.»

و امام صادق علیه السلام فرمود:

«هر که پیـاده به زیـارت امیرالمؤمنین (ع) برود، خداونـد به هر گـامی ثواب یک حـج و یک عمره برای او بنویسـد و اگر پیاده برگردد به هر گامی ثواب دو حج و دو عمره از برای او بنویسد.»

و در جای دیگر امام صادق علیه السلام فرمود:

«ای پسـر مارد! هر که جـدم، امیرالمؤمنین (ع) را زیارت کنـد و به حق او آگاه باشد، خداوند از برای او به عدد هر گامی، حج مقبول و عمره پسـندیده بنویسـد؛ ای پسـر مـارد! و اللّه نمی خورد آتش جهنم قـدمی را که غبار آلود شود در زیارت حضـرت امیرالمؤمنین (ع)، خواه پیاده رود و خواه سواره؛ ای پسر مارد! این حدیث را با آب طلا بنویس.»

و حضرتش فرمود:

«دردناکی پناه به قبر آن حضرت نمی برد مگر آنکه حق تعالی او را شفا کرامت فرماید.»

پی نوشتها

۱ – عبقات الانوار، تعریب شده ۴/ ۵۲۱.

۲ – همان/ ۱۲۱.

۳ – کفایه الطالب، باب ۱۷، ص

.۹۸۲

۴ – ینابیع الموده/ ۸۳.

۵ – بحارالانوار ۸۳/ ۶۹۲.

۶ – همان ۷۳/ ۹۴.

۷ – بحارالانوار ۰۲/ ۷۰۱.

۸ – شرح نهج البلاغه ابن ابی الحدید ۶۲۳/۰۲. نقل از امام علی بن ابی طالب علیه السلام، ترجمه حسین استاد ولی، ص ۵۶ – ۳۶.

۹ – یونس، آیه ۸۵.

۱۰ – طه، آیه ۲۸.

۱۱ – مائده، آیه ۷۶.

۱۲ – امالی الصدوق، ص ۹۹۳

داستانهایی از زندگانی حضرت علی علیه السلام، ص ۵۲ – ۳۲.

۱۳ – شرح نهج البلاغه ابن ابی الحدید ج ۴ ص ۷۰۱

فرائد السمطین ج ۱ ص ۲۵۱ ح ۵۱۱.

۱۴ – بحارالانوار ج ۶۹ ص ۸۵۳ از فرازهای خطبه شعبانیه.

۱۵ – نقل از آفتاب ولایت، ص ۹۶۲ – ۷۶۲.

۱۶ – کامل بهائی، ج ۱، ص ۱۶۱

داستانهایی از زندگانی حضرت علی علیه السلام، ص ۹۶.

۱۷ – شرح ابن ابی الحدید ج ۶ ص ۳۱.

۱۸ – کافی ج ۸ ص ۷۳۲ ح ۰۲۳

واضعه قمیص رسول الله علی راسها آخذه بیدی ابنیها ...

۱۹ - تاریخ طبری ج ۳ ص ۲۱۰

الامامه و السیاسه ج ۱ ص ۳۱.

۲۰ - ابن ابی الحدید در شرح نهج البلاغه ج ۶ ص ۶۵ - ۵۰.

۲۱ - نهج البلاغه خ ۱۹۳ ص ۶۵۱.

۲۲ - بحارالانوار ج ۱۰۳ ص ۲۵۶.

۲۳ - لا شفیع للمراه انجح عند ربها من رضا زوجها.

۲۴ - نقل از آفتاب ولایت، ص ۳۹۶ - ۳۹۳.

۲۵ - مجالس المتقین شهید ثالث، ص ۳۴۲

نقل از داستانهایی از زندگانی حضرت علی علیه السلام، ص ۶۶.

۲۶ - (بقره ۱۵۶).

۲۷ - امالی الطوسی - علی از ولایت تا شهادت، ص ۲۷۹

نقل از داستانهایی از زندگانی حضرت علی علیه السلام، ص ۲۱ - ۹.

۲۸ - تکویر آیه ۱۸.

۲۹ - اعراف ۱۷۱.

۳۰ - الصافات: ۱۴۶.

۳۱ -

الاسراء آیه ۵۸.

۳۲ - تذکره الخواص، ص ۴۴۱

بوستان معرفت، ص ۳۳۱

مناقب مرتضوی، ص ۶۴۲

نقل از:

داستانهایی از زندگانی حضرت علی علیه السلام، ص ۰۴.

۳۳ - سوره الرحمن، آیه ۳ و ۴.

۳۴ - هود آیه ۲۷.

۳۵ - بحارالانوار، ج ۸

قضاوت های امیرالمؤمنین علیه السلام، ص ۱۱۳

نقل از داستانهایی از زندگانی حضرت علی علیه السلام، ص ۲۰۱.

۳۶ - وافی، ج ۲، ص ۵۶۱

من لا یحضره الفقیه

قضاوت های امیرالمؤمنین؛ داستانهایی از زندگانی حضرت علی علیه السلام، ص ۶۷.

۳۷ - فروع کافی ج ۷ ص ۹۴۲ ح ۴. متن آیه:

«افمن یهدی الی الحق احق ان یتبع امن لا یهدی الا ان یهدی فما لکم کیف تحکمون.» نقل از آفتاب ولایت، ص ۴۴۱ - ۳۴۱.

۳۸ - داستانهایی از زندگانی حضرت علی علیه السلام، ص ۵۳۱.

۳۹ - حدیقه الشیعه، ص ۳۹۱

مناقب ابن شهر آشوب؛ نقل از داستانهایی از زندگانی حضرت علی علیه السلام، ص ۸۴۱.

۴۰ - بحار: ج ۰۴، ص ۶۰۳

نقل از داستان های بحارالانوار، ج ۲، ص ۱۵.

۴۱ - کافی ج ۵ ص ۶۶۵ و ۷۶۵ ح ۶۴

نقل از آفتاب ولایت ص ۷۴۱ - ۶۴۱.

۴۲ - فروع کافی ج ۷ ص ۸۸۲ ح ۴

وسایل الشیعه ج ۹۱ ص ۵۳ ح ۳. نقل از آفتاب ولایت ص ۰۵۱.

۴۳ - شرح من لایحضره الفقیه ج ۶ ص ۶

وسائل الشیعه ج ۸۱ ص ۰۱۲ ح ۶.

۴۴ - وسائل الشیعه ج ۸۱ ص ۲۱۲ ح ۱۱. نقل از آفتاب ولایت ص ۱۵۱ - ۰۵۱.

۴۵ - الحاقه ۷۱.

۴۶ - اعراف: ۲۴۱.

۴۷ - یوسف ۴.

۴۸ - بقره/ ۰۶.

۴۹ - الخصال، ابواب الاثنی عشر، ج ۱

نقل از داستانهایی از زندگانی حضرت علی علیه السلام، ص ۶۰۱.

۵۰ - لب اللباب

الغناء و الاسلام ص ۲۷۳

نقل از داستانهایی از زندگانی حضرت

علی علیه السلام، ص ۱۳۱.

۵۱ – بحارالانوار، ج ۹، ص ۲۶۵

پند تاریخ ج ۱

مهج الدعوات ص ۳۵۱

نقل از داستانهایی از زندگانی حضرت علی علیه السلام، ص ۱۹۱.

۵۲ – ترجمه آیات: سوگند به اسبان دونده که نفس زنان (به سوی میدان جهاد) پیش رفتند. و سوگند به آنها (که بر اثر برخورد سمهایشان به سنگ های بیابان) جرقه های آتش افروختند و با دمیدن صبح بر دشمن یورش بردند. و گرد و غبار به هر سو پراکنده کردند، ناگهان در میان دشمن ظاهر شدند و ...

۵۳ – بحار، ج ۱۲ ص ۲۷

داستان های بحارالانوار، ج ۱، ص ۹۳.

۵۴ – بحار، ج ۰۴، ص ۳۱۱

داستان های بحارالانوار ج ۱ ص ۳۴.

۵۵ – بحار، ج ۱۴، ص ۵۳۱

داستان های بحارالانوار، ج ۱، ص ۶۴.

۵۶ – بحار، ج ۱۴، ص ۲۵

داستان های بحارالانوار، ج ۱، ص ۷۴.

۵۷ – شوری ۰۳.

۵۸ – تفسیر البرهان ج ۱، ص ۵۴

نمونه معارف اسلام، ج ۲

داستانهایی از زندگانی حضرت علی علیه السلام، ص ۸۰۲.

۵۹ – بحار، ج ۰۴، ص ۷۳۳

داستان های بحارالانوار، ج ۲، ص ۷۴.

۶۰ - بحار: ج ۰۷، ص ۲۹۳

داستان های بحارالانوار، ج ۲، ص ۰۵.

۶۱ - بحار: ج ۰۴، ص ۳۴۳

داستان های بحار الانوار، ج ۲، ص ۶۵.

۶۲ - بحار: ج ۲۴، ص ۹۸۲

داستان های بحارالانوار، ج ۳، ص ۷۴.

۶۳ - بحار: ج ۱۴، ص ۳۵ و ج ۴۷ ص ۷۵۱

داستان های بحارالانوار، ج ۳، ص ۸۴.

۶۴ - بحار: ج ۲۳، ص ۶۷

داستان های بحارالانوار، ج ۳، ص ۰۵.

۶۵ - بحار: ج ۱۴، ص ۴۲

داستان های بحارالانوار، ج ۳، ص ۶۵.

۶۶ - بحار: ج ۲۳، ص ۵۴۲ و ج ۰۰۱، ص ۶۹

داستان های بحارالانوار، ج ۴، ص ۰۴.

۶۷ - بحار: ج ۰۴، ص ۹۷۲

داستان های بحارالانوار، ج ۴، ص

۶۸ – شریح مردی بود کوسه که مو در صورت نداشت؛ بسیار هوشیار و زیرک بود و شناخت عجیبی در امور قضایی و حل و فصل اختلاف مردم داشت. نخست عمر بن خطاب او را برای کوفه قاضی قرار داد و در آن دیار به قضاوت اشتغال داشت.

امیرالمؤمنین خواست او را عزل نماید، اهل کوفه اعتراض کردند و گفتند:

نباید شریح را عزل کنی، زیرا او را عمر نصب کرده است و ما با این شرط با تو بیعت کردیم که آنچه ابوبکر و عمر انجام داده اند تغییر ندهید! هنگامی که مختار ثقفی به حکومت رسید، او را از کوفه به دهی که همه ساکنین آن یهودی بودند تبعید نمود و چون حجاج حاکم کوفه گشت او را به کوفه آورد با این که پیر و سالخورده بود، دستور داد به قضاوت مشغول گردد و لی شریح عذر خواست و عذرش پذیرفته شد. داستانی از او نقل شده، می گویند:

شریح مدتی در نجف اشرف ساکن بود وقتی که به نماز و عبادت می پرداخت، روباهی می آمد و در اطراف او بازی می کرد و فکر او را پرت می نمود. (البته در محلی بیرون از شهر) این قضیه مدتی تکرار شد تا این که شریح آدمکی درست کرد و در جایی گذاشت، پس از آن روباه می آمد کنار آدمک (به خیال این که آدم واقعی است) بازی می کرد. یک وقت شریح از پشت سر آن روباه آمد و او را گرفت. به این جهت در میان عرب ضرب المثل ماند که می گفتند:

شریح ادهی من الثعلب

(شریح از روباه زیرکتر و حیله بازتر است)

شریح هفتاد و پنج سال قاضی بود و دو

سال آخر عمر بر کنار ماند و در سن صد و بیست سالگی از دنیا رفت. (م)

۶۹ - بحار: ج ۳۳، ص ۸۵۴ و ج ۱۴، ص ۵۵۱ و ج ۷۷، ص ۹۷۲.

۷۰ - بحار: ۰۴، ص ۶۳۳ و ج ۱۴، ص ۱۲۱

داستان های بحارالانوار، ج ۳، ص ۳۵.

۷۱ - بحار: ج ۳۹، ص ۷۷۲

نقل از داستان های بحارالانوار، ج ۴، ص ۷۴.

۷۲ - بحار: ج ۶، ص ۷۲

داستان های بحارالانوار، ج ۳، ص ۹۵.

۷۳ - بحار: ج ۶، ص ۲۴۲

داستان های بحارالانوار، ج ۴، ص ۲۵.

۷۴ - اصول کافی ج ۱، ص ۱۷۱ - ۹۶۱.

۷۵ - حق الیقین شبر، ج ۱، ص ۶۸

احتجاج طبرسی، ج ۲، ص ۲۲۱

بحار، ج ۳۲، ص ۹ تا ۳۱، ح ۲۱

اصول کافی، ج ۱، ص ۱۷۱، ح ۴

مناقب ابن شهر آشوب، ج ۴، ص ۳۴۲ و ۴۴۲

کشف الغمه، ج ۲، ص ۳۷۱

نقل از آفتاب ولایت، ص ۹۴ - ۵۴.

۷۶ - بحارالانوار

تتمه المنتهی، ص ۱۲ - ۹۱

داستانهایی از زندگانی حضرت علی علیه السلام، ص ۲۲ - ۰۲.

۷۷ - شرح نهج البلاغه ۱/۱۲.

۷۸ - بحارالانوار ۱۴/۵۷۲.

۷۹ - همان.

۸۰ - همان.

۸۱ - در نسخه ای دیگر:

«می گفتند:

ملایم تر برو.»

۸۲ - بحارالانوار ۱۴/۹۷۲.

۸۳ - منسوب به امام علی بن ابی طالب علیه السلام، ص ۴۳۷ - ۹۲۷.

۸۴ - زندگانی امیرالمؤمنین علیه السلام

بحارالانوار

تاریخ طبری

ناسخ التواریخ

داستانهایی از زندگانی حضرت علی علیه السلام، ص ۹۵.

۸۵ الخصال، باب السبعه، ج ۵۴.

۸۶ - نقل از

داستانهایی از زندگانی حضرت علی علیه السلام، ص ۸۷.

۸۷ - بحارالانوار، ج ۹، ص ۱۸۶

معادشناسی، ج ۵

داستانهایی از زندگانی حضرت علی علیه السلام، ص ۰۹.

۸۸ – تمام مطالب مذکور در منابع زیر موجود است:

خطبه های ۸ و ۱۳ ص ۰۶ و ۶۰۱

نهج البلاغه فیض الاسلام، شرح

ابن ابی الحدید ج ۱ ص ۰۳۲ به بعد و ج ۲ ص ۸۵۱ و ۲۶۱ به بعد و ج ۰۱ ص ۶، و ج ۱۱ ص ۶۱

بحارالانوار ج ۲۳ ص ۵ به بعد و ص ۴۲.

۹۸ - نهج البلاغه خ ۸۶ فیض الاسلام ص ۳۶۱ و ۴۶۱.

۹۰ - محجه البیضاء ج ۴ ص ۷۹۱.

۹۱ - نقل از آفتاب ولایت، ص ۹۲۱ - ۷۲۱.

۹۲ - خطبه سوم نهج البلاغه.

۹۳ - شرح ابن ابی الحدید ج ۱ ص ۹۸۱.

۹۴ - کامل ابن اثیر ج ۳ ص ۶۶

کنزالعمال ج ۵ ص ۵۱۷ به بعد.

۹۵ - انا اعلم ذلک (من این را می دانم که از خلافت محروم می شوم و دیگری انتخاب می گردد) ولکنی ادخل معهم فی الشوری لان عمر قد اهلنی الان للخلافه و کان قبل ذلک یقول: ان رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم قال: ان النبوه و الامامه لا یجتمعان فی بیت فانا ادخل فی ذلک لاظهر للناس مناقضه فعله لروایته!!!

۹۶ - شرح خطبه شقشقیه در شروح نهج البلاغه از جمله ابن ابی الحدید ج ۱ ص ۵۸۱ به بعد و ج ۰۲ ص ۱۲.

۹۷ - نهج البلاغه خطبه ۱۹۱ ص ۸۴۶ فیض الاسلام.

۹۸ - نقل از آفتاب ولایت، ص ۳۳۱ - ۱۳۱.

۹۹ - بحارالانوار، ج ۱۴ ص ۵۵ و ۶۵ ح ۵. نقل از آفتاب ولایت ص ۴۷۱ - ۲۷۱.

۱۰۰ - بحارالانوار ج ۱۴ ص ۸۴ ح ۱.

۱۰۱ - نقل از آفتاب ولایت ص ۶۷۱ - ۵۷۱.

۱۰۲ - «فلما سمع ذلک معاویه بکی و بکی الحاضرون.»

بحارالانوار ج ۱۴ ص ۵۱ و ۰۲۱، و ج ۳۳ ص ۵۷۲

سفینه البحار ج ۲ ص ۷۵۶.

- شرح ابن ابی الحدید ج ۲ ص ۰۱۲. نقل از آفتاب ولایت ص ۸۷۱.

۱۰۴ - «ما اسلموا و لکن استسلموا و اسروا الکفر فلما وجدوا اعوانا علیه اظهروه

یعنی آنان مسلمان نشدند، بلکه با اجبار و کراهت خود را به اسلام زدند، و بدین وسیله کفر باطنی خود را پوشاندند، هنگامی که نیرو پیدا کردند، کفر خود را آشکار ساختند.

نهج البلاغه فیض نامه ۶۱ ص ۲۶۸

ابن ابی الحدید ج ۵۱ ص ۴۱۱ و ۴۷۱.

۱۰۵ - محجه البیضاء ج ۴ ص ۲۰۲

بحارالانوار ج ۳۳ ص ۹۷۲.

۱۰۶ - شرح ابن ابی الحدید ج ۴ ص ۸۸ تا ۱۹، و با اشاره کمتر وسائل الشیعه ج ۸۱ ص ۴۷۴ ح ۱ فروع کافی ج ۷ ص ۶۱۲ ح ۵۱

بحارالانوار ج ۱۴ ص ۹ ح ۲.

۱۰۷ - ... یا معاویه! اظننت انی ساخیرک علی علی علیه السلام بالطافک و طعامک و عطائک؟ فادخل الیک مؤمنا و اخرج منک کافرا ...

سفینه البحار ج ۱ ص ۹۹۶ ماده سود.

۱۰۸ - شرح نهج البلاغه ج ۳ ص ۱۶ و ۲۶ و ۰۰۱ و ۱۰۱.

۱۰۹ - شرح نهج البلاغه فیض خ ۵۱۲ ص ۳۱۷

بحار ج ۱۴ ص ۳۱۱ و ۴۱۱، و ابن ابی الحدید ج ۲ ص ۴۲۱ و ج ۱۱ ص ۳۵۲.

۱۱۰ - شرح ابن ابی الحدید ج ۸ ص ۱۹ و ۲۹. نقل از آفتاب ولایت ص ۶۸۱ - ۹۷۱.

۱۱۱ - تحفه المجالس، ص ۳۱۱

نقل از داستانهایی از زندگانی حضرت علی علیه السلام، ص ۶۱۲.

۱۱۲ - تاریخ کامل ابن اثیر ج ۳ ص ۹۸۴ - ۲۷۴.

۱۱۳ - سفینه البحار ج ۱ ص ۶۳۶.

۱۱۴ - نقل از آفتاب ولایت ص ۷۸۱.

۱۱۵ - بحار: ج

۰۱، ص ۵۲۱

نقل از داستان های بحارالانوار، ج ۳، ص ۰۵.

۱۱۶ - بحار، ج ۲، ص ۲۵ - ج ۱۴، ص ۳۷

با مختصری تفاوت؛ داستان های بحارالانوار، ج ۱، ص ۰۵.

۱۱۷ - حق الیقین شبر ج ۱ ص ۰۸۱ و با تفاوت الفاظ مختصر کنزالعمال ج ۵ ص ۱۳۶ ش ۲۱۱۴۱ و ص ۷۰۶ ش ۳۷۰۴۱ و ص ۰۰۶ ش ۴۶۰۴۱

الامامه و السیاسه دینوری ج ۱ ص ۴۱

تاریخ طبری ج ۲ ص ۰۵۴ و ۰۶۴

شرح نهج البلاغه ابن ابی الحدید ج ۷۱ ص ۵۵۱ و ۶۵۱ و ج ۶ ص ۰۲.

۱۱۸ - المجتبی لا بن درید ص ۵۳

به نقل از الغدیر ج ۷ ص ۸۷۱

مناقب ابن شهر آشوب ج ۲ صلی الله علیه و آله ۷۵۲.

۱۱۹ - نقل از آفتاب، ولایت ص ۲۱۲ - ۱۱۲.

۱۲۰ - شرح ابن ابی الحدید ج ۱ ص ۴ مقدمه، و ص ۸۱

مناقب خوارزمی ص ۸۴ و ۸۵ و ۰۶

طبقات ابن سعد ص ۰۶۸

تاریخ ابن عساکر ج ۲ ص ۵۲۳

الصواعق ص ۶۷

الغدیر ج ۳ ص ۷۹ و ۸۹ از دهها مدرک دیگر اهل سنت.

۱۲۱ - شرح ابن ابی الحدید ج ۱ ص ۴ مقدمه، و ص ۸۱

مناقب خوارزمی ص ۸۴ و ۸۵ و ۶۰

طبقات ابن سعد ص ۰۶۸

تاریخ ابن عساکر ج ۲ ص ۵۲۳

الصواعق ص ۶۷

الغدیر ج ۳ ص ۷۹ و ۸۹ از دهها مدرک دیگر اهل سنت.

۱۲۲ - شرح ابن ابی الحدید ج ۱ ص ۴ مقدمه، و ص ۸۱

مناقب خوارزمی ص ۸۴ و ۸۵ و ۶۰

طبقات ابن سعد ص ۰۶۸

تاریخ ابن عساکر ج ۲ ص ۵۲۳

الصواعق ص ۶۷

الغدیر ج ۳ ص ۷۹ و ۸۹ از دهها مدرک دیگر اهل سنت.

۱۲۳

- شرح ابن ابی الحدید ج ۱ ص ۴ مقدمه، و ص ۸۱

مناقب خوارزمی ص ۸۴ و ۸۵ و ۰۶

طبقات ابن سعد ص ۰۶۸

تاریخ ابن عساکر ج ۲ ص ۵۲۳

الصواعق ص ۶۷

الغدیر ج ۳ ص ۷۹ و ۸۹ از دهها مدرک دیگر اهل سنت.

۱۲۴ - شرح ابن ابی الحدید ج ۱ ص ۴ مقدمه، و ص ۸۱

مناقب خوارزمی ص ۸۴ و ۸۵ و ۰۶

طبقات ابن سعد ص ۰۶۸

تاریخ ابن عساکر ج ۲ ص ۵۲۳

الصواعق ص ۶۷

الغدیر ج ۳ ص ۷۹ و ۸۹ از دهها مدرک دیگر اهل سنت.

۱۲۵ - شرح ابن ابی الحدید ج ۱ ص ۴ مقدمه، و ص ۸۱

مناقب خوارزمی ص ۸۴ و ۸۵ و ۰۶

طبقات ابن سعد ص ۰۶۸

تاریخ ابن عساکر ج ۲ ص ۵۲۳

الصواعق ص ۶۷

الغدیر ج ۳ ص ۷۹ و ۸۹ از دهها مدرک دیگر اهل سنت.

۱۲۶ - شرح ابن ابی الحدید ج ۱ ص ۴ مقدمه، و ص ۸۱

مناقب خوارزمی ص ۸۴ و ۸۵ و ۰۶

طبقات ابن سعد ص ۰۶۸

تاریخ ابن عساکر ج ۲ ص ۵۲۳

الصواعق ص ۶۷

الغدیر ج ۳ ص ۷۹ و ۸۹ از دهها مدرک دیگر اهل سنت.

۱۲۷ - نقل از آفتاب ولایت ص ۵۱۲ - ۴۱۲.

۱۲۸ - الولد للفراش و للعاهر الحجر.

۱۲۹ - مسند احمد ج ۱ ص ۴۰۱

تفسیر ابن کثیر ج ۱ ص ۸۷۴

کنزالعمال ج ۳ ص ۷۲۲

به نقل از الغدیر ج ۸ ص ۵۹۱.

۱۳۰ - مستدرک الوسائل ج ۳ باب ۱۱ «ما یتعلق بابواب میراث الازواج» ص ۶۶۱.

۱۳۱ - الغدیر ج ۸ ص ۴۱۲.

۱۳۲ - نقل از آفتاب ولایت ص ۰۲۲ - ۸۱۲.

۱۳۳ - و الصحیح عندی انها ماتت علی ابی بکر و عمر،

و انها اوصت الا یصلیا علیها نهج البلاغه ابن ابی الحدید ج ۶ ص ۰۵.

۱۳۴ – سوره قصص آیه ۰۲.

۱۳۵ – این کلمه ها اصطلاحی است که به ترتیب در مورد سپاه مخالف جنگ های «جمل» و «نهروان» و «صفین» به کار می رود.

۱۳۶ – الغدیر، ج ۷۱ ص ۲۲۲ و ۳۲۲ طعن ۲۱

احتجاج طبرسی ج ۱ ص ۷۱۱ و ۸۱۱

اسرار آل محمد ص ۲۰۱

بحارالانوار، ج ۸۲ ص ۵۰۳ و ج ۷۴ ص ۵۶۳. نقل از آفتاب ولایت، ص ۲۳۲ – ۹۲۲.

۱۳۷ – نهج البلاغه فیض الاسلام حکمت ۴۵۲ و ۳۱۲۱ و ۴۱۲۱

سفینه ج ۲ ص ۶۳۱. نقل از آفتاب ولایت، ص ۲۱۳ – ۰۱۳.

۱۳۸ – فروع کافی ج ۷ ص ۵۲۴ ح ۹

وسائل الشیعه ج ۸۱ ص ۳۰۲ ح ۱ بدون شرح قضیه دانیال.

۱۳۹ – آفتاب ولایت، ص ۶۲۳ – ۴۲۳.

۱۴۰ – در سوره فتح آیه ۶۲ آمده است:

... فانزل الله سکینته علی رسوله و علی المؤمنین و الزمهم کلمه التقوی ... «پس خداوند آرامش خود را بر پیامبر خود و بر مؤمنان فرود آورد و کلمه تقوا را همراه آنان ساخت ....»

۱۴۱ – امام علی بن ابی طالب علیه السلام، ص ۲۹ – ۸۸.

۱۴۲ – کفایه الطالب/ ۰۹۲.

۱۴۳ – بحارالانوار ۷۱۱/۹۳.

۱۴۴ – سوره بینه/ ۷.

۱۴۵ – مناقب خوارزمی/ ۲۶.

بحارالانوار ۰۴/۱۸. مجمع الزوائد هیثمی ۹/۱۳۱.

۱۴۶ - مناقب خوارزمی/۶۹.

بحارالانوار ۰۴/۵۰۱.

۱۴۷ - کنزالعمال ۵/۳۱۶.

۱۴۸ - الصواعق المحرقه/۲۷۱.

۱۴۹ - همان/۴۷۱. مستدرک حاکم ۳/۰۵۱.

۱۵۰ - الصواعق المحرقه/۲۳۲.

مستدرک حاکم ۳/۰۵۱.

نقل از:

امام علی بن ابی طالب علیه السلام، ص ۱۰۱ - ۹۹.

۱۵۱ - فرائد السمطین ۱/۰۸۳.

۱۵۲ - مقدمه مناقب خوارزمی/۸.

۱۵۳ - فرائد السمطین ۱/۹۷.

۱۵۴ - فهرست ابن ندیم/۱۱۱.

۱۵۵ - البیان فی تفسیر القرآن/۱۹.

۱۵۶ -

عبقریه الامام، دکتر مهدی محبوبه/۸۳۱.

۱۵۷ – همان. (علی معرفت را شناخت و معرفت علی را نشناخت، و علی به معرفت رسید اما معرفت به علی نرسید.)

۱۵۸ – در مقدمه کتابش: ال امام علی.

۱۵۹ – صوت العداله الانسانیه ۵/۲۲۲۱.

۱۶۰ – شرح نهج البلاغه ۶۱/۶۴۱ با اندکی تلخیص.

۱۶۱ – سفینه البحار ۱/۶۴۱،

به نقل از جاحظ.

۱۶۲ – تفسیر کبیر ۱/۵۰۲.

۱۶۳ – حاشیه شفا/۶۶۵

باب الخلیفه و الامام.

۱۶۴ – صورت العداله الانسانیه ۵/۳۱۲۱.

۱۶۵ – همان.

۱۶۶ – شرح نهج البلاغه ۱/۹۲.

۱۶۷ – نقل از امام علی بن ابی طالب علیه السلام، ص ۹۳۱ – ۵۳۱.

۱۶۸ – مناقب ابن مغازلی/۶۴.

۱۶۹ – کنزالعمال ۱۱/۰۱۶. و در ینابیع الموده ۲/۱۶ نیز آورده و در آن به جای باب آمرزش، باب دین است.

۱۷۰ – تاریخ دمشق ۲/۹۸۴.

۱۷۱ – تاریخ بغداد ۷/۱۲۴ و ۳/۲۹۱.

۱۷۲ – تاریخ دمشق ۲/۵۴۴. و نیز در ص ۶۴۴ از شریک بن عبدالله، و در ص ۷۴۴ از محمد بن منکدر آورده است.

۱۷۳ – همان/۷۴۴.

۱۷۴ – بحارالانوار ۸۳/۷۹.

۱۷۵ – همان/۹۰۱.

۱۷۶ – بحارالانوار ۸۳/۱۰۱.

۱۷۷ – وسائل الشیعه ۸۱/۱۶۵ و ۰۶۵ و ۹۵۵ و ۷۶۵ و ۲۶۵.

۱۷۸ – همان.

۱۷۹ – همان.

۱۸۰ – همان.

۱۸۱ – همان.

۱۸۲ – همان.

۱۸۳ – ر. ک: ص. و نظیر آن در «روض الفائق» علامه شیخ شعیب حریفیشی، ص ۱۹۲. و در کتاب «ال امام علی فی الاحادیث النبویه» تالیف علامه سید محمد ابراهیم موحد، ص ۱۲۲ چنین است:

«و به خوی و جسم و شرف و کمال منزلت محمد بنگرد ...»

۱۸۴ – نزهه المجالس و منتخب النفائس/۴۵۴.

۱۸۵ – لسان العرب ۴۱/۶۱۲. ماده «حیا.»

۱۸۶ – سوره قصص/۳۸.

۱۸۷ – همه اخبار این باب در بحارالانوار ۱۴/ ۳۵ – ۶۵.

۱۸۸ – نقل از امام علی

بن ابی طالب علیه السلام، ص ۶۱۷ – ۳۱۷.

۱۸۹ – دور از حریم کوی تو شرمنده مانده ام شرمنده مانده ام که چرا زنده مانده ام

۱۹۰ – عرب آن روز از روی تکبر لباس های بلند می پوشید و دامن کشان راه می رفت و آن حضرت لباس کوتاه می پوشید و از زندگی پر ناز و نعمت به دور بود. (م)

۱۹۱ – سفینه البحار ۲/۰۷۱ ماده عدی.

۱۹۲ – نهج البلاغه، حکمت ۸۱۳.

۱۹۳ – نقل از امام علی ابن ابی طالب علیه السلام، ص ۸۲۷ – ۶۲۷.

۱۹۴ – سوره ق – آیه ۷۳.

حقا در این موضوع یادآوری است برای آن کس که دارای قلب هوشیار است یا گوش دل به کلام خدا سپرده و به حقانیتش توجه کامل دارد.

۱۹۵ – بحار: ج ۶۳، ص ۱۹۱

نقل از داستان های بحارالانوار، ج ۴، ص ۱۴.

۱۹۶ – بحار: ج ۱۴، ص ۱۱ و ج ۷۸، ص ۵۹۱

نقل از داستان های بحارالانوار، ج ۲، ص ۱۴.

۱۹۷ – بحار: ج ۲۴، ص ۶۷۲

نقل از داستان های بحارالانوار، ج ۲، ص ۵۴.

۱۹۸ – شرح نهج البلاغه ۱/۷۲.

۱۹۹ – سوره آل عمران/۰۹۱ به بعد.

۲۰۰ – بحارالانوار ۱۴/۲۲.

۲۰۱ – همان/۳۲.

۲۰۲ – نقل از امام علی ابن ابی طالب علیه السلام، ص ۳۵۷ – ۱۵۷.

۲۰۳ - مستدرک الوسائل ۳/۰۲۲

به نقل از مناقب.

۲۰۴ - بحارالانوار ۱۴/۸۱.

۲۰۵ - نهج البلاغه، خطبه ۷۳۲.

۲۰۶ - بحارالانوار ۱۴/۴۱.

۲۰۷ - سفینه البحار ۱/۱۰۴

ماده خطر.

۲۰۸ - حیاه الحیوان ۲/۲۲۲

ذیل «فرع.»

۲۰۹ - نقل از امام علی بن ابی طالب علیه السلام، ص ۷۵۷ - ۴۵۷.

۲۱۰ - زمر ۹.

۲۱۱ - امالی الصدوق ص ۲۳۲

نقل از داستانهایی از زندگانی حضرت علی علیه السلام، ص ۲۸۱.

۲۱۲ - بحارالانوار ۱۴/۴۰۲.

۲۱۳ - بحارالانوار ۱۴/۶۰۲.

۲۱۴ - همان/۵۰۲.

۲۱۵ - همان/۴۰۲.

۲۱۶ - بحارالانوار ۱۴/۵۹۱.

۲۱۷ -

هنگامی که پاچه گوسفند مسمومی را نزد رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم آوردند، براء پیش از پیامبر لقمه ای از آن برگرفت، علی علیه السلام به او فرمود:

ای براء بر رسول خدا پیشی مگیر. براء گفت:

گویی رسول خدا را بخیل می شماری!

علی علیه السلام فرمود:

من رسول خدا را بخیل نمی شمارم ولی او را بزرگ می دارم و احترام می گذارم، و من و تو و هیچ یک از خلق خدا را نرسد که در گفتار و کردار و خوردن و نوشیدن بر رسول خدا پیشی گیریم. (براء با خوردن آن لقمه مسموم شد و از دنیا رفت).

۱ ۸۲ – بحارالانوار ۷۱/

۳۲۰ – ۱۲۳.

۲۱۹ – نقل از امام علی بن ابی طالب علیه السلام، ص ۴۷۷ – ۸۶۷.

۲۲۰ – شرح نهج البلاغه ۱/۳۲.

۲۲۱ – تاریخ الخمیس ۱/۸۸۴.

۲۲۲ – نقل از امام علی بن ابی طالب علیه السلام، ص ۶۷۷ – ۵۷۷.

۲۲۳ – فرائد السمطین ۲/۸۶.

۲۲۴ – امالی مفید، مجلسی ۴۱، ص ۸۱۱.

۲۲۵ – شرح نهج البلاغه ۱/۲۲.

۲۲۶ – بحارالانوار ۱۴/۹۴.

۲۲۷ – همان/۸۴.

۲۲۸ – بحارالانوار ۱۴/۸۴.

۲۲۹ – همان/۹۴. و در «نهج البلاغه» چنین است:

«چشمان این نرینه ها به بالا دوخته بود و همین سبب هیجان و چشم چرانی آنها شد ....»

۳ ۰ ۲ - بحارالانوار ۱۴/۹۴.

۲۳۱ - النهایه ۲/۲۴۳.

۲۳۲ - نقل از امام علی بن ابی طالب علیه السلام، ص ۰۸۷ - ۷۷۷.

۲۳۳ - بحار، ج ۱۴، ص ۸۰۱ و ۱۱۱

نقل از داستان های بحارالانوار ج ۱ ص ۷۳ و ۸۳.

۲۳۴ - مناقب ابن مغازلی/ ۹۲۱. و در حدیث دیگری است:

«دست من و دست علی بن ابی طالب در عدالت برابر است.»

(همان، ص ۰۳۱)

۲۳۵ - فرائد السمطین ۱/۶۵۱.

۲۳۶ - گیاهی است که شتر می خورد

و دارای خار و شبیه به نوک پستان است. (م)

۲۳۷ - نهج البلاغه، خطبه ۴۲۲.

۲۳۸ - همان، خطبه ۳۷.

۲۳۹ - همان، خطبه ۵۷۱.

۲۴۰ - همان، خطبه ۹.

۲۴۱ - شرح نهج البلاغه ۱/۹۶۲. ۴ ۲۲ - شرح نهج البلاغه ۷/۶۳.

۲۴۳ - نقل از امام علی بن ابی طالب علیه السلام، ص ۷۹۸ - ۴۹۷.

۲۴۴ - وسائل الشیعه ۱۱/۹۴.

۲۴۵ - وسایل الشیعه ۷۱/۳۹۳.

۲۴۶ - تاریخ طبری ۳/۶۶.

۲۴۷ - سفینه البحار ۶۰۲

ماده خلد.

۲۴۸ - سوره احقاف/ ۰۲.

۲۴۹ - نقل از امام علی بن ابیطالب علیه السلام، ص ۶۲۸ - ۳۲۸.

۲۵۰ - آبرو و حیثیت و ناموس. (م)

۲۵۱ - امام علی بن ابی طالب علیه السلام، ص ۰۶۸ - ۷۵۸.

۲۵۲ - بحار: ج ۰۷، ص ۱۲۳

نقل از داستان های بحارالانوار، ج ۴، ص ۹۳.

۲۵۳ - بحارالانوار ۸۲/۵۴.

۲۵۴ - همان/۰۵.

۲۵۵ - بحارالانوار ۸۲/۶۷.

۲۵۶ - بحارالانوار، ط کمپانی ۸/۱۷ و.

۲۵۷ - بحارالانوار، ۸۲/۹۶.

۲۵۸ - عیون اخبار الرضا علیه السلام ۲/۶.

۲۵۹ - نقل از امام علی بن ابی طالب علیه السلام، ص ۱۸۸ - ۴۸۸.

۲۶۰ - الامامه و السیاسه ۱/۹۱.

۲۶۱ - نقل از امام علی بن ابی طالب علیه السلام، ص ۵۸۷ - ۴۸۸.

۲۶۲ - تاج المواليد/ ۸۱.

۲۶۳ - نقل از امام علی بن ابی طالب علیه السلام، ص ۵۵۹ - ۴۵۹.

۲۶۴ - مثله کردن: بریدن انگشت و بینی و گوش و دیگر اعضای کسی. (م)

۲۶۵ - نهج البلاغه، نامه ۷۴.

۲۶۶ - اقتباس از آیه ۲۲ سوره نور.

۲۶۷ - اقتباس از آیه ۸۹۱ سوره آل عمران.

۲۶۸ - نقل از امام علی بن ابی طالب علیه السلام، ص ۸۵۹ - ۶۵۹.

۲۶۹ - منتهی الآمال ج ۱ ص ۷۷۱

نقل از داستانهایی از زندگانی حضرت علی علیه السلام، ص ۲۲۱.

۲۷۰ - صلی اللّه له علی

جسم تضمنها قبر فاصبح فيه العدل ندفونا قد حالف الحق لا يبغى به بدلا فصار بالحق و الايمان مقرونا

۲۷۱ – بسم الله الرحمن الرحيم قد جاتكم بينه من ربكم فافوا الكيل و الميزان و لاتبخسوا الناس اشياهم و لا تفسدوا الارض بعد اصلاحها ...

۲۷۲ – بحار: ج ۱۴، ص ۹۱۱

نقل از داستان های بحارالانوار، ج ۴، ص ۵۳.

۲۷۳ – بحار: ج ۲۴، ص ۷۱۱

این قضیه پیش از مقام امامت امام حسین بوده و در، ج ۱۴، ص ۲۱۱

به امام حسن نسبت داده شده است.

۲۷۴ – بحار: ج ۲۴، ص ۷۱۱

نقل از داستان های بحارالانوار، ج ۴، ص ۳۵.

۲۷۵ – بحار، ج ۲۴، ص ۵۹۱.

۲۷۶ – مناقب اهل البیت علیه السلام ج ۱، ص ۶۴۱.

نقل از:

پیشگویی های امیرالمؤمنین، ص ۱۷۳.

۲۷۷ – فرحه الغری

مفاتیح الجنان ص ۶۳۳

نقل از:

داستانهایی از زندگانی حضرت علی علیه السلام ص ۳۱۲.

۲۰ – اشعار در وصف امیر المومنین علی علیه السلام

علی ای همای رحمت

علی ای همای رحمت تو چه آیتی خدا را

که به ماسوی فکندی همه هما را/

دل اگر خدا شناسی همه در رخ علی بین

به علی شناختم من به خدا قسم خدا را/

بخدا که در دو عالم اثر از فنا نماند

چو علی گرفته باشد سرچشمه بقا را/

مگر ای سحاب رحمت تو بباری ار نه دوزخ

به شرار قهر سوزد همه جان ما سوی را/

برو ای گدای مسکین! درِ خانه علی زن

که نگین پادشاهی دهد از کرم گدا را/

بجز از علی که گوید به پسر که قاتل من

چو اسیر توست اکنون به اسیر کن مدارا/

چو به دوست عهد بندد ز میان پاکبازان

چو علی که می تواند که به سر برد وفا را/

نه خدا توانمش خواند نه بشر توانمش گفت

متحیرم چه نامم شه ملك لا فتی را/

بامید آنکه شاید برسد به خاکپایت

چه

پیامها که دارم همه سوز دل صبا را/

چو توئی قضای گردان به دعای مستمندان

که ز جان ما بگردان ره آفت قضا را/

چه زنم چو نای هر دم زِ نوای شوق او دم

که لسان غیب خوشتر بنوازد این نوا را/

همه شب در این امیدم که نسیم صبحگاهی

به پیام آشنایی بنوازد آشنا را/

ز نوای مرغ یا حق بشنو که در دل شب

غم دل به دوست گفتن چه خوشست شهریار/.

محمد حسین بهجت شهریار

شب و علی

شب و علی

علی آن شیر خدا شاه عرب

الفتی داشته با آن دل شب/

شب ز اسرار علی آگاهست

دل شب محرم سر الله است/

شب علی دید و به نزدیکی دید

گرچه او نیز به تاریکی دید/

شب شنفته است مناجات علی

جوشش چشمه عشق ازلی/

شاه را دید و به نوشینی خواب

روی بر سینه دیوار خراب/

قلعه بانی که به قصر افلاک

سر دهد ناله زندانی خاک/

اشکباری که چون شمع بیزار

میفشاند زر و می گرید زار/

دردمندی که چو لب بگشاید

در و دیوار به زنهار آید/

کلماتی چون در آویزه گوش

مسجد کوفه هنوزش مدهوش/

فجر تا سینه آفاق شکافت

چشم بیدار علی خفته نیافت/

روزه داری که به مهر اسحار

بشکند نان جوین افطار/

ناشناسی که بتاریکی شب

میبرد شام یتیمان عرب/

پادشاهی که به شب برقع پوش

میکشد بار گدایان بر دوش/

تا نشد پردگی آن سر جلی

نشد افشا که علی بود علی/

شاهبازی که ببال و پر راز

می کند در ابدیت پرواز/

شهسواری که به برق شمشیر

در دل شب بشکافد دل شیر/

عشقبازی که هم آغوش خطر

خفت در جایگه پیغمبر/

آن دم صبح قیامت تاثیر

حلقه در شد از او دامنگیر/

دست در دامن مولا زد در

که علی بگذر و از ما مگذر/

شال شه وا شد و دامن بگرو

زینبش دست به دامان که مَرُو/

شال میبست و ندائی مبهم

که کمر بند شهادت محکم/

پیش

نوایی که ز شوق دیدار

می کند قاتل خود را بیدار/

ماه محراب عبودیت حق

سر به محراب عبادت مشتق/

میزند پس لب او کاسه شیر

می کند چشم اشارت به اسیر/

چه اسیری که همان قاتل اوست

تو خدائی مگر ای دشمن دوست/

در جهانی همه شور و همه شر

ها علی بشر کیف بشر/

کفن از گریه غسال خجل

پیرهن از رخ وصال خجل/

شبرُوان مست ولای تو علی

جان عالم بفدای تو علی)/.

محمد حسین بهجت شهریار

ابر رحمت

ابر رحمت در مصیبت علی (ع)

علی امشب چرا بهر عبادت بر نمی خیزد؟

چرا شیر خدا از بهر طاعت بر نمی خیزد؟

خداجوئی که از یاد خدا یک دم نشد غافل

چه رو داده که از بهر عبادت بر نمی خیزد

از آن ضربت که بر فرق علی زد زاده ملجم

یقین دارم که از جا، تا قیامت بر نمی خیزد

به محراب دعا در خون شناور گشته شیر حق

دگر بهر دعا آن ابر رحمت بر نمی خیزد

که زین آتش به جز دود ندامت بر نمی خیزد

طبیب آن زخم سر را دید و گفتا

با غم و حسرت علی دیگر

از این بستر سلامت بر نمی خیزد

نهد سر هر کسی بر آستان مرتضی (خسرو)

ازاین درگاه تا روز قیامت بر نمی خیزد

سید محمد خسرو نژاد خسرو

سردار اتقیا

کس را چه زور و زهره که وصف علی کند

جبار در مناقب او گفته هل اتی/

زور آزمای قلعه خیبر که بند او

در یکدیگر شکست به بازوی لا فتی/

مردی که در مصاف، زره پیش بسته بود

تا پیش دشمنان نکند پشت بر غزا/

شیر خدا و صفدر میدان و بحر جود

جان بخش در نماز و جهانسوز در دعا/

دیباچه مرمت و دیوان معرفت

لشکرکش فتوت و سردار اتقیا/

(فردا که هر کسی به شفیعی زنند دست

مائیم و دست و دامن معصوم مرتضی/.

شیخ مصلح الدین سعدی شیرازی

۲۱ – سی روضه و مصیبت از علی علیه السلام

فکر علی علیه السلام در شب نوزدهم

به گفته جرج جرداق امام (ع) در شب شهادت ساعتی زانوها را در بغل گرفت و لحظاتی به فکر فرو رفت. گذشته زندگی خود را از روزگاران دور به نظر آورد، به یاد آورد:

روزگار کودکی و حیات خود را در خانه پیامبر (ص) که سایه او را بر سر داشت و دست پر مهر او را در بازو گیری از او. روزگار قبول اسلام و رنج ها و مرارت های را که در دوران قبل از هجرت متحمل شده و شاید زجرها و شکنجه های یاران و مؤمنان اولیه بود. شب هجرت و ساعات پر هراس شب را که به اتکای پروردگار در بستر رسول خدا صلی الله علیه و آله خوابید تا او جان سالم به در برد و در خدمت رشد بشریت باشد. دوران پس از هجرت تا زمان فوت رسول خدا صلی الله علیه و آله که سراسر آن به جنگ و درگیری با جاهلان و مشرکان گذشت و در فاصله ۰۱ سال ۴۸ غزوه و یا کمتر را پشت سر گذارده بود. دوران سقیفه و پایه گذاری ها و صدمات و لطمات ناشی

از آن غصب خلافتی که سبب شد او ۵۲ سال از دوران عمر خود را به دور از اعمال قدرت اسلامی بگذراند. یاران و دوستان و وفاداران که هر کدام یا در میدان به شهادت رسیدند و یا ترور شدند و یا با مرگ طبیعی رخ به نقاب خاک کشیدند. (۳۴۶)

حالات علی علیه السلام در شب نوزدهم

بِسْمِ اللّهِ الْرَّحْمنِ الْرَّحیمْ

از آن همه زنج ها و افسردگی دلش گرفت، به ویژه از آن بابت که خود را تنها یافت با قلبی پر از تاثر آماده مرگ شد. به خصوص از آن بابت که او زحمات پیامبر و مجاهدان و شهدای اسلام را در معرض هدر و تلف می دید. علی متاثر است از اینکه دوستان وفاداری چون مالک اشتر، محمد بن ابی بکر، سلمان فارسی، ابوذر، عبدالله خباب و ... را از دست داده و برخی از اینان به حیله و نیرنگ کشته شده اند و یا با رنج و تاسف از دار دنیا رفته اند. او در ذهن خود خیانتکاران و خائنان را به محاکمه می کشد و بدکاران را نمی بخشد، به ویژه آنها که لطماتی بر پیکر اسلام وارد آورده و زحمات رسول خدا صلی الله علیه و آله را نادیده گرفته اند. در پیشگاه خدا به شکایت می پردازد و ...

کمربند شهادت محکم

بِسْمِ اللّهِ الْرَّحْمنِ الْرَّحیمْ

در شب شهادت حضرت علی (ع) وصفش چنان بود که گویی مرگ را انتظار می کشد. مرتب به آسمان و ستاره ها می نگریست و می فرمود:

به خدا قسم، دروغ نگفته ام و رسول خدا صلی الله علیه و آله به من دروغ نگفت. کمربند خود را محکم بست و به شعری بدین گونه تمثل جست:

اشدد حیاریمک للموت

ای علی کمر خود را برای مرگ محکم ببند.

فان الموت لاقیکا

زیرا که مرگ ترا ملاقات خواهد کرد.

و لا تجزع من الموت از مرگ آه و ناله سر مده.

اذا حل بوادیکا

زیرا مرگ تو را به سر منزل مقصود می رساند.

(و به سرای تو وارد شد).

شب ضربت

بِسْمِ اللّهِ الْرَّحْمنِ الْرَّحیمْ

ابوصالح حنفی گوید:

از علی (ع) شنیدم می فرمود:

رسول خدا را در خواب دیده از پیش آمدها و ناراحتی هایی که از مردم دیده بودم به حضرت شکایت کردم.

فرمود:

یا علی گریه مکن. آن گاه فرمود:

توجه کن! چون توجه کردم دو مردی را دیدم که به زنجیر آویخته و سنگ پاره هایی بر سر آنها زده می شود.

ابوصالح گوید:

فردا به عادت همه روز برای دیدار امیرالمؤمنین رفتم در بازار قصاب ها خبر شهادت علی (ع) را شنیدم. (۳۴۷)

نایل آمدن به وصال محبوب

بِسْمِ اللّهِ الْرَّحْمنِ الْرَّحیمْ

حسن بصری روایت کرده که:

علی (ع) در شب نوزدهم بیدار و آن شب را بر خلاف عادت به مسجد نرفت، دخترش ام کلثوم پرسید:

چرا امشب را بیدار مانده ای؟

فرمود:

برای آن که اگر بامداد ظاهر شود کشته خواهم شد. ابن نباح در آن هنگام آمده و حضرت را به نماز دعوت کرد، علی (ع) اندکی رفت و برگشت،

ام کلثوم عرض کرد:

جعده را بفرما تا با مردم نماز بخواند.

حضرت فرمود:

آری بگویید او با مردم نماز بخواند آن گاه دقتی کرده فرمود:

نه چاره از مرگ نیست و نمی توان از چنگ آن فرار کرد. علی (ع) در همان وقت به مسجد وارد شد و ابن ملجم که تمام شب را بیدار مانده و منتظر ورود علی (ع) بود از نسیم سحری خوابش برده بود؛ علی (ع) با پای خود او را بیدار کرده فرمود:

بر خیز موقع نماز رسیده او هم از جا برخاست و کار علی را تمام کرد.

کمر بند از بهر مرگ ای علی

بِسْمِ اللّهِ الْرَّحْمنِ الْرَّحیمْ

در حدیث آمده علی (ع) در شب نوزدهم بیدار بود و مکرر از اطاق خود بیرون می آمد و به طرف آسمان متوجه می شد و می فرمود:

سوگند به خدا تا به حال دروغ نگفته ام و دروغ هم به من اطلاع نداده اند، امشب همان شبی است که باید به وصال محبوب نایل گردم آن گاه، به خوابگاه خود برگشت، چون بامداد دمید کمر بند خود را بر بست و می فرمود:

کمر بند از بهر مرگ ای امیر که مرگ آید اکنون به دیدار تو مکن خوف از مرگ و آماده باش چو مرگ آید ای جان خریدار تو چون به صحن خانه رسید؛ مرغابیان چندی جلوی راه حضرت را گرفتند و

فریاد می زدند، خواستند آنها را آرام کنند و از جلو حضرت دور سازند فرمود:

آنها را واگذارید که نوحه جدایی می کنند سپس از خانه بیرون رفت و رسید به او آن چه زبان قلم از نگارشش لال است. (۳۴۸)

علت کم غذا خوردن

بِسْمِ اللّهِ الْرَّحْمنِ الْرَّحیمْ

حضرت علی (ع) در آن ماه رمضان که شب نوزده آن ضربت خورد، شبی در نزد فرزندش حسن (ع) بود، و شبی در نزد فرزندش حسین (ع) بود، و شبی در نزد دامادش عبدالله بن جعفر افطار می کرد، و بیش از سه لقمه غذا تناول نمی کرد، یکی از فرزندانش پرسید:

چرا غذا کم می خوری؟ در پاسخ فرمود:

یا بنی یاتی امر الله و انا خمیص، انما هی لیله او لیلتان

«ای پسرم، امر خدا (مرگ) خواهد آمد و من (می خواهم در آن حال) شکمم تهی باشد، یک شب یا دو شب بیشتر از عمرم باقی نمانده است.»

(۳۴۹)

اولین نوحه کنندگان علی علیه السلام

بِسْمِ اللّهِ الْرَّحْمنِ الْرَّحیمْ

حضرت علی (ع) در همان شب آخر عمرش، از خانه به سوی مسجد حرکت کرد، مرغابی ها سر راه آن جناب فریاد می کردند، و مردم آنها را از او دور می نمودند.

فرمود:

اترکوهن فانهن نوایح.

«آنها را واگذارید زیرا آنها نوحه گرانند»

و گاهی فرمود:

و الله لتخضبن هذه من هذه

«سوگند به خدا این از این و دست بر سر و محاسنش گذاشت خضاب خواهد شد.»

(۳۵۰)

دیدن پیامبر در خواب

بِسْمِ اللّهِ الْرَّحْمنِ الْرَّحیمْ

امام حسن (ع) روز نوزدهم رمضان که سحر آن به فرق مقدس علی (ع) ضربت زدند.

فرمود:

شب گذشته در همین مسجد (کوفه) پدرم به من فرمود:

پسرم! من نماز شب را خواندم و سپس خوابیدم، رسول خدا صلی الله علیه و آله را در خواب دیدم و از وضع خودم و سستی اصحاب در امر جهاد شکایت کردم، آن حضرت به من فرمود:

ادع الله ان یریحک منهم فدعوت الله

«دعا کن و از خدا بخواه تا تو را از دست آنها راحت کند، من همین دعا را کردم.» (۳۵۱)

غذای امام در شب ضربت خوردن

بِسْمِ اللّهِ الْرَّحْمنِ الْرَّحیمْ

در بعضی از کتب معتبره روایت کرده اند که ام کلثوم گفت:

در شب نوزدهم ماه مبارک رمضان برای افطار حضرت امیرالمؤمنین (ع) طبقی نزد او گذاشتم، دو قرص نان جو در آن بود، و کاسه ای از شیر نزد آن حضرت آوردم، و نمک ساییده حاضر کردم، چون حضرت از نماز فارغ شد، به آن طعام نگاه کرده و گریست و فرمود:

ای دختر! دو نوع خورش برای من در یک طبق حاضر کردی؟ مگر نمی دانی که من متابعت برادر و پسر عموی خود رسول خدا صلی الله علیه و آله را می کنم، تا از دنیا رفت دو طعام از برای او حاضر نکردند. ای دختر! هر که خوردنی و آشامیدنی و پوشش او در دنیا خوب باشد، ایستادن او در روز قیامت نزد حق تعالی بیشتر است، ای دختر در حلال دنیا حساب است و در حرام او عذاب. و خبر داد مرا حبیب من رسول خدا صلی الله علیه و آله که جبرییل از برای او کلیدهای زمین را آورد و گفت:

یا محمد خداوند تو

را سلام می رساند و می فرماید که:

اگر خواهی تمام کوه های تهامه را برای تو طلا می کنم و به راه می اندازم، بگیر این ها را که کلید گنج های زمین است و از ثواب آخرت تو چیزی کم نمی شود،

حضرت فرمود:

بعد از آن چه خواهد بود؟

گفت:

مرگ. آن جناب فرمود:

هر گاه چنین است، مرا به دنیا احتیاج نیست، بگذار مرا که روزی گرسنه باشم و یک روز سیر، تا آنکه در روزی که گرسنه باشم دعا کنم پروردگار خود را و از او سؤال کنم، و در روزی که سیر باشم پروردگار خود را حمد گویم. جبرییل گفت:

توفیق هر چیزی یافته ای ای محمد.

فرمود:

ای دختر این دنیا خانه فریب است و خانه مذلت و خواری است هر که چیزی به آخرت پیش می فرستد به او می رسد. ای دخترم! به خدا سوگند چیزی نمی خورم تا یکی از خورش ها را برداری، پس شیر را بر داشتم، و اندکی از نان جو با نمک تناول نمود و حمد و ثنای حق تعالی به جای آورد. (۳۵۲)

نگاه کردن به آسمان

بِسْمِ اللّهِ الْرَّحْمنِ الْرَّحیمْ

امام در شب نوزدهم پیوسته مشغول رکوع و سجود بود و تضرع و زاری به سوی حق تعالی می نمود، بسیار از خانه بیرون می رفت و داخل می شد، به اطراف آسمان نظر می کرد و اضطراب می نمود و تضرع می کرد و می گریست، پس سوره یس را تا آخر تلاوت نمود، پس اندکی خوابیده ترسان بیدار شده جامه خود را بر روی مبارک خود کشید و بر پا ایستاد و گفت:

خداوندا مرا به دیدن خود برکت ده. و کلمه لا حول و لا قوه الا بالله العلی العظیم بسیار گفت. (۳۵۳)

گریه فرزندان

بِسْمِ اللّهِ الْرَّحْمنِ الْرَّحیمْ

امام در شب نوزدهم رمضان نماز خواند تا بسیاری از شب گذشت، و در تعقیب نشسته بود که آن حضرت را خواب ربود، باز ترسان از خواب بیدار شد، زنان و فرزندان خود را طلبید و فرمود:

در این ماه از میان شما خواهم رفت، در این شب خوابی هولناک دیدم و برای شما نقل می کنم، در این ساعت حضرت رسالت (ص) را در خواب دیدم می فرمود:

ای ابوالحسن به زودی نزد ما خواهی آمد، و نزد تو خواهد آمد شقی ترین امت و محاسن تو را از خون سرت خضاب خواهد کرد، و من بسیار مشتاقم به لقای تو، و تو در دهه آخر این ماه به نزد ما خواهی آمد، زود بیا نزد ما که آنچه نزد ما ماست بهتر است و باقی تر است از برای تو. چون اهل و اولاد آن حضرت این سخنان جانسوز را شنیدند، صدا به گریه بلند کردند، پس قسم داد ایشان را که ساکت شوید، چون ساکت شدند، وصیت کرد ایشان را به نیکی ها

و نهی کرد ایشان را از بـدی ها. چون از وصـیت فارغ گردیـد، باز مشـغول عبادت شـد، پیوسـته در رکوع و سـجود و تضـرع و زاری بود، و هر ساعت از خانه بیرون می رفت به اطراف آسمان نظر می کرد، نظر در ستاره ها می کرد و می فرمود:

به خدا سوگند که دروغ نشـنیده ام از رسول خدا، این شبی است که مرا وعده داده است. پس برگشت به جای نماز خود و می گفت:

اللهم بارک لی فی الموت، یعنی:

خداوندا مبارک گردان برای من مرگ را، و بسیار می گفت:

انـا لله و انـا الیه راجعون و لا حول و لا قوه الا بالله العلی العظیم، پس بسـیار صـلوات می فرسـتاد بر محمـد و آل محمـد (ص) و استغفار بسیار می کرد. (۳۵۴)

نزدیکی اجل

بِسْمِ اللّهِ الْرَّحْمنِ الْرَّحیمْ

ام کلثوم گفت:

چون در شب شهادت، قلق و اضطراب آن حضرت را دیدم، مرا خواب نبرد گفتم:

ای پدر چرا امشب خواب بر تو حرام گردیده و استراحت نمی فرمایی؟

گفت:

ای دختر من با شـجاعان بسـیار جنگ کرده ام و خود را به اهوال عظیمه افکنده ام، هرگز رعبی و ترسـی در دلم به هم نرسـیده است، امشب بسیار ترسانم؛ پس فرمود:

انا لله و انا الیه راجعون،

ام کلثوم گفت:

ای پدر چرا در تمام این شب خبر مرگ خود را به ما می دهی؟

فرمود:

ای دختر اجل نزدیک گردیده و آرزوها قطع شده است. ام کلثوم چون این خبر شنید بسیار گریست،

حضرت فرمود:

گریه مکن، من نگفتم این خبر را مگر به آنچه عهد کرده است به سوی من رسول خدا صلی الله علیه و آله (۳۵۵)

مناجات در شب ضربت

بِسْمِ اللّهِ الْرَحْمنِ الْرَحیمْ

علی (ع) در شب نوزدهم، اندکی به خواب رفت و بیدار شد فرمود:

دخترم! چون نزدیک وقت اذان شود،

مرا خبر کن و مشغول تضرع و زاری و عبادت شد، چون نزدیک وقت نماز شد،

ام کلثوم می گوید، آب نزد آن حضرت آوردم، برخاست و تجدید وضو کرد و جامه های خود را پوشید و به جانب مسجد رفت. چون به صحن خانه رسید، مرغابی هایی که برای برادرم حسن هدیه آورده بودند بر سر راه او آمده بال ها گشودند فریاد کردند، و قبل از آن شب صدای ایشان در نمی آمد،

حضرت فرمود:

لا اله الا الله فریاد کننده چندند که از عقبشان نوحه کنندگان خواهند بود، فردا بامداد قضای الهی ظاهر شود. (۳۵۶)

شب ضربت به فکر غذای مرغابیان

بِسْمِ اللّهِ الْرَّحْمنِ الْرَّحیمْ

ام کلثوم گفت:

ای پدر چرا فال بد می زنی؟

فرمود:

هیچ یک از ما اهل بیت فال بد نزدند و فال بد در ایشان اثر نمی کند، ولیکن سخن حقی بود که بر زبانم جاری شد، دخترم به حق خودم تو را سوگند می دهم که این مرغابیان را رها کنی که حیواناتی بی زبانند که حبس کرده ای ایشان را آب و دانه بده چون گرسنه و تشنه شوند، یا رها کن آنها را که از گیاه های زمین بخورند. (۳۵۷)

کمر مرگ بستن

بِسْمِ اللّهِ الْرَّحْمنِ الْرَّحیمْ

هنگامی که علی (ع) به در خانه رسید و خواست که در را بگشاید قلاب در به کمر آن حضرت بند شد و از کمرش باز شد و افتاد، پس آن را از زمین برداشت به کمر بست و شعری چند خواند که مضمون آنها این است که:

کمر خود را برای مرگ ببند. به درستی که مرگ تو را ملاقات می کند، و جزع مکن از مرگ وقتی که به محله تو می آید، مغرور مشو به دنیا هر چند موافقت نماید، چنانچه دهر که تو را خندان گردانیده است باز تو را به گریه خواهد آورد، پس فرمود:

خداوندا مبارک گردان برای من مرگ را، و مبارک گردان برای من لقای خود را. ام کلثوم گفت:

چون این اخبار رنج آور را شنیدم گفتم:

واغوثاه وا ابتاه، در تمام این شب خبر مرگ به ما می گویی.

فرمود:

ای دختر اینها دلالت ها و علامت های مرگ است که از پی یکدیگر ظاهر می شود. پس در را گشوده بیرون رفت،

ام کلثوم گفت:

من برگشتم و آنچه از آن حضرت دیده و شنیده بودم به حضرت امام حسن نقل کردم. (۳۵۸)

نگرانی زینب سلام الله علیها

بِسْمِ اللّهِ الْرَّحْمنِ الْرَّحیمْ

اضطراب سراسر وجود زینب را گرفته و نگران است. به نزد پدر می آید که بابا، امشب تو به مسجد مرو، که دلم نگران است. بگذار دیگری به جای تو رود.

فرمود:

لا مقر من القدر، گریز از قدر و قضای خدا ممکن نیست. اگر بلای زمینی باشد بر رفع آن قادرم اگر بلای آسمانی (مرگ) باشد که باید جاری گردد. (۳۵۹)

درد دل آخر با امام حسن علیه السلام

بِسْمِ اللّهِ الْرَّحْمنِ الْرَّحیمْ

حضرت امام حسن (ع) برخاست و از پی پدر بزرگوار خود به مسجد رفت، پیش از آنکه داخل مسجد شود به آن حضرت رسید و گفت:

ای پدر بزرگوار چرا در این وقت شب از خانه بیرون آمده ای؟

گفت:

ای نور دیده من، خوابی وحشتناکی دیدم. جناب امام حسن (ع) گفت:

ای پدر خواب خود را برای من بیان کن.

فرمود:

دیدم جبرییل بر کوه ابوقبیس فرود آمد و دو سنگ از آن کوه برگرفت و به سوی کعبه رفت، و بر بام کعبه ایستاد و آن سنگ ها را بر هم زد که ریزه ریزه شدند، پس بادی وزید و آن ریزه های سنگ را پراکنده کرد، هیچ خانه در مکه و مدینه نماند مگر آنکه ریزه ای از آن سنگ در آن داخل شد.

حضرت امام حسن (ع) پرسید:

پدر این خواب را چگونه تعبیر کردی؟

فرمود:

این خواب دلالت می کند بر آنکه پدر تو شهید شود، و هیچ خانه در مکه و مدینه باقی نمی ماند مگر آنکه اندوهی از مصیبت او در آن خانه داخل شود.

حضرت امام حسن (ع) فرمود:

آیا می دانی که این واقعه وحشتناکی خواهد بود؟

فرمود:

حبیب من رسول خدا صلی الله علیه و آله خبر داده است که این واقعه های که خواهد بود.

پیامبر به من فرمود:

که در دهه

آخر ماه مبارک رمضان شهید خواهم شد به ضربت شمشیر ابن ملجم مرادی.

امام حسن (ع) فرمود:

ای پدر هر گاه می دانی که او قاتل تو خواهد بود او را به قتل برسان.

حضرت فرمود:

ای فرزند گرامی! قصاص پیش از جنایت نمایم؟

فرمود:

ای فرزند به رختخواب خود بر گرد.

امام حسن (ع) گفت:

ای پدر می خواهم با تو بیایم.

فرمود:

تو را سوگند می دهم که برگردی، پس امام حسن علیه السلام به خانه برگشت و با ام کلثوم محزون و غمگین نشستند، بر سخنان و حالات آن حضرت می گریستند. (۳۶۰)

آخرین رمضان علی علیه السلام

بِسْمِ اللّهِ الرَّحْمنِ الرَّحیمْ

آخرین ماه مبارک رمضان که بر علی گذشت ماه مبارک دیگری بود برای او یک صفای دیگری داشت و برای خاندان علی (ع) از همان روز اول ماه رمضان توام با یک دلهره و اضطراب بود چون آن ماه رمضان، روش علی (ع) با همه ماه رمضان های دیگر تفاوت داشت یکی از آن خدمت های قهرمانی اش را به عنوان نمونه ذکر می کنیم علی (ع) می فرماید:

این آیه شریفه نازل شد:

الم، احسب الناس ان یترکوا ان یقولوا امنا و هم لایفتنون و لقد فتنا الذین من قبلهم فلیعلمن الله الذین صدقوا و لیعلمن الکاذبین (۳۶۱)

که خطاب به مسلمین است به مؤمنین که خیال کرده اند که ما آزمایش برای آنها پیش نخواهیم آورد خیر پیش می آوریم علی (ع) می فرماید:

تا این آیه نازل شد فهمیدم که بعد از پیغمبر فتنه ها و آزمایش های بزرگی برای این ملت پیش می آید عرض کردم:

یا رسول الله!

مقصود از آنچه که در دین آیه آمده چیست؟

فرمود:

«یا علی ان امتی سیفتنون من بعدی» (۳۶۲)

بعد از من امت من مورد امتحان و آزمایش قرار می گیرند بعد در آنجا می فرماید:

به پیغمبر عرض کردم:

یا رسول الله!

آن گروهی

که در احد شـهید شدند ۰۷ نفر بودنـد که در رأس آنهـا حمزه بن عبـدالمطلب بود، آنها قهرمان های احـد بودنـد و من از این فیض محروم ماندم و شهادت از من دور شد خیلی ناراحت شدم که چرا من به این فیض نایل نشدم. من به ایشان عرض کردم:

چرا این فیض از من گرفته شد؟

فرمود:

در اینجا شـهید نشـدی اما عاقبت امر، تو در راه خدا شـهید خواهی شد، در حالتی که در احد یک جوان ۵۲ ساله است، تازه با زهراء سـلام الله علیها ازدواج کرده است یک فرزنـد بیشتر نداشت، امام مجتبی (ع) یک خانواده جوان همه آرزوهای شان این است که زنـدگی شان کم کم پیش برود علی (ع) را ببینیـد تنها آرزوی بزرگش این است که در راه خـدا شـهید بشود! پیغمبر (ص) فرمودند:

علی تو شهید می شوی، بعد فرمود:

کیف صبرک، در حین شهادت صبر تو چگونه خواهد بود؟

علی عرض کرد:

یا رسول الله لیس هذا من مواطن الصبر بل من مواطن الشکر، نفرمایید چگونه صبر می کنی بفرمایید چگونه سپاسگزار هستی؟ فرزندان علی (ع) آمدند جلوی امیرالمؤمنین (ع) را گرفتند و گفتند:

پدر جان نمی گذاریم شما به مسجد بروید، و حتما بایستی یک نفر دیگر را به نیابت بفرستی. اول فرمودند:

خواهرزاده ام «جعده بن جبیره» را بگویید برود نماز جماعت را با مردم بخواند. بعد خودشان نقض کردند، فرمودند:

نه خودم می روم.

عرض کردند:

اجازه بدهید کسی شما را همراهی کند.

فرمود:

خیر نمی خواهم کسی مرا همراهی کند ولی برای او شب با صفایی است این تعبیر مال خود ایشان است که فرموده اند:

و ما کنت الا کقارب ورد، و طالب وجد (۳۶۳)

بعد از این که در بستر افتاده است این جمله

ها را می فرماید؛ به خدا قسم این ضربت که بر فوق من وارد شد مثل من مثل عاشقی بود که به معشوق خودش رسید، مثل آن کسی بود که در شب ظلمانی دنبال چاه آبی می گردد تا خیمه و خرگاهش را بردارد و یه آنجا برود، اگر در آن تاریکی آن چاه آب را پیدا کند چقدر خوشحال می شود مثل من هم مثل همان شخص است. حافظ می گوید:

دوش وقت سحر از غصه نجاتم دادند و اندر آن ظلمت شب آب حیاتم دادند چه مبارک سحری بود و چه فرخنده شبی آن شب قدر که این تازه براتم دادند و حافظ هم اشاره به همین معنی دارد. فرمودند:

من خودم می روم. خدا می داند که او چه هیجانی داشت، البته خودش می فرماید:

من خیلی کوشش کردم که راز آن مطلب را کشف کنم، یعنی خصوصیات آن را بعضی گفته اند ولی اجمالا می داند به این که یک حادثه بزرگی برای او اتفاق می افتد از نهج البلاغه این طور استفاده می شود:

خیلی کوشش کردم که سر و باطن این کار را به دست بیاورم، ولی خدا اباء کرد، جز اینکه این سر را اخفاء بکند، آمد و آمد خودش اذان صبح را می گفت:

با آن سپیده دم خداحافظی کرد و گفت:

ای صبح، ای سپیده دم ای فجر از روزی که علی به این دنیا چشم گشاده است آیا روزی بوده است که تو از فخر بدمی و چشم علی خواب باشد یعنی ای سپیده دم بعد از این چشم علی برای همیشه به خواب خواهد رفت در وقتی که دارد از ماذنه پایین می آید، می فرماید:

خلوا سبیل المؤمن المجاهد فی الله لا یعبد غیر

الواحد و یوقظ الناس الی المساجد (۳۶۴) راه مؤمن مجاهد را باز کنید، باز خودش را به عنوان یک مؤمن مجاهد توصیف می کند، دلهره ها، اضطراب ها هست، علی گفته بود:

پشت سر این ضجه ها، نوحه هایی هست یک وقت یک فریاد همه را متوجه کرد صدایی شنیدند که در همه جا پیچیده است:

«تهدمت و الله ارکان الهدی و انطمست اعلام التقی و انفصمت العروه الوثقی، قتل ابن عم المصطفی، قتل الوصی المجتبی، قتل علی المرتضی قتله اشقی الاشقیاء»

به خدا سوگند ستون های هدایت در هم شکست و نشانه های تقوی محو شد و دستاویز محکمی که میان خالق و مخلوق بود گسیخته گردید پسر عموی مصطفی (ص) کشته شد، علی مرتضی به شهادت رسید و بدبخت ترین اشقیا او را شهید نمود. (۳۶۵)

نفرین علی علیه السلام

بِسْمِ اللّهِ الْرَّحْمنِ الْرَّحیمْ

شب جمعه و شب نوزدهم ماه رمضان سال چهلم هجرت، آخرین شب عمر امام علی (ع) بود، امام حسن (ع) می گوید:

همراه پدرم علی (ع) به سوی مسجد رهسپار شدیم. پدرم به من فرمود:

«پسرم! امشب لحظه ای چرت مرا فرا گرفت، در همان لحظه رسول خدا صلی الله علیه و آله را دیدم، عرض کردم:

«ای رسول خدا، چیست این مصائبی که از ناحیه امت تو به من رسیده است؟

که آنها به راه عداوت و انحراف افتاده اند.»

رسول اکرم (ص) به من فرمود:

ادع علیهم:

«آنها را نفرین افتاده اند.»

من امشب در مورد این امت (منحرف) چنین نفرین کردم.

اللهم ابدلنی بهم خیرا منهم و ابدلهم بی من هو شر منی

«خدایا!

به عوض آنها، دیدار و هم نشینی با خوبان را نصیب من گردان، و به عوض من، بدان را بر آنها مسلط کن.»

(۳۶۶) سحرگاه همان شب نفرین امام علی

علیه السلام به استجابت رسید.

ضربتی بر جای ضربت ملعون دیگر

بِسْمِ اللّهِ الْرَحْمنِ الْرَحیمْ

شیخ مفید به سند معتبر از امام زین العابدین (ع) روایت کرده است؛ که چون ابن ملجم قصد قتل حضرت امیرالمؤمنین (ع) را کرد، دیگری را با خود آورده بود و ضربت آن ملعون دیگر به دیوار مسجد خورد. چون حضرت نزدیک محراب آمد و مشغول نماز شد و به سجده رفت، ابن ملجم ضربتی بر سر آن حضرت زد، بر جای آن ضربتی آمد که عمرو بن عبدود بر سر آن حضرت زده بود چون صدای مردم بلند شد،

حضرت امام حسن و امام حسین (ع) به مسجد دویدند ابن ملجم را گرفته در بند کردند، و پدر بزرگوار خود را برداشته به خانه بردند.

سپس لبابه به نزدیک سر آن حضرت نشست و ام کلثوم نزد پای او نشست و صدای شیون از خانه آن حضرت بلند شد، پس آن حضرت دیده های مبارک خود را گشود و به سوی حسن و حسین (ع) نظر کرد و فرمود که:

رفیق اعلا و صحبت انبیاء و اوصیاء بهتر است برای دوستان خدا از دنیای بی بقا، اگر من از این ضربت کشته شوم، آن ملعون را یک ضربت بیشتر نزنید، این را فرمود:

و ساعتی مدهوش شد، چون به هوش باز آمد فرمود:

در این وقت رسول خدا صلی الله علیه و آله را دیدم که مرا تکلیف رفتن می کند و فرمود که:

فردا شب نزد ما خواهی بود. (۳۶۷)

آخرین اذان علی علیه السلام

بِسْمِ اللّهِ الْرَحْمنِ الْرَحیمْ

سحرگاه شب ۹۱ رمضان حضرت علی (ع) داخل مسجد شدند، قندیل ها خاموش شده بود و مسجد تاریک بود،

حضرت چند رکعت نماز ادا کرد، ساعتی مشغول تعقیب بود، سپس برخاست و دو رکعت نماز خواند و

بر بـام مسـجد رفت، دست هـای مبـارک را بر گوش های خود گـذاشت و اذان گفت. وقتی آن حضـرت اذان می گفت، هیچ خانه در کوفه نمی ماند مگر آنکه صدای او را می شنیدند. ابن ملجم ملعون در تمام شب بیدار بود و در آن امر عظیم که اراده کرده بود تفکر می کرد، و در میان شب قطامه به نزد او آمد گفت:

کسی که چنین اراده ای دارد.

خواب بر او حرام است، برخیز و علی را به قتل برسان و برگرد و مراد خود را از من حاصل گردان، آن ملعون گفت:

علی را می کشم و می دانم که به مراد خود نمی رسم پس در آن وقت صدای اذان حضرت را شنیدند، آن ملعونه گفت:

زود برو که فرصت از دست می رود. (۳۶۸)

بیدار کردن قاتل خود

بِسْمِ اللّهِ الْرَّحْمنِ الْرَّحیمْ

در تمام آن شب، ابن ملجم ملعون با شبیب و وردان در مسـجد بودند و انتظار آن حضرت می بردند چون حضرت از اذان فارغ شد و پایین آمد و مشـغول تسبیح و تقدیس حق تعالی بود و صـلوات بر محمد و آل محمد می فرسـتاد، به صحن مسجد آمد و افراد خواب را برای نماز بیدار می کرد، تا آنکه به ابن ملجم رسید، دید که او بر رو خوابیده است.

فرمود:

برخیز از خواب برای نماز و چنین مخواب که این خواب شـیطان است، بلکه بر دست راست بخواب که خواب مؤمنان است، و بر پشت خوابیدن خواب پیغمبران است پس حضرت فرمود که:

قصـدی در خـاطر خود داری که نزدیـک است از آن آسـمانها از هم بپاشـد و زمین شق شود و کوه ها سـرنگون گردد، و اگر بخواهم می توانم خبر بدهم که در زیر جامه چه داری؛ و از

آن در گذشت به نزد محراب رفت و مشغول نماز شد، و رکوع و سجود را بسیار طول داد چنانچه عادت او بود. (۳۶۹)

ضربت در سجده اول

بِسْمِ اللّهِ الْرَّحْمنِ الْرَّحیمْ

پس آن ملعون به نزد آن ستون که حضرت نماز می کرد ایستاد، چون حضرت سر از سجده اول برداشت آن ملعون ضربتی بر سر آن حضرت زد درست در جای ضربت عمرو بن عبدود آمد و پیشانی او را شکافت، پس حضرت فرمود:

بسم الله و بالله و علی مله رسول الله، و گفت:

برب الکعبه، یعنی فایز و رستگار شدم به حق پروردگار کعبه. چون اهل مسجد صدای حضرت را شنیدند همه به سوی محراب دویدند، چون آن شمشیر را به زهر آب داده بودند، زهر در سر و بدن مقدسش دوید. چون مردم به نزدیک آن حضرت رسیدند، دیدند در محراب افتاده است و خاک برمی گیرد و بر جراحت خود می ریزد و این آیه را می خواند:

«منها خلقناکم و فیها نعیدکم و منها نخرجکم تاره اخری»

یعنی:

از زمین خلق کرده ام شما را، و به زمین بر می گردانم شما را، و از زمین بیرون می آوردم شما را بار دیگر، سپس فرمود:

آمد امر خدا، و راست شد گفته رسول خدا. (۳۷۰)

لرزیدن زمین

بِسْمِ اللّهِ الْرَّحْمنِ الْرَّحیمْ

قبل از ضربت ابن ملجم، شبیب ضربتی حواله آن حضرت کرد و بر طاق مسجد آمد، چون ضربت ابن ملجم به سر مبارک آن حضرت رسید، زمین لرزید و دریاها طوفانی شد، درهای مسجد به هم خورد، چون حضرت را برداشتند، ردای مبارکش را بر سرش بستند،

حضرت خون سر خود را بر محاسن مبارکش کشید و فرمود:

این همان وعده ای است که خدا و رسول مرا وعده داده بودند، راست گفتند خدا و رسول. پس از ضربت بر فرق علی (ع) خروش از ملایکه آسمانها و زمین ها بلند شد، و باد

سیاه تندی وزید که هوا را تیره کرد. و جبرییل در میان آسمان و زمین صدا زد:

به خدا سوگند که درهم شکست ارکان هدایت، و تاریک شد ستاره های علم نبوت، و بر طرف شد نشانه های پرهیزگاری، و گسیخته شد عروه الوثقای الهی، و کشته شد پسر عموی محمد مصطفی وصی و برگزیده مجتبی، و شهید شد سید اوصیاء علی مرتضی، او را شهید کرد بدبخت ترین اشقیاء. (۳۷۱)

دویدن فرزندان به سمت مسجد

بِسْمِ اللّهِ الْرَّحْمنِ الْرَّحیمْ

زمانی که ام کلثوم جبرییل را شنید، سیلی به صورت خود زد و گریبان چاک کرد، فریاد وا ابتاه، وا علیاه، وا محمداه و وا سیداه برآورد، پس حضرت امام حسن و امام حسین (ع) از خانه به سوی مسجد دویدند، دیدند که مردم نوحه و فریاد می کنند و می گویند:

وا اماماه و وا امیرالمؤمنیناه، به خدا سوگند که شهید شد امام عابد مجاهد که هرگز برای بت سجده نکرده بود، و شبیه ترین مردم بود به رسول خدا (ص).

چون آن دو مظلوم داخل مسجد شدند، فریاد وا ابتاه و وا علیاه بر آوردند می گفتند:

کاش ما را مرگ در می یافت و این روز را نمی دیدیم. چون به نزدیک محراب آمدند، پدر بزرگوار خود را دیدند که در میان محراب افتاده است، و ابوجعده با جماعتی می خواهند او را بلند کنند که با مردم نماز بخواند، اما نمی تواند.

حضرت امیرالمؤمنین (ع) امام حسن (ع) را به جای خود گذاشت که با مردم نماز گزارد، و خود نشسته نماز را به اشاره ادا کرد، خون خود را بر روی خود می مالید و هر ساعتی به طرفی می افتاد. (۳۷۲)

سر علی علیه السلام در دامن امام حسن علیه السلام

بِسْمِ اللّهِ الْرَّحْمنِ الْرَّحیمْ

چون حضرت امام حسن (ع) از نماز فارغ شد، سر مبارک پدر بزرگوار خود را در دامن گذاشت و گفت:

ای پدر بزرگوار پشت ما را شکستی، چگونه تو را به این حال ببینیم پس حضرت دیده مبارک خود را گشود فرمود:

ای فرزند گرامی بعد از امروز بر پدر تو غمی و المی و جزعی نیست، اینک جد تو محمد (ص) وجده تو خدیجه و مادرت فاطمه زهرا (ع) و حوریان جنه الماری بر دور پدر تو بر

آمده اند و انتظار رفتن او می کشند، پس شاد باش دست از گریه بازدار که گریه تو ملایکه آسمانها را به گریه آورده است. (۳۷۳)

تمام شدن اندوه علی علیه السلام

بِسْمِ اللّهِ الْرَّحْمنِ الْرَّحیمْ

چون صدای وحشت انگیز شهادت علی (ع) در کوفه منتشر شد، مردان و زنان از خانه ها به سوی مسجد دویدند، چون به مسجد رسیدند دیدند که حضرت امیرالمؤمنین (ع) سرش در دامان امام حسن (ع) است، با آنکه جای ضربت را محکم بسته اند خون می ریزد و گلگونه مبارکش از زردی به سفیدی مایل شده است، به اطراف آسمان نظر می کند و زبانش به تسبیح و تقدیس الهی مشغول است، و می گوید:

پروردگارا از تو رفاقت انبیاء و اوصیاء و اعلای درجات جنه الماوی را می خواهم. (۳۷۴)

گریه امام حسن علیه السلام

بِسْمِ اللّهِ الْرَّحْمنِ الْرَّحیمْ

حضرت علی (ع) ساعتی مدهوش شد و قطرات اشک از دیده های نور دیده مصطفی حسن مجتبی (ع) می ریخت، چون آب دیده آن حضرت بر روی پدر بزرگوارش ریخت چشم گشود فرمود:

چرا گریه می کنی فرزندم، بعد از این روز بر پدر تو ترسی و وهمی نیست، اینک جد تو محمد مصطفی (ع) و خدیجه کبری و فاطمه زهرا و حوریان بهشت، نزد پدر تو حاضر شده اند و انتظار قدوم او را می کشند، و ملایکه آسمان ها به درگاه حق تعالی صداها بلند کرده اند. ای فرزند گرامی بر پدر خود ناله می کنی و تو بعد از پدر خود به زهر ستم شهید خواهی شد، و برادرت حسین به تیغ ستم دشمنان شهید خواهد شد، و با این حال به جد و پدر و مادر خود ملحق خواهید شد. پس حضرت امام حسن (ع) گفت:

ای پدر آیا نمی گویی که این معامله با تو که کرد؟

فرمود:

فرزند یهودیه عبدالرحمن بن ملجم مرا ضربت زد، و الحال از باب کنده داخل مسجد خواهد شد، پیوسته زهر شمشیر آن ملعون

بر سر و بدن آن حضرت اثر می کرد و مدهوش می گردید، و مردم می گریستند، خاک مسجد را بر سر می ریختند. (۳۷۵)

دستگیری قاتل علی علیه السلام

بِسْمِ اللّهِ الْرَّحْمنِ الْرَّحیمْ

ناگاه صدایی از در مسجد بلند شد و ابن ملجم را دست بسته از در مسجد به درون می آوردند، و مردم او را لعنت می کردند و آب دهان بر روی نحسش می انداختند و گوشش را به دندان می جویدند و می گفتند:

ای دشمن خدا چه کردی؟ امت محمد را هلاک کردی، و بهترین مردم را شهید کردی آن ملعون ساکت بود و سخن نمی گفت، حذیفه نخعی شمشیر برهنه در دست داشت در پیش روی آن ملعون می آمد و مردم را می شکافت تا آنکه او را به نزدیک حضرت آورد، چون نظر امام حسن (ع) بر او افتاد.

فرمود:

ای ملعون تو کشتی امیر مؤمنان و امام مسلمانان را، آیا جزای او از تو این بود که تو را پناه داد و بر دیگران اختیار کرد و به تو عطاها فرمود، ای بدبخت ترین امت، سر به زیر افکند و جواب نگفت (۳۷۶)

چگونگی دستگیری قاتل

بِسْمِ اللّهِ الْرَّحْمنِ الْرَّحیمْ

صداهای مردم به گریه و نوحه بلند شده بود.

حضرت علی (ع) از آن مردی که آن ملعون را آورده بود پرسید که:

این دشمن خدا را از کجا یافتی؟

گفت:

ای مولای من دیشب با همسرم در خانه خوابیده بودم، من در خواب بودم و او بیدار بود، وقتی صدای خبر قتل امیرالمؤمنین (ع) را از میان آسمان و زمین شنید، مرا بیدار کرد گفت:

تو در خوابی و امام تو علی بن ابیطالب شهید شده است، من از خواب جستم گفتم:

خدا دهنت را بشکند، این چه حرفی است که می گویی، امیرالمؤمنین به مردم چه بدی کرده است که او را بکشند، او خیر خواه مسلمانان است و پدر یتیمان است و شوهر بیوه زنان

است، چه کسی توانایی دارد که او را بکشد، او شیر خداست. همسرم گفت:

چنین صدایی از آسمان شنیدم، گمان دارم که آن صدا را جمیع اهل کوفه شنیده باشند، در این سخن بودم که ناگاه صدایی عظیم به گوشم رسید، شنیدم کسی می گفت:

قتل امیرالمؤمنین. پس شمشیر خود را از غلاف کشیدم، در خانه را گشودم و سراسیمه بیرون دویدم، در بین راه این ملعون را دیدم که می گریخت به جانب راست و چپ نظر می کرد، گویا راه بر او بسته شده بود، به او گفتم که:

وای بر تو چرا سرگردانی؟ کیستی و اراده کجا داری؟ نام خود را نگفت و نام دیگری گفت، گفتم:

از کجا می آیی؟

گفت:

از خانه خود. گفتم:

در این وقت به کجا می روی؟

گفت: به حیره

گفتم:

چرا نماز بامداد را با امیرالمؤمنین به جا نیاوردی؟

گفت:

می ترسم که حاجت من فوت شود. گفتم:

صدایی شنیدم که امیرالمؤمنین کشته شده است آیا خبر داری؟

گفت:

نه.

گفتم:

چرا نمی ایستی تا پی ببری؟

گفت:

پی کار خود می روم و حاجت من از این ضروری تر است چون این سخن را از او شنیدم، گفتم:

ای ملعون کدام حاجت ضرورتر باشد از فهمیدن حال امیر مؤمنان و امام مسلمانان، از او خشمگین شدم با شمشیر بر او حمله کردم، در این حال بادی وزید و برق شمشیر از عبای او ظاهر شد، چون برق شمشیر را مشاهده کردم گفتم:

این شمشیر برهنه چیست که در زیر جامه خود پنهان کرده ای مگر تویی قاتل امیرالمؤمنین؟ می خواست بگوید نه، حق تعالی بر زبانش جاری کرد گفت:

بلی، پس من شمشیر حواله او کردم، او نیز شمشیر حواله من کرد، من ضربت او را رد کردم، او را بر زمین افکندم. مردم رسیدند مرا

یاری کردند تا آنکه او را گرفتم و دست هایش را بستم به خدمت تو آوردم پس امام حسن (ع) فرمود:

حمد و سپاس مخصوص خداوندی که دوست خود را یاری کرد و دشمن خود را سرنگون گردانید. (۳۷۷)

پی نوشتها

۳۴۶ – ال امام علی (ع)

۳۴۷ – الارشاد، ص ۰۲ ۹۱

۳۴۸ – الارشاد، ص ۰۲ ۹۱

۳۴۹ – ارشاد مفید، ج ۱ ص ۱۲۳

۳۵۰ – ارشاد مفید، ج ۱ ص ۱۲۳.

۳۵۱ –. عقد الفرید، ج ۴، ص ۱۶۳.

۳۵۲ – تاریخ ۴۱ معصوم ص ۰۴۳ ۷۳۲

۳۵۳ – تاریخ ۴۱ معصوم ص ۰۴۳ ۷۳۲

۳۵۴ – تاریخ ۴۱ معصوم ص ۰۴۳ ۷۳۳

۳۵۵ – تاریخ ۴۱ معصوم ص ۰۴۳ ۷۳۳

۳۵۶ – تاریخ ۴۱ معصوم ص ۰۴۳ ۷۳۳

۳۵۷ – تاریخ ۴۱ معصوم ص ۰۴۳ ۷۳۳

۳۵۸ – تاریخ معصوم ص ۰۴۳ ۷۳۳

۳۵۹ – در مکتب امام امیرالمؤمنین (ع) ص ۱۲۴

۳۶۰ – تاریخ ۴۱ معصوم ص ۰۴۳ ۷۳۳

۳۶۱ – سوره عنکبوت آیه ۲.

۳۶۲ – نهج البلاغه صبحی صالح ص ۰۲۲

۳۶۳ – نهج البلاغه، صبحی صالح، ص ۹۷۳.

۳۶۴ – دیوان علی (ع)

۳۶۵ – منتهی الامال انسان کامل ص ۸۴ ۳۴

۳۶۶ – اقتباس از شرح نهج البلاغه ابن ابی الحدید ج ۶ ص ۱۳۱

۳۶۷ – امالی شیخ طوسی، ص ۵۶۳

۳۶۸ – تاریخ ۴۱ معصوم ص ۶۴۳ ۰۴۳

۳۶۹ – تاریخ ۴۱ معصوم ص ۶۴۳ ۰۴۳

۳۷۰ – تاریخ ۴۱ معصوم ص ۶۴۳ ۰۴۳

۳۷۱ – تاریخ ۴۱ معصوم ص ۶۴۳ ۰۴۳

۳۷۲ – تاریخ ۴۱ معصوم ص ۶۴۳ ۰۴۳

۳۷۳ – تاریخ ۴۱ معصوم، ص ۶۴۳ ۰۴۳

۳۷۴ – تاریخ ۴۱ معصوم، ص ۶۴۳ ۰۴۳

۳۷۵ – تاریخ ۴۱ معصوم ص ۶۴۳ ۰۴۳

۳۷۶ – تاریخ ۴۱ معصوم، ص ۶۴۴ ۰۴۳

۳۷۷ – تاریخ ۴۱ معصوم ص

۲۲ – زندگینامه علامه مجلسی

ولادت

حمـد بـاقر بن محمـد تقی بن مقصود علی مجلسـی، معروف به علاـمه مجلسـی و مجلسـی ثانی در سال ۷۳۰۱ هجری در شـهر اصفهان دیده به جهان گشود.

خاندان

خانـدان علاـمه مجلسـی از جمله پر افتخارترین خانـدان های شـیعه در قرون اخیر است. در این خانواده نزدیک به یکصـد عالم وارسته و بزرگوار دیده می شود و از نزدیکان علامه پس از بررسی تنها علم و فضل مشاهده می کنیم:

۱ – جد بزرگ علامه، عالم بزرگوار حافظ، ابو نعیم اصفهانی صاحب کتابهایی چون «تاریخ اصفهان» و «حلیه الأولیاء» است.

۲ – پدر علامه، مولی محمد تقی مجلسی، معروف به مجلسی اول (۳۰۰۱ – ۰۷۰۱ هجری) صاحب کرامات و مقامات معنوی و روحی بلند است. او محدث و فقیهی بزرگ است و کتابهایی نیز تألیف نموده است. محمد تقی مجلسـی شاگرد شـیخ بهایی و میر داماد است. او در علوم مختلف اسـلامی تبحر داشـته و در زمان خویش مرجعیت تقلید را به عهده داشته است. وی در کنار مرجعیت، از اقـامه نمـاز جمعه و جمـاعت نیز غفلت نمی کرد و امـام جمعه اصـفهان بود. از جمله پرورش یافتگـان مکتبش می توان به: علامه مجلسـی (که بیشترین اسـتفاده را از پدر خویش برده است)، آقا حسـین خوانساری و ملا صالح مازندرانی اشاره نمود.

۳ – علامه دو برادر داشت که آنها نیز مردانی متقی و زاهـد بودند به نام های ملا عزیز اللّه و ملا عبد اللّه، که برای تبلیغ و نشـر علوم اهل بیت علیهم السلام به هندوستان رفت و ساکن آنجا گردید.

۴ – خاندان علامه مجلسی نه تنها مردانی عالم و دانشمند به جامعه تحویل داده، بلکه زنان این خاندان نیز پا به پای مردان

خویش قدم برداشته اند.

علامه مجلسی چهار خواهر داشت که آنان نیز هر یک دارای تألیفات و تحقیقات ارزنده ای در علوم اسلامی می باشند. از جمله تألیفات آنان می توان به: شرح کافی، المشترکات فی الرجال، شرح شرایع الإسلام، شرح مطالع و شرح قصیده دعبل خزائی اشاره نمود. همسران این زنان عالم و بزرگوار نیز از علمای بزرگ بودند. کسانی همچون ملا صالح مازندرانی، ملا میرزای شیروانی، ملا علی استرآبادی و میرزا محمد فسایی.

۵ – علامه مجلسی دارای ۵ پسر بود که همگی از محضر علم و معارف پدر بهره مند شدند و به مدارجی بالا دست یافتند.

۶ – دامادهای علامه هم که ۵ نفر بودند از طلاب و فضلای آن زمان بودند و علامه با عنایتی خاص نسبت به دامادها، دختران خویش را به ازدواج آنان درمی آورد. علاوه بر اینها خاندان های بزرگی از علمای آن عصر مرتبط با علامه مجلسی بودند، مانند وحید بهبهانی، بحر العلوم، طباطبایی بروجردی، میرزا عبد الله افندی صاحب ریاض العلما، شهرستانی و ... مقام علمی علامه مجلسی آنچنان شهرتی در علوم مختلف اسلامی دارد که محتاج هیچ بیان و توضیحی نیست. نام علامه مجلسی چون آفتابی بر آسمان فقاهت و اجتهاد می درخشد.

علامه مجلسی از جمله بزرگانی است که از جامعیت خاصی برخوردار بود. او در علوم مختلف اسلامی مانند تفسیر، حدیث، فقه، اصول، تاریخ، رجال و درایه سرآمد عصر بود. نگاهی اجمالی به مجموعه عظیم بحارالانوار این نکته را به خوبی آشکار می سازد. این علوم در کنار علوم عقلی همچون فلسفه، منطق، ریاضیات، ادبیات، لغت، جغرافیا، طب، نجوم و علوم غریبه از او شخصیتی ممتاز و بی نظیر ساخته است. نظری

گذرا به «کتاب السماء و العالم» در بحارالانوار این جامعیت را به خوبی نمایان می سازد. برخی علامه مجلسی را در طول تاریخ اسلامی از حیث جامعیت در علوم و فنون گوناگون بی نظیر دانسته اند.

علامه ریزبینی و نکته سنجی های بسیار زیبایی پیرامون روایات مشکل دارد. بیان های علامه در ذیل روایات و آیات قرآن بسیار دقیق و زیبا است و کمتر می توان در آنها خطا و اشتباهی یافت.

علامه مجلسی، علاوه بر علومی چون روایات اهل بیت علیهم السلام در فقه نیز تبحری بالا داشته، گرچه اکثر مجلدات فقهی بحار مجال پاکنویس شدن نیافته است.

شخصیت معنوی

علمای دین نه تنها از استاد خود درس علم و دانش می آموزند، بلکه سیر و سلوک معنوی خویش را زیر نظر اساتید عارف بالله سپری می نمایند.

علامه مجلسی همزمان با طی مدارج علمی و سریعتر از آن مدارج معنوی و کمالات روحی را پیمود تا آنجا که مصداق واقعی «عالم ربّانی» گشت. این ادعا با مروری بر سجایای اخلاقی ایشان کاملا روشن می شود. از جمله خصائص بارز اخلاقی علامه می توان به این موارد اشاره نمود:

۱ - یاد خداوند:

شاگرد گرانقدر او «سید نعمت اللّه جزائری» در مورد استاد خود گفته است:

علامه هیچگاه از یاد خدا غافل نبود و تمام اعمالش را با قصد قربت انجام می داد.

۲ - زیارت: علامه به «زیارت» ائمه هدی علیهم السلام اهمیت فراوان می داد و با وجود مشکلات آن زمان و امکانات بسیار ابتدایی برای مسافرت، چندین بار به زیارت ائمه عراق، بقیع و مشهد مقدس نائل شد و هر بار مدتی طولانی در جوار آن بزرگواران سکنی گزید. او چند بار نیز به حج خانه خدا مشرف شد.

۳ -

توسل: توجه خاص به توسل به معصومین علیهم السلام باعث گردید علامه مجلسی پیرامون ادعیه و زیارات مطالب فراوانی در بحارالانوار بیاورد و به جز آن، چند کتاب مستقل نیز در موضوع ادعیه و زیارت تألیف نماید از جمله ی «زاد المعاد» که مرجعی مهم در کتب ادعیه متأخر است و «تحفه الزائر» و ترجمه هایی از زیارت جامعه کبیره و دعای سمات و ...

۴ – زهد و پارسایی: یک ویژگی بسیار مهم در زندگی این بزرگ مرد، زهد و پارسایی و ساده زیستی اوست.

علامه در عهد صفوی می زیست

و شیخ الاسلام حکومت صفوی بود و در یک کلام، تمام امکانات دولت در اختیار او بود، اما با همه اینها زندگی شخصی علامه در نهایت زهد و سادگی سپری می شد.

۵ – تواضع: تواضع علامه مجلسی از دیگر خصائص اوست.

علامه هیچگاه به مقام اجتماعی و بالا و پایین بودن موقعیت یا سنّ افراد نگاه نمی کرد. او از سید علی خان مدنی، شارح گرانقدر صحیفه سجادیه مطالب فراوانی در بحار آورده است و می دانیم که سید علی خان ۵۱ سال کوچکتر از علامه بوده و از حیث مقام و منزلت اجتماعی هم به او نمی رسید. خلاصه اینکه جمع شدن همه این خصائص روحی و کمالات معنوی با علم و دانش گسترده علامه، از او شخصیتی ممتاز ساخته بود که در تاریخ مثل و مانندی برای او دشوار پیدا می شود.

اوضاع سیاسی

علمای بزرگوار شیعه در طول تاریخ با وجود فشارها و محرومیت ها و اختناق های فراوان زحمات ارزنده ای کشیده و آثاری گرانبها به یادگار نهاده اند. آنان با خون دل خوردن ها و زحمات طاقت فرسا نهال تشیع را آبیاری نمودند و این

میراث عظیم پیامبر صلی الله علیه و آله را به ما رساندند. در این بین هر گاه اوضاع نسبتا مساعدی فراهم می شد و فشارها بر علیه شیعیان کم می شد شاهد شکوفایی بی نظیر فقها و علما و فیلسوفان شیعه هستیم. از جمله این موقعیتها عصر شیخ مفید

و شیخ طوسی را در حکومت آل بویه می توان برشمرد. همچنین دوره صفویه و زمان علامه مجلسی شاهدی صادق بر این گفتار است.

علامه مجلسی با عنایت به انتساب شاهان صفویه به تشیع و اینکه آنان خود را منسوب به ائمه اطهار علیهم السلام می دانستند بیشترین استفاده را در جنبه های مختلف نمود. تألیف بزرگترین دائره المعارف حدیث شیعه در غیر چنین زمانی و با عدم امکانات اقتصادی بسیار دشوار می نمود.

سالشمار

علامه مجلسی در زمان شاه عباس اول که مردی با سیاست و با کفایت و در عین حال، مردی سنگدل و بی رحم بود متولد شد. زمانیکه شاه صفی پس از او به حکومت رسید، عراق از قلمرو حکومت ایران جدا شد. پس از شاه صفی، شاه عباس دوم که ۹ سال داشت به حکومت رسید و در مجلس تاجگذاری او بود که علامه از او خواست شراب خواری و فروش آن و برخی اعمال منکر دیگر ممنوع شود. او هم به توصیه های علامه عمل کرد، اما رفته رفته، او نیز چون دیگر شاهان آلوده شراب و ... شد.

منزلت اجتماعی

علامه مجلسی در میان مردم از نفوذ بی سابقه ای برخوردار بود. او با علم سرشار و نفوذ معنوی و بیان سحر انگیز خود مردم را از میخانه و قهوه خانه ها به مساجد کشاند و در عهد او مساجد از رونق خاصی برخوردار بودند. خصوصا در ماه مبارک رمضان و شب های قدر جمعیت بی سابقه ای به مساجد روی می آوردند.

علامه در سلاطین صفوی هم نفوذ بالایی داشت. او که سیاستمداری مقتدر بود، با تدبیر خویش در زمان سلاطین بی کفایت صفوی کشور را از حمله و تجاوز دشمنان حفظ نمود. دقیقا پس از وفات علامه مجلسی بود که کشور دچار هرج و مرج شد و افغانها به ایران حمله کردند و حکومت صفویه را سرنگون نمودند. او با استفاده از اقتدار اجتماعی و سیاسی خویش بسیاری از نسخه های کمیاب کتب قدما را استنساخ کرد و میراث عظیمی از تشیع را از نابودی نجات داد.

مسلک علمی

علامه مجلسی روشی معتدل ما بین اصولی و اخباری داشت. او در عین اینکه محدثی بزرگ بود به علوم عقلی هم توجهی خاص داشت. او از جمله بزرگانی است که علوم عقلی همچون فلسفه را خوانده و از اساتید این علوم محسوب می گشت و در عین حال همه چیز را در منبع و سرچشمه وحی یافت و تمام همت خویش را به نشر روایات معصومین علیهم السلام اختصاص داد. تنها حساسیت علامه به انحرافات در دین بود. او که در زمان خویش شیوع صوفی گری را می دید دست به مبارزه ای قاطعانه با تصوف زد و در این مسیر با استعانت از اهل بیت علیهم السلام به پیروزی چشمگیری نائل شد.

لقب «علامه»

علامه، محمد باقر مجلسی این لقب پر افتخار را از بزرگانی همچون وحید بهبهانی، علامه بحر العلوم

و شیخ اعظم انصاری اخذ کرده است. این بزرگان که هریک دریایی متلاطم از علوم و معارف اسلامی هستند با دیدن مقام و منزلت علامه مجلسی این لقب را در مورد او به کار بردند و به حق او علامه عصر خویش بود.

شیخ الاسلام اصفهان

علامه مجلسی در سال ۸۹۰۱ از سوی شاه سلیمان صفوی به سمت شیخ الاسلامی اصفهان منسوب شد. شیخ الاسلام بالاترین و مهمترین منصب دینی و اجرایی در آن عصر بود. او قاضی و حاکم در مشاجرات و دعاوی بود. تمام امور دینی زیر نظر مستقیم او انجام می گشت و تمام وجوهات به محضر او فرستاده می شد شیخ الاسلام سرپرستی درماندگان و ایتام و ... را نیز برعهده داشت. نکته مهم در اینجا آن است که علامه این منصب را با اصرار و التماس شاه پذیرفت و در همان مجلس، شاه چند بار کلمه التماس را بر زبان آورد تا علامه راضی به پذیرفتن این منصب گردد.

علامه تا پایان عمر خویش عهده دار این وظیفه مهم بود.

اساتید

متأسفانه با آنکه اطلاعات ما در مورد زندگی علامه مجلسی فراوان است، پیرامون اساتید او اطلاع کمی در دست داریم. البته مشایخ روایت علامه را می شناسیم اما اینکه علامه محضر درسی چه کسانی را درک کرده مبهم است. از جمله اساتید و مشایخ نقل علامه اند:

۱ – پدرش محمد تقی مجلسی (متوفای ۰۷۰۱ هجری) که استاد علامه در علوم نقلی بوده است.

۲ – مرحوم آقا حسین خوانساری (متوفای ۸۹۰۱ هجری)، فرزند آقا جمال که استاد علامه در علوم عقلی بوده است. این دو بزرگوار اساتید علامه هستند، اما مشایخ نقل او:

۳ – مولا محمد صالح مازندرانی (متوفای ۶۸۰۱ هجری)

۴ – ملا محسن فیض کاشانی (متوفای ۱۹۰۱ هجری)

۵ – سید علی خان مدنی صاحب شرح معروف بر صحیفه سجادیه علیه السلام (متوفای ۰۲۱۱ هجری)

۶ – شیخ حرّ عاملی مؤلف کتاب وسائل الشیعه (متوفای ۴۰۱۱ هجری).

لازم به ذکر است که این دو تن

علاوه بر اجازه هایی که به علامه داده اند از ایشان اجازه هم گرفته اند بنا بر این جزء شاگردان علامه نیز محسوب می گردند.

شاگردان

بیش از یکهزار نفر از طلاب و دانش پژوهان از محضر پر فیض علامه مجلسی استفاده نموده اند.

علامه اجازهای فراوانی نیز به شاگردان خویش داده است. از جمله شاگردان علامه اند:

۱ – سید نعمت اللّه جزائری

۲ – جعفر بن عبد اللّه کمره ای اصفهانی

۳ – زین العابدین بن شیخ حرّ عاملی

۴ – سلیمان بن عبد الله ماحوزی بحرانی

۵ – شیخ عبد الرزاق گیلانی

۶ – عبد الرضا کاشانی

۷ – محمد باقر بیابانکی

۸ – میرزا عبد الله افندی اصفهانی مؤلف محترم ریاض العلماء

۹ – سید علی خان مدنی مؤلف گرانقدر ریاض السالکین (شرح صحیفه سجادیه علیه السلام)

۱۰ – شیخ حرّ عاملی

۱۱ – ملا سیما، محمد بن اسماعیل فسایی شیرازی

۱۲ – محمد بن حسن، فاضل هندی و ...

تألیفات

علامه مجلسی عمری بسیار پر برکت داشت. او در عمر ۳۷ ساله خویش بیش از یکصد کتاب به زبان فارسی و عربی نوشت که تنها یک عنوان آن بحارالانوار است با ۰۱۱ جلد و عنوان دیگر مرآه العقول با ۶۲ جلد. حدود ۰۴ کتاب نیز به ایشان نسبت داده شده است. اولین تألیف علامه را کتاب الأوزان و المقادیر یا میزان المقادیر دانسته اند که در سال ۳۶۰۱ تألیف شده. آخرین تألیف ایشان هم کتاب حق الیقین است مربوط به سال ۹۰۱۱ هجری، یعنی یک سال قبل از وفات ایشان. برخی کتب علامه عبارتند از:

۱ - بحار الأنوار، که یک مجموعه بزرگ روایی و تاریخی است و در ضـمن آن تفسیر بسـیاری از آیات قرآن کریم هم آمده است.

۲ - مرآه العقول، شرح کافی ثقه الاسلام کلینی است در ۶۲ جلد.

۳ - ملاذ الأخیار، شرح تهذیب شیخ طوسی است در ۶۱ جلد.

۴ - الفرائد

الطریفه، شرح صحیفه سجادیه علیه السلام است.

۵ – شرح أربعین حدیث، که از بهترین کتب در این موضوع می باشد.

۶ – حق الیقین، در اعتقادات است و به زبان فارسی نوشته شده.

علامه چندین کتاب کلامی دیگر نیز دارد.

۷ – زاد المعاد، در اعمال و ادعیه ماهها (فارسی)

۸ – تحفه الزائر، در زیارات (فارسی)

۹ – عین الحیاه، شامل مواعظ و حکم برگرفته از آیات و روایات معصومین علیهم السلام (فارسی)

۱۰ – صراط النجاه

۱۱ – حلیه المتقین، در آداب و مستحبات روزانه و در طول زندگی (فارسی)

۱۲ – حیاه القلوب در تاریخ پیامبر ان و ائمه علیهم السلام در سه جلد (فارسی)

۱۳ – مشکاه الأنوار، که مختصر حیات القلوب است (فارسی)

۱۴ – جلاء العیون در تاریخ و مصائب اهل بیت علیهم السلام (فارسی)

۱۵ – توقیعات امام عصر عجل الله تعالی فرجه الشریف همراه با ترجمه آنها.

۱۶ – کتب فراوانی به عنوان ترجمه احادیث خاص مانند ترجمه توحید مفضل و ...

۱۷ – کتبی در موضوع ترجمه ادعیه و زیارات همچون زیارت جامعه کبیره و دعای سمات و ...

۱۸ – رساله های فراوان فقهی که به جهت اختصار از آنها نام نمی بریم کتابهایی نیز در موضوعات مختلف از قبیل تفسیر، رجال، تراجم و ... از علامه به یادگار مانده است. نکته قابل توجه در آثار علامه مجلسی آن است که ایشان اکثر عناوین کتبش را کتاب های فارسی تشکیل می دهد و این نکته توجه علامه را به هدایت جامعه خویش که فارسی زبان بودند به خوبی نشان می دهد. (گرچه کتب عمده و منبع، همچون بحارالانوار و مرآه العقول عربی هستند).

وفات

چراغ عمر علامه مجلسی پس از ۳۷ سال نور افشانی در شب ۷۲

رمضان سال ۱۱۱۰ هجری در شهر اصفهان خاموش گشت و جهان از فیض وجود این عالم گرانمایه محروم شد.

علامه هنگام مرگ کارهای نیمه تمامی داشت که موفق به اتمام آنها نشد از قبیل تکمیل بحار الأنوار، نوشتن مستدرک البحار و ... گرچه پس از ایشان شاگردان و ادامه دهندگان این راه پر فروغ خدمات ارزشمندی ارائه نمودند، اما جای خالی یک عالم فرزانه را هیچکس و هیچ چیز پر نمی کند.

۲۳ – وداع با ماه خدا

وداع با ماه دوست

ماه مبارک رمضان یک حقیقت و باطنی دارد که این حقیقت در قیامت ظهور می کند. ماه مبارک رمضان را امام سجاد (ع) عید اولیاء الله میداند. در صحیفه سجادیه دعایی است به نام دعای وداع ماه مبارک رمضان. این وداع برای کسی است که با ماه مبارک رمضان مانوس بوده و ماه مبارک رمضان دوست او می باشد و الا آنکه با این ماه نبوده وداعی ندارد. انسان از دوستش و یا با کسی که مدتی مانوس بود، خداحافظی می کند. آنکه اصلا نمیداند چه وقت ماه مبارک رمضان آمد و چه وقت سپری شد، چرا آمد و چرا سپری شد، او وداعی ندارد. اما امام سجاد (ع) آخر ماه مبارک رمضان که شد، در حد یک ضجه این دعا را می خواند. در مقدمه این دعا،

حضرت سجاد (ع) کلیات نعمت های الهی را میشمارد و اینکه بخشش های خدای سبحان ابتدایی است، نه از روی استحقاق.

رمضان بهترین بخشش خداوند

بعد از آن مقدمه می فرماید:

یکی از بهترین بخشش های خداوند سبحان، ماه مبارک رمضان و روزه در این ماه است:

«و انت جعلت من صفایا تلک الوظائف و خصائص تلک الفروض شهر رمضان ... و قد اقام فینا هذا الشهر مقام حمد و صحبنا صحبه مبرور.» (۱)

خدایا، نعمت های فراوانی به ما دادی؛ یکی از آن برجستهترین نعمتها ماه مبارک رمضان است و یکی از بهترین فضیلتها روزه این ماه است که نصیب ما کردی. و هیچ زمانی به عظمت زمان ماه مبارک رمضان نیست، گذشته از آنکه شب قدر را در آن قرار دادی، این ماه را ظرف نزول قرآن کریم قرار دادی که این فیض در این ماه نازل شده است، اگر کسی با

قرآن باشـد همراه قرآن بالاـ میرود، و ایـن را بر ملـت مسـلمان منت نهـادی، زیرا دیگر ملـل در مـاه مبـارک رمضـان روزه نمی گرفتند و این نعمت را مخصوص مسلمین کردی. و این ماه مبارک در بین ما اقامت داشت و جای حمد و ثنا بود؛ زیرا به همراه خودش رحمت آورد و رفیق بسـیار خوبی برای مـا بود. مـا در صـحبت بـا او به فضایـل و نعمتهایی رسـیدیم. دوستی بود که به همراهش رحمت و مغفرت و برکت آورد. اینکه رسول خدا – علیه آلاف التحیه و الثناء – در خطبه شعبانیه فرمود:

«قـد اقبـل الیکم شـهر الله بـالبرکه و الرحمه و المغفره» ؛ این مـاه، برکت و رحمت و مغفرت آورد؛ کسـی که رفیق این ماه بود، برکت و رحمت و مغفرت این ماه را هم دریافت می کند.

رمضان ماه منفعت

«و اربحنا افضل ارباح العالمین» ؛

«مـاه رمضـان» برترین سودهـای جهانیان را به ما ارزانی داشت که هیـچ تاجری در هیـچ گوشه دنیا نبرده است. هیـچ کسـی در سراسـر عالم به انـدازه ما از این ماه مبارک رمضان اسـتفاده نکرد. اگر انسان یک مسافری است که سـفر ابـد در پیش دارد، ره توشه آن سـفر ابـد را بایـد همین چنـد روز تهیه کند و اگر درهای آسـمان به چهره مؤمن باز می شود و اگر مؤمن می تواند با وارسـتگی به باطن عالم راه پیـدا کنـد و اگر بهترین فرصت ماه مبارک رمضان است؛ پس بهترین سود را ماه مبارک رمضان و اهلش دارند.

ماه حسابرسی

از «ابن طاووس» نقل شده است که فرمود:

عـدهای اول سالشـان اول فروردین است. یـک نوجوان اول سال او اول فروردین است که تلاش می کنـد لباس نو در بر کنـد؛ درختهـا اول سالشـان فروردین است که لبـاس هـای نو و تازه در بر می کننـد اول سال یک کشاورز اول پاییز است که درآمد مزرعه را حساب می کند؛ یک تاجری که کارگاه تولیدی دارد، اول سال را در فرصت دیگری تعیین می کند؛ اما آنها که اهل سیر و سـلوکند، اول سالشـان ماه مبارک رمضان است؛ حسابها را از ماه مبارک تا ماه مبارک بررسـی می کننـد که ماه مبارک رمضان گذشـته، چه درجه ای داشـته و امسال چه درجه ای دارنـد؟ چقـدر مطلب فهمیـده و چقـدر مسایل برای آنها حل شـده است؟

چقدر در برابر گناه قدرت تمکین داشـته و چقدر در برابر دشـمن، قدرت تصـمیم دارند؟ ماه مبارک رمضان برای سالکان الی الله، ماه محاسبه است؛ لذا امام سجاد (ع) فرمود:

هیچ کس در سراسر جهان به اندازه ما در این ماه

استفاده نکرد.

هجران جانکاه

«ثم قد فارقنا عند تمام وقته و انقطاع مدته و وفاء عدده و نحن مودعوه» ؛

این ماه بعد از آنکه پایانش فرا رسید، از ما مفارقت و هجرت کرد و ما را تنها گذاشت و ما الان این ماه را وداع می کنیم.

«وداع من عز فراقه علینا و غمنا» ، (۲)

چه وداعی؟ وداع تشریفاتی؟ نه، وداع با یک دوست عزیزی که مفارقتش برای ما توانفرساست. آنکه اهل معنا بود خیرش در این ماه بیشتر شد؛ آنکه گرفتار گناه بود گناهش در این ماه کمتر شد.

فرمود:

ما کسی را وداع می کنیم که رفتنش برای ما عظیم و سخت است و ما را غمگین کرد؛ این ماهی بود که شب و روزش رحمت بود. بزرگان فقه ما همچون «مرحوم صاحب جواهر» و «سید محمد کاظم» صاحب «عروه الوثقی» و دیگران (رضوان الله علیهم) در کتابهایشان هست که در فضیلت روزه گرفتن، همین بس که انسان از نظر ترک بسیاری از کارها شبیه فرشته می شود. همین که انسان از شکم رها شد، یک مقدار به فرشته شدن نزدیک می شود. گفته اند شش روز اوایل ماه شوال را به عنوان بدرقه، روزه بگیرید. بعد از عید فطر، که عید فطر روزه اش حرام است، زیرا اگر کسی دوست عزیزی را بخواهد بدرقه کند، چند قدم به همراه او میرود؛ معنای وداع کردن، به دنبال او چند قدم رفتن است.

«و اوحشنا انصرافه عنا»

و از اینکه منصرف شد و از ما فاصله گرفت، ما را به وحشت انداخت. ما یک دوست رئوف و مهربان و پربرکتی را از دست میدهیم، لذا ما به وحشت افتادیم؛ آخر ماه مبارک رمضان که میشد احساس غربت

می کردند.

سلام بر تو ای عید اولیاء خدا.

«و لزمنا له الذمام المحفوظ و الحرمه المرعیه و الحق المقضی» ؛

ما باید حقی که او به عهده ما دارد رعایت کنیم؛ حرمتی که در پیش ما دارد باید ارج بنهیم؛ باید به تعهدی که بین ما و اوست وفا کنیم.

سلام بر تو ای عید اولیاء خدا

«فنحن قائلون السلام علیک یا شهر الله الاکبر و یا عید اولیائه» ،

آن گاه چون این دوست عزیز از ما مفارقت می کند، ما در آخر ماه مبارک این چنین می گوییم:

سلام بر تو ای بزرگترین ماه که به خدا انتساب داری و

سلام بر تو ای عید اولیاء الهی. این سلام تودیع است، چون تنها ماهی که اسمش در قرآن کریم است ماه مبارک رمضان است:

عارفان هر دمی دو عید کنند

عنکبوتان مگس قدید (۳) کنند (۴)/.

کار عنکبوت آن است که بِتَنَد و با این تارها مگس صید کند و قرمه درست کند. کار عنکبوت آن است که مگس را ذخیره کند، قدید کرده و قرمه درست کند و کارش غیر از ذخیره کردن چیز دیگری نیست، اما عارف در هر دم و هر نفس دو عید دارد که سعدی گفت:

هر نفسی که فرو میرود ممد حیات است و چون برمی آید مفرح ذات؛ پس در هر نفسی دو نعمت موجود است و بر هر نعمتی شکری واجب؛ لذا عارف در هر دم دو عید دارد. علی ای حال، بهترین دمی که انسان دارد در ماه مبارک رمضان است که «انفاسکم فیه تسبیح» ؛ نفس کشیدن در این ماه «سبوح قدوس» گفتن است؛ لذا امام سجاد (ع) می فرماید:

سلام بر تو ای عید اولیای الهی. اینکه می بینیم در آخر ماه مبارک رمضان عید

فطر می گیرند، چون جایزه های یک ماه را به ما میدهند؛ در حقیقت محصول ماه مبارک رمضان است. این ضیافه الله، آن لقاء الله را در بر دارد و عظمت از آن ماه شوال نیست، بلکه عظمت از آن ماه مبارک رمضان است که نتیجه یک ماهه را در روز عید میدهند. روز عید است و من مانده در این تدبیرم که دهم حاصل سی روزه و ساغر گیرم

«السلام علیک یا اکرم مصحوب من الاوقات و یا خیر شهر فی الایام و الساعات.» (۵)

امام سجاد چندین بار به این ماه سلام می کند. ماه اگر یک زمانی گذرا بود و باطن و سر و حقیقت و روح و جانی نداشت، این ولی الله که به او سلام نمی گفت. آیا اینها معاذ الله نظیر اشعار خیالی شعر است که بر خطابه های خیالی حمل شود که مثلا به کوه و یا آثار مخروبه خطاب می کنند، یا نه این ماه یک حقیقتی دارد. می گوید:

ما خیلی دوست داشته و داریم، اما هیچ دوستی به عظمت این ماه نبود. یک ماهی که نه هیچ روزی مثل روزهای او بود و نه هیچ شبی مثل شب های او.

ماه چه و چگونه خواستن از خداوند

«السلام علیک من شهر قربت فیه الامال و نشرت فیه الاعمال» ؛

سلام بر ماه آرزوهای مشروع و اعمال مرفوع سلام ما بر تو ای ماهی که آرزوها در این ماه نزدیک شد و ما فهمیدیم که چه بخواهیم، لذا آرزوهای طولانی نمی طلبیم. و از طول امل آزاد شدیم و بر آمدن آرزوهای مشروع ما نزدیک شد. در همین دعای سحر ماه مبارک رمضان، امام سجاد (ع) به ما آموخت که به خدا عرض کنیم:

خدایا، آنها که

تو را نمیشناسـند و عبادت نمی کننـد، آنها را روزی میدهی و این همه مار و عقربها را خدا تامین می کند، پس حیف است که انسان تمام حاجتها را در محور ماده و مادیات خلاصه کند. آنها که اصـلا خدا را نمیشناسند و عبادت نمی کنند، نظیر این همه کفـار و منافقین، خداونـد آنها را در عالم تامین می کنـد، پس آیا صـحیح است انسان تلاش و کوشـش خود را بر این صـرف بکند که از خدا طبیعت و دنیا بطلبد؟

امام می فرماید:

سلام بر این ماه که فهمیـدیم در این ماه از خدا چه بخواهیم. آرزوهای طولانی نداشـته باشـیم، بلکه چیزی بخواهیم که برای ما بماند. وقتی این آیه نازل شد:

«و کاین من دابه لا تحمل رزقها الله یرزقها» ، (۶)

مهـاجرین از مکه به مـدینه هجرت کردنـد. چون اینهـا وقتی می خواسـتند از مکه به مـدینه هجرت کننـد، کسـی به آنهـا اجازه نمیداد تا اموالشان را هم منتقل کنند یا بفروشند و می گفتند:

اگر خواستید از مکه به مدینه بروید باید با دست خالی بروید. وقتی این آیه نازل شد که هیچ جنبده ای، چه اهل پسانداز باشـد یـا نباشـد، نیست که از جـایی به جـایی حرکت بکنـد، مگر اینکه خـدا روزی او را میدهـد؛ معنایش این است که همه در عالم روزی خدا را می خورند.

جنبده ها دو قسمتند:

بعضـی اهل پس انداز و ذخیره اند مثل موش و مورچه ها؛ بعضـی آزادانه زندگی می کنند، مثل کبوترها، گنجشکها، بلبلها که اینها اهل ذخیره و پس انداز نیستند. در این آیه فرمود:

هم آن مـوش و مورچه را که اهـل پس اندازنـد خـدا روزی میدهـد، هم کبوتر و بلبـل و گنجشـک را که اهـل ذخیره نیسـتند؛ اینطور نیست که فقط موشها

را خدا تامین کند و بلبلها را تامین نکند، وقتی این آیه نازل شد، مسلمین از مکه به مدینه هجرت کردند. گفتند ما روزیمان را که از جایی به جایی حمل نمی کنیم، بالاخره خدای مکه خدای مدینه هم هست. اگر ما را در مکه اداره می کند در مدینه هم اداره می کند. با دست خالی آمدند و در مسجدهای مدینه ماندند و مهاجر نامیده شدند؛ خدا آنها را تامین کرد. این چنین نیست که اگر انسان روح بلند نداشته باشد، به او خوش بگذرد و یا اگر روح بلند و عظیم داشت در جهان تلخ کام باشد. انسان اگر ذهن و جانش را به چیز درستی مشغول نکند، او آدم را به چیز نادرستی مشغول می کند؛ تا آدم این نفس و ذهن و مرکز اندیشه را مشغول نکند او آدم را مشغول می کند؛ فرمود:

ما در این ماه فهمیدیم از خدا چه بخواهیم، اعمالمان باز و آرزوهایمان بسته شد. جلو آرزوهایمان را گرفتیم و دست به کار شدیم.

وداعی غم انگیز با یاری عزیز

«السلام علیك من قرین جل قدره موجودا و افجع فقده مفقودا» ؛

سلام بر تو ای نزدیکی که وقتی بودی گرامی بودی و حال که در آستانه رفتن هستی، رفتنت فاجعه است و ما را غمگین می کند همچون کسی که عزیزترین عضو خانوادهاش را از دست بدهد.

«و مرجو آلم فراقه» ؛

سلام بر تو ای تکیه گاه امید که در هنگام مفارقت، ما را متالم و رنجور کردی. آن ماه که در جان انسان رسوخ داشت، وقتی از جان فاصله می گیرد جایش را غم پر می کند. آن فهمیدنها و صفای ضمیر دیگر نیست. آن نشاطی را که انسان در ماه مبارك رمضان برای

نثار و ایثار دارد در غیر ماه مبارک رمضان ندارد. اگر انسان در این ضیافت حق از خدا، غنا و بی نیازی طلب کند، چیزی او را به خود متوجه و مشغول نمی کند؛ نه از کسی میترسد و نه از بذل جان دریغ می کند.

«السلام علیک من الیف آنس مقبلا فسر و اوحش منقضیا فمض» ؛ (۷)

سلام بر تو ای دوست با الفت که وقتی آمدی، ما را مسرور کردی و وقتی رفتی، ما را گداختی و رفتی، داغ زدی و رفتی! این حرف، حرف یک انسانی است که با باطن روزه این ماه و با باطن لیله قدر در تماس بوده است.

وداع با ماه رقت قلوب و قلت ذنوب

«السلام علیک من مجاور رقت فیه القلوب و قلت فیه الذنوب» ؛

سلام بر تو ای همسایه عزیز که در مجاورت و جوار رحمت تو بودیم. تو همسایه ای بودی که در این مدت دلها رقیق میشد و گناهان کم. در مناطق ییلاقی و در سرزمینی که سبز و خرم است چشمه معدنی می جوشد، چون با املاح و رسوبات همراه است، این آب زلال نیست که راه خود را طی کند و راه باز کند و تشنه ها را سیراب کرده و به مقصد برسد، بلکه با رسوبات و املاح همراه است. این آب زلال است که وقتی از چشمه می جوشد راه خود را باز می کند و راه کسی را هم نمی بندد؛ همه این درختها و گیاهان تشنه سر راه را هم سیراب می کند تا به دریا برسد، این خاصیت آب زلال است که اصلا به دنبال تشنه میرود تا سیرابش کند. سرش را به سنگ میزند و تلاش و کوشش می کند که خود را به تشنهها

برساند اما اگر این آب رسوبی باشد همین که می جوشد راه خود را میبندد. بعد از چند سال در آن مزرع، تلی از سنگ پیدا شده و همه آن سرزمین های سبز، خشک می شود و از او چیزی روئیده نمی شود.

این آب وقتی زلال و صاف نباشد جلوی خودش را هم میبندد؛ افکار و اندیشه در دلها هم همین طور است، اگر زلال باشد از جان می جوشد، با زبان و قلم منتشر می شود، به گوش و چشم می رسد و از آنجا به دل های دیگران می رسد؛ لذا یکی از القاب عالم «ماء معین» است که ریشه اصلی آن درباره حضرت ولی عصر (عج) است که یکی از القاب مبارک آن حضرت «ماء معین» است:

«قل ارایتم ان اصبح ماکم غورا فمن یاتیکم بماء معین.» (۸)

ماء معین یعنی آب جاری؛ آبی که چشم، آن را می بیند. علم و عالم را ماء معین می گویند، چون مانند چشمه زلال است که می جوشد. حرفی که میزند، چیزی که مینویسد، علمی است که از جان او تراوش کرده و به گوش و چشم شخصی رسیده است و او میفهمد و به دیگری می گوید، دیگری هم میفهمد و به بعدی می گوید. این مانند یک چشمه زلالی است که بالاخره به اصلش می رسد اما افکار و اندیشه و خیالات باطل مانند همان رسوبات و املاح معدنی اند که همان جا قلب را می بندند؛ کم کم این قسی می شود، وقتی که دل بسته شد، نه چیزی از آنجا سرایت می کند و به دیگران می رسد و نه حرف دیگران به آنجا می رسد. نه حرف او در غیر مؤثر است و نه حرف غیر در او مؤثر می باشد.

امام سجاد (ع)

فرمود:

دلها در این ماه نرم و رقیق و گناهان در این ماه کم می باشد.

ماه پیروزی بر شیطان

«السلام علیک من ناصر اعان علی الشیطان و صاحب سهل سبل الاحسان» ؛

سلام بر تو ای رفیقی که کمک کردی تا ما بر شیطان مسلط شدیم. انسان در این ماه بر شیطان مسلط می شود. به خاطرات شیطانی گوش فرا نمیدهد. تو برای ما مصاحب خوبی بودی که ما توانستیم بر شیطان پیروز شویم. ما نه تنها در بعد سلبی از دست شیطان نجات پیدا کردیم که کار بد نکردیم، بلکه در بعد اثباتی هم پیروز شدیم. راه های خیر را خوب و به آسانی طی کردیم. اگر در غیر ماه مبارک رمضان کار خیر را به سختی انجام میدادیم، در این ماه به آسانی انجام دادیم، تو باعث شدی که ما راه احسان را با سهولت طی کردیم.

ماه آزادی

«السلام علیک ما اکثر عتقاء الله فیک»

سلام بر تو ای ماهی که چقدر بنده ها را خدا در این ماه آزاد کرده است. خدا آنها را که گرفتار آتش و رذائل اخلاقی بودند، از دست این بندها آزاد کرد و نعمتی بهتر از آزادی نیست.

امام صادق علیه السلام فرمود:

«من رفض الشهوات فصار حرا» ؛ (۹)

اگر کسی شهوت را ترک کند، آزاد می شود و نعمتی بالاتر از آزادی و آزادگی و حریت نیست که انسان گرفتار شهوت و غضب و برده هوی نباشد و زمامش را به دست هوسش نسپرد.

«و ما اسعد من رعی حرمتک بک» ؛

چقدر سعادتمند شد آن کسی که احترام تو را حفظ کرد و مواظب بود تا در این ماه حرف بد نزند، خیال و گناه بد نکند.

ماه محو کننده گناه

«السلام علیک ما کان امحاک للذنوب و استرک لانواع العیوب» ؛

سلام بر تو ای حقیقت ماه مبارک رمضان که تو محوکننده گناه هستی و پوشاننده تر از هر چیزی نسبت به عیوب انسان. عیب را می پوشانی و گناه را محو می کنی. اول پوشاندن و ستر و بعد مغفرت است. خدای سبحان اول می پوشاند، که آبروی

انسان محفوظ باشـد، بعد میبخشد. این سـتار زمینه آن غفار را فراهم می کند. انسان تا بتواند آبروی دیگران را حفظ کند، خدا هم آبروی او را حفظ می کند، مؤمن حق ندارد کاری بکند که ذلت آور باشد.

«السلام علیک ما کان اطولک علی المجرمین» ؛

سلام بر تو ای ماه مبارک رمضان که برای افراد تبهکار خیلی طولانی هستی و رمضان برای او حکم چندین ماه است.

«و اهیبک فی صدور المؤمنین» ؛ ماه مبارک رمضان در دل های مؤمنان با یک هیبت و ابهت و جلال

و هیمنه و شکوه تلقی می شود.

وداع با ماه بی رقیب

اشاره

«السلام علیک من شهر لا تنافسه الایام» ؛

سلام بر تو ای ماهی که هیچ ماهی با تو مسابقه و رقابت ندارد. در منافسه وقتی انسان میدود و مسابقه میدهد، نفس نفس میزند تا به مقصد برسد. خدای سبحان هم فرمود:

برای گرفتن فضائل، منافسه بدهید:

«فلیتنافس المتنافسون» ؛

شما نفس نفس بزنید تا آن شیء نفیس و ارزنده را بگیرید. هیچ ماه و ایام و لیالی و لحظاتی با تو منافسه نمی کند و رقابت ندارد. تو پیشگامی و همه یازده ماه سال به دنبال تواند. این چنین نیست که انسان بگوید در ماه مبارک رمضان حرفها را میشنوم و بعدا عمل میکنم. اگر فعلا عمل نشود بعدا هم عمل نمی شود؛ چون زمان های دیگر آن قدرت را ندارد که با ماه مبارک رمضان در کسب توفیق انسان رقابت کنند.

«السلام علیک غیر کریه المصاحبه و لا ذمیم الملابسه» ؛

سلام بر تو، در این مدتی که مهمان ما بودی یا ما در خدمت شما بودیم، هیچ رنجی ندیدیم. از مصاحبتبا شما خسته نشدیم. در خدمت شما بودیم و لذت بردیم، ذم، کراهت و مانند آن از شما مشاهده نکردیم. تو مهمان خوبی برای ما بودی.

«السلام علیک کما وفدت علینا بالبرکات و غسلت عنا دنس الخطیئات.»

سلام بر تو ای ماه گرامی مبارک رمضان که برکت آوردی، ما را شستشو کردی و رفتی و بعدا اگر آلوده شدیم به دستخود آلوده شدهایم و الا تو ما را تطهیر کردی و رفتی. ما احساس سبکی می کنیم.

مهمان بی زحمت

«السلام علیک غیر مودع بر ما و لا متروک صیامه ساما» ؛

سلام بر تو که در هنگام تودیع، ما احساس خستگی نکردیم. انسان وقتی مهمان را با تشریفات

پذیرایی می کند، خود در این مدت خسته می شود؛ اما ایشان می فرماید ما خسته نشدیم، ما از روزه گرفتن که پذیرایی تو بود خسته نشدیم و رنجی احساس نکردیم، بلکه برای ما گوارا بود.

«السلام علیک من مطلوب قبل وقته و محزون علیه قبل فوته» ؛

سلام بر تو، قبل از اینکه بیایی ما انتظار تو را داشتیم و الان هم هنوز نرفته ای مقداری مانده است. ولی همین که می خواهی بروی ما را غمگین کرده ای.

«السلام علیک کم من سوء صرف بک عنا و کم من خیر افیض بک علینا» ؛

سلام بر این مهمان گرانقدری که به برکت تو، خدا خیلی از بلاها را از ما برداشت و خیلی از برکات را به ما داد. ما در حقیقت مهمان تو بودیم، نه تو مهمان ما.

«السلام علیک و علی لیله القدر التی هی خیر من الف شهر» ؛ این زیارتنامه است، این سلام تودیع است،

سلام بر تو ای ماه، سلام بر لیله القدرت، آن شب قدری که هزار ماه - تقریبا هشتاد سال - بالاتر است.

«السلام علیک ما کان احرصنا بالامس علیک و اشد شوقنا غدا الیک.»

سلام بر تو ای ماهی که ما دیروز خیلی حریص بودیم که شما بیایی و فردا هم خیلی مشتاقیم که زیارتتان کنیم؛ این طور نیست که به عنوان یک اداء وظیفه این مراسم تودیع را انجام بدهیم.

«السلام علیک و علی فضلک الذی حرمناه و علی ماض من برکاتک سلبناه» ؛

سلام بر تو و فضیلت تو،

سلام بر تو و برکات تو.

«اللهم انا اهل هذا الشهر الذی شرفتنا به و وفقتنا بمنک له حین جهل الاشقیاء وقته و حرموا لشقائهم فضله» ؛

خدایا!

آن توفیق را دادی که

ما اهل این ماه باشیم، در حالی که عده‌های از فضیلت این ماه محروم شدند و منشاء حرمان آنها نیز شقاوتشان بود که به سوء اختیار خود آنان فراهم شد.

«و انت ولی ما آثرتنا به من معرفته و هدیتنا له من سنته» ؛

پروردگارا، تو مولی و سرپرست مایی، در آنچه ما را برای شناخت آن برگزیده‌های و راهنمایی نموده‌های که روش آن را طی نماییم.

«و قد تولینا بتوفیقک صیامه و قیامه علی تقصیر و ادینا فیه قلیلا من کثیر.»

و در پرتو توفیق تو، به روزه و نماز آن با اعتراف به تقصیر نایل آمدیم و اندکی از وظایف بسیار را ادا نمودیم.

«اللهم فلک الحمد اقرارا بالاسائه و اعترافا بالاضاعه و لک من قلوبنا عقد الندم و من السنتنا صدق الاعتذار.»

پروردگارا!

تو را در حالی ستایش میکنم که به بد رفتاری خود اقرار و به ضایع نمودن نعمت احکام تو و عمر خویش اعتراف داریم. و برای توست از طرف دل های ما پیمان پشیمانی و از ناحیه زبان پوزش طلبی صادقانه.

«فاجرنا علی ما اصابنا فیه من التفریط اجرا نستدرک به الفضل المرغوب فیه و نعتاض به من انواع الذخر المحروص علیه.»

پس اجر مصیبتبر تفریط در این ماه را چیزی قرار ده تا به وسیله آن، فضیلتی که مورد رغبت است نائل آییم و به جای آن از انواع ذخایری که بر آن تشویق شده عوض به دست آوریم.

«و اوجب لنا عذرک علی ما قصرنا فیه من حقک.» و از باب: کتب ربکم علی نفسه الرحمه. پذیرش پوزش را برای ما مقرر نما تا حق تقصیر شده شما بخشوده گردد.

«و ابلغ باعمارنا ما بین ایدینا من شهر رمضان

المقبل فاذا بلغتناه فاعنا علی تناول ما انت اهله من العباده و ادنا الی القیام بما یستحقه من الطاعه» و عمر ما را تا ماه مبارک آینده طولانی بفرما و هنگامی که ما را به آینده آن رساندی ما را کمک فرما تا آنچه در خور شماست عبادت نمائیم و آنچه سزاوار توست طاعت کنیم

«و اجر لنا من صالح العمل ما یکون درکا لحقک فی الشهرین من شهور الدهر» ؛ و توفیق انجام کار نیک را به طور جاری و مستمر بهره ما فرما تا آنچه حق و شایسته شما است در تمام ماه مبارک رمضان که در مدت عمر ما پیش می آید جبران شود.

«و اجبر مصیبتنا بشهرنا و بارک لنا فی یوم عیدنا و فطرنا.»

پروردگارا، هجران ماه مبارک را که مصیبت ماست جبران فرما و برای ما در روز عید فطر برکت مقرر نما ... و با سپری شدن این ماه ما را از هر تباهی بیرون بیاور ... و هر پاداشی که به افراد شایسته و واجد شرایط این ماه مرحمت می کنی، به ما نیز لطف فرما، زیرا فضل تو تمام شدنی نیست، بلکه همواره جوشان است. و ثواب همه کسانی که تا قیامت در آن ماه روز می گیرند یا عبادت می کنند برای ما ثبت فرما ... آمین.

پی نوشتها

۱) صحیفه سجادیه، دعاء ۵۴، وداع ماه مبارک رمضان

۲) همان ماخذ

۳) قدید به گوشت های مانده ذخیره لانهها می گویند

۴) دیوان سنائی غزنوی

۵) دعای وداع

۶) عنکبوت، ۰۶

۷) «مض» آن درد گدازنده را گویند. همچون رنجش از گداختگی آهن سرخ شدهای که به انسان اصابت کند.

۸) سوره ملک، آیه ۰۳.

۹) امالی، شیخ مفید، مجلس ۶، حدیث ۴۱

۲۴ - عید سعید فطر

وقت نماز عید

۱ – وقت نماز عید از طلوع آفتاب تا ظهر است. (۲)

۲ – مستحب است نماز عید قربان را بعد از بلند شدن آفتاب بخوانند.

۳ – مستحب است در عید فطر، بعد از بلند شدن آفتاب، افطار کنند و زکات فِطره را هم بدهند، سپس نماز عید را بخوانند. (۳)

چگونگی نماز عید

۱ – نماز عید فطر و قربان دو رکعت است با نُه قنوت و اینگونه خوانده می شود:

در رکعت اوّل نماز پس از حمد و سوره باید پنج تکبیر گفته شود، و بعد از هر تکبیر یک قنوت، و بعد از قنوت پنجم تکبیر دیگری و سپس رکوع و دو سجده.

در رکعت دوّم پس از حمد و سوره چهار تکبیر گفته می شود و بعد از هر تکبیر یک قنوت و بعد از قنوت چهارم تکبیر دیگری و سپس رکوع و دو سجده و تشهد و سلام. (۴)

در قنوت های نماز عید هر دعا و ذکری بخوانند کافی است، ولی بهتر است به امید ثواب این دعا را بخوانند:. (۵)

احکام کلّی

۱ تمام نمازهای مستحبی، دو رکعت است، مگر نماز وتر و اعرابی.

اعرابی یعنی عرب صحرانشین روایت شده است که:

روزی یک عرب صحرانشین خدمت پیامبر اکرم (ص) رسید و عرض کرد که مادر صحرا زندگی می کنیم و با مدینه فاصله زیاد داریم و نمی توانیم هر هفته به شهر بیاییم و در نماز جمعه شرکت کنیم، عملی به من بیاموزید تا در روز جمعه انجام دهم و فضیلت جمعه را دریابم، حضرت، نمازی به او یاد دادند که جمعاً ده رکعت است، ابتدا دو رکعت و سپس دو نماز چهار رکعتی با آداب خاص که در کتب ادعیه آمده است. ملحقات مفاتیح الجنان (باقیات الصالحات) نمازهای مستحبی.

۲ هیچ کدام از نمازهای مستحبی اذان و اقامه ندارد.

۳ در هیچکدام از نمازهای مستحبی خواندن سوره پس از حمد لازم نیست، مگر آن که خواندن سوره ی معینی در آن شرط شده باشد. (۶)

پی نوشتها

۱ توضیح المسائل، م ۶۱۵۱ ۲ توضیح المسائل، م ۷۱۵۱ ۳ توضیح المسائل، م ۸۱۵۱ ۴ همان، م ۹۱۵۱ ۵ همان، م ۰۲۵۱ ۶ العروه الوثقی، ج ۱ ص ۵۱۵ م ۱ و تحریرالوسیله، ج ۱ ص ۵۶۱ م ۲

عید فطر

عید فطر یکی از دو عید بزرگ در سنت اسلامی است که درباره آن احادیث و روایات بیشمار وارد شده است. مسلمانان روزه دار که ماه رمضان را به روزه داری به پا داشته و از خوردن و آشامیدن و بسیاری از کارهای مباح دیگر امتناع ورزیده اند، اکنون پس از گذشت ماه رمضان در نخستین روز ماه شوال اجر و پاداش خود را از خداوند میطلبند، اجر و پاداشی که خود خداوند به آنان وعده داده است.

امیرالمؤمنین علی علیه السلام در یکی از اعیاد فطر خطبه ای خوانده اند و در آن مؤمنان را بشارت و مبطلان را بیم داده اند.

خطب امیرالمومنین علی بن ابی طالب علیه السلام یوم الفطر فقال:

ایها الناس!

ان یومکم هذا یوم یثاب فیه المحسنون و یخسر فیه المبطلون و هو اشبه بیوم قیامکم، فاذکروا بخروجکم من منازلکم الی مصلاکم خروجکم من الاجداث الی ربکم و اذکروا بوقوفکم فی مصلاکم و وقوفکم بین یدی ربکم، و اذکروا برجوعکم الی منازلکم، رجوعکم الی منازلکم فی الجنه. عباد الله!

ان ادنی ما للصائمین و الصائمات ان ینادیهم ملك فی آخر یوم من شهر رمضان، ابشروا عباد الله فقد غفر لکم ما سلف من ذنوبکم فانظروا کیف تکونون فیما تستانفون (۱)

ای مردم!

این روز شما روزی است که نیکوکاران در آن پاداش می گیرند و زیانکاران و تبهکاران در آن مایوس و نا امید می گردند و این شباهتی زیاد به روز قیامتتان دارد،

پس با خارج شدن از منازل و رهسپار جایگاه نماز عید شدن به یاد آورید خروجتان از قبرها و رفتنتان را به سوی پروردگار، و با ایستادن در جایگاه نماز به یاد آورید ایستادن در برابر پروردگارتان را و با بازگشت به سوی منازل خود، متذکر شوید بازگشتتان را به سوی منازلتان در بهشت برین، ای بندگان خدا، کمترین چیزی که به زنان و مردان روزه دار داده می شود این است که فرشته ای در آخرین روز ماه رمضان به آنان ندا می دهد و می گوید:

«هان! بشارتتان باد، ای بندگان خدا که گناهان گذشته تان آمرزیده شد، پس به فکر آینده خویش باشید که چگونه بقیه ایام را بگذرانید.»

عارف وارسته ملکی تبریزی درباره عید فطر آورده است:

«عید فطر روزی است که خداوند آن را از میان دیگر روزها بر گزیده است و ویژه هدیه بخشیدن و جایزه دادن به بندگان خویش ساخته و آنان را اجازه داده است تا در این روز نزد حضرت او گرد آیند و بر خوان کرم او بنشینند و ادب بندگی به جای آرند، چشم امید به درگاه او دوزند و از خطاهای خویش پوزش خواهند، نیازهای خویش به نزد او آرند و آرزوهای خویش از او خواهند و نیز آنان را وعده و مژده داده است که هر نیازی به او آرند، بر آوره و بیش از آنچه چشم دارند به آنان ببخشند و از مهربانی و بنده نوازی، بخشایش و کارسازی در حق آنان روا دارد که گمان نیز نمیبرند.» (۲)

روز اول ماه شوال را بدین سبب عید فطر خوانده اند که در این روز، امر امساک و صوم از خوردن و آشامیدن برداشته

شده و رخصت داده شد که مؤمنان در روز افطار کنند و روزه خود را بشکنند فطر و فطر و فطور به معنای خوردن و آشامیدن، ابتـدای خوردن و آشامیـدن است و نیز گفته شـده است که به معنای آغاز خوردن و آشامیدن است پس از مدتی از نخوردن و نیاشامیدن.

ابتـدای خوردن و آشامیدن را افطار مینامند و از این رو است که پس از اتمام روز و هنگامی که مغرب شـرعی در روزهای ماه رمضان، شـروع می شود انسان افطار می کند یعنی اجازه خوردن پس از امساک از خوردن به او داده می شود. عید فطر دارای اعمال و عباداتی است که در روایات معصومین (ع) به آنها پرداخته شـده و ادعیه خاصـی نیز آمـده است. از سـخنان معصومین (ع) چنین مسـتفاد می شود که روز عید فطر، روز گرفتن مزد است. و لذا در این روز مسـتحب است که انسان بسیار دعا کند و به یاد خدا باشد و روز خود را به بطالت و تنبلی نگذراند و خیر دنیا و آخرت را بطلبد.

و در قنوت نماز عید می خوانیم

«... اسـئلک بحق هـذا الیوم الذی جعلته للمسـلمین عیدا و لمحمد صـلی الله علیه و آله ذخرا و شـرفا و کرامه و مزیدا ان تصـلی علی محمـد و آل محمـد و ان تـدخلنی فی کـل خیر ادخلـت فیه محمـدا و آل محمـد و ان تخرجنی من کـل سـوء اخرجت منه محمدا و آل محمد، صلواتک علیه و علیهم

اللهم انی اسالک خیر ما سئلک عبادک الصالحون و اعوذ بک مما استعاذ منه عبادک المخلصون» بارالها! به حق این روزی که آن را برای مسلمانان عید و برای محمد (ص) ذخیره و شرافت و

کرامت و فضیلت قرار دادی از تو می خواهم که بر محمد و آل محمد درود بفرستی و مرا در هر خیری وارد کنی که محمد و آل محمد را در آن وارد کردی و از هر سوء و بدی خارج سازی که محمد و آل محمد را خارج ساختی، درود و صلوات تو بر او و آنها، خداوندا، از تو میطلبم آنچه بندگان شایسته ات از تو خواستند و به تو پناه می برم از آنچه بندگان خالصت به تو پناه بردند. در صحیفه سجادیه نیز دعایی از امام سجاد (ع) به مناسبت وداع ماه مبارک رمضان و استقبال عید سعید فطر وارد شده است:

«اللهم صل علی محمد و آله و اجبر مصیبتنا بشهرنا و بارک لنا فی یوم عیدنا و فطرنا و اجعله من خیر یوم مر علینا، اجلبه لعفو و امحاه لذنب و اغفرلنا ما خفی من ذنوبنا و ما علن ...

اللهم انا نتوب الیک فی یوم فطرنا الذی جعلته للمؤمنین عیدا و سرورا و لاهل ملتک مجمعا و محتشدا، من کل ذنب اذنبناه او سوء اسلفناه او خاطر شرا اضمرناه توبه من لا ینطوی علی رجوع الی.»

پروردگارا!

بر محمد و آل محمد درود فرست و مصیبت ما را در این ماه جبران کن و روز فطر را بر ما عیدی مبارک و خجسته بگردان و آن را از بهترین روزهایی قرار ده که بر ما گذشته است که در این روز بیشتر ما را مورد عفو قرار دهی و گناهانمان را بشوئی و خداوندا بر ما ببخشایی آنچه در پنهان و آشکارا گناه گردانیم ... خداوندا!

در این روز عید فطرمان که برای مؤمنان روز عید

و خوشحالی و برای مسلمانان روز اجتماع و گردهمائی قرار دادی از هر گناهی که مرتکب شدهایم و هر کار بدی که کردهایم و هر نیت ناشایسته ای که در ضمیرمان نقش بسته است به سوی تو باز می گردیم و توبه می کنیم، توبه ای که در آن بازگشت به گناه هرگز نباشد و بازگشتی که در آن هرگز روی آوردن به معصیت نباشد. بارالها! این عید را بر تمام مؤمنان مبارک گردان و در این روز، ما را توفیق بازگشت به سویت و توبه از گناهان عطا فرما.» (۳)

پی نوشتها

۱ – محمدی ری شهری، میزان الحکمه، ۷/۱۳۱ – ۲۳۱

۲ – میرزا جواد آقا ملکی تبریزی،

المراقبات فی اعمال السنه، تبریز، ۱۸۲۱ ق ص ۷۶۱

مجله پاسدار اسلام، ش ۱۰۱، ص ۰۱

۳ – نک: ماهنامه پاسدار اسلام، شماره ۱۰۱، اردیبهشت ماه ۹۶۳۱ ص ۰۱ – ۱۱، ۰۵ رمضان، تجلی معبود (ره توشه راهیان نور) صفحه ۸۴۲ جمعی از نویسندگان

مفهوم عید

واژه عید در اصل از فعل عاد (عود) یعود اشتقاق یافته است.

معانی مختلفی برای آن ذکر کرده اند، از جمله:

«خوی گرفته» ،

«هر چه باز آید از اندوه و بیماری و غم و اندیشه و مانند آن» ،

«روز فراهم آمدن قوم» ،

«هر روز که در آن، انجمن یا تذکار فضیلت مند یا حادثه بزرگی باشد» ،

گویند از آن رو به این نام خوانده شده است که هر سال شادی نوینی باز آرد. (۱)

ابن منظور در لسان العرب گفته است که برخی بر آن هستند که اصل واژه عید از «عاده» است، زیرا آنان (قوم)، بر جمع آمدن در آن روز، عادت کرده اند. (۲)

چنانکه گفته شده است:

القلب يعتاده من حبها عيد.

و نیز یزید بن حکم ثقفی در ستایش سلیمان بن عبد الملک گفته است:

امسی باسماء هذا القلب معمودا اذا اقول صحا یعتاده عیدا (۳)

به گفته ازهری: عیـد در نزد عرب، زمـانی است که در آن شادیها و یا انـدوهها، باز می گردد و تکرار می شود. ابن اعرابی آن را منحصر به شادیها دانسته است. (۴)

واژه عید تنها یک بار در قرآن به کار رفته است:

اللهم انزل علینا مائده من السـماء تکنون لنا عیدا لاولنا و آخرنا و آیه منک (سوره مائده/ آیه ۴۱۱) در تفسیر نمونه ذیل این آیه گفته شده است:

«عید

در لغت از ماده عود به معنی بازگشت است، و لذا به روزهایی که مشکلات از قوم و جمعیتی بر طرف می شود و بازگشت به پیروزیها و راحتی های نخستین می کند عید گفته می شود، و در اعیاد اسلامی به مناسب اینکه در پرتو اطاعت یک ماه مبارک رمضان و یا انجام فریضه بزرگ حج، صفا و پاکی فطری نخستین به روح و جان باز می گردد، و آلودگیها که بر خلاف فطرت است، از میان میرود، عید گفته شده است و از آنجا که روز نزول مائده روز بازگشت به پیروزی و پاکی و ایمان به خدا بوده است حضرت مسیح (ع) آن را عید نامیده، و همانطور که در روایات وارد شده نزول مائده در روز یکشنبه بود و شاید یکی از علل احترام روز یکشنبه در نظر مسیحیان نیز همین بوده است، و اگر در روایتی که از علی (ع) نقل شده می خوانیم:

«و کل یوم لا یعصی الله فیه فهو یوم عید»

هر روز که در آن معصیت خدا نشود روز عید است» نیز اشاره به همین موضوع است، زیرا روز ترک گناه، روز پیروزی و پاکی و بازگشت به فطرت نخستین است.» (۵)

در روایات معصومین (ع) نیز بارها به این موضوع اشاره شده است، همچنانکه گذشت امیر المومنین علی (ع) هر روزی که در آن معصیت و گناه نشود، روز عید خوانده است. از سوید بن غفله نقل شده است که گفت:

در روز عید بر امیرالمؤمنین علی (ع) وارد شدم و دیدم که نزد او نان گندم و خطیفه (۶) و ملبنه (۷) است. پس به آن حضرت عرض کردم روز عید و خطیفه؟!.

پس از

آن حضرت فرمود:

انما هذا عید من غفر له، این عید کسی است که آمرزیده شده است. (۸)

و نیز در یکی از اعیاد،

آن حضرت فرمود:

«انمـا هو عیـد لمن قبـل الله صـیامه، و شـکر قیـامه، و کل یوم لا یعصـی الله فیه فهو یوم عیـد» ، «امروز تنها عیـد کسـی است که خداونـد روزه اش را پـذیرفته، عبـادتش را سـپاس گزارده است، هر روزی که خداونـد مورد نافرمانی قرار نگیرد، عیـد راستین است.» در روایات اسـلامی برای اعیاد به ویژه اعیاد مذهبی از جمله عید فطر، آداب و رسوم خاصـی توصـیه شده در حدیثی از معصوم (ع) آمده است.

«زینوا اعیادکم بالتکبیر»

عیدهای خودتان را با تکبیر زینت بخشید.

«زینوا العیدین بالتهلیل و التکبیر و التحمید و التقدیس»

عید فطر و قربان را با گفتن ذکر لا اله الا الله، الله اکبر، الحمد لله و سبحان الله، زینت بخشید.

پی نوشتها

۱ – دهخدا، ذیل عید، زبیدی،

تاج العروس، ۸/۸۳۴ – ۹۳۴

۲ – ابن منظور، لسان العرب، ۳/۹۱۳

۳ – ابن منظور، همانجا، زبیدی

تاج العروس، ۸/۸۳۴

۴ – ابن منظور، همانجا

زبیدی/ ۸/۹۳۸

۵ – تفسیر نمونه، ۵/۱۳۱

۶ – خوراکی از آرد و شیر

۷ – غذا یا حلوایی که با شیر تهیه می شود

۸ – مجلسی، بحار الانوار، ج ۰۴/ص ۳۷ رمضان، تجلی معبود (ره توشه راهیان نور) ص ۵۴۲ جمعی از نویسندگان

نکات عید

امیرالمؤمنین (ع) در خطبه عید فطر می فرماید:

«الا و ان المضمار الیوم و السباق غدا الا و ان السبقه الجنه و الغایه النار.» (۱)

دنیا محل مسابقه است و آخرت زمان اجر گرفتن، بهشت جایزه برندگان این مسابقه و جهنم جزای بازندگان است. در روایتی از فرزند گرامیش چنین آمده است:

«مر الحسن (ع) فی یوم فطر بقوم یلعبون و یضحکون فوقف علی رؤوسهم،

فقال:

ان الله جعل شهر رمضان مضمارا لخلقه، فیستبقون فیه بطاعته الی مرضاته، فسبق قوم ففازوا، و قصر آخرون فخابوا، فالعجب کل العجب من ضاحك لاعب فی الیوم الذی یثاب فیه المحسنون و یخسر فیه المبطلون و ایم الله لو کشف الغطاء لعلموا ان المحسن مشغول باحسانه و المسیء مشغول باسائته. ثم مضی.» (۲)

در این حدیث، امام حسن (ع) انجام اعمال عبادی در ماه مبارك رمضان را، تشبیه به مسابقه بین افراد نموده اند و عید فطر را زمان اخذ جوایز برندگان آن میدانند. لذا حضرت علی (ع) در ویژگی های عید فطر می فرمایند:

۱ – روزی که نیکوکاران ثواب می برند.

«هذا یوم یثاب فیه المحسنون.»

۲ – روزی که گنهکاران زیان می بینند.

«و خسر فیه المبطلون»

۳ – شبیه ترین روز به روز قیامت است.

«اشبه بیوم قیامکم.»

چون در قیامت عدهای که زیان کارند، تاسف می خورند و غضبناك

می گردند و عده‌ای که نیکوکارند رستگار و متنعم به نعمت های الهی می شوند.

۴ - روز عبرت گرفتن «فاذکروا بخروجکم»

وقتی از منازلتان برای خواندن نماز عید خارج می شوید، به یاد آورید زمانی را که از منزل بدن خود خارج خواهید شد و سوی خدای خود خواهید رفت.

«من الاجداث الی ربکم» وقتی در جایگاه نماز خود میایستید به یاد آورید زمانی را که در محضر عدل الهی میایستید و از شما حسابرسی می کنند «و اذکروا وقوفکم بین یدی ربکم» وقتی از نماز به منازلتان بر می گردید به یاد آورید زمانی را که به منازل خود در بهشتخواهید رفت.

«و اذکروا منازلکم فی الجنه»

۵ - روز بشارت غفران و بخشش الهی.

«ابشروا عباد الله فقد غفر لکم ما سلف من ذنوبکم.»

پی نوشتها

۱)من لا یحضره الفقیه، ج ۱، ص ۶۱۵.

۲) تحف العقول، ص ۰۷۱. کتاب: ره توشه راهیان نور ۷۷۳۱ ش ۹۱۴۱ ق ص ۷۱۱

۲۵ - وجوب زکات فطره و شرایط آن

وجوب زکات فطره و شرایطش

پس از پایان یافتن ماه مبارک رمضان؛ یعنی در شب عید فطر، افرادی که دارای شرایط باشند، باید زکاتی بپردازند که مقدار و موارد مصرف آن خواهد آمد. این زکات به نام زکات فطره خوانده می شود. افرادی که در شب عید فطر دارای این شرایط باشند زکات فطره بر آنها واجب است:

۱ - بالغ باشد.

۲ - عاقل باشد.

۳ - بنده ی کسی نباشد.

۴ - فقیر نباشد (۱).

فردی که دارای شرایط فوق باشد باید زکات خود و کسانی که در مغرب شب عید فطر نان خور او هستند را بپردازد، کوچک باشند یا بزرگ، مسلمان باشند یا کافر، خرج آنان بر او واجب باشد یا نه، در شهر خود او باشند یا در شهر دیگر (یعنی حتی اگر فرزند او که نان خور اوست به مسافرت رفته باشد باید زکات او را بدهد) و همچنین مهمانی که با رضایت او پیش از غروب شب عید فطر وارد خانه اش شده باشد، باید زکات او را بدهد. (۲)

مقدار زکات فطره:

هر نفری یک صاع که تقریباً ۳ کیلو است. (۳)

جنس زکات فطره:

گندم یا جو یا خرما یا کشمش یا برنج یا ذرت و مانند اینها (۴)

وقت وجوب زکات فطره:

شب عید فطر. (۵)

وقت پرداخت زکات فطره:

از شب عید تا ظهر روز عید فطر و بهتر آن است که در روز عید بدهد و اگر نماز عید می خواند بنابر احتیاط واجب قبل از نماز عید بپردازد. (۶)

مصرف زکات فطره: همان مصرف زکات مال است، گر چه احتیاط مستحب آن

است که فقط به فقرای مؤمن و اطفال آنها و به مساکین بدهد. (۷)

پی نوشتها

۱ - توضیح المسائل، م ۱۹۹۱

۲ - توضیح المسائل، م ۱۹۹۱ و ۵۹۹۱

۳ - توضیح المسائل، م ۱۹۹۱

۴ - همان.

۵ - تحریر الوسیله، ج ۱ ص ۸۴۳

۶ - تحریر الوسیله، ج ۱ ص ۸۴۳

توضیح المسائل، م ۹۲۰۲

۷ - توضیح المسائل، م ۴۱۰۲

احکام زکات

۱ - کسی که مخارج سال خود و اهل و عیالش را ندارد و کسبی هم ندارد که بتواند مخارج سال خود و اهل و عیالش را تأمین کند فقیر است و دادن زکات فطره بر او واجب نیست. (۱)

۲ - فطره ی مهمانی که پیش از غروب شب عید فطر، بدون رضایت صاحبخانه وارد می شود در صورتی که نان خور او حساب شود، واجب است و همچنین است فطره کسی که انسان را مجبور کرده اند که خرجی او را بدهد. (۲)

۳ - فطره ی مهمانی که بعد از غروب شب عید فطر وارد می شود، بر صاحبخانه واجب نیست، اگر چه پیش از غروب او را دعوت کرده باشد و در خانه او هم افطار کند. (۳)

۴ - کسی که دیگری باید فطره ی او را بدهد واجب نیست فطره ی خود را بدهد. (۴)

۵ - اگر فطره ی انسان بر کسی واجب باشد و او فطره را ندهد بر خودش واجب نمی شود. (۵)

۶ - کسی که سید نیست نمی تواند به سید فطره بدهد، حتی اگر سیدی نان خور او باشد نمی تواند فطره ی او را به سید دیگر بدهد. (۶)

۷ - فقیری که فطره به او می دهند لازم نیست عادل باشد ولی احتیاط واجب آن است که به شرابخوار و کسی که آشکارا

معصیت کبیره می کند فطره ندهند. (۷)

۸ - به کسی که فطره را در معصیت مصرف

می کند نباید فطره بدهند. (۹)

۹ - احتیاط واجب آن است که به یک فقیر بیش از مخارج سالش و کمتر از یک صاع فطره ندهند. (۱۰)

۱ - اگر فطره را کنار بگذارد، نمی تواند آن را برای خودش بردارد و مالی دیگر را برای فطره بگذارد. (۱۱)

۱۱ - اگر در محل خودش مستحق پیدا شود احتیاط واجب آن است که فطره را به جای دیگر نبرد و اگر به جای دیگر ببرد و تلف شود باید عوض آن را بدهد. (۱۲)

پی نوشتها

۱ - توضیح المسائل، م ۲۹۹۱

۲ - توضیح المسائل، م ۶۹۹۱

۳ - توضیح المسائل، م ۷۹۹۱

۴ - توضیح المسائل، م ۵۰۰۲

۵ - توضیح المسائل، م ۶۰۰۲

۶ - توضیح المسائل، م ۹۰۰۲

۷ - توضیح المسائل، م ۶۱۰۲

۹ - توضیح المسائل، م ۷۱۰۲

۱۰ - توضیح المسائل، م ۸۱۰۲

۱۱ - توضیح المسائل، م ۳۲۰۲

۱۲ - توضیح المسائل، م ۵۳۰۲.

۲۶ – دعای جوشن کبیر

دعای جوشن کبیر

اَللّهُمَ اِنّی اَسْأَلُکَ بِاسْمِکَ یا اَللّهُ یا رَحْمنُ یا رَحیمُ یا کَریمُ یا مُقیمُ یا عَظیمُ یا قَدیمُ یا عَلیمُ یا حَلیمُ یا حَکیمُ سُبْحانَکَ

یا لا اِلهَ إلاّ اَنْتَ الْغَوْثَ الْغَوْثَ خَلِصْنا مِنَ النّارِ یا رَبِ (۲)

يا سَيِّدَ السّاداتِ

يا مُجيبَ الدَّعَواتِ

يا رافِعَ الدَّرَجاتِ

يا وَلِيَّ الْحَسَناتِ

يا غافِرَ الْخَطيئاتِ

يا مُعْطِيَ الْمَسْأَلاتِ

يا قابِلَ التَّوْباتِ

يا سامِعَ الْاَصْواتِ

يا عالِمَ الْخَفِيّاتِ

يا دافِعَ الْبَلِيّاتِ (٣)

يا خَيْرَ الْغافِرينَ

يا خَيْرَ الْفاتِحينَ

يا خَيْرَ النّاصِرينَ

يا خَيْرَ الْحاكِمينَ

يا خَيْرَ الرّازِقينَ

يا خَيْرَ الْوارِثينَ

يا خَيْرَ الْحامِدينَ

يا خَيْرَ الذّاكِرينَ

يا خَيْرَ الْمُنْزِلينَ

يا خَيْرَ الْمُحْسِنينَ (۴)

يا مَنْ لَهُ الْعِزَهُ وَ الْجمالُ

يا مَنْ لَهُ الْقُدْرَهُ وَ الْكَمالُ

يا مَنْ لَهُ الْمُلْكُ وَ الْجَلالُ

يا مَنْ هُوَ الْكَبيرُ الْمُتَعالُ

يا مُنْشِیءَ الْسَحابِ الثِقالِ

يا مَنْ هُوَ شَديدُ الِمحالِ

يا مَنْ هُوَ سَريعُ الْحِسابِ

يا مَنْ هُوَ شَديدُ الْعِقابِ

يا مَنْ عِنْدَهُ حُسْنُ الثَوابِ

يا مَنْ عِنْدَه ام الْكِتابِ (۵)

اَللّهُمَ اِنّی اَسْأَلُکَ بِاسْمِکَ يا حَنّانُ يا مَنّانُ يا دَيّانُ يا بُرْهانُ يا سُلْطانُ يا رِضْوانُ يا غُفْرانُ يا سُبْحانُ يا مُسْتَعانُ يا ذَا الْمَنِ وَ الْبيانِ (۶)

يا مَنْ تَواضَعَ کُلُ شَیْء لِعَظَمَتِهِ

يا مَنِ اسْتَسْلَمَ کُلُ شَیْء لِقُدْرَتِهِ

يا مَنْ ذَلَ کُلُ شَیْء لِعِزَتِهِ

يا مَنْ خَضَعَ کُلُ شَیْء لِهَيْبَتِهِ

يا مَنِ انْقادَ کُلُ شَیْء مِنْ خَشْيَتِهِ

يا مَنْ تَشَقَقَتِ الْجِبالُ مِنْ مَخافَتِهِ

يا مَنْ قامَتِ السَماواتُ بِاَمْرِهِ

يا مَنِ اسْتَقَرَتِ الاَرَضُونَ بِاِذْنِهِ

يا مَنْ يُسَبِّحُ الرَّعْدُ بِحَمْدِهِ

يا مَنْ لا يَعْتَدی عَلی اَهْلِ مَمْلَكَتِهِ (۷)

يا غافِرَ

الْخَطايا

يا كاشِفَ الْبَلايا

يا مُنْتَهَى الرَّجايا

يا مُجْزِلَ الْعَطايا

يا واهِبَ الْهَدايا

يا رازِقَ الْبَرايا

يا قاضِيَ الْمَنايا

يا سامِعَ الشَّكايا

يا باعِثَ الْبَرايا

يا مُطْلِقَ الْأُسارى (٨)

ياذَا الْحَمْدِ وَ الثَّناءِ

يا ذَا الْفَخْرِ وَ الْبَهاءِ

يا ذَا الَمجْدِ وَ السَّناءِ

يا ذَا الْعَهْدِ وَ الْوَفاءِ

يا ذَا الْعَفْوِ وَ الرِضاءِ

يا ذَا الْمَنِ وَ الْعَطاءِ

يا ذَا الْفَضْلِ وَ الْقَضاءِ

يا ذَا الْعِزِ وَ الْبَقاءِ

يا ذَا الْجُودِ وَ السَّخاءِ

يا ذَا الْآلاءِ وَ النَّعْماءِ (٩)

اَللّهُمَ اِنّى اَسْأَلُكَ بِاسْمِكَ يا مانِعُ يا دافِعُ يا رافِعُ يا صانِعُ يا نافِعُ يا سامِعُ يا جامِعُ يا شافِعُ يا واسِعُ يا مُوسِعُ (١٠)

يا صانِعَ كُلِ مَصْنُوع

يا خالِقَ كُلِ مَخْلُوق

يا رازِقَ كُلِ مَرْزُوق

يا مالِكَ كُلِ مَمْلُوك

يا كاشِفَ كُلِ مَكْرُوب

يا فارِجَ كُلِ مَهْمُوم

يا راحِمَ كُلِ مَرْحُوم

يا ناصِرَ كُلِ مَخْذُول

يا ساتِرَ كُلِ مَعْيُوب

يا مَلْجَأَ كُلِ مَطْرُود (١١)

يا عُدَتى عِنْدَ شِدَتى

يا رَجائى عِنْدَ مُصيبَتى

يا مُونِسى عِنْدَ وَحْشَتى

يا صاحِبى عِنْدَ غُرْبَتى

يا وَلِيّى عِنْدَ نِعْمَتى

يا غِياثى عِنْدَ كُرْبَتى

يا دَليلى عِنْدَ حَيْرَتى

يا غَنائى عِنْدَ افْتِقارى

يا مَلجَئى عِنْدَ اضْطِرارى

يا مُعينى عِنْدَ مَفْزَعى (١٢)

يا عَلاّمَ الْغُيُوبِ

يا غَفّارَ الذُّنُوبِ

يا سَتّارَ الْعُيُوبِ

يا كاشِفَ الْكُرُوبِ

يا مُقَلِبَ الْقُلُوبِ

يا طَبيبَ الْقُلُوبِ

يا مُنَوِرَ الْقُلُوبِ

يا اَنيسَ الْقُلُوبِ

يا مُفَرِجَ الْهُمُومِ

يا مُنَفِسَ الْغُمُومِ (١٣)

اَللّهُمَ اِنّى اَسْأَلُكَ بِاْسمِكَ

يا جَليلُ يا جَميلُ يا وَكيلُ يا كَفيلُ يا دَليلُ يا قَبيلُ يا مُديلُ يا مُنيلُ يا مُقيلُ يا مُحيلُ (١۴)

يا دَليلَ الْمُتَحَيِرينَ

يا غِياثَ الْمُسْتَغيثينَ

يا صَريخَ الْمُسْتَصْرِخينَ

يا جارَ الْمُسْتَجيرينَ

يا اَمانَ الْخائِفينَ

يا عَوْنَ الْمُؤْمِنينَ

يا راحِمَ الْمَساكينَ

يا مَلْجَأَ الْعاصينَ

يا غافِرَ الْمُذْنِبينَ

يا مُجيبَ دَعْوَهِ الْمُضْطَرّينَ (١۵)

يا ذَا الْجُودِ وَ الاِحْسانِ

يا ذَا الْفَضْلِ وَ الاِمْتِنانِ

يا ذَا الاَمْنِ وَ الاَمانِ

يا ذَا الْقُدْسِ وَ السُبْحانِ

يا ذَا الْحِكْمَهِ وَ الْبَيانِ

يا ذَا الرَحْمَهِ وَ الرِضْوانِ

يا ذَا الْحُجَهِ وَ الْبُرْهانِ

يا ذَا الْعَظَمَهِ وَ السُلْطانِ

يا ذَا الرَأْفَهِ وَ الْمُسْتَعانِ

يا ذَا العَفْوِ وَ الْغُفْرانِ (١۶)

يا مَنْ هُوَ

رَبُّ كُلِ شَیْء

یا مَنْ هُوَ آله کُلِ شَیء

یا مَنْ هُوَ خالِقُ کُلِ شَیْء

یا مَنْ هُوَ صانِعُ کُلِ شَیْء

یا مَنْ هُوَ قَبْلَ کُلِ شَیْء

یا مَنْ هُوَ بَعْدَ کُلِ شَیْء

یا مَنْ هُوَ فَوْقَ کُلِ شَیْء

یا مَنْ هُوَ عالِمٌ بِکُلِ شَیْء

یا مَنْ هُوَ قادِرٌ عَلی کُلِ شَیْء

یا مَنْ هُوَ یَبْقی وَ یَفْنی کُلُّ شَیْء (۱۷)

اَللّهُمَ اِنّی اَسْأَلُکَ بِاسْمِکَ یا مُؤْمِنُ یا مُهَیْمِنُ یا مُکَوِنُ یا مُلَقِنُ یا مُبَیِنُ یا مُهَوِنُ یا مُمَکِنُ یا مُزَیِنُ یا مُعْلِنُ یا مُقَسِمُ (۱۸)

یا مَنْ هُوَ فی مُلْکِهِ مُقیمٌ

یا مَنْ هُوَ فی سُلْطانِهِ قَدیمٌ

یا مَنْ هُو فی جَلالِهِ عَظیمٌ

یا مَنْ هُوَ عَلی عِبادِهِ رَحیمٌ

یا مَنْ هُوَ بِکُلِ شَیْء عَلیمٌ

یا مَنْ هُوَ بِمَنْ عَصاهُ حَلیمٌ

یا مَنْ هُوَ بِمَنْ رَجاهُ کَریمٌ

یا مَنْ هُوَ فی صُنْعِهِ حَکیمٌ

یا مَنْ هُوَ فی حِکْمَتِهِ لَطیفٌ

يا مَنْ هُوَ فى لُطْفِهِ قَديمٌ (١٩)

يا مَنْ لا يُرْجى إلاّ فَضْلُهُ

يا مَنْ لا يُسْأَلُ إلاّ عَفْوُهُ

يا مَنْ لا يُنْظَرُ إلاّ بِرُّهُ

يا مَنْ لا يُخافُ إلاّ عَدْلُهُ

يا مَنْ لا يَدُومُ إلاّ مُلْكُهُ

يا مَنْ لا سُلْطانَ إلاّ سُلْطانُهُ

يا مَنْ وَسِعَتْ كُلَّ شَيْء رَحْمَتُهُ

يا مَنْ سَبَقَتْ رَحْمَتُهُ غَضَبَهُ

يا مَنْ اَحاطَ بِكُلِ شَيْء عِلْمُهُ

يا مَنْ لَيْسَ اَحَدٌ مِثْلَهُ (٢٠)

يا فارِجَ الْهَمِ

يا كاشِفَ الْغَمِ

يا غافِرَ الذَّنْبِ

يا قابِلَ التَوْبِ

يا خالِقَ الْخَلْقِ

يا صادِقَ الْوَعْدِ

يا مُوفِىَ الْعَهْدِ

يا عالِمَ السِرِ

يا فالِقَ الْحَبِ

يا رازِقَ الْاَنامِ (٢١)

اَللّهُمَ اِنّی اَسْأَلُکَ بِاسْمِکَ

يا عَلِیُ يا وَ فِی يا غَنِیُ يا مَلِیُ يا حَفِیُ يا رَضِیُ يا زَکِیُ يا بَدِیُ يا قَوِیُ يا وَلِیُ (٢٢)

يا مَنْ اَظْهَرَ الْجَميلَ

يا مَنْ سَتَرَ الْقَبيحَ

يا مَنْ لَمْ يُؤاخِذْ بِالْجَريرَهِ

يا مَنْ لَمْ يَهْتِکِ السِتْرَ

يا عَظيمَ الْعَفْوِ

يا حَسَنَ التَجاوُزِ

يا واسِعَ الْمَغْفِرَهِ

يا باسِطَ الْيَدَيْنِ بِالرَحْمَهِ

يا صاحِبَ کُلِ نَجْوی

يا مُنْتَهی کُلِ شَکْوی (٢٣)

يا ذَا النِعْمَهِ السّابِغَهِ

يا ذَا

الرَحْمَهِ الْواسِعَهِ

يا ذَا الْمِنَهِ السّابِقَهِ

يا ذَا الْحِكْمَهِ الْبالِغَهِ

يا ذَا الْقُدْرَهِ الْكامِلَهِ

يا ذَا الْحُجَهِ الْقاطِعَهِ

يا ذَا الْكَرامَهِ الظّاهِرَهِ

يا ذَا الْعِزَهِ الدّائِمَهِ

يا ذَا الْقُوَهِ الْمَتينَهِ

يا ذَا الْعَظَمَهِ الْمَنيعَهِ (۲۴)

يا بَديعَ السَماواتِ

يا جاعِلَ الظُّلُماتِ

يا راحِمَ الْعَبَراتِ

يا مُقيلَ الْعَثَراتِ

يا ساتِرَ الْعَوْراتِ

يا مُحْيِیَ الاَمْواتِ

يا مُنْزِلَ الاياتِ

يا مُضَعِفَ الْحَسَناتِ

يا ماحِیَ السَيِئاتِ

يا شَديدَ النَقِماتِ (۲۵)

اَللّهُمَ اِنّی اَسْأَلُکَ بِاسْمِکَ يا مُصَوِرُ يا مُقَدِرُ يا مُدَبِرُ يا مُطَهِرُ يا مُنَوِرُ يا مُيَسِرُ يا مُبَشِرُ يا مُنْذِرُ يا مُقَدِمُ يا مُؤَخِرُ (۲۶)

يا رَبَ الْبَيْتِ الْحَرامِ

يا رَبَ الشَهْرِ الْحَرامِ

يا رَبَ الْبَلَدِ الْحَرامِ

يا رَبَ الرُكْنِ وَ الْمَقامِ

يا رَبَ الْمَشْعَرِ الْحَرامِ

يا رَبَ الْمَسْجِدِ الْحَرامِ

يا رَبَ الْحِلِ وَ الْحَرامِ

يا رَبَ النُورِ وَ الظَلامِ

يا رَبَ التَحِيَهِ وَ السَلامِ

يا رَبَ الْقُدْرَهِ فِى الاَنامِ (٢٧)

يا اَحْكَمَ الْحاكِمينَ

يا اَعْدَلَ الْعادِلينَ

يا اَصْدَقَ الصّادِقينَ

يا اَطْهَرَ الطّاهِرينَ

يا اَحْسَنَ الْخالِقينَ

يا اَسْرَعَ الْحاسِبينَ

يا اَسْمَعَ السّامِعينَ

يا اَبْصَرَالنّاظِرينَ

يا اَشْفَعَ الشّافِعينَ

يا اَكْرَمَ الاَكْرَمينَ (٢٨)

يا عِمادَ مَنْ لا عِمادَ لَهُ

يا سَنَدَ مَنْ لا سَنَدَ لَهُ

يا ذُخْرَ مَنْ لا ذُخْرَ لَهُ

يا حِرْزَ مَنْ لا حِرْزَ لَهُ

يا غِياثَ مَنْ لا غِياثَ لَهُ

يا فَخْرَ مَنْ لا فَخْرَ لَهُ

يا عِزَّ مَنْ لا عِزَّ لَهُ

يا مُعينَ مَنْ لا مُعينَ لَهُ

يا اَنيسَ مَنْ لا اَنيسَ لَهُ

يا اَمانَ مَنْ لا اَمانَ لَهُ (٢٩)

اَللّهُمَّ اِنّی اَسْأَلُکَ بِاسْمِکَ يا عاصِمُ يا قائِمُ يا دائِمُ يا راحِمُ يا سالِمُ يا حاکِمُ يا عالِمُ يا قاسِمُ يا قابِضُ يا باسِطُ (٣٠)

يا عاصِمَ مَنِ اسْتَعْصَمَهُ

يا راحِمَ مَنِ اسْتَرْحَمَهُ

يا غافِرَ مَنِ اسْتَغْفَرَهُ

يا ناصِرَ مَنِ اسْتَنْصَرَهُ

يا حافِظَ مَنِ اسْتَحْفَظَهُ

يا مُکْرِمَ مَنِ اسْتَکْرَمَهُ

يا مُرْشِدَ مَنِ اسْتَرْشَدَهُ

يا صَريخَ مَنِ اسْتَصْرَخَهُ

يا مُعينَ مَنِ اسْتَعانَهُ

يا مُغيثَ مَنِ اسْتَغاثَهُ (٣١)

يا عَزيزاً لا يُضامُ

يا لَطيفاً لا يُرامُ

يا قَيُّوماً لا يَنامُ

يا دائِماً لا يَفُوتُ

يا حَيّاً لا يَمُوتُ

يا مَلِكاً لا يَزُولُ

يا باقِياً لا يَفْنى

يا

عالِماً لا یَجْهَلُ

یا صَمَداً لا یُطْعَمُ

یا قَوِیّاً لا یَضْعُفُ (۳۲)

اَللّهُمَ اِنّی اَسْأَلُکَ بِاسْمِکَ یا اَحَدُ یا واحِدُ یا شاهِدُ یا ماجِدُ یا حامِدُ یا راشِدُ یا باعِثُ یا وارِثُ یا ضارُّ یا نافِعُ (۳۳)

یا اَعْظَمَ مِنْ کُلِ عَظیم

یا اَکْرَمَ مِنْ کُلِ کَریم

یا اَرْحَمَ مِنْ کُلِ رَحیم

یا اَعْلَمَ مِنْ کُلِ عَلیم

یا اَحْکَمَ مِنْ کُلِ حَکیم

یا اَقْدَمَ مِنْ کُلِ قَدیم

یا اَکْبَرَ مِنْ کُلِ کَبیر

یا اَلْطَفَ مِنْ کُلِ لَطیف

یا اَجَلَ مِن کُلِ جَلیل

یا اَعَزَ مِنْ کُلِ عَزیز (۳۴)

یا کَریمَ الصَفْحِ

یا عَظیمَ الْمَنِ

یا کَثیرَ الْخَیْرِ

یا قَدیمَ الْفَضْلِ

یا دائِمَ اللُطْفِ

یا لَطیفَ الصُنْعِ

يا مُنَفِسَ الْكَرْبِ

يا كاشِفَ الضُرِ

يا مالِكَ الْمُلْكِ

يا قاضِىَ الْحَقِ (٣٥)

يا مَنْ هُوَ فى عَهْدِهِ وَ فِى

يا مَنْ هُوَ فى وَفائِهِ قَوِىٌّ

يا مَنْ هُوَ فى قُوَتِهِ عَلِىٌّ

يا مَنْ هُوَ فى عُلُوِهِ قَريبٌ

يا مَنْ هُوَ فى قُرْبِهِ لَطيفٌ

يا مَنْ هُوَ فى لُطْفِهِ شَريفٌ

يا مَنْ هُوَ فى شَرَفِهِ عَزيزٌ

يا مَنْ هُوَ فى عِزِهِ عَظيمٌ

يا مَنْ هُوَ فى عَظَمَتِهِ مَجيدٌ

يا مَنْ هُوَ فى مَجْدِهِ حَميدٌ (٣٦)

اَللّهُمَ اِنّى اَسْأَلُكَ بِاسْمِكَ يا كافى يا شافى يا وافى يا مُعافى يا هادى يا داعى يا قاضى يا راضى يا عالى يا باقى (٣٧)

يا مَنْ كُلُ شَىْء خاضِعٌ لَهُ

يا مَنْ كُلُ شَىْء خاشِعٌ لَهُ

يا مَنْ كُلُ شَىْء كائِنٌ لَهُ

يا مَنْ كُلُ شَىْء مَوْجُودٌ بِهِ

يا مَنْ كُلُ شَىْء مُنيبٌ اِلَيْهِ

يا مَنْ كُلُ شَيْء خائِفٌ مِنْهُ

يا مَنْ كُلُ شَيْء قائِمٌ بِهِ

يا مَنْ كُلُ شَيْء صائِرٌ اِلَيْهِ

يا مَنْ كُلُ شَيْء يُسَبِحُ بِحَمْدِهِ

يا مَنْ كُلُ شَيْء هالِكٌ إلاّ وَجْهَهُ (٣٨)

يا مَنْ لا مَفَرَ إلاّ اِلَيْهِ

يا مَنْ لا مَفْزَعَ إلاّ اِلَيْهِ

يا مَنْ لا مَقْصَدَ إلاّ اِلَيْهِ

يا مَنْ لا مَنْجا مِنْهُ إلاّ اِلَيْهِ

يا مَنْ لا يُرْغَبُ إلاّ اِلَيْهِ

يا مَنْ لا حَوْلَ وَ لا

قُوَّةَ إلاّ بِهِ

يا مَنْ لا يُسْتَعانُ إلاّ بِهِ

يا مَنْ لا يُتَوَكَّلُ إلاّ عَلَيْهِ

يا مَنْ لا يُرْجى إلاّ هُوَ

يا مَنْ لا يُعْبَدُ إلاّ هو (٣٩)

يا خَيْرَ الْمَرْهُوبينَ

يا خَيْرَ الْمَرْغُوبينَ

يا خَيْرَ الْمَطْلُوبينَ

يا خَيْرَ الْمَسْؤولينَ

يا خَيْرَ الْمَقْصُودينَ

يا خَيْرَ الْمَذْكُورينَ

يا خَيْرَ الْمَشْكُورينَ

يا خَيْرَ الَمحْبُوبينَ

يا خَيْرَ الْمَدْعُوّينَ

يا خَيْرَ الْمُسْتَأْنِسينَ (٤٠)

اَللّهُمَ اِنّی اَسْأَلُکَ بِاسْمِکَ یا غافِرُ یا ساتِرُ یا قادِرُ یا قاهِرُ یا فاطِرُ یا کاسِرُ یا جابِرُ یا ذاکِرُ یا ناظِرُ یا ناصِرُ (٤١)

يا مَنْ خَلَقَ فَسَوّى

يا مَنْ قَدَرَ فَهَدى

يا مَنْ يَكْشِفُ الْبَلْوى

يا مَنْ يَسْمَعُ النَجْوى

يا مَنْ يُنْقِذُ الْغَرْقى

يا مَنْ يُنْجِى الْهَلْكى

يا مَنْ يَشْفِى الْمَرْضى

يا مَنْ اَضْحَكَ وَ اَبْكى

يا مَنْ اَماتَ وَ اَحْيى

يا مَنْ خَلَقَ الزَوْجَيْنِ الذَّكَرَ وَ الْاُنْثى (۴۲)

يا مَنْ فِى الْبَرِ وَ الْبَحْرِ سَبيلُهُ

يا مَنْ فِى الْافاقِ اياتُهُ

يا مَنْ فِى الْاياتِ بُرْهانُهُ

يا مَنْ فِى الْمَماتِ قُدْرَتُهُ

يا مَنْ فِى الْقُبُورِ عِبْرَتُهُ

يا مَنْ فِى الْقِيامَهِ مُلْكُهُ

يا مَنْ فِى الْحِسابِ هَيْبَتُهُ

يا مَنْ فِى الْميزانِ قَضاؤُهُ

يا مَنْ فِى الْجَنَهِ ثَوابُهُ

يا مَنْ فِى النّارِ عِقابُهُ (۴۳)

يا مَنْ اِلَيْهِ يَهْرَبُ الْخائِفُونَ

يا مَنْ اِلَيْهِ يَفْزَعُ الْمُذْنِبُونَ

يا مَنْ اِلَيْهِ يَقْصِدُ الْمُنيبُونَ

يا مَنْ اِلَيْهِ يَرْغَبُ الزّاهِدُونَ

يا مَنْ اِلَيْهِ يَلْجَأَ الْمُتَحَيِّرُونَ

يا مَنْ بِهِ يَسْتَأْنِسُ الْمُرِيدُونَ

يا مَنْ بِه يَفْتَخِرُ الُمحِبُّونَ

يا مَنْ فى عَفْوِهِ يَطْمَعُ الْخاطِئُونَ

يا مَنْ اِلَيْهِ يَسْكُنُ الْمُوقِنُونَ

يا مَنْ عَلَيْهِ يَتَوَكَّلُ الْمُتَوَكِّلُونَ (۴۴)

اَللّهُمَ اِنّی اَسْأَلُکَ بِاسْمِکَ

يا حَبيبُ يا طَبيبُ يا قَريبُ يا رَقيبُ يا حَسيبُ يا مُهيبُ يا مُثيبُ يا مُجيبُ يا خَبيرُ يا بَصيرُ (۴۵)

يا اَقَرَبَ مِنْ كُلِ قَريب

يا اَحبَ مِنْ كُلِ حَبيب

يا اَبْصَرَ مِنْ كُلِ بَصير

يا اَخْبَرَ مِنْ كُلِ خَبير

يا اَشْرَفَ مِنْ كُلِ شَريف

يا اَرْفَعَ مِنْ كُلِ رَفيع

يا اَقْوى مِنْ كُلِ قَوِيٍ

يا اَغْنى مِنْ كُلِ غَنِيٍ

يا اَجْوَدَ مِنْ كُلِ جَواد

يا اَرْاَفَ مِنْ كُلِ رَؤُوف (۴۶)

يا غالِباً

غَيْرَ مَغْلُوب

يا صانِعاً غَيْرَ مَصْنُوع

يا خالِقاً غَيْرَ مَخْلُوق

يا مالِكاً غَيْرَ مَمْلُوك

يا قاهِراً غَيْرَ مَقْهُور

يا رافِعاً غَيْرَ مَرْفُوع

يا حافِظاً غَيْرَ مَحْفُوظ

يا ناصِراً غَيْرَ مَنْصُور

يا شاهِداً غَيْرَ غائِب

يا قَريباً غَيْرَ بَعيد (۴۷)

يا نُورَ النُّورِ يا مُنَوِّرَ النُّورِ يا خالِقَ النُّورِ يا مُدَبِّرَ النُّورِ يا مُقَدِّرَ النُّورِ يا نُورَ كُلِّ نُور يا نُوراً قَبْلَ كُلِّ نُور يا نُوراً بَعْدَ كُلِّ نُور يا نُوراً فَوْقَ كُلِّ نُور يا نُوراً لَيْسَ كَمِثْلِهِ نُورٌ (۴۸)

يا مَنْ عَطاؤُهُ شَريفٌ

يا مَنْ فِعْلُهُ لَطيفٌ

يا مَنْ لُطْفُهُ مُقيمٌ

يا مَنْ اِحْسانُهُ قَديمٌ

يا مَنْ قَوْلُهُ حَقٌّ

يا مَنْ وَعْدُهُ صِدْقٌ

يا مَنْ عَفْوُهُ فَضْلٌ

يا مَنْ عَذابُهُ عَدْلٌ

يا مَنْ ذِكْرُهُ حُلْوٌ

يا مَنْ فَضْلُهُ عَميمٌ (۴۹)

اَللّهُمَ اِنّی اَسْأَلُکَ بِاسْمِکَ

يا مُسَهِلُ يا مُفَصِلُ يا مُبَدِلُ يا مُذَلِلُ يا مُنَزِلُ يا مُنَوِلُ يا مُفْضِلُ يا مُجْزِلُ يا مُمْهِلُ يا مُجْمِلُ (۵۰)

يا مَنْ يَرى وَ لا يُرى

يا مَنْ يَخْلُقُ وَ لا يُخْلَقُ

يا مَنْ يَهْدى وَ لا يُهْدى

يا مَنْ يُحْيى وَ لا يُحْيا

يا مَنْ يَسْأَلُ وَ لا يُسْأَلُ

يا مَنْ يُطْعِمُ وَ لا يُطْعَمُ

يا مَنْ يُجيرُ وَ لا يُجارُ عَلَيْهِ

يا مَنْ يَقْضى وَ لا يُقْضى عَلَيْهِ

يا مَنْ يَحْكُمُ وَ لا يُحْكَمُ عَلَيْهِ

يا مَنْ لَمْ يَلِدْ وَ لَمْ يُولَدْ وَ لَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُواً اَحَدٌ (۵۱)

يا نِعْمَ الْحَسيبُ

يا نِعْمَ الطَبيبُ

يا نِعْمَ الرَقيبُ

يا نِعْمَ الْقَريبُ

يا نِعْمَ الْمُجيبُ

يا نِعْمَ الْحَبيبُ

يا نِعْمَ الْكَفيلُ

يا نِعْمَ الْوَكيلُ

يا نِعْمَ الْمَوْلى

يا نِعْمَ النَّصيرُ (۵۲)

يا سُرُورَ الْعارِفينَ

يا مُنَى الْمحِبّينَ

يا اَنيسَ الْمُريدينَ

يا حَبيبَ التَّوّابينَ

يا رازِقَ الْمُقِلّينَ

يا رَجاءَ الْمُذْنِبينَ

يا قُرَّةَ عَيْنِ الْعابِدينَ

يا مُنَفِسُ عَنِ الْمَكْرُوبينَ

يا مُفَرِجُ عَنِ الْمَغْمُومينَ

يا اِلَهَ الاَوَّلينَ وَ الاخِرينَ (۵۳)

اَللّهُمَّ اِنّی اَسْأَلُکَ بِاسْمِکَ

يا رَبَّنا يا اِلَهَنا يا سَيِدَنا يا مَوْلانا يا ناصِرَنا يا حافِظَنا يا دَليلَنا يا مُعينَنا يا حَبيبَنا يا طَبيبَنا (۵۴)

يا رَبَّ

النَبيّينَ وَ الاَبْرارِ

يا رَبَ الصِدّيقينَ وَ الاَخْيارِ

يا رَبَ الْجَنَهِ وَ النّارِ

يا رَبَ الصِغارِ وَ الْكِبارِ

يا رَبَ الْحُبُوبِ وَ الِثمارِ

يا رَبَ الاَنْهارِ وَ الاَشْجارِ

يا رَبَ الصَحارى وَ الْقِفارِ

يا رَبَ الْبَرارى وَ الْبِحارِ

يا رَبَ اللَيْلِ وَ النَهارِ

يا رَبَ الاِعْلانِ وَ الاِسْرارِ (٥٥)

يا مَنْ نَفَذَ فى كُلِ شَىْء اَمْرُهُ

يا مَنْ لَحِقَ بِكُلِ شَىْء عِلْمُهُ

يا مَنْ بَلَغَتْ اِلى كُلِ شَىْء قُدْرَتُهُ

يا مَنْ لا تُحْصِى الْعِبادُ نِعَمَهُ

يا مَنْ لا تَبْلُغُ الْخَلائِقُ شُكْرَهُ

يا مَنْ لا تُدْرِكُ الاَفْهامُ جَلالَهُ

يا مَنْ لا تَنالُ الاَوْهامُ كُنْهَهُ

يا مَنِ الْعَظَمَهُ وَ الْكِبْرِياءُ رِداؤُهُ

يا مَنْ لا تَرُدُ الْعِبادُ قَضاءَهُ

يا مَنْ لا مُلْكَ إلاّ مُلْكُهُ

يا مَنْ لا عَطاءَ إلّا عَطاؤُهُ (۵۶)

يا مَنْ لَهُ الْمَثَلُ الاَعْلی

يا مَنْ لَهُ الصِفاتُ الْعُلْيا

يا مَنْ لَهُ الْاخِرَهُ وَ الْاُولی

يا مَنْ لَهُ الْجَنَّهُ الْمَاْوی

يا مَنْ لَهُ الایاتُ الْكُبْری

يا مَنْ لَهُ الاَسْماءُ الْحُسْنی

يا مَنْ لَهُ الْحُكْمُ وَ الْقَضاءُ

يا مَنْ لَهُ الْهَواءُ وَ الْفَضاءُ

يا مَنْ لَهُ الْعَرْشُ وَ الثَّری

يا مَنْ لَهُ السَماواتُ الْعُلی (۵۷)

اَللّهُمَ اِنّی اَسْأَلُكَ بِاسْمِكَ

يا عَفُوُّ يا غَفُورُ يا صَبُورُ يا شَكُورُ يا رَؤوفُ يا عَطُوفُ يا مَسْؤولُ يا وَدُودُ يا سُبُوحُ يا قُدُّوسُ (۵۸)

يا مَنْ فِی السَماءِ عَظَمَتُهُ

يا مَنْ فِی الاَرْضِ آياتُهُ

يا مَنْ فی كُلِ شَیْء دَلائِلُهُ

يا مَنْ فِی الْبِحارِ عَجائِبُهُ

يا مَنْ فِی الْجِبالِ خَزائِنُهُ

يا مَنْ يَبْدَأُ الْخَلْقَ ثُمَ يُعيدُهُ

يا مَنْ اِلَيْهِ يَرْجِعُ الاَمْرُ كُلُّهُ

يا مَنْ اَظْهَرَ فى كُلِ شَىْء لُطْفَهُ

يا مَنْ اَحْسَنَ كُلَ شَىْء خَلْقَهُ

يا مَنْ تَصَرَفَ فِى الْخَلائِقِ قُدْرَتُهُ (۵۹)

يا حَبيبَ مَنْ لا حَبيبَ لَهُ

يا طَبيبَ مَنْ لا طَبيبَ لَهُ

يا مُجيبَ مَنْ لا مُجيبَ لَهُ

يا شَفيقَ مَنْ لا شَفيقَ لَهُ

يا رَفيقَ مَنْ لا رَفيقَ لَهُ

يا مُغيثَ مَن لا مُغيثَ لَهُ

يا دَليلَ مَنْ لا دَليلَ لَهُ

يا اَنيسَ مَنْ لا اَنيسَ لَهُ

يا راحِمَ

مَنْ لا راحِمَ لَهُ

يا صاحِبَ مَنْ لا صاحِبَ لَهُ (۶۰)

يا كافِیَ مَنِ اسْتَكْفاهُ

يا هادِیَ مَنِ اسْتَهْداهُ

يا كالِیءَ مَنِ اسْتَكْلاهُ

يا راعِیَ مَنِ اسْتَرْعاهُ

يا شافِیَ مَنِ اسْتَشْفاهُ

يا قاضِیَ مَنِ اسْتَقْضاهُ

يا مُغْنِیَ مَنِ اسْتَغْناهُ

يا مُوفِیَ مَنِ اسْتَوْفاهُ

يا مُقَوِیَ مَنِ اسْتَقْواهُ

يا وَلِیَ مَنِ اسْتَوْلاهُ (۶۱)

اَللّهُمَ اِنّی اَسْأَلُكَ بِاسْمِكَ

يا خالِقُ يا رازِقُ يا ناطِقُ يا صادِقُ يا فالِقُ يا فارِقُ يا فاتِقُ يا راتِقُ يا سابِقُ يا سامِقُ (۶۲)

يا مَنْ يُقَلِبُ اللَّيْلَ وَ النَهارَ

يا مَنْ جَعَلَ الظُّلُماتِ وَ الاَنْوارَ

يا مَنْ خَلَقَ الظِلَ وَ الْحَرُورَ

يا مَنْ سَخَرَ الشَمْسَ وَ الْقَمَرَ

يا مَنْ قَدَرَ الْخَيْرَ وَ الشَرَ

يا مَنْ خَلَقَ الْمَوْتَ وَ الْحياهَ

يا مَنْ لَهُ الْخَلْقُ وَ الاَمْرُ

يا مَنْ لَمْ يَتَخِذْ صاحِبَهً وَ لا وَلَداً

يا مَنْ لَيْسَ لَهُ شَريكٌ فِى الْمُلْكِ

يا مَنْ لَمْ يَكُنْ لَهُ وَلِىٌّ مِنَ الذُّلِ (٦٣)

يا مَنْ يَعْلَمُ مُرادَ الْمُريدينَ

يا مَنْ يَعْلَمُ ضَميرَ الصّامِتينَ

يا مَنْ يَسْمَعُ اَنينَ الْواهِنينَ

يا مَنْ يَرى بُكاءَ الْخائِفينَ

يا مَنْ يَمْلِكُ حَوائِجَ السّائِلينَ

يا مَنْ يَقْبَلُ عُذْرَ التّائِبينَ

يا مَنْ لا يُصْلِحُ عَمَلَ الْمُفْسِدينَ

يا مَنْ لا يُضيعُ اَجْرَ الْمُحْسِنينَ

يا مَنْ لا يَبْعُدُ عَنْ قُلُوبِ الْعارِفينَ

يا اَجْوَدَ الاَجْودينَ (٦٤)

يا دائِمَ الْبَقاءِ

يا سامِعَ الدُّعاءِ

يا واسِعَ الْعَطاءِ

يا غافِرَ الْخَطاءِ

يا بَديعَ السَماءِ

يا حَسَنَ الْبَلاءِ

يا جَميلَ الثَّناءِ

يا قَديمَ السَّناءِ

يا كَثيرَ الْوَفاءِ

يا شَريفَ الْجَزاءِ (۶۵)

اَللّهُمَ اِنّی اَسْأَلُکَ بِاسْمِکَ

یا سَتّارُ یا غَفّارُ یا قَهّارُ یا جَبّارُ یا صَبّارُ یا بارُّ یا مُخْتارُ یا فَتّاحُ یا نَفّاحُ یا مُرْتاحُ (۶۶)

یا مَنْ خَلَقَنی وَ سَوّانی

یا مَنْ رَزَقَنی وَ رَبّانی

یا مَنْ اَطْعَمَنی وَ سَقانی

یا مَنْ قَرَّبَنی وَ اَدْنانی

یا مَنْ عَصَمَنی وَ کَفانی

یا مَنْ حَفِظَنی وَ کَلانی

یا مَنْ اَعَزَّنی وَ اَغْنانی

یا مَنْ وَفَّقَنی وَ هَدانی

یا مَنْ آنَسَنی وَ آوانی

یا مَنْ اَماتَنی وَ اَحْیانی (۶۷)

یا مَنْ یُحِقُّ الْحَقَّ بِکَلِماتِهِ

یا مَنْ یَقْبَلُ التَّوْبَهَ

عَنْ عِبادِهِ

يا مَنْ يَحُولُ بَيْنَ الْمَرْءِ وَ قَلْبِهِ

يا مَنْ لا تَنْفَعُ الشَّفاعَهُ إلّا بِإذْنِهِ

يا مَنْ هُوَ اَعْلَمُ بِمَنْ ضَلَّ عَنْ سَبيلِهِ

يا مَنْ لا مُعَقِبَ لِحُكْمِهِ

يا مَنْ لا رادَ لِقَضائِهِ

يا مَنِ انْقادَ كُلُّ شَیْءِ لِاَمْرِهِ

يا مَنِ السَّماواتُ مَطْوِيّاتٌ بِيَمينِهِ

يا مَنْ يُرْسِلُ الرِياحَ بُشْراً بَيْنَ يَدَیْ رَحْمَتِهِ (۶۸)

يا مَنْ جَعَلَ الَاَرْضَ مِهاداً

يا مَنْ جَعَلَ الْجِبالَ اَوْتاداً

يا مَنْ جَعَلَ الشَّمْسَ سِراجاً

يا مَنْ جَعَلَ الْقَمَرَ نُوراً

يا مَنْ جَعَلَ اللَّيْلَ لِباساً

يا مَنْ جَعَلَ النَّهارَ مَعاشاً

يا مَنْ جَعَلَ النَّوْمَ سُباتاً

يا مَنْ جَعَلَ السَّمآءَ بِناءً

يا مَنْ جَعَلَ الَاَشْياءَ اَزْواجاً

يا مَنْ جَعَلَ النّارَ مِرْصاداً (۶۹)

اَللّهُمَ اِنّی اَسْأَلُكَ بِاسْمِكَ يا سَميعُ يا شَفيعُ يا رَفيعُ يا مَنيعُ يا سَريعُ يا بَديعُ يا كَبيرُ يا قَديرُ يا خَبيرُ يا مُجيرُ (۷۰)

يا حَيّاً قَبْلَ كُلِ حَيٍ

يا حَيّاً بَعْدَ كُلِ حَيٍ

يا حَيُ الَّذى لَيْسَ كَمِثْلِهِ حَيٌّ

يا حَيُ الَّذى لا يُشارِكُهُ حَيٌّ

يا حَيُ الَّذى لا يَحْتاجُ اِلى حَيٍ

يا حَيُ الَّذى يُميتُ كُلَ حَيٍ

يا حَيُ الَّذى يَرْزُقُ كُلَ حَيٍ

يا حَيّاً لَمْ يَرِثِ الْحَياهَ مِنْ حَيٍ

يا حَيُ الَّذى يُحْيِى الْمَوْتى

يا حَيُ يا قَيُّومُ لا تَأْخُذُهُ سِنَهٌ وَ لا نَوْمٌ (٧١)

يا مَنْ لَهُ ذِكْرٌ لا يُنْسى

يا مَنْ لَهُ نُورٌ لا يُطْفى

يا مَنْ لَهُ نِعَمٌ لا تُعَدُّ

يا مَنْ لَهُ مُلْكٌ لا يَزُولُ

يا مَنْ لَهُ ثَناءٌ لا يُحْصى

يا مَنْ لَهُ جَلالٌ لا يُكَيَفُ

يا مَنْ لَهُ كَمالٌ لا يُدْرَكُ

يا مَنْ لَهُ قَضاءٌ لا يُرَدُّ

يا مَنْ لَهُ صِفاتٌ لا تُبَدَلُ

يا مَنْ لَهُ نُعُوتٌ لا تُغَيَرُ (٧٢)

يا رَبَّ الْعالَمينَ يا مالِكَ يَوْمِ الدّينِ يا غايَهَ الطالبيين يا ظَهْرَ اللاّجينَ يا مُدْرِكَ الْهارِبينَ

يا مَنْ يُحِبُّ الصّابِرينَ

يا مَنْ يُحِبُّ التَوّابينَ

يا مَنْ يُحِبُّ الْمُتَطَهِرينَ

يا مَنْ يُحِبُّ الْمُحْسِنينَ

يا مَنْ هُوَ اَعْلَمُ بِالْمُهْتَدينَ (٧٣)

اَللّهُمَ اِنّى اَسْأَلُكَ بِاسْمِكَ يا شَفيقُ يا رَفيقُ

يا حَفيظُ يا مُحيطُ يا مُقيتُ يا مُغيثُ يا مُعِزُّ يا مُذِلُ يا مُبْدِئُ يا مُعيدُ (٧٤)

يا مَنْ هُوَ اَحَدٌ بِلا ضِدٍ

يا مَنْ هُوَ فَرْدٌ بِلا نِدٍ

يا مَنْ هُوَ صَمَدٌ بِلا عَيْب

يا مَنْ هُوَ وِتْرٌ بِلا كَيْف

يا مَنْ هُوَ قاض بِلا حَيْف

يا مَنْ هُوَ رَبٌّ بِلا وَزير

يا مَنْ هُوَ عَزيزٌ بِلا ذُلٍ

يا مَنْ هُوَ غَنِيٌّ بِلا فَقْر

يا مَنْ هُوَ مَلِكٌ بِلا عَزْل

يا مَنْ هُوَ مَوْصُوفٌ بِلا شَبيه (٧٥)

يا مَنْ ذِكْرُهُ شَرَفٌ لِلذّاكِرينَ

يا مَنْ شُكْرُهُ فَوْزٌ لِلشّاكِرينَ

يا مَنْ حَمْدُهُ عِزٌّ لِلْحامِدينَ

يا مَنْ طاعَتُهُ نَجاةٌ لِلْمُطيعينَ

يا مَنْ بابُهُ مَفْتُوحٌ لِلطّالِبينَ

يا مَنْ سَبيلُهُ واضِحٌ لِلْمُنيبينَ

يا مَنْ آياتُهُ بُرْهانٌ لِلنّاظِرينَ

يا مَنْ كِتابُهُ تَذْكِرَةٌ لِلْمُتَقينَ

يا مَنْ رِزْقُهُ عُمُومٌ لِلطّائِعينَ وَ الْعاصينَ

يا مَنْ رَحْمَتُهُ قَريبٌ مِنَ الْمحْسِنينَ (٧۶)

يا مَنْ تَبارَکَ اسْمُهُ

يا مَنْ تَعالی جَدُّهُ

يا مَنْ لا اِلهَ غَيْرُهُ

يا مَنْ جَلَّ ثَناؤُهُ

يا مَنْ تَقَدَّسَتَ اَسْماؤُهُ

يا مَنْ يَدُومُ بَقاؤُهُ

يا مَنِ الْعَظَمَهُ بَهاؤُهُ

يا مَنِ الْكِبْرِياءُ رِداؤُهُ

يا مَنْ لا تُحْصى الاؤُهُ

يا مَنْ لا تُعَدُّ نَعْماؤُهُ (٧٧)

اَللّهُمَ اِنّی اَسْأَلُکَ بِاسْمِکَ يا مُعينُ يا اَمينُ يا مُبينُ يا مَتينُ يا مَكينُ يا رَشيدُ يا حَميدُ يا مَجيدُ يا شَديدُ يا شَهيدُ (٧٨)

يا ذَا الْعَرْشِ الَمجيدِ

يا ذَا الْقَوْلِ السَديدِ

يا ذَا الْفِعْلِ الرَشيدِ

يا ذَا الْبَطْشِ الشَديدِ

يا ذَا الْوَعْدِ وَ الْوَعيدِ

يا مَنْ هُوَ الْوَلِیُّ الْحَميدُ

يا مَنْ هُوَ فَعّالٌ لِما يُريدُ

يا مَنْ هُوَ قَريبٌ غَيْرُ بَعيد

يا مَنْ هُوَ عَلى کُلِ شَیْء شَهیدٌ

یا مَنْ هُوَ لَیْسَ بِظَلّام لِلْعَبیدِ (۷۹)

یا مَنْ لا شَریکَ لَهُ وَ لا وَزیرَ

یا مَنْ لا شَبیهَ لَهُ وَ لا نَظیرَ

یا خالِقَ الشَّمْسِ وَ الْقَمَرِ الْمُنیرِ

یا مُغْنِیَ الْبائِسِ الْفَقیرِ

یا رازِقَ الْطِفْلِ الصَغیرِ

یا راحِمَ الشَّیْخِ الْکَبیرِ

یا جابِرَ الْعَظْمِ الْکَسیرِ

یا عِصْمَهَ الْخآئِفِ الْمُسْتَجیرِ

یا مَنْ هُوَ بِعِبادِهِ خَبیرٌ بَصیرٌ

یا مَنْ هُوَ عَلی کُلِ

شَیْء قَدیرٌ (۸۰)

یا ذَا الْجُودِ وَ النِعَمِ

یا ذا الْفَضْلِ وَ الْکَرَمِ

یا خالِقَ اللَّوْحِ وَ الْقَلَمِ

یا بارِئَ الذَّرِ وَ النَّسَمِ

یا ذَا الْبَأْسِ وَ النِقَمِ

یا مُلْهِمَ الْعَرَبِ وَ الْعَجَمِ

یا کاشِفَ الضُّرِ وَ الاَلَمِ

یا عالِمَ السِرِ وَ آلهِمَمِ

یا رَبَّ الْبَیْتِ وَ الْحَرَمِ

یا مَنْ خَلَقَ الاَشیاءَ مِنَ الْعَدَمِ (۸۱)

اَللّهُمَ اِنّی اَسْأَلُکَ بِاسْمِکَ

یا فاعِلُ یا جاعِلُ یا قابِلُ یا کامِلُ یا فاصِلُ یا واصِلُ یا عادِلُ یا غالِبُ یا طالِبُ یا واهِبُ (۸۲)

یا مَنْ اَنْعَمَ بِطَوْلِهِ

یا مَنْ اَکْرَمَ بِجُودِهِ

یا مَنْ جادَ بِلُطْفِهِ

یا مَنْ تَعَزَزَ بِقُدْرَتِهِ

یا مَنْ قَدَرَ بِحِکْمَتِهِ

یا مَنْ حَکَمَ بِتَدْبیرِهِ

یا مَنْ دَبَرَ بِعِلْمِهِ

يا مَنْ تَجاوَزَ بِحِلْمِهِ

يا مَنْ دَنا فى عُلُوِهِ

يا مَنْ عَلا فى دُنُوِهِ (٨٣)

يا مَنْ يَخْلُقُ ما يَشاءُ

يا مَنْ يَفْعَلُ ما يَشاءُ

يا مَنْ يَهْدى مَنْ يَشاءُ

يا مَنْ يُضِلُّ مَنْ يَشاءُ

يا مَنْ يُعَذِبُ مَنْ يَشاءُ

يا مَنْ يَغْفِرُ لِمَنْ يَشآءُ

يا مَنْ يُعِزُّ مَنْ يَشاءِ

يا مَنْ يُذِلُّ مَنْ يَشاءُ

يا مَنْ يُصَوِرُ فِى الاَرْحامِ ما يَشاءُ

يا مَنْ يَخْتَصُ بِرَحْمَتِهِ مَنْ يَشاءُ (٨۴)

يا مَنْ لَمْ يَتَخِذْ صاحِبَةً وَ لا وَلَداً

يا مَنْ جَعَلَ لِكُلِ شَىْء قَدْراً

يا مَنْ لا يُشْرِكُ فى حُكْمِهِ اَحَداً

يا مَنْ جَعَلَ الْمَلائِكَهَ رُسُلاً

يا مَنْ جَعَلَ فِى السَماءِ بُرُوجاً

يا مَنْ جَعَلَ الاَرْضَ قَراراً

يا مَنْ خَلَقَ مِنَ الْماءِ بَشَراً

يا مَنْ جَعَلَ لِكَلِ شَيْء اَمَداً

يا مَنْ اَحاطَ بِكُلِ شَيْء عِلْماً

يا مَنْ اَحْصى كُلَ شَيْء عَدَداً (٨٥)

اَللّهُمَ اِنّى اَسْأَلُكَ بِاسْمِكَ

يا اَوَلُ يا اخِرُ يا ظاهِرُ يا باطِنُ يا بَرُ يا حَقُ يا فَرْدُ يا وِتْرُ يا صَمَدُ يا سَرْمَدُ (٨٦)

يا خَيْرَ مَعْرُوف عُرِفَ

يا اَفْضَلَ مَعْبُود عُبِدَ

يا اَجَلَ مَشْكُور شُكِرَ

يا اَعَزَ مَذْكُور ذُكِرَ

يا اَعْلى مَحْمُود حُمِدَ

يا اَقْدَمَ مَوْجُود طُلِبَ

يا اَرْفَعَ مَوْصُوف وُصِفَ

يا اَكْبَرَ مَقْصُود قُصِدَ

يا اَكْرَمَ مَسْؤول سُئِلَ

يا اَشْرَفَ مَحْبُوب عُلِمَ (٨٧)

يا حَبيبَ الْباكينَ

يا سَيِدَ الْمُتَوَكِلينَ

يا

هادِیَ الْمُضِلّینَ

یا وَلِیَ الْمُؤْمِنینَ

یا اَنیسَ الذّاکِرینَ

یا مَفْزَعَ الْمَلْهُوفینَ

یا مُنْجِیَ الصّادِقینَ

یا اَقْدَرَ الْقادِرینَ

یا اَعْلَمَ الْعالِمینَ

یا اِلهَ الْخَلْقِ اَجْمَعینَ (۸۸)

یا مَنْ عَلا فَقَهَرَ

یا مَنْ مَلَکَ فَقَدَرَ

یا مَنْ بَطَنَ فَخَبَرَ

یا مَنْ عُبِدَ فَشَکَرَ

یا مَنْ عُصِیَ فَغَفَرَ

یا مَنْ لا تَحْویهِ الْفِکَرُ

یا مَنْ لا یُدْرِکُهُ بَصَرٌ

یا مَنْ لا یَخْفی عَلَیْهِ اَثَرٌ

یا رازِقَ الْبَشَرِ

یا مُقَدِرَ کُلِ قَدَر (۸۹)

اَللّهُمَ اِنّی اَسْأَلُکَ بِاسْمِکَ یا حافِظُ یا بارِئُ یا ذارِئُ یا باذِخُ یا فارِجُ یا فاتِحُ یا کاشِفُ یا ضامِنُ یا امِرُ یا ناهی (۹۰)

یا مَنْ لا یَعْلَمُ الْغَیْبَ اِلّا هُوَ

يا مَنْ لا يَصْرِفُ السُوءَ إلّا هُوَ

يا مَنْ لا يَخْلُقُ الْخَلْقَ إلّا هُوَ

يا مَنْ لا يَغْفِرُ الذَنْبَ إلّا هُوَ

يا مَنْ لا يُتِمُ النِعْمَهَ إلّا هُوَ

يا مَنْ لا يُقَلِبُ الْقُلُوبَ إلّا هُوَ

يا مَنْ لا يُدَبِرُ الاَمْرَ إلّا هُوَ

يا مَنْ لا يُنَزِلُ الْغَيْثَ إلّا هُوَ

يا مَنْ لا يَبْسُطُ الرِزْقَ إلّا هُوَ

يا مَنْ لا يُحْيِى الْمَوْتى إلّا هُوَ (٩١)

يا مُعينَ الْضُعَفاءِ

يا صاحِبَ الْغُرَباءِ

يا ناصِرَ الاَوْلياءِ

يا قاهِرَ الاَعْداءِ

يا رافِعَ السَماءِ

يا اَنيسَ الاَصْفِياءِ

يا حَبيبَ الاَتْقِياءِ

يا كَنْزَ الْفُقَراءِ

يا اِلهَ الاَغْنِياءِ

يا اَكْرَمَ الْكُرَماءِ (٩٢)

يا كافِياً مِنْ كُلِ شَىْء

يا قائِماً عَلى كُلِ شَیْء

يا مَنْ لا يُشْبِهُهُ شَیْءٌ

يا مَنْ لا يَزيدُ فی مُلْكِهِ شَیْءٌ

يا مَنْ لا يَخْفی عَلَيْهِ شَیْءٌ

يا مَنْ لا يَنْقُصُ مِنْ خَزائِنِهِ شَیْءٌ

يا مَنْ لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَیْءٌ

يا مَنْ لا يَعْزُبُ عَنْ عِلْمِهِ شَیءٌ

يا مَنْ هُوَ خَبيرٌ بِكُلِ شَیْء

يا مَنْ وَسِعَتْ رَحْمَتُهُ كُلَّ شَیْء (۹۳)

اَللّهُمَ اِنّی اَسْئَلُكَ بِاسْمِكَ يا مُكْرِمُ يا مُطْعِمُ يا مُنْعِمُ يا مُعْطی يا مُغْنی يا مُقْنی يا مُفْنی يا مُحْيی يا مُرْضی يا مُنْجی (۹۴)

يا اَوَلَ كُلِ شَیْء وَ آخِرَهُ

يا اِلهَ كُلِ شَیْء وَ مَليكَهُ

يا رَبَ كُلِ شَیْء وَ صانِعَهُ

يا بارِئَ كُلِ شَیْء وَ خالِقَهُ

يا قابِضَ كُلِ شَیْء

وَ باسِطَهُ

يا مُبْدِئَ كُلِ شَیْء وَ مُعیدَهُ

یا مُنْشِئَ كُلِ شَیْء وَ مُقَدِرَهُ

یا مُكَوِنَ كُلِ شَیْء وَ مُحَوِلَهُ

یا مُحْیِیَ كُلِ شَیْء وَ مُمیتَهُ

یا خالِقَ كُلِ شَیْء وَ وارِثَهُ (٩٥)

یا خَیْرَ ذاكِر وَ مَذْكُور

یا خَیْرَ شاكِر وَ مَشْكُور

یا خَیْرَ حامِد وَ مَحْمُود

یا خَیْرَ شاهِد وَ مَشْهُود

یا خَیْرَ داع وَ مَدْعُوٍ

یا خَیْرَ مُجیب وَ مُجاب

یا خَیْرَ مُؤنِس وَ اَنیس

یا خَیْرَ صاحِب وَ جَلیس

یا خَیْرَ مَقْصُود وَ مَطْلُوب

یا خَیْرَ حَبیب وَ مَحْبُوب (٩٦)

یا مَنْ هُوَ لِمَنْ دَعاهُ مُجیبٌ

یا مَنْ هُوَ لِمَنْ اَطاعَهُ حَبیبٌ

یا مَنْ هُوَ اِلی مَنْ اَحَبَهُ قَریبٌ

یا مَنْ هُوَ بِمَنِ اسْتَحْفَظَهُ رَقیبٌ

يا مَنْ هُوَ بِمَنْ رَجاهُ كَريمٌ

يا مَنْ هُوَ بِمَنْ عَصاهُ حَليمٌ

يا مَنْ هُوَ فى عَظَمَتِهِ رَحيمٌ

يا مَنْ هُوَ فى حِكْمَتِهِ عَظيمٌ

يا مَنْ هُوَ فى اِحْسانِهِ قَديمٌ

يا مَنْ هُوَ بِمَنْ اَرادَهُ عَليمٌ (٩٧)

اَللّهُمَ اِنّى اَسْأَلُکَ بِاسْمِکَ يا مُسَبِبُ يا مُرَغِبُ يا مُقَلِبُ يا مُعَقِبُ يا مُرَتِبُ يا مُخَوِفُ يا مُحَذِرُ يا مُذَكِرُ يا مُسَخِرُ يا مُغَيِرُ (٩٨)

يا مَنْ عِلْمُهُ سابِقٌ

يا مَنْ وَ عْدُهُ صادِقٌ

يا مَنْ لُطْفُهُ ظاهِرٌ

يا مَنْ اَمْرُهُ غالِبٌ

يا مَنْ كِتابُهُ مُحْكَمٌ

يا مَنْ قَضاؤُهُ كائِنٌ

يا مَنْ قُرْانُهُ مَجيدٌ

يا مَنْ مُلْكُهُ قَديمٌ

يا مَنْ فَضْلُهُ عَميمٌ

يا مَنْ عَرْشُهُ عَظيمٌ (٩٩)

يا مَنْ لا يَشْغَلُهُ سَمْعٌ عَنْ سَمْع

يا مَنْ لا يَمْنَعُهُ فِعْلٌ عَنْ فِعْل

يا مَنْ لا يُلْهيهِ قَوْلٌ عَنْ قَوْل

يا مَنْ لا يُغَلِطُهُ سُؤالٌ عَنْ سُؤال

يا مَنْ لا يَحْجُبُهُ شَیْءٌ عَنْ شَیْء

يا مَنْ لا يُبْرِمُهُ اِلْحاحُ الْمُلِحّينَ

يا مَنْ هُوَ غايَهُ مُرادِ الْمُريدينَ

يا مَنْ هُوَ مُنْتَهی هِمَمِ الْعارِفينَ

يا مَنْ هُوَ مُنْتَهی طَلَبِ الطالبيين

يا مَنْ لا يَخْفی عَلَيْهِ ذَرَّةٌ فِی الْعالَمينَ (١٠٠)

يا حَليماً لا يَعْجَلُ

يا جَواداً لا يَبْخَلُ

يا صادِقاً لا يُخْلِفُ

يا وَ هّاباً لا يَمَلُّ

يا قاهِراً لا يُغْلَبُ

يا عَظيماً لا يُوصَفُ

يا عَدْلاً

لا يَحيفُ

يا غَنِيّاً لا يَفْتَقِرُ

يا كَبيراً لا يَصْغُرُ

يا حافِظاً لا يَغْفُلُ سُبْحانَكَ

يا لا اِلهَ إلاّ اَنْتَ

الْغَوْثَ الْغَوْثَ خَلِصْنا مِنَ النّارِ يا رَبِ.

درباره مرکز

بسمه تعالی

هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ

آیا کسانی که می‌دانند و کسانی که نمی‌دانند یکسانند ؟

سوره زمر/ ۹

مقدمه:

موسسه تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان، از سال ۱۳۸۵ هـ .ش تحت اشراف حضرت آیت الله حاج سید حسن فقیه امامی (قدس سره الشریف)، با فعالیت خالصانه و شبانه روزی گروهی از نخبگان و فرهیختگان حوزه و دانشگاه، فعالیت خود را در زمینه های مذهبی، فرهنگی و علمی آغاز نموده است.

مرامنامه:

موسسه تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان در راستای تسهیل و تسریع دسترسی محققین به آثار و ابزار تحقیقاتی در حوزه علوم اسلامی، و با توجه به تعدد و پراکندگی مراکز فعال در این عرصه و منابع متعدد و صعب الوصول، و با نگاهی صرفا علمی و به دور از تعصبات و جریانات اجتماعی، سیاسی، قومی و فردی، بر مبنای اجرای طرحی در قالب « مدیریت آثار تولید شده و انتشار یافته از سوی تمامی مراکز شیعه» تلاش می نماید تا مجموعه ای غنی و سرشار از کتب و مقالات پژوهشی برای متخصصین، و مطالب و مباحثی راهگشا برای فرهیختگان و عموم طبقات مردمی به زبان های مختلف و با فرمت های گوناگون تولید و در فضای مجازی به صورت رایگان در اختیار علاقمندان قرار دهد.

اهداف:

۱.بسط فرهنگ و معارف ناب ثقلین (کتاب الله و اهل البیت علیهم السلام)

۲.تقویت انگیزه عامه مردم بخصوص جوانان نسبت به بررسی دقیق تر مسائل دینی

۳.جایگزین کردن محتوای سودمند به جای مطالب بی محتوا در تلفن های همراه ، تبلت ها، رایانه ها و ...

۴.سرویس دهی به محققین طلاب و دانشجو

۵.گسترش فرهنگ عمومی مطالعه

۶.زمینه سازی جهت تشویق انتشارات و مؤلفین برای دیجیتالی نمودن آثار خود.

سیاست ها:

۱.عمل بر مبنای مجوز های قانونی

۲.ارتباط با مراکز هم سو

۳.پرهیز از موازی کاری

۴.صرفا ارائه محتوای علمی

۵.ذکر منابع نشر

بدیهی است مسئولیت تمامی آثار به عهده ی نویسنده ی آن می باشد .

فعالیت های موسسه :

۱.چاپ و نشر کتاب، جزوه و ماهنامه

۲.برگزاری مسابقات کتابخوانی

۳.تولید نمایشگاه های مجازی: سه بعدی، پانوراما در اماکن مذهبی، گردشگری و...

۴.تولید انیمیشن، بازی های رایانه ای و ...

۵.ایجاد سایت اینترنتی قائمیه به آدرس: www.ghaemiyeh.com

۶.تولید محصولات نمایشی، سخنرانی و...

۷.راه اندازی و پشتیبانی علمی سامانه پاسخ گویی به سوالات شرعی، اخلاقی و اعتقادی

۸.طراحی سیستم های حسابداری، رسانه ساز، موبایل ساز، سامانه خودکار و دستی بلوتوث، وب کیوسک، SMS و...

۹.برگزاری دوره های آموزشی ویژه عموم (مجازی)

۱۰.برگزاری دوره های تربیت مربی (مجازی)

۱۱. تولید هزاران نرم افزار تحقیقاتی قابل اجرا در انواع رایانه، تبلت، تلفن همراه و... در ۸ فرمت جهانی:

۱.JAVA

۲.ANDROID

۳.EPUB

۴.CHM

۵.PDF

۶.HTML

۷.CHM

۸.GHB

و ۴ عدد مارکت با نام بازار کتاب قائمیه نسخه :

۱.ANDROID

۲.IOS

۳.WINDOWS PHONE

۴.WINDOWS

به سه زبان فارسی ، عربی و انگلیسی و قرار دادن بر روی وب سایت موسسه به صورت رایگان .

درپایان :

از مراکز و نهادهایی همچون دفاتر مراجع معظم تقلید و همچنین سازمان ها، نهادها، انتشارات، موسسات، مؤلفین و همه

بزرگوارانی که مـا را در دستیـابی به این هـدف یـاری نموده و یا دیتا های خود را در اختیار ما قرار دادنـد تقـدیر و تشـکر می نماییم.

آدرس دفتر مرکزی:

اصـفهان -خیابان عبـدالرزاق - بازارچه حاج محمد جعفر آباده ای - کوچه شـهید محمد حسن توکلی -پلاک ۱۲۹/۳۴- طبقه اول

وب سایت: www.ghbook.ir

ایمیل: Info@ghbook.ir

تلفن دفتر مرکزی: ۰۳۱۳۴۴۹۰۱۲۵

دفتر تهران: ۸۸۳۱۸۷۲۲ ـ ۰۲۱

بازرگانی و فروش: ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹

امور کاربران: ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹

مرکز تحقیقات رایانه‌ای
قائمیه
اصفهان
www
برای داشتن کتابخانه های تخصصی
دیگر به سایت این مرکز به نشانی
www.Ghaemiyeh.com
www.Ghaemiyeh.net
www.Ghaemiyeh.org
www.Ghaemiyeh.ir
مراجعه و برای سفارش با ما تماس بگیرید.
۰۹۱۳ ۲۰۰۰ ۱۰۹